

आर्थिक सर्वेक्षण

आर्थिक वर्ष २०६९/७०

नेपाल सरकार
अर्थ मन्त्रालय
२०७०

प्राक्कथन

संविधानसभाको विघटनपछि मुलुकको राजनीतिक परिदृश्यमा देखापरेको अनिश्चितताको असर आर्थिक वर्ष २०६९/७० को वजेटमा समेत देखापऱ्यो । राजनीतिक समझदारीको अभावले गर्दा यस आर्थिक वर्षको पूर्ण वजेट आर्थिक वर्षको सुरुमा आउन सकेन र दोस्रो चैमासिकको अन्त्यमा राजनितिक दलहरू बीच सहमति कायम भएपछि गठन भएको सरकारले २०६९ चैत्र २७ गते मात्र पूर्ण वजेट पेश गर्‱यो । समयमा पूर्ण वजेट आउन नसकेकोले यसवाट सरकारले सञ्चालन गर्ने विकास निर्माण तथा सेवा प्रवाहमा पर्ने असर कम गर्ने तर्फ सरकार सदैव सचेत रहि रह्यो । यस अवधिमा राजनीतिक अस्थिरताका कारणले आर्थिक विकासको अभियान तथा आम जनताको जनजीविकासँग प्रत्यक्ष सरोकार राख्ने विषयहरू ओभेलमा पर्न नदिन सबै राजनीतिक दलहरू बीच समझदारी कायम गरी अगाडि बढ्नु पर्ने आवश्यकता टड्कारो रूपमा महशुस गएको छ । यस्तो समझदारी कायम भएमा दीर्घकालीन योजना तथा नीतिका माध्यमवाट उपलब्ध स्रोत र साधनको समुचित व्यवस्थापन र उपयोग गरी मुलुकको आर्थिक सम्वृद्धि हासिल गर्न र जनताका आवश्यकता तथा आकांक्षा पूरा गर्न सम्भव हुनेछ । संविधानसभाको आगामी निर्वाचनवाट राजनीतिक अस्थिरता हट्ने र मुलुकमा राजनीतिक स्थायित्व कायम भई उपलब्ध स्रोत र साधनहरूलाई पूर्णरूपमा उपयोग गरी आर्थिक वृद्धिदरलाई तीब्र पाउँ आम जनताको जीवनस्तरमा सुधार आउने अपेक्षा गरिएको छ ।

राज्यले विगत वर्षहरूदेखि अर्थतन्त्रका महत्वपूर्ण क्षेत्रहरूमा अवलम्बन गरेका नीति र सञ्चालन गरेका कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयनवाट हासिल भएका उपलब्धिहरूको विश्लेषणात्मक समीक्षा गरी आर्थिक वर्ष २०६९/७० को आर्थिक सर्वेक्षण तयार पारिएको छ । विभिन्न निकायवाट सञ्चालन गरिएका एउटै क्षेत्रका कार्यक्रमहरूलाई सम्भव भएसम्म सम्बन्धित क्षेत्रमा नै समेट्ने प्रयास गरिएको छ । विगत वर्षहरूको तथ्यांकहरूलाई अध्यावधिक गरी डिजिटलरूपमा सिडीमा राखीएको छ ।

प्रस्तुत आर्थिक सर्वेक्षण मुलुकको आर्थिक गतिविधिप्रति अभिरूचि राख्ने सम्पूर्ण बुद्धिजीवी, अनुसन्धानकर्ता, शिक्षक, विद्यार्थी, उद्योगी, व्यवसायी तथा सर्वसाधारणका लागि उपयोगी स्रोतका रूपमा रहने छ भन्ने पूर्ण विश्वास लिएको छ ।

अन्त्यमा, आर्थिक सर्वेक्षण तयार गर्ने कार्यमा संलग्न अर्थ मन्त्रालयका पदाधिकारीहरू, विशेषतः आर्थिक नीति विश्लेषण महाशाखाका साथै यस कार्यको निम्ति आवश्यक तथ्याङ्क, सूचना एवं विवरण उपलब्ध गराई सहयोग पुऱ्याउने विभिन्न मन्त्रालय, विभाग तथा अन्य निकायहरूलाई धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

असार, २०७०

शंकरप्रसाद कोइराला
अर्थमन्त्री

विषय सूचि

प्राक्कथन

मञ्जुषा सूची	i
तालिका सूची	ii
चार्ट सूची	vii
छोटकरी रूप (Abbreviations)	viii
कार्यकारी सारांश	x
समष्टिगत आर्थिक परिसूचकहरू	xvii
अर्थतन्त्रका प्रमुख चुनौतीहरू	xxvii
१. समग्र आर्थिक स्थिति	१
२. सरकारी वित्त	१९
३. मूल्य तथा आपूर्ति	३८
४. मुद्रा तथा बैंकिङ	४९
५. पुँजी बजार तथा बीमा	७३
६. बाह्य क्षेत्र	८३
७. गरिबी निवारण र रोजगारी	९१
८. कृषि तथा वन	१०१
९. उद्योग क्षेत्र	१२७
१०. भौतिक पूर्वाधार	१४४
११. यातायात तथा सञ्चार	१६६
१२. सुशासन, शान्ति तथा पुनर्निर्माण	१८३
१३. सामाजिक क्षेत्र	१९१
१४. सार्वजनिक संस्थान तथा निजीकरण	२५५

मञ्जूषा सूची

मञ्जूषा ४ (क) : मौद्रिक नीतिका मुख्य परिसूचकहरू र तिनको अवस्था	५१
मञ्जूषा ९(क) : व्यापार विस्तारका लागि पहल गरिएका मुख्य प्रयासहरू	१३८
मञ्जूषा ९(ख) : पर्यटन क्षेत्रको मुख्य उपलब्धिहरू	१४०

तालिका सूची

तालिका १ (क) : एक दशकको आर्थिक वृद्धि	२
तालिका १ (ख) : विश्वको आर्थिक वृद्धिदर	४
तालिका १ (ग) : छिमेकी मुलुकहरूको आर्थिक वृद्धिदर	५
तालिका १ (घ) : उपभोक्ता मूल्यमा आधारित विश्वको मुद्रास्फीति दर	६
तालिका १ (ङ) : उपभोक्ता मूल्यमा आधारित छिमेकी मुलुकहरूको मुद्रास्फीति दर	७
तालिका १ (च) : कुल यथार्थ गार्हस्थ माग	७
तालिका १ (छ) : विश्व व्यापारको स्थिति	९
तालिका २ (क) : सरकारी वित्त र कुल गार्हस्थ उत्पादनसँग तिनको अनुपात (प्रतिशतमा)	२०
तालिका २ (ख) : सरकारी खर्चको विवरण	२२
तालिका २ (ग) : पुँजीगत खर्चको सेवा तथा कार्यगत विवरण	२३
तालिका २ (घ) : चालु खर्चको सेवा तथा कार्यगत विवरण	२४
तालिका २ (ङ) : सरकारी आयको विवरण	२५
तालिका २ (च) : राजस्व आम्दानीको विवरण	२७
तालिका २ (छ) : बजेट घाटा र घाटा पूर्तिको विवरण	२९
तालिका २ (ज) : स्थानीय निकायको खर्च तथा आय	३३
तालिका २ (झ) : पुँजीगत तथा चालु अनुदानको विवरण	३५
तालिका ३ (क) : उपभोक्ता मूल्य सूचकाङ्कमा आधारित वार्षिक विन्दुगत मुद्रास्फीतिदर	३९
तालिका ३ (ख) : विन्दुगत राष्ट्रिय उपभोक्ता मूल्य सूचकाङ्कमा भएको परिवर्तन	४१
तालिका ३ (ग) : राष्ट्रिय थोकमूल्य सूचकाङ्कको वार्षिक विन्दुगत परिवर्तन	४३
तालिका ३ (घ) : राष्ट्रिय ज्यालादर सूचकाङ्कको वार्षिक विन्दुगत परिवर्तन	४४
तालिका ३ (ङ) : केही प्रमुख वस्तुहरूको सरदर खुद्रा बजार मूल्य	४५
तालिका ३ (च) : अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा तेल तथा सुनको मूल्य	४५
तालिका ३ (छ) : केही प्रमुख पेट्रोलियम पदार्थको आपूर्ति स्थिति	४६
तालिका ४ (क) : बैंकदर, पुनर्कर्जादर र अनिवार्य नगद अनुपात	५३
तालिका ४ (ख) : मुद्रा प्रदायमा प्रभाव पार्ने कारकहरू	५४
तालिका ४ (ग) : सञ्चित मुद्रामा भएको परिवर्तन	५६
तालिका ४ (घ) : खुला बजार कारोवार स्थिति	५७
तालिका ४ (ङ) : ९१-दिने ट्रेजरी बिल्स र अन्तर-बैंक ब्याजदर	५८
तालिका ४ (च) : बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको संख्या	५९
तालिका ४ (छ) : बैंक तथा वित्तीय संस्थाका केही प्रमुख परिसूचकहरू	५९
तालिका ४ (ज) : बैंक तथा वित्तीय संस्थाका शाखाहरू	६०

तालिका ४ (भ) : वित्तीय पहुँच	६१
तालिका ४ (ज) : वित्तीय विस्तार तथा प्रगाढताका केही परिसूचकहरू	६२
तालिका ४ (ट) : निक्षेप परिचालन तथा कर्जा प्रवाह	६३
तालिका ४ (ठ) : निष्कृत्य कर्जा	६४
तालिका ४ (ड) : लघुवित्त संस्थाहरूको साधनको स्रोत तथा उपयोगको विवरण	६४
तालिका ४ (ढ) : ग्रामीण स्वावलम्बन कोषको प्रगति विवरण	६७
तालिका ४ (ण) : बचत तथा ऋण सहकारी संस्थाहरूको गतिविधिको भ्रूलक	६८
तालिका ४ (त) : भाखा नाघेको कर्जा तथा पुँजीकोष	६९
तालिका ५ (क) : प्राथमिक बजार प्रवृत्ति	७३
तालिका ५ (ख) : दोस्रो बजार प्रवृत्ति	७६
तालिका ५ (ग) : जीवन तथा निर्जीवन बीमा कम्पनीहरूको स्रोत तथा उपयोगको विवरण	८१
तालिका ५ (घ) : जीवन तथा निर्जीवन बीमा कम्पनीहरूको बीमाशुल्क तथा लगानी विवरण	८२
तालिका ६ (क) : अन्तर्राष्ट्रिय व्यापार स्थिति	८५
तालिका ६ (ख) : विप्रेषण आय	८७
तालिका ६ (ग) : कुल विदेशी विनिमय सञ्चिति	८८
तालिका ६ (घ) : विदेशी विनिमय प्रवृत्ति	८९
तालिका ७ (क) : गरिबीको परिमाणात्मक सूचक	९२
तालिका ७ (ख) : गरिबी निवारण कोषबाट सामुदायिक संस्थाहरूलाई गएको अनुदान विवरण	९३
तालिका ७ (ग) : आ.व. २०६९/७० मा देशगत वैदेशिक रोजगारीको स्थिति	९६
तालिका ८ (क) : खाद्यान्न बाली लगाएको क्षेत्रफल र उत्पादनको विवरण	१०२
तालिका ८ (ख) : आ.व. २०६९/७० को नगदे बालीहरूको उत्पादनको प्रारम्भिक स्थिति	१०४
तालिका ८ (ग) : आ.व. २०६९/७० को औद्योगिक बालीहरूको उत्पादनको प्रारम्भिक स्थिति	१०५
तालिका ८ (घ) : आ.व. २०६९/७० को मसला बालीहरूको उत्पादनको प्रारम्भिक स्थिति	१०७
तालिका ८ (ड) : पशुपंक्षीको संख्याको विवरण	१०८
तालिका ८ (च) : पशुपंक्षीजन्य उत्पादनको स्थिति	११०
तालिका ८ (छ) : कृषि उत्पादनसँग सम्बन्धित साधनहरूको आपूर्तिको स्थिति	१११
तालिका ८ (ज) : प्राकृतिक प्रकोपबाट प्रभावित क्षेत्रफल	११२
तालिका ८ (झ) : रासायनिक मलको विक्रिवितरण स्थिति	११२
तालिका ८ (ञ) : थप सिंचाई विस्तार	११४
तालिका ८ (ट) : वाणिज्य बैंकहरूले प्रवाह गरेको कृषि कर्जाको स्थिति	११४
तालिका ८ (ठ) : साना किसान विकास बैंक लिमिटेडको ऋण तथा लगानीको स्थिति	११६
तालिका ८ (ड) : गत दश वर्षको स्रोत बीउ उत्पादन तथा बालीको जात उन्मोचन विवरण	११९
तालिका ८ (ढ) : सहकारी तथा तिनको सदस्य संख्या, पुँजी, लगानी तथा बचतको प्रवृत्ति	१२१

तालिका ८ (ण) : सञ्चालनमा रहेका सहकारी संस्थाहरू सम्बन्धी विवरण	१२२
तालिका ८ (त) : वन स्रोत तथ्याङ्क	१२४
तालिका ८ (थ) : वनसम्बन्धी उपलब्धिहरूको तुलनात्मक विवरण	१२५
तालिका ९ (क) : सञ्चालनका लागि स्वीकृति दिइएका उद्योगहरू	१२८
तालिका ९ (ख) : परियोजना लागतका आधारमा सञ्चालनका लागि स्वीकृति दिइएका उद्योगहरू	१२९
तालिका ९ (ग) : विदेशी लगानीकालागि स्वीकृति दिइएका उद्योगहरू	१३०
तालिका ९ (घ) : विदेशी लगानीका लागि स्वीकृति दिइएका उद्योगहरू	१३०
तालिका ९ (ङ) : परियोजना लागतका आधारमा वैदेशिक लगानीका लागि स्वीकृति दिइएका उद्योगहरू	१३१
तालिका ९ (च) : संस्कृति, पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रालयको उपलब्धिहरू	१४२
तालिका १० (क) : कार्यक्रम र आयोजना अन्तर्गत निर्माण भएका पूर्वाधार क्षेत्रको विवरण स्थिति	१५५
तालिका १० (ख) : उर्जा खपतको स्थिति	१५६
तालिका १० (ग) : विद्युत माग, खपत, उत्पादन एवं भौतिक संरचना	१५९
तालिका १० (घ) : पेट्रोलियम पदार्थको खपत विवरण	१५९
तालिका १० (ङ) : नेपालमा वैकल्पिक ऊर्जाको अवस्था	१६३
तालिका ११ (क) : विगत तीन वर्षको वार्षिक प्रगति	१६६
तालिका ११ (ख) : सडक विभागबाट बनाइएका सडक सुविधाको विस्तार	१६७
तालिका ११ (ग) : स्थानीय निकायबाट बनाइएका सडक सुविधाको विस्तार	१६७
तालिका ११ (घ) : सवारी साधनहरूको संख्या	१६९
तालिका ११ (ङ) : नागरिक उड्डयन सम्बन्धी विवरण	१७१
तालिका ११ (च) : विगत तीन आर्थिक वर्षको तथ्याङ्कको तुलनात्मक स्थिति	१७४
तालिका ११ (छ) : हुलाक सेवा विभाग अन्तर्गतका कार्यालयहरूको संख्या	१७६
तालिका ११ (ज) : विगत तीन आर्थिक वर्षहरूको तुलनात्मक तथ्याङ्कीय विवरण	१७७
तालिका ११ (झ) : सेवाप्रदायक अनुसार वितरित कुल टेलिफोन संख्या	१७८
तालिका ११ (ञ) : सूचना विभागबाट सम्पादित कार्यको तुलनात्मक तथ्याङ्कीय स्थिति	१७९
तालिका ११ (ट) : विभिन्न जिल्लाहरूमा दर्ता भएका पत्रपत्रिकाहरूको विवरण	१८०
तालिका ११ (ठ) : भाषागत रूपमा दर्ता भएका पत्रपत्रिकाको विवरण	१८१
तालिका १२ (क) : राहत, आर्थिक सहायता, पुनर्निर्माण, पुनस्थापना, सेना समायोजन सम्बन्धी भलक	१८९
तालिका १३ (क) : शैक्षिक सूचकमा आधारित उपलब्धिहरू (प्रतिशत)	१९२
तालिका १३ (ख) : विद्यालयको व्यवस्थापन समुदायमा हस्तान्तरण गरिएको विवरण	१९३
तालिका १३ (ग) : पूर्वप्राथमिक शिक्षामा ३-४ वर्ष समूह र कुल भर्ना तथा उपलब्धि	१९४
तालिका १३ (घ) : समुदायमा आधारित बालविकास केन्द्रहरूको प्रगति विवरण	१९५
तालिका १३ (ङ) : विद्यालयका छात्रछात्राहरूलाई उपलब्ध छात्रवृत्तिसम्बन्धी प्रगति विवरण	१९५
तालिका १३ (च) : शैक्षिक जनशक्ति केन्द्र अन्तर्गत सञ्चालित कार्यक्रमहरूको प्रगति विवरण	१९६

तालिका १३ (छ) : विद्यालय तथा लाभान्वित विद्यार्थीहरूको विवरण	१९८
तालिका १३ (ज) : शिक्षाको लागि खाद्य कार्यक्रमको विवरण	१९९
तालिका १३ (झ) : प्राविधिक तथा व्यावसायिक तालिम कार्यक्रमहरू	२००
तालिका १३ (ञ) : व्यावसायिक शिक्षा तथा तालिम अभिवृद्धिको विवरण	२०१
तालिका १३ (ट) : अनौपचारिक शिक्षा अन्तर्गत सञ्चालित कार्यक्रमहरूको विवरण	२०२
तालिका १३ (ठ) : भौगोलिक क्षेत्रानुसार विभिन्न तहका विद्यालयहरूको विवरण	२०४
तालिका १३ (ड) : शैक्षिक सत्र २०६९ मा तहगत विद्यालय, विद्यार्थी र शिक्षक अनुपात	२०५
तालिका १३ (ढ) : प्रति शिक्षक विद्यार्थी अनुपात	२०६
तालिका १३ (ण) : विभिन्न प्रकारका विद्यालयहरूको क्षेत्रगत विवरण	२०७
तालिका १३ (त) : परम्परागत विद्यालयहरूको विवरण	२०७
तालिका १३ (थ) : सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयमा कार्यरत सबै किसिमका शिक्षक विवरण	२०८
तालिका १३ (द) : विद्यालयगत र तहगत शिक्षकहरूको लैंगिक विवरण	२०९
तालिका १३ (ध) : आधारभूत तहमा शिक्षक तालिमसम्बन्धी संख्यात्मक विवरण	२१०
तालिका १३ (न) : माध्यमिक तहमा शिक्षक तालिमसम्बन्धी संख्यात्मक विवरण	२१०
तालिका १३ (प) : आधारभूत तहमा विद्यार्थी भर्नाको अवस्था	२११
तालिका १३ (फ) : शैक्षिक सत्र २०६९ मा तहगत विद्यार्थी भर्नाको अवस्था	२११
तालिका १३ (ब) : तहगत विद्यार्थी भर्नादर (न्च बलम ल्च) सम्बन्धी विवरण	२१२
तालिका १३ (भ) : एस.एल.सी. परीक्षामा सम्मिलित र उत्तीर्ण छात्र छात्राहरूको विवरण	२१३
तालिका १३ (म) : सम्बन्धनप्राप्त उच्च माध्यमिक विद्यालयहरूको क्षेत्रगत विवरण	२१४
तालिका १३ (य) : वार्षिक परीक्षामा सम्मिलित र उत्तीर्ण विद्यार्थी संख्या	२१५
तालिका १३ (र) : विभिन्न तह र विषयमा अध्ययनार्थ मनोनयन भएका विद्यार्थीहरूको संख्या	२१६
तालिका १३ (ल) : विभिन्न विश्वविद्यालय अन्तर्गतका क्याम्पसहरू तथा विद्यार्थी संख्या	२१७
तालिका १३ (व) : आ.व. २०६८/६९ मा विश्वविद्यालयका विद्यार्थीहरूको भर्ना र उत्पादन विवरण	२१८
तालिका १३ (श) : प्रमुख स्वास्थ्य सूचक र उपलब्धि	२२०
तालिका १३ (ष) : स्वास्थ्य संस्थाहरू तथा अस्पतालको संख्या, शैया तथा जनशक्तिको विवरण	२२१
तालिका १३ (स) : विकास क्षेत्रानुसार अस्पतालको स्वास्थ्य सेवाबाट लाभान्वित भएका जनसंख्या	२२३
तालिका १३ (ह) : विकास क्षेत्रानुसार सबै प्रकारका बहिरंग सेवातर्फका विरामीको संख्यात्मक विवरण	२२३
तालिका १३ (क्ष) : विस्तारित खोप कार्यक्रमको विवरण	२२४
तालिका १३ (त्र) : प्रजनन् स्वास्थ्य कार्यक्रमको प्रगति विवरण	२२५
तालिका १३ (ज्ञ) : क्षयरोग कार्यक्रमको प्रगति विवरण	२२६
तालिका १३ (कक) : सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रमको प्रगति विवरण	२२८
तालिका १३ (कख) : दर्ताको प्रकार र प्रक्रिया	२३१
तालिका १३ (कग) : नेपाल मेडिकल काउन्सिलमा दर्ता भएका विशेषज्ञ चिकित्सकहरूको विवरण	२३२

तालिका १३ (कघ) : महिला विकास कार्यक्रमको मुख्य-मुख्य उपलब्धिहरू	२३८
तालिका १३ (कङ) : समाज कल्याण परिषद्बाट स्वीकृत कार्यक्रम	२३९
तालिका १३ (कच) : खानेपानी तथा सरसफाइ, ग्रामीण एवं साना शहरी खानेपानी कार्यक्रमको प्रगति	२४०
तालिका १३ (कछ) : युवा परिचालन तर्फको आर्थिक वर्ष अनुसारको कार्यक्रमको प्रगति विवरण	२४२
तालिका १३ (कज) : खेलकुद तथा अतिरिक्त क्रियाकलापसम्बन्धी प्रगति विवरण	२४४
तालिका १३ (कझ) : व्यक्तिगत घटना दर्ता सम्बन्धी विवरण तालिका	२४७
तालिका १३ (कञ) : सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रम अन्तर्गत भत्ता वा वृत्ति विवरण	२४८
तालिका १३ (कट) : सामाजिक परिचालनको प्रगति विवरण	२५२

चाट सूची

चाट १ (क) : एक दशकको आर्थिक वृद्धिदर	३
चाट २ (क) : सार्वजनिक ऋण र गार्हस्थ उत्पादनमा यसको अंस	३१
चाट ३ (क) : उपभोक्ता मूल्य सूचकामा भएको औषत परिवर्तन	४०
चाट ३ (ख) : पेट्रोलियम पदार्थको मूल्य	४६
चाट ४ (क) : मुद्रा प्रदायको वृद्धिदर	५५
चाट ४ (ख) : मुद्रा प्रदायका कारकहरूमा भएको परिवर्तन	५६
चाट ४ (ग) : वित्तीय सेवाको विस्तार	६२
चाट ५ (क) : धितोपत्रको निष्काशन	७४
चाट ५ (ख) : बजार पुँजीकरण	७५
चाट ५ (ग) : धितोपत्र चुक्ता मुल्य तथा कारोबार रकम	७५
चाट ५ (घ) : नेप्से परिसूचक	७७
चाट ६ (क) : अन्तर्राष्ट्रिय व्यापार	८४
चाट ६ (ख) : बिप्रेषण आप्रवाह	८७
चाट ९ (क) : पर्यटन क्षेत्रबाट आर्जित विदेशी मुद्रा	१४१
चाट १३ (क) : विद्यालय समुदायमा हस्तान्तरणको अवस्था	१९४
चाट १३ (ख) : भौगोलिक क्षेत्र अनुसारको आधारभूत तहका विद्यालय विवरण	२०५
चाट १३ (ग) : सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयमा कार्यरत शिक्षक विवरण	२०९
चाट १३ (घ) : तहगत विद्यार्थी भर्नाको अवस्था	२११
चाट १३ (ङ) : सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयमा शै.स. २०६९ मा भर्ना भएका कुल विद्यार्थी संख्या	२१२
चाट १३ (च) : स्वास्थ्य सेवाका प्रमुख सुचकाङ्कको १५ वर्षको प्रवृत्ति	२१९
चाट १३ (छ) : स्वास्थ्य सेवाको विस्तार	२२२
चाट १३ (ज) : स्वास्थ्य सुविधाको विस्तार	२२२

Abbreviations

AIDs	Acquired Immune Deficiency Syndrome
AIT	Administrator in Training
AOC	Air Operation Certificate
ARV	Antiretroviral
BDS	Bachelor of Dental Surgery
BOOT	Build Operate Owned Transfer
CB PMTCT	Community Based Pregnant Mother to Child Transmitted
CBIMCI	Community Based Integrated Management of Childhood Illness
CBR	Crud Birth Rate
CCTV	Close Circuit Television
CDAS	Central Depository Accounting Software
CDMA	Code Division Multiple Access
CEDA	Center for Economic Development and Administration
DACC	District AIDS Coordination Committee
DOTs	Directly Observed Treatment
E.N.T .	Ear, Nose, Throat
E-DV	Electronic Diversity Visa
EVDO	Enhanced Voice-Data Optimized
GER	Gross Enrolment Ratio
GIS	Geographic Information System
GPI	Gender Perception Indicator
HIV	Human Immune Deficiency Virus
HMIS	Hazardous Materials Identification System
HPS	Hermansky Pudlak syndrome
ICAO	International Civil Aviation Organisation
ICP	International Custom Point
IFAD	International Fund for Agriculture Development
ISO	International Organization for Standardization
IT	Information Technology
JFPR	Japan Fund for Poverty Reduction
LGCDP	Local Government & Community Development Programme
MBBS	Bachelor in Medicine and Bachelor in Surgery
MCPM	Minimum Conditions and Performance Measures
MDA	Mass Drug Administration
MDG	Millennium Development Goals
MDR	Multi Drug Resistant
MDRTB	Multi Drug Resistant Tuberculosis
MOU	Memorandum of Understanding
NER	Net Employment Ratio

NITC	National Information Technology Center
NTV	Nepal Television
O&M	Organization & Management
OTC	Over the Counter
PAN	Permanent Account Number
PMTCT	Preventing Mother-to-Child Transmission
PNC	Post Natal Care
SEZ	Special Economy Zone
STOL	Short Take-Off and Landing
TPS	True Potato Seed
UNFCCC	United Nations Framework Convention on Climate Change
VCT/STI	Volunteer Counseling Treatment of Sexual Transmitted Infection
VHF/UHF	Very High Frequency / Ultra High Frequency

छोटकरी रूप

कि.मि.	किलोमिटर
कि.वा.	किलो वाट
के.जी.	किलोग्राम
वि.सं.	विक्रम सम्वत्
वि.नि.	विद्यालय निरीक्षक
प्रा.वि.	प्रथमिक विद्यालय
नि.मा.वि.	निम्न माद्यामिक विद्यालय
मा.वि.	माद्यामिक विद्यालय
उ.मा.वि.	उच्च माद्यामिक विद्यालय
क्र.सं.	क्रम संख्या
शै.ता.के.	शैक्षिक तालिम केन्द्र
गा.वि.स.	गाउँ विकास समिति
जि.वि.स.	जिल्ला विकास समिति

कार्यकारी सारांश

कार्यकारी सारांश

१. चालु आर्थिक वर्ष २०६९/७० को प्रथम दश महिनाको समष्टिगत आर्थिक परिसूचकहरु सामान्यतः सकारात्मक रहेका छन्। तथापि लक्ष्यभन्दा न्यून दरको आर्थिक वृद्धि लक्ष्य भन्दा बढी दरको मुद्रास्फीति र बढ्दो व्यापार घाटा अर्थतन्त्रका लागि चुनौतिको रूपमा देखिएका छन्।
२. आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा ५.५ प्रतिशतका दरले आर्थिक वृद्धि हुने लक्ष्य राखिएकोमा आधारभूत मूल्यमा ३.५६ प्रतिशत र उत्पादकको मूल्यमा ३.६५ प्रतिशतले मात्र आर्थिक वृद्धि हुने प्रारम्भिक अनुमान छ। गत आर्थिक वर्षमा ४.५ प्रतिशतको आर्थिक वृद्धिदर हासिल भएकोमा चालु आर्थिक वर्षमा खाद्यान्न उत्पादनमा कमी आएको फलस्वरूप कृषि क्षेत्रको वृद्धिदरमा गत आर्थिक वर्षमा भन्दा ३.७ प्रतिशत बिन्दुले कमी आउन गएकोले समग्र आर्थिक वृद्धिदरमा ह्रास आएको हो। गैर कृषि क्षेत्रतर्फ भने चालु आर्थिक वर्षमा ४.९८ प्रतिशतको वृद्धिदर हासिल हुने अनुमान छ जुन गत आर्थिक वर्षको तुलनामा ०.६८ प्रतिशत बिन्दुले बढी हो। चालु आर्थिक वर्षमा कुल गार्हस्थ उत्पादन गत आर्थिक वर्षको तुलनामा १०.८ प्रतिशतले वृद्धि भई रु. १७ खर्ब १ अर्ब पुग्ने अनुमान छ। गत आर्थिक वर्षमा कुल गार्हस्थ उत्पादन रु. १५ खर्ब ३६ अर्ब रहेको थियो।
३. चालु आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा कृषि क्षेत्रको कुल गार्हस्थ उत्पादन गत आर्थिक वर्षको तुलनामा १.३ प्रतिशतले वृद्धि हुने अनुमान छ। गत आर्थिक वर्षमा यस्तो वृद्धिदर ५.० प्रतिशत रहेको थियो। कृषि तथा वन उपक्षेत्रको वृद्धिदर १.२ प्रतिशत र मत्स्यपालन उपक्षेत्रको वृद्धिदर ४.० प्रतिशत रहने अनुमान छ। कृषिको वृद्धिदरमा प्रमुख भूमिका खेल्ने खाद्यान्न बालीको उत्पादनमा चालु आर्थिक वर्षमा ११.३ प्रतिशतले कमी आएकोले प्रमुख खाद्यान्न बालीहरूको उत्पादन गत वर्षभन्दा ८.० प्रतिशतले घट्न गई कुल ८७ लाख ३८ हजार मेट्रिक टन पुगेको छ। चालु आर्थिक वर्षमा कुल ३३ लाख ४४ हजार हेक्टर जमिनमा प्रमुख खाद्यान्न बालीहरू लगाइएको अनुमान छ जुन गत वर्षभन्दा ४.० प्रतिशतले कमी हो।
४. आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा गैर कृषि क्षेत्रको वृद्धिदर ४.३० प्रतिशत मात्र रहेकोमा चालु आर्थिक वर्षमा ४.९८ प्रतिशत पुग्ने अनुमान छ। आर्थिक वर्ष २०६७/६८ मा भने यो वृद्धिदर ३.६४ प्रतिशत रहेको थियो। गैर कृषि क्षेत्रतर्फ निर्माण, विजुली, ग्याँस र पानी, घर जग्गा, भाडा र व्यापार, सार्वजनिक सेवा, शिक्षा तथा अन्य सामुदायिक, सामाजिक र व्यक्तिगत सेवाको उत्पादन वृद्धिदरमा कमी आएको छ भने अन्य उपक्षेत्रहरूको वृद्धिदरमा गत आर्थिक वर्षको तुलनामा वृद्धि भएको छ। गैर कृषि क्षेत्रतर्फ खानी तथा उत्खननमा ५.४५ प्रतिशत, औद्योगिक उत्पादनमा १.८५ प्रतिशत, विजुली, ग्याँस र पानीमा ०.२० प्रतिशत, थोक तथा खुद्रा व्यापारमा ९.५४ प्रतिशत, होटेल तथा रेष्टुरेन्टमा ६.८४ प्रतिशत, यातायात, भण्डारण र सञ्चारमा ६.७३ प्रतिशत, वित्तीय मध्यस्थतामा ६.६५ प्रतिशत, घरजग्गा तथा व्यावसायिक क्रियाकलापमा १.६४ प्रतिशत, सार्वजनिक प्रशासन र रक्षामा ३.३१ प्रतिशत, शिक्षामा ४.११ प्रतिशत, स्वास्थ्य र सामाजिक कार्यमा ६.९५ प्रतिशत तथा अन्य सामुदायिक, सामाजिक र व्यक्तिगत सेवा क्रियाकलापमा ५.२०

प्रतिशतको वृद्धिदर हुने अनुमान छ भने निर्माण उपक्षेत्रको वृद्धिदर १.५७ प्रतिशतले वृद्धि हुने अनुमान छ ।

५. सन् २०११ को तुलनामा सन् २०१२ मा विश्वको आर्थिक वृद्धिदरमा कमी आएको छ । अन्तर्राष्ट्रिय मुद्राकोषले सन् २०१३ को अप्रिलमा प्रकाशित गरेको विश्व आर्थिक परिदृश्य (World Economic Outlook) का अनुसार सन् २०११ मा विश्व उत्पादन ४.० प्रतिशतले बढेकोमा सन् २०१२ मा ३.२ प्रतिशतले मात्र बढेको देखिएको छ । क्षेत्रगत रूपमा हेर्दा मध्यपूर्व तथा उत्तरी अफ्रिकाको बाहेक अन्य सबै क्षेत्रको वृद्धिदरमा सन् २०११ को तुलनामा कमी आएको देखिएको छ । विश्व अर्थतन्त्रमा अपेक्षित सुधार नआइसकेको, युरोपको ऋण संकट कायमै रहेको, विश्वका उदीयमान अर्थतन्त्रहरूको आर्थिक वृद्धिदरमा कमी आएको जस्ता कारणहरूले सन् २००७ – ०९ मा देखिएको विश्वव्यापी मन्दीमा सुधार देखिएता पनि आगामी वर्षसम्म पनि विश्व उत्पादनको वृद्धिदरमा खासै वृद्धि नहुने प्रक्षेपण गरिएको छ । अन्तर्राष्ट्रिय मुद्राकोषले गरेको प्रक्षेपण अनुसार सन् २०१३ र सन् २०१४ मा विश्वको उत्पादन क्रमशः ३.३ र ४.० प्रतिशत हुने देखिएको छ ।
६. सन् २०१२ मा दक्षिण एशियाली मुलुकहरूमध्ये अफगानिस्तान, भुटान, नेपाल र पाकिस्तानको आर्थिक वृद्धिदरमा बढोत्तरी भएको छ । सन् २०१२ को जुलाईसम्म अर्थात् आर्थिक वर्ष २०६८/६९ को तथ्याङ्कलाई आधार मानिएको कारण सन् २०१२ मा नेपालको वृद्धिदर बढेको देखिएको हो । सन् २०१० मा दोहोरो अङ्कको आर्थिक वृद्धि गरेका भारत र भुटान दुवैको वृद्धिदरमा कमी आएको छ । दक्षिण एशियाली मुलुकहरूको अर्थतन्त्रलाई युरोपेली र अमेरिकी मुलुकहरूको आर्थिक वृद्धिले सीधा प्रभाव पार्ने भएकाले ती मुलुकहरूको आर्थिक वृद्धिले समेत यो क्षेत्रको वृद्धिदरमा कमी आएको देखिन्छ । त्यसैगरी दक्षिण एशियाली मुलुकको नजिकको र सन् २००० को दशकमा दोहोरो वृद्धिदरको कीर्तिमान राखेको चीनको वृद्धिदरमा समेत सन् २०१२ मा कमी आएकोछ ।
७. नेपाली अर्थतन्त्रको संरचनामा क्रमशः परिवर्तन आइरहेको देखिएको छ । कुल गार्हस्थ उत्पादनमा कृषि र उद्योग क्षेत्रको योगदान घट्ने र सेवा क्षेत्रको योगदान बढ्ने प्रवृत्ति देखिएको छ । क्षेत्रगत आधारमा हेर्दा प्रचलित मूल्यमा चालु आर्थिक वर्षको कुल गार्हस्थ उत्पादनमा प्राथमिक, द्वितीय र तृतीय क्षेत्रको योगदान क्रमशः ३५.३ प्रतिशत, १४.४ प्रतिशत र ५०.३ प्रतिशत हुने अनुमान गरिएको छ । प्राथमिक र द्वितीय क्षेत्रतर्फ यो योगदान गत आर्थिक वर्षभन्दा क्रमशः ०.९९ प्रतिशत बिन्दुले कम र ०.०५ प्रतिशत बिन्दुले बढी हो । तृतीय क्षेत्रको योगदानमा गत आर्थिक वर्षको तुलनामा ०.९४ प्रतिशत बिन्दुले वृद्धि भएको छ । यसैगरी कुल गार्हस्थ उत्पादनलाई कृषि र गैर कृषि क्षेत्र गरी दुई भागमा वर्गीकरण गर्दा कुल गार्हस्थ उत्पादनमा कृषि क्षेत्रको योगदान घटेको छ भने गैर कृषि क्षेत्रको योगदानमा केही वृद्धि हुन गएको छ । चालु आर्थिक वर्षको कुल गार्हस्थ उत्पादनमा कृषि, वन तथा मत्स्यपालन क्षेत्रको योगदान ३५.३ प्रतिशत र बाँकी क्षेत्रको योगदान ६४.७ प्रतिशत रहने अनुमान छ । यस्तो योगदान गत आर्थिक वर्षमा क्रमशः ३६.३ प्रतिशत र ६३.७ प्रतिशत रहेको थियो ।

८. चालु आर्थिक वर्षको कुल गार्हस्थ उत्पादनमा उपभोगको अंश गत वर्षको ८८.५ प्रतिशतबाट बढेर ९०.७ प्रतिशत पुगेको छ । कुल गार्हस्थ उत्पादनमा निजी उपभोगको अंश ७९.२ प्रतिशत छ भने सरकारी उपभोग ९.८ प्रतिशत छ । कुल उपभोग खर्चमध्ये निजी क्षेत्रको ८७.३ प्रतिशत, सरकारी क्षेत्रको १०.८ प्रतिशत र गैरनाफामूलक संस्थाहरूको १.९ प्रतिशत रहेको छ । चालु वर्षमा कुल उपभोग खर्चमा सरकारी उपभोग खर्चको अंशमा कमी भएको पाइएको छ । कुल उपभोगमध्ये खाद्यान्नको उपभोग ६५.६ प्रतिशत र सेवाको अंश १०.७ प्रतिशत रहेको छ ।
९. चालु आर्थिक वर्षमा कुल गार्हस्थ उत्पादनमा लगानीको अंश २.९ प्रतिशत विन्दुले बढेको पाइएको छ । अघिल्लो आर्थिक वर्षमा यस्तो अंश ३४.९ प्रतिशत रहेकोमा चालु आर्थिक वर्षमा ३७.८ प्रतिशत पुग्ने अनुमान छ । यसमध्ये कुल स्थिर पुँजी निर्माणको अंश २१.२ प्रतिशत रहेको छ । कुल स्थिर पुँजी निर्माणको ८१.१ प्रतिशत निजी क्षेत्रबाट र १८.९ प्रतिशत सरकारी क्षेत्रबाट भएको छ । चालु आर्थिक वर्षको कुल गार्हस्थ उत्पादनमा बचतको अंशमा कमी आएको छ । कुल गार्हस्थ उत्पादनमा कुल गार्हस्थ बचतको अंश ९.३ प्रतिशत पुगेको छ भने कुल राष्ट्रिय बचतको अंश ३८.४ प्रतिशत पुगेको छ । चालु आर्थिक वर्षमा कुल गार्हस्थ बचत रु. १ खर्ब ५८ अर्ब ८६ करोड र कुल राष्ट्रिय बचत रु. ६ खर्ब ५३ अर्ब ४९ करोड पुग्ने अनुमान छ ।
१०. नेपालको कुल राष्ट्रिय खर्चयोग्य आयमा वृद्धि भएको पाइएको छ । प्रचलित मूल्यमा चालु आर्थिक वर्षमा यस्तो आयमा ११.३ प्रतिशतले वृद्धि भएको छ । चालु आर्थिक वर्षमा नेपालीको प्रतिव्यक्ति कुल गार्हस्थ उत्पादन रु. ६२ हजार ५ सय १० अर्थात् ७ सय १७ अमेरिकी डलर पुग्ने अनुमान छ । यसैगरी कुल राष्ट्रिय आयको आधारमा नेपालीको प्रतिव्यक्ति आय रु. ६२ हजार ७ सय ९७ अर्थात् ७ सय २१ अमेरिकी डलर पुग्ने अनुमान छ । विप्रेषण आप्रवाहमा भएको वृद्धि र सेवा क्षेत्रको उत्पादनमा भएको वृद्धिले गर्दा कुल खर्चयोग्य आयमा वृद्धि भएको हो ।
११. कुल गार्हस्थ उत्पादनमा व्यापार घाटाको अंश बढ्दै गएको छ । चालु आर्थिक वर्षको कुल गार्हस्थ उत्पादनमा निर्यातको अंश ११.३ प्रतिशत पुगेको छ भने आयातको अंश ३८.८ प्रतिशत रहेको छ । कुल गार्हस्थ उत्पादनमा व्यापार घाटाको अंश गत वर्ष २३.४ प्रतिशत रहेकोमा यस आर्थिक वर्षमा २८.४ प्रतिशत हुने देखिएको छ ।
१२. आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा नेपाल सरकारको कुल खर्च १४.८ प्रतिशतले वृद्धि भई कुल रु. ३ खर्ब ३९ अर्ब १६ करोड पुगेको थियो । चालु आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा गत वर्ष भन्दा १९.४ प्रतिशतले वृद्धि भई कुल खर्च रु. ४ खर्ब ४ अर्ब ८२ करोड पुग्ने अनुमान छ । यसमध्ये चालु खर्च रु. २ खर्ब ७९ अर्ब १ करोड, पुँजीगत खर्च रु. ६६ अर्ब १३ करोड र वित्तीय व्यवस्थातर्फ रु. ५९ अर्ब ६८ करोड हुने अनुमान छ । चालु आर्थिक वर्षमा राजस्व परिचालन १८.५ प्रतिशतले वृद्धि भई रु. २ खर्ब ८९ अर्ब ६० करोड पुग्ने अनुमान छ । यसमध्ये कर राजस्व रु. २ खर्ब ५२ अर्ब ५७ करोड र गैरकर राजस्व रु. ३७ अर्ब ३ करोड हुने अनुमान छ । आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा राजस्व परिचालनमा २३.२ प्रतिशतले वृद्धि भएको थियो ।

१३. चालु आर्थिक वर्षको प्रथम आठ महिनामा कुल गार्हस्थ उत्पादनमा कुल तिर्न बाँकी ऋण रकमको अनुपात घटेको छ । आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा यस्तो अनुपात ३४.१ प्रतिशत रहेकोमा चालु आर्थिक वर्ष २०६९/७० को प्रथम आठ महिनाको अवधिमा ३०.१ प्रतिशत रहेको छ । वैदेशिक ऋणको अनुपात गत आर्थिक वर्षको २०.१ वाट यस आर्थिक वर्ष १७.६ प्रतिशत र आन्तरिक ऋणको अनुपात गत आर्थिक वर्षको १३.९ प्रतिशतवाट यस वर्ष १२.४ प्रतिशत पुगेको छ ।
१४. चालु आर्थिक वर्षमा मुद्रास्फीतिदरमा गत वर्षको तुलनामा वृद्धि भएको छ । गत आर्थिक वर्षको फागुन महिनामा वार्षिक बिन्दुगत आधारमा शहरी क्षेत्रको समग्र मूल्य सूचकांकको वृद्धिदर ७.० प्रतिशत रहेकोमा चालु आर्थिक वर्षको फागुन महिनामा १०.२ प्रतिशत पुगेको छ । वार्षिक बिन्दुगत आधारमा यस अवधिमा खाद्य वस्तुतर्फ ११.३ प्रतिशत र गैरखाद्य वस्तुतर्फ ९.३ प्रतिशतको मुद्रास्फीति दर देखिन्छ । गत आर्थिक वर्षमा यस्तो दर क्रमशः ४.२ प्रतिशत र ९.४ प्रतिशत थियो । यसले चालु आर्थिक वर्षमा खाद्य तथा गैरखाद्य दुवैको मूल्यवृद्धिदर बढेको देखिन्छ ।
१५. चालु आर्थिक वर्षको प्रथम आठ महिनामा खुद वैदेशिक सम्पत्तिमा भएको उल्लेख्य वृद्धिका कारणले विस्तृत मुद्राप्रदाय ६.२ प्रतिशतले बढेको छ । सोही अवधिमा सङ्कुचित मुद्राप्रदाय भने ८.३ प्रतिशतले विस्तार भएको छ । यस अवधिमा खुद वैदेशिक सम्पत्ति (विदेशी विनिमय नाफा नोक्सान समायोजित) रु. ११ अर्ब ७८ करोडले बढेको छ भने कुल आन्तरिक कर्जा ८.९ प्रतिशतले बढेको छ ।
१६. आर्थिक वर्ष २०६९/७० को प्रथम आठ महिनामा बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूले रु. १ खर्ब ६३ अर्ब १४ करोड निक्षेप सङ्कलन गरी फागुन मसान्तसम्ममा बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूमा रहेको निक्षेप रकम रु. १० खर्ब ८० अर्ब ४४ करोड पुगेको छ । यस अवधिमा बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूले गरेको कर्जा प्रवाह रु. १ खर्ब २६ अर्ब ३ करोडले बढी फागुनसम्म जम्मा प्रवाहित कर्जा रु. ९ खर्ब ३१ अर्ब ३४ करोड पुगेको छ ।
१७. चालु आर्थिक वर्ष धितोपत्र बजारको अवस्थामा सुधार आएको छ । शेयर बजारको सूचकको रूपमा रहेको नेप्से सूचकाङ्क चालु आर्थिक वर्षको पहिलो आठ महिनामा ५४५.७२ बिन्दु कायम रहेको छ जुन अघिल्लो वर्षको सोही अवधिको भन्दा ७३.८ प्रतिशत बिन्दुले बढी हो । यसैगरी चालु आर्थिक वर्षको प्रथम आठ महिनासम्म बजार पुँजीकरण अघिल्लो आर्थिक वर्षको सोही अवधिको तुलनामा ८०.५ प्रतिशतले वृद्धि भई रु. ५ खर्ब २९ अर्ब ७२ करोड पुगेको छ । साथै, यो अवधिमा कारोवार रकम गत वर्षको सोही अवधिको तुलनामा १६८.२ प्रतिशतले वृद्धि भई रु. १४ अर्ब १५ करोड ४५ लाख पुगेको छ ।
१८. आर्थिक वर्ष २०६९/७० को प्रथम आठ महिनामा कुल निर्यात ४.२ प्रतिशतले बढेर रु. ५१ अर्ब १ करोड पुगेको छ भने आयात २०.४ प्रतिशतले बढेर रु. ३ खर्ब ६० अर्ब ५६ करोड पुगेको छ । गत वर्ष निर्यात १५.४ प्रतिशत र आयात १६.५ प्रतिशतले मात्र वृद्धि भएको थियो । यसरी फागुन मसान्तसम्म कुल व्यापार घाटामा २३.५ प्रतिशतले वृद्धि भई रु. ३ खर्ब ९ अर्ब ५५ करोड पुगेको छ । गत वर्षको सोही अवधिमा व्यापार घाटामा

१६.७ प्रतिशतले मात्र वृद्धि भएको थियो । पेट्रोलियम पर्दाथको मूल्यवृद्धि र अमेरिकी डलरको नेपाली रुपैयाँसँगको विनिमयदरमा भएको वृद्धिले गर्दा आयात उच्च हुन गई व्यापार घाटा बढ्न गएको हो ।

१९. चालु आर्थिक वर्षको शोधनान्तर स्थिति भने अनुकूल रह्यो । विप्रेषण आयमा भएको वृद्धि र दातृसंस्थाहरूबाट लिइएको शोधभर्नाको रकम वृद्धिका कारणले आर्थिक वर्षको पहिलो आठ महिनामा रू. ११ अर्ब ७८ करोड शोधनान्तर बचतमा रह्यो । गत आर्थिक वर्षको सोही अवधिमा रू. ८१ अर्ब ९ करोड शोधनान्तर बचतमा रहेको थियो । यस अवधिमा विप्रेषण आय गत आर्थिक वर्ष २०६८/६९ को ४१.८ प्रतिशत वृद्धिको तुलनामा १९.६ प्रतिशतले वृद्धि भई रू. ४ खर्ब ३० अर्ब पुगेको छ । गत वर्ष यस्तो आय रू. ३ खर्ब ५९ अर्ब ६० करोड रहेको थियो ।
२०. आर्थिक वर्ष २०६९/७० को पहिलो आठ महिनासम्म कुल विदेशी विनिमय सञ्चितिमा उल्लेख्य वृद्धि भई रु. ४ खर्ब ५३ अर्ब ६१ करोड पुगेको छ । गत आर्थिक वर्षको सोही अवधिमा कुल सञ्चिति रू. ३ खर्ब ६८ अर्ब १० करोड मात्र थियो । चालु आर्थिक वर्षको प्रथम आठ महिनासम्मको आयातलाई आधार मान्दा विदेशी विनिमयको यो सञ्चितिस्तरले १०.२ महिनाको वस्तु आयात र ८.८ महिनाको वस्तु तथा सेवा आयात धान्न सक्न देखिन्छ ।
२१. आर्थिक वर्ष २०६६/६७ मा सार्वजनिक गरिएको नेपाल जीवनस्तर मापन सर्वेक्षण तेस्रोले कुल जनसंख्याको २५.१६ प्रतिशत जनाता निरपेक्ष गरिबीको रेखामुनि रहेको देखाएको थियो । यसै सर्वेक्षणअनुसार आय असमानता दर्शाउने गिनी सूचकाङ्क ०.४१ बाट घटेर ०.३३ रहेको देखिएको छ जसले आय असमानतामा कमी आएकोतर्फ इङ्गित गर्दछ । चालु आर्थिक वर्षको अन्त्यसम्ममा गरिबीको दरलाई २१ प्रतिशतमा झार्ने लक्ष्य लिइएकोमा २३.८ प्रतिशतमा मात्र भरेको छ ।
२२. आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा गत आर्थिक वर्षको तुलनामा औद्योगिक सूचकाङ्कमा ४.१ अङ्कले वृद्धि भई १११.६ पुगेको छ । आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा तोरीको तेल, चामल, चाउचाउ, चिनी, मदिरा, वियर, हल्का पेय पदार्थ, जुटका सामान, उनी गलैचा, तयारी धातुका उत्पादन, औषधि, प्लाष्टिकका सामान, ग्याल्वानाइज्ड पाइप तार तथा केवल, प्रशोधित चिया, धागो जस्ता वस्तुहरूको सूचकाङ्कमा वृद्धि भएको छ भने वनस्पति घ्यू, भटमासको तेल, बिस्कुट, सुती कपडा, गामेण्ट, ल्यूव आयल, प्रशोधित छाला, रोजिन, सिमेण्ट, चुरोट जस्ता औद्योगिक वस्तुहरूको सूचकाङ्कमा भने कमी आएको छ ।
२३. सन् २०१२ मा नेपाल आउने पर्यटकहरूको संख्यामा सन् २०११ को तुलनामा ९.०८ प्रतिशतले वृद्धि भई ८ लाख ३ हजार ९२ पुगेको छ । सन् २०११ मा पर्यटकको सरदर नेपाल बसाइ अवधि १३.१२ दिन रहेकोमा सन् २०१२ मा १२.८७ दिन हुन आएको छ । यस अवधिमा पर्यटन क्षेत्रबाट रू. ३० अर्ब ७० करोड ३८ लाख आय भएको छ भने प्रति पर्यटक प्रतिदिन खर्च ३४.९३ अमेरिकी डलर पुगेको छ । कुल गार्हस्थ उत्पादनमा पर्यटन क्षेत्रको योगदान १.८ प्रतिशत पुगेको छ भने यस क्षेत्रमा १ लाख ६० हजार जनाले प्रत्यक्ष रोजगारी प्राप्त गरेका छन् ।

२४. आर्थिक वर्ष २०६७/६८ को तुलनामा आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा कुल ऊर्जा खपतमा ०.७३ प्रतिशतले वृद्धि भई १० हजार २ सय २९ टन तेलशक्ति बराबर पुगेको थियो । चालु आर्थिक वर्ष २०६९/७० को प्रथम आठ महिनामा यो खपत ६ हजार ५ सय ९७ टन तेलशक्ति बराबर पुगेको छ जुन गत वर्षको सोही अवधिको तुलनामा १९.५८ प्रतिशतले घटी हो । आर्थिक वर्ष २०६८/६९ को कुल ऊर्जा खपतमध्ये परम्परागत, व्यापारिक तथा नवीकरण ऊर्जा खपत क्रमशः ८५.१६ प्रतिशत, १४.०३ प्रतिशत र ०.७८ प्रतिशत रहेकोमा चालु आर्थिक वर्षको प्रथम आठ महिनामा यो खपत ८६.१ प्रतिशत, १३.१३ प्रतिशत र ०.७७ प्रतिशत रहेको छ ।
२५. आर्थिक वर्ष २०६८/६९ को अन्त्यसम्ममा ७०५.६ मेगावाट विद्युत उत्पादन भएकोमा चालु आर्थिक वर्षको फागुन महिनासम्ममा ७४६ मेगावाट जलविद्युत उत्पादन भएको छ । यस अवधिसम्ममा कुल १ हजार ९ सय ८७ किलोमिटर प्रसारण लाइन निर्माण भएको छ भने ९८ हजार किलोमिटर वितरण लाइन निर्माण भएको छ । तापीय विद्युत उत्पादन, भारतबाट आयात र निजी तथा सार्वजनिक क्षेत्रको जलविद्युत उत्पादन समेतबाट गरी जम्मा ४ हजार २ सय ५ गिगावाट प्रतिघण्टा विद्युत आपूर्ति भएको छ । अघिल्लो वर्ष यस्तो आपूर्ति ३ हजार ८ सय ५८ गिगावाट विद्युत आपूर्ति भएको थियो ।
२६. आर्थिक वर्ष २०६९/७० को पहिलो आठ महिनासम्म पेट्रोलियम पदार्थको खपतमा अघिल्लो आर्थिक वर्षको सोही अवधिको तुलनामा ५.४ प्रतिशतले वृद्धि भई ६ लाख ८० हजार ५ सय ४० किलोलिटर र एलपी ग्याँसको खपत १७.२ प्रतिशतले वृद्धि भई १ लाख ३३ हजार २ सय ७१ मेट्रिक टन पुगेको छ । यस अवधिमा एलपी ग्याँस बाहेकको पेट्रोलियम पदार्थको कुल खपतमध्ये डिजेल ६५.२ प्रतिशत, मट्टीतेल २.६ प्रतिशत, पेट्रोल २०.८ प्रतिशत र हवाई इन्धन ११.४ प्रतिशत रहेको छ ।
२७. चालु आर्थिक वर्षमा १ सय २८ किलोमिटर कालोपत्रे, १ सय ६९ किलोमिटर खण्डास्मित र १ सय ९४ किलोमिटर कच्ची सडक निर्माण भई फागुन मसान्तसम्म मुलुकभर १० हजार ३ सय २० किलोमिटर सडक कालोपत्रे भएको छ भने ५ हजार ८ सय २८ किलोमिटर खण्डास्मित र ८ हजार ४ सय ३५ किलोमिटर कच्ची सडक रहेका छन् । यी सडकहरूमा गुड्ने सवारी साधनको संख्या १४ लाख ९१ हजार ४ सय २२ पुगेको छ । चालु आर्थिक वर्षको प्रथम आठ महिनाको अवधिमा मात्र गत वर्षको सवारी साधनको संख्यामा ४० प्रतिशत थप भएको छ ।
२८. चालु आर्थिक वर्षको पहिलो आठ महिनासम्म मुलुकभर जम्मा १ करोड ९६ लाख १५ हजार ७६ टेलिफोन ग्राहक रहेका छन् । यसमध्ये मोबाइल प्रयोगकर्ताहरूको संख्या ८५ प्रतिशतभन्दा बढी छन् । विभिन्न छ वटा टेलिफोन सेवा प्रदायक संस्था छन् । यस अवधिसम्ममा ४ सय ८९ वटा एफएमले अनुमति लिएका छन् भने ३ सय ६३ वटा रेडियोहरू प्रसारणरत छन् । त्यस्तै, विभिन्न प्रकारका ६ हजार ५ सय ९० वटा पत्रिकाहरू प्रकाशनमा रहेका छन् ।
२९. शिक्षा क्षेत्रमा आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा उल्लेख्य प्रगति भएको छ । यो शैक्षिक वर्षमा प्राथमिक तहमा खुद भर्नादर ९५.३ प्रतिशत पुगेको छ भने आधारभूत शिक्षामा ८७.५

प्रतिशत र माध्यमिक शिक्षामा ३२.४ प्रतिशत पुगेको छ। गत शैक्षिक वर्षमा यस्तो भर्नादर क्रमशः ९५.१ प्रतिशत, ८६.६ प्रतिशत र ३०.६ प्रतिशत रहेको थियो। शैक्षिक सत्र २०६९ मा प्राथमिक विद्यालयमा ४५ लाख ७६ हजार ६ सय ९३ जना, निम्न माध्यमिक विद्यालयमा १८ लाख २३ हजार १ सय ९२ जना र माध्यमिक विद्यालयमा ८ लाख ७८ हजार ४७ जना विद्यार्थी अध्ययनरत रहेका छन्। शिक्षातर्फ विद्यालयको संख्यामा समेत वृद्धि भई प्राथमिक तहमा ३४ हजार २ सय ९८, निम्न माध्यमिक तहमा १४ हजार ४ सय ४७ र माध्यमिक तहमा ८ हजार ४ सय १६ विद्यालय पुगेका छन्।

३०. सहस्राब्दी विकास लक्ष्यको प्रमुख लक्ष्यमध्ये स्वास्थ्य क्षेत्रका लक्ष्यहरूमा ठूलो उपलब्धि हासिल भएको छ। सन् १९९६ मा ५ वर्ष मुनीको बाल मृत्युदर ११८.३ प्रतिहजार रहेकोमा सन् २०११ मा ५५ प्रतिहजारमा झरेको छ भने मातृ मृत्युदर ५३९ प्रतिलाख रहेकोमा २५० मा झरेको छ। आर्थिक वर्ष २०६९/७० को पहिलो आठ महिनामा १ लाख ६९ हजार ९ सय २८ विरामी भर्ना भई उपचार गराएका छन् भने १३ लाख १० हजार २२ जनाले बहिरंग सेवा र ३ लाख ७ हजार ८ सय ५४ जनाले आकस्मिक सेवा प्राप्त गरेका छन्। २०६९/७० को फागुनसम्ममा मुलुकभरमा १ सय ५ अस्पताल, २ हजार १ सय ७५ स्वास्थ्य चौकी, २ सय ९३ आयुर्वेद अस्पताल तथा औषधालयहरू, १ हजार ६ सय १५ उप स्वास्थ्य चौकी १५ शैय्याका ग्रामीण अस्पताल र अन्य गरी जम्मा ४ हजार ३ सय ९३ स्वास्थ्य संस्थाहरूले सेवा प्रदान गरिरहेका छन्।

समष्टिगत आर्थिक परिसूचकहरू

समष्टिगत आर्थिक परिसूचकहरू

आर्थिक वर्ष		५९/६०	६०/६१	६१/६२	६२/६३	६३/६४	६४/६५	६५/६६	६६/६७	६७/६८	६८/६९	६९/७०*
आर्थिक गतिविधि												
<u>यथार्थ कुल गार्हस्थ्य उत्पादन</u> (आधारभूत मूल्यमा)	वार्षिक % परिवर्तन	३.८	४.४	३.२	३.७	२.८	५.८	३.९	४.३	३.९	४.५	३.६
कृषि	वार्षिक % परिवर्तन	३.३	४.७	३.५	१.९	१	५.८	३	२	४.५	५.०	१.३
उद्योग	वार्षिक % परिवर्तन	३.१	१.५	२.९	४.४	४	१.६	-०.६	४.१	४.४	३.०	१.५
सेवा	वार्षिक % परिवर्तन	३.७	६.८	३.३	५.६	४.५	७.३	६	५.८	३.४	४.५	६.०
<u>यथार्थ कुल गार्हस्थ्य उत्पादन</u> (उत्पादकको मूल्यमा)	वार्षिक % परिवर्तन	३.९	४.७	३.५	३.४	३.४	६.१	४.५	४.८	३.४	४.६	३.७
प्रति व्यक्ति कुल गार्हस्थ्य उत्पादन (स्थिर मूल्यमा)	वार्षिक % परिवर्तन	१.७	२.४	१.२	१.१	६.३	४.६	३.१	३.४	२.५	३.५	२.३
प्रति व्यक्ति कुल राष्ट्रिय आय (स्थिर मूल्यमा)	वार्षिक % परिवर्तन	१.६	२.३	२.१	१.९	६.९	४.६	३.३	३.७	२.१	३.८	१.९
कुल गार्हस्थ्य उत्पादन (प्रचलित मूल्यमा)	वार्षिक % परिवर्तन	७.१	९	९.८	११	११.३	१२.१	२१.२	२०.७	१५.३	११.७	१०.८
कुल राष्ट्रिय आय (प्रचलित मूल्यमा)	वार्षिक % परिवर्तन	७.१	८.९	१०.५	११.५	११.६	१२	२१.४	२०.२	१५.०	१२.२	१०.२

आर्थिक वर्ष		५९/६०	६०/६१	६१/६२	६२/६३	६३/६४	६४/६५	६५/६६	६६/६७	६७/६८	६८/६९	६९/७०*
कुल राष्ट्रिय खर्चयोग्य आम्दानी	वार्षिक % परिवर्तन	७.६	९.३	११.१	१४	१०.१	१६.५	२४.२	१८.८	१३.९	१६.८	११.३
(प्रचलित मूल्यमा)												
प्रति व्यक्ति कुल गार्हस्थ्य उत्पादन	अमेरिकी डलर	२६१	२९३	३२८	३५०	४१०	४९१	४९७	६१०	७१८	७०६	७१७
प्रतिव्यक्ति कुल राष्ट्रिय आय	अमेरिकी डलर	२६१	२९२	३२९	३५२	४१४	४९६	५०२	६१४	७२२	७१३	७२१
प्रतिव्यक्ति कुल राष्ट्रिय खर्चयोग्य आम्दानी	अमेरिकी डलर	३०१	३३९	३८३	४२०	४८७	६०६	६२८	७५९	८८३	९०७	९२६
यथार्थ कुल गार्हस्थ्य उत्पादन (आधारभूत मूल्यमा)*	रु.अर्ब	४२९.७	४४८.७	४६३.२	४८०.४	४९३.७	५२२.३	५४२.७	५६५.८	५८७.५	६१३.९	६३५.८
कृषि	रु.अर्ब	१६५.८	१७३.७	१७९.८	१८५.४	१८७.२	१९८.१	२०४.०	२०८.१	२१७.४	२२८.३	२३१.३
उद्योग	रु.अर्ब	७६.५	७७.६	७९.९	८१.२	८४.४	८५.८	८५.३	८८.७	९२.६	९५.४	९६.८
सेवा	रु.अर्ब	१९९.९	२१३.५	२२०.६	२३३.०	२४३.५	२६१.४	२७७.१	२९३.३	३०३.३	३१७.०	३३६.१
यथार्थ कुल गार्हस्थ्य उत्पादन (उत्पादकको मूल्यमा)	रु.अर्ब	४५९.५	४८१.०	४९७.७	५१४.५	५३२.०	५६४.५	५९०.१	६१८.५	६३९.७	६७०.७	६९५.२
प्रति व्यक्ति कुल गार्हस्थ्य उत्पादन (२०५७/५८ को मूल्यमा)	रु.	१८९८४	१९४३६	१९६७०	१९८८४	२११२९	२२११०	२२७९३	२३५६१	२४१४४	२४९७९	२५५४५
प्रति व्यक्ति कुल राष्ट्रिय आय (२०५७/५८ को मूल्यमा)	रु.	१८९६२	१९४०१	१९८०२	२०१८६	२१५६९	२२५६७	२३३०१	२४१५२	२४६५५	२५५८३	२६०७९

आर्थिक वर्ष		५९/६०	६०/६१	६१/६२	६२/६३	६३/६४	६४/६५	६५/६६	६६/६७	६७/६८	६८/६९	६९/७०*
कुल गार्हस्थ्य उत्पादन (उत्पादकको प्रचलित मूल्यमा)	रु.अर्व	४९२.२	५३६.८	५८९.४	६५४.१	७२७.८	८१५.७	९८८.३	११९२.८	१३७५.०	१५३६.०	१७०१.२
कुल राष्ट्रिय आय (प्रचलित मूल्यमा)	रु.अर्व	४९१.६	५३५.१	५९१.१	६५९.०	७३५.३	८२३.६	१०००	१२०१.९	१३८२.५	१५५०.८	१७०९.०
कुल राष्ट्रिय खर्चयोग्य आम्दानी (प्रचलित मूल्यमा)	रु.अर्व	५६७.१	६२०.०	६८८.८	७८५.२	८६४.३	१००६.४	१२४९.५	१४८५.५	१६९०.४	१९७३.६	२१९५.८
प्रतिव्यक्ति कुल गार्हस्थ्य उत्पादन (प्रचलित मूल्यमा)	रु.	२०३३७	२१६८९	२३२९२	२५२७९	२८९०५	३१९४६	३८१७२	४५४३५	५१८९६	५७२०२	६२५१०
प्रतिव्यक्ति कुल राष्ट्रिय आय (प्रचलित मूल्यमा)	रु.	२०३०९	२१६२०	२३३५७	२५४७१	२९२००	३२२५७	३८६२६	४५७८२	५२१८१	५७७५३	६२७९७
प्रतिव्यक्ति कुल राष्ट्रिय खर्चयोग्य आम्दानी (प्रचलित मूल्यमा)	रु.	२३४३०	२५०५१	२७२१८	३०३४६	३४३२३	३९४१७	४८२६२	५६५४९	६३८००	७३४९७	८०६८५
कुल उपभोग/ जि.डि.पी.	प्रतिशत	९१.४	८८.३	८८.४	९१.०	९०.२	९०.२	९०.६	८८.६	८५.५	८८.५	९०.७
कुल गार्हस्थ्य बचत/जि.डि.पी.	प्रतिशत	८.६	११.८	११.६	९.०	९.८	९.८	९.४	११.४	१४.५	११.५	९.३
कुल राष्ट्रिय बचत/ जि.डि.पी.	प्रतिशत	२३.८	२७.३	२८.४	२९.०	२८.६	३३.२	३५.९	३५.९	३७.४	४०.०	३८.४
कुल स्थिर पुँजी लगानी/जि.डि.पी.	प्रतिशत	१९.९	२०.३	१९.९	२०.७	२१.१	२१.९	२१.४	२२.२	२१.३	२०.०	२१.२
कुल स्थिर पुँजीमा	प्रतिशत	३.०	२.८	२.९	२.७	३.४	४.०	४.५	४.५	४.६	४.७	४.०

आर्थिक वर्ष		५९/६०	६०/६१	६१/६२	६२/६३	६३/६४	६४/६५	६५/६६	६६/६७	६७/६८	६८/६९	६९/७०*
सरकारी लगानी/ जि.डि.पी.												
कुल स्थिर पुँजीमा निजी लगानी/ जि.डि.पी.	प्रतिशत	१६.९	१७.५	१७.०	१८.०	१७.७	१७.८	१६.९	१७.७	१६.६	१५.४	१७.२
कुल पुँजी लगानी/ जि.डि.पी.	प्रतिशत	२१.४	२४.५	२६.५	२६.९	२८.७	३०.३	३१.७	३८.३	३८.४	३४.९	३७.८
कुल गार्हस्थ्य बचत र कुल पुँजी लगानी बीचको अन्तर/ जि.डि.पी.	प्रतिशत	-१२.८	-१२.८	-१४.९	-१७.९	-१८.९	-२०.५	-२२.३	-२६.९	-२३.८	-२३.४	-२८.५
कुल जनसंख्या	करोड	२.३८	२.४१	२.४५	२.४८	२.५२	२.५५	२.५९	२.६३	२.६५	२.६९	२.७२
मूल्य												
उपभोक्ता मूल्य सूचकाङ्क ^१	वार्षिक % परिवर्तन	४.७	४.०	४.५	८.०	५.९	६.७	१२.६	९.६	९.६	८.३	१०.६*
कुल गार्हस्थ्य उत्पादन मूल्य सूचकाङ्क ^२	वार्षिक % परिवर्तन	३.१	४	५.९	६.९	७.३	५.६	१६.१	१४.४	११.७	६.७	६.७
प्राथमिक क्षेत्र	वार्षिक % परिवर्तन	०.७	२.८	३.५	४.४	६.१	३.३	२१.४	२५.१	१५.६	३.१	६.२
द्वितीय क्षेत्र	वार्षिक % परिवर्तन	४.१	५.४	५.५	३.६	५.७	११.०	१४.४	९.२	१३.६	३.६	९.३
सेवा क्षेत्र	वार्षिक % परिवर्तन	४.७	४.५	७.८	९.९	८.३	५.३	१२.९	८.९	८.२	१०.४	६.३
थोक मूल्य सूचकाङ्क ^४	वार्षिक % परिवर्तन	३.८	४.१	७.३	८.९	९	९.१	१२.८	१२.६	९.८	६.४	९.८*

आर्थिक वर्ष		५९/६०	६०/६१	६१/६२	६२/६३	६३/६४	६४/६५	६५/६६	६६/६७	६७/६८	६८/६९	६९/७०*
तलब तथा ज्यालादर सूचकाङ्क ^५	वार्षिक % परिवर्तन				३.९	९.८	९.७	१५.३	१७.२	१८.०	२७.४	७.८
तलब	वार्षिक % परिवर्तन				०.३	६.३	१०.९	१०.५	२०.२	०.०	१९.३	०.०
ज्यालादर	वार्षिक % परिवर्तन				५.३	१०.९	९.४	१६.९	१६.३	२४.०	२९.६	९.६
सार्वजनिक वित्त ++												
राजस्व	वार्षिक % परिवर्तन	११.५	१०.९	१२.५	३.१	२१.३	२२.७	३३.३	२७.२	११.४	२३.२	१८.५
कुल सरकारी खर्च	वार्षिक % परिवर्तन	४.९	६.५	१४.७	८.१	२०.५	२०.८	३६.१	१८.२	१३.७	१४.८	१९.४
चालू खर्च	वार्षिक % परिवर्तन	६.६	६.६	११	८.६	१५.१	१८.६	३९.७	१८.२	१२.६	१५.८	१४.६
पूँजीगत खर्च	वार्षिक % परिवर्तन	-९.८	३.३	१८.४	८.३	३४.२	३४.७	३६.६	२३.५	१६.८	८.६	२८.७
साँवा भुक्तानी खर्च	वार्षिक % परिवर्तन	४८.६	१२.९	२५.४	५.४	१७.४	-२.२	१४.९	-२.१	-६.६	१७.१	५३.१
ऋण सेवा (साँवा र व्याज भुक्तानी)	वार्षिक % परिवर्तन	३२.६	७.२	१३.९	३.४	१२.२	-०.७	१८.६	५.३	५.४	१७.९	
राजस्व / जि.डि.पी.	प्रतिशत	११.४	११.६	११.९	११.१	१२.१	१३.२	१४.५	१५.१	१४.७	१५.९	१७.०
कर राजस्व/ जि.डि.पी.	प्रतिशत	८.३	९	९.२	८.८	९.८	१०.४	११.८	१३.४	१२.९	१३.८	१४.८
गैर-कर राजस्व/ जि.डि.पी.	प्रतिशत	२.८	२.६	२.७	२.३	२.३	२.८	२.७	१.५	१.५	२.१	२.२
कुल सरकारी खर्च/	प्रतिशत	१७.१	१६.७	१७.४	१७	१८.४	१९.८	२२.२	२१.८	२१.५	२२.१	२३.८

आर्थिक वर्ष		५९/६०	६०/६१	६१/६२	६२/६३	६३/६४	६४/६५	६५/६६	६६/६७	६७/६८	६८/६९	६९/७०*
जि.डि.पी.												
चालू खर्च/ जि.डि.पी.	प्रतिशत	१०.६	१०.३	१०.५	१०.२	१०.६	११.२	१२.९	१२.७	१५.३	१५.८	१६.४
पूँजीगत खर्च/ जि.डि.पी.	प्रतिशत	४.५	४.३	४.६	४.५	५.५	६.६	७.४	७.६	३.४	३.४	३.९
साँवा भुक्तानी खर्च / जि.डि.पी.	प्रतिशत	१.९	२	२.३	२.२	२.३	२	१.९	१.५	१.३	१.३	१.८
ऋण सेवा (साँवा र व्याज भुक्तानी)/ जि.डि.पी.	प्रतिशत	३.३	३.२	३.४	३.१	३.१	२.८	२.७	२.४	२.२	२.३	
वैदेशिक अनुदान/ जि.डि.पी.	प्रतिशत	२.३	२.१	२.४	२.१	२.२	२.५	२.७	३.२	३.३	२.६	२.७
बजेट घाटा/ जि.डि.पी.	प्रतिशत	३.३	२.९	३.१	३.८	४.१	४.१	५	३.५	३.६	३.५	३.७
वैदेशिक ऋण/ जि.डि.पी.	प्रतिशत	०.९	१.४	१.६	१.३	१.४	१.१	१	०.९	०.९	०.७	१.५
आन्तरिक ऋण/ जि.डि.पी.	प्रतिशत	१.८	१	१.५	१.८	२.५	२.५	१.९	२.५	३.१	२.४	२.२
वैदेशिक ऋण र अनुदान/ जि.डि.पी.	प्रतिशत	३.२	३.५	४	३.४	३.६	३.६	३.७	३.२	३.३	२.७	२.८
कुल तिर्न बाँकी ऋण	रु.अर्व	३०८.१	३१८.९	३१४.४	३३७.७	३३२.७	३७५.६	४२५.१	४४०.४	४४३.६	५२३.२	५११.१
तिर्न बाँकी आन्तरिक ऋण	रु.अर्व	६०.०	८४.६	८६.१	९४.७	१०३.८	११६.०	१२५.७	१४८.१	१८४.२	२१३.९	२११.७
तिर्न बाँकी वैदेशिक ऋण	रु.अर्व	२२३.४	२३२.८	२१९.६	२३३.९७	२१६.६	२५०	२७७	२५६.२	२५९.६	३०९.३	२९९.४
प्रतिव्यक्ति कुल तिर्न बाँकी ऋण	रु.	१२९३९.७	१३२०९	१२८३९	१३६०२	१३२१२	१४७११	१६४१६	१६७७३	१५५७६	१९४८४	१८७८०

आर्थिक वर्ष		५९/६०	६०/६१	६१/६२	६२/६३	६३/६४	६४/६५	६५/६६	६६/६७	६७/६८	६८/६९	६९/७०*
कुल तिर्न बाँकी ऋण/ जि.डि.पी.	प्रतिशत	६२.६	५९.४	५३.३	५१.६	४५.७	४६.१	४३.०	३६.९	३२.३	३४.१	३०.१
तिर्न बाँकी आन्तरिक ऋण/ जि.डि.पी.	प्रतिशत	१७.२	१६.०	१६.१	१५.९	१५.९	१५.४	१५.०	१५.४	१३.४	१३.९	१२.४
तिर्न बाँकी वैदेशिक ऋण/जि.डि.पी.	प्रतिशत	४५.४	४३.४	३७.३	३५.८	२९.८	३०.६	२७.९	२१.५	१८.९	२०.१	१७.६
तिर्न बाँकी वैदेशिक ऋण/ राजस्व	प्रतिशत	३९७.४	३७३.५	३१३.२	३२३.७	२४७	२३२.३	१९७.९	१६०.४	१३०.८	१२६.६	१०३.६
तिर्न बाँकी वैदेशिक ऋण/निर्यात	प्रतिशत	४४७.५	४३१.८	३७४.१	३८८.४	३६४.८	४२१.८	४०९.२	४२१.२	४०३.५	४१६.५	५८७.०
ऋण सेवा (सांवा र व्याज भुक्तानी)/चालू खर्च	प्रतिशत	३१.१	३१.२	३२.०	३०.५	२९.७	२४.९	२१.१	१५.२	१४.३	१४.५	
तिर्न बाँकी वैदेशिक ऋण/विदेशी विनिमय संचिति	प्रतिशत	२०६.४	१७८.८	१६९.१	१४१.८	१३१.२	११७.६	९७.४	९५.३	९५.४	७०.४	६६.०
मुद्रा तथा बैकिङ ##												
आन्तरिक कर्जा	वार्षिक % परिवर्तन	१०.४	९.९	१३.८	१५.१	११.७	२१.३	२७.१	१७.२	१४.६	९.०	८.९
निजी क्षेत्रतर्फ	वार्षिक % परिवर्तन	१३.२	१४.३	१४.२	२३.६	१२.३	२४.३	२९.०	१४.२	१३.९	११.३	१५.६
सरकारतर्फको खुद कर्जा	वार्षिक % परिवर्तन	५.९	-१.८	११.३	११.१	१०.४	११.२	२०.४	२६.९	१९.७	-०.३	-२४.८
बैकिङ क्षेत्रको कुल कर्जामा निजी क्षेत्रतर्फको	प्रतिशत	६७.४	७०.१	७०.३	७५.५	७५.८	७७.७	७८.९	८०.२	७९.७	८१.४	८६.४

आर्थिक वर्ष		५९/६०	६०/६१	६१/६२	६२/६३	६३/६४	६४/६५	६५/६६	६६/६७	६७/६८	६८/६९	६९/७०*
कर्जाको अंश												
संकुचित मुद्रा प्रदाय (एम२)	वार्षिक % परिवर्तन	८.६	१२.२	६.६	१४.२	१२.२	२१.६	२७.३	८.०	५.२	१८.५	१.६
मुद्रा	वार्षिक % परिवर्तन	२.२	११.१	८.८	१३.१	७.४	१९.९	२५.५	१३.०	१.९	२०.१	८.३
चलती निक्षेप	वार्षिक % परिवर्तन	२५.०	१४.५	२.२	१२.३	२२.८	२५.०	३०.५	७.६	११.४	१५.७	-१०.५
विस्तृत मुद्रा प्रदाय (एम२)	वार्षिक % परिवर्तन	९.८	१२.८	८.३	१५.४	१४.०	२५.२	२७.३	१४.१	१२.३	२२.७	६.२
मुद्दती र वचत निक्षेप	वार्षिक % परिवर्तन	१०.४	१३.१	९.२	१६.७	१४.९	२७.०	२७.३	१५.५	१४.८	२४.०	७.६
कुल आन्तरिक कर्जा/ जि.डि.पी.	प्रतिशत	४५.५	४५.९	४७.५	४९.३	४९.५	५३.६	५६.२	६६.८	६६.४	६६.७	६३.७
निजी क्षेत्रतर्फको कर्जा/ जि.डि.पी.	प्रतिशत	३०.७	३२.१	३३.४	३७.२	३७.६	४१.७	४४.४	५३.५	५२.९	५२.७	५५.०
सरकारतर्फको खुद कर्जा/ जि.डि.पी.	प्रतिशत	११.९	१०.७	१०.८	१०.९	१०.८	१०.७	१०.६	११.४	११.९	१०.६	७.२
संकुचित मुद्रा प्रदाय/ जि.डि.पी.	प्रतिशत	१७.०	१७.५	१७.०	१७.३	१७.४	१८.९	१९.९	१७.८	१६.२	१७.२	१५.८
चलती निक्षेप/ जि.डि.पी.	प्रतिशत	५.५	५.७	५.३	५.४	६.०	६.६	७.२	६.१	५.९	६.१	४.९
विस्तृत मुद्रा प्रदाय/ जि.डि.पी.	प्रतिशत	५०.०	५१.७	५१.०	५३.०	५४.३	६०.७	६३.८	६८.८	६७.१	७३.६	७०.६
मुद्दती र वचत निक्षेप/ जि.डि.पी.	प्रतिशत	३२.९	३४.२	३४.०	३५.७	३६.९	४१.८	४३.९	५१.०	५०.८	५६.४	५४.८
वाह्य क्षेत्र												

आर्थिक वर्ष		५९/६०	६०/६१	६१/६२	६२/६३	६३/६४	६४/६५	६५/६६	६६/६७	६७/६८	६८/६९	६९/७०*
निर्यात (वस्तु)	वार्षिक % परिवर्तन	६.४	८.०	८.९	२.६	-१.४	-०.२	१४.२	-१०.२	५.८	१५.४	४.२
आयात (वस्तु)	वार्षिक % परिवर्तन	१५.८	९.६	९.७	१६.३	१२.०	१४.०	२८.२	३१.६	५.८	१६.५	२०.४
निर्यात/आयात अनुपात	प्रतिशत	४०.२	३९.६	३९.३	३४.७	३०.५	२६.७	२३.८	१६.२	१६.२	१६.१	१३.९
व्यापार घाटा	वार्षिक % परिवर्तन	२३.१	१०.७	१०.२	२५.१	१९.२	२०.२	३३.३	४४.६	५.८	१६.७	२३.५
पर्यटन आय	वार्षिक % परिवर्तन	३५.७	५४.५	-४२.३	-८.७	६.०	८४.२	४९.९	०.६	-१२.५	२४.८	४.०
पर्यटन व्यय	वार्षिक % परिवर्तन	७.७	६२.४	-३.३	२३.४	३२.०	३२.२	५०.५	२.८	-१४.४	-६.८	८०.०
विप्रेषण आय	रु. अर्ब	५४.२०३	५८.६	६५.५	९७.७	१००.१	१४२.७	२०९.७	२३१.७	२५३.६	३५९.६	४३०.०
विप्रेषण आय	वार्षिक % परिवर्तन	१४.०	८.१	११.९	४९.०	२.५	४२.५	४७.०	१०.५	९.४	४१.८	१९.६
चालू खाता सन्तुलन	रु. अर्ब	११.६	१४.६	११.५	१४.२	-०.९	२३.७	४१.४	-२८.१	-१२.९	७६.०	२६.५
निर्यात/जि.डि.पी.	प्रतिशत	१०.१	१०.०	१०.०	९.२	८.२	७.३	६.९	५.१	४.७	४.८	४.०
आयात/जि.डि.पी.	प्रतिशत	२५.३	२५.४	२५.४	२६.६	२६.८	२७.२	२८.८	३१.४	२८.९	२९.६	२९.०
कूल व्यापार/जि.डि.पी.	प्रतिशत	३५.४	३५.४	३५.३	३५.८	३४.९	३४.५	३५.६	३६.५	३३.६	३४.४	३३.०
व्यापार घाटा/ जि.डि.पी.	प्रतिशत	-१५.१	-१५.३	-१५.४	-१७.४	-१८.६	-१९.९	-२१.९	-२६.३	-२४.२	-२४.९	-२४.९
पर्यटन आय/जि.डि.पी.	प्रतिशत	२.४	३.४	१.८	१.५	१.४	२.३	२.८	२.४	१.८	२.०	१.७
पर्यटन व्यय/जि.डि.पी.	प्रतिशत	१.३	१.९	१.६	१.८	२.२	२.६	३.२	२.७	२.०	१.७	२.४
विप्रेषण आय/ जि.डि.पी.	प्रतिशत	११.०	१०.९	११.१	१४.९	१३.८	१७.५	२१.२	१९.४	१८.५	२३.१	२२.४

आर्थिक वर्ष		५९/६०	६०/६१	६१/६२	६२/६३	६३/६४	६४/६५	६५/६६	६६/६७	६७/६८	६८/६९	६९/७०*
चालू खाता सन्तुलन/ जि.डि.पी	प्रतिशत	२.४	२.७	२.०	२.२	-०.१	२.९	४.२	-२.४	-०.९	४.९	१.४
शोधनान्तर वचत	रु. अर्ब	४.४	१६.०	५.७	२५.६	५.९	२९.७	४४.८	-३.३	२.२	१३१.६	११.८
विदेशी विनिमय संचित	रु. अर्ब	१०८.२	१३०.२	१२९.९	१६५.०	१६५.१	२१२.६	२८६.५	२६८.९	२७२.२	४३९.५	४५३.६
विदेशी विनिमय संचित	वार्षिक % परिवर्तन	२.२	२०.३	-०.२	२७.०	०.१	२८.८	३४.८	-५.४	१.२	६१.५	८.०
संचितिको आयात धान्ने क्षमता	महिनाको आयात वरावर	१०.७	११.८	१०.७	११.५	१०.६	११.७	१२.२	८.७	८.४	११.६	१०.२
वस्तु आयात												
वस्तु तथा सेवा आयात	महिना आयात वरावर	९.२	९.९	९.०	९.७	८.७	९.४	१०.०	७.४	७.३	१०.३	८.७
विदेशी विनिमय दर ^६	१ अमेरिकी डलर.= रु.	७७.८	७३.८	७२.१	७२.३	७०.५	६५.०	७६.९	७४.५	७२.३	८१.०	८७.१

^१ वार्षिक प्रारम्भिक अनुमान ^२ आधार वर्ष २०५७/५८=१००; ^३ आधार वर्ष २०६२/६३=१००; ^४ आधार वर्ष २०५६/५७=१००; ^५ आधार वर्ष २०६१/६२=१००; ^६ खरिद र विक्री दरको वार्षिक औसत,

* चालु आर्थिक वर्षको प्राप्त भएसम्म प्रथम दश महिनाको र अन्यको हकमा प्रथम आठ महिनासम्मको तथ्याङ्कमा आधारित,

२०६७ असार देखि विकास बँक तथा वित्त कम्पनीको तथ्याङ्कसमेत

@ २०६८ चैत्र महिनाको बैंक सेवा शुल्क घटाउनु अधिको

आ.व. २०६८/६९ देखि IMF को GFS २००१ को आधारमा गरिएको पुनर्वर्गीकरण अनुसार विगत वर्षहरूमा पुँजीगत खर्च तर्फ देखाइने पुँजीगत अनुदान चालु खर्चतर्फ समावेश भएको र संस्थानमा भएको सरकारको लगानी तथा ऋण पुँजीगत खर्चबाट हटाइएको ।

टिप्पणी : जि.डि.पी.सँगको अनुपात हिसाव गर्दा उत्पादकको प्रचलित मूल्यको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनसँग गरिएको छ । कतिपय पुराना तथ्याङ्कहरू समेत स्रोतबाटै संशोधन भई आएकोले सोही अनुरूप परिमार्जन गरिएको छ ।

अर्थतन्त्रका प्रमुख चुनौतीहरू

अर्थतन्त्रका प्रमुख चुनौतीहरू

१. मुलुक आर्थिक रूपले समृद्ध बनाउन उच्चदरको आर्थिक वृद्धिदर हासिल गर्नुपर्ने र सो का लागि आधार बनाउनु पर्ने प्रमुख चुनौती रहेको छ । विगत दश वर्षको औसत वृद्धिदर ३.७ प्रतिशत रहेको सन्दर्भमा यसमा ठूलो वृद्धि हासिल गर्न चुनौतीपूर्ण छ ।
२. कृषि उत्पादनले नेपालको आर्थिक वृद्धिदरलाई बढाउन वा घटाउन ठूलो भूमिका खेल्दछ । गत वर्ष कृषि उत्पादन बढी भएकाले आर्थिक वृद्धिदर ४.५ प्रतिशत हुन सक्यो भने चालु वर्ष कृषि उत्पादनमा कमी आएका कारण यो ३.६ प्रतिशतमै सीमित रहन पुगेको छ । तसर्थ कृषि उत्पादन बढाई यस क्षेत्रको र समग्र आर्थिक वृद्धिदर बढाउने कार्य चुनौतीपूर्ण रहेको छ ।
३. गरिबी मुलुकको प्रमुख समस्याको रूपमा रहेको छ । विगत तीन वर्षको अवधिमा ४.२ प्रतिशत बिन्दुले गरिबी घटाउने लक्ष्य रहेको भएता पनि १.४ प्रतिशत बिन्दुले मात्र भर्न सकेकोले आगामी दिनमा गरिबी न्यूनीकरण कार्य भन्नु चुनौतीपूर्ण हुने देखिन्छ ।
४. बढ्दो मुद्रास्फीतिलाई बाञ्छित सीमाभित्र राख्ने कार्य चुनौतीपूर्ण रहँदै आएको छ । उत्पादन र आर्थिक वृद्धिका लागि एउटा सीमासम्मको मूल्यवृद्धि आवश्यक हुने भए पनि मुलुकभित्र उत्पादन बढ्न नसकेको अवस्था र आयातीत वस्तुमाथिको निर्भरता बढ्न गएको समयको मुद्रास्फीति भने आम जनजीविकाका लागि कष्टकर हुने भएकोले यसलाई नियन्त्रण गर्नु जरूरी हुन्छ । हाल भण्डै १० प्रतिशतको हाराहारीमा रहेको मुद्रास्फीतिलाई एउटा निश्चित सीमाभित्र राख्नु पर्ने चुनौती कायम रहेको छ ।
५. बढ्दो वैदेशिक व्यापार घाटा चिन्ताको विषय बनेको छ । आन्तरिक उत्पादन र उत्पादकत्व बढ्न नसकेको कारणले निर्यात व्यापारमा अपेक्षित वृद्धि हुन सकेको छैन भने आयातमा आत्यधिक वृद्धि भएको छ । यसले व्यापार घाटाको अङ्क वर्षेनी बढ्दै गइरहेको छ । आन्तरिक उत्पादन वृद्धि गरी व्यापार घाटामा कमी ल्याउने कार्य थप चुनौतीपूर्ण बनेको छ ।
६. सरकारी निकायहरूको खर्चको क्षमतामा वृद्धि हुन सकेको छैन । विनियोजनको तुलनामा पूँजीगत खर्च निकै कम हुने गरेको छ । पूँजीगत खर्च बिना विकासका पूर्वाधारहरू निर्माण गर्न नसकिने भएकाले सरकारी विकासको खर्च गर्ने क्षमतामा वृद्धि गर्नु नितान्त जरूरी छ । चालु खर्च विनियोजनको नजिक पुग्ने तर कम मात्रामा पूँजीगत खर्च हुने प्रवृत्तिको अन्त्य गर्ने चुनौती पनि यद्यपि छ ।
७. सरकारी खर्चको प्राथमिकीकरण गर्ने कार्य पनि कठिन भएको छ । सबै जसो आयोजना/कार्यक्रमहरू प्रथम प्राथमिकताको कोटिमा राखिएकाले सबै आयोजना/कार्यक्रम प्राथमिकतामा परेका जस्तो देखिएको छ । यसले खर्चको प्राथमिकीकरण नभई नतीजा प्राप्तमा मात्र होइन सार्वजनिक खर्च व्यवस्थापनमा समेत असर पारेको छ ।

तसर्थ सरकारी खर्चको प्राथमिकीकरण गरी तिनबाट एककृत र समन्वयात्मक नतिजा प्राप्त गर्नु चुनौतीपूर्ण बनेको छ ।

८. उद्योग क्षेत्रको वृद्धिदर निराशाजनक नै छ । आर्थिक विकासका लागि औद्योगिक उत्पादन अपरिहार्य भएकाले औद्योगिक वातावरण तयार गर्दै आन्तरिक र बाह्य लगानीका स्रोतहरूको महत्तम उपयोग गरी औद्योगिक उत्पादन वृद्धि गर्ने, सो का लागि आवश्यक उपयुक्त मानवस्रोत विकास गर्ने, औद्योगिक पूर्वाधारको विकास गर्ने, औद्योगिक उत्पादनको बजार विस्तार गर्ने तथा औद्योगिक उत्पादकत्व वृद्धि गर्ने कार्य चुनौतीका रूपमा रहेका छन् ।
९. वैदेशिक लगानीका लागि उपयुक्त नीतिगत तथा कानुनी व्यवस्था हुँदाहुँदै पनि यथेष्ट मात्रामा वैदेशिक लगानी भित्रिन सकेको छैन । तसर्थ विदेशी लगानीमा रहेको बाधा तथा असहजपनालाई हटाई पर्याप्त मात्रामा वैदेशिक लगानी भित्राउनु चुनौतीको रूपमा रहेको छ ।
१०. सबै लगानी सरकारी तवरबाट मात्र गरेर सम्भव हुँदैन । यसका लागि सरकारी र निजी दुवै क्षेत्रको समन्वयात्मक लगानी आवश्यक हुन्छ । पूर्वाधार विकास लगायत अन्य क्षेत्रमा सार्वजनिक निजी साझेदारीको अवधारणा अनुरूप लगानी बढाउने र सो का लागि उपयुक्त कानुनी, नीतिगत, संरचनागत र कार्यगत व्यवस्था गर्ने कार्य चुनौतीको रूपमा रहेको छ ।
११. पूर्वाधारका विभिन्न क्षेत्रहरूमा लगानी बढाउनु आवश्यक छ । सरकारी खर्चको स्रोत सीमित भएकाले सरकारी, निजी र वैदेशिक लगानीका स्रोतहरूको उच्चतम उपयोग गरी पूर्वाधार विकास गर्ने र सो का माध्यमबाट आर्थिक सामाजिक रूपान्तरणको कार्य अधि बढाउनु पर्ने चुनौती पनि कायमै छ ।
१२. बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरू सँग तरलताको समस्या सधैं देखिने गरेको छ । खासगरी बजारको माग अनुसार तत्काल रणनीति बनाउने क्षमतामा कमजोरी देखिएकाले कहिले अत्यधिक तरलता रहने र कहिले तरलता अत्यन्त संकुचित हुने गरेको सन्दर्भमा बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको तत्सम्बन्धी क्षमता बढाई तरलता व्यवस्थापन गर्नु पर्ने चुनौती कायम छ ।
१३. बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको संख्यामा वृद्धि भई यिनको नियमन प्रक्रिया कठिन र जटिल बन्दै गएकोले समान प्रकृतिका बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूलाई एक आपसमा गाभ्न प्रोत्साहित गर्नु पर्ने छ । त्यसैगरी वित्तीय पहुँच अभिवृद्धि गरी वित्तीय सेवाको विस्तारलाई देशव्यापी बनाउने कार्य थप चुनौतीपूर्ण बन्दै गएको छ ।
१४. पुँजी बजारको स्थिति सामान्य नै छ । खासगरी मुलुकभित्र छरिएर रहेको स-सानो पुँजीलाई एकत्रित गरी लगानी बढाउन यस बजारको भूमिका महत्वपूर्ण हुने भएता पनि सीमित व्यवसायको मात्र यस बजारमा उपस्थिति रहेकाले परम्परागत र पारिवारिक

व्यवसायलाई समेत यस बजारमा प्रवेश गराउने चुनौती एकातिर छ भने पुँजी बजारमा संस्थागत लगानी भित्राउने चुनौती अर्कातिर रहेको छ ।

१५. वित्तीय क्षेत्रको १५ प्रतिशत भन्दा बढी हिस्सा ओगटेको सहकारी क्षेत्रमा समय समयमा देखिएको समस्याले समग्र वित्तीय क्षेत्रलाई नै सशक्तित्व तुल्याउने गरेको छ । बचत तथा ऋण सहकारी संस्थाहरूको नियमनको उपयुक्त संयन्त्र निर्माण गरी यसको सवलीकरण गर्नु अर्को चुनौती रहेको छ ।
१६. वर्षेनी श्रम बजारमा भित्रिने श्रम शक्तिको संख्या बढिरहेको तर मुलुक भित्र रोजगारीको अवसर कम भएकाले वैदेशिक रोजगारीमा जाने क्रम बढेको छ । मुलुकभित्रै उत्पादन र उत्पादकत्व बढाउन र त्यस्ता श्रमशक्तिलाई स्वदेशमै रोजगारीको अवसर दिलाउनु पर्ने चुनौती छ ।
१७. प्रत्येक वर्ष वैदेशिक रोजगारीमा जाने व्यक्तिहरूको संस्था बढिरहेको सन्दर्भमा एकातिर तिनबाट प्राप्त हुने विप्रेषणको सम्पूर्ण रकमलाई उपभोगमा मात्र खर्च नगरी उत्पादनशील क्षेत्रमा समेत खर्च गर्ने संयन्त्र तथा पद्धतिको विकास गर्नु पर्ने छ भने अर्कातिर वैदेशिक रोजगारीबाट फर्केका मानवस्रोतको उचित व्यवस्थापन गर्ने चुनौती पनि रहेको छ ।
१८. पर्यटन क्षेत्रमा प्रचुर सम्भावना हुँदाहुँदै पनि यसको उचित विकास गर्न नसकिएका कारणले पर्यटन क्षेत्रबाट सोचेजस्तो उपलब्धि हासिल गर्न सकिएको छैन । पर्यटकीय वस्तु तथा सेवाको विकास, तिनको बजारिकरण एवं पहुँच वृद्धिका माध्यमबाट पर्यटन क्षेत्रको पूर्वाधार विकास गर्ने कार्य चुनौतीको रूपमा रहेको छ ।
१९. सामाजिक परिसूचकहरू सकारात्मक देखिए तापनि कुल जनसंख्याको ठूलो हिस्सा सामाजिक विकासको दृष्टिले टाढै छ । शिक्षा, स्वास्थ्य तथा खानेपानी र सरसफाई जस्ता सामाजिक सेवाका क्षेत्रहरूको समानुपातिक विकास गर्ने कार्य चुनौतीपूर्ण भएको छ ।
२०. सार्वजनिक संस्थानहरूको व्यवस्थापन जटिल बन्दै गएको छ । सार्वजनिक संस्थानहरूको वर्गिकरण गरी आवश्यकता अनुसार पुनः संरचना, विनिवेश वा खारेजीको प्रकृयामा लैजाने र त्यहाँ कार्यरत कर्मचारीहरूको व्यवस्थापन गर्ने कार्य चुनौतीको रूपमा रहेको छ । कतिपय सार्वजनिक संस्थानहरूले आफ्नो व्यवसाय बन्द गरेको कैयौं वर्ष भइसक्दा पनि राज्यकोषबाट त्यहाँ रहेका कर्मचारीलाई तलब, भत्ता वापत ठूलो रकम व्यहोरिदै आएको परिप्रेक्षमा यो समस्यालाई समयमै हल गर्ने कार्य थप चुनौतीपूर्ण बनेको छ ।
२१. राजनीतिक संक्रमण लम्बिदै गएका कारण त्यसको असर अर्थतन्त्रमा समेत परेको छ । विशेषगरी राजनीतिक कार्यसूचीले आर्थिक कार्यसूचीलाई छायाँमा पारेको सन्दर्भमा राजनीतिक संक्रमणलाई जतिसक्दो छिटो किनारा लगाई आर्थिक कार्यसूचीमा मुलुकका सबै पक्ष एकै ठाउँमा उभिई आर्थिक विकासका कार्यहरूलाई सहज ढङ्गले अगाडि बढाउनु मूल चुनौतीको रूपमा रहेको छ ।

१. समग्र आर्थिक स्थिति

१. समग्र आर्थिक स्थिति

- १.१ विगत केही वर्षदेखि उच्च, फराकिलो र दिगो आर्थिक वृद्धि हासिल गर्दै गरिबी न्यूनीकरण गर्ने, समावेशी विकास प्रक्रिया अवलम्बन गरी समग्र नेपालीको जीवनस्तरमा अनुभूतयोग्य परिवर्तन ल्याउने र मुलुकलाई समुन्नत राष्ट्रको पङ्क्तिमा पुर्‍याउन आधार तय गर्ने गरी आर्थिक सामाजिक विकासका क्रियाकलापहरूलाई अगाडि बढाइएको छ । यसका लागि नीतिगत, कानुनी एवं संरचनागत व्यवस्था गर्नुका साथै विकास प्रयासमा सरकारी, निजी क्षेत्रका साथै सहकारी एवं अन्तर्राष्ट्रिय विकास साभेदारहरूको भूमिकालाई समेत स्पष्ट पारिएको छ । स्थानीय स्रोत साधनको परिचालन गर्दै समुदायमा आधारित विकास क्रियाकलापहरूलाई समेत प्रोत्साहित गरिए अनुरूप ती कार्यहरूको प्रतिफल समेत सकारात्मक देखिएको छ ।
- १.२ आर्थिक वर्ष २०६९/७० को प्रथम दश महिनासम्मको तथ्याङ्कलाई हेर्दा मुलुकको समग्र आर्थिक स्थिति सामान्यतः सकारात्मक नै रहेको छ । तथापि, केही आर्थिक परिसूचकहरू भने कमजोर रहेका छन् । विशेष गरी न्यून आर्थिक वृद्धि, बढ्दो व्यापार घाटा र मुद्रास्फीति दरलाई वाञ्छित सीमाभित्र राख्न नसकिनु समस्या तथा चुनौतीको रूपमा रहेका छन् । यी तीन वटै चुनौतीहरूलाई सम्बोधन गर्न मुलुकभित्रको उत्पादकत्व र उत्पादन बढाउनु पर्ने आवश्यकता देखिएको छ ।
- १.३ गरिबी न्यूनीकरणलाई मुलुकले प्राथमिकतामा राखेको कारण आर्थिक वर्ष २०४९/५० देखि आर्थिक वर्ष २०६६/६७ सम्मको अवधिमा गरिबीको रेखामुनि रहेका जनसंख्याको दरमा २४ प्रतिशत बिन्दुले कमी आएको छ । यो अवधिमा वार्षिक औसत १.४ प्रतिशत बिन्दुका दरले घटेको गरिबीको दरमा त्यसपछिको तीन वर्षमा भने वार्षिक औसत ०.४७ प्रतिशत बिन्दुले मात्र कमी आउन सकेको छ । चालु आर्थिक वर्षमा २३.८ प्रतिशत जनसंख्या गरिबीको रेखामुनि रहेको अनुमान छ ।
- १.४ आर्थिक वृद्धि र गरिबी एक आपसमा सम्बन्धित रहेका हुन्छन् । सामान्यतः आर्थिक वृद्धिदर बढ्दा गरिबी घट्ने मान्यता रहेको छ । विगत डेढ दशकको तथ्याङ्क हेर्दा भने आर्थिक वृद्धिदर उच्च नरहँदा पनि गरिबीमा उल्लेख्य कमी आउन सकेको हुँदा आर्थिक वृद्धिदर बढाउन सकिएमा गरिबी घटाउने कार्य अझ सहज हुन जाने देखिन्छ । आर्थिक वृद्धि उच्च नभएका नेपालीको प्रतिव्यक्ति आयमा समेत विगतका वर्षहरूमा उल्लेख्य वृद्धि हुन सकेको छैन । चालु आर्थिक वर्षको प्रचलित मूल्यमा नेपालीको प्रति व्यक्ति आय रु. ६२ हजार ५ सय १० पुगेको अनुमान छ । अमेरिकी डलरसँग नेपाली मुद्राको अवमूल्यन भएका कारण २०६९ फागुन मसान्तमा प्रति व्यक्ति आय ७ सय १७ अमेरिकी डलर रहेकोमा २०७० असारको पहिलो हप्तामा आइपुग्दा ६ सय ५८ अमेरिकी डलरमा झरेको देखिन्छ । आर्थिक वर्ष २०६७/६८ मा यस्तो आय ७ सय १८ अमेरिकी डलर पुगेको थियो ।

- १.५ मुलुकभित्रको उत्पादन र उत्पादकत्वमा वृद्धि नभई उच्च आर्थिक वृद्धि हुन सक्दैन । चालु आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा कुल गार्हस्थ उत्पादनमा ५.५ प्रतिशतले वृद्धि हुने लक्ष्य राखिएकोमा प्रारम्भिक तथ्याङ्कहरूले यो वृद्धिदर आधारभूत मूल्यमा ३.५६ र उत्पादकको मूल्यमा ३.६५ प्रतिशत हुने देखाएका छन् । गत आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा आधारभूत मूल्यमा यस्तो वृद्धिदर ४.४८ प्रतिशत रहेको थियो भने आर्थिक वर्ष २०६७/६८ मा ३.८५ प्रतिशत रहेको थियो । लम्बिंदो राजनीतिक संक्रमण, औद्योगिक वातावरणमा देखिएको समस्या, निजी लगानीको कमी, ऊर्जा संकट, बैंक कर्जाको विस्तारमा कमी जस्ता कारणले औद्योगिक उत्पादनमा वृद्धि हुन नसकेकाले गैर कृषि क्षेत्रको आर्थिक क्रियाकलापमा अपेक्षित वृद्धि हुन नसकी यो क्षेत्रको आर्थिक वृद्धिदर ४.९८ प्रतिशत मात्र रहन पुग्यो । कृषितर्फ समयमा मनसुनी वर्षा नहुनु र हिउँदे वर्षा पनि पर्याप्त नहुनाले खाद्यान्न उत्पादनमा कमी आई १.२६ प्रतिशतको मात्र वृद्धिदर कायम हुन सक्यो ।
- १.६ आर्थिक वृद्धिदरका हिसाबले वितेको दशक नेपालका लागि उत्साहजनक रहेन । आर्थिक वर्ष २०६४/६५ मा ५.८ प्रतिशतको आर्थिक वृद्धि हुनु बाहेक अन्य वर्षहरूमा यसको वृद्धिदर ४ वा सो भन्दा कम प्रतिशतकै हाराहारीमा मात्र रह्यो । आर्थिक वर्ष २०६३/६४ मा त यो वृद्धिदर २.८ प्रतिशत मात्र थियो । अतः विगत दश वर्षको अवधिमा औसतमा ४.० प्रतिशतको मात्र आर्थिक वृद्धिदर हासिल हुन सक्यो । यस अवधिमा क्षेत्रगत वृद्धि पनि उत्साहजनक रहेन । कृषि, उद्योग र सेवा क्षेत्रको वृद्धिदर औसतमा क्रमशः ३.३ प्रतिशत, २.७ प्रतिशत र ५.३ प्रतिशत मात्र रहन गयो ।

तालिका १ (क) : एक दशकको आर्थिक वृद्धि

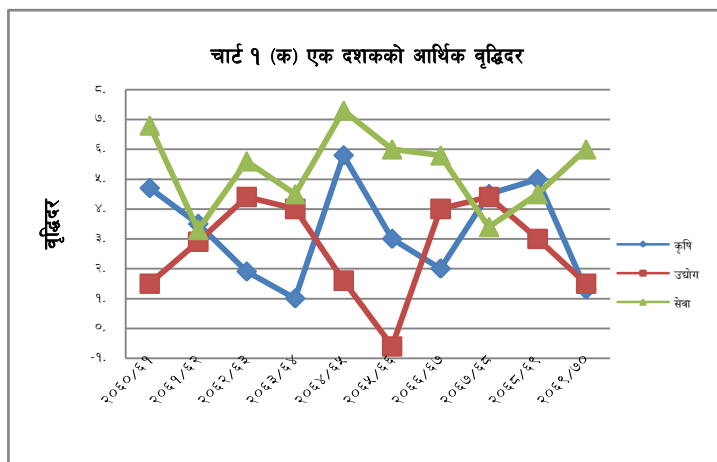
आर्थिक वर्ष	२०६०/६१	२०६१/६२	२०६२/६३	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०	औसत
कृषि	४.७	३.५	१.९	१.०	५.८	३.०	२.०	४.५	५.०	१.३	३.३
उद्योग	१.५	२.९	४.४	४.०	१.६	-०.६	४.०	४.४	३.०	१.५	२.७
सेवा	६.८	३.३	५.६	४.५	७.३	६.०	५.८	३.४	४.५	६.०	५.३
कुल	४.४	३.२	३.७	२.८	५.८	३.९	४.३	३.८	४.५	३.६	४.०

स्रोत : अर्थ मन्त्रालय

- १.७ विगत दशकको समग्र आर्थिक वृद्धिमा सेवा क्षेत्रको योगदान उल्लेखनीय रहेको छ । यस अवधिका दुई वर्षहरूमा बाहेक अन्य सबै वर्षहरूमा सेवा क्षेत्रको वृद्धिदर ४.५ प्रतिशत वा सो भन्दा माथि नै रहेको छ । यस अवधिमा कृषि क्षेत्रको वृद्धिदरमा भने निकै नै उतारचढाव देखिएको छ । कृषि क्षेत्रमा लगातार चार प्रतिशतभन्दा माथिको वृद्धिदर भएको अवस्था एकपटक मात्र आउनुले कृषि क्षेत्रको वृद्धिदरको प्रवृत्ति अस्थिर देखिएको छ । यो दशकमा नै उद्योग क्षेत्रको वृद्धिदरले पाँच प्रतिशतको अङ्क छुन सकेन । उद्योग क्षेत्रमा आर्थिक वर्ष २०६५/६६ मा त भन् ऋणात्मक वृद्धिदर समेत रहन गयो ।

तत्पश्चात् केही बढ्न गएको उद्योग क्षेत्रको वृद्धिदरमा गत आर्थिक वर्षदेखि पुनः कमी आउन थालेको देखिन्छ ।

१.८ प्रचलित मूल्यमा चालु आर्थिक वर्षमा कुल गार्हस्थ उत्पादन गत वर्षको

तुलनामा १०.८ प्रतिशतले बढी रु. १७ खर्ब १ अर्ब पुग्ने अनुमान छ । अघिल्लो वर्षको तुलनामा आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा कुल गार्हस्थ उत्पादनमा ११.७ प्रतिशतले वृद्धि भई रु. १५ खर्ब ३६ अर्ब पुगेको थियो ।

१.९ विश्वीकरणको वर्तमान समयमा विश्व अर्थतन्त्रमा देखिएको परिवर्तनले नेपालको अर्थतन्त्रमा समेत स्वाभाविक रूपमा प्रभाव पार्दछ । तसर्थ, मुलुकको आर्थिक वृद्धिलाई विश्लेषण गर्दा विश्वको आर्थिक वृद्धिलाई पनि सँगसँगै विश्लेषण गर्नु जरूरी हुन्छ ।

१.१० सन् २०११ को तुलनामा सन् २०१२ मा विश्वको आर्थिक वृद्धिदरमा कमी आएको छ । अन्तर्राष्ट्रिय मुद्राकोषले सन् २०१३ को अप्रिलमा प्रकाशित गरेको विश्व आर्थिक परिदृश्य (World Economic Outlook) का अनुसार सन् २०११ मा विश्व उत्पादन ४.० प्रतिशतले बढेकोमा सन् २०१२ मा ३.२ प्रतिशतले मात्र बढेको देखिएको छ । क्षेत्रगत रूपमा हेर्दा मध्यपूर्व तथा उत्तरी अफ्रिकाको बाहेक अन्य सबै क्षेत्रको वृद्धिदरमा सन् २०११ को तुलनामा कमी आएको देखिएको छ । विश्व अर्थतन्त्रमा अपेक्षित सुधार नआइसकेको, युरोपको ऋण संकट कायमै रहेको, विश्वका उदीयमान अर्थतन्त्रहरूको आर्थिक वृद्धिदरमा कमी आएको जस्ता कारणहरूले सन् २००७ – ०९ मा देखिएको विश्वव्यापी मन्दीमा सुधार देखिएता पनि आगामी वर्षसम्म पनि विश्व उत्पादनको वृद्धिदरमा खासै वृद्धि नहुने प्रक्षेपण गरिएको छ । अन्तर्राष्ट्रिय मुद्राकोषले गरेको प्रक्षेपण अनुसार सन् २०१३ र सन् २०१४ मा विश्वको उत्पादन क्रमशः ३.३ र ४.० प्रतिशत हुने देखिएको छ ।

१.११ सन् २०१२ मा सबैजसो क्षेत्रको वृद्धिदरमा कमी नै आएको भएता पनि पूर्वानुमान बमोजिम नै मध्य र पूर्वी युरोपको वृद्धिदरमा ३.६ प्रतिशत बिन्दुको भारी गिरावट आएको छ । यस क्षेत्रको उत्पादनमा १.६ प्रतिशतले मात्र वृद्धि भएको थियो । विकसित मुलुकहरूमध्ये युरोपियन युनियनमा आवद्ध मुलुकहरूको आर्थिक वृद्धिदरमा सन् २०११ को तुलनामा सन् २०१२ मा १.८ प्रतिशत बिन्दुले कमी आई ऋणात्मक वृद्धिदर कायम

भएको छ । युरोपेली मुलुकहरूमध्ये इटाली र स्पेनको वृद्धिदर ऋणात्मक रहेको छ भने फ्रान्सको वृद्धिदर शून्य छ ।

१.१२ अमेरिकी अर्थतन्त्रमा भएको सुधारको फलस्वरूप संयुक्त राज्य अमेरिकाको कुल उत्पादनमा १.४ प्रतिशत बिन्दुले वृद्धि भई २.२ प्रतिशत पुगेको छ । अमेरिकी मुलुकहरूमध्ये क्यानडा, मेक्सिको र ब्राजिलको वृद्धिदरमा भने गत वर्षको तुलनामा कमी आई क्रमशः १.८, ३.९ र ०.९ प्रतिशत पुगेको छ । जापानको वृद्धिदरमा पनि सुधार आई २ प्रतिशत पुगेको छ भने दक्षिण पूर्वी एशियाली राष्ट्रहरूको वृद्धिदरमा १.५ प्रतिशत बिन्दुले वृद्धि भई ६.१ प्रतिशत पुगेको छ । ठूला एशियाली अर्थतन्त्रमध्ये चीन र भारतको वृद्धिदरमा समेत कमी आई क्रमशः ७.८ र ४.० प्रतिशतको मात्र वृद्धि भएको छ । विश्वको आर्थिक वृद्धिदरको प्रवृत्तिलाई तालिका १(ख) मा देखाइएको छ ।

तालिका १ (ख): विश्वको आर्थिक वृद्धिदर

(वार्षिक प्रतिशत परिवर्तन)

क्षेत्र	२०१०	२०११	२०१२	प्रक्षेपण		
				२०१३	२०१४	२०१८
विश्वको उत्पादन	५.२	४.०	३.२	३.३	४.०	४.५
विकसित अर्थतन्त्रहरू	३.०	१.६	१.२	१.२	२.२	२.५
उदीयमान तथा विकासशील अर्थतन्त्रहरू	७.६	६.४	५.१	५.३	५.७	६.२
विकासोन्मुख एशिया	९.९	८.१	६.६	७.१	७.३	७.७
मध्यपूर्व तथा उत्तर अफ्रिकी मुलुकहरू	५.५	४.०	४.८	३.१	३.७	४.६
मध्य तथा पूर्वी युरोपेली मुलुकहरू	४.६	५.२	१.६	२.२	२.८	३.८
युरोपियन युनियनका मुलुकहरू	२.०	१.६	०.२-	०.०	१.३	२.०

स्रोत: अन्तर्राष्ट्रिय मुद्राकोष, २०१३

१.१३ सन् २०१२ मा दक्षिण एशियाली मुलुकहरूमध्ये अफगानिस्तान, भुटान, नेपाल र पाकिस्तानको आर्थिक वृद्धिदरमा बढोत्तरी भएको छ । सन् २०१२ को जुलाईसम्म अर्थात् आर्थिक वर्ष २०६८/६९ को तथ्याङ्कलाई आधार मानिएको कारण सन् २०१२ मा नेपालको वृद्धिदर बढेको देखिएको हो । सन् २०१० मा दोहोरो अङ्कको आर्थिक वृद्धि गरेका भारत र भुटान दुवैको वृद्धिदरमा कमी आएको छ । दक्षिण एशियाली मुलुकहरूको अर्थतन्त्रलाई युरोपेली र अमेरिकी मुलुकहरूको आर्थिक वृद्धिले सीधा प्रभाव पार्ने भएकाले ती मुलुकहरूको आर्थिक वृद्धिले समेत यो क्षेत्रको वृद्धिदरमा कमी आएको देखिन्छ । त्यसैगरी दक्षिण एशियाली मुलुकको नजिकको र सन् २००० को दशकमा दोहोरो वृद्धिदरको कीर्तिमान राखेको चीनको वृद्धिदरमा समेत सन् २०१२ मा कमी आएकोछ । छिमेकी मुलुकहरूको आर्थिक वृद्धिदरको प्रवृत्तिलाई तालिका १(ग) मा देखाइएको छ ।

तालिका १ (ग): छिमेकी मुलुकहरूको आर्थिक वृद्धिदर

(वार्षिक प्रतिशत परिवर्तन)

मुलुक	२०१०	२०११	२०१२	प्रक्षेपण		
				२०१३	२०१४	२०१८
अफगानिस्तान	८.४	७.०	१०.२	३.१	४.८	४.८
बंगलादेश	६.४	६.५	६.१	६.०	६.४	७.२
भुटान	११.७	८.५	९.७	६.३	८.६	१०.०
भारत	११.२	७.७	४.०	५.७	६.२	७.०
माल्दिभ्स	७.१	७.०	३.५	३.८	४.०	४.१
नेपाल	४.८	३.९	४.६	३.०	४.०	४.१
पाकिस्तान	३.१	३.०	३.७	३.५	३.३	३.०
श्रीलंका	८.०	८.२	६.४	६.३	६.७	६.५
चीन	१०.४	९.३	७.८	८.०	८.२	८.५

स्रोत: अन्तर्राष्ट्रिय मुद्राकोष, २०१३

उपभोक्ता मूल्य

१.१४ निरन्तरको मूल्यवृद्धि कुनै पनि मुलुकका लागि अवसर र चुनौती दुवै हो । उत्पादकलाई प्रोत्साहित गर्ने भएकाले यसलाई अवसरको रूपमा प्रयोग गर्न सकिन्छ भने आर्थिक वृद्धि न्यून भई उपभोक्ताको आयस्तरमा वृद्धि नहुँदा भने मुद्रास्फीतिले आम जनताको दैनिक जीवनयापनमा नकारात्मक प्रभाव पार्दछ । मौद्रिक र वित्तीय नीतिको समन्वयबाट मुद्रास्फीतिलाई वाञ्छित सीमाभित्र राख्नु पर्ने भएपनि आपूर्तिजन्य समस्या हल गर्ने र प्रशासनिक नियन्त्रणका उपायहरू अवलम्बन गर्ने कार्य पनि सँगसँगै लैजानुपर्ने देखिन्छ । मौद्रिक तथा वित्तीय उपायहरूको कारणले मुद्रास्फीति नबढेता पनि आपूर्तिजन्य समस्याले गर्दा नेपालको मुद्रास्फीति दर अझ पनि उच्च नै रहेको छ । विगत दशकको पहिलो पाँच वर्षको वार्षिक मुद्रास्फीति औसतमा ५ प्रतिशत भन्दा कम नै रहेकोमा पछिल्लो पाँच वर्षको अवधिमा भने यसमा ठूलो वृद्धि भएको छ । आर्थिक वर्ष २०६५/६६ मा १२.६ प्रतिशतले बढेको मुद्रास्फीति दर त्यसपछिका वर्षहरूमा केही घटे पनि झण्डै दोहोरो अंकको हाराहारीमा रहेको छ । गत आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा ८.३ प्रतिशतमा रहेको मुद्रास्फीति दर चालु आर्थिक वर्ष २०६९/७० को पहिलो दश महिनासम्ममा औसत ९.९८ प्रतिशत रहेको छ ।

१.१५ विश्वको अर्थतन्त्रमा क्रमशः हुनथालेको सुधार तथा विश्वव्यापी मन्दीमा देखिएको सुधारले गर्दा समग्र मागमा वृद्धि भएकाले सन् २०१२ मा विश्वको मूल्यवृद्धिमा केही कमी आएको छ । विशेषगरी अमेरिकी अर्थतन्त्रमा आएको सुधार र जापानको वृद्धिदरमा देखिएको सकारात्मक प्रभावले मूल्यवृद्धिलाई स्थिर बनाउन सहयोग गरेको छ । युरोपेली ऋण संकट एवं अफ्रिकी तथा मध्यपूर्वी मुलुकहरूमा उत्पन्न अशान्तिका कारणले ती क्षेत्रका

मुलुकहरूमा भने मूल्यवृद्धिदरमा बढोत्तरी भएको छ । मध्यपूर्व तथा अफ्रिकी मुलुकहरूमा त मूल्यवृद्धि दर दोहोरो अङ्कमा रहेको छ । सन् २०११ को अन्त्यदेखि अमेरिकी डलर बलियो हुँदै गएको र सुनलगायतका बहुमूल्य धातुको मूल्यमा भएको वृद्धिले आयातीत वस्तु तथा सेवामा निर्भर रहने मुलुकहरूको मुद्रास्फीतिमा चाप पर्न गएको छ । अन्तर्राष्ट्रिय मुद्राकोषले यस्तो मुद्रास्फीति आगामी वर्षहरूमा क्रमशः घट्दै जाने प्रक्षेपण गरेको छ । उपभोक्ता मूल्यमा आधारित विश्वको मुद्रास्फीति दरको प्रवृत्तिलाई तालिका १(घ) मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका १ (घ): उपभोक्ता मूल्यमा आधारित विश्वको मुद्रास्फीति दर

(प्रतिशत)

क्षेत्र	२०१०	२०११	२०१२	प्रक्षेपण		
				२०१३	२०१४	२०१५
विकसित अर्थतन्त्रहरू	१.५	२.७	२.०	१.७	२.०	२.१
उदीयमान तथा विकासशील अर्थतन्त्रहरू	६.०	७.२	५.९	५.९	५.६	४.८
विकासोन्मुख एशिया	५.६	६.४	४.५	५.०	५.०	३.९
मध्यपूर्व तथा उत्तर अफ्रिकी मुलुकहरू	६.५	९.२	१०.७	९.६	९.०	७.३
मध्य तथा पूर्वी युरोपेली मुलुकहरू	५.३	५.३	५.८	४.४	३.६	३.६
युरोपियन युनियनका मुलुकहरू	२.०	३.१	२.६	१.९	१.८	१.८

स्रोत: अन्तर्राष्ट्रिय मुद्राकोष, २०१३

१.१६ विश्वका सबै मुलुकहरूमा बढेको मुद्रास्फीतिको प्रभाव दक्षिण एशियाली मुलुकहरूमा पनि परेको छ । खासगरी विश्वका अन्य मुलुकहरूसँग यी मुलुकहरूको व्यापारिक निर्भरता, बहुमूल्य धातु र पेट्रोलियम पदार्थमा भएको मूल्यवृद्धि एवं अमेरिकी डलर बलियो हुँदै गएकोले व्यापारमा परेको चापले गर्दा मुद्रास्फीति पनि उच्च दरमा रहन पुगेको छ । तथापि, केही वर्षहरूमा दोहोरो अङ्कको मूल्यवृद्धि व्यहोरेका दक्षिण एशियाली मुलुकहरूको मुद्रास्फीति केही वर्षयता एक अङ्कमा सीमित रहन पुगेको छ । यद्यपि माल्दिभ्स र पाकिस्तानमा भने दोहोरो अङ्ककै मूल्यवृद्धि कायम रहेको छ । अघिल्लो वर्ष अप्रत्याशित रूपमा उच्च मूल्यवृद्धि व्यहोरेको चीनको मुद्रास्फीति दरमा सन् २०१२ मा २.८ प्रतिशत बिन्दुले कमी आएको छ । तालिका १(ङ) मा उपभोक्ता मूल्यमा आधारित छिमेकी मुलुकहरूको मुद्रास्फीति दरको प्रवृत्तिलाई प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका १ (ड): उपभोक्ता मूल्यमा आधारित छिमेकी मुलुकहरूको मुद्रास्फीति दर

(प्रतिशत)

मुलुक	२०१०	२०११	२०१२	प्रक्षेपण		
				२०१३	२०१४	२०१८
अफगानिस्तान	७.१	१०.४	४.४	६.१	५.८	५.०
बंगलादेश	८.१	१०.७	८.७	६.५	६.२	५.५
भुटान	७.०	८.९	९.७	१०.२	९.१	६.०
भारत	१२.०	८.९	९.३	१०.८	१०.७	६.७
माल्दिभ्स	६.१	११.३	१०.९	५.८	५.१	४.४
नेपाल	९.५	९.६	८.३	९.६	८.३	५.५
पाकिस्तान	१०.१	१३.७	११.०	८.२	९.५	११.८
श्रीलंका	६.२	६.७	७.५	७.९	७.१	५.५
चीन	३.३	५.४	२.६	३.०	३.०	३.०

स्रोत: अन्तर्राष्ट्रिय मुद्राकोष, २०१३

१.१७ विकसित र औद्योगिक मुलुकहरूको कुल यथार्थ गार्हस्थ मागमा भइरहेको हासले विश्वको अर्थतन्त्र अबै पनि सकारात्मकतातिर नगइसकेकोतर्फ इंगित गर्दछ। सन् २००७-०९ को विश्वव्यापी मन्दी र हालका वर्षहरूमा देखिएको अर्थतन्त्रको समस्याहरूले गर्दा उत्पादनमा कमी आएको र रोजगारीको अवसरमा समेत कमी आएका कारणले विकसित र औद्योगिक मुलुकहरूको कुल यथार्थ गार्हस्थ मागको वृद्धिदरमा कमी आएको छ। तर अर्थतन्त्रमा सुधार गरेका संयुक्त राज्य अमेरिका र जापानको मागमा भने वृद्धि भएको छ। अन्तर्राष्ट्रिय मुद्राकोषले यस्तो मागमा सन् २०१३ मा कमी नै आउने प्रक्षेपण गरेको छ। युरोपेली मुलुकहरूको मागमा ऋणात्मक वृद्धि हुने प्रक्षेपण गरिएकोछ। तालिका १(च) मा विश्वका केही विकसित मुलुकहरूको कुल यथार्थ गार्हस्थ मागमा भएको प्रवृत्ति परिवर्तनलाई देखाइएको छ।

तालिका १ (च): कुल यथार्थ गार्हस्थ माग

(वार्षिक प्रतिशत परिवर्तन)

क्षेत्र	२०१०	२०११	२०१२	प्रक्षेपण		
				२०१३	२०१४	२०१८
विकसित अर्थतन्त्रहरू	२.९	१.३	१.०	१.०	२.०	२.४
संयुक्त राज्य अमेरिका	२.८	१.७	२.१	१.७	३.०	३.०
युरोपेली मुलुकहरू	१.३	०.५	-२.२	-१.२	०.८	१.५
संयुक्त अधिराज्य	२.३	-०.६	१.२	१.१	१.६	२.२
क्यानाडा	५.२	२.९	२.२	१.६	२.१	१.९
जापान	२.९	०.३	२.९	१.९	०.९	१.०

स्रोत: अन्तर्राष्ट्रिय मुद्राकोष, २०१३

१.१८ विकसित मुलुकहरूको मागमा आएको कमीले ती मुलुकहरूसँग व्यापारिक सम्बन्ध भएका मुलुकहरूको मागमा कमी आउन गई एकातिर निर्यातमा कमी आउँछ भने अर्कातिर

यस्ता मुलुकहरूमा रोजगारीका लागि जाने श्रमिकको मागमा समेत कमी आउँदछ । यसबाट नेपालजस्ता साना अर्थतन्त्र भएका मुलुकहरूलाई नकारात्मक असर पर्दछ । कुल यथार्थ मागको वृद्धिदरमा आएको कमीले गर्दा आर्थिक क्रियाकलापहरूमा कमी आउने र व्यापार, उत्पादन तथा रोजगारीमा समेत कमी आउने भएकाले यसबाट समग्र अर्थतन्त्रमा नकारात्मक असर पर्दछ । खासगरी सन् २०१२ मा समेत यस्ता मुलुकहरूको आन्तरिक मागको वृद्धिदरमा उल्लेख्य वृद्धि नहुने देखिएकाले यसको असर कायमै रहने देखिन्छ । तथापि विश्वको अर्थतन्त्रमा क्रमशः सुधार हुँदै गरेकोले यस्तो मागमा वृद्धि हुने अपेक्षा गर्न सकिन्छ ।

आन्तर्राष्ट्रिय व्यापार

- १.१९ वर्तमान समयमा कुनै पनि मुलुक विश्वमा अन्य मुलुकसँग अलग रहेर बस्न सक्दैन । आर्थिक विकासका लागि एवं अर्कामाथि भर पर्नुपर्ने, तुलनात्मक र प्रतिस्पर्धी लाभ भएका वस्तु र सेवाको उत्पादन र व्यापार गरी मुलुकको आफ्नै र विश्वको समग्र आर्थिक क्रियाकलापलाई बढावा दिने गरिन्छ । नेपालको अन्तर्राष्ट्रिय व्यापार पछिल्ला वर्षहरूमा कमजोर रहेको तथ्याङ्कहरूले देखाउँछन् । विगत दशकमा आयातको अङ्क अत्यधिक रूपमा बढ्दै गएको तर निर्यात सो अनुरूप नबढेका कारण आयात निर्यात बीचको खाडल बढ्दै गई व्यापार घाटामा ठूलो वृद्धि भएको छ । यसले एकातिर चालु खाता बचतलाई न्यून स्थितिमा राखेको छ भने अर्कातिर नेपाली मुद्राको विदेशी मुद्रासँग भएको अवमूल्यनका कारण आयातीत वस्तुहरूको मूल्यमा चाप पर्न गई आन्तरिक मूल्यवृद्धि समेत उच्च हुन पुगेको छ ।
- १.२० कुल गार्हस्थ उत्पादनमा खुद निर्यातको अंश आर्थिक वर्ष २०५८/५९ मा १०.८ प्रतिशतले ऋणात्मक रहेकोमा चालु आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा २८.५ प्रतिशत ले ऋणात्मक रहन गएको छ । गत आर्थिक वर्षमा यस्तो अंश २३.४ प्रतिशत थियो । यसले हाम्रो व्यापार घाटा बढ्दै गएको र व्यापार घाटाको अंश कुल गार्हस्थ उत्पादनमा बढ्दै गएको देखाउँछ । चालु आर्थिक वर्षको कुल गार्हस्थ उत्पादनमा निर्यात र आयातको अंश क्रमशः ११.३ र ३८.८ प्रतिशत रहेको छ । आर्थिक वर्ष २०५८/५९ को कुल गार्हस्थ उत्पादनमा निर्यात र आयातको अंश क्रमशः १७.७ र २८.५ प्रतिशत रहेकोमा चालु वर्षको यस्तो अंशमा क्रमशः ७.४ प्रतिशत बिन्दुले कम र १०.३ प्रतिशत बिन्दुले बढी भएको छ । यसले नेपालको आयातमा उल्लेख्य वृद्धि भएको तर निर्यात सो अनुरूप हुन नसकेकोतर्फ इंगित गर्दछ । अघिल्लो आर्थिक वर्षमा यस्तो अंश क्रमशः ३३.४ प्रतिशत र १० प्रतिशत रहेको थियो ।
- १.२१ विकसित मुलुकहरूको आन्तरिक मागमा आएको हासको असर विश्व व्यापारमा पनि देखिएको छ । सन् २०११ को तुलनामा सन् २०१२ मा वस्तु र सेवाको विश्व व्यापार परिमाण वृद्धिदरमा ठूलो गिरावट आएको छ । सन् २०१२ मा वस्तु र सेवाको कुल व्यापार परिमाणमा २.५ प्रतिशत मात्र वृद्धि भएको छ जबकि सन् २०११ मा यस्तो वृद्धि ६.० प्रतिशत थियो । सन् २०१० मा यस्तो वृद्धि १२.५ प्रतिशत थियो । विकसित मुलुकहरूको व्यापारिक क्रियाकलापमा आएको हासले उदीयमान अर्थतन्त्र र विकासशील मुलुकहरूको

व्यापार सन्तुलनमा समेत सकारात्मक प्रभाव पार्न सकेको देखिएन । विकसित अर्थतन्त्र एवं उदीयमान अर्थतन्त्रहरूको व्यापार सन्तुलन सन् २०११ को तुलनामा सन् २०१२ मा क्रमशः ०.७ प्रतिशतले घटेको र ०.२ प्रतिशतले बढेको छ । सन् २०१२ मा विश्वभरमा कुल २२,४१३ अर्ब डलर बराबरको वस्तु र सेवाको व्यापार भएको छ । यो व्यापार सन् २०११ को तुलनामा ०.६ प्रतिशतले मात्र बढी हो । तालिका १(छ) ले विश्व व्यापारको प्रवृत्तिगत परिवर्तनलाई देखाउँदछ ।

तालिका १ (छ) : विश्व व्यापारको स्थिति

(वार्षिक प्रतिशत परिवर्तन)

		२०१०	२०११	२०१२	प्रक्षेपण	
					२०१३	२०१४
कुल व्यापार परिमाण	विश्व	१२.५	६.०	२.५	३.६	५.३
निर्यात	विकसित अर्थतन्त्र	१२.१	५.६	१.९	२.८	४.६
	उदीयमान र विकासशील अर्थतन्त्रहरू	१३.३	६.४	३.७	४.८	६.५
आयात	विकसित अर्थतन्त्र	११.५	४.७	१.०	२.२	४.१
	उदीयमान र विकासशील अर्थतन्त्रहरू	१४.८	८.६	४.९	६.२	७.३
व्यापार सन्तुलन	विकसित अर्थतन्त्र	-१.०	-१.६	-०.७	०.२	०.१-
	उदीयमान र विकासशील अर्थतन्त्रहरू	२.७	३.३	०.२	-०.५	-०.९
कुल व्यापार रकम (अर्ब अमेरिकी डलर)		१८९०४	२२२७६	२२४१३	२३४८७	२४६३३
कुल वस्तु व्यापार रकम (अर्ब अमेरिकी डलर)		१५१७५	१८१५४	१८२५५	१९०५६	१९९३२

स्रोत: अन्तर्राष्ट्रिय मुद्राकोष, २०१३

१.२२ चालु आर्थिक वर्षको अद्यावधिक तथ्याङ्कका आधारमा विभिन्न क्षेत्र र उपक्षेत्रहरूको स्थितिलाई यसपछिका उपखण्डहरूमा विस्तृत रूपमा विश्लेषण गरिएको छ ।

कृषि क्षेत्र

१.२३ यसवर्ष मौसम अनुकूल नरहेको र मनसुनको सक्रियता अपेक्षित अवधिसम्म नरहेकोले धानबालीको उत्पादनमा ११ प्रतिशतले कमी आएको, हिउँदे वर्षा उल्लेख्य नभएकाले हिउँदे बालीको उत्पादनमा समेत उल्लेख्य वृद्धि हुन नसकेको, मकैको उत्पादनमा ८ प्रतिशतले ह्रास आएको, तथा रासायनिक मलको वितरणमा अपेक्षित सुधार हुन नसकेको कारण कृषि उत्पादनमा खासै वृद्धि हुन नसकी कृषि क्षेत्रको वृद्धिदर १.३ प्रतिशत मात्र रहने अनुमान छ । गत आर्थिक वर्षमा यस्तो वृद्धिदर ५.० प्रतिशत थियो । यस क्षेत्रमा विगत पाँच वर्षमा औसत ३.६ प्रतिशतको वृद्धि कायम भएको थियो ।

१.२४ कृषिको उत्पादनमा धानले महत्वपूर्ण भूमिका खेलेको हुन्छ । यस वर्ष मनसुनी वर्षा राम्रोसँग नभएकोले धानखेतीका लागि अनुकूल वातावरण बन्न नसकी धान उत्पादनमा ११.३ प्रतिशतको भारी गिरावट आएको छ । चालु आर्थिक वर्षमा धानको उत्पादन ४५ लाख ४ हजार ५ सय ३ मेट्रिक टन मात्र भएको छ । गत वर्ष यस्तो उत्पादन ५० लाख ७२ हजार २ सय ४९ मेट्रिक टन पुगेको थियो । मनसुनी वर्षा नभएका कारण धान उत्पादन भएको क्षेत्रफलमा पनि आर्थिक वर्ष २०६८/६९ को तुलनामा ७.२ प्रतिशतले गिरावट आएको छ । प्रमुख खाद्यान्न बालीमध्ये धानपछिको स्थान क्रमशः मकै, गहुँ, कोदो, जौ र फापरले लिन्छन् । चालु आर्थिक वर्षमा मकैको उत्पादन ८.३ प्रतिशतले र कोदोको उत्पादन ३ प्रतिशतले घटेको छ भने गहुँको उत्पादन २ प्रतिशतले, जौ र फापरको उत्पादन क्रमशः ६ प्रतिशत र ०.३ प्रतिशतले बढेको अनुमान छ । जौ र फापर बाहेक यी बालीहरू लगाइएको क्षेत्रफलमा पनि कमी आएको थियो । समग्रमा चालु आर्थिक वर्षमा प्रमुख खाद्यान्न बालीहरूको उत्पादनमा ७.६ प्रतिशतले कमी आई कुल ८७ लाख ३८ हजार ३ सय ५० मेट्रिक टन उत्पादन भएको छ ।

१.२५ कृषि तथा वन उपक्षेत्रमा अधिल्लो आर्थिक वर्षको तुलनामा चालु आर्थिक वर्षमा १.२ प्रतिशतले मात्र वृद्धि हुने अनुमान छ । गत वर्ष यस्तो वृद्धि ४.९ प्रतिशत थियो भने विगत पाँच वर्षको औसत वृद्धि ४.० प्रतिशत रहेको थियो । यस अन्तर्गत खाद्यान्न बालीको उत्पादनमा ४.३ प्रतिशतले ह्रास हुने अनुमान छ भने फलफूलको उत्पादनमा २०.१ प्रतिशत, मासु तथा दूधको उत्पादनमा १.१ प्रतिशत र अन्य पशुजन्य उत्पादनमा ५.६ प्रतिशतले वृद्धि हुने अनुमान छ ।

१.२६ कृषि क्षेत्रमा भएको कम वृद्धिको असर कुल गार्हस्थ उत्पादनमा यस क्षेत्रको योगदानमा समेत परेको छ । गत वर्षको कुल गार्हस्थ उत्पादनमा कृषि तथा वन उपक्षेत्रको योगदान ३५.४ प्रतिशत रहेकोमा चालु आर्थिक वर्षमा गत वर्षको तुलनामा १.१ प्रतिशत बिन्दुले कमी आई ३४.३ प्रतिशत मात्र हुने अनुमान छ ।

मत्स्यपालन

१.२७ मत्स्यपालनतर्फ आर्थिक वर्ष २०६८/६९ को तुलनामा चालु आर्थिक वर्षमा ४.० प्रतिशतले वृद्धि हुने अनुमान छ । गत वर्ष यस्तो वृद्धि ७.६ प्रतिशत थियो । विगत पाँच वर्षमा यो उपक्षेत्रको वृद्धि औसत ५.९ प्रतिशत रहेको थियो । गत वर्षभन्दा कम दरको वृद्धि भएता पनि यस उपक्षेत्रको कुल गार्हस्थ उत्पादन योगदानमा भने चालु आर्थिक वर्षमा ०.०२ प्रतिशतको भिन्नो वृद्धि देखिएको छ ।

गैर कृषि क्षेत्र

१.२८ गैर कृषि क्षेत्रतर्फ चालु आर्थिक वर्षमा ४.९८ प्रतिशतले वृद्धि हुने अनुमान छ । विगत पाँच वर्षमा गैर कृषितर्फ औसत ४.७ प्रतिशतले वृद्धि भएको थियो भने गत आर्थिक वर्षमा यस्तो वृद्धिदर ४.२ प्रतिशत मात्र थियो । गैर कृषितर्फ उद्योग र सेवा क्षेत्र पर्ने भएको र सेवा क्षेत्रको वृद्धिदर राम्रो रहेकोले समग्र गैर कृषि क्षेत्रको वृद्धिदर गत वर्षभन्दा राम्रो देखिएको हो । यस वर्ष खानी तथा उत्खनन, निर्माण, थोक तथा खुद्रा व्यापार,

होटेल तथा रेष्टुराँ, यातायात, भण्डारण तथा सञ्चार, वित्तीय मध्यस्थतामा गत वर्षभन्दा सुधार हुने देखिएको छ भने शिक्षा तथा स्वास्थ्य, उत्पादन, विद्युत, ग्याँस तथा पानीको वृद्धिदरमा गिरावट आउने देखिएको छ । कुल गार्हस्थ उत्पादनमा कृषि क्षेत्रको योगदान घटेको फलस्वरूप चालु आर्थिक वर्षमा गैर कृषि क्षेत्रको योगदान गत वर्षको तुलनामा १ प्रतिशत बिन्दुले वृद्धि भई ६५.३ प्रतिशत पुग्ने अनुमान छ ।

खानी तथा उत्खनन

१.२९ खानी तथा उत्खननको क्षेत्रमा यस आर्थिक वर्षमा ५.५ प्रतिशतले वृद्धि हुने प्रारम्भिक अनुमान छ । गत वर्ष यस्तो वृद्धिदर ५.० प्रतिशत मात्र थियो । यस उपक्षेत्रको विगत पाँच वर्षको औसत वृद्धिदर ३.१ प्रतिशत मात्र रहेको थियो । कुल गार्हस्थ उत्पादनमा यो उपक्षेत्रको योगदान ०.६ प्रतिशत रहेको छ । विगत दश वर्षको अवधिमा यो योगदानमा खासै ठूलो उतारचढाव देखिएको छैन ।

उद्योग

१.३० उत्पादनमूलक उद्योग उपक्षेत्रको प्रगति सन्तोषजनक छैन । तथापि, आर्थिक वर्ष २०६४/६५ र आर्थिक वर्ष २०६५/६६ मा ऋणात्मक रहेको यो उपक्षेत्रको वृद्धिदरमा त्यसपछिका वर्षहरूमा सामान्य सुधार आएको छ । आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा ३.६ प्रतिशतको वृद्धिदर रहेको उद्योग उपक्षेत्रको उत्पादनमा १.९ प्रतिशतले मात्र वृद्धि हुने प्रारम्भिक अनुमान गरिएको छ । औद्योगिक उत्पादन सूचकाङ्कअनुसार भटमास, तेल, मदिरा, रेजिन, जि. आइ. पाइप, पशु आहार, चाउचाउ, हल्का पेय पदार्थको उत्पादनमा आएको ह्रासले यस उपक्षेत्रको वृद्धिदर न्यून देखिएको छ । यद्यपि प्रशोधित चिया, ईटा, तोरीको तेल, कपडा, रंगरोगन, बियर, औषधिको वृद्धिदर भने धनात्मक हुने देखिन्छ ।

१.३१ औद्योगिक वातावरणमा अपेक्षित सुधार हुन नसक्नु, ऊर्जा संकट यथावत् रहनु, राजनीतिक संक्रमणकाल लम्बिनु र लगानीका लागि निजी तथा विदेशी लगानीकर्ताहरूलाई आश्वस्त पार्न नसक्नु जस्ता कारणहरूले गर्दा विगत लामो समयदेखि उद्योग क्षेत्र समस्याग्रस्त छ । विगत पाँच वर्षको यस उपक्षेत्रको औसत वृद्धिदर १.७ प्रतिशत मात्र रहनुले यो उपक्षेत्रको निराशाजनक अवस्थालाई देखाउँछ । यी तथ्यांकहरूले उद्योग क्षेत्रको समस्या समाधान गरी यसको विकासका लागि गम्भीर हुनुपर्ने देखाएका छन् ।

१.३२ उद्योग क्षेत्रका विभिन्न उपक्षेत्रहरूमध्ये कुल गार्हस्थ उत्पादनमा सबैभन्दा महत्वपूर्ण योगदान रहेको यो उपक्षेत्रको योगदान क्रमशः घट्दो स्थितिमा रहेको छ । आर्थिक वर्ष २०५८/५९ को कुल गार्हस्थ उत्पादनमा यो उपक्षेत्रको योगदान ८.५ प्रतिशत रहेकोमा त्यसपछिका वर्षहरूमा निरन्तर ह्रास आई चालु वर्षमा ६.२ प्रतिशत मात्र हुने देखिएको छ । गत आर्थिक वर्षमा यो ६.३ प्रतिशत रहेको थियो ।

विद्युत, ग्याँस तथा पानी

१.३३ गत आर्थिक वर्षमा ८.४ प्रतिशतले बढेको यस उपक्षेत्रको उत्पादन चालु आर्थिक वर्षमा ०.२ प्रतिशतले मात्र बढ्ने प्रारम्भिक अनुमान छ । विगत पाँच वर्षमा यस उपक्षेत्रको औसत वृद्धिदर २.५ प्रतिशत रहेको भएता पनि यस क्षेत्रको वृद्धिदर सन्तोषजनक रहेको छैन । विद्युत उत्पादनमा वृद्धि हुन नसकेको तथा पानीको उत्पादन र वितरणमा पनि वृद्धि हुन नसकेकोले यस उपक्षेत्रको वृद्धि कम हुन गएको हो । मुलुकमा पानीको उपलब्धता र विद्युतको अपार सम्भावना हुँदाहुँदै पनि कुल गार्हस्थ उत्पादनमा यस उपक्षेत्रको योगदान भने न्यून रहेको छ । विगत दशकको शुरुवाती वर्षहरूमा कुल गार्हस्थ उत्पादनमा यस उपक्षेत्रको योगदान २ प्रतिशतसम्म पुगेता पनि आर्थिक वर्ष २०६४/६५ देखि कुनै पनि वर्षमा २ प्रतिशत पुग्न सकेको छैन । चालु आर्थिक वर्षको कुल गार्हस्थ उत्पादनमा यस उपक्षेत्रको योगदान १.३ प्रतिशतमा नै सीमित रहने देखिएको छ । तथापि, हाल निर्माणाधीन केही विद्युत आयोजनाहरूबाट उत्पादन शुरू भएपछि भने आगामी वर्षहरूमा कुल गार्हस्थ उत्पादनमा यस उपक्षेत्रको योगदान बढ्न जाने देखिन्छ ।

निर्माण क्षेत्र

१.३४ आर्थिक वर्ष २०६६/६७ मा ६ प्रतिशत भन्दा बढीको वृद्धिदर हासिल गरेको निर्माण उपक्षेत्रको वृद्धिदर त्यसपछि बढ्न सकेको छैन । गत आर्थिक वर्षमा ०.२ प्रतिशतले मात्र बढेको यो उपक्षेत्रको वृद्धिदर चालु आर्थिक वर्षमा १.६ प्रतिशतमा सीमित हुने देखिन्छ । चालु आर्थिक वर्षमा घरजग्गा व्यवसायमा देखिएको भिनो सुधारले गत वर्षको तुलनामा वृद्धि देखिएको भएता पनि यो सन्तोषजनक छैन । विगत पाँच वर्षमा यस उपक्षेत्रको वृद्धिदरमा कुनै निश्चित प्रवृत्ति देखिएको छैन । विगत पाँच वर्षको औसत वृद्धिदर ३.४ प्रतिशत रहेको यस उपक्षेत्रको उत्पादन कम हुनुमा घरजग्गा व्यवसायमा देखिएको मन्दी, बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूबाट घरजग्गा व्यवसायका लागि प्रवाह हुने कर्जाको अपनाइएको सावधानी, बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूले प्रवाह गर्ने कर्जाको व्याजदरमा भएको वृद्धि र सरकारी पुँजीगत खर्चमा अपेक्षित वृद्धि नहुनु नै प्रमुख कारण रहेका छन् । निर्माण क्षेत्रसँग सम्बन्धित रोजगारी र कच्चा पदार्थको उत्पादनलाई समेत असर पार्ने भएकाले यस उपक्षेत्रको वृद्धिदरलाई बढाउनुपर्ने देखिन्छ ।

१.३५ विगत दशकको कुल गार्हस्थ उत्पादनमा निर्माण क्षेत्रको योगदान लगभग समान नै रहेको छ । आर्थिक वर्ष २०५८/५९ देखि चालु आर्थिक वर्ष २०६९/७० सम्मको अवधिमा कुल गार्हस्थ उत्पादनमा यस उपक्षेत्रको योगदान ६ देखि ७ प्रतिशतको बीचमा रहेको देखिन्छ । गत आर्थिक वर्षमा यस्तो योगदान ६.८ प्रतिशत रहेकोमा चालु आर्थिक वर्षमा ०.१ प्रतिशत बिन्दुको भिनो वृद्धि भई ६.९ प्रतिशत पुगेको छ ।

थोक तथा खुद्रा व्यापार

१.३६ थोक तथा खुद्रा व्यापारको उत्पादन गत पाँच वर्षमा सन्तोषजनक नै रहेको छ । आर्थिक वर्ष २०६७/६८ मा १.४ प्रतिशतको मात्र वृद्धिदर हासिल गरेको भएता पनि पछिल्लो पाँच वर्षहरूमा यस उपक्षेत्रको वृद्धिदर समग्रमा राम्रो देखिएको छ । पाँच वर्षमा औसत

४.१ प्रतिशतको वृद्धिदर हासिल गरेको र गत आर्थिक वर्षमा ३.१ प्रतिशतले वृद्धि भएको यो उपक्षेत्रको उत्पादनमा चालु आर्थिक वर्षमा ९.५ प्रतिशतले वृद्धि हुने देखिएको छ । यस उपक्षेत्रको वृद्धिदर बढ्नुमा विशेषगरी आयात व्यापारको भूमिका रहेको छ । आर्थिक वर्ष २०६७/६८ मा आयातमा भएको कमीले यो क्षेत्रको वृद्धिदरमा कमी ल्याएको थियो भने चालु आर्थिक वर्षमा आयातमा भएको वृद्धिले यस उपक्षेत्रको वृद्धिदर बढ्ने देखिएको छ । गैर कृषि क्षेत्रका विभिन्न उपक्षेत्रहरूमध्ये कुल गार्हस्थ उत्पादनमा सबैभन्दा बढी योगदान दिने यस उपक्षेत्रको योगदान गत वर्षको तुलनामा ०.७ प्रतिशत बिन्दुले वृद्धि भई चालु आर्थिक वर्षमा १४.४ प्रतिशत हुने अनुमान छ ।

होटल र रेष्टुरेण्ट

१.३७ प्रतिव्यक्ति आयमा भएको वृद्धि, सहरीकरणको प्रभाव र मानिसको रहनसहन् एवं खाने बानीमा आएको परिवर्तनले गर्दा होटल तथा रेष्टुरेण्टको वृद्धिदर सन्तोषजनक रूपमा बढेको देखिएको छ । विगत पाँच वर्षमा आर्थिक वर्ष २०६५/६६ मा एकपटक घटेको यस उपक्षेत्रको वृद्धिदर क्रमशः बढिरहेको छ । यस उपक्षेत्रको विगत पाँच वर्षको औसत वृद्धिदर ५.६ प्रतिशत र आर्थिक वर्ष २०६८/६९ को वृद्धिदर ६ प्रतिशत रहेको थियो । चालु आर्थिक वर्षमा यो वृद्धिदर ६.८ प्रतिशत हुने अनुमान छ । कुल गार्हस्थ उत्पादनमा भने यो उपक्षेत्रको योगदान गत वर्षभन्दा ०.१ प्रतिशत बिन्दुले बढी भई १.८ प्रतिशत हुने देखिएको छ ।

यातायात, सञ्चार तथा भण्डारण

१.३८ गत वर्ष ५.७ प्रतिशतको वृद्धि भएको यस उपक्षेत्रको उत्पादन चालु आर्थिक वर्षमा ६.७ प्रतिशतले बढ्ने प्रारम्भिक अनुमान छ । सञ्चार उपक्षेत्रको कारोबारमा उल्लेखनीय वृद्धि भएका कारण यस उपक्षेत्रको वृद्धिदर राम्रो हुने अनुमान गरिएको छ । यस उपक्षेत्रको विगत पाँच वर्षको औसत वृद्धिदर ६.६ प्रतिशत रहेको थियो । कुल गार्हस्थ उत्पादनमा यस क्षेत्रको योगदान गत आर्थिक वर्षमा ८.६ प्रतिशत रहेकोमा चालु आर्थिक वर्षमा ९.२ प्रतिशत रहने देखिएको छ । विगत दशकभरि नै कुल गार्हस्थ उत्पादनमा यो उपक्षेत्रको योगदान ८ देखि ९ प्रतिशतको हाराहारीमा रहेको छ । यसमा पनि मुख्यतया सञ्चार क्षेत्रको भूमिका महत्वपूर्ण रहेको देखिन्छ ।

वित्तीय मध्यस्थता

१.३९ विगत पाँच वर्षमा चार वर्ष न्यून वृद्धि हासिल गरेको यो उपक्षेत्रमा चालु आर्थिक वर्षमा ६.७ प्रतिशतको वृद्धि हुने देखिएको छ । गत आर्थिक वर्षमा यस्तो वृद्धिदर ३.५ प्रतिशत मात्र रहेको यस उपक्षेत्रको विगत पाँच वर्षको औसत वृद्धिदर ४.२ प्रतिशत रहेको थियो । आर्थिक वर्ष २०६२/६३ मा २४.४ प्रतिशत वृद्धिदर रहेको यो उपक्षेत्र अन्तर्गत बैकिङ क्षेत्रमा नेपाल राष्ट्र बैंकलगायत वाणिज्य बैंकहरू, विकास बैंकहरू, वित्तीय संस्थाहरूका साथै सहकारी तथा लघुवित्त संस्थाहरूका कारोबार रहेका छन् । त्यसैगरी, बीमा समूहमा बीमा समितिका साथै जीवन बीमा र निजीजीवन बीमा कम्पनीहरूका कारोबार रहेका छन् भने सामाजिक सुरक्षा समूहमा नेपाल धितोपत्र बोर्ड, कर्मचारी सञ्चयकोष, नागरिक

लगानी कोष जस्ता संस्थाका कारोवार रहेका छन् । चालु आर्थिक वर्षमा पुँजी बजारमा देखिएको सुधार र बैंक तथा वित्तीय संस्थालगायत बीमा कम्पनीहरूको संस्थागत सुशासनमा देखिएको सुधारले गर्दा यो उपक्षेत्रको वृद्धिदरमा बढोत्तरी देखिएको हो ।

- १.४० वित्तीय पहुँच र वित्तीय कारोवारमा वृद्धि भएअनुरूप कुल गार्हस्थ उत्पादनमा यो उपक्षेत्रको योगदानमा भने खासै परिवर्तन भएको छैन । विगत दशकभरि नै कुल गार्हस्थ उत्पादनमा यो उपक्षेत्रको योगदान ४ प्रतिशतकै हाराहारीमा रहेको छ । तथापि, गत वर्षको तुलनामा यो वर्ष यस उपक्षेत्रको योगदानमा ०.३ प्रतिशत बिन्दुले कमी आएको छ ।

रियल इस्टेट, भाडा तथा व्यावसायिक सेवाहरू

- १.४१ चालु आर्थिक वर्षमा यस उपक्षेत्रको उत्पादन गत वर्षको भन्दा १.४ प्रतिशत बिन्दुले कमी आई १.६ प्रतिशतले बढ्ने अनुमान छ । यस वर्ष घरजग्गाको कारोवारको क्षेत्रमा गरिएको केही नीतिगत सुधारले यस उपक्षेत्रको वृद्धिदर गत वर्षको तुलनामा केही बढ्न गएको हो । आर्थिक वर्ष २०६४/६५ मा १०.४ प्रतिशतको वृद्धिदर हासिल गरेको यस उपक्षेत्रको वृद्धिदरमा घरजग्गाको क्षेत्रमा हुनसक्ने अस्वाभाविक मूल्यवृद्धि र कारोवारलाई नियन्त्रण गर्न लिइएको नीतिगत व्यवस्थाका कारण सो पछि भने कमी आउन थालेको थियो । फलस्वरूप, विगत पाँच वर्षमा यो उपक्षेत्रको औसत वृद्धिदर ५.९ प्रतिशत मात्र रहेको थियो । घरजग्गा व्यवसायमा केही मन्दीको अवस्था देखिएता पनि भाडा र व्यावसायिक सेवाहरू स्थिर रहेकाले कुल गार्हस्थ उत्पादनमा भने यो क्षेत्रको योगदान ८ देखि १० प्रतिशतभित्रै रहेको छ । गत वर्षको कुल गार्हस्थ उत्पादनमा यो उपक्षेत्रको योगदान ८.३ प्रतिशत रहेकोमा चालु आर्थिक वर्षमा ८.५ प्रतिशत हुने अनुमान छ ।

सार्वजनिक प्रशासन र रक्षा

- १.४२ केन्द्रीय सरकारको सार्वजनिक प्रशासन तथा रक्षामा गरिएको बजेट व्यवस्था तथा खर्चको आधारमा चालु आर्थिक वर्षमा यस उपक्षेत्रको उत्पादनमा ३.३ प्रतिशतले वृद्धि हुने अनुमान गरिएको छ । गत आर्थिक वर्षमा यस उपक्षेत्रको उत्पादनमा ५ प्रतिशतले वृद्धि भएको थियो भने विगत पाँच वर्षमा यस उपक्षेत्रको औसत वृद्धिदर ४.२ प्रतिशत रहेको थियो । कुल गार्हस्थ उत्पादनमा यस क्षेत्रको योगदान चालु आर्थिक वर्षमा १.९ प्रतिशत रहेको देखिएको छ जुन गत आर्थिक वर्षमा २ प्रतिशत थियो । समयमै बजेट आउन नसकेकाले सरकारी खर्च हुन नसकी यस उपक्षेत्रको वृद्धिदर कम हुन गएको र कुल गार्हस्थ उत्पादनमा समेत यसको योगदान कम देखिन गएको हो ।

शिक्षा

- १.४३ सरकारीका साथसाथै निजी क्षेत्रको लगानी बढ्दै गएता पनि शिक्षा उपक्षेत्रको चालु आर्थिक वर्षको उत्पादन गत आर्थिक वर्षको तुलनामा घट्ने देखिएको छ । गत आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा ५ प्रतिशतले बढेको यस उपक्षेत्रको उत्पादन चालु आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा ४.१ प्रतिशतले मात्र बढ्ने प्रारम्भिक अनुमान छ । विगत पाँच वर्षको

अवधिमा यस उपक्षेत्रको उत्पादनमा औसत ६.४ प्रतिशतले वृद्धि भएको थियो । शिक्षा क्षेत्रको कुल गार्हस्थ उत्पादनमा योगदान भने लगभग स्थीर नै रहेको छ । गत आर्थिक वर्षमा यस्तो योगदान ५.५ प्रतिशत रहेकोमा चालु आर्थिक वर्षमा भने ५.४ प्रतिशत रहेको छ ।

स्वास्थ्य र सामाजिक कार्य

१.४४ स्वास्थ्यका क्षेत्रमा गरिएको सरकारी लगानी र निजी तथा गैरसरकारी संस्थाहरूले यस क्षेत्रमा गरेको कारोबारमा वृद्धि भएका कारणले यस उपक्षेत्रको उत्पादनमा गत आर्थिक वर्षको तुलनामा वृद्धि भएको छ । चालु आर्थिक वर्षमा यस उपक्षेत्रको उत्पादनमा गत आर्थिक वर्षको तुलनामा ५.५ प्रतिशतले वृद्धि हुने प्रारम्भिक अनुमान छ । गत वर्ष यस्तो वृद्धिदर ५.३ प्रतिशत मात्र थियो भने विगत पाँच वर्षमा यस उपक्षेत्रको उत्पादनमा औसत ६.९ प्रतिशतले वृद्धि भएको थियो ।

अन्य सामुदायिक, सामाजिक तथा व्यक्तिगत सेवाहरू

१.४५ विगत पाँच वर्षमा औसत ७.६ प्रतिशत र गत वर्ष झण्डै १० प्रतिशतको वृद्धिदर हासिल गरेको यस उपक्षेत्रको चालु आर्थिक वर्षको उत्पादनमा गत वर्षको तुलनामा ७ प्रतिशतले वृद्धि हुने देखिएको छ । यस उपक्षेत्र अन्तर्गत सरकारद्वारा प्रदान गरिने सामुदायिक सेवा तथा अन्य सामाजिक र व्यावसायिक सेवाहरू समावेश गरिन्छन् । गत आर्थिक वर्षदेखि केन्द्रीय तथा स्थानीय सरकारको सामुदायिक तथा सामाजिक क्षेत्रमा गरिएको विनियोजन र खर्च एवं निजी क्षेत्रहरूबाट सञ्चालित टेलिभिजन तथा एफ. एम. जस्ता मनोरञ्जनात्मक सेवाहरूको आर्थिक गतिविधिहरूलाई समावेश गरिएका कारण यस उपक्षेत्रको उत्पादनमा वृद्धि देखिन थालेको हो । कुल गार्हस्थ उत्पादनमा यस उपक्षेत्रको योगदान भने ३ देखि ४ प्रतिशतको हाराहारीमा रहेको छ । गत वर्ष यस्तो योगदान ३.७ प्रतिशत रहेकोमा चालु आर्थिक वर्षमा यसमा केही ह्रास आई ३.६ प्रतिशत पुगेको छ ।

क्षेत्रगत विवरण

१.४६ कुल गार्हस्थ उत्पादनलाई प्राथमिक, द्वितीय र तृतीय गरी तीन मुख्य क्षेत्रहरूमा विभाजन गरी विश्लेषण गर्दा आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा प्राथमिक क्षेत्र (कृषि तथा वन, मत्स्यपालन र खानी तथा उत्खननको उत्पादन वृद्धिदर १.३१ प्रतिशत हुने अनुमान छ । गत वर्ष यस्तो वृद्धिदर ४.९८ प्रतिशत मात्र थियो भने विगत पाँच वर्षमा यस क्षेत्रको औसत वृद्धिदर ४.१ प्रतिशत रहेको थियो ।

१.४७ आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा द्वितीय क्षेत्रको उत्पादनमा अघिल्लो आर्थिक वर्षको तुलनामा १.४७ प्रतिशत बिन्दुले ह्रास आई १.४९ प्रतिशतले मात्र बढ्ने प्रारम्भिक अनुमान छ । यस क्षेत्र अन्तर्गत औद्योगिक उत्पादन, विद्युत, ग्याँस तथा पानी र निर्माण उपक्षेत्रका उत्पादन पर्दछन् । निर्माण क्षेत्रको वृद्धिदरमा केही वृद्धि भए पनि औद्योगिक उत्पादन र निर्माण उपक्षेत्रको वृद्धिदरमा आएको कमीले गर्दा यस क्षेत्रको उत्पादन वृद्धिदर गत आर्थिक वर्षको वृद्धिदर भन्दा कम हुन गएको हो । आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा यस

क्षेत्रको वृद्धिदर २.९६ प्रतिशत रहेको थियो भने विगत पाँच वर्षको औसत वृद्धिदर २.४८ प्रतिशत मात्र रहेको थियो ।

१.४८ सेवासँग सम्बन्धित उपक्षेत्रहरूको बाहुल्यता रहेको तृतीय क्षेत्रको उत्पादन वृद्धिदरमा चालु आर्थिक वर्षमा १.५२ प्रतिशत बिन्दुले वृद्धि भएको छ । आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा यस क्षेत्रको उत्पादन अघिल्लो वर्षको तुलनामा ४.५ प्रतिशतले मात्र बढेकोमा चालु आर्थिक वर्षमा यस क्षेत्रको उत्पादन अघिल्लो वर्षको भन्दा ६ प्रतिशतले बढ्ने प्रारम्भिक अनुमान छ । यस क्षेत्रको विगत पाँच वर्षको औसत वृद्धिदर ५.४२ प्रतिशत रहेको थियो ।

कुल गार्हस्थ उत्पादनको संरचना

१.४९ नेपाली अर्थतन्त्रको संरचनामा क्रमशः परिवर्तन आइरहेको तथ्यांकहरूले देखाउँदछन् । कुल गार्हस्थ उत्पादनमा कृषि र उद्योग क्षेत्रको योगदान घट्ने र सेवा क्षेत्रको योगदान बढ्ने प्रवृत्ति देखिएको छ । क्षेत्रगत आधारमा हेर्दा प्रचलित मूल्यमा चालु आर्थिक वर्षको कुल गार्हस्थ उत्पादनमा प्राथमिक क्षेत्रको योगदान ३५.३२ प्रतिशत हुने अनुमान गरिएको छ । यो योगदान गत आर्थिक वर्षभन्दा ०.९९ प्रतिशत बिन्दुले कम हो । आर्थिक वर्ष २०५८/५९ मा यो क्षेत्रको योगदान ३७.८९ प्रतिशत रहेकोमा त्यसपछिका वर्षहरूमा क्रमशः ह्रास आएको थियो । तर आर्थिक वर्ष २०६७/६८ मा भने यस क्षेत्रको योगदानमा वृद्धि भई ३७.३७ प्रतिशत हुनपुग्यो । विगत पाँच वर्षको कुल गार्हस्थ उत्पादनमा यो क्षेत्रको औसत योगदान ३५.०८ प्रतिशत रहेको थियो । चालु वर्ष कृषिको उत्पादनमा कमी आएकोले यसको योगदानमा कमी देखिएको हो ।

१.५० कुल गार्हस्थ उत्पादनमा द्वितीय क्षेत्रको योगदानमा क्रमशः ह्रास आइरहेको भएता पनि कृषि क्षेत्रको वृद्धिदर कम भएका कारण चालु वर्षमा यो क्षेत्रको योगदान गत आर्थिक वर्ष भन्दा सीमान्त रूपले वृद्धि भई १४.३५ प्रतिशत पुगेको छ । गत वर्ष यस्तो योगदान १४.३० प्रतिशत थियो । आर्थिक वर्ष २०५८/५९ मा प्रचलित मूल्यमा यो क्षेत्रको योगदान १७.०६ प्रतिशत रहेकोमा सो पछि यसमा क्रमशः ह्रास आएको थियो । विगत पाँच वर्षको अवधिमा कुल गार्हस्थ उत्पादनमा यो क्षेत्रको औसत योगदान १५.०८ प्रतिशत रहेको थियो ।

१.५१ कुल गार्हस्थ उत्पादनमा तृतीय क्षेत्रको योगदान भने क्रमशः बढ्दै गएको देखिएता पनि चालु आर्थिक वर्षको कुल गार्हस्थ उत्पादनमा यो क्षेत्रको योगदान आर्थिक वर्ष २०६४/६५ र आर्थिक वर्ष २०६५/६६ को तुलनामा कम नै रहेको छ । आर्थिक वर्ष २०६६/६७, आर्थिक वर्ष २०६७/६८ र आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा यो क्षेत्रको योगदान ५० प्रतिशत भन्दा कम रहेकोमा चालु आर्थिक वर्षमा भने यसमा वृद्धि भई ५०.३३ प्रतिशत पुगेको छ । आर्थिक वर्ष २०५८/५९ मा भने यो क्षेत्रको योगदान प्रचलित मूल्यमा ४५.०६ प्रतिशत रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा ४९.३९ प्रतिशत रहेको थियो । यो क्षेत्रमा व्यापार, होटेल तथा रेष्टुरेन्ट, यातायात, सञ्चार, वित्तीय मध्यस्थता, घरजग्गाको कारोवार, सार्वजनिक प्रशासन र रक्षा, शिक्षा, स्वास्थ्य र अन्य सामुदायिक, सामाजिक तथा व्यक्तिगत सेवा समावेश भएकोले र तीमध्ये सबैजसो सेवाहरूको

उत्पादनमा वृद्धि भएकोले कुल गार्हस्थ उत्पादनमा यो क्षेत्रको योगदान बढेको देखिएको हो । विगत पाँच वर्षको कुल गार्हस्थ उत्पादनमा भने यो क्षेत्रको औसत योगदान ४९.८४ प्रतिशत रहेको थियो ।

१.५२ औद्योगिक वर्गीकरणअनुसारको कुल गार्हस्थ उत्पादनलाई कृषि र गैर कृषि क्षेत्र गरी दुई भागमा वर्गीकरण गर्दा कुल गार्हस्थ उत्पादनमा कृषि क्षेत्रको योगदान घट्दो क्रममा छ भने गैर कृषि क्षेत्रको योगदानमा केही वृद्धि हुन गएको छ । आर्थिक वर्ष २०५८/५९ मा कुल गार्हस्थ उत्पादनमा कृषि क्षेत्रको योगदान ३७.४ प्रतिशत रहेकोमा चालु आर्थिक वर्षमा यो योगदान ३४.७ प्रतिशत रहने अनुमान छ । यस्तो योगदान गत आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा ३५.८ प्रतिशत रहेको थियो । विगत पाँच वर्षमा कुल गार्हस्थ उत्पादनमा कृषि क्षेत्रको औसत योगदान ३४.५ प्रतिशत मात्र रहेको छ । विगत पाँच वर्षको तथ्यांक हेर्दा आर्थिक वर्ष २०६४/६५ मा कृषि क्षेत्रको योगदान सबैभन्दा कम अर्थात् ३१.७ मात्र रहेको देखिन्छ भने सबैभन्दा बढी आर्थिक वर्ष २०६७/६८ मा रहेको देखिन्छ । चालु आर्थिक वर्षमा कृषि उत्पादनमा कमी आएकोले यस क्षेत्रको योगदानमा कमी देखिन गएको हो ।

उपभोग, लगानी तथा व्यापार

१.५३ कुल गार्हस्थ उत्पादनलाई खर्च तर्फबाट विश्लेषण गर्दा कुल गार्हस्थ उत्पादनमा उपभोगको अंश बढी नै रहेको छ । आर्थिक वर्ष २०५८/५९ मा प्रचलित मूल्यमा कुल गार्हस्थ उत्पादनमा उपभोगको अंश ९०.५ प्रतिशत रहेकोमा चालु आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा ९०.७ प्रतिशत रहेको छ । गत आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा यस्तो अंश ८८.५ प्रतिशत मात्र रहेको थियो । उपभोगतर्फ कुल गार्हस्थ उत्पादनमा निजी क्षेत्रको उपभोगको अंश आर्थिक वर्ष २०५८/५९ मा ८०.८ प्रतिशत रहेकोमा चालु आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा ९.६ प्रतिशत बिन्दुले घटी ७९.२ प्रतिशतमा झरेको छ । गत आर्थिक वर्षमा भने यो अंश ७६ प्रतिशत मात्र रहेको थियो । यसैगरी कुल गार्हस्थ उत्पादनमा सरकारी उपभोगको अंश आर्थिक वर्ष २०५८/५९ मा ८.४ प्रतिशत रहेकोमा चालु आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा ९.४ प्रतिशत बिन्दुले बढी ९.८ प्रतिशत पुगेको छ, जुन गत आर्थिक वर्षमा १०.७ प्रतिशत थियो ।

१.५४ कुल उपभोगमध्ये चालु आर्थिक वर्षमा निजी क्षेत्रको उपभोग ८७.३ प्रतिशत छ जुन आर्थिक वर्ष २०५८/५९ मा ८९.३ प्रतिशत थियो । चालु आर्थिक वर्षमा कुल उपभोगमध्ये सरकारी उपभोग १०.८ प्रतिशत र गैर नाफामूलक संस्थाहरूको उपभोग १.९ प्रतिशत रहेको छ । निजी उपभोगतर्फ पनि खाद्यान्नको उपभोगको अंश बढी छ । चालु आर्थिक वर्षमा कुल निजी उपभोगमा खाद्यवस्तु, गैर खाद्यवस्तु र सेवाको अंश क्रमशः ६५.६, २३.६ र १०.७ प्रतिशत रहेको छ । उपभोग खर्चमा हुँदै गएको वृद्धि, खानपानको शैलीमा आएको परिवर्तन तथा खाद्यवस्तुको बढ्दो मूल्यवृद्धिले गर्दा खाद्यान्नतर्फको उपभोग खर्चमा वृद्धि हुँदै गएको छ भने सेवा क्षेत्रको उपभोग बढे पनि त्यसमा प्रतिस्पर्धी मूल्य र प्रविधिको उपयोगका कारण उपभोग खर्चको अंश घट्दै गएको छ । आर्थिक वर्ष २०५८/५९ मा खाद्यान्न र सेवातर्फको उपभोग खर्च कुल निजी उपभोगको ५९ प्रतिशत र १२.३ प्रतिशत रहेको थियो भने गत आर्थिक वर्षमा क्रमशः

६४.६ प्रतिशत र ११ प्रतिशत पुगेको थियो । कुल निजी उपभोगमा गैर खाद्यवस्तुको उपभोगको अंशमा पनि क्रमशः कमी आइरहेको छ । आर्थिक वर्ष २०६८/५९ मा २८.७ प्रतिशत रहेको यस्तो अंश गत आर्थिक वर्षमा २४.४ प्रतिशत पुगेको थियो । प्रचलित मूल्यमा चालु आर्थिक वर्षको कुल गार्हस्थ उत्पादनमा घरायसीतर्फको उपभोग खर्च गत आर्थिक वर्षको तुलनामा २.७ प्रतिशत बिन्दुले बढी ८४.१ प्रतिशत पुगेको छ ।

१.५५ चालु आर्थिक वर्षको कुल गार्हस्थ उत्पादनमा कुल लगानीको अंश ३७.८ प्रतिशत पुग्ने अनुमान छ । यस्तो अंश आर्थिक वर्ष २०५८/५९ मा २०.२ प्रतिशत र गत आर्थिक वर्षमा ३४.९ प्रतिशत रहेको थियो । यसमध्ये कुल स्थीर पुँजी निर्माणको अंश आर्थिक वर्ष २०५८/५९ मा १९.६ प्रतिशत रहेकोमा चालु आर्थिक वर्षमा १.६ प्रतिशत बिन्दुले बढी २१.२ प्रतिशत पुग्ने अनुमान छ । गत आर्थिक वर्षमा भने यस्तो अंश २० प्रतिशत मात्र रहेको थियो । कुल पुँजी निर्माणको बाँकी अंश भने मौज्जात परिवर्तन (तथ्यांकीय त्रुटि समेत) को रहेको छ । चालु आर्थिक वर्षको कुल स्थीर पुँजी निर्माणमा निजी क्षेत्रको योगदान ८१.१ प्रतिशत र सरकारी क्षेत्रको योगदान १८.९ प्रतिशत रहेको अनुमान छ । आर्थिक वर्ष २०५८/५९ मा यस्तो योगदान क्रमशः ८०.६ प्रतिशत र १९.४ प्रतिशत रहेको थियो भने गत आर्थिक वर्षमा क्रमशः ७६.७ प्रतिशत र २३.३ प्रतिशत रहेको थियो ।

बचत

१.५६ कुल गार्हस्थ उत्पादनमा कुल गार्हस्थ बचतको अंश चालु आर्थिक वर्षमा गत वर्षको तुलनामा २.२ प्रतिशत बिन्दुले ह्रास आई ९.३ प्रतिशत पुगेको अनुमान छ । आर्थिक वर्ष २०५८/५९ मा यस्तो अंश ९.५ प्रतिशत थियो भने आर्थिक वर्ष २०६७/६८ मा १४.५ प्रतिशत पुगेको थियो । चालु आर्थिक वर्षमा कुल गार्हस्थ बचत प्रचलित मूल्यमा रु. १ खर्ब ५९ अर्ब हुने अनुमान छ । गत आर्थिक वर्षमा यस्तो बचत रु. १ खर्ब ७६ अर्ब थियो । गत आर्थिक वर्षभन्दा कुल बचतको अङ्कमा नै कमी आउनुले उपभोग खर्चमा भएको वृद्धि र बचतमा कमी भएको कुरालाई गम्भीरताका साथ इंगित गरेको देखिन्छ । कुल गार्हस्थ उत्पादनमा कुल राष्ट्रिय बचतको अंश चालु आर्थिक वर्षमा ३८.४ प्रतिशत पुगेको छ जुन गत वर्षको ३९.९ प्रतिशतमा १.५ प्रतिशत बिन्दुले कम छ । चालु आर्थिक वर्षमा कुल राष्ट्रिय बचत रु. ६ खर्ब ५३ अर्ब पुगेको अनुमान छ । यस्तो बचत गत वर्ष रु. ६ खर्ब १४ अर्ब रहेको थियो ।

कुल राष्ट्रिय खर्चयोग्य आय

१.५७ विगत केही वर्ष यता नेपालको कुल राष्ट्रिय खर्चयोग्य आय बढिरहेको छ । प्रचलित मूल्यमा आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा यस्तो आय गत वर्षको तुलनामा ११.३ प्रतिशतले वृद्धि भई रु. २१ खर्ब ९६ अर्ब पुग्ने अनुमान छ । केही वर्षदेखि विप्रेषण आयमा भएको वृद्धिले कुल राष्ट्रिय खर्चयोग्य आयमा वृद्धि भएको हो । अधिल्लो वर्षको तुलनामा आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा कुल खर्चयोग्य आयमा १६.७ प्रतिशतले वृद्धि भएको थियो ।

१.५८ कुल राष्ट्रिय खर्चयोग्य आयलाई आधार मान्दा चालु आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा कुल उपभोग अनुपात ७०.२ प्रतिशत र कुल राष्ट्रिय बचत अनुपात २९.८ प्रतिशत हुन आउँछ । आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा यस्तो अनुपात क्रमशः ६८.९ र ३१.१ प्रतिशत रहेको थियो ।

२. सरकारी वित्त

२. सरकारी वित्त^१

सरकारी वित्तको स्वरूप

- २.१ विक्रम सम्वत् २०६९ जेष्ठ १४ गते संविधानसभाको विघटन भए पछि सिर्जना भएको संवैधानिक संकट समाधानका लागि राजनीतिक दलहरू बीच सहमति जुट्न नसकेको असर नेपाल सरकारको दैनिक कार्य सञ्चालनमा पनि पर्न गयो । फलस्वरूप, नेपाल सरकारले आर्थिक वर्ष २०६९/७० को बजेट समयमा ल्याउन सकेन । आर्थिक वर्षको सुरूमा गत वर्ष सञ्चालन भएका कार्यक्रमहरूमा खर्च भएको रकमको एक तृतीयांश रकम खर्च गर्ने अख्तियारी सरकारलाई अध्यादेशमार्फत प्राप्त भयो । यो रकम खर्च हुँदासम्मको अवधिमा समेत देशको विकास निर्माण र जनतालाई आवश्यक पर्ने सेवा प्रवाह गर्न आवश्यक पर्ने रकम खर्च गर्ने तथा त्यस्तो खर्च जुटाउने सम्बन्धमा प्रमुख राजनीतिक दलहरू बीच सहमति जुट्न नसकेकोले पूर्ण बजेट आउन सकेन । जसले गर्दा सरकारले २०६९ मंसिरमा पुनः अध्यादेश जारी गरी आर्थिक वर्ष २०६९/७० को लागि कुल खर्च रु. ३ खर्ब ५१ अर्बको सीमाभित्र रहेर गत वर्षकै कार्यक्रमहरूमा खर्च गर्ने गरी पुनः अध्यादेशमार्फत बजेट तथा कार्यक्रमको घोषणा गर्‍यो । २०६९ चैत्रमा प्रमुख चार राजनीतिक दलहरू बीच संविधानसभाको स्वतन्त्र र निष्पक्ष निर्वाचन गर्ने सम्बन्धमा सर्वोच्च अदालतका प्रधान न्यायाधीशको अध्यक्षतामा नेपाल सरकारका विशिष्ट श्रेणीको पदवाट सेवा निवृत्त पूर्व निजामती कर्मचारीहरू सदस्य रहने गरी नयाँ सरकार गठन गर्ने राजनैतिक सहमति पछि गठन भएको सरकारले यी दुवै अध्यादेशमार्फत घोषणा भएका बजेट तथा कार्यक्रमलाई समायोजन गरी २०६९ चैत्र २७ गते मौजुदा राजस्व नीतिहरूमा कुनै परिवर्तन नगरी संविधानसभाको निर्वाचनलाई प्राथमिकतामा राखी आर्थिक वर्ष २०६९/७० को लागि आय र व्ययको अनुमान सार्वजनिक गरेको थियो ।
- २.२ विक्रम सम्वत् २०६९ चैत्र २७ गते जारी भएको आर्थिक वर्ष २०६९/७० को बजेटमा सरकारको कुल खर्च रु. ४ खर्ब ४ अर्ब ८२ करोड रहने अनुमान छ । यस वर्षको कुल खर्च आर्थिक वर्ष २०६८/६९ को कुल यथार्थ खर्चको तुलनामा १९ प्रतिशतले बढी छ । आर्थिक वर्ष २०६७/६८ मा यस्तो खर्च रु. २ खर्ब ९५ अर्ब ३६ करोड रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा करिब १५ प्रतिशतले वृद्धि भई रु. ३ खर्ब ३९ अर्ब १६ करोड पुगेको थियो । आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा सरकारी आम्दानी (राजस्व तथा अनुदान) रु. २ खर्ब ८५ अर्ब ३७ करोड रहेकोमा यस आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा १९ प्रतिशतभन्दा बढीले वृद्धि भई रु. ३ खर्ब ४० अर्ब ९८ करोड पुग्ने अनुमान छ ।
- २.३ नेपाल सरकारको बजेट घाटा आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा रु. ५३ अर्ब ७९ करोड

^१ नेपाल सरकारले आर्थिक वर्ष २०६८/६९ देखि Government Financial Statistic (GFS) २००१ अनुसार आय तथा खर्चको लेखाङ्कन गर्न शुरू गरेकोले सो भन्दा अगाडिको आर्थिक वर्षहरूको तथ्याङ्कलाई समेत सोही बमोजिम वर्गीकरण गरी अनुसूची २ का तालिकाहरूमा प्रस्तुत गरिएको छ । आर्थिक वर्ष २०६८/६९ भन्दा अगाडिका पुरानो वर्गीकरण अनुसारको तथ्याङ्कलाई सि.डि.मा यथावत राखिएको छ ।

रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा रु. ६३ अर्ब ८३ करोड पुग्ने अनुमान छ । आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा बजेट घाटाको वृद्धिदर ८.४ प्रतिशत मात्र रहेकोमा यस आर्थिक वर्षमा सरकारको कुल खर्च र अम्दानी दुवैको वृद्धिदर १९ प्रतिशतको हाराहारीमा रहने अनुमान भएकाले यस वर्ष बजेट घाटा पनि १८.७ प्रतिशतले वृद्धि हुने देखिन्छ । नेपाल सरकारको विगत पाँच वर्षको आय-व्यय, बजेट घाटा र कुल गार्हस्थ उत्पादनसँग तिनको अनुपातको प्रवृत्तिको विश्लेषण गर्दा मुलुकको विशिष्ट राजनीतिक परिस्थितिको पृष्ठभूमिमा प्रस्तुत भएको यस आर्थिक वर्षको बजेट पनि विगत वर्षहरूमा पेश भएको आय व्ययको प्रवृत्ति र संरचना भन्दा भिन्न भने रहेको देखिदैन (तालिका नं. २(क)) ।

तालिका २ (क) : सरकारी वित्त र कुल गार्हस्थ उत्पादनसँग तिनको अनुपात (प्रतिशतमा)

रु. करोडमा

	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०*
कुल गार्हस्थ उत्पादन	९८८२७.२०	११९२७७.४०	१३७४९५.३०	१५३६००.००	१७०११९.४०
खर्च	२१९६६.२०	२५९६८.९१	२९५३६.३४	३३९१६.७५	४०४८२.४७
सरकारी आय (अनुदानसमेत)	१६९८५.५७	२१८४९.१८	२४५७४.१२	२८५३७.१४	३४०९८.९२
बजेट घाटा	४९८०.४७	४११९.७३	४९६२.२२	५३७९.६१	६३८३.५५
कुल गार्हस्थ उत्पादनको अनुपात (प्रतिशतमा)					
खर्च	२२.२३	२१.७७	२१.४८	२२.०८	२३.८०
सरकारी आय	१७.१९	१८.३२	१७.८७	१८.५८	२०.०४
बजेट घाटा	५.०४	३.४५	३.६१	३.५०	३.७५
राजस्व	१४.१६	१४.९२	१४.६९	१५.९१	१७.०२

*अनुमानित

स्रोत : केन्द्रिय तथ्यांक विभाग र महालेखा नियन्त्रकको कार्यालय ।

- २.४ आर्थिक वर्ष २०६६/६७ मा सरकारी खर्च १८.२ प्रतिशत वृद्धि भएकोमा त्यसपछिका दुई वर्षमा सरकारी खर्चको वृद्धिदरमा केही कमी भएको छ । आर्थिक वर्ष २०६७/६८ र २०६८/६९ मा यसको वृद्धिदर क्रमशः १३.७ प्रतिशत र १४.८ प्रतिशत रहेको थियो । चालु वर्षको कुल खर्चको वृद्धि भने आर्थिक वर्ष २०६६/६७ को भन्दा पनि बढी (१९.४ प्रतिशत) छ । सरकारी आयको वृद्धिदर आर्थिक वर्ष २०६६/६७ मा २८.६ प्रतिशत रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०६७/६८ र २०६८/६९ मा क्रमशः १२.५ प्रतिशत र १६.१ प्रतिशतमा सीमित रहन पुग्यो । आर्थिक वर्ष २०६७/६८ मा आयको वृद्धिदर खर्चको वृद्धिदर भन्दा कम रहेको थियो । आर्थिक वर्ष २०६६/६७ मा सरकारी खर्च कुल गार्हस्थ उत्पादनको करिब २१.८ प्रतिशत रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा २२.१ प्रतिशत पुगेको छ भने यस आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा यस्तो अनुपातमा वृद्धि भई २३.८ प्रतिशत पुग्ने देखिन्छ । आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा सरकारको आय कुल गार्हस्थ उत्पादनको १८.६ प्रतिशत थियो भने आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा २० प्रतिशत रहने देखिन्छ । सरकारको आय र व्यय बीचको अन्तर आर्थिक वर्ष २०६७/६८ मा कुल गार्हस्थ उत्पादनको ३.६ प्रतिशत रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०६८/६९ को अवधिमा ३.५ प्रतिशतमा झरेको छ । तर यस आर्थिक वर्षमा यस्तो अन्तरमा पुनः वृद्धि भई ३.७ प्रतिशतको

हाराहारीमा पुग्ने देखिन्छ । सरकारको बजेट घाटाको वर्तमान स्तर कुल गार्हस्थ उत्पादनको ४ प्रतिशत भन्दा कम रहनु सार्वजनिक वित्तीय व्यवस्थापनका दृष्टिकोणले राम्रो मान्न सकिन्छ ।

सरकारी खर्च

- २.५ आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा नेपाल सरकारको कुल खर्च रु. ४ खर्ब ४ अर्ब ८२ करोड हुने अनुमान छ । आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा यस्तो खर्च रु. ३ खर्ब ३९ अर्ब १६ करोड रहेको थियो । यसमध्ये चालु खर्च ७१.७ प्रतिशत रह्यो भने पुँजीगत खर्च १५.१ प्रतिशत र साँवा भुक्तानी वापतको खर्च ५.९ प्रतिशत थियो । विगतका वर्षहरूको खर्चको प्रवृत्ति हेर्दा आर्थिक वर्ष २०६६/६७ देखि आर्थिक वर्ष २०६८/६९ सम्म कुल खर्चमा चालु खर्चको अंश ७२ प्रतिशतको हाराहारीमा रहेकोमा यस आर्थिक वर्ष यस्तो खर्च कुल खर्चको ६८.९ प्रतिशतमा सीमित राख्ने प्रयास गरिएको छ । पुँजीगत खर्चमा आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा अघिल्लो आर्थिक वर्षको तुलनामा ८.६ प्रतिशतले वृद्धि भएकोमा यस वर्ष २८.७ प्रतिशतले वृद्धि गरी रु. ६६ अर्ब १३ करोड पुऱ्याइएको छ । चालु खर्च कम र पुँजीगत खर्चमा वृद्धि हुनु सार्वजनिक वित्त व्यवस्थापनको सकारात्मक पक्ष हुन् ।
- २.६ कुल खर्चमा नेपाल सरकारले सार्वजनिक संस्थान तथा विभिन्न आयोजनाहरूमा प्रवाह गरेको ऋणको अंश आर्थिक वर्ष २०६७/६८ मा ३.६ प्रतिशत रहेकोमा यस आर्थिक वर्ष मा यसको अंश ५ प्रतिशत पुग्ने अनुमान छ । सरकारको आन्तरिक ऋण लगानी आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा अघिल्लो आर्थिक वर्षको तुलनामा १२.७ प्रतिशतले वृद्धि भएकोमा यस आर्थिक वर्षमा ६७.७ प्रतिशतले वृद्धि भई रु. २० अर्ब २२ करोड पुगेको छ । त्यस्तै, आर्थिक वर्ष २०६७/६८ र २०६८/६९ मा सरकारको कुल खर्चको करिब ६ प्रतिशत रकम आन्तरिक तथा वाह्य ऋणको साँवा भुक्तानीमा खर्च हुने गरेकोमा यस वर्ष यसको हिस्सामा वृद्धि भई ७.६ प्रतिशत पुगेको छ । आन्तरिक ऋणको साँवा भुक्तानी आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा रु. ६ अर्ब ६२ करोड रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा १२६.४ प्रतिशतले वृद्धि भई रु. १५ अर्ब पुग्ने अनुमान छ । यस आर्थिक वर्षको लागि विनियोजित रकमका आधारमा आर्थिक वर्ष २०६७/६८ देखि २०६९/७० को अवधिको कुल खर्चको औसत वृद्धिदर १५.९ प्रतिशत रहेने देखिन्छ ।
- २.७ आर्थिक वर्ष २०६८/६९ को प्रथम आठ महिनाको कुल सरकारी खर्च अघिल्लो आर्थिक वर्षको तुलनामा १६.५ प्रतिशतले वृद्धि भई रु. १ खर्ब ६७ अर्ब २७ करोड पुगेको थियो । तर आर्थिक वर्ष २०६९/७० को प्रथम आठ महिनाको कुल खर्च आर्थिक वर्ष २०६८/६९ को तुलनामा ११.८ प्रतिशतले कम भई रु. १ खर्ब ४७ अर्ब ४७ करोडमा सीमित रहेको छ । आर्थिक वर्ष २०६९/७० को प्रथम आठ महिनाको कुल खर्चमध्ये चालु खर्च रु. १ खर्ब ३१ अर्ब ६५ करोड, पुँजीगत खर्च रु. १३ अर्ब ५४ करोड, साँवा भुक्तानी रु. २९ करोड, संस्थानहरूमा शेयर लगानी रु. ८७ करोड र ऋण लगानी रु. १ अर्ब ११ करोड रहेको छ । आर्थिक वर्ष २०६८/६९ को प्रथम आठ महिनाको खर्चको तुलनामा यस आर्थिक वर्षको सोही अवधिमा आन्तरिक ऋणको साँवा भुक्तानी खर्चमा मात्र वृद्धि भएको छ । गत वर्षको प्रथम आठ महिनाको खर्चको तुलनामा चालु आर्थिक वर्षको चालु खर्चमा ३.९ प्रतिशत,

पूँजीगत खर्चमा १६.२ प्रतिशत, शेयर लगानीमा ८२.९ प्रतिशत, ऋण लगानीमा ११.४ र वाह्य ऋणको साँवा भुक्तानीमा ९७.२ प्रतिशतले कमी आएको छ ।

तालिका २ (ख) : सरकारी खर्चको विवरण

रु. करोडमा

विवरण	२०६७/६८		२०६८/६९		२०६९/७०*	
	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत
चालु खर्च	२१०१६.८	७१.१६	२४३४६.०	७१.७८	२७९०१.१	६८.९२
पूँजीगत खर्च	४७३२.७७	१६.०२	५१३९.०७	१५.१५	६६१३.४६	१६.३४
शेयर लगानी खर्च	९९४.३६	३.३७	१२०९.३८	३.५७	८५९.८७	२.१२
आन्तरिक ऋण लगानी	१०७०.३९	३.६२	१२०६.३७	३.५६	२०२२.९१	५.००
आन्तरिक ऋणको साँवा भुक्तानी	६००.२४	२.०३	६६२.६८	१.९५	१५००.५४	३.७१
वैदेशिक ऋणको साँवा भुक्तानी खर्च	११२१.८१	३.८०	१३५३.२४	३.९९	१५८४.५७	३.९१
जम्मा खर्च	२९५३६.३	१००	३३९१६.८	१००	४०४८२.५	१००

*अनुमानित

स्रोत : महालेखा नियन्त्रकको कार्यालय ।

पूँजीगत खर्च

२.८ आर्थिक वर्ष २०६९/७० को पूँजीगत खर्च ६६ अर्ब १३ करोडमध्ये आर्थिक मामिलामा सबै भन्दा बढी रु. ४३ अर्ब ३४ करोड (६५.५ प्रतिशत) खर्च हुने अनुमान छ । आर्थिक वर्ष २०६६/६७ देखि आर्थिक वर्ष २०६८/६९ सम्मको अवधिमा पनि कुल पूँजीगत खर्चको दुई तिहाई रकम आर्थिक मामिलामा नै खर्च हुने गरेको देखिन्छ । आर्थिक वर्ष २०६६/६७ देखि आर्थिक वर्ष २०६९/७० सम्मको पूँजीगत खर्चको दोश्रो ठूलो हिस्सा आवास तथा सामुदायिक सुविधामा खर्च हुने गरेको छ । आर्थिक वर्ष २०६८/६९ को पूँजीगत खर्चमा यसको हिस्सा १३.२ प्रतिशत रहेकोमा यस आर्थिक वर्षमा २ प्रतिशतले कमी भई ११.३ प्रतिशतमा झरेको छ । आर्थिक वर्ष २०६७/६८ र २०६८/६९ मा सामान्य सार्वजनिक सेवामा कुल पूँजीगत खर्चको २.५ प्रतिशत खर्च हुने गरेकोमा यस आर्थिक वर्षमा यसको हिस्सामा उल्लेख्य वृद्धि भई ७.८ प्रतिशत पुगेको छ । सार्वजनिक शान्ति सुरक्षामा पूँजीगत खर्चको हिस्सा आर्थिक वर्ष २०६६/६७ मा करिब ८ प्रतिशत रहेकोमा त्यस पछिका वर्षहरूमा क्रमशः घट्दै गई यस आर्थिक वर्षमा ५.६ प्रतिशतमा सीमित हुन पुगेको छ । स्वास्थ्य सेवामा पूँजीगत खर्चको अंश अघिल्लो आर्थिक वर्ष ६.६ प्रतिशत रहेकोमा यस आर्थिक वर्ष ४.९ प्रतिशतमा झरेको छ । वातावरण संरक्षण, शिक्षा, सामाजिक सुरक्षा र मनोरञ्जन, संस्कृति तथा धर्म जस्ता कार्यमा पूँजीगत खर्चको अंश १ प्रतिशत भन्दा कम रहेको देखिन्छ ।

२.९ आर्थिक वर्ष २०६७/६८ को पूँजीगत खर्चको तुलनामा आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा रक्षामा सबै भन्दा बढी २९.८ प्रतिशतले पूँजीगत खर्च वृद्धि भएको थियो भने यस आर्थिक

वर्षमा आर्थिक वर्ष २०६८/६९ को तुलनामा सामान्य सार्वजनिक सेवामा सबैभन्दा बढी ३१२.७ प्रतिशतले पुँजीगत खर्च बढेको छ । आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा वातावरण संरक्षण, स्वास्थ्य एवं मनोरञ्जन, संस्कृति तथा धर्ममा पुँजीगत खर्च अघिल्लो आर्थिक वर्षको तुलनामा क्रमशः १५.६, ३.३ र ८.१ प्रतिशतले घटेको छ भने रक्षा, आवास तथा सामुदायिक सुविधा र सामाजिक सुरक्षा जस्ता सेवाको पुँजीगत खर्चको वृद्धिदर अघिल्लो आर्थिक वर्षमा २९.८, २१.५ र १२.४ प्रतिशत रहेकोमा यस वर्ष १५.१, १०.३ र ३.३ प्रतिशतमा सीमित रहने देखिन्छ । तर सार्वजनिक शान्ति सुरक्षा र आर्थिक मामिला जस्ता कार्यमा आर्थिक वर्ष २०६८/६९ को तुलनामा पुँजीगत खर्च यस आर्थिक वर्षमा क्रमशः १६ र २८ प्रतिशतले वृद्धि भएको छ ।

तालिका २ (ग) : पुँजीगत खर्चको सेवा तथा कार्यगत विवरण

रु. करोडमा

विवरण	२०६६/६७		२०६७/६८		२०६८/६९		२०६९/७०*	
	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत
सामान्य सार्वजनिक सेवा	१७२.३	४.३	१२०.५	२.५	१२५.४	२.४	५१७.७	७.८
रक्षा	१०८.७	२.७	१४४.६	३.१	१८७.८	३.७	२१६.१	३.३
सार्वजनिक शान्ति सुरक्षा	३२१.०	७.९	३५४.८	७.५	३१९.०	६.२	३७०.२	५.६
आर्थिक मामिला	२६३१.१	६५.०	३१४१.७	६६.४	३३८७.९	६५.९	४३३४.९	६५.५
वातावरण संरक्षण	७१.६	१.८	४६.०	१.०	४५.२	०.९	३८.२	०.६
आवास तथा सामुदायिक सुविधा	४८५.०	१२.०	५५८.३	११.८	६७८.४	१३.२	७४८.६	११.३
स्वास्थ्य	२१९.६	५.४	३१४.३	६.६	३३७.५	६.६	३२६.३	४.९
मनोरञ्जन, संस्कृति तथा धर्म	१३.९	०.३	१४.३	०.३	२०.२	०.४	१८.६	०.३
शिक्षा	१०.१	०.२	१७.१	०.४	१३.९	०.३	१८.३	०.३
सामाजिक सुरक्षा	१७.६	०.४	२१.१	०.४	२३.७	०.५	२४.५	०.४
जम्मा	४०५०.९	१००	४७३२.६	१००	५१३९.१	१००	६६१३.३	१००

*अनुमानित

स्रोत : महालेखा नियन्त्रकको कार्यालय ।

२.१० आर्थिक वर्ष २०६८/६९ को प्रथम आठ महिनामा रु. १६ अर्ब १५ करोड पुँजीगत खर्च भएको थियो । आर्थिक वर्ष २०६७/६८ को प्रथम आठ महिनाको पुँजीगत खर्चको तुलनामा आर्थिक वर्ष २०६८/६९ को सोही अवधिमा पुँजीगत खर्च १९.९ प्रतिशतले घटेको थियो । आर्थिक वर्ष २०६९/७० को प्रथम आठ महिनामा पुँजीगत खर्च आर्थिक वर्ष २०६८/६९ को तुलनामा १६.२ प्रतिशतले घटेर जम्मा रु. १३ अर्ब ५४ करोड मात्र खर्च भएको छ । यसो हुनुमा यस आर्थिक वर्षको सुरुमा पूर्ण बजेट नआउनु र बजेट सम्बन्धी अन्यौलता रहनु प्रमुख कारण रहेको छ । तर विगत वर्षहरूमा पनि यस्तो रकम आर्थिक वर्षको अन्तमा मात्र खर्च हुने गरेको देखिन्छ । यो प्रवृत्ति सरकारी खर्च प्रणालीको विशेषताको रूपमा देखा परेको छ ।

चालु खर्च

२.११ आर्थिक वर्ष २०६९/७० को चालु खर्च रु. २ खर्ब ७९ अर्बमध्ये सबै भन्दा बढी रु. ८३ अर्ब २१ करोड (२९.८ प्रतिशत) सामान्य सार्वजनिक सेवामा खर्च हुने अनुमान छ । अधिल्लो आर्थिक वर्षको चालु खर्चमध्ये शिक्षा सेवामा सबैभन्दा बढी रु. ६१ अर्ब ९१ करोड (२५.४ प्रतिशत) खर्च भएको थियो भने आर्थिक वर्ष २०६६/६७ र २०६७/६८ मा पनि शिक्षा सेवामा नै चालु खर्चको एक चौथाइ रकम खर्च भएको थियो । यस वर्ष यस्तो खर्चमा केही कमी भई २२.७ प्रतिशतमा झर्ने देखिन्छ । स्वास्थ्य सेवामा अधिल्ला वर्षहरूमा चालु खर्चको ८ प्रतिशत खर्च हुने गरेकोमा यस आर्थिक वर्षमा ७ प्रतिशत खर्च छुट्याइएको छ । वातावरण संरक्षण र मनोरञ्जन, संस्कृति तथा धर्ममा चालु खर्चको अंश १ प्रतिशत भन्दा कम रहेको छ । चालु खर्चको ८.५ प्रतिशत रक्षामा खर्च हुने गरेकोमा यस वर्ष ६.९ प्रतिशत मात्र विनियोजन गरिएको छ । सार्वजनिक शान्ति सुरक्षा, आर्थिक मामला र सामाजिक सुरक्षा सेवामा यस वर्षको चालु खर्चको अंश आर्थिक वर्ष २०६८/६९ कै हाराहारीमा (क्रमशः १२.६, १४.४ र ४.२ प्रतिशत) रहने देखिन्छ ।

तालिका २ (घ) : चालु खर्चको सेवा तथा कार्यगत विवरण

रु. करोडमा

विवरण	२०६६/६७		२०६७/६८		२०६८/६९		२०६९/७०*	
	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत
सामान्य सार्वजनिक सेवा	४०९१.३	२१.९	४६२६.७	२२.०	५४५५.०	२२.४	८३२१.४	२९.८
रक्षा	१६७२.८	९.०	१७५४.७	८.३	२०७८.०	८.५	१९२०.८	६.९
सार्वजनिक शान्ति सुरक्षा	२३४४.१	१२.६	२५५८.९	१२.२	३६०७.५	१४.८	३५०५.७	१२.६
आर्थिक मामिला	२९८४.४	१६.०	३४६५.२	१६.५	३४७३.७	१४.३	४०१४.२	१४.४
वातावरण संरक्षण	६४.०	०.३	६३.७	०.३	४६.५	०.२	५२.४	०.२
आवास तथा सामुदायिक सुविधा	२५७.२	१.४	२८९.८	१.४	३२३.४	१.३	५०९.७	१.८
स्वास्थ्य	१५७६.१	८.४	१६७३.२	८.०	१९४९.५	८.०	१९२१.२	६.९
मनोरञ्जन, संस्कृति तथा धर्म	१३०.३	०.७	१२७.९	०.६	१८६.४	०.८	१७२.१	०.६
शिक्षा	४६११.१	२४.७	५४८१.६	२६.१	६१९१.४	२५.४	६३२४.९	२२.७
सामाजिक सुरक्षा	९२८.४	५.०	९७४.९	४.६	१०३४.५	४.२	११५८.७	४.२
जम्मा	१८६५९.६	१००.०	२१०१६.६	१००.०	२४३४६.०	१००.०	२७९०१.१	१००.०

*अनुमानित

स्रोत : महालेखा नियन्त्रकको कार्यालय ।

२.१२ सेवा र कार्यगत रूपमा चालु खर्चमा भएको वृद्धिको विश्लेषण गर्दा आर्थिक वर्ष २०६७/६८ को तुलनामा आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा आवास तथा सामुदायिक सुविधामा सबै भन्दा बढी ७० प्रतिशतले वृद्धि भएको थियो भने यस आर्थिक वर्षमा पनि यही सेवामा नै सबै भन्दा बढी ५८ प्रतिशतले खर्च वृद्धि भएको छ । आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा सार्वजनिक शान्ति सुरक्षामा ४१ प्रतिशत, स्वास्थ्यमा १६ प्रतिशत, मनोरञ्जन, संस्कृति तथा धर्ममा ४६ प्रतिशतले चालु खर्चमा वृद्धि भएकोमा यस आर्थिक वर्षमा यस्तो सेवाको चालु खर्चमा आर्थिक वर्ष २०६८/६९ को तुलनामा क्रमशः ३, १ र ८ प्रतिशतले कमी आएको छ । सामान्य सामाजिक सेवाको चालु खर्चमा आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा करिव १८ प्रतिशतले वृद्धि भएकोमा यस आर्थिक वर्षमा ५२ प्रतिशतले वृद्धि गरिएको छ ।

आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा रक्षा तर्फको चालु खर्चमा ६.७ प्रतिशतले कमी आएकोमा यस वर्ष पनि ७.६ प्रतिशतले घटेको छ । यस आर्थिक वर्षमा आर्थिक मामिला, वातावरण संरक्षण र सामाजिक सुरक्षा जस्ता सेवा/कार्यको चालु खर्चमा अघिल्लो आर्थिक वर्षको तुलनामा क्रमशः १५.६, १२.७ र १२ प्रतिशतले वृद्धि भएको छ ।

२.१३ आर्थिक वर्ष २०६८/६९ को प्रथम आठ महिनामा चालु खर्च रु. १ खर्ब ३७ अर्ब ३ करोड खर्च भएकोमा आर्थिक वर्ष २०६९/७० को सोही अवधि यस्तो खर्चमा गत आर्थिक वर्षको तुलनामा ३.९ प्रतिशतले घटेर जम्मा रु. १ खर्ब ३१ अर्ब ६५ करोड खर्च भएको छ । आर्थिक वर्ष २०६७/६८ को प्रथम आठ महिनाको तुलनामा आर्थिक वर्ष २०६८/६९ को सोही अवधिमा चालु खर्चमा २६.४ प्रतिशतले वृद्धि भएको थियो ।

सरकारी आय

२.१४ आर्थिक वर्ष २०६७/६८ को तुलनामा आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा सरकारको आयमा १६.१ मा प्रतिशतले वृद्धि भई रु. २ खर्ब ८५ अर्ब ३७ करोड पुगेको छ भने यस आर्थिक वर्षमा सरकारको आयमा १९.५ प्रतिशतले वृद्धि भई ३ खर्ब ४० अर्ब ९८ करोड पुग्ने अनुमान गरिएको छ । आर्थिक वर्ष २०६६/६७ देखि आर्थिक वर्ष २०६९/७० को सरकारी आयको स्रोत अनुसार प्राप्त रकमको विवरण तालिका २(ड) मा प्रस्तुत गरिएको छ । राजस्व र वैदेशिक अनुदान सरकारका आम्दानीका प्रमुख स्रोतका रूपमा रहेका छन् । ऋण लगानीको साँवा फिर्ता सरकारको अर्को आय स्रोत भए पनि यसको योगदान न्यून छ । सरकारको खर्च यस्तो आम्दानी भन्दा बढी भएको अवस्थामा वाह्य तथा आन्तरिक ऋण र नगद मौज्दातमा परिवर्तन गरी खर्च जुटाउने प्रचलन विश्वभर नै रहेको छ । नेपालले पनि राजस्व, अनुदान र साँवा फिर्ताको रकमवाट खर्च धान्न नसकेकोले वाह्य तथा आन्तरिक ऋण उठाउने विभिन्न उपकरणहरूको उपयोग गरी खर्चको लागि आवश्यक रकम जुटाउँदै आएको छ ।

तालिका २ (ड) : सरकारी आयको विवरण

रु. करोडमा

विवरण	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०*
कर राजस्व	१५९७८.५३	१७७२२.७१	२११७२.२६	२५२५७.२५
गैद्वकर राजस्व	१८२०.५६	२११४.८७	३२६५.१५	३७०३.२४
कुल राजस्व	१७७९९.०९	१९८३७.६३	२४४३७.४१	२८९६०.४९
वैदेशिक अनुदान	३८५४.६०	४५९२.२२	४०८१.०३	४६९८.९२
ऋणको साँवा फिर्ता	१९५.४०	१४४.२७	१८.७०	४३९.५०
कुल सरकारी आय	२१८४९.०८	२४५७४.०७	२८५३७.१४	३४०९८.९१

*अनुमानित

स्रोत : महालेखा नियन्त्रकको कार्यालय ।

२.१५ सरकारको आयका स्रोतहरूमध्ये आर्थिक वर्ष २०६६/६७ देखि आर्थिक वर्ष २०६८/६९ सम्मको अवधिमा कर राजस्व प्रत्येक वर्ष औसत २१.५ प्रतिशतले वृद्धि भएको छ भने

साँवा फिर्तावाट सरकारले प्राप्त गर्ने आयमा प्रत्येक वर्ष उल्लेख्य रूपमा कमी आएको छ । गैह्रकर राजस्वमा आर्थिक वर्ष २०६६/६७ मा अघिल्लो आर्थिक वर्षको तुलनामा २०.५ प्रतिशतले कमी आएको थियो भने आर्थिक वर्ष २०६७/६८ मा १६.२ प्रतिशतले वृद्धि भएकोमा आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा ५४.४ प्रतिशतले वृद्धि भएको देखिन्छ । वैदेशिक अनुदान आर्थिक वर्ष २०६६/६७ मा ४६.१ प्रतिशतले वृद्धि भएकोमा आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा अघिल्लो आर्थिक वर्षको तुलनामा ११.१ प्रतिशतले कमी आएको देखिन्छ भने चालु वर्ष १५.१ प्रतिशतले बढ्ने अनुमान छ ।

२.१६ आर्थिक वर्ष २०६८/६९ को सरकारको कुल खर्चको ७२.१ प्रतिशत राजस्व, १२ प्रतिशत वैदेशिक अनुदान, ०.१ प्रतिशत ऋणको साँवा फिर्ता र बाँकी १५.९ प्रतिशत आन्तरिक तथा वाह्य ऋणबाट पूर्ति गरिएको थियो भने आर्थिक वर्ष २०६९/७० को कुल खर्चमा राजस्वको योगदान ७१.५ प्रतिशत, वैदेशिक अनुदानको ११.६ प्रतिशत, ऋणको साँवा फिर्ताको १.१ प्रतिशत र आन्तरिक तथा वाह्य ऋणको १५.८ रहने अनुमान छ । आर्थिक वर्ष २०६६/६७ देखि २०६९/७० सम्मको सरकारी खर्चको पूर्ति गर्ने स्रोतको विश्लेषण गर्दा राजस्वको योगदान आर्थिक वर्ष २०६६/६७ मा ६८.५ प्रतिशत रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा बढेर ७२.१ प्रतिशतसम्म पुगेको देखिन्छ । त्यस्तै, वैदेशिक अनुदानको योगदान आर्थिक वर्ष २०६७/६८ मा १५.५ प्रतिशत रहेकोमा त्यस पछिका वर्षहरूमा घट्ने क्रम सुरु भई यस आर्थिक वर्षसम्म आइपुग्दा ११.६ प्रतिशतमा सीमित भएको छ ।

राजस्व

२.१७ आर्थिक वर्ष २०६७/६८ को तुलनामा आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा राजस्व परिचालन २३.२ प्रतिशतले वृद्धि भई रु. २ खर्ब ४४ अर्ब ३७ करोड पुगेको छ । आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा अघिल्लो आर्थिक वर्षको तुलनामा राजस्व सङ्कलन १८.५ प्रतिशतले वृद्धि भई रु. २ खर्ब ८९ अर्ब ६० करोड पुग्ने अनुमान छ । आर्थिक वर्ष २०६६/६७ मा कुल राजस्वमा कर राजस्वको योगदान ८९.८ प्रतिशत रहेकोमा त्यस पछिका आर्थिक वर्षहरूमा यसको योगदान क्रमशः कम भई आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा ८६.६ प्रतिशतमा झरेको र कुल राजस्वमा गैह्रकर राजस्वको योगदान केही वृद्धि भएको देखिन्छ । यस आर्थिक वर्षमा कुल राजस्वमा कर राजस्वको योगदानमा वृद्धि भई ८७.२ प्रतिशत पुग्ने अनुमान छ ।

२.१८ आर्थिक वर्ष २०६७/६८ को तुलनामा आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा कर राजस्व १९.५ प्रतिशतले वृद्धि भई रु. २ खर्ब ११ अर्ब ७२ करोड पुगेको छ भने यस आर्थिक वर्षमा अघिल्लो आर्थिक वर्षको तुलनामा १९.३ प्रतिशतले वृद्धि भई रु. २ खर्ब ५२ अर्ब ५७ करोड पुग्ने अनुमान छ । आर्थिक वर्ष २०६६/६७ मा कर राजस्वमा वस्तु तथा सेवामा आधारित करको योगदान ५२ प्रतिशत भन्दा बढी रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०६९/७० सम्म पनि यसको योगदान यसकै हाराहारीमा रहेको छ । वस्तु तथा सेवामा आधारित कर रकमको करिव दुई तिहाई मूल्य अभिवृद्धि करबाट प्राप्त हुने गरेको छ । यस आर्थिक वर्षमा अघिल्लो आर्थिक वर्षको तुलनामा वस्तु तथा सेवामा आधारित कर २२.३ प्रतिशतले वृद्धि भई रु. १ खर्ब ३५ अर्ब २५ करोड पुग्ने अनुमान छ । यो रकम यस

आर्थिक वर्ष संकलन गरिने कुल राजस्वको लक्ष्यको ४६.७ प्रतिशत हो ।

तालिका २ (च) : राजस्व आम्दानीको विवरण

रु. करोडमा

विवरण	२०६७/६८		२०६८/६९		२०६९/७०*	
	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत
आय, मुनाफा तथा पुँजीगत लाभमा लाग्ने कर	४१३५.०	२०.८	५१३०.३	२१.०	६१६८.१	२१.३
पारिश्रमिकमा आधारित कर	७१.०	०.४	१५५.५	०.६	१७८.६	०.६
सम्पत्ति कर	३५७.२	१.८	३५८.८	१.५	४२१.२	१.५
वस्तु तथा सेवामा आधारित कर	९४७९.३	४७.८	११०५६.१	४५.२	१३५२५.१	४६.७
वैदेशिक व्यापारमा आधारित कर	३५७१.४	१८.०	४३३९.१	१७.८	४७४४.५	१६.४
अन्य कर	१०८.८	०.५	१३२.४	०.५	२१९.८	०.८
कुल कर राजस्व	१७७२२.७१	८९.३	२११७२.३	८६.६	२५२५७.२	८७.२
सम्पत्तिबाट प्राप्त आय	१२९६.४	६.४	१७६५.३	७.२	२०९६.५	७.२
वस्तु तथा सेवाको विक्रीबाट प्राप्त रकम	२४४.८	१.२	६९१.३	२.८	७४६.८	२.६
दण्ड जरिवाना र जफत	१३.४	०.१	३१.६	०.१	३४.४	०.१
अनुदान बाहेक स्वेच्छिक हस्तान्तरण	०.२	०.०	०.१	०.०	०.१	०.०
विविध राजस्व	५६०.१	२.८	७७६.९	३.२	८२५.३	२.८
कुल गैह्रकर राजस्व	२११४.९	१०.७	३२६५.१	१३.४	३७०३.२	१२.८
कुल राजस्व	१९८३७.५९	१००.०	२४४३७.४	१००.०	२८९६०.४	१००.०

*अनुमानित

स्रोत : महालेखा नियन्त्रकको कार्यालय ।

२.१९ आय, मुनाफा तथा पुँजीगत लाभमा लाग्ने कर आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा अघिल्लो आर्थिक वर्षको तुलनामा २४ प्रतिशतले वृद्धि भई रु. ५१ अर्ब ३० करोड पुगेकोमा यस आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा २०.२ प्रतिशतले वृद्धि भई रु. ६१ अर्ब ६८ करोड पुग्ने अनुमान छ । आर्थिक वर्ष २०६६/६७ मा आय, मुनाफा तथा पुँजीगत लाभमा लाग्ने करको आय कुल राजस्वको १९ प्रतिशत र कर राजस्वको २१.२ प्रतिशत रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा यसको योगदान कुल राजस्वको २१ प्रतिशत र कर राजस्वको २४.२ प्रतिशत पुगेको छ । आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा आय, मुनाफा तथा पुँजीगत लाभमा लाग्ने करको आयमा निकायको आयमा लाग्ने करको योगदान ५९.४ प्रतिशत रहेकोमा यस वर्ष ०.६ प्रतिशतले कम भई ५८.८ प्रतिशतको हाराहारीमा रहने अनुमान छ ।

२.२० आर्थिक वर्ष २०६७/६८ को तुलनामा आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा गैह्रकर राजस्व ५४.४ प्रतिशतले वृद्धि भई रु. ३२ अर्ब ६५ करोड पुगेको छ भने यस आर्थिक वर्षमा अघिल्लो आर्थिक वर्षको तुलनामा १३.४ प्रतिशतले वृद्धि भई रु. ३७ अर्ब ३ करोड पुग्ने अनुमान छ । आर्थिक वर्ष २०६६/६७ मा गैह्रकर राजस्वमा सम्पत्तिबाट प्राप्त आयको योगदान ६३.७ प्रतिशत रहेकोमा यस पछिका आर्थिक वर्षमा क्रमशः कम हुँदै आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा ५४.१ प्रतिशतमा झरेको छ । आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा सम्पत्तिबाट प्राप्त आयमा लाभांश र भाडा तथा रोयल्टीको हिस्सा क्रमशः ५३.४ र ३६.७ प्रतिशत रहेको छ भने व्याजको योगदान ९.९ प्रतिशत रहेको देखिन्छ । आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा अघिल्लो आर्थिक वर्ष २०६७/६८ को तुलनामा सम्पत्तिबाट प्राप्त आयमा ३६.२

प्रतिशत, वस्तु तथा सेवाको विक्रीबाट प्राप्त रकम १८२.४ प्रतिशत, दण्ड जरिवाना र जफतबाट प्राप्त रकममा १३५.९ प्रतिशत र विविध राजस्व ३८.७ प्रतिशतले वृद्धि भएकोमा यस आर्थिक वर्षमा क्रमशः १८.८, ८, ९ र ६.२ प्रतिशतले वृद्धि हुने अनुमान छ ।

२.२१ आर्थिक वर्ष २०६८/६९ को प्रथम आठ महिनामा कुल राजस्व अघिल्लो आर्थिक वर्षको सोही अवधिको तुलनामा २२.८ प्रतिशतले वृद्धि भई रु. १ खर्ब ४३ अर्ब ८५ करोड पुगेको थियो भने यस आर्थिक वर्षको सोही अवधिमा २४.२ प्रतिशतले वृद्धि भई रु. १ खर्ब ७८ अर्ब ६८ करोड संकलन भएको छ । यस आर्थिक वर्षको प्रथम आठ महिनाको अवधिमा संकलित कुल राजस्वमा कर राजस्वको अंश ८७.६ प्रतिशत र गैह्रकर राजस्वको अंश १२.४ प्रतिशत छ । आर्थिक वर्ष २०६७/६८ को प्रथम आठ महिनाको तुलनामा आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा कर राजस्व र गैह्रकर राजस्व क्रमशः १७.७ प्रतिशत र ६८.८ प्रतिशतले वृद्धि भएकोमा यस आर्थिक वर्षमा कर राजस्वमा २५.१ प्रतिशत र गैह्रकर राजस्वमा १७.९ प्रतिशतले वृद्धि भएको छ । यस आर्थिक वर्षमा गैह्रकर राजस्वको वृद्धिदरमा गत वर्षको तुलनामा करिव ५० प्रतिशत विन्दुले कमी आएको छ ।

वैदेशिक अनुदान

२.२२ आर्थिक वर्ष २०६७/६८ मा वैदेशिक अनुदान रु. ४५ अर्ब ९२ करोड प्राप्त भएकोमा आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा रु. ४० अर्ब ८१ करोड मात्र प्राप्त भएको छ । आर्थिक वर्ष २०६७/६८ मा अनुदान आयमा अघिल्लो आर्थिक वर्ष २०६६/६७ को तुलनामा १९.४ प्रतिशतले वृद्धि भएकोमा आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा ११.३ प्रतिशतले कमी आएको छ । आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा अघिल्लो आर्थिक वर्षको तुलनामा सरकारलाई प्राप्त हुने अनुदानमा १५.१ प्रतिशतले वृद्धि भई रु. ४६ अर्ब ९८ करोड प्राप्त हुने अनुमान छ । सरकारलाई प्राप्त हुने कुल अनुदान आयमा आर्थिक वर्ष २०६७/६८ मा बहुपक्षीय अनुदानको अंश ५२.७ प्रतिशत रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा यस्तो अनुदान रकममा ५०.५ प्रतिशतले कमी भई यसको अंश २९.३ प्रतिशतमा झरेको छ । आर्थिक वर्ष २०६८/६९ को प्रथम आठ महिनाको अवधिमा वैदेशिक अनुदान रु. १४ अर्ब ८७ करोड प्राप्त भएकोमा चालु आर्थिक वर्षको सोही अवधिमा जम्मा रु. ८ अर्ब ९८ करोड प्राप्त भएको छ । यो गत वर्षको सोही अवधिमा प्राप्त अनुदान रकम भन्दा ३९.६ प्रतिशतले कम छ ।

बजेट घाटा र न्यून वित्त परिचालन

२.२३ सरकारलाई प्राप्त हुने राजस्व तथा वैदेशिक अनुदानको रूपमा प्राप्त हुने आय खर्चको परिमाणको तुलनामा कम भएको अवस्थालाई बजेट घाटा वा न्यून वित्तको अवस्था भन्ने बुझिन्छ । यस्तो बजेट घाटा वा न्यून वित्तको अवस्थामा सरकारले आफूलाई खर्चको लागि आवश्यक नपुग रकम नगद मौज्जातमा परिवर्तन गरेर वा आन्तरिक तथा अन्य विदेशी मुलुक एवं दातृ निकायहरूबाट ऋण प्राप्त गरी वा यी दुवै उपायहरू अपनाई जुटाउने गरेको हुन्छ । नेपाल सरकारको प्रत्येक आर्थिक वर्षको खर्च भन्दा आय कम

भएकाले लामो समयदेखि नेपालमा न्यून वित्तको स्थिति रहेको देखिन्छ । सरकारले यस्तो न्यून वित्त नगद मौज्जातमा परिवर्तन एवं आन्तरिक तथा बाह्य ऋणको परिचालन गरी पूर्ति गर्ने गरेको छ । तालिका नं. २(छ) मा आर्थिक वर्ष २०६६/६७ देखि २०६९/७० सम्मको न्यून वित्तको स्थिति र त्यसको पूर्ति गर्ने स्रोतको विवरण प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका २ (छ) : बजेट घाटा र घाटा पूर्तिको विवरण

रु. करोडमा

विवरण	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०*
खर्च	२५९६८.९१	२९५३६.३४	३३९१६.७५	४०४८२.४७
सरकारी आय	२१८४९.१८	२४५७४.१२	२८५३७.१४	३४०९८.९२
बजेट घाटा	४११९.७३	४९६२.२२	५३७९.६१	६३८३.५५
बजेट घाटा पूर्तिको स्रोत				
वैदेशिक ऋण	११२२.३४	१२०७.५६	११०८.३१	२५८३.५५
आन्तरिक ऋण	२९९१.४०	४२५१.५८	३६४१.८७	३८००.००
मौज्जात परिवर्तन (-) बचत	५.९९	-४९६.९१	६२९.४४	०.००

*अनुमानित

स्रोत : महालेखा नियन्त्रकको कार्यालय ।

२.२४ सरकारी बजेट घाटा आर्थिक वर्ष २०६७/६८ मा अघिल्लो आर्थिक वर्षको तुलनामा २०.४ प्रतिशतले वृद्धि भई रु. ४९ अर्ब ६२ करोड पुगेको थियो । आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा यस्तो घाटा ८.४ प्रतिशतले वृद्धि भएकोमा यस आर्थिक वर्षमा १८.७ प्रतिशतले वृद्धि भई रु. ६३ अर्ब ८३ करोड पुग्ने अनुमान छ । आर्थिक वर्ष २०६६/६७ मा अघिल्लो आर्थिक वर्षको तुलनामा न्यून वित्त १७.३ प्रतिशतले घटेर रु. ४१ अर्ब १९ करोडमा भरेको थियो । आर्थिक वर्ष २०६७/६८ मा न्यून वित्त कुल गार्हस्थ उत्पादनको ३.६ प्रतिशत रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा ३.५ प्रतिशतमा भरेको छ भने यस आर्थिक वर्षमा ३.७ प्रतिशत पुग्ने अनुमान छ ।

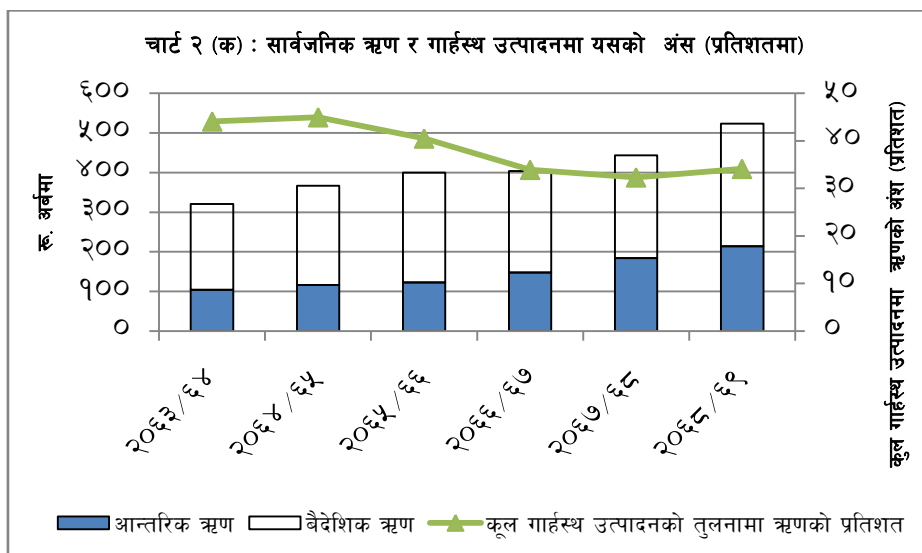
२.२५ सरकारले बजेट घाटा पूर्ति गर्न परिचालन गरेको वैदेशिक ऋण आर्थिक वर्ष २०६७/६८ मा रु. १२ अर्ब ७ करोड रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा ८.२ प्रतिशतले घटेर रु. ११ अर्ब ८ करोडमा भरेको छ भने आन्तरिक ऋण रु. ४२ अर्ब ५१ करोड भएकोमा १४.३ प्रतिशतले घटेर रु. ३६ अर्ब ४१ करोडमा भरेको छ । आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा कुल न्यून वित्त रु. ५३ अर्ब ७९ करोड रहेकोमा वैदेशिक तथा आन्तरिक ऋणबाट जम्मा रु. ४७ अर्ब ५० करोड मात्र पूर्ति भएकाले नपुग रु. ६ अर्ब २९ करोड मौज्जात परिवर्तनबाट व्यहोरिएको थियो । यस आर्थिक वर्षको बजेट घाटा पूर्ति गर्न वैदेशिक ऋण रु. २५ अर्ब ३३ करोड र आन्तरिक ऋण रु. ३८ अर्ब उठाउने लक्ष्य छ । यो रकम आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा उठाएको वैदेशिक ऋण भन्दा १३३.१ प्रतिशत र आन्तरिक ऋण भन्दा ४.४ प्रतिशतले बढी छ । आर्थिक वर्ष २०६९/७० को प्रथम आठ महिनामा वैदेशिक ऋण रु. १ अर्ब ६० करोड प्राप्त भएको छ भने आन्तरिक ऋण उठाइएको छैन ।

कुल सार्वजनिक ऋण र भुक्तानी लगत

- २.२६ सार्वजनिक ऋणको भूमिका सरकारको न्यून वित्त पूर्ति गर्नमा मात्र सीमित नभई देशको समग्र आर्थिक विकासको लागि आवश्यक भौतिक पूर्वाधारहरूको निर्माणमा पनि यसको महत्वपूर्ण भूमिका रहेको छ। तथापि प्रत्येक वर्ष सरकारको बजेट घाटा पूर्ति गर्न उठाईने आन्तरिक तथा वैदेशिक ऋणको रकमले नेपालले तिर्नु पर्ने आन्तरिक तथा बाह्य ऋणको दायित्व वृद्धि हुँदै जाने गरेको छ। विश्वका कतिपय मुलुकहरूले आफूले तिर्नु पर्ने ऋण समयमा तिर्न नसकेको कारणबाट विभिन्न किसिमका संकटहरूको सामना गर्नु परेको उदाहरणहरू देखापरिरहेको सन्दर्भलाई विचार गरी नेपालले पनि सार्वजनिक ऋणमा अन्तरनिहित जोखिमहरूको व्यवस्थापन गर्ने तर्फ सोच्नु जरूरी भइसकेको छ। आर्थिक वर्ष २०६७/६८ मा नेपालले बाह्य तथा आन्तरिक रूपमा लिएको तिर्न बाँकी ऋणको दायित्व अघिल्लो आर्थिक वर्षको तुलनामा ९.८ प्रतिशतले वृद्धि भई रु. ४ खर्ब ४३ अर्ब ६३ करोड पुगेकोमा आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा यस्तो रकममा १७.९ प्रतिशतले वृद्धि भई रु. ५ खर्ब २३ अर्ब २० करोड पुगेको छ। तिर्न बाँकी कुल ऋणमा वैदेशिक ऋणको अंश ५९.० प्रतिशत छ। आर्थिक वर्ष २०६६/६७ मा भने यस्तो दायित्वमा १.० प्रतिशतले मात्र वृद्धि भएको थियो।
- २.२७ सार्वजनिक ऋणको परिमाणमा वृद्धि हुँदै जानुमा सरकारले प्रत्येक वर्ष लिने थप ऋण प्रमुख कारण भएता पनि यसका अतिरिक्त सरकारले विगत वर्षहरूमा विदेशी मुद्रामा लिएको ऋणको दायित्वमा नेपाली रुपैयाँको विदेशी मुद्राको विनिमय दरमा भएको परिवर्तन पनि थप कारणको रूपमा रहेको देखिन्छ। आर्थिक वर्ष २०६७/६८ को अन्तमा वैदेशिक ऋण रु. २ खर्ब ५९ अर्ब ५० करोड रहेको, सरकारले आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा रु. १५ अर्ब ७० करोड न्यून वित्त पूर्तिका लागि वैदेशिक ऋण लिएको र यो अवधिमा वैदेशिक ऋण रु. १३ अर्ब ५३ करोड साँवा भुक्तानी गरेकोले खुद वैदेशिक ऋणमा रु. २ अर्ब १६ करोडले मात्र वृद्धि भएको हो तापनि यस आर्थिक वर्षको अन्तमा तिर्न बाँकी वैदेशिक ऋण रु. ४९ अर्ब ७३ करोडले बढेर जम्मा रु. ३ खर्ब ९ अर्ब २८ करोड पुगेको छ। यसरी लिएको ऋण भन्दा बढीले वृद्धि भएको सार्वजनिक ऋण वापतको दायित्व रु. ४७ अर्ब ५६ करोड नेपाली मुद्राको विदेशी मुद्रासँगको विनिमयदरमा भएको अवमूल्यनका कारणले सिर्जना भएको हो। सरकारको तिर्न बाँकी कुल सार्वजनिक ऋणको परिमाणमा विनिमय दरको कारण थप सिर्जना भएको यस्तो दायित्वलाई समायोजन गर्ने हो भने कुल वैदेशिक ऋण वापतको दायित्व कम हुन्छ।
- २.२८ हालका वर्षहरूमा सरकारले परिचालन गर्ने ऋणमध्ये वैदेशिक ऋणमा कमी आएको छ भने आन्तरिक ऋण परिचालनमा वृद्धि हुँदै गएको छ। आर्थिक वर्ष २०६३/६४ मा कुल सार्वजनिक ऋणमा वैदेशिक ऋणको अंश ६७.५ प्रतिशत रहेकोमा यसको अंकमा वृद्धि हुँदै आर्थिक वर्ष २०६५/६६ मा ६९.३ प्रतिशतसम्म पुगेकोमा त्यस पछिका वर्षहरूमा यसमा कमी आउँदै गएको र आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा ५९.९ प्रतिशतमा सीमित भएको देखिन्छ। देशको कुल गार्हस्थ उत्पादनमा सार्वजनिक ऋणको अंशको विश्लेषण गर्दा हालका वर्षहरूमा कुल गार्हस्थ उत्पादनमा यसको अंश घट्दै गएको देखिन्छ। आर्थिक वर्ष २०६४/६५ मा सार्वजनिक ऋणको अंश कुल गार्हस्थ उत्पादनको ४४.९ प्रतिशत

रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०६७/६८ सम्म आइपुग्दा ३२.३ प्रतिशतमा भरेको थियो । आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा यसमा केही वृद्धि भई ३४.१ प्रतिशत पुगेको छ । कुल गार्हस्थ उत्पादनमा सार्वजनिक ऋणको अंशका आधारमा नेपालको सार्वजनिक ऋणको परिमाण चिन्ताजनक अवस्थामा रहेको देखिदैन तापनि यसलाई कम गर्दै जानु सार्वजनिक ऋण व्यवस्थापनका दृष्टिकोणले उपयुक्त नै हुन्छ ।

- २.२९ आर्थिक वर्ष २०६७/६८ मा सार्वजनिक ऋणको साँवा तथा ब्याज भुक्तानीमा जम्मा रु. २९ अर्ब ९५ करोड खर्च भएकोमा आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा यस्तो खर्चमा १७.९ प्रतिशतले वृद्धि भई रु. ३५ अर्ब ३२ करोड पुगेको छ । सार्वजनिक ऋणको साँवा तथा ब्याज भुक्तानीको लागि प्रत्येक वर्ष सरकारको कुल खर्चको १० प्रतिशतभन्दा बढी रकम खर्च हुने गरेको छ । आर्थिक वर्ष २०६९/७० को प्रथम आठ महिनाको अन्त्यमा सरकारले तिर्न बाँकी सार्वजनिक ऋण रु. ५ खर्ब ११ अर्ब ११ करोड रहेको छ । जुन २०६९ असार मसान्तको तुलनामा २.३ प्रतिशतले कम हो । यस अवधिमा तिर्न बाँकी रहेको कुल ऋणमा वैदेशिक ऋणको अंश ५८.६ प्रतिशत छ ।

- २.३० आर्थिक वर्ष २०६६/६७ को अन्तमा खुद तिर्न बाँकी वैदेशिक ऋण रु. २ खर्ब ५६ अर्ब २४ करोड रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०६७/६८ मा १.३ प्रतिशतले वृद्धि भई खुद तिर्न बाँकी वैदेशिक ऋण रु. २ खर्ब ५९ अर्ब ५५ करोड पुगेको थियो । आर्थिक वर्ष २०६८/६९ को अन्तमा यस्तो तिर्न बाँकी वैदेशिक ऋणमा १९.२ प्रतिशतले वृद्धि भई रु. ३ खर्ब ९ अर्ब २८ करोड पुगेको छ । आर्थिक वर्ष २०६७/६८ मा रु. १३ अर्ब ८४ करोड थप वैदेशिक ऋण प्राप्त भएकोमा आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा रु. १५ अर्ब ७० करोड प्राप्त भएको थियो । आर्थिक वर्ष २०६८/६९ को अन्तमा रहेको खुद तिर्न बाँकी वैदेशिक ऋण र कुल गार्हस्थ उत्पादनको अनुपात २०.१ प्रतिशत रहेको छ । यो अनुपात आर्थिक वर्ष २०६७/६८ मा १८.९ प्रतिशत रहेको थियो ।

- २.३१ २०६७ को असार मसान्तसम्म तिर्न बाँकी कुल आन्तरिक ऋण रु. १ खर्ब ४७ अर्ब ६६

करोड रहेकोमा २०६८ असार मसान्तमा २४.७ प्रतिशतले वृद्धि भई रु. १ खर्ब ८४ अर्ब २० करोड पुगेको थियो। आर्थिक वर्ष २०६८/६९ को अन्तमा यस्तो तिर्न बाँकी ऋण १६.२ प्रतिशतले वृद्धि भई रु. २ खर्ब १३ अर्ब ९२ करोड पुगेको छ। विगत केही वर्षदेखि सरकारले तिर्न बाँकी आन्तरिक ऋणमा नेपाल राष्ट्र बैंकलाई तिर्नु पर्ने ऋणको अंश घट्दै गएको छ भने वाणिज्य बैंक तथा अन्य संस्थागत एवं व्यक्तिहरूलाई तिर्न बाँकी ऋणको अंशमा वृद्धि हुँदै गएको देखिन्छ। २०६८ असार मसान्तमा तिर्न बाँकी रहेको कुल आन्तरिक ऋणमा नेपाल राष्ट्र बैंकको अंश १९.८ प्रतिशत, वाणिज्य बैंकहरूको ५७.५ प्रतिशत र अन्य संस्था तथा निजी क्षेत्रको अंश २२.७ प्रतिशत रहेकोमा २०६९ असार मसान्तमा यसको अंश क्रमशः १५.५ प्रतिशत, ६०.३ प्रतिशत र २४.२ प्रतिशत रहेको देखिन्छ। आन्तरिक ऋणमा नेपाल राष्ट्र बैंकको अंशमा कमी हुँदै जानु तथा यस्तो ऋणमा वाणिज्य बैंक तथा अन्य संस्थागत एवं व्यक्तिगत लगानीकर्ताको लगानी बढ्नुले सरकार न्यून वित्त पूर्तिका लागि केन्द्रिय बैंकमा निर्भर नभई पुँजी बजारमा भर पर्दै जान थालेको तर्फ संकेत गर्दछ। यसलाई सार्वजनिक वित्त व्यवस्थापनको सफल पक्षको रूपमा लिन सकिन्छ।

२.३२ आन्तरिक ऋणका स्रोतहरूको विश्लेषण गर्दा २०६८ असार मसान्तमा ट्रेजरी बिलको अंश ६५.३ प्रतिशत, विकास ऋणपत्रको अंश २३.६ प्रतिशत, राष्ट्रिय बचतपत्रको अंश ५.८ प्रतिशत, नागरिक बचतपत्रको अंश २.५ प्रतिशत र विशेष ऋणपत्रको अंश २.८ प्रतिशत रहेकोमा २०६९ असार मसान्तमा ट्रेजरी बिलको अंश ६१.५ प्रतिशत, विकास ऋणपत्रको अंश २६.९ प्रतिशत, राष्ट्रिय बचतपत्रको अंश ७.३ प्रतिशत, नागरिक बचतपत्रको अंश १.९ प्रतिशत र विशेष ऋणपत्रको अंश २.७ प्रतिशत रहेको देखिन्छ। नेपाल सरकारको आन्तरिक ऋणमा ट्रेजरी बिलको अंशमा हालका वर्षहरूमा केही कमी आएको छ तापनि आन्तरिक ऋणमा यसको अंश करिब दुई तिहाईको हाराहारीमा रहेकोले सरकारले छोटो अवधिमा तिर्नु पर्ने दायित्व धेरै देखिन्छ। यसले आन्तरिक ऋणमा Maturity Mis-Match र Roll Over Risk उच्च रहेको तर्फ संकेत गर्दछ। यस किसिमको जोखिमलाई न्यून गर्न समयमै आवश्यक पहल हुनु जरूरी छ।

स्थानीय निकायको वित्तीय व्यवस्था

स्थानीय निकायको आय तथा खर्चको अवस्था

२.३३ स्थानीय स्वायत्त शासन ऐन, २०५५, स्थानीय स्वायत्त शासन नियमावली, २०५६ तथा स्थानीय निकाय आर्थिक प्रशासन सम्बन्धी नियमावली, २०६४ ले स्थानीय निकाय (जिल्ला विकास समिति, नगरपालिका र गाउँ विकास समिति) लाई आफ्नो क्षेत्रमा विभिन्न कर तथा शुल्कहरू लगाउन सक्ने र यसबाट प्राप्त हुन आएको आयबाट स्थानीय जनताको आवश्यकता र माग बमोजिमका योजना तथा कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्न सक्ने अधिकार प्रदान गरेको छ। आर्थिक वर्ष २०६६/६७ देखि आर्थिक वर्ष २०६८/६९ सम्म स्थानीय निकायहरूले यस्तो अधिकारको प्रयोग गरी उठाएको आन्तरिक आय (कर तथा शुल्क) र स्थानीय निकायलाई प्राप्त हुने गरी उठाएको राजस्व बाँडफाँटबाट प्राप्त भएको आम्दानी तथा खर्चको विवरण तालिका २(ज) मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका २ (ज) : स्थानीय निकायको खर्च तथा आय*

(रु. करोडमा)

अनुदान	२०६६/०६७	२०६७/६८	२०६८/६९
जिल्ला विकास समिति			
खर्चको लागि विनियोजित कुल रकम	३१६४.९६	३३१८.१८	३२९८.३२
कुल आम्दानी	२७९.७१	२९५.९६	३२१.९९
आन्तरिक श्रोतबाट प्राप्त आय	१४८.२२	१४८.३८	१७८.०४
राजस्व बाँडफाँटबाट प्राप्त आय	१३१.४९	१४७.५८	१४३.९५
वास्तविक खर्च	२६६४.६४	२९६९.५३	२९७४.०९
नगरपालिका			
कुल विनियोजित खर्च	६४७.३५	७१८.०६	७७९.२२
कुल आम्दानी	१६२.२२	२२२.८१	२९०.६७
आन्तरिक श्रोतबाट प्राप्त आय	१६२.२२	२२२.८१	२७४.३
राजस्व बाँडफाँटबाट प्राप्त आय	०	०	१६.३७
वास्तविक खर्च	६३८.९१	६२४.८१	६८३.८
गाउँ विकास समिति			
कुल खर्च	९.०७	८५५.५६	७६५.८७
कुल आम्दानी (अनुदान समेत)	९.७४	९८७.२३	९५१.०५
आन्तरिक श्रोत र राजस्व बाँडफाँटबाट प्राप्त आय		९०.४०	९७.६४
अनुदानबाट प्राप्त आय		८९६.८३	८५३.४०

* स्थानीय निकाय स्रोत परिचालन तथा व्यवस्थापन कार्यविधि, २०६९ को परिच्छेद ७ को बुँदा नं ४७ - १ (ख) मा नेपाल सरकारबाट फ्रिजगर्न नपर्ने रकम र स्थानीय निकायको आन्तरिक आम्दानीको रकम, राजस्व बाँडफाँट वापत प्राप्त हुने रकम समेत आगामी आर्थिक वर्षको लागि जिम्मेवारी सारी लेखा राख्नुपर्ने व्यवस्था भएकाले खर्च गर्न बाँकी रकम आगामी आय वर्षको आम्दानीमा समावेश हुने गरेको छ।

स्रोत : सधिय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालय, स्थानीय निकाय वित्तिय आयोग।

२.३४ जिल्ला विकास समिति तथा नगरपालिकाहरूको आम्दानी तथा खर्चको विश्लेषण गर्दा जिल्ला विकास समितिको आफ्नो आम्दानीले कुल खर्चको १० प्रतिशतसम्म पनि धान्न सकेको देखिदैन। नगरपालिकाहरूको अवस्था जिल्ला विकास समितिको भन्दा केही संतोषजनक र सुधारोन्मुख देखिन्छ, तापनि आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा यसको आम्दानीले कुल खर्चको ३७ प्रतिशत खर्चमात्र धान्न सकेको देखिन्छ। साथै, जिल्ला विकास समितिले आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा कुल विनियोजित खर्चको ९० प्रतिशत मात्र खर्च गर्न सकेको थियो भने नगरपालिकाको कुल विनियोजित खर्चको ८६ प्रतिशत मात्र खर्च भएको थियो।

स्थानीय निकायमा सरकारी अनुदान

२.३५ विकेन्द्रीकरणको माध्यमद्वारा जनतालाई शासनमा अधिकाधिक मात्रामा सम्मिलित हुने अवसर जुटाउन जनताको नजिकमा रही सेवा प्रदान गर्दै आएका स्थानीय निकायहरूलाई सक्षम, सवल र जिम्मेवार एवं जनउत्तरदायी बनाउने उद्देश्यले नेपाल सरकारले एकमुष्ट रूपमा अनुदान (सशर्त/निशर्त) रकम उपलब्ध गराउँदै आएको छ। सीमित आय श्रोत भएका स्थानीय निकाय (जिल्ला विकास समिति/नगरपालिका/गाउँ विकास समिति) लाई यसरी प्रदान गरिने अनुदानले स्थानीय निकायहरूको खर्च र आम्दानी बीचको ठूलो

खाडललाई कम गर्न सघाउ पऱ्याउदै आएको छ । सरकारले दिने अनुदानवाट स्थानीय निकायहरूलाई कार्यालय सञ्चालनमा मात्र नभई स्थानीय जनताका चाहना र आवश्यकता अनुसारका विकास निर्माणका कार्यहरू संचालन गर्न तथा शिक्षा र स्वास्थ्य जस्ता सामाजिक सेवामा जनताको पहुँच वृद्धि गर्न समेत सघाउ पुगिरहेको छ ।

२.३६ नेपाल सरकारले स्थानीय निकायलाई सशर्त तथा निशर्त अनुदान उपलब्ध गराउदै आएको छ । स्थानीय निकायलाई निशर्त उपलब्ध गराउने तथा स्थानीय निकायहरू बीच बाँडफाँट गर्नुपर्ने अनुदान सम्बन्धी आवश्यक कार्यहरू स्थानीय निकाय वित्तीय आयोगले गर्दै आएको छ । यस आयोगले सिफारिश गरे बमोजिम सूत्रको आधारमा स्थानीय निकायले प्राप्त गर्ने अनुदान रकमको निर्धारण हुने गरेको छ । आयोगले स्थानीय निकायले प्राप्त गर्ने निशर्त अनुदान रकमलाई यस्ता निकायको कार्यसम्पादनसँग आबद्ध गरेको छ । सरकारले दिने अनुदानलाई स्थानीय निकायको कार्यसम्पादनसँग आबद्ध गर्ने सन्दर्भमा जिल्ला विकास समिति र नगरपालिकाहरूको न्यूनतम शर्त तथा कार्य सम्पादन मापन (Minimum Conditions and Performance Measures) र गाउँ विकास समितिहरूको न्यूनतम शर्त (Minimum Conditions) मापनका आधारमा मूल्याङ्कन गरिदै आएको छ । गाउँ विकास समितिको लागि १० वटा, नगरपालिकाका लागि १३ वटा र जिल्ला विकास समितितर्फ १३ वटा न्यूनतम शर्तहरू तोकिएका छन् । यसका अतिरिक्त नगरपालिका र जिल्ला विकास समितिका लागि क्रमशः ४० वटा र ५७ वटा कार्यसम्पादन सूचकका आधारमा कार्यसम्पादन मूल्याङ्कन गर्ने गरिएको छ ।

२.३७ जिल्ला विकास समिति र नगरपालिकाहरूको हकमा न्यूनतम शर्त तथा कार्यसम्पादन मापनका सूचकहरूमा समसामयिक परिवर्तन एवं सुधार गर्न आवश्यक भएकोले आयोगले न्यूनतम शर्त तथा कार्यसम्पादन मापन कार्यविधिमा रहेका सूचकहरूमा २०६९ माघमा परिमार्जन तथा संशोधन गरेको छ । यसैक्रममा गाउँ विकास समितिहरूको कार्यसम्पादन समेत मापन गर्ने गरी कार्यसम्पादन मापनका सूचकहरू समेत थप गरिएको छ । स्थानीय निकायहरूको न्यूनतम शर्त तथा कार्य सम्पादन मापनका सूचक संख्यामा गरिएको संशोधनपछि गाउँ विकास समितिको लागि ७ वटा, नगरपालिकाका लागि १० वटा र जिल्ला विकास समितिका लागि ९ वटा न्यूनतम शर्तहरू कायम भएका छन् भने गाउँ विकास समिति, नगरपालिका र जिल्ला विकास समितिका लागि क्रमशः १३, ४० र ४६ वटा कार्यसम्पादन मापन सूचकहरू कायम भएका छन् ।

२.३८ न्यूनतम शर्त तथा कार्य सम्पादन मापन र यसको अनुदानसँगको आबद्धता सम्बन्धी चक्र हरेक तीन वर्षमा पूरा हुन्छ । आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा गरिएको स्थानीय निकायहरूको कार्यसम्पादन मापनको मूल्याङ्कनमा न्यूनतम शर्त मापनमा ६४ वटा जिल्ला विकास समिति, ५४ वटा नगरपालिका र ३४०७ वटा गाउँ विकास समिति सफल भएका छन् । सफल हुन नसके जिल्ला विकास समिति, नगरपालिका र गाउँ विकास समितिको संख्या क्रमशः ११, ४ र ५०८ वटा रहेको छ । सरकारले स्थानीय निकायहरूलाई आर्थिक वर्ष २०६६/६७ देखि आर्थिक वर्ष २०६८/६९ सम्म प्रदान गरेको पुँजीगत तथा चालु खर्च अनुदानको विवरण तालिका २(भ) मा प्रस्तुत गरिएको छ । सरकारले स्थानीय निकायहरूलाई आर्थिक वर्ष २०६७/६८ मा जम्मा रु. १८ अर्ब ५५ करोड अनुदान

दिएकोमा आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा यस्तो रकममा २५.६ प्रतिशतले वृद्धि भई रु. २३ अर्ब ३० करोड पुगेकोमा आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा सरकारले विनियोजन गरेको स्थानीय निकायलाई दिने अनुदान रकम रु. १७ अर्ब ३० करोडमा झरेको छ, जुन गत वर्षको अनुदान रकमभन्दा २५.७ प्रतिशतले कम हो ।

तालिका २ (भ): पुँजीगत तथा चालु अनुदानको विवरण

(रु. करोडमा)

अनुदान	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०*
१. जिल्ला विकास समिति				
पुँजीगत अनुदान	७७.००	१३३.००	२०३.००	१३३.६८
चालु अनुदान	१७२.००	२४३.००	३६१.००	३०९.७९
जम्मा	२४९.००	३७६.००	५६४.००	४४३.४७
२. गाउँ विकास समिति				
पुँजीगत अनुदान	६२६.४०	६२६.४०	७६९.२०	५१२.६५
चालु अनुदान	७८३.००	७८३.००	९२६.००	६६९.२५
जम्मा	१४०९.४०	१४०९.४०	१६९५.२०	११८१.९०
३. नगरपालिका				
पुँजीगत अनुदान	२९.४५	५८.९०	६०.००	९४.१४
चालु अनुदान	५.५५	११.१०	११.००	११.००
जम्मा	३५.००	७०.००	७१.००	१०५.१४
कुल जम्मा	१६९३.४०	१८५५.४०	२३३०.२०	१७३०.५१

*अनुमानित

स्रोत : संधिय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालय ।

२.३९ जिल्ला विकास समितिलाई प्रदान गरिएको पुँजीगत अनुदानबाट लक्षित समूहलाई प्रत्यक्ष फाईदा पुग्ने कार्यक्रम लगायत ग्रामिण सडक, भोलुङ्गेपुल, सडकपुल, सिँचाई, लघु जलविद्युत, खानेपानी तथा सरसफाई, सामुदायिक भवन लगायत विविध योजनाहरू सञ्चालन हुदै आएका छन् । पुँजीगत तर्फ विनियोजित रकमलाई प्रत्येक जिल्लालाई न्यूनतम रकम बाँडफाँट गरी बाँकी रहेको रकमलाई जनसंख्या, भौगोलिक, क्षेत्रफल, लागत र गरिबी जस्ता सम्बन्धित जिल्लाको सूचक र न्यूनतम शर्त तथा कार्य सम्पादन मापन नतिजाको आधारमा बाँडफाँट गरी निकास दिने गरिएको छ । सरकारले आर्थिक वर्ष २०६७/६८ मा जिल्ला विकास समितिलाई पुँजीगत तथा चालु खर्चका लागि जम्मा रु. ३ अर्ब ७६ करोड अनुदान दिएकोमा आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा यस्तो रकममा ५० प्रतिशतले वृद्धि भई रु. ५ अर्ब ६४ करोड पुगेको थियो (तालिका २(भ)) । तर आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा जिल्ला विकास समितिलाई दिने अनुदानमा रु. ४ अर्ब ४३ करोड मात्र विनियोजन भएको छ, जुन अघिल्लो वर्षको अनुदान रकमको तुलनामा २१.४ प्रतिशतले कम छ ।

२.४० नगरपालिकाहरूलाई स्थानीय विकास शुल्ककोष तथा सरकारको विनियोजित बजेट गरी दुईवटा स्रोतबाट नेपाल सरकारले अनुदान उपलब्ध गराउने गरेको छ । स्थानीय स्रोत साधनको परिचालन र विकासको प्रतिफलमा सामाजिक समानता ल्याउन जनताको

सहभागितामा अभिवृद्धि गर्दै जवाफदेही स्थानीय निकायहरूको संस्थागत विकासको लागि नगरपालिकाहरूलाई सार्वजनिक निर्माण सुधार तथा सामाजिक गतिविधिहरू समेतमा थप सहयोग पुऱ्याउन आर्थिक वर्ष २०६२/६३ देखि सुत्रमा आवद्ध गरी नगरपालिका अनुदान दिदै आएको छ । नेपाल सरकारबाट नगरपालिकामा जाने सबै प्रकारका अनुदान र नगरपालिकाको आन्तरिक स्रोत समेतलाई व्यवस्थित गर्न स्थानीय निकाय स्रोत परिचालन तथा व्यवस्थापन कार्यविधि, २०६९ तयार गरी कार्यान्वयनमा ल्याएको छ । नेपाल सरकारले आर्थिक वर्ष ०६८/६९ मा नगरपालिकाहरूलाई दिने अनुदान शीर्षकमा नेपाल सरकारले आफ्नै स्रोतबाट रु. ७१ करोड विनियोजन भएकोमा पुँजीगत तर्फ रु. ६० करोड र चालु तर्फ ११ करोड विनियोजन गरिएको छ (तालिका २(भ))॥ साथै, वैदेशिक स्रोतबाट प्राप्त हुने रु. ९८ करोड ९७ लाख रकमलाई समेत सरकारले दिने अनुदानमा समावेश गर्दा हुने कुल रु. १ अर्ब ६९ करोड ९७ लाख स्थानीय निकाय वित्तीय आयोगले तयार गरेको परिमार्जित सुत्र तथा नगरपालिकाहरूको न्यूनतम शर्त तथा कार्यसम्पादन मापनको नतिजासँग आवद्ध गरी निकास दिइएको थियो । आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा नेपाल सरकारको स्रोतबाट नगरपालिकालाई दिने अनुदान रकममा ४८ प्रतिशतले वृद्धि गरी रु. १ अर्ब ५ करोड विनियोजन गरिएको छ ।

२.४१ नगरपालिकाहरूलाई स्थानीय विकास शुल्क कोषबाट सरकारले आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा रु. २ अर्ब ३० करोड अनुदानको लागि विनियोजन गरेकोमा रु. १ अर्ब ४७ करोडको सोभै नगरपालिकाहरूमा खर्च गर्ने अख्तियारी दिई पठाइएको थियो । यस कोषबाट जगेडाकोष कार्यक्रममा रु. ६५ करोड विनियोजन भएकोमा रु. ५४ करोड ८५ लाख निकास भई २ सय ३२ वटा भौतिक पूर्वाधारका आयोजना संचालन भई १ सय ७१ वटा आयोजना सोही आर्थिक वर्ष भित्र सम्पन्न भएको थियो । यसैगरी आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा यस कोषबाट रु. १ अर्ब ६३ करोड नगरपालिकाहरूका लागि विनियोजन भएकोमा रु. ९८ करोड ३ लाखको सोभै नगरपालिकाहरूलाई खर्च गर्ने अख्तियारी पठाइएको र जगेडाकोष कार्यक्रम तर्फ ६५ करोड विनियोजन भएकोमा प्रथम ८ महिनामा २४२ वटा आयोजना स्वीकृत गरी नगरपालिकामा रु. १४ करोड ४२ लाख विनियोजन भएको छ ।

२.४२ गाउँ विकास समिति अनुदान पुँजीगततर्फ विनियोजित रकमबाट जनसंख्या, लागत र क्षेत्रफल जस्ता सम्बन्धित गाउँ विकास समितिको सूचकको आधारमा प्रति गाउँ विकास समितिलाई न्यूनतम रु. १५ लाख देखि अधिकतम रु. ३० लाखसम्म अनुदान उपलब्ध गराउने व्यवस्था भईरहेकोमा चालु आर्थिक वर्ष ०६९/७० मा नेपाल सरकारको स्रोतबाट ३ हजार ९ सय १५ वटै गाउँ विकास समितिलाई प्रति गाउँ विकास समिति रु. १५ लाखका दरले बाँडफाँट गरी निकास दिने गरिएको छ । वैदेशिक स्रोतबाट प्राप्त अनुदान रकमलाई न्यूनतम शर्तमा उत्तिर्ण भएका ३४०७ गाउँ विकास समितिहरूलाई सम्बन्धित गाविसको सूचकको आधारमा बाँडफाँट गरी पठाउने व्यवस्था गरिएको छ । निकास भएको रकमबाट लक्षित समुहलाई प्रत्यक्ष फाईदा हुने कार्यक्रम लगायत कृषि, ग्रामिण सडक, सिँचाई, ग्रामिण जलविद्युत, खानेपानी तथा सरसफाई, सामुदायिक भवन लगायत विविध योजनाहरू सञ्चालन भएका छन् । सरकारले आर्थिक वर्ष २०६७/६८ मा गाउँ

विकास समितिलाई पुँजीगत तथा चालुखर्चका लागि जम्मा रु. १४ अर्ब ९ करोड अनुदान दिएकोमा आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा यस्तो रकममा २०.३ प्रतिशतले वृद्धि भई रु. १६ अर्ब ९५ करोड पुगेको थियो (तालिका २(भ)) । आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा गाउँ विकास समितिलाई दिने अनुदानका लागि रु. ११ अर्ब ८१ करोडमात्र विनियोजन भएको छ, जुन अघिल्लो वर्ष २०६८/६९ मा दिएको अनुदान रकमको तुलनामा ३०.३ प्रतिशतले कम रहेको छ ।

३. मूल्य तथा आपूर्ति

३. मूल्य तथा आपूर्ति

मुद्रास्फीतिको प्रवृत्ति

- ३.१ आर्थिक वर्ष २०६२/६३ अगाडिको समयमा अर्थात आर्थिक वर्ष २०५७/५८ देखि आर्थिक वर्ष २०६१/६२ मा उपभोक्ता मूल्य सूचकाङ्कमा आधारित वार्षिक मुद्रास्फीतिदर क्रमशः २.५, २.९, ४.७, ४.० र ४.५ प्रतिशत रहेको थियो भने आर्थिक वर्ष २०६२/६३ देखि आर्थिक वर्ष २०६८/६९ को अवधिमा उपभोक्ता मूल्य सूचकाङ्कमा आधारित औषत वार्षिक मुद्रास्फीति दर ८.७ प्रतिशत रहेको छ । आर्थिक वर्ष २०६९/७० को प्रथम आठ महिनामा वार्षिक विन्दुगत आधारमा खाद्य तथा पेय पदार्थ समूहको मूल्य सूचकाङ्कको वृद्धिदर ११.३ प्रतिशत रहेको छ भने गैर खाद्य तथा सेवा समूहको मूल्य सूचकाङ्क ९.३ प्रतिशतले वृद्धि भएको छ । अघिल्लो वर्षको सोहि अवधिमा यी समूहहरूको मूल्य सूचकाङ्कमा क्रमशः ४.२ प्रतिशत र ९.४ प्रतिशतले वृद्धि भएको थियो ।
- ३.२ विगत केही वर्ष यता आन्तरिक तथा वाह्य कारण दुवैले मूल्य वृद्धिलाई बढावा दिएका छन् । आन्तरिक कारणहरूमा कृषि क्षेत्रको उत्पादन वृद्धिदर तथा उत्पादकत्व कम रहनु, कृषि क्षेत्रसँग सम्बन्धित वस्तुहरूको आयात बढ्दै जानु, समय समयमा हुने बन्द, हडताल, लोडसेडिङ्ग र राजनीतिक अस्थिरताबाट उत्पादनमूलक क्रियाकलाप तथा आपूर्ति व्यवस्थामा नकारात्मक प्रभाव पर्नु आदि छन् भने वाह्य कारणहरूमा पेट्रोलियम पदार्थको मूल्य वृद्धि र भारतमा देखिएको उच्च खाद्य मुद्रास्फीतिको प्रभावलाई मुख्य कारक मान्न सकिन्छ । नेपालको भारतसँगको खुला सिमाना, नेपाली विनिमयदरको भारतीय मुद्रासँगको आवद्धता तथा कुल व्यापारको दुई तिहाई अंश समेत भारतसँग भएका कारण भारतीय मुद्रास्फीतिको प्रत्यक्ष प्रभाव नेपाली मुद्रास्फीतिमा परेको देखिन्छ ।

समग्र उपभोक्ता मूल्य स्थिति

- ३.३ विगत केही वर्ष देखि उकालो लाग्दै गइरहेको शहरीक्षेत्रको उपभोक्ता मूल्य सूचकाङ्कमा आधारित वार्षिक मुद्रास्फीतिदर आर्थिक वर्ष २०६८/६९ को प्रथम आठ महिनामा ७.० प्रतिशत रहेकोमा समीक्षा वर्षको सोहि समयमा उक्त दरमा वृद्धि भई १०.२ प्रतिशत पुगेको छ । चालू आर्थिक वर्षमा खासगरी प्रमुख खाद्यान्न बालीहरूको उत्पादनमा गिरावट आउनुको साथै पेट्रोलियम पदार्थको मूल्य वृद्धि र भारतीय मुद्रास्फीति समेतको कारणले गर्दा नेपालको मूल्यमा थप चाप पर्न गएको हो ।

तालिका ३ (क) : उपभोक्ता मूल्य सूचकाङ्कमा आधारित वार्षिक विन्दुगत मुद्रास्फीतिदर
आधार वर्ष २०६२/६३

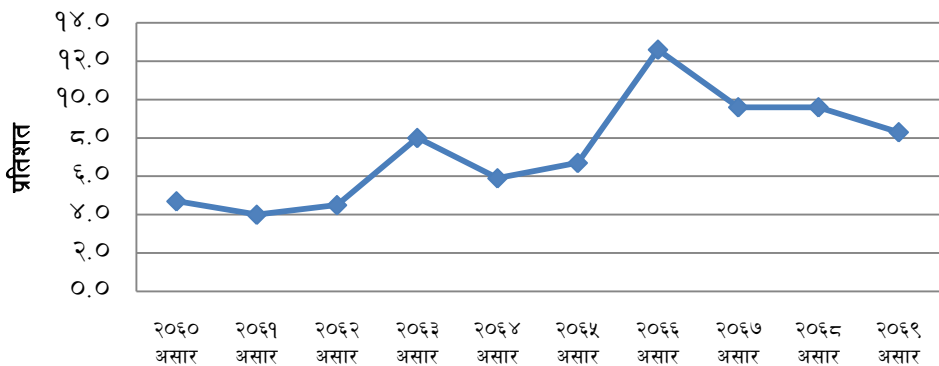
(प्रतिशत परिवर्तन)

	आर्थिक वर्ष						
महिना	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०
साउन	४.५	५.६	११.९	१०.१	९.५	७.७	११.८
भदौ	५.५	६.१	१२.५	९.२	८.६	८.५	११.२
असोज	६.५	५.४	१३.३	८.६	८.९	८.९	१०.५
कार्तिक	६.४	५.३	१३.७	९.१	८.४	८.५	१०.५
मंसिर	५.८	४.६	१३.४	१०.३	९.६	७.५	१०.४
पुस	४.६	४.८	१३.८	१०.७	११.३	६.८	९.८
माघ	५.१	५.२	१३.२	११.०	१०.२	७.०	१०.१
फागुन	५.४	६.०	१२.८	१०.०	१०.७	७.०	१०.२
चैत	५.६	८.०	११.६	९.८	१०.६	७.५	
वैशाख	६.६	८.३	१२.४	८.९	९.५	८.७	८.७
जेठ	६.७	१०.१	१२.०	८.२	८.८	९.९	
असार	८.०	१०.६	११.१	९.०	९.६	११.५	
औसत	५.९	६.७	१२.६	९.६	९.६	८.३	१०.६

स्रोत : नेपाल राष्ट्र बैंक

- ३.४ चालु आर्थिक वर्षको प्रथम आठ महिनामा औसत उपभोक्ता मुद्रास्फीति दर १०.६ प्रतिशत रहेको छ । गत आर्थिक वर्षको सोही अवधिमा औसत उपभोक्ता मुद्रास्फीति दर ७.७ प्रतिशत रहेको थियो । औसत उपभोक्ता मुद्रास्फीतिमा भएको वृद्धिदर नेपाल राष्ट्र बैंकद्वारा चालु आर्थिक वर्षका लागि सार्वजनिक गरिएको मौद्रिक नीतिमा लक्षित औसत ७.५ प्रतिशतको मुद्रास्फीति दर तथा मौद्रिक नीतिको मध्यावधि समीक्षाले प्रक्षेपण गरेको औसत ९.५ प्रतिशतको मुद्रास्फीति दर भन्दा उच्च रहेको छ । खासगरी मुद्रा प्रदाय लगायतका मौद्रिक योगाङ्कहरू नियन्त्रित अवस्थामा रहेतापनि समग्र आन्तरिक उत्पादनको वृद्धिदरमा न्यूनता आएको र छिमेकी मुलुक भारतमा खाद्य मुद्रास्फीतिमा उच्च चाप देखिएको कारण यस अवधिमा उपभोक्ता मूल्य सूचकाङ्कमा आधारित मुद्रास्फीतिदर औसत १०.६ प्रतिशत रहन गएको हो ।

चार्ट ३ (क) : उपभोक्ता मूल्य सूचकाङ्कमा भएको औषत परिवर्तन (आधार वर्ष २०६२/६३)

स्रोत : नेपाल राष्ट्र बैंक

- ३.५ भौगोलिक क्षेत्रका आधारमा चालु आर्थिक वर्षमा सबैभन्दा बढी काठमाडौं उपत्यकामा १०.८ प्रतिशत, तराईमा १०.२ प्रतिशत र पहाडमा ९.६ प्रतिशतले मूल्य सूचकाङ्क वृद्धि भएको छ। गत वर्षको सोही अवधिमा उक्त क्षेत्रहरूमा यस्तो मूल्य सूचकाङ्कको वृद्धिदर क्रमशः ५.६ प्रतिशत, ७.१ प्रतिशत र ८.६ प्रतिशत रहेको थियो। संविधान सभाको समय समाप्त हुने वखत लामो समयसम्म देशभर बन्द हडताल भएको कारण गतवर्ष काठमाडौं उपत्यकामा भन्दा तराई र पहाडमा मूल्य सूचकाङ्क वृद्धिदर बढी रहन गएको हो।
- ३.६ समूहगत आधारमा विश्लेषण गर्दा, उपभोक्ता मूल्य सूचकाङ्कमा ४६.८ प्रतिशत भार रहेको खाद्य तथा पेय पदार्थ समूहको मूल्य २०६९ फागुनमा वार्षिक विन्दुगत आधारमा ११.३ प्रतिशतले बढेको छ। गत वर्षको यसै अवधिमा यो वृद्धिदर ४.२ प्रतिशत रहेको थियो। यसरी खाद्य तथा पेय पदार्थको मूल्य वृद्धि हुनुमा अन्न तथा अन्नबाट वनेका परिकार, मासु तथा माछा, घ्यू तथा तेल आदि उप-समूहहरूमा भएको मूल्य वृद्धिले प्रमुख भूमिका खेलेको छ। जस अनुसार अन्न तथा अन्नबाट वनेका परिकार उप-समूहमा १२.९ प्रतिशत, मासु तथा माछा उप-समूहमा १७.१ प्रतिशत र घ्यू तथा तेल उप-समूहमा १३.९ प्रतिशतले मूल्य वृद्धि भएको छ।
- ३.७ उपभोक्ता मूल्य सूचकाङ्कमा ५३.२ प्रतिशत भार रहेको गैर-खाद्य तथा सेवा समूहको मूल्य २०६९ फागुनमा वार्षिक विन्दुगत आधारमा ९.३ प्रतिशतले बढेको छ। २०६८ फागुनमा यस समूहको सूचकाङ्क ९.४ प्रतिशतले बढेको थियो। यो समूह अन्तर्गत सञ्चार उप-समूहको मूल्य वृद्धि ऋणात्मक रहेको छ भने अन्य सबै उप-समूहमा मूल्य वृद्धि भएको छ। खासगरी सञ्चार क्षेत्रमा प्रयोग हुने मूल्यदर बजार प्रतिस्पर्धी भएको र प्राविधिक क्षेत्रमा भएको विकास र बिस्तारका कारणहरूले गर्दा सञ्चार उप-समूहको मूल्य वृद्धि ऋणात्मक रहेको हो।

तालिका ३ (ख) : विन्दुगत राष्ट्रिय उपभोक्ता मूल्य सूचकाङ्कमा भएको परिवर्तन

(आधार वर्ष २०६२/६३=१००)

(प्रतिशत परिवर्तन)

उपभोग्य वस्तुहरू	भार प्रतिशत	आर्थिक वर्ष / फागुन महिना						
		२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०
कुल (क+ख)	१००.०	५.४	६.१	१२.८	९.९	१०.७	७.०	१०.२
क. खाद्य तथा पेय पदार्थ	४६.८	५.४	८.५	१८.१	१४.८	१७.३	४.२	११.३
अन्न तथा अन्नबाट बनेका परिकार	१४.८	६.१	१५.३	१३.१	१२.१	१३.४	-२.४	१२.९
दाल	२.०	१५.६	१२.८	२४.२	३०.०	-८.१	-१.८	१२.६
तरकारी	५.७	-३.१	०.२	२१.१	२.३	७३.१	५.१	९.४
मासु तथा माछा	५.७	८.५	५.५	२४.९	२४.५	७.७	५.८	१७.१
दुग्ध पदार्थ तथा अण्डा	५.०	७.१	७.८	१६.५	१३.४	१०.५	१७.४	७.३
घ्यू तथा तेल	२.७	१०.१	२७.५	६.४	-३.१	३.१	१३.३	१३.९
फलफूल	२.२	१.९	-४.७	१९.७	२१.३	३३.४	९.८	५.२
चिनी तथा मिठाई	१.४	-१०.०	-८.३	५३.३	६०.७	७.०	५.९	१२.०
मसला	१.५	२१.०	-०.४	११.०	३४.०	२२.१	-१२.१	५.५
हल्का पेय पदार्थ	१.०	३.४	४.५	२१.९	१५.३	८.९	६.०	१२.०
मदिरा	१.७	४.९	२.१	१३.०	१२.४	२.१	९.२	४.४
सूर्तीजन्य पदार्थ	०.९	६.४	१०.०	१७.५	११.४	१७.१	९.०	११.४
रेष्टुरा तथा होटल	२.४	३.२	७.६	२४.५	२०.७	१५.५	११.४	१२.२
ख. गैर खाद्य वस्तु तथा सेवा	५३.२	५.४	३.९	८.३	५.९	५.३	९.४	९.३
लत्ता कपडा तथा जुता	८.५	४.५	३.३	८.८	६.८	१३.७	१५.२	११.५
घरायसी सामान तथा सेवा	१०.९	६.४	४.८	६.८	६.७	६.४	६.३	९.७
फर्निचर तथा घरायसी उपकरण	४.९	७.४	५.२	१४.०	५.३	७.३	१३.४	१२.७
स्वास्थ्य	३.३	२.९	७.२	४.४	२.४	२.९	६.४	६.५
यातायात	६.०	८.७	१.१	१३.९	-०.७	११.३	१७.०	८.४
संचार	३.६	०.०	०.०	०.१	०.०	-१०.४	-८.२	-२.१
मनोरञ्जन तथा संस्कृति	५.४	३.४	५.२	६.६	६.८	-२.०	८.८	६.२
शिक्षा	८.५	७.१	४.९	८.२	११.८	४.७	८.९	१२.५
अन्य वस्तु तथा सेवाहरू	२.२	२.४	१.०	१२.५	८.४	५.४	९.९	१०.८

स्रोत : नेपाल राष्ट्र बैंक

क्षेत्रगत उपभोक्ता मूल्य स्थिति

- ३.८ आधार वर्ष २०६२/६३ अनुसार ३१.१६ प्रतिशत भार रहेको काठमाडौँ उपत्यकाको मूल्य सूचकाङ्क २०६९ फागुनमा विन्दुगत आधारमा १०.८ प्रतिशतले बढेको छ। २०६८ फागुनमा यस्तो सूचकाङ्क ५.६ प्रतिशतले बढेको थियो। समीक्षा अवधिमा खाद्य तथा पेय पदार्थ समूह १२.३ प्रतिशतले र गैर-खाद्य वस्तु तथा सेवा समूहको मूल्य सूचकाङ्क ९.२ प्रतिशतले बढेको छ। खाद्य समूहतर्फ सुर्तिजन्य पदार्थको सबैभन्दा बढी १९.५ प्रतिशत, मासु तथा माछा १५.९ प्रतिशत र हल्का पेय पदार्थमा १५.३ प्रतिशतले मूल्य वृद्धि भएको छ। हल्का पेय पदार्थ उप-समूहमा जुस, लस्सी लगायत मौसमी परिवर्तनले प्रभावपार्ने खाद्यवस्तुहरू रहने हुँदा यो उप-समूहको मूल्य वृद्धि उच्च रहन गएको हो। गैर-खाद्य तथा सेवा समूहमा फर्निचर तथा घरायसी उपकरणको १४.९ प्रतिशतले, घरायसी सामान तथा सेवाको १४.४ प्रतिशतले र लत्ताकपडा तथा जुताको १२.७ प्रतिशतले मूल्य वृद्धि भएको छ भने सञ्चार उप-समूहको मूल्य वृद्धि ऋणात्मक रहेको छ।
- ३.९ आधार वर्ष २०६२/६३ अनुसार मूल्य सूचकाङ्कमा सबैभन्दा बढी भार (४२.८५ प्रतिशत) ओगट्ने तराईको मूल्य सूचकाङ्क २०६९ फागुनमा १०.२ प्रतिशतले बढेको छ। २०६८ फागुनमा यो सूचकाङ्क ७.१ प्रतिशतले मात्र बढेको थियो। खाद्य तथा पेय पदार्थ समूह अन्तर्गत मासु तथा माछा, दाल र घ्यू तथा तेल उप-समूहमा क्रमशः १९.७ प्रतिशत, १४.३ प्रतिशत र १४.० प्रतिशतले मूल्य वृद्धि भएको छ। यसैगरी, गैर-खाद्य तथा सेवा समूहमा शिक्षा (१७.० प्रतिशत), फर्निचर तथा घरायसी उपकरण (१२.६ प्रतिशत) र लत्ताकपडा तथा जुताको मूल्यमा (११.२ प्रतिशत) ले वृद्धि भएको छ। सञ्चार उपसमूहको मूल्यमा भने २.३ प्रतिशतले ह्रास आएको छ।
- ३.१० यसैगरी आधार वर्ष २०६२/६३ अनुसार तुलनात्मकरूपमा सबैभन्दा कम भार (२५.९९ प्रतिशत) रहेको पहाडको मूल्य सूचकाङ्क २०६९ फागुनमा ९.६ प्रतिशतले बढेको छ। २०६८ फागुनमा यो सूचकाङ्क ८.६ प्रतिशतले बढेको थियो। खाद्य तथा पेय पदार्थ समूहमा पहाडमा रेष्टुराँ तथा होटल उप-समूहमा सबैभन्दा बढी १६.२ प्रतिशतले मूल्य वृद्धि भएको छ भने घ्यू तथा तेल र मासु तथा माछा उप-समूहमा क्रमशः १४.७ र १४.३ प्रतिशतले मूल्य वृद्धि भएको छ। गैर-खाद्य तथा सेवा समूहमा शिक्षा (१५.८ प्रतिशत), लत्ताकपडा तथा जुता (१०.७ प्रतिशत) र फर्निचर तथा घरायसी उपकरण (१०.४ प्रतिशत) को मूल्यमा आएको वृद्धिले समग्रमा यो समूहको सूचकाङ्क ८.८ प्रतिशतले बढेको छ।

थोक मूल्य सूचकाङ्क

- ३.११ वार्षिक विन्दुगत आधारमा २०६९ फागुनमा राष्ट्रिय थोक मूल्य सूचकाङ्क (२०५६/५७ = १००) ९.० प्रतिशतले बढेको छ। २०६८ फागुनमा यस्तो वृद्धिदर ६.३ प्रतिशत रहेको थियो। राष्ट्रिय थोक मूल्य सूचकाङ्क अन्तर्गत कृषि वस्तु समूहको मूल्य सूचकाङ्क १२.३ प्रतिशत, स्वदेशमा उत्पादित औद्योगिक वस्तु समूहको ३.५ प्रतिशत र आयातीत वस्तु समूहको मूल्य सूचकाङ्क ६.६ प्रतिशतले बढेको छ।

तालिका ३ (ग) : राष्ट्रिय थोकमूल्य सूचकाङ्कको वार्षिक विन्दुगत परिवर्तन
(आधार वर्ष २०५६/५७ = १००)

(प्रतिशत परिवर्तन)

	भार प्रतिशत	आर्थिक वर्ष / फागुन महिना						
		२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०
कुल	१००.०	१२.२	६.६	१२.३	१२.२	१२.४	६.३	९.०
कृषि वस्तु	४९.६	१९.९	४.९	१५.३	१९.२	१५.४	१.७	१२.३
स्वदेशमा उत्पादित औद्योगिक वस्तु	२०.४	८.७	९.०	८.८	१२.१	८.२	९.५	३.५
आयातित वस्तु	३०.०	३.७	७.८	१०.०	०.२	९.७	१३.०	६.६

स्रोत : नेपाल राष्ट्र बैंक

३.१२ कृषि वस्तु समूह अन्तर्गत नगदेवाली उप-समूहको मूल्यमा ३२.९ प्रतिशतले उल्लेख्य वृद्धि भएको छ भने पशुजन्य उत्पादनको मूल्यमा ११.६ प्रतिशतले वृद्धि भएको छ। स्वदेशमा उत्पादित औद्योगिक वस्तु समूहमा खाद्यजन्य वस्तुहरूको मूल्य सबै भन्दा बढी ६.३ प्रतिशतले वृद्धि भएको छ भने आयातित वस्तु समूहमा पेट्रोलियम पदार्थ तथा कोईला, रासायनिक मल तथा रासायनिक वस्तुहरूको मूल्य वृद्धि क्रमशः १५.५ प्रतिशत र १०.२ प्रतिशत रहेको छ। समीक्षा अवधिमा इलेक्ट्रिक तथा इलेक्ट्रोनिक वस्तुहरूको मूल्य वृद्धि दर भने सून्य रहेको छ।

राष्ट्रिय तलव तथा ज्यालादर सूचकाङ्क

३.१३ वार्षिक विन्दुगत आधारमा २०६९ फागुन महिनामा राष्ट्रिय तलव तथा ज्यालादर सूचकाङ्क (२०६१/६२=१००) ७.८ प्रतिशतले बढेको छ। २०६८ फागुनमा यो सूचकाङ्क २७.६ प्रतिशतले बढेको थियो। २०६८ फागुनमा तलव सूचकाङ्कमा १९.३ प्रतिशतले वृद्धि भएको र ज्यालादर सूचकाङ्क २९.८ प्रतिशतले बढेको कारणले गर्दा कुल राष्ट्रिय तलव तथा ज्यालादर सूचकाङ्क २७.६ प्रतिशतले वृद्धि भएको थियो भने समीक्षा अवधिमा कर्मचारीहरूको तलबमा कुनै वृद्धि नभएको तथा मजदुरहरूको ज्यालादरमा सामान्य वृद्धि मात्र भएको कारणले गर्दा तलव तथा ज्यालादर सूचकाङ्कहरू क्रमशः सून्य र ९.६ प्रतिशतले वृद्धि हुन गएको हो।

तालिका ३ (घ) : राष्ट्रिय ज्यालादर सूचकाङ्कको वार्षिक विन्दुगत परिवर्तन

(आधार वर्ष २०६१/६२=१००)

(प्रतिशत परिवर्तन)

उपभोग्य वस्तुहरू	भार प्रतिशत	आर्थिक वर्ष/फागुन महिना					
		२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०
कुल सूचकाङ्क	१००.०	९.०	१९.३	१३.७	१९.१	२७.६	७.८
१. तलव सूचकाङ्क	२७.०	१०.९	१६.८	१३.८	०.०	१९.३	०.०
१.१ निजामती सेवा	२.८	२३.५	२८.१	१४.६	०.०	१८.७	०.०
१.२ सार्वजनिक संस्थानहरू	१.१	८.८	२१.९	११.१	०.०	२८.०	०.०
१.३ बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरू	०.६	५०.५	१८.२	१.३	०.०	४२.४	०.०
१.४ सेना तथा प्रहरीबल	४.०	९.३	३०.९	१३.०	०.०	२६.५	०.०
१.५ शिक्षा	१०.६	१४.८	१६.१	२२.४	०.०	१९.१	०.०
१.६ निजी प्रतिष्ठानहरू	७.९	-१.५	२.७	०.०	०.०	८.६	०.०
२. ज्यालादर सूचकाङ्क	७३.०	८.४	२०.१	१३.६	२५.५	२९.८	९.६
२.१ कृषि मजदूर	३९.५	६.०	२६.९	१७.०	३४.६	२७.१	१२.५
२.२ औद्योगिक मजदूर	२५.२	११.६	१०.६	८.८	१०.४	३४.३	४.७
२.३ निर्माण मजदूर	८.३	१०.९	१८.१	१०.६	२०.४	३४.१	६.३

स्रोत : नेपाल राष्ट्र बैंक

केही प्रमुख वस्तुहरूको सरदर खुद्रा मूल्य

३.१४ दैनिक उपभोग्य वस्तुहरूमध्ये प्रमुख १० कृषिजन्य वस्तुहरू (चामल, गहुँको पीठो, मासको दाल, रहरको दाल, तोरीको तेल, खारेको घ्यू, खसीको मासु, आलु, सुकेको प्याज र अदुवा) को सरदर खुद्रा मूल्यको समीक्षा गर्दा २०६८ फागुनको तुलनामा २०६९ फागुनमा सुकेको प्याज, मासको दाल र रहरको दालमा क्रमशः ५१.९, ४०.९ र ३०.४ प्रतिशतले उच्च मूल्य वृद्धि भएको देखिन्छ।

तालिका ३ (ड) : केही प्रमुख वस्तुहरूको सरदर खुद्रा बजार मूल्य

(रूपैयाँ)

क्र.सं.	वस्तुको नाम	२०६८		२०६९*	
		श्रावण	फागुन	श्रावण	फागुन
१	चामल मोटो	३५.३	३३.६	३५.९	३८.०
२	गहुँको पीठो	३४.३	३३.८	३६.२	३९.५
३	मासको दाल	११२.७	१०१.४	१३७.२	१४२.९
४	रहरको दाल	९६.३	८०.३	१००.१	१०४.७
५	तोरीको तेल	१३९.९	१४४.१	१७८.०	१८५.७
६	ध्यू खारेको	४९८.०	५३१.७	५५१.६	६२३.०
७	खसीको मासु	४०४.०	४९६.७	४६६.७	५०८.४
८	आलु	२३.९	२३.९	३४.१	२५.६
९	सुकेको प्याज	३६.३	३०.५	३२.३	४६.३
१०	अदुवा	७५.२	४६.१	५२.१	५२.१

* प्रारम्भिक तथ्याङ्क

स्रोत: कृषि विभाग, कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन तथा बजार विकास निर्देशनालय, हरिहरभवन।

कच्चा पेट्रोलियम पदार्थ र सुनको मूल्य

३.१५ अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा कच्चा पेट्रोलियम (Crude Oil Brent) को मूल्य २०६८ फागुन मसान्तमा प्रति व्यारल अमेरिकी डलर १२३.६३ रहेकोमा २०६९ फागुन मसान्तमा ११.६ प्रतिशतले हास भई प्रति व्यारल अमेरिकी डलर १०९.३२ पुगेको छ।

३.१६ सुनको मूल्य २०६८ फागुन मसान्तको तुलनामा २०६९ फागुन मसान्तमा ३.२ प्रतिशतले हास भई प्रति आउन्स अमेरिकी डलर १५९५.५० कायम रहेको छ।

तालिका ३ (च) : अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा तेल तथा सुनको मूल्य

	असार मसान्त			फागुन मसान्त			प्रतिशत परिवर्तन			
							असार		फागुन	
	२०६७	२०६८	२०६९	२०६७	२०६८	२०६९	२०६८	२०६९	२०६८	२०६९
तेल (डलर प्रति व्यारल)*	७६.४	११८	१०२.१	११०	१२४	१०९.३	५४.५	-१३.५२	१२.१	-११.६
सुन (डलर प्रति आउन्स)**	११८९	१५८७	१५९०	१४०१	१६४८	१५९६	३३.४	०.१७३	१७.७	-३.२

* कृड आयल ब्रेन्ट, ** लन्डन दरमा आधारित।

स्रोत : नेपाल राष्ट्र बैंक।

आपूर्ति स्थिति

३.१७ आर्थिक वर्ष २०६९/७० को प्रथम आठ महिनामा गत वर्षको यसै अवधिको तुलनामा

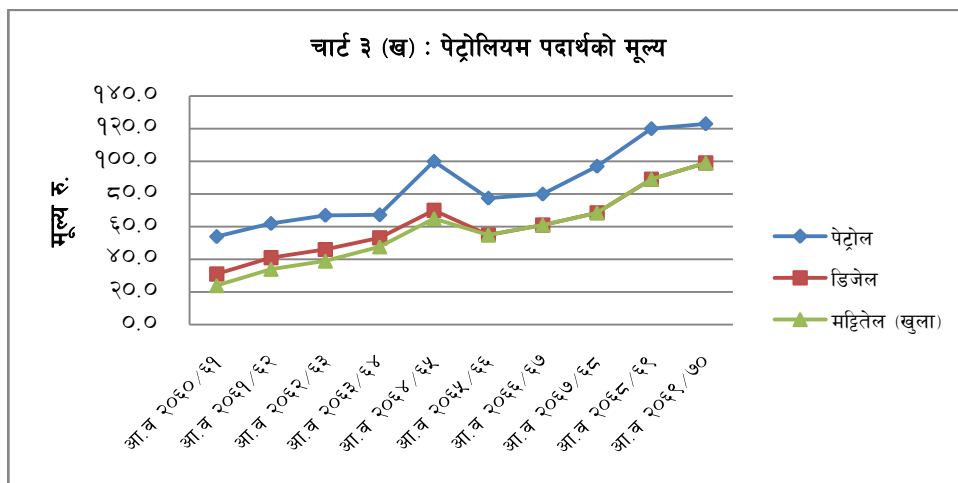
पेट्रोलको आपूर्ति ७.७ प्रतिशतले, डिजेलको आपूर्ति ७.७ प्रतिशतले, हवाई इन्धनको आपूर्ति ४.३ प्रतिशतले र एल. पि. जी. ग्याँसको आपूर्ति १७.३ प्रतिशतले वृद्धि भएको छ भने मट्टितेलको आपूर्ति भने ३५.८ प्रतिशतले घटेको छ। खासगरी एल. पि. जी. ग्याँसले मट्टितेललाई प्रतिस्थापन गर्दै गएको र बिगतमा कालोबजारी कर्ताहरूले मट्टितेललाई डिजेलमा मिसाउने गरेकोमा केहि वर्षयता देखि मट्टितेल र डिजेलको मूल्य समान भएको हुँदा मट्टितेलको मागमा कमि आई आपूर्ति घट्न गएको हो।

तालिका ३ (छ) : केही प्रमुख पेट्रोलियम पदार्थको आपूर्ति स्थिति

केही प्रमुख पेट्रोलियम पदार्थहरू	प्रथम आठ महिना		प्रतिशत परिवर्तन
	२०६७/६९	२०६८/७०	फागुन / फागुन
पेट्रोल (कि.लि.)	१३१,८१७	१४१,९२४	७.७
डिजेल (कि.लि.)	४१५,७७६	४४७,८८७	७.७
मट्टितेल (कि.लि.)	२८,१९८	१८,०९१	-३५.८
हवाई इन्धन (कि.लि.)	७५,१३६	७८,३३०	४.३
कुल जम्मा	६५०,९२७	६८६,२३२	५.४
एल.पी.ग्याँस (मे.ट.)	११३,६९३	१३३,२७१	१७.२

स्रोत: नेपाल आयल निगम

३.१८ पेट्रोलियम पदार्थहरूमध्ये पेट्रोल, डिजेल र मट्टितेलको मूल्य स्थिति विगत १० वर्ष देखि निम्नानुसार रहेको देखिन्छ।

३.१९ डिपो वा भन्सार विन्दु रहेको ठाउँ अनुसार थोक बिक्री मूल्य (मूल्य अभिवृद्धि करसमेत) निर्धारण गर्ने व्यवस्था यथावत् रहेको छ। पेट्रोलियम पदार्थको थोक बिक्री वितरण गर्ने व्यवस्था विराटनगर, वीरगञ्ज, अमलेखगञ्ज, काठमाडौं, पोखरा, भैरहवा, नेपालगञ्ज, सुर्खेत, दाङ्ग, धनगढी, दिपायल र जनकपुरबाट गरिएको छ। यस व्यवस्थाबाट ठाउँ

अनुसार पेट्रोलियम पदार्थको थोक मूल्य तथा खुद्रा मूल्य फरक पर्न सक्दछ । २०६९ चैत १९ गते निर्धारण भएको मूल्यअनुसार काठमाडौं उपत्यकाको पेट्रोलको सरदर खुद्रा मूल्य रु. १२३, डिजेल तथा मट्टितेलको रु. ९९ र एल.पि. ग्याँस प्रति सिलिण्डर १ हजार ४ सय ७० रूपैयाँ रहेको छ । हवाई इन्धनको मूल्य रु. १२० प्रति लिटर रहेको छ ।

- ३.२० कण्ठरोग नियन्त्रण कार्यक्रम अन्तर्गत आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा देशका विभिन्न ९ दुर्गम तथा १३ अतिदुर्गम गरी जम्मा २२ जिल्लाहरूमा कुल ३४ हजार ४ सय २० क्वीन्टल आयोडिनयुक्त नुन ढुवानी गर्ने लक्ष्य रहेको छ । सोही अनुरूप चालु आर्थिक वर्षको फागुन मसान्तसम्ममा २२ हजार ९ सय ६० क्वीन्टल आयोडिनयुक्त नुन ढुवानी गरिएको छ ।
- ३.२१ देशका ३० दुर्गम पहाडी जिल्लाहरूमा सरल एवं सुलभरूपमा खाद्यान्न उपलब्ध गराउने नीतिअनुरूप चालु आर्थिक वर्षमा पनि खाद्य संस्थानमार्फत् खाद्यान्न ढुवानी गरी आपूर्ति गराउने कार्यलाई निरन्तरता दिईएको छ । सोही क्रममा चालु आर्थिक वर्षमा १४ हजार ३ सय मेट्रिक टन खाद्यान्न ढुवानी गर्ने लक्ष्य रहेकोमा २०६९ फागुन मसान्त सम्ममा ६ हजार ६ सय १३ मेट्रिक टन खाद्यान्न मात्र ढुवानी भएको छ । अधिल्लो वर्ष १२ हजार मेट्रिक टन खाद्यान्न ढुवानी गर्ने लक्ष्य रहेकोमा फागुन मसान्त सम्ममा १० हजार ५ सय ६ मेट्रिक टन खाद्यान्न ढुवानी गरिएको थियो । राष्ट्रिय खाद्यान्न सुरक्षा भण्डारमा चालु आर्थिक वर्षमा आपतकालीन आपूर्तिका लागि देशका विभिन्न भागमा २५ हजार मेट्रिक टन खाद्यान्न सञ्चय राख्ने लक्ष्य रहेकोमा २०६९ फागुन मसान्त सम्ममा १९ हजार ६ सय ५७ मेट्रिक टन खाद्यान्न सञ्चय गरिएको छ भने सार्क खाद्य सुरक्षा भण्डारमा चालु आर्थिक वर्षमा ८ हजार मेट्रिक टन खाद्यान्न सञ्चय गर्ने लक्ष्य रहेकोमा २०६९ फागुन मसान्तसम्ममा लक्ष्य अनुरूपनै खाद्यान्न मौज्दात राखिएको छ । यसरी राष्ट्रिय खाद्यान्न सुरक्षा भण्डार र सार्क खाद्य सुरक्षा भण्डारमा गरी समीक्षा अवधिमा २७ हजार ६ सय पचहत्तर मेट्रिक टन खाद्यान्न सञ्चय भएको छ ।

समस्या तथा चुनौती

- ३.२२ मौद्रिक विस्तार बान्छित सीमाभित्र रहँदा-रहँदै पनि समग्र आन्तरिक उत्पादनको वृद्धिदरमा न्यूनता आएको र मुख्य व्यापारिक साभेदार मुलुकमा भएको खाद्यान्नको उच्च मूल्य वृद्धिदर, ऊर्जा संकट, पेट्रोलियम पदार्थको मूल्यमा भएको वृद्धि लगायतका संरचनागत कारणहरूले गर्दा मुद्रास्फीति दर बढ्न गएकोले मूल्य वृद्धिदरलाई लक्ष्य अनुसार कायम गर्ने कार्य चुनौतीपूर्ण हुदै गएको छ ।
- ३.२३ पेट्रोलियम पदार्थको मूल्यमा आएको वृद्धिले मुद्रास्फीतिमा परेको चापलाई कम गर्नको लागि आयात र वितरणको जिम्मा पाएको आधिकारिक संस्था नेपाल आयल निगमलाई सुदृढ तुल्याई चुहावट नियन्त्रण गर्नुका साथै निजी क्षेत्रलाई समेत आयात र वितरणमा प्रोत्साहन गर्ने नीति ल्याउनु अपरिहार्य छ । साथै, उपभोक्तामा उच्च मूल्य वृद्धिको चाप एकै पटक पर्न नदिन समेत अन्तर्राष्ट्रिय मूल्यअनुसार पेट्रोलियम पदार्थको मूल्य स्वतः समायोजन हुने व्यवस्था गर्नु पनि आवश्यक छ । यसको अलावा मूल्य स्थिरीकरणका लागि वैकल्पिक औजारहरूको प्रयोगमार्फत अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा हुने मूल्य वृद्धिको आर्थिक

भार कम गर्न तथा उपभोक्तालाई राहत समेत दिन सकिन्छ ।

- ३.२४ पेट्रोलियम पदार्थका लागि आयातमा निर्भर रहनुपर्ने र अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा पेट्रोलको मूल्यमा अनपेक्षितढंगले उतारचढाव भइरहने भएकोले पनि उपभोक्ताको उपभोग गर्ने वानीमा परिवर्तन गर्न प्रेरित गर्नुपर्ने देखिन्छ । यसका लागि सम्भव भएसम्म कर समायोजन गरी सर्वसाधारणलाई बढी प्रभावित पार्ने पेट्रोलियम पदार्थ र विलासिता एवं निजी उपयोगका लागि प्रयोग गरिने सवारी साधनमा प्रयोग हुने पेट्रोलियम पदार्थमा लाग्ने करका बीच विभेद छुट्याई उपयुक्तस्तरमा प्रगतिशील कर लगाउन सकिन्छ ।
- ३.२५ खाद्यान्न तथा अन्य कृषिजन्य वस्तुको उत्पादनमा उतार-चढाव आउने र ती वस्तुहरूलाई उपभोक्ता समक्ष पुऱ्याउँदासम्मको व्यापारिक मार्जिन अत्यधिक हुने स्थिति थयावत नै रहेको छ । यी समस्याहरूलाई न्यूनीकरण गर्न वस्तु तथा सेवाको उत्पादनको लागत अनुरूप बजार मूल्य निर्धारण हुने परिपाटी विकास गर्नु पर्ने हुन्छ, र सो सन्दर्भमा बिचौलिया तथा कालोबजारीहरूबाट हुन सक्ने सम्भावित मूल्य वृद्धि नियन्त्रणको लागि बजार अनुगमन कार्यलाई प्रभावकारी बनाई सशक्तरूपमा अगाडि बढाउनु पर्ने देखिन्छ ।
- ३.२६ नेपालका विभिन्न भागमा हालसम्म पनि अत्यावश्यक खाद्य वस्तुहरूको एकातिर आपूर्ति सहज हुन नसकेको स्थिति रहेको छ, भने अर्कोतिर खाद्य वस्तुहरूको आपूर्ति गर्ने जिम्मा पाएका व्यक्ति तथा फर्महरूले सहजरूपमा आपूर्ति नगरिदिएको कारणले गर्दा उपभोगको समयअनुसार खाद्य वस्तुको मूल्यमा उतार चढाव आउने गरेको देखिन्छ । यसको अलावा समय समयमा भैरहने बन्द हडताल तथा विभिन्न क्षेत्रबाट हुने खाद्य तथा अखाद्य वस्तुहरूको कालो बजारीको कारणले गर्दा पनि मूल्य नियन्त्रण गर्ने कार्य चुनौतीपूर्ण हुदै गएको छ ।
- ३.२७ देश भित्र उत्पादन भएका र लामो समयसम्म जोगाएर राख्न नसकिने कृषिजन्य वस्तुको आपूर्ति व्यवस्थालाई सहज बनाउन सरकारी तथा निजी क्षेत्रको संलग्नतामा देशका विभिन्न स्थानमा भण्डारण क्षेत्र (Buffer Zone) को स्थापना गर्नका लागि आवश्यक नीतिगत व्यवस्था गर्नुपर्ने देखिन्छ । साथै साझा सहकारी संस्थाहरूका प्रयोगमा नआएका कतिपय गोदामहरूलाई यस प्रयोजनको लागि उपयोग गर्न सकेमा कृषिजन्य वस्तुको आपूर्ति व्यवस्था केहि हदसम्म सहज हुन जान्छ ।

४. मुद्रा तथा बैंकिङ

४. मुद्रा तथा बैंकिङ

मौद्रिक नीति

- ४.१ समष्टिगत आर्थिक स्थायित्व कायम गरी आर्थिक वृद्धि र रोजगारी सृजना होस् भन्ने उद्देश्यले मौद्रिक नीति र वित्त नीति तर्जुमा गरिएका हुन्छन्। वित्त नीति मूलतः जनताद्वारा निर्वाचित कार्यकारीद्वारा तर्जुमा र कार्यान्वयन गरिएको हुन्छ भने मौद्रिक नीति तर्जुमा र कार्यान्वयनका लागि सरकारको प्रत्यक्ष हस्तक्षेपबाट मुक्त स्वायत्त केन्द्रीय बैंक अथवा मौद्रिक अधिकारीको व्यवस्था गरिएको हुन्छ।
- ४.२ नेपाल राष्ट्र बैंक ऐन, २०५८ अनुसार नेपाल राष्ट्र बैंकले आर्थिक वर्ष २०५९/६० देखि प्रत्येक वर्ष मौद्रिक नीति र सो को मध्यावधि समीक्षा सार्वजनिक गर्दै आइरहेको छ। सोही ऐनले निर्दिष्ट गरे बमोजिम मूल्य स्थिरता र वाह्य तथा वित्तीय क्षेत्र स्थायित्व कायम गर्ने, सर्वसाधारणमा वित्तीय पहुँच अभिवृद्धिका लागि वित्तीय प्रणालीको सम्बर्द्धन गर्ने एवम् उच्च तथा दिगो आर्थिक वृद्धिको लागि सहज वातावरण निर्माण गर्ने मूलभूत उद्देश्य सहित आर्थिक वर्ष २०६९/७० को मौद्रिक नीति २०६९ साउन १० गते सार्वजनिक गरिएको थियो भने सो नीतिको मध्यावधि समीक्षा २०६९ फागुन ९ गते सार्वजनिक गरिएको थियो।

मौद्रिक नीतिको कार्यदिशा

- ४.३ मौद्रिक स्थायित्व कायम हुन वित्तीय क्षेत्र स्थायित्व अपरिहार्य हुने भएकोले बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको वासलातमा गुणात्मक सुधार गर्नुको साथै सुशासन समेत अभिवृद्धि गर्ने उद्देश्यले स्थलगत र गैर-स्थलगत निरीक्षण तथा सुपरिवेक्षण, पूर्व सचेतता प्रणाली, शीघ्र सुधारात्मक कारबाही, जोखिममा आधारित सुपरिवेक्षण, दबाव परीक्षण (Stress Test), आकस्मिकता योजना (Contingency Plan) लगायत समष्टिगत विवेकशील नियमन (Macroprudential Regulation) लाई आवश्यकता अनुसार परिमार्जन गरी प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्नेतर्फ मौद्रिक नीति केन्द्रित रहेको छ। त्यसैगरी, बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूलाई एक आपसमा गाभ्ने-गाभिन उत्प्रेरित गर्नुको साथै बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको संस्थागत सुशासनको कमजोरीबाट उत्पन्न तरलता र भुक्तानी सम्बन्धी समस्यालाई समयमै सम्बोधन गरी बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूप्रति जनविश्वास अभिवृद्धि गर्नेतर्फ पनि मौद्रिक नीति क्रियाशील रहेको छ।
- ४.४ नेपालमा बहुसंख्यक जनता अझै पनि औपचारिक वित्तीय सेवाको पहुँच बाहिर रहेको सन्दर्भमा सर्वसाधारणमा वित्तीय पहुँच अभिवृद्धि गर्नु पनि मौद्रिक तथा वित्तीय नीतिको चासोको विषय रहँदै आएको छ। यसको अलावा अर्थतन्त्रको दिगो विकासका निम्ति लघुवित्त कारोबारको माध्यमबाट विपन्न वर्गका समुदायमा उद्यमशीलताको विकास, स्वरोजगार सिर्जना एवं आय-आर्जनका विविध कृयाकलाप मार्फत ग्रामीण तथा शहरी क्षेत्रको गरीबी निवारणको कार्यमा सहयोग पुऱ्याउन तथा विपन्न वर्गको आवश्यकतालाई समेट्ने गरी लघुवित्त क्षेत्रको विकास र विस्तार गरी जनतामा वित्तीय पहुँच र वित्तीय समावेशीकरण अभिवृद्धि गरी बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको उपस्थिति नभएका वा न्यून

उपस्थिति भएका क्षेत्र र जिल्लाहरूमा “घ” वर्गका वित्तीय संस्थाहरूको स्थापना गर्नुका साथै त्यस्ता क्षेत्रमा बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूका शाखा विस्तार र शाखा रहित बैंकिङ सेवा प्रवर्द्धनलाई प्रोत्साहित गर्न तथा वित्तीय साक्षरता अभिवृद्धि गर्न र विपन्न वर्गमा कर्जाप्रवाह बढाउन पनि मौद्रिक नीति प्रयत्नशील रहेको छ ।

आर्थिक तथा मौद्रिक लक्ष्य

- ४.५ नेपाल सरकारको वार्षिक पूर्ण बजेट समयमै आउन नसकेको भएतापनि समष्टिगत आर्थिक स्थायित्व, आर्थिक वृद्धि, रोजगारी वृद्धि, सामाजिक सुरक्षा र समावेशी विकासका लक्ष्य हासिल गर्न त्रिवर्षीय योजना लगायत सरकारले अवलम्बन गरेका पछिल्ला आर्थिक नीति तथा कार्यक्रमहरूलाई ध्यानमा राखी उक्त मौद्रिक नीति तर्जुमा गरिएको थियो ।
- ४.६ मुलुकको समग्र आर्थिक परिसूचकहरू सन्तोषजनक रहेको, आर्थिक वृद्धिदर अघिल्ला २-३ वर्षहरूको तुलनामा उच्च रहेको, अघिल्ला वर्षहरूको तुलनामा मुद्रास्फीति दर कम रहेको, सरकारी राजस्वको वृद्धिदर अघिल्लो वर्षभन्दा बढी रहेको, बजेट घाटा वाञ्छित सीमाभित्रै रहेको, उच्च व्यापार घाटाको बावजूद चालू खातामा उल्लेख्य बचत कायम हुनुको साथै शोधनान्तर बचत ऐतिहासिक रही विदेशी मुद्रा सञ्चिति बढेको परिप्रेक्ष्यमा आर्थिक वर्ष २०६९/७० को मौद्रिक नीति सार्वजनिक गरिएको थियो ।
- ४.७ आर्थिक वर्ष २०६९/७० को लागि जारी मौद्रिक नीतिले शोधनान्तर बचत कम्तीमा ८ महिनाको वस्तु तथा सेवाको आयात धान्न पर्याप्त हुने गरी विदेशी मुद्रा सञ्चिति कायम गर्ने, मुद्रास्फीतिदर ७.५ प्रतिशतमा सीमित गर्ने र ५.५ प्रतिशतसम्मको आर्थिक वृद्धिदर हासिल गर्ने लक्ष्य लिएको थियो । यसलाई आधार मानी विस्तृत मुद्रा प्रदायको वृद्धिदर १५ प्रतिशत रहने प्रक्षेपण गरिएको थियो । यसैगरी भारतीय रूपैयाँसँग नेपाली रूपैयाँको विनिमयदर स्थिर रहेको सन्दर्भमा उपर्युक्त मौद्रिक लक्ष्य हासिल गर्न विनिमयदरलाई मौद्रिक नीतिको अन्तरिम लक्ष्य (Intermediate Target) को रूपमा लिइएको थियो भने मौद्रिक नीतिको अन्तरिम लक्ष्य र कार्यान्वयन लक्ष्यमा समयसापेक्ष पुनरावलोकन गरिने ब्यहोरा पनि उल्लेख गरिएको थियो । २०६९ फागुनमा जारी गरिएको मौद्रिक नीतिको मध्यावधि समीक्षामा ४.१ प्रतिशतसम्मको आर्थिक वृद्धिदर हासिल हुने, मुद्रास्फीतिदर औषत ९.५ प्रतिशत रहने र विस्तृत मुद्रा प्रदायको वृद्धिदर लक्ष्य अनुसारनै १५ प्रतिशत हुने संशोधित अनुमान गरिएको थियो ।
- ४.८ आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा कुल आन्तरिक कर्जा १६.० प्रतिशतले वृद्धि हुने प्रक्षेपण गरिएको छ । बैंक तथा वित्तीय क्षेत्रबाट निजी क्षेत्रमा प्रवाह हुने कर्जा अघिल्लो वर्ष १२.५ प्रतिशतले बढेको अनुमानको तुलनामा आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा १६.० प्रतिशतले बढ्ने प्रक्षेपण रहेको छ । बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूबाट निजी क्षेत्रतर्फ जाने कर्जा प्रवाहलाई उत्पादनशील क्षेत्रतर्फ उत्प्रेरित गरिंदा उक्त स्तरको कर्जा विस्तारले ५.५ प्रतिशतसम्मको आर्थिक वृद्धि हासिल गर्न सघाउ पुग्ने अनुमान रहेको छ । सरकारी कुल खर्च र आन्तरिक ऋण परिचालनलाई दृष्टिगत गर्दा आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा बैंकिङ क्षेत्रबाट सरकारतर्फ प्रवाह हुने कर्जाको वृद्धिदर १५.८ प्रतिशत रहने प्रक्षेपण गरिएको छ ।
- ४.९ लक्षित आर्थिक वृद्धिदर र शोधनान्तर बचतबाट निक्षेप परिचालनमा पर्ने सकारात्मक

प्रभाव समेतको आधारमा आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको कुल निक्षेप परिचालन १५.१ प्रतिशतले वृद्धि भई करिब रु. ११६० अर्ब पुग्ने प्रक्षेपण पनि मौद्रिक नीतिमा गरिएको छ ।

मञ्जुषा ४ (क) : मौद्रिक नीतिका मुख्य परिसूचकहरू र तिनको अवस्था

- वार्षिक औसत मूल्य वृद्धिदर ७.५ प्रतिशत रहने लक्ष्य लिइएकोमा प्रथम आठ महिनाको औसत उपभोक्ता मुद्रास्फीति दर १०.६ प्रतिशत रहेको ।
- शोधनान्तर वचत कम्तिमा ८ महिनाको वस्तु तथा सेवाको आयात धान्न पर्याप्त हुने गरी विदेशी मुद्रा सञ्चितिकायम गर्ने प्रक्षेपण गरेकोमा प्रथम आठ महिनामा संचित रहेको विदेशी मुद्राले ८.८ महिनाको वस्तु तथा सेवाको आयात धान्न पर्याप्त हुने देखिएको ।
- आर्थिक वृद्धिदर ५.५ प्रतिशत हासिल गर्न विस्तृत मुद्रा प्रदायको वृद्धिदर १५ प्रतिशत रहने प्रक्षेपण गरेकोमा प्रथम आठ महिनामा विस्तृत मुद्रा प्रदायको वृद्धिदर ६.२ प्रतिशत रहेको ।
- कुल आन्तरिक कर्जा १६ प्रतिशतले वृद्धि हुने प्रक्षेपण गरेकोमा प्रथम आठ महिनामा ८.९ प्रतिशतले वृद्धि भएको ।
- बैंक तथा वित्तीय संस्थाको निक्षेप १५.१ प्रतिशतले बढ्ने प्रक्षेपण गरेकोमा प्रथम आठ महिनामा ६.८ प्रतिशतले बढेको ।

मौद्रिक नीतिको सञ्चालन उपकरण

- ४.१० मौद्रिक नीतिको लक्ष्य प्राप्तिको अवस्था, तरलताको स्थिति र तरलता प्रक्षेपणको आधारमा खुला बजार कारोबारलाई मौद्रिक नीति कार्यान्वयनको प्रमुख उपकरणको रूपमा उपयोग गरिएको छ । छोटो अवधिको तरलता व्यवस्थापनमा रिपो बोलकबोल र रिभर्स रिपो बोलकबोल तथा मध्यमकालीन तरलता व्यवस्थापनमा सोभै विक्री र खरिद बोलकबोल जस्ता खुला बजार उपकरणहरूको उपयोगलाई निरन्तरता दिइएको छ ।
- ४.११ नेपाल राष्ट्र बैंकको बैंकदर (Bank Rate) ले मुद्रा बजारको प्रभावकारी उपकरणको रूपमा काम गर्न सकोस् भन्ने अभिप्रायले बैंकदरको प्रयोजन समेत खुलाई यसलाई पुनः परिभाषित गरिएको छ । जस अनुसार अन्तिम ऋणदाता सुविधा तथा सुरक्षणपत्रहरूको डिस्काउण्ट गर्ने जस्ता प्रयोजनको लागि बैंकदर (Bank Rate) लागू गर्ने व्यवस्था मिलाइएको छ । यो दर हाललाई ८ प्रतिशत कायम गरिएको छ । बैंकले उपलब्ध गराउने स्थायी तरलता सुविधा पनि बैंकदरमै उपलब्ध गराउने नयाँ व्यवस्था गरिएको छ । यस अघि कायम ९१-दिने ट्रेजरी बिलको भारित औसत व्याजदर वा प्रचलित बैंकदर, जुन

अधिकतम छ, त्यसमा ३ प्रतिशत बिन्दु थप गरी स्थायी तरलता सुविधाको व्याजदर कायम गर्ने व्यवस्था हटाइएको छ ।

४.१२ बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूले राख्नुपर्ने अनिवार्य नगद मौज्जात “क” वर्गको लागि ६.० प्रतिशत, “ख” वर्गको लागि ५.५ प्रतिशत र “ग” वर्गको लागि ५.० प्रतिशत कायम गरिएको छ । बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको अनिवार्य नगद मौज्जात कायम हुन नसक्दा लगाइने हर्जानादरको व्यवस्थामा परिवर्तन गरी पहिलो पटक बैंकदर वरावर, दोस्रो पटक बैंकदरको १५० प्रतिशत र तेस्रो वा सो भन्दा बढी पटकको लागि बैंकदरको २०० प्रतिशत लागू हुने व्यवस्था गरिएको छ । बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको सम्पत्ति संरचनामा निक्षेपको वृद्धिसँगै तरल सम्पत्ति स्वतः समायोजन गराउने उद्देश्यले कायम गरिएको वैधानिक तरलता अनुपात सम्बन्धी व्यवस्थालाई निरन्तरता दिइएको छ ।

४.१३ मौद्रिक नीतिमा बैकिङ्ग क्षेत्रको तरलता मापन बढी यथार्थपरक बनाउन तयार पारिने तरलता अनुगमन तथा प्रक्षेपण संरचना (Liquidity Monitoring and Forecasting Framework) मा वाणिज्य बैंकहरूको अतिरिक्त विकास बैंक र वित्त कम्पनीहरूको निक्षेपलाई समेत समावेश गरी तरलताको अनुगमन तथा प्रक्षेपण गरिने उल्लेख छ । साथै विगतमा तरलता संकुचन भएको अवस्थामा रिपो र रिभर्स रिपो बोलकबोलको अवधिलाई बढाई अधिकतम ४५ दिन पुऱ्याइएकोमा मुद्रा बजारमा तरलता सहज रहेकोले यी उपकरणहरूको अवधिलाई पुनः २८ दिन नै कायम गरिएको छ भने ट्रेजरी बिल्सका अतिरिक्त विकास ऋणपत्रहरूको धितोमा समेत रिपो गर्न सकिने व्यवस्थालाई निरन्तरता दिइएको छ । वाणिज्य बैंक, विकास बैंक र वित्त कम्पनीहरूबीचको अन्तर-बैंक कारोबार (Interbank Transaction) को अवधि बढीमा ७ दिन मात्र कायम हुने व्यवस्था पनि मौद्रिक नीतिले गरेको छ ।

४.१४ उत्पादनशील क्षेत्रमा कर्जा प्रवाह बढाउने उद्देश्यले बढीमा ६ महिना अवधिको लागि असल कर्जाको धितोमा बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूलाई उपलब्ध गराइने पुनर्कर्जाको लागि विद्यमान पुनर्कर्जादरलाई घटाई ६.० प्रतिशतको एकल पुनर्कर्जादर कायम गरिएको छ । यस्तो पुनर्कर्जाको हकमा बैंक तथा वित्तीय संस्थाले ग्राहकबाट ९.० प्रतिशतभन्दा बढी व्याज असुल गर्न नपाउने व्यवस्था पनि गरिएको छ ।

४.१५ दुग्ध तथा मासुजन्य व्यवसायको प्रवर्द्धन मार्फत् भूमि भएका र नभएका दुवैथरी किसानहरूको लागि रोजगारी र आय-आर्जनको अवसर सृजना गर्न पशुपंक्षी तथा मत्स्य पालन व्यवसायका लागि बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूबाट प्रवाह हुने कर्जाका लागि ६.० प्रतिशत व्याजदरमा पुनर्कर्जा प्रदान गर्ने व्यवस्था गरिएको छ । यस्तो पुनर्कर्जा अन्तर्गत प्रदान गरिने कर्जामा पनि ग्राहकबाट ९.० प्रतिशत भन्दा बढी व्याज असुल गर्न नपाइने व्यवस्था रहेको छ ।

४.१६ रूग्ण उद्योग, घरेलु तथा साना उद्योग, निर्यातमूलक व्यवसाय र वैदेशिक रोजगारीको लागि तोकिएका वर्गमा प्रवाह गरिने विशेष पुनर्कर्जादरहरूलाई १.५ प्रतिशतमा यथावत कायम गरिएको छ । यस्तो सुविधाको उपयोग अभिवृद्धि गराउने उद्देश्यले प्रक्रियागत सरलीकरण गर्नुको साथै महिला तथा तोकिएको वर्ग वा समुदायद्वारा संचालित साना

व्यवसायमा समेत विशेष पुनरकर्जाको सुविधा उपयोग गर्न पाउने व्यवस्था गरी यसको दायरा समेत फराकिलो बनाइएको छ । यो सुविधा उपयोग गर्दा बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूले सम्बन्धित ग्राहकबाट ४.५ प्रतिशतभन्दा बढी व्याज लिन नपाउने व्यवस्था यथावत कायम गरिएको छ । साथै वाणिज्य बैंकहरूलाई विदेशी मुद्रामा उपलब्ध गराइने निर्यात पुनर्कर्जाको व्याजदर प्रचलित लाइवोर दर (Libor Rate) मा ०.२५ बिन्दु थप गरी निर्धारण गर्ने व्यवस्थालाई निरन्तरता दिइएको छ ।

तालिका ४ (क) : बैंकदर, पुनर्कर्जादर र अनिवार्य नगद अनुपात

(प्रतिशतमा)

उपकरणहरू	आर्थिक वर्ष					
	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०
बैंकदर	६.२५	६.५	६.५	७.०	७.०	८.०
पुनर्कर्जादरहरू						
निर्यात कर्जा (स्वदेशी मुद्रामा)	२.५	२.०	१.५	१.५	१.५	१.५
निर्यात कर्जा (विदेशी मुद्रामा)	३.२५	०.२५*	०.२५*	०.२५*	०.२५*	०.२५*
रूग्ण उद्योग	१.५	१.५	१.५	१.५	१.५	१.५
साना तथा घरेलु उद्योग	२.५	२.५	२.५	१.५	१.५	१.५
उत्पादनमूलक क्षेत्र**			७.५	७.०	६.५	६.०
अनिवार्य नगद अनुपात	५.०	५.५	५.५	५.५	५.०	+
स्थायी तरलता सुविधा (पेनाल दर)	२.०	३.०	३.०	३.०	३.०	०.०#

* LIBOR Rate मा जोड्ने,

** आर्थिक वर्ष २०६९/७० को मौद्रिक नीतिमार्फत् नयाँ व्यवस्था गरिएको ।

स्थायी तरलता सुविधा बैंकदरमा नै उपलब्ध हुने हुँदा पेनाल दरको व्यवस्था आर्थिक वर्ष २०६९/७० को मौद्रिक नीतिमार्फत् हटाइएको ।

+ बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूले राख्नुपर्ने अनिवार्य नगद मौज्जातलाई “क” वर्गको लागि ६.० प्रतिशत, “ख” वर्गको लागि ५.५ प्रतिशत र “ग” वर्गको लागि ५.० प्रतिशत कायम गरिएको ।

स्रोत : नेपाल राष्ट्र बैंक

मौद्रिक योगाङ्कहरूको स्थिति

४.१७ चालु आर्थिक वर्षको प्रथम आठ महिनामा विस्तृत मुद्रा प्रदाय ६.२ प्रतिशतले र संकुचित मुद्रा प्रदाय १.६ प्रतिशतले बढेका छन् । अघिल्लो वर्षको सोही अवधिमा विस्तृत मुद्रा प्रदाय र संकुचित मुद्रा प्रदाय क्रमशः १२.२ प्रतिशत र ६.४ प्रतिशतले बढेका थिए । समीक्षा अवधिमा चल्ती निक्षेपमा कमी आएको कारणले संकुचित मुद्रा प्रदायको वृद्धि दरमा कमी आएको हो भने मौद्रिक क्षेत्रको खुद वैदेशिक सम्पत्तिको विस्तार कम हुन गई सोको कारणले विस्तृत मुद्रा प्रदायको वृद्धि दरमा कमी आएको हो ।

तालिका ४ (ख) : मुद्रा प्रदायमा प्रभाव पार्ने कारकहरू

(रु. करोडमा)

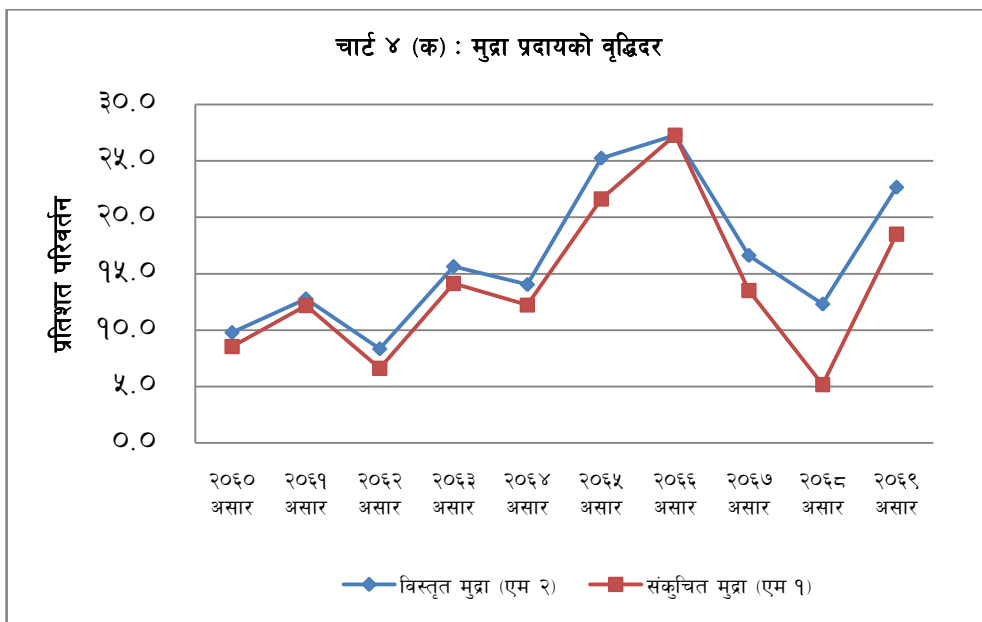
	प्रथम आठ महिनाको परिवर्तन			
	२०६८/६९		२०६९/७०*	
	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत
१. खुद वैदेशिक सम्पत्ति@	८१०८.६	३६.६	११७७.७	३.१
२. खुद आन्तरिक सम्पत्ति (२.१-२.२)@	३११६.१	४.४	५८१७.३	७.८
२.१ कुल आन्तरिक कर्जा	३०६८.५	३.४	८८५०.९	८.९
(क) सरकारलाई गएको खुद कर्जा	-२१५०.६	-१३.२	-४०३९.०	-२४.८
अ. सरकारमधिको दावी	-१००८.४	-६.२	-१२०.२	-०.७
आ. सरकारी निक्षेप	११४२.१	-	३९१८.८	१६५१.६
(ख) गैर-वित्तीय सरकारी संस्थालाई गएको कर्जा	२१४.५	३३.८	७०.२	७.०
(ग) वित्तीय संस्थानहरूलाई गएको कर्जा	-१४५.६	-९.४	१९३.३	१६.४
अ. सरकारी	-२३५.२	-४३.३	४६.२	२३.२
आ. गैर सरकारी	८९.६	८.९	१४७.१	१५.०
(घ) निजी क्षेत्रलाई गएको कर्जा	५१५०.२	७.१	१२६२६.५	१५.६
२.२ खुद अमौद्रिक दायित्व@	-४७.६	-०.२	३०३३.६	१२.३
३. मुद्रा प्रदाय, एम २ (३.१+३.४)	११२२४.६	१२.२	६९९५.०	६.२
३.१. मुद्रा प्रदाय, एम १ (क+ख)	१४३५.२	६.४	४३६.०	१.६
(क) मुद्रा	१८४४.९	१३.०	१४१७.७	८.३
(ख) चल्ती निक्षेप	-४०९.७	-५.०	-९८१.७	-१०.५
३.२ वचत र कल निक्षेप	६४९६.५	१६.२	५८३१.२	११.१
३.३ आवधिक निक्षेप ⁺	३२९३.०	११.०	७२७.८	२.१
३.४ मुद्दती र वचत निक्षेप (३.२+३.३)	९७८९.५	१४.०	६५५९.०	७.६

*अपरिष्कृत, @विनिमय नाफा/नोक्सान समायोजन गरिएको, + मार्जिन निक्षेपसमेत

१ विनिमय दर परिवर्तन नाफा रु. ८४.३९ करोड समायोजन गरिएको

२ विनिमय दर परिवर्तन नाफा रु. १२८२.४९ करोड समायोजन गरिएको

स्रोत: नेपाल राष्ट्र बैंक

खुद वैदेशिक सम्पत्ति

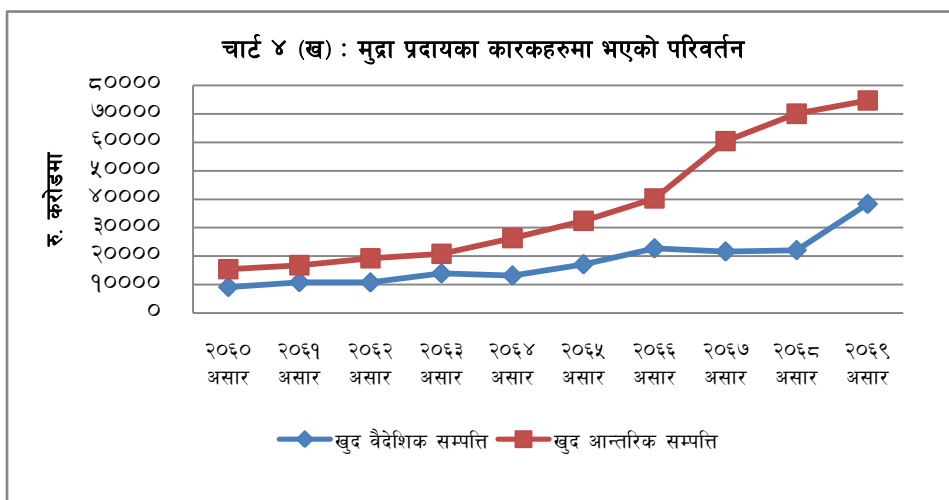
४.१८ खासगरी सेवा आयमा उल्लेख्य वृद्धिको र विप्रेषण आप्रवाहको कारणले गर्दा समीक्षा अवधिमा खुद वैदेशिक सम्पत्ति (विदेशी विनिमय मूल्याङ्कन नाफा-नोक्सान समायोजित) रु ११ अर्ब ७८ करोड (३.१ प्रतिशत) ले बढेको छ। अघिल्लो वर्षको सोही अवधिमा उक्त सम्पत्ति रु ८१ अर्ब ९ करोड (३६.६ प्रतिशत) ले बढेको थियो। समीक्षा अवधिमा निर्यातको तुलनामा आयातको विस्तार उच्च रहेको र विप्रेषण आप्रवाहको वृद्धि तुलनात्मक रूपमा कम रहनुका साथै पूँजीगत तथा चालू ट्रान्सफर आप्रवाह अघिल्लो वर्षको तुलनामा घटेकोले खुद वैदेशिक सम्पत्तिको वृद्धिदरमा कमी आएको हो।

कुल आन्तरिक कर्जा

४.१९ आर्थिक वर्ष २०६९/७० को प्रथम आठ महिनासम्ममा कुल आन्तरिक कर्जा ८.९ प्रतिशतले बढेको छ। अघिल्लो वर्षको सोही अवधिमा उक्त कर्जा ३.४ प्रतिशतले बढेको थियो। समीक्षा अवधिमा निजी क्षेत्रतर्फको दावी उल्लेख्य रूपमा बढेकोले कुल आन्तरिक कर्जाको वृद्धि उच्च रहन गएको हो। समीक्षा अवधिमा सरकारमाथिको खुद दावी २४.८ प्रतिशतले घटेको छ। अघिल्लो वर्ष यस्तो दावी १३.२ प्रतिशतले घटेको थियो। सरकारलाई गएको कर्जामा कमी आएको र चालु आर्थिक वर्षको फागुन मसान्तमा रु. ३९ अर्ब १९ करोडको सरकारी बचत कायम रहेकोले समेत सरकारमाथिको खुद दावी घटेको हो।

४.२० चालु आर्थिक वर्षको प्रथम आठ महिनामा निजी क्षेत्रतर्फको दावी १५.६ प्रतिशत अर्थात् रु. १२६ अर्ब २६ करोडले बढेको छ। अघिल्लो वर्षको यसै अवधिमा उक्त क्षेत्रतर्फको दावी ७.१ प्रतिशत अर्थात् रु. ५१ अर्ब ५० करोडले बढेको थियो। बैंक तथा वित्तीय

क्षेत्रको लगानी कृषि, उर्जा लगायत उत्पादनशील क्षेत्रमा विस्तार गराई अर्थतन्त्रको दिगो विकासको लागि उत्पादन, रोजगारी र आय आर्जन अभिवृद्धि गर्ने उद्देश्यले नेपाल राष्ट्र बैंकले अवलम्बन गरेको नीतिगत उपायहरूको परिणाम स्वरूप निजी क्षेत्रतर्फको दावीमा वृद्धि भएको हो ।

सञ्चित मुद्रा

४.२१ आर्थिक वर्ष २०६९/७० को प्रथम आठ महिनामा सञ्चित मुद्रा १० प्रतिशतले घटेको छ । अघिल्लो वर्षको यसै अवधिमा सञ्चित मुद्रा १४.१ प्रतिशतले बढेको थियो । समीक्षा अवधिमा नेपाल राष्ट्र बैंकको सरकार माथिको खुद दावी घटेको र खुद वैदेशिक सम्पत्तिको वृद्धि दर कम भएकोले सञ्चित मुद्रामा कमी आएको हो । वार्षिक विन्दुगत आधारमा भने २०६९ फागुन मसान्तमा सो मुद्रा ७.५ प्रतिशतले बढेको छ ।

तालिका ४ (ग) : सञ्चित मुद्रामा भएको परिवर्तन

(रु. करोडमा)

शीर्षक	२०६८ असार मसान्त	२०६८ फागुन मसान्त	२०६९ असार मसान्त	२०६९* फागुन मसान्त	प्रथम आठ महिनामा प्रतिशत परिवर्तन	
					२०६८/६९	२०६९/७०
सञ्चित मुद्रा	२३४१८.९	२६७१५.३	३१९३२.३	२८७२३.९	१४.१	-१०.०
संकुचित मुद्रा गुणक	०.९५३	०.८८९	०.८२८	०.९३६	-६.७	१३.०
विस्तृत मुद्रा गुणक	३.९३७	३.८७२	३.५४२	४.१८१	-१.७	१८.०

* अपरिष्कृत । स्रोत: नेपाल राष्ट्र बैंक ।

४.२२ मुद्रा गुणकतर्फ, विस्तृत मुद्रा गुणक २०६९ असारको तुलनामा २०६९ फागुन मसान्तमा १८ प्रतिशतले बढी ४.२ मा पुगेको छ । सोहि अवधिमा संकुचित मुद्रा गुणक पनि १३

प्रतिशतले बढेको छ । समीक्षा अवधिमा सञ्चित मुद्राको वृद्धिदर ऋणात्मक रहेको हुँदा मुद्रा गुणकको वृद्धिदर उल्लेख्य रहेको हो ।

मौद्रिक उपकरणहरूको कार्यान्वयन स्थिति

४.२३ आर्थिक वर्ष २०६९/७० को आठ महिनासम्ममा खुला बजार कारोबार अन्तर्गत सोभै बिक्री बोलकबोल मार्फत रु. ८ अर्ब ५० करोड बराबरको तरलता प्रशोचन भएको छ । अघिल्लो वर्षको सोही अवधिमा बिक्री बोलकबोल मार्फत रु. ८ अर्ब ४० करोड तरलता प्रशोचन भएको थियो भने रिपो बोलकबोल मार्फत रु. ७४ करोड ३७ लाख बराबरको तरलता प्रवाह भएको थियो । खासगरी तरलता सहज स्थितिमा रहेको कारण समीक्षा अवधिमा रिपो बोलकबोल मार्फत तरलता प्रवाह गर्नु नपरेको हो ।

४.२४ आर्थिक वर्ष २०६९/७० को आठ महिनासम्ममा नेपाल राष्ट्र बैंकले विदेशी विनिमय बजार (वाणिज्य बैंकहरू) बाट अमेरिकी डलर १ अर्ब ७९ करोड खुद खरिद गरी रु. १५५ अर्ब १७ करोड बराबरको खुद तरलता प्रवाह गरेको छ । अघिल्लो वर्षको सोही अवधिमा विदेशी विनिमय बजारबाट अमेरिकी डलर २ अर्ब ५ करोड खुद खरिद गरी रु. १६० अर्ब ६० करोडको खुद तरलता प्रवाह भएको थियो । समीक्षा अवधिमा तरलता सहज स्थितिमा रहेको कारणले गर्दा अघिल्लो आर्थिक वर्षको सोही अवधिको तुलनामा अमेरिकी डलरको खरिदमा कमी आएको हो ।

तालिका ४ (घ) : खुला बजार कारोवार स्थिति

(रु. करोडमा)

विवरण		२०६७/६८	२०६८/०६९	प्रथम आठ महिना	
				२०६८/६९	२०६९/७०
क	तरलता प्रशोचन	२१००.०	८४०.०	८४०.०	८५०.०
	बिक्री बोलकबोल	२००.०	८४०.०	८४०.०	८५०.०
	रिभर्स रिपो बोलकबोल	१९००.०	-	-	-
ख	तरलता प्रवाह	९२३८.६	७४.४	७४.४	-
	खरिद बोलकबोल	-	-	-	-
	रिपो बोलकबोल	९२३८.६	७४.४	७४.४	-
ग	खुद तरलता प्रशोचन (क-ख)	(७१३८.६)	७६५.६	७६५.६	८५०.०

स्रोत : नेपाल राष्ट्र बैंक ।

४.२५ समीक्षा अवधिमा अमेरिकी डलर १ अर्ब ९६ करोड बिक्री गरी रु. १७० अर्ब ४२ करोड बराबरको भा.रु. खरिद भएको छ । अघिल्लो वर्षको सोही अवधिमा अमेरिकी डलर १ अर्ब ८० करोड बिक्री गरी रु. १४० अर्ब ८२ करोड बराबरको भा.रु. खरिद भएको थियो ।

अन्तर बैंक कारोवार र स्थायी तरलता सुविधा

४.२६ आर्थिक वर्ष २०६९/७० को आठ महिनासम्ममा वाणिज्य बैंकहरूले रु. ३९० अर्ब १८ करोड र अन्य वित्तीय संस्थाहरू (विकास बैंक र वित्त कम्पनीहरू) ले रु. १०० अर्ब ६२

करोड बराबरको अन्तर-बैंक कारोबार गरेका छन् । अधिल्लो वर्षको सोही अवधिमा वाणिज्य बैंकहरू र अन्य वित्तीय संस्थाहरूले क्रमशः रु. १२९ अर्ब १७ करोड र रु. ११३ अर्ब ६५ करोड बराबरको यस्तो कारोबार गरेका थिए । समीक्षा अवधिमा रु. १६ अर्ब ५६ करोडको स्थायी तरलता सुविधा उपयोग भएको छ । अधिल्लो वर्षको सोही अवधिमा रु. ४ अर्ब ३५ करोडको स्थायी तरलता सुविधा उपयोग भएको थियो ।

अल्पकालीन ब्याजदर

४.२७ आर्थिक वर्ष २०६९/७० को फागुन महिनामा अधिल्लो वर्षको सोही महिनाको तुलनामा अल्पकालीन ब्याजदरहरू मध्ये ९१-दिने ट्रेजरी बिल र वाणिज्य बैंकहरूको अन्तर-बैंक कारोबारको भारित औसत ब्याजदरमा केही वृद्धि भएको छ भने अन्य वित्तीय संस्थाहरूबीचको अन्तर-बैंक भारित औसत ब्याजदरमा कमी आएको छ । सो अनुसार ९१-दिने ट्रेजरी बिलको भारित औसत ब्याजदर अधिल्लो वर्षको फागुन महिनामा ०.९७ प्रतिशत रहेकोमा २०६९ फागुन महिनामा ४.०२ प्रतिशत पुगेको छ । त्यसैगरी, वाणिज्य बैंकहरूबीचको अन्तर-बैंक कारोबारको भारित औसत ब्याजदर अधिल्लो वर्षको फागुनमा ०.६९ प्रतिशत रहेको तुलनामा २०६९ फागुनमा ४.२६ प्रतिशत पुगेको छ भने अन्य वित्तीय संस्थाहरूबीचको अन्तर-बैंक कारोबारको भारित औसत ब्याजदर अधिल्लो वर्षको फागुनमा ७.५८ प्रतिशत रहेको तुलनामा २०६९ फागुनमा ४.८१ प्रतिशत रहेको छ । खासगरी तरलता व्यवस्थापनका लागि मुद्रा बजारले नै काम गरोस् भन्ने नीति लिइएकोले पनि यस्तो ब्याजदरमा वृद्धि देखिएको हो ।

तालिका ४ (ड) : ९१-दिने ट्रेजरी बिल र अन्तर-बैंक ब्याजदर

(प्रतिशत)

विवरण	२०६८ चैत	२०६९ असार	२०६९ असोज	२०६९ पौष	२०६९ चैत
९१ दिने ट्रेजरी बिल	१.०९	१.१५	०.३१	१.५२	३.४९
अन्तर-बैंक	०.६९	०.८६	०.३३	०.७१	३.७८

स्रोत: नेपाल राष्ट्र बैंक ।

वित्तीय क्षेत्र विस्तार

४.२८ चालु आर्थिक वर्षको चैतसम्ममा ३२ वाणिज्य बैंक, ८९ विकास बैंक, ६५ वित्त कम्पनीहरू तथा २८ लघु वित्तसम्बन्धी कारोबार गर्न इजाजतपत्र प्राप्त “घ” वर्गका वित्तीय संस्थाहरू रहेका छन् । बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूका अतिरिक्त सोही समयमा २५ बीमा कम्पनी, कर्मचारी सञ्चय कोष, नागरिक लगानी कोष र हुलाक बचत बैंकलगायतका संस्थाहरू विविध तवरबाट वित्तीय सेवाका क्षेत्रमा कार्यरत रहेका छन् । यसै बीचमा गाभ्ने गाभिनेसम्बन्धी विनियमावली २०६८ लागु भएपछि बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको एक आपसमा गाभिने क्रम जारी रहेको छ ।

तालिका ४ (च) : बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको संख्या

बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरू	२०६५ असार	२०६६ असार	२०६७ असार	२०६८ असार	२०६९ असार	२०६९ चैत
वाणिज्य बैंक	२५	२६	२७	३१	३२	३२
विकास बैंक	५८	६३	७१	८८	८८	८९
वित्त कम्पनी	७८	७७	७९	८०	७०	६५
लघु वित्त कारोवार गर्ने संस्थाहरू	१२	१५	१८	२१	२४	२८
नेपाल राष्ट्र बैंकबाट इजाजतप्राप्त सहकारी संस्थाहरू (सीमित बैंकिङ कारोवार गर्ने)	१६	१६	१५	१६	१६	१६
नेपाल राष्ट्र बैंकबाट इजाजत प्राप्त गैर सरकारी संस्थाहरू (लघु वित्त कारोवार गर्ने)	४६	४५	४५	३८	३६	३३
बीमा कम्पनी	२५	२५	२५	२५	२५	२५
कर्मचारी सञ्चय कोष	१	१	१	१	१	१
नागरिक लगानी कोष	१	१	१	१	१	१
हुलाक बचत बैंक	१	१	१	१	१	१
हुलाक बचत बैंकका कार्यालयहरू	११७	११७	११७	११७	११७	११७

स्रोत: नेपाल राष्ट्र बैंक ।

४.२९ संख्यात्मक विकाससँगै बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको निक्षेप संकलन तथा कर्जा कारोवारमा विस्तार हुँदै आएकोछ। यसबाट वित्तीय समावेशीकरण एवम् अर्थतन्त्रमा वित्तीय क्षेत्रको प्रगाढतासमेत बढ्ने विश्वास गर्न सकिन्छ। वाणिज्य बैंक र वित्तीय संस्थाहरूको वित्तीय कारोवारसम्बन्धी केही प्रमुख परिसूचकहरूलाई तालिका ४(छ) मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका ४ (छ) : बैंक तथा वित्तीय संस्थाका केही प्रमुख परिसूचकहरू

रु. अर्बमा

विवरण	२०६५ असार	२०६६ असार	२०६७ असार	२०६८ असार	२०६९ असार	२०६९ चैत
कुल सम्पत्ति	६०४.५	८३३.५	९९६.१	११५८.३२	१३८०.८	१५१५.०२
कुल निक्षेप	५०५.७	६७६	७९५.३	८७१.९१	१०७६.५७	११५९.५१
कुल कर्जासापट	३५८.१	४९५.२	६२२.६	७१३.०९	८०४.४६	९४३.९७
निक्षेप/कुल गार्हस्थ्य उत्पादन अनुपात	६२	६८.४	६७.९	६४	६८.८	७४

विवरण	२०६५ असार	२०६६ असार	२०६७ असार	२०६८ असार	२०६९ असार	२०६९ चैत
कर्जासापट /कुल गार्हस्थ्य उत्पादन अनुपात (%)	४३.९	५०.१	५३.१	५२	५०.७	५९.३
कुल निक्षेपको बजार हिस्सा						
वाणिज्य बैंक ("क" वर्ग)	८५.६	८३.४	७९.४	७८.९	८०.६२	८०.३२
विकास बैंक ("ख" वर्ग)	५.१	७.२	९.७	११.१	११.८३	१२.१४
वित्त कम्पनी ("ग" वर्ग)	८.५	८.४	१०	९.८	७.०७	६.९८
अन्य संस्थाहरू	०.९	०.९	०.९	०.२	०.४८	०.५५
कुल कर्जासापटको बजार हिस्सा						
वाणिज्य बैंक ("क" वर्ग)	७८.६	७६.८	७४.२	७४	७७.३९	७७.०३
विकास बैंक ("ख" वर्ग)	६.६	८.७	१०.६	१२.५	१२.४९	१२.९२
वित्त कम्पनी ("ग" वर्ग)	१२.१	१२.१	१२.८	१२.२	८.२९	७.८३
अन्य संस्थाहरू	२.७	२.४	२.४	१.३	१.८३	२.२२

स्रोत: नेपाल राष्ट्र बैंक ।

शाखा विस्तार

४.३० आर्थिक वर्ष २०६८/६९ को फागुनमा वाणिज्य बैंकका शाखाहरूको संख्या १ हजार ३ सय रहेकोमा चालु आर्थिक वर्षको फागुन मसान्तमा यो संख्या बढेर १ हजार ४ सय ७२ पुगेको छ । यसै अवधिमा विकास बैंक र वित्त कम्पनीहरूको शाखा संख्या क्रमशः ७ सय १३ र २ सय ९८ पुगी बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको कुल शाखा संख्या २ हजार ४ सय ५७ पुगेको छ । बैंक तथा वित्तीय संस्थाका यी शाखाहरूलाई आधार मान्दा सुदूर पश्चिमाञ्चल विकास क्षेत्र र मध्यपश्चिमाञ्चल विकास क्षेत्र वित्तीय विस्तारका दृष्टिकोणले सबै भन्दा पछाडि परेका छन् ।

तालिका ४ (ज) : बैंक तथा वित्तीय संस्थाका शाखाहरू

(२०६९ फागुन मसान्त)

विकास क्षेत्र तथा अञ्चल	वाणिज्य बैंक	विकास बैंक	वित्त कम्पनी	जम्मा
पूर्वाञ्चल विकास क्षेत्र	२७०	९५	३६	३७५
मेची	७४	२६	१०	८४
कोशी	१३६	६०	१८	२१४
सगरमाथा	६०	९	८	७७
मध्यमाञ्चल विकास क्षेत्र	७३१	२६६	१७१	११६८
जनकपुर	७०	३०	८	१०८
नारायणी	१३८	९८	३५	२७१
वागमती	५२३	१३८	१२८	७८९

विकास क्षेत्र तथा अञ्चल	वाणिज्य बैंक	विकास बैंक	वित्त कम्पनी	जम्मा
पश्चिमाञ्चल विकास क्षेत्र	२६१	२६७	७८	६०६
गण्डकी	१११	१२३	३७	२७१
लुम्बिनी	१२१	१२५	३१	२७७
धौलागिरी	२९	१९	१०	५८
मध्य पश्चिमाञ्चल विकास क्षेत्र	१२४	६२	११	१९७
राप्ती	४३	३१	५	७९
कर्णाली	१३	०	०	१३
भेरी	६८	३१	६	१०५
सुदूर पश्चिमाञ्चल विकास क्षेत्र	८६	२३	२	१११
सेती	५२	१२	२	६६
महाकाली	३४	११	०	४५
कुल जम्मा	१४७२	७१३	२९८	२४५७

स्रोत : नेपाल राष्ट्र बैंक ।

४.३१ विकास क्षेत्र अनुसार हेर्दा वित्तीय पहुँचको स्थिति निम्नानुसार रहेको देखिन्छ ।

तालिका ४ (भू) : वित्तीय पहुँच

	जनसंख्या	बैंक तथा वित्तीय संस्थाका शाखाहरू	प्रति शाखा जनसंख्या
पूर्वाञ्चल	५,८११,५५५	३७५	१५,४९७
मध्यमाञ्चल	९,६५६,९८५	१,१६८	८,२६८
पश्चिमाञ्चल	४,९२६,७६५	६०६	८,१३०
मध्य-पश्चिमाञ्चल	३,५४६,६८२	१९७	१८,००३
सुदूर-पश्चिमाञ्चल	२,५५२,५१७	१११	२२,९९६
जम्मा	२६,४९४,५०४	२,४५७	

स्रोत : नेपाल राष्ट्र बैंक र केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग ।

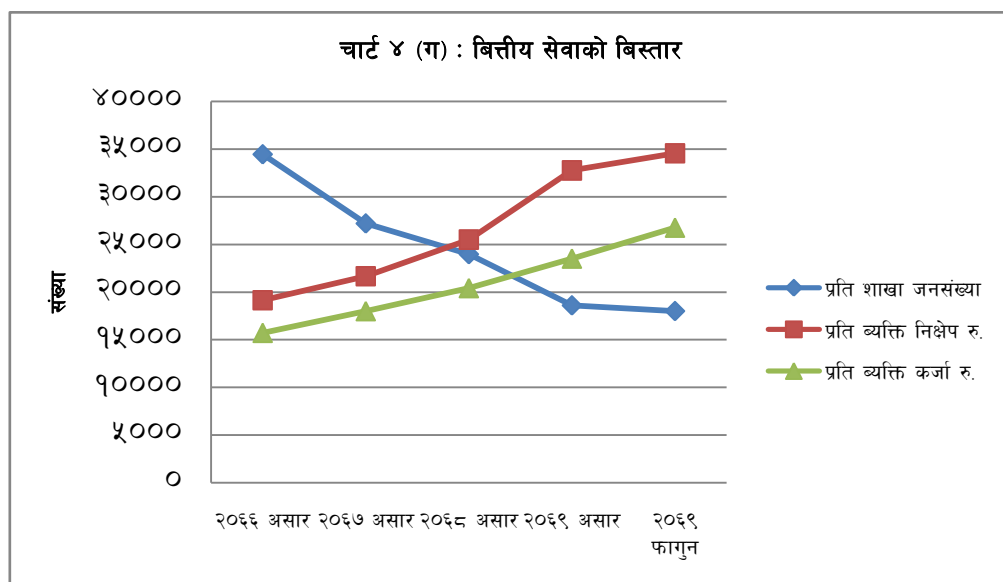
४.३२ बैंकिङ कारोवारमा सबैभन्दा ठूलो हिस्सा ओगटेको वाणिज्य बैंकहरूको कुल निक्षेपलाई आधार मान्दा २०६९ असार मसान्तमा प्रति व्यक्ति औसत निक्षेप रु. ३२ हजार ७ सय ६० रहेकोमा २०६९ फागुनमा यस्तो निक्षेप बढेर रु. ३४ हजार ५ सय ४६ पुगेको छ । यसैगरी, २०६९ असारमा वाणिज्य बैंकहरूबाट प्रवाहित प्रति व्यक्ति औसत कर्जा रु. २३ हजार ४ सय ९८ रहेकोमा २०६९ फागुन मसान्तमा सो कर्जा रु. २६ हजार ७ सय ४१ पुगेको छ । यस प्रकारको बैंकिङ विस्तारबाट सेवा प्रवाह प्रभावकारी भई सरकारद्वारा घोषित गरिवी निवारण र आर्थिक वृद्धि हासिल गर्ने जस्ता कार्यक्रमलाई समेत मद्दत पुग्न जाने हुन्छ ।

तालिका ४ (अ) : वित्तीय विस्तार तथा प्रगाढताका केही परिसूचकहरू

	२०६६ असार	२०६७ असार	२०६८ असार	२०६९ असार	२०६९ फागुन
वाणिज्य बैंक शाखा	७५२	९६६	११११	१४२५	१४७२
प्रति शाखा जनसंख्या	३४४३५	२७१८४	२३९६०	१८५९२	१७९९८
वाणिज्य बैंकको स्वदेशी निक्षेप (रु. अर्बमा)	४९५.८	५६९.०	६८०.२	८६७.९८	९१५.२८
प्रति व्यक्ति निक्षेप (रु.)	१९१५०	२१६६८	२५५००	३२७६०	३४५४६
वाणिज्य बैंकको कर्जा (रु. अर्बमा)	४०६.७	४७२.३	५४४.२	६२२.५७	७०८.५१
प्रति व्यक्ति कर्जा (रु.)	१५७०९	१७९८५	२०४००	२३४९८	२६७४१

स्रोत : नेपाल राष्ट्र बैंक ।

४.३३ देशमा हाल विद्यमान वित्तीय विस्तारको प्रभावलाई तलको चार्टबाट पनि हेर्न सकिन्छ ।

निक्षेप परिचालन तथा कर्जा प्रवाह

४.३४ आर्थिक वर्ष २०६८/६९ को आठ महिनामा बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको निक्षेप परिचालन ६.८ प्रतिशत (रु. ६८ अर्ब ६२ करोड) ले बढेको छ । अघिल्लो वर्षको सोही अवधिमा निक्षेप परिचालन ११.४ प्रतिशत (रु. ९४ अर्ब ७ करोड) ले बढेको थियो । समीक्षा अवधिमा वाणिज्य बैंक, विकास बैंक र वित्त कम्पनीहरूको निक्षेप परिचालन क्रमशः ५.७ प्रतिशत, ८.५ प्रतिशत र ४.७ प्रतिशतले बढेको छ । अघिल्लो वर्षको सोही अवधिमा वाणिज्य बैंक र विकास बैंकहरूको निक्षेप परिचालन क्रमशः १३.६ प्रतिशत, ६.८ प्रतिशतले बढेको थियो भने वित्त कम्पनीहरूको केही घटेको थियो । वार्षिक विन्दुगत

आधारमा बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको निक्षेप परिचालन १७.८ प्रतिशत (रु. १६३ अर्ब १४ करोड) ले वृद्धि भई २०६९ फागुन मसान्तमा रु. १०८० अर्ब ४४ करोड पुगेको छ । यस अवधिमा खासगरी विप्रेषण आयको वृद्धिदरमा कमी आउनुको साथै सरकारी खर्चमा ह्रास आई नगद मौज्जात उल्लेख्य रूपमा घटेकोले बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको निक्षेप परिचालन प्रभावित भएको हो । यसको साथै निक्षेपको ब्याजदर न्यून रहेको कारणबाट पनि निक्षेप परिचालन केही हदसम्म प्रभावित भएको हो ।

४.३५ यसैगरी समीक्षा अवधिमा बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको कर्जा तथा लगानी तर्फ निजी क्षेत्रको दावी १५.६ प्रतिशत (रु. १२६ अर्ब ३ करोड) ले बढेको छ । अधिल्लो वर्षको सोही अवधिमा यस्तो कर्जा तथा लगानीमा निजी क्षेत्रको दावी ७.१ प्रतिशत (रु. ५१ अर्ब ३१ करोड) ले मात्र बढेको थियो । समीक्षा अवधिमा वाणिज्य बैंक, विकास बैंक र वित्त कम्पनीहरूको कर्जा तथा लगानीमा निजी क्षेत्रको दावी क्रमशः १५.२ प्रतिशत, १७.२ प्रतिशत र १७.१ प्रतिशतले बढेको छ ।

तालिका ४ (ट) : निक्षेप परिचालन तथा कर्जा प्रबाह

(रु. करोडमा)

शीर्षक	२०६८ असार मसान्त	२०६८ फागुन मसान्त	२०६९* असार मसान्त	२०६९* फागुन मसान्त	प्रथम आठ महिनामा प्रतिशत परिवर्तन	
					२०६८/६९	२०६९/७०
निक्षेप परिचालन						
वाणिज्य बैंकहरू	६८०२३	७७२४५	८६१६९	९११२२	१३.६	५.७
विकास बैंकहरू	९१११	९७३१	१२२१३	१३२४८	६.८	८.५
वित्त कम्पनीहरू	८१५५	८१५४	७५४०	७८९५	०	४.७
बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरू +	८२३२३	९१७३०	१०११८२	१०८०४४	११.४	६.८
कर्जा प्रबाह (निजी क्षेत्रमा)						
वाणिज्य बैंकहरू	५४४२५	५९८५३	६३३३६	७२९९३	१०.०	१५.२
विकास बैंकहरू	९२६९	९०३३	१०३३३	१२१०६	-२.६	१७.२
वित्त कम्पनीहरू	८५९५	८५३५	६८६२	८०३५	-०.७	१७.१
बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरू +	७२२९०	७७४२१	८०५३१	९३१३४	७.१	१५.६

स्रोत: नेपाल राष्ट्र बैंक ।

*अपरिष्कृत ।

+ एक आपसको हिसाव मिलान भएपछि ।

निष्कृत्य कर्जाको स्थिति

४.३६ बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको निष्कृत्य कर्जा र यसको कुल कर्जासँगको अनुपात २०६९ पुस मसान्तमा २०६९ असारमसान्तको तुलनामा वाणिज्य बैंक, विकास बैंक र वित्त कम्पनी गरी सबै समुहमा केही बढेको देखिन्छ ।

तालिका ४ (ठ) : निष्कृत्य कर्जा

(रु. करोडमा)

बैंक तथा वित्तीय संस्था	२०६७/६८		२०६८/६९		२०६९ पुस मसान्त	
	निष्कृत्य कर्जा	प्रतिशत	निष्कृत्य कर्जा	प्रतिशत	निष्कृत्य कर्जा	प्रतिशत
वाणिज्य बैंक	१६८६.८	३.२	१६३७.१	२.६	२२१९.०	३.२
विकास बैंक	१५८.१	२.४	४९२.७	४.९	६६४.१	५.८
वित्त कम्पनी	१०९.९	१.७	७१४.६	१०.७	१०३०.३	१४.१

स्रोत : नेपाल राष्ट्र बैंक ।

लघुवित्त कारोवार गर्ने “घ” वर्गका संस्थाहरू

४.३७ ग्रामीण क्षेत्रमा बसोबास गर्ने विपन्न वर्गका महिलाहरूलाई विविध किसिमका आयमूलक काममा संलग्न गराउनका लागि लघुवित्त कारोवार गर्ने विभिन्न बैंक तथा संस्थाहरू देशमा कार्यरत रहेका छन् । आर्थिक वर्ष २०६९/७० को आठ महिनासम्ममा लघु वित्त सम्बन्धी कारोवार गर्ने “घ” वर्गका वित्तीय संस्थाहरू अन्तरगत ५ वटा ग्रामीण विकास बैंक, २० वटा ग्रामीण बैंकिंग पद्धति अनुशरणकर्ता र ३ वटा लघुवित्त सम्बन्धी थोक कारोवार गर्ने समेत गरी जम्मा २८ वटा संस्थाहरू रहेका छन् ।

४.३८ लघुवित्त सम्बन्धी कारोवार गर्ने “घ” वर्गका वित्तीय संस्थाहरूको कुल सम्पत्ति/दायित्व २०६९ फागुन मसान्तमा २०६८ असार मसान्तको तुलनामा ०.२७ प्रतिशतले कम भई रु. २९ अर्ब ७४ करोड पुगेको छ । २०६९ फागुन मसान्तमा यी संस्थाहरूको कुल निक्षेप र सापटी क्रमशः रु. ६ अर्ब १८ करोड र रु. १६ अर्ब २४ करोड पुगेको छ भने कुल कर्जा र लगानी क्रमशः रु. २० अर्ब २१ करोड र रु. ३ अर्ब ३ करोड पुगेको छ ।

तालिका ४ (ड) : लघुवित्त संस्थाहरूको साधनको स्रोत तथा उपयोगको विवरण

(रु. करोडमा)

	विवरण	२०६९ असार	२०६९ फागुन*	प्रतिशत परिवर्तन
साधन	पूँजी कोष	२८१.०९	३५४.१६	२६.००
	निक्षेप	५१२.७८	६१८.४८	२०.६१
	सापटी	१६५७.५०	१६२४.०८	-२.०२
	अन्य	४७२.३८	३२२.३९	-३१.७५
	नाफा नोक्सान हिसाव	५७.७९	५४.५०	-५.६९
	साधन/उपयोग	२९८१.५५	२९७३.६१	-०.२७
उपयोग	तरल कोष	५६४.८५	४२०.२१	-२५.६०
	लगानी	२१९.०६	३०२.८५	३८.२५
	कर्जा तथा सापटी	१७७०.००	२०२०.५४	१४.१६
	अन्य	४१५.८९	२१९.१८	-४७.३०
	नाफा नोक्सान हिसाव	११.७५	१०.८३	-७.८३

* अपरिष्कृत ।

स्रोत : नेपाल राष्ट्र बैंक

अन्य वित्तीय संस्थाहरूको साधनको स्रोत र उपयोगको स्थिति

कर्मचारी सञ्चय कोष

- ४.३९ कर्मचारी सञ्चय कोष ऐन, २०१९ अन्तर्गत २०१९ भदौ ३१ गते स्थापित कर्मचारी सञ्चय कोषले निजामती कर्मचारी, सैनिक, प्रहरी, शिक्षक, सरकारी संस्थान तथा केही निजी कम्पनीका कर्मचारीहरूको सञ्चय कोषको व्यवस्थापन गर्दैआएको छ। चालु वर्षको प्रथम आठ महिनासम्ममा कोषमा ४ लाख ६८ हजार सञ्चयकर्ताहरू आवद्ध रहेका छन्। गतवर्षको सोही अवधिमा कोषमा ४ लाख ६० हजार सञ्चयकर्ताहरू आवद्ध रहेका थिए।
- ४.४० सञ्चयकर्ताहरूलाई ऋण प्रदान गर्नुको अतिरिक्त यस कोषले घर जग्गा व्यवसाय, उद्योग तथा जलविद्युत परियोजनामा पनि लगानी गरेको छ। यस कोषको सम्पत्ति/दायित्व २०६९ असार मसान्तमा अघिल्लो वर्षको सोही अवधिको तुलनामा १८ प्रतिशतले वृद्धि भई रु. १ खर्ब २५ अर्ब ७५ करोड रहेको छ भने २०६९ फागुन मसान्तमा यस्तो सम्पत्ति/दायित्व रु. १ खर्ब ३८ अर्ब ५४ करोड रहेको छ। सञ्चयकर्ताहरूको संचित रकम २०६९ फागुन मसान्तमा रु. १ खर्ब ३३ अर्ब ६५ करोड पुगेको छ।

नागरिक लगानी कोष

- ४.४१ नागरिक लगानीकोष ऐन, २०४७ अन्तर्गत २०४७ चैत ४ गते स्थापित नागरिक लगानी कोषले व्यक्तिगत तथा संस्थागत बचत परिचालन गर्नुका साथै ऋण तथा सापटी प्रदान गर्ने र विभिन्न संगठित संस्थाहरूको धितोपत्र निष्कासनको कामलाई सहज तुल्याउन निष्काशन प्रबन्धकको कामसमेत गर्दैआएको छ। यस कोषको सम्पत्ति तथा दायित्व २०६९ असार मसान्तमा रु. ३५ अर्ब ७० करोड रहेको छ भने २०६९ फागुन मसान्तमा अघिल्लो वर्षको सोही अवधिको तुलनामा २१.८ प्रतिशतले वृद्धि भई रु. ३८ अर्ब ८६ करोड रहेको छ। यस कोषको स्रोत तर्फ हेर्दा अघिल्लो वर्षको सोही अवधिको तुलनामा २०६९ फागुन मसान्तमा निक्षेप (कोष संकलन) २९ प्रतिशतले वृद्धि भई रु. ३६ अर्ब ८३ करोड पुगेको छ। समीक्षा अवधिको प्रथम आठ महिनासम्ममा संकलित कुल कोष रकममध्ये कर्मचारी बचत वृद्धि अवकाश कोषको अंश ६६.९३ प्रतिशत, नागरिक एकांक योजनाको अंश १.२५ प्रतिशत, उपदान कोष योजनाको अंश १४.०६ प्रतिशत, लगानी कर्ता हिसाब योजनाको अंश ४.२४ प्रतिशत र बीमा कोषबाट संकलित रकमको अंश १३.५१ प्रतिशत रहेको छ।
- ४.४२ कोषले पुँजी बजार सेवा अन्तर्गत मर्चेन्ट बैकिङ्ग कारोबारमा आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा रु.७ अर्ब ८१ करोड बराबरको साधारण तथा हकप्रद शेयर निष्कासनको काम सम्पन्न गरेको छ। कोषबाट २०६९ फागुन मसान्तसम्ममा रु.१० अर्ब १६ करोडको साधारण तथा हकप्रद शेयर निष्कासन भएको छ भने शेयर रजिष्ट्रार सेवा शुल्क, शेयर निष्काशन शुल्क तथा प्रत्याभूति कमिसन शुल्क तर्फ रु.९८ करोड ८८ लाख रकम आर्जन भएको छ।
- ४.४३ नागरिक लगानी कोषले २०६९ फाल्गुन मसान्तको लगानीको संरचना अनुसार मुद्धति निक्षेप लगायतका निश्चित ब्याज प्राप्त हुने साधनहरूमा कुल लगानीको ५१.१७ प्रतिशत, सरकारी ऋणपत्रमा ९.७४ प्रतिशत, शेयरधितोपत्रमा ५.१७ प्रतिशत, समयकालिन कर्जामा

१४.२७ प्रतिशत र सहभागी सापटी/आवाश कर्जामा १३.७४ प्रतिशत रहेको छ । गत वर्षको सोही अवधिको तुलनामा यस वर्ष मुद्धती निक्षेप तर्फको लगानीमा १५.८६ प्रतिशत भन्दा बढीले कमी आएको छ ।

हुलाक बचत बैंक

४.४४ नेपाल सरकार, हुलाक सेवा विभागद्वारा सञ्चालित हुलाक बचत बैंकले २०३३ सालदेखि कार्य प्रारम्भ गरेको हो । निक्षेप संकलन गर्न स्वीकृत हुलाक कार्यालयहरूको संख्या १ सय १७ रहेको भए तापनि २०६९ फागुन मसान्तसम्ममा ६८ वटा कार्यालयहरूले मात्र बैंकिंग कार्य सञ्चालन गरिरहेका छन् । हुलाक बचत बैंकको कुल निक्षेप २०६९ असार मसान्तमा रु. १ अर्ब २८ करोड रहेकोमा २०६९ फागुन मसान्तमा करिव १० करोडले वृद्धिभई करिव रु. १ अर्ब ३८ करोड रहन गएको छ । सो बैंकमा २०६९ फागुन मसान्तमा कुल खाता संख्या ५८ हजार ५ सय ५८ रहेको छ ।

निक्षेप तथा कर्जा सुरक्षण निगम

४.४५ दुर्गम क्षेत्र तथा गरीब जनताको घरदैलोमा बैंकिङ्ग सेवा पुऱ्याउनको लागि प्राथमिकता प्राप्त क्षेत्रमा वाणिज्य बैंकहरूलाई लगानी गर्न प्रोत्साहित गर्ने उद्देश्यले २०३१ साल असोज ४ गते स्थापना भएको निक्षेप तथा कर्जा सुरक्षण निगमले प्राथमिकता प्राप्त क्षेत्र कर्जालगायत पशुधन सुरक्षण, तरकारी बाली सुरक्षण, वैदेशिक रोजगार कर्जा सुरक्षण, लघु तथा विपन्न वर्ग कर्जा सुरक्षण र साना तथा मझौला उद्यम कर्जा सुरक्षण जस्ता कार्यहरू गर्दै आएको छ । हाल निगमको चुक्ता पुँजी रु. १ अर्ब रहेको र सो मध्ये नेपाल सरकारको ८७.७ प्रतिशत, नेपाल राष्ट्र बैंकको १० प्रतिशत र बाँकी नेपाल बैंक लि. र राष्ट्रिय वाणिज्य बैंक लि.को स्वामित्व रहेको छ ।

४.४६ निक्षेप तथा कर्जा सुरक्षण निगमले २०६९ फागुन मसान्तसम्ममा रु. ५४ करोड ४४ लाख कर्जा सुरक्षण गरेको छ । नेपाल राष्ट्र बैंकबाट जारी गरिएको निर्देशन बमोजिम “क” , “ख” , “ग” र “घ” वर्गका बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूले आफ्नो संस्थामा प्राकृतिक व्यक्तिका नाममा बचत तथा मुद्धति खातामा रहेको रु. २ लाखसम्मको निक्षेप सुरक्षण गर्नु पर्ने व्यवस्था बमोजिम आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा रु. २ खर्व निक्षेप सुरक्षण गर्ने लक्ष्य रहेकोमा २०६९ चैत्र मसान्तसम्ममा उक्त निगमबाट विभिन्न १ सय ८४ वटा बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको जम्मा रु. २ खर्व ३० अर्ब ७१ करोड बराबरको निक्षेप रकम सुरक्षण भइसकेको छ ।

कर्जा सूचना केन्द्र लिमिटेड

४.४७ नेपाल राष्ट्र बैंकको अगुवाईमा २०४६ सालमा स्थापना भएको कर्जा सूचना केन्द्र लिमिटेडले ऋणको भुक्तानीसम्बन्धी अवस्थाको बारेमा जानकारी हासिल गरी सो जानकारी बैंक तथा वित्तीय संस्थालाई उपलब्ध गराउने र कालोसूचीमा रहेका ऋणीहरूको विवरण तयार पार्ने गर्दछ । यस केन्द्रमा नेपाल राष्ट्र बैंक, वाणिज्य बैंक समूह, विकास बैंक समूह र वित्त कम्पनी समूहको क्रमशः १० प्रतिशत, ६५ प्रतिशत, १०

प्रतिशत र १५ प्रतिशत शेयर स्वामित्व रहेको छ । २०६९ असार मसान्तमा विभिन्न बैंक तथा वित्तीय संस्थाका ४,०३२ ऋणीहरू कालोसूचीमा रहेका छन् । २०६९ असार देखि २०६९ फागुन मसान्त सम्ममा थप ३१९ ऋणी कालोसूचीमा समावेश भएका छन् भने १०२ ऋणी सो सूचीबाट हटेका छन् ।

ग्रामीण स्वावलम्बन कोष

४.४८ वि.सं. २०४७ सालमा स्थापना भएको ग्रामीण स्वावलम्बन कोषले स्थानीय स्रोत, साधन र सीपको अधिकतम उपयोग हुने गरी लक्षित वर्गको आर्थिक एवं सामाजिक स्तरमा सुधार ल्याउने उद्देश्यले थोक कर्जा उपलब्ध गराउँदै आएको छ । ग्रामीण स्वावलम्बन कोषको समग्र व्यवस्थापन पक्षलाई निर्देशित गर्न एवम् यसलाई सम-सामयिक बनाउन आवश्यक भएकोले मिति २०६९ फागुन २ गतेदेखि लागु हुने गरी ग्रामीण स्वावलम्बन कोष कर्जा निर्देशिका, २०६० लाई खारेज गरी ग्रामीण स्वावलम्बन कोष सञ्चालन निर्देशिका, २०६९ लागु गरिएको छ ।

४.४९ कोषबाट विपन्न वर्गको आर्थिक उत्थानका लागि प्रति व्यक्ति बढीमा रु. ९० हजार सम्मको कर्जा सहकारी तथा गैर-सरकारी संस्थाहरू मार्फत उपलब्ध गराउन सकिने व्यवस्था रहेको छ । हालसम्म नेपाल सरकारबाट प्राप्त रु. १९ करोड र नेपाल राष्ट्र बैंकबाट प्राप्त रु. २५ करोड ३४ लाख गरी कोषको कुल पूँजी रु. ४४ करोड ३४ लाख रहेको छ । सोही पूँजीबाट कोषले निर्देशिकामा व्यवस्था भएबमोजिम आफूसँग आबद्ध संस्थाहरूलाई सम्बन्धित संस्थाहरूको क्षमता तथा प्राथमिक पूँजीको आधारमा कर्जा उपलब्ध गराउँदै आएको छ ।

४.५० कोषबाट २०६९ साल फागुन मसान्तसम्ममा ६६७ वटा सहकारी संस्था र ५३ वटा गैर-सरकारी संस्था गरी कुल ७२० संस्थाहरूलाई रु. ९० करोड ३६ लाख कर्जा प्रवाह भएकोमा उक्त कर्जामध्ये रु. ५० करोड १ लाख असुली भएको छ भने रु. ४० करोड ३४ लाख कर्जा लगानीमा रहिरहेको स्थिति छ । सहकारी तथा गैर-सरकारी संस्थाहरूलाई कोषबाट प्रवाहित कर्जाको असुली दर ९०.६६ प्रतिशत रहेको छ । कोषबाट उपलब्ध गराइएको कर्जाबाट गैर-सरकारी संस्थाले २७ जिल्लामा र सहकारी संस्थाले ६२ जिल्लामा सेवा पुऱ्याएका छन् भने कुल ३७ हजार ३० ग्रामीण घर परिवारले विभिन्न आय तथा स्वरोजगारमूलक कार्यक्रमहरू संचालन गरी प्रत्यक्षरूपले लाभान्वित भई आर्थिक अवस्था सुधार्दै लगेका छन् ।

तालिका ४ (ढ) : ग्रामीण स्वावलम्बन कोषको प्रगति विवरण

(रु. करोडमा)

विवरण	२०६९ असार	२०६९ फागुन
कर्जा वितरण भएको जिल्ला संख्या	६२	६२
कर्जा वितरित संस्था संख्या	७१०	७२१
लाभान्वित परिवार संख्या	३२,२४०	३७,०३०
वितरित कर्जा रकम (रु. करोडमा)	९१.९	१०६.३
असुल भएको रकम (रु. करोडमा)	४८.४	५६.८

विवरण	२०६९ असार	२०६९ फागुन
लगानीमा रहिरहेको रकम (रु. करोडमा)	४३.६	४९.५
भाखा नाघेको कर्जा (असुल हुनुपर्ने रकमको प्रतिशत)	५.६	८.३
कर्जा असुली (प्रतिशत)	९४.४	९९.७

स्रोत : नेपाल राष्ट्र बैंक ।

सीमित बैंकिङ कारोवार गर्ने सहकारी संस्थाहरू

४.५१ सहकारी ऐन, २०४८ अन्तर्गत स्थापना भई सीमित बैंकिङ कारोवार गर्ने नेपाल राष्ट्र बैंकबाट इजाजतपत्र प्राप्त गरेका सहकारी संस्थाहरूले नेपाल राष्ट्र बैंकद्वारा जारी गरिएको निर्देशनको अधीनमा रही सीमित बैंकिङ कारोवार गर्दै आएका छन् । २०६९ फागुन मसान्तसम्ममा यस्ता संस्थाहरूको संख्या १५ र राष्ट्रिय सहकारी विकास बैंक समेत गरी जम्मा १६ रहेको छ । यी संस्थाहरूको कुल सम्पत्ति तथा दायित्व २०६९ असार मसान्तसम्ममा रु. ११ अर्ब ६५ करोड २४ लाख रहेको छ । यसैगरी २०६९ फाल्गुण मसान्तसम्ममा यी संस्थाहरूको निक्षेप संकलन रु. ९ अर्ब ३१ करोड ७२ लाख पुगेको छ भने कर्जा तथा सापटी रु. ८ अर्ब ३३ करोड २७ लाख पुगेको छ । यी संस्थाहरूले २०६९ फागुन मसान्तसम्ममा सरकारी धितोपत्र, मुद्दति खाता र अन्यमा गरी रु. ९७ करोड ६८ लाख लगानी गरेका छन् ।

४.५२ सहकारी ऐन, २०४८ बमोजिम दर्ता भई कारोवार गरिरहेका बचत तथा ऋण सहकारी संस्थाहरूको संख्या २०६९ चैत मसान्तसम्ममा २८ हजार पुगेको छ । जसमध्ये करिव १२ हजार ६ सय वटा संस्थाहरूले बचत संकलन तथा ऋण प्रवाह गर्ने गर्दछन् भने करिव ४ हजार वटा संस्थाहरूले बहुउद्देश्यीय कारोवार गर्दै आएका छन् ।

तालिका ४ (ण) : बचत तथा ऋण सहकारी संस्थाहरूको गतिविधिको भ्रलक

रु. करोडमा

विवरण	बचत तथा ऋण सहकारी		
	२०६७ चैत	२०६८ चैत	२०६९ चैत
सहकारीको संख्या	१०,५५८	२५,३७१	२८,२४८
सदस्य संख्या	१४,०६,०२१	३६,१९,९१३	४१,१४,२३४
सेयर पुँजी	१,४२२.२	२,२७४.०	२,७६८.०
बचत	९,८४५.४	१२,७२१.०	१४,८०३.०
लगानी	८,०७०.०	१३,६२८.०	१३,७८२.०

स्रोत: नेपाल सरकार,सहकारी तथा गरीवी निवारण मन्त्रालय, सहकारी विभाग ।

वित्तीय क्षेत्र सुधार कार्यक्रम

४.५३ केन्द्रीय बैंकको कारोवारलाई आधुनिकीकरण गर्न र लेखा प्रणालीलाई चुस्त, दुरुस्त तथा छिटो-छरितो तुल्याउन नेपाल राष्ट्र बैंकमा नयाँ खरिद गरिएको GL System कार्यान्वयन गर्ने सिलसिलामा विभिन्न विभाग तथा कार्यालयहरूमा User Training को कार्य सम्पन्न

भई २०७० वैशाख २ गते देखि सञ्चालन भएको छ। यस System को कार्यान्वयनबाट राष्ट्र बैंकका सम्पूर्ण कार्यालय र विभागहरूको कारोबार सम्बन्धी सूचनाहरू तत्कालै उपलब्ध हुने भएकोले बैंकको कामकारवाही, नीति निर्माण तथा तिनको कार्यान्वयन थप प्रभावकारी बनाउन ठुलो योगदान पुग्ने विश्वास गरिएको छ।

४.५४ नेपाल सरकार, विश्व बैंक र बेलायत सरकारको अन्तर्राष्ट्रिय विकास विभाग (Department for International Development) को ऋण तथा अनुदान सहयोगमा २००३ बाट शुरू भएको वित्तीय क्षेत्र सुधार कार्यक्रमको अवधि २०११ मा समाप्त भएपश्चात् पनि वित्तीय क्षेत्र सुधारको कार्यलाई निरन्तरता दिइएको छ।

४.५५ नेपाल बैंक लिमिटेडको पुँजी योजनामा उल्लिखित कार्यहरूमध्ये हकप्रद शेयर वापत नेपाल सरकारको तर्फबाट प्राप्त गर्नुपर्ने रकम बैंकमा जम्मा भइसकेको छ भने कर्मचारीलाई ओटिसी (OTC) मार्केटबाट शेयर हस्तान्तरण गर्ने, बैंकको यथार्थ लेखापरीक्षण गर्ने तथा नेपाल स्टक एक्सचेञ्ज लि.बाट शेयर कारोबारको लागि शेयर सूचीकृत गर्ने लगायतका कार्यहरू सम्पन्न गरी सर्वसाधारण शेयरधनीको लागि हकप्रद शेयर जारी गर्ने प्रक्रिया अघि बढाइएको छ।

४.५६ राष्ट्रिय वाणिज्य बैंकको स्वीकृत पुँजी योजनामा उल्लिखित कार्यहरूमध्ये नेपाल सरकारको तर्फबाट थप गर्नुपर्ने रकम रु. ४ अर्ब ३२ करोड ५३ लाख प्राप्त भएको छ भने नेपाल सरकारले वित्तीय क्षेत्र परियोजना अन्तर्गत बैंकलाई उपलब्ध गराएको ऋण रकम रु. ३ अर्ब ४७ लाखलाई बैंकको शेयर पुँजीमा परिणत गरिसकिएको छ।

४.५७ वित्तीय क्षेत्र सुधार कार्यक्रमको परिणामस्वरूप राष्ट्रिय वाणिज्य बैंक र नेपाल बैंक लिमिटेडको ऋणात्मक पुँजीकोषमा पनि उल्लेख्य सुधार आएको छ। पुँजी योजना कार्यान्वयनका क्रममा रहेका यी बैंकहरूको चुक्ता पुँजीमा उल्लेख्य वृद्धि भएको, दुवै बैंकको निक्षेप उल्लेख्यरूपमा वृद्धि भएको, खासगरी वाणिज्य बैंकको निष्क्रिय कर्जाको मात्रा क्रमशः घट्दै गएको तथा बैंकहरू मुनाफामा सञ्चालन भइरहेको कारण समग्रमा दुवै बैंकको वित्तीय अवस्था सन्तोषजनक रहेको देखिएको छ।

तालिका ४ (त) : भाखा नाघेको कर्जा तथा पुँजीकोष

असार मसान्त	कुल कर्जामा भाखा नाघेको कर्जा (प्रतिशत)		ऋणात्मक पुँजीकोष (रु. अर्बमा)	
	नेपाल बैंक लिमिटेड	राष्ट्रिय वाणिज्य बैंक	नेपाल बैंक लिमिटेड	राष्ट्रिय वाणिज्य बैंक
२०६०	६०.४७	६०.१५	९.८०	२२.३९
२०६१	५३.७४	५७.६४	८.९०	२१.००
२०६२	४९.६४	५०.७०	७.१६	२०.००
२०६३	१८.१८	३७.००	६.३	१८.५९
२०६४	१३.५०	२७.६०	६.२५	१७.२१
२०६५	१२.३८	२१.६५	५.७२	१५.५
२०६६	४.९४	१५.६४	४.८८	१३.४८

असार मसान्त	कुल कर्जामा भाखा नाघेको कर्जा (प्रतिशत)		ऋणात्मक पुँजीकोष (रु. अर्बमा)	
	नेपाल बैंक लिमिटेड	राष्ट्रिय वाणिज्य बैंक	नेपाल बैंक लिमिटेड	राष्ट्रिय वाणिज्य बैंक
२०६७	४.९८	९.८१	४.७४	९.८४
२०६८	५.२८	१०.९२	४.७९	१०.४५
२०६९	५.८३	७.२७	३.०१	४.७४
२०६९ पुस मसान्त	७.०६	६.५३	३.२३	१.३९

स्रोत: नेपाल राष्ट्र बैंक ।

बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूसम्बन्धी अन्य व्यवस्थाहरू

४.५८ नेपाल सरकारद्वारा राहदानी जफत लगायतका कारवाहीमा परेका ३५५ जना ऋणीहरूमध्ये २०६९ असार मसान्तसम्ममा ५५ जना ऋणीहरूउपर गरिएको कारवाही फुकुवा भइसकेको छ । समीक्षा अवधिमा कारवाहीमा परेका एकजना ऋणीबाट रु. १ करोड १२ लाख रकम असुल भई कारवाही फुकुवा गरिएको छ । खराब (नियतवस) ऋणी कारवाही अनुगमन समितिले २०६९ असार मसान्तसम्ममा खराब/नियतवस ऋण नतिर्ने ऋणीहरूबाट बैंकहरूको करिब रु. ८३ करोड ५९ लाख ऋण असुली गर्न नैतिक दवाव/सहजकर्ताको कार्य गरेको छ ।

४.५९ नेपाल राष्ट्र बैंकका डेपुटी गभर्नरको संयोजकत्वमा गठित गुनासो व्यवस्थापन समितिमा समीक्षा अवधिमा जम्मा ६६ वटा गुनासो तथा उजुरीहरू परेकोमा २७ वटा उपर सुनुवाइ भैसकेको छ भने ११ वटा उजुरीको सम्बन्धमा सम्बन्धित बैंक तथा वित्तीय संस्थासँग आवश्यक पत्राचार भइरहेको छ । समितिमा विशेष गरी कर्जाको समयावधि थप गर्ने, ब्याज हर्जाना मिनाहा गर्ने, प्रक्रिया नपुऱ्याई धितोमा राखिएको सम्पत्ति लिलामी गरिएकोले लिलामी रोक्ने, तेस्रो पक्षले कर्जा अपचलन गरी धितो फुकुवा नगरेकोले सो फुकुवा गर्ने लगायतका विषयमा आवेदन पर्ने गरेको छ । यस समितिबाट बैंक र ऋणीबीचमा उत्पन्न भएका समस्यालाई समाधान गर्न सघाउ पुग्नको साथै बैंकिङ एवम् वित्तीय क्षेत्रमा देखिएको ऋण असुली र पुनर्संरचना सम्बन्धी समस्यालाई न्यूनीकरण गर्नमा समेत सघाउ पुग्न गएको छ ।

४.६० आर्थिक वर्ष २०६८/६९ को मौद्रिक नीतिमा उल्लेख भएवमोजिम नेपाल राष्ट्र बैंकबाट वित्तीय पहुँच कम भएका ९ जिल्लाहरूमा “घ” वर्गका वित्तीय संस्थाहरूले शाखा खोलेमा प्रतिशाखा शून्य ब्याजदरमा रु. १५ लाखका दरले रकम उपलब्ध गराइने व्यवस्था रहेको छ ।

४.६१ बैंक तथा वित्तीय संस्था एक आपसमा गाभ्ने वा गाभिने सम्बन्धी विनियमावली, २०६८ जारी भएपछि बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरू बीच गाभ्ने/गाभिने कार्यमा उल्लेख्य प्रगति भएको छ । सो अनुसार हालसम्म २६ वटा संस्था एकआपसमा गाभिएर संयुक्त कारोबार शुरू गरिसकेका छन् भने २८ वटा संस्थाहरूले गाभिएर १३ वटा संस्था बन्नका लागि अन्तिम स्वीकृति प्राप्त गरिसकेका छन् । त्यसैगरी २४ वटा संस्था गाभिएर १० वटा

संस्था बन्न सैद्धान्तिक सहमति प्राप्त गरिसकेका छन् ।

- ४.६२ वचत तथा ऋण सम्बन्धी कारोबार गर्ने सहकारी संस्थाहरू बाहेक अन्य सम्बन्धित विषयगत सहकारी संस्थाले समूह सदस्य मार्फत् सामूहिक खेती तथा पशु/पंक्षीपालन गर्ने प्रयोजनको लागि प्रतिसदस्य रु. ९० हजार ननाघ्ने गरी समूह सदस्य संख्याको आधारमा कर्जा सीमा कायम हुने गरी प्रवाह भएको अधिकतम रु. एक करोडसम्मको कर्जालाई विपन्न वर्ग कर्जामा गणना गर्न सकिने व्यवस्था मिलाइएको छ ।
- ४.६३ बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूले छुट्टा-छुट्टै वा एकमुष्ट गरी रु. १ करोड वा सो भन्दा बढी रकमको कर्जा कुनै व्यक्तिलाई प्रवाह गर्नु परेमा त्यस्तो व्यक्तिले अनिवार्य रूपमा स्थायी लेखा नम्बर (PAN) लिएको हुनुपर्ने व्यवस्था गरिएको छ ।
- ४.६४ “घ” वर्गका इजाजतपत्रप्राप्त संस्थाले विपन्न तथा न्यून आय भएका व्यक्तिलाई सामूहिक जमानीमा लघु उद्यम वा व्यवसाय सञ्चालन गर्न प्रतिसमूह सदस्य १ लाख रूपैयाँसम्म तथा स्वीकारयोग्य धितो लिई प्रतिसमूह सदस्य रु. ३ लाख रूपैयाँसम्म लघुकर्जा उपलब्ध गराउन सकिने र नवीकरणीय ऊर्जा प्रविधि अन्तर्गत Solar Home Systems र/वा Bio-gas प्रयोजनको लागि प्रतिपरिवार बढीमा ६० हजार रूपैयाँसम्म लघुकर्जा उपलब्ध गराउन सकिने व्यवस्था गरिएको छ ।
- ४.६५ “क” वर्गका बैंकहरूले नेपाल राष्ट्र बैंकले तोकेको न्यूनतम चुक्ता पुँजी पूरा गर्नुका साथै अन्य सर्तका अधीनमा रही राष्ट्र बैंकको स्वीकृति लिई विदेशमा सम्पर्क/प्रतिनिधि कार्यालय खोल्न सक्ने व्यवस्था गरिएको छ ।
- ४.६६ नेपाल सरकारबाट नियुक्ति पाएका कुनै पनि ओहोदाका व्यक्ति वा नेपाल सरकारको स्वामित्व भएका संघ संस्था वा नेपाल सरकारको अनुदान प्राप्त विद्यालय वा शैक्षिक संस्था लगायतका सार्वजनिक संस्थानमा पूर्णकालीन रूपमा कार्यरत रहेका व्यक्ति/कर्मचारीहरू नेपाल सरकार वा सम्बन्धित संघ/संस्थाको तर्फबाट प्रतिनिधित्व गर्नेदेखि बाहेक अन्य कुनै किसिमले सञ्चालक समितिमा निर्वाचित वा मनोनित हुन नपाउने व्यवस्था गरिएको छ ।

समस्या तथा चुनौती

- ४.६७ हाल मुलुक संक्रमणकालीन अवस्थामा रहेता पनि प्रभावकारी मौद्रिक तथा वित्तीय नीतिको कार्यान्वयनबाट समष्टिगत आर्थिक तथा वित्तीय स्थायित्व कायम गर्नमा सहयोग पुग्ने हुँदा मौद्रिक नीतिले लिएको लक्ष्य हासिल गर्न वित्त नीतिसँग तादात्म्य हुने गरी मौद्रिक उपकरणको प्रयोग मार्फत मौद्रिक नीतिको प्रभावकारिता अभिवृद्धि गर्न केन्द्रीय बैंकले अवलम्बन गरेको नीतिलाई पूर्णरूपमा लागु गर्दै बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको निरीक्षण तथा सुपरिवेक्षण कार्यलाई चुस्त तथा दुरुस्त बनाई वित्तीय क्षेत्रको स्थायित्व कायम गर्नु नितान्त जरूरी छ । खासगरी वित्तीय समावेशीकरण र वित्तीय पहुँच अभिवृद्धि गर्न तथा मध्य-पश्चिमाञ्चल र सुदुर-पश्चिमाञ्चल विकासक्षेत्रहरूमा वित्तीय पहुँच तुलनात्मक रूपमा कम रहेको हालको परिप्रेक्ष्यमा यी क्षेत्रहरूमा बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको उपस्थिति वृद्धि गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

- ४.६८ वर्तमान समयमा निजी क्षेत्रको कर्जा विस्तारमा सुधार भएको भएतापनि कर्जा प्रवाहको तुलनामा निक्षेपको वृद्धिदर कम रहेकोले आर्थिक वर्षको शुरूमा देखिएको अधिक तरलताको स्थिति अब कायम नरहेको संकेत गरेको छ । यसको साथै उत्पादनशील क्षेत्रमा कर्जा वृद्धि गर्नको लागि थप आवश्यक नीति निर्माण हुनु पर्ने देखिन्छ ।
- ४.६९ समीक्षा अवधिमा निजी क्षेत्रको कर्जा विस्तारमा वृद्धि भएको देखिएता पनि आर्थिक वृद्धिदर अघिल्लो वर्षको तुलनामा कम रहेको देखिएकोले निजी क्षेत्रबाट प्रवाह हुने कर्जाको उत्पादकत्व बढाउने कार्य चुनौतीपूर्ण देखिएको छ । तसर्थ बैंक तथा वित्तीय क्षेत्रबाट प्रवाह हुने कर्जालाई कृषि, उद्योग लगायतका क्षेत्रमा प्रयोग हुने गरी आवश्यक नीति निर्माण हुनु पर्ने देखिन्छ ।
- ४.७० ग्रामीण क्षेत्रमा बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको उपस्थिति न्यून रहेको र सञ्चालनमा रहेका बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूमा ग्रामीण किसानहरूको पहुँच अभै अपर्याप्त भएकोले उनीहरूले आवश्यकताअनुरूप वित्तीय सेवा तथा सुविधा पाउन सकिरहेका छैनन् । तसर्थ, वित्तीय संस्थाहरूको प्रगाढता कम भएका त्यस्ता क्षेत्रहरूमा ग्रामीण किसानहरूको सक्रियता एवम् सहभागितामा सञ्चालित बचत तथा ऋण सहकारी संस्थाहरूले वित्तीय सेवा पुर्याउने क्रम बढिरहेको सन्दर्भमा यस्ता सहकारी संस्थाहरूलाई थप सशक्त बनाउन र वित्तीय अनुशासन पालना गराउन यी संस्थाहरूको नियमन तथा अनुगमन कार्यलाई सुदृढ तुल्याउन जरूरी देखिन्छ ।

५. पुँजी बजार तथा बीमा

५. पुँजी बजार तथा बीमा

५.१ मुलुकभित्र साना साना इकाईको रूपमा छरिएर रहने अनुत्पादक बचतलाई उत्पादित क्षेत्रमा परिचालन गर्ने सशक्त माध्यमको रूपमा पुँजीबजार रहेको हुन्छ। पुँजी बजारले एकातिर अर्थतन्त्रमा विभिन्न क्षेत्रमा काम गर्ने व्यक्तिहरू, बचतकर्ता, बचत परिचालनकर्ता र लगानीकर्ताको स-साना बचत तथा लगानीलाई एकत्रित गर्छ भने अर्कोतिर यसले द्रुततर आर्थिक विकासको लागि आवश्यक पर्ने पुँजीको उपलब्धता बढाउन सहयोग गर्दछ। धितोपत्रको प्राथमिक र द्वितीय बजारबाट आर्थिक विकासका विभिन्न क्षेत्रको उत्पादकत्व वृद्धिका लागि पुँजी प्राप्त हुन्छ।

प्राथमिक बजार

५.२ आर्थिक वर्ष २०६९/७० को प्रथम आठ महिनामा धितोपत्रको प्राथमिक बजारमार्फत् १० सङ्गठित संस्थाले साधारण सेयर, २ संस्थाले हकप्रद सेयर, २ संस्थाले डिबेन्चर तथा १ सङ्गठित संस्थाले सामुहिक लगानी योजना गरी जम्मा रु. ४ अर्ब १८ करोड ४४ लाख ६० हजार बराबरको पुँजी परिचालन गरेका छन्। समीक्षा अवधिको धितोपत्रको निष्काशन रकम गत आर्थिक वर्षको सोहीअवधिको तुलनामा ४७७.७ प्रतिशतले बढेको छ। आर्थिक वर्ष २०६८/६९ को प्रथम आठ महिनामा ३ सङ्गठित संस्थाले साधारण सेयरको प्राथमिक निष्काशन तथा ३ सङ्गठित संस्थाले हकप्रद सेयर र १ संस्थाले डिबेन्चर निष्काशन गरी जम्मा रु. ७२ करोड ४३ लाख मूल्य बराबरको धितोपत्र निष्काशन गरी पुँजी परिचालन गरेका थिए।

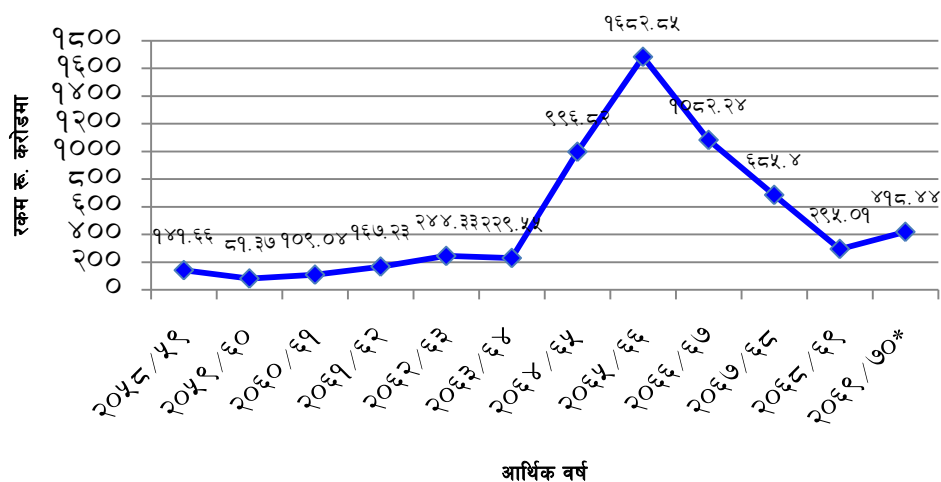
तालिका ५ (क) : प्राथमिक बजार प्रवृत्ति

(रकम रु. करोडमा)

विवरण	आर्थिक वर्ष						
	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	प्रथम आठ महिना	
						२०६८/६९	२०६९/७०
पुँजी परिचालन	९९६.८२	१६८२.८५	१०८२.२४	६८५.४०	२९५.०१	७२.४३	४१८.४४
साधारण सेयर	९२.४८	१८१.५७	२६४.९३	१७२.८८	१२९.८५	१२.३५	२७३.६४
हकप्रद सेयर	६०९.३४	१४२६.२८	८१७.३०	५०७.५२	४५.१६	२०.०८	१४.८०
अग्राधिकार सेयर	—	—	—	—	—	—	—
डिबेन्चर	२९५.००	७५.००	—	५.००	१२०.००	४०.००	८०.००
नागरिक एकांक योजना	९८.००	९५.३४	१००.८८	३१.५४	३२.७०	३३.०८	४८.८६
म्यूचल फण्ड	—	—	—	—	—	—	५०.००
पुँजी परिचालन कर्ता संगठित संस्थाहरूको संख्या	६४	६४	६१	४७	२५	७	१५

स्रोत: नेपाल धितोपत्र बोर्ड

चार्ट ५ (क) धितोपत्रको निष्काशन

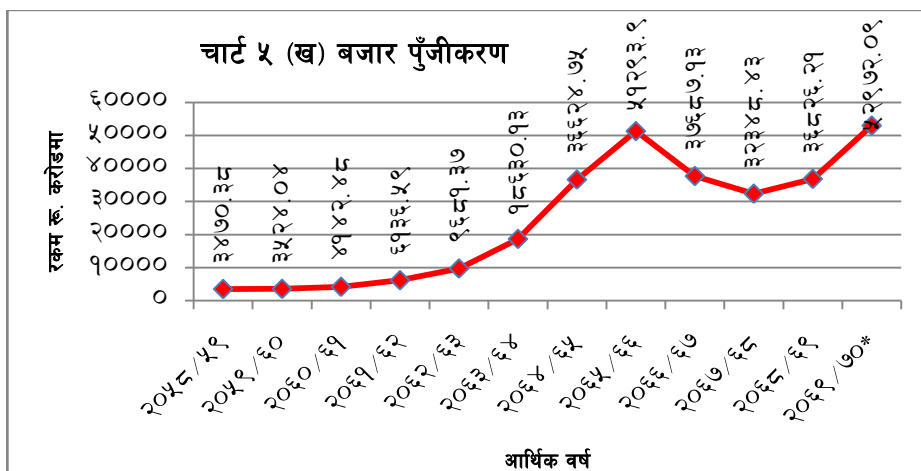

दोस्रो बजार

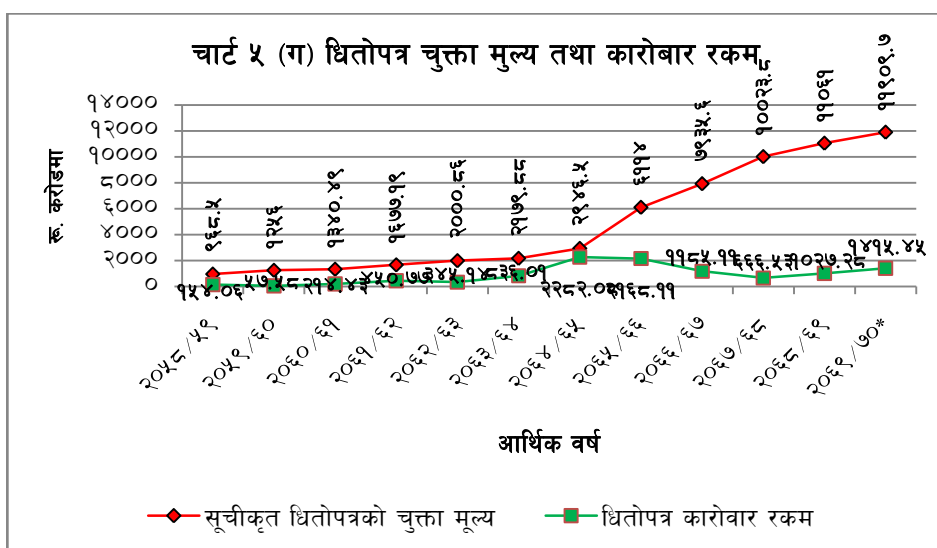
५.३ आर्थिक वर्ष २०६८/६९ को अन्त्यमा नेपाल स्टक एक्सचेन्ज लिमिटेडमा सुचिकृत कम्पनीहरूको संख्या २ सय १६ रहेकोमा चालु आर्थिक वर्ष २०६९/७० को प्रथम आठ महिनाको अवधिमा थप १५ वटा कम्पनीहरू सूचीकरण भएको तथा दुई कम्पनीहरू मर्ज भई कुल सूचिकृत कम्पनीहरूको संख्या २ सय २९ पुगेको छ । यसैगरी आर्थिक वर्ष २०६९/७० को प्रथम आठ महिनामा एक संगठित संस्थाको रु. ४० करोड बराबरको ऋणपत्र सूचिकृत भई कुल कर्पोरेट ऋणपत्रको संख्या १९ पुगेको छ । गत आर्थिक वर्षमा कुल विकास ऋणपत्रको संख्या २० रहेकोमा यस आर्थिक वर्षमा हालसम्म थप विकास ऋणपत्रहरूको सूचीकरण भएको छैन । साथै आर्थिक वर्ष २०६९/७० को प्रथम आठ महिनाको अन्त्यमा बजार पुँजीकरण अघिल्लो आर्थिक वर्षको सोही अवधिको तुलनामा ८०.५ प्रतिशतले वृद्धि भई रु. ५ खर्ब २९ अर्ब ७२ करोड कायम भएको छ जुन अघिल्लो आर्थिक वर्ष २०६८/६९ को प्रथम आठ महिनाको अन्त्यमा रु. २ खर्ब ९३ अर्ब ५६ करोड रहेको थियो । आर्थिक वर्ष २०६८/६९ को अन्त्यमा रु. ३ खर्ब ६८ अर्ब २६ करोड पुगेको बजार पुँजीकरण निरन्तर रूपमा बढ्दै हालको विन्दुमा आएको हो ।

५.४ आर्थिक वर्ष २०६९/७० को प्रथम आठ महिनामा भएको धितोपत्र कारोबार रकममा अघिल्लो आर्थिक वर्ष २०६८/६९ को सोही अवधिको तुलनामा १६८.२ प्रतिशतले वृद्धि भई रु. १४ अर्ब १५ करोड ४५ लाख मूल्यको ४ करोड ८३ लाख ५७ हजार कित्ता सेयर कारोबार भएको छ । आर्थिक वर्ष २०६८/६९ को प्रथम आठ महिनामा रु. ५ अर्ब २७ करोड ६७ लाख मूल्यको २ करोड ४३ लाख २ हजार कित्ता धितोपत्र कारोबार भएको

थियो । यसरी समीक्षा अवधिको कारोबार रकमलाई हेर्दा आर्थिक वर्ष २०६९/७० पुँजी बजारको लागि उत्साहवर्धक हुने देखिन्छ ।

५.५ आर्थिक वर्ष २०६९/७० को प्रथम आठ महिनामा सूचीकृत धितोपत्रको चुक्ता मूल्य अघिल्लो आर्थिक वर्षको सोहीअवधिको तुलनामा ९.८ प्रतिशतले बृद्धि भई रु. ११९ अर्ब ९ करोड ७० लाख पुगेको छ । आर्थिक वर्ष २०६८/६९ को प्रथम आठ महिनामा सूचीकृत धितोपत्रको चुक्ता मूल्य रु. १०८ अर्ब ४७ करोड १ लाख रहेको थियो । आर्थिक वर्ष २०६४/६५ सम्म निरन्तर बढेको सूचीकृत धितोपत्रको चुक्ता मूल्य र धितोपत्र कारोबार रकम आर्थिक वर्ष २०६५/६६ देखि चुक्ता मूल्यमा गिरावट आएको छ । पछिल्लो समय थप नयाँ संस्थाहरू सूचीकृत नभएकाले सूचीकृतसंस्थाहरूको कारोबार संख्यामा कमि आएको कारण चुक्ता मूल्यमा बृद्धि हुन नसकेको हो ।

५.६ अर्थिक वर्ष २०६९/७० को प्रथम आठ महिनामा गत आर्थिक वर्ष २०६८/६९ को सोहीअवधिको तुलनामा कारोवार संख्यामा ३.४ प्रतिशतले वृद्धि भई कुल २ लाख १ हजार ८ सय ९० वटा कारोवार भएको छ । आर्थिक वर्ष २०६८/६९ को प्रथम आठ महिनाको अवधिमा कुल १ लाख ९५ हजार २ सय ७३ वटा कारोवार भएको थियो ।

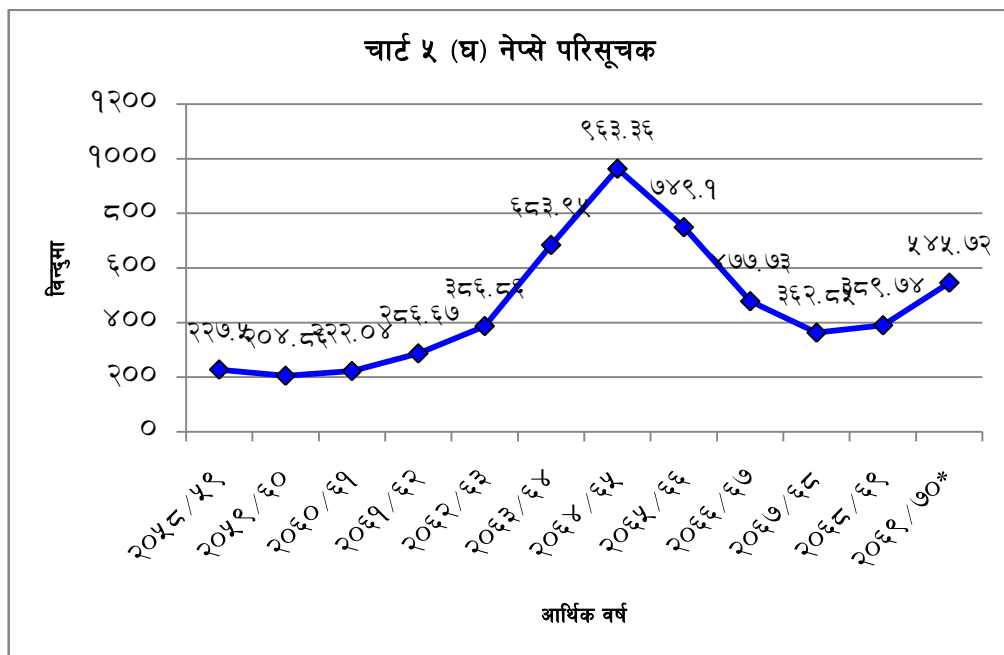
तालिका ५ (ख) : दोस्रो बजार प्रवृत्ति

(रकम रु. करोडमा)

विवरण	आर्थिक वर्ष				प्रथम आठ महिना	
	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६८/६९	२०६९/७०
धितोपत्र कारोवार रकम	२१६८.११	११८५.११	६६६.५३	१०२७.२८	५२७.६७	१४१५.४५
कारोवार भएको धितोपत्रको संख्या (हजारमा)	३०५४७.१७	२६२३१.३५	२६२४०.३९	४१८७८.९	२४३०२.२४	४८३५६.९९
कारोवार संख्या	२०९०९१	२१३७३३	३०२३६४	२९३४८९	१९५२७३	२०१८९०
बजार पुँजीकरण	५१२९३.९०	३७६८७.१३	३२३४८.४३	३६८२६.२१	२९३५५.६४	५२९७२.०९
बजार पुँजीकरणमा कारोवारको प्रतिशत	४.२३	३.१४	२.०६	२.७९	१.८	२.६७
कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा बजार पुँजीकरणको प्रतिशत	५१.७४	३२.१५	१९.४८	२३.४१	१८.४८	३३.६३
सूचीकृत धितोपत्रको चुक्ता मूल्य	६११४	७९३५.६	१००२३.८	११०६१.०	१०८४७.१	११९०९.७
सूचीकृत संगठित संस्थाहरूको संख्या	१५९	१७६	२०९	२१६	२१५	२२९
धितोपत्र कारोवारको प्रकार (Script Traded)	१७०	१९८	२२२	२३०	२११	२०७
नेप्से परिसूचक (विन्दुमा)	७४९.१०	४७७.७३	३६२.८५	३८९.७४	३१३.९२	५४५.७२

स्रोत: नेपाल धितोपत्र बोर्ड, नेपाल स्टक एक्सचेन्ज लि. ।

५.७ समग्र दोस्रो बजारको अवस्था जनाउने नेप्से परिसूचक आर्थिक वर्ष २०६९/७० को फागुन मसान्तमा ५४५.७२ विन्दु कायम भएको छ जुन अघिल्लो वर्षको सोही समयको भन्दा ७३.८ प्रतिशतले बढी हो । आर्थिक वर्ष २०६८/६९ को प्रथम आठ महिनाको अन्त्यमा नेप्से परिसूचक ३१३.९२ विन्दु रहेको थियो । यसरी हेर्दा नेप्से परिसूचकको गतिले समग्र अर्थतन्त्र सकारात्मक बाटोमा रहेको देखाउँछ ।

नेपाल धितोपत्र बोर्ड

५.८ आफ्नो लगानीमा रहने जोखिम प्रति सजग एवं सचेत गराई लगानीकर्ताको बाहुल्यता बढाउन तथा काठमाण्डौ उपत्यकामा मात्र सीमित रहेको नेपालको धितोपत्र बजारमा सर्वसाधारण लगानीकर्ता एवं सबै तह तप्काका व्यक्तिहरूको स्वामित्व बढाउन, देशका सबै क्षेत्रका उद्योग व्यवसायीहरूको संलग्नता बढाउन, देशको औद्योगिकीकरण, व्यापारीकरण एवं महत्वपूर्ण विकास पूर्वाधारहरूको विकास विस्तारमा सर्वसाधारण लगानीकर्ताको सहभागीता बढाई सहभागीता मूलक विकासलाई प्रवर्द्धन गर्न, विभिन्न धितोपत्रहरू शेयर, डिबेन्चर, विकास ऋणपत्र, सामूहिक लगानी योजना एवं अन्य विकसित वित्तीय औजारहरूको प्रयोग एवं प्रचलन बढाउन तथा यस्ता औजारहरूको सही मूल्य निर्धारण गराउन र देशको समग्र विकासमा टेवा पुऱ्याउन नेपाल धितोपत्र बोर्डले धितोपत्रका सरोकारवाला पक्षहरूसँग सहकार्य गर्दै धितोपत्र बजारका आधारभुत पक्षहरूका सम्बन्धमा जानकारी गराउने उद्देश्य सहित जिल्ला, जिल्लामा सर्वसाधारण लगानीकर्ताको लागि जानकारीमूलक/चेतनामूलक कार्यक्रम, लगानी शिक्षा प्रशिक्षण कार्यक्रम सञ्चालन गरेको छ ।

५.९ पुँजी बजारको सुधार, प्रभावकारी नियमन व्यवस्था, पुँजी बजारको स्थिरता तथा दीर्घो विकासका लागि पाँच वर्षीय पुँजी बजार गुरुयोजना (Five Year Capital Market Master Plan) मा उल्लेखित कार्यहरूलाई बोर्डको वार्षिक कार्यक्रममा समावेश गरी कार्यान्वयनमा निरन्तरता दिइएको छ ।

५.१० पुँजी बजारमा आई पर्नसक्ने सम्भावित जोखिमलाई न्यून गर्न तथा नेपालको पुँजी बजारको दिर्घकालिन विकासको लागि नेपाल धितोपत्र बोर्डले धितोपत्र सम्बन्धी व्यवसाय

गर्न अनुमतिपत्र प्राप्त कम्पनी वा संस्थाको सम्पत्ति शुद्धीकरणको सम्बन्धमा अपनाउनु पर्ने सजगता सम्बन्धमा निर्देशिका जारी गरेको छ ।

५.११ क्रेडिट रेटिङ्ग नियमावली, २०६८ को व्यवस्था बमोजिम इक्रा नेपाल लि. लाई क्रेडिट रेटिङ्ग सेवा सञ्चालनका लागि मिति २०६९ आश्विन १६ मा अनुमतिपत्र प्रदान गरिएको छ । उक्त संस्था सञ्चालनमा आइसकेकाले नेपाल धितोपत्र बोर्डले मिति २०६९ फागुन ११ पछि बोर्डमा सार्वजनिक निष्काशनको अनुमतिका लागि आवेदन गर्ने संस्थाहरूले क्रेडिट रेटिङ्ग गरेर मात्र सार्वजनिक निष्काशनको व्यवस्था गरेको छ ।

५.१२ संगठित संस्थाहरू एक अर्कामा गाभ्ने गाभ्ने (मर्जर तथा एक्विजीशन) क्रम बढ्दै गएकोमा शेयरधनीहरूको हकहित संरक्षणका लागि गर्नुपर्ने व्यवस्थासहितको निर्देशिका तयारीको क्रममा छ ।

५.१३ बोर्डका वेब पोर्टलहरूलाई अद्यावधिक गर्न, बोर्डको आन्तरिक तथा बाह्य सूचना प्रणालीलाई व्यवस्थित गर्न, बोर्डको आन्तरिक गतिविधिहरूको यान्त्रीकीकरण गर्न तथा पुँजी बजार क्षेत्रमा विद्युतीय विवरण प्रवाह प्रणाली (On-line reporting system) को व्यवस्थालाई थप सुदृढ गर्न बोर्डका वेब पोर्टलहरू नियमित रूपमा अद्यावधिक गर्नुका साथै बोर्डको वेबसाइटलाई सुधार गरी प्रयोगकर्ता मैत्री बनाइएको छ ।

५.१४ सामूहिक लगानी कोष स्थापना तथा व्यवस्थापन गर्न बजारमा चारवटा कोषहरू सिद्धार्थ म्युचुअल फण्ड, नविल म्युचुअल फण्ड, लक्ष्मी म्युचुअल फण्ड र एनएमबी म्युचुअल फण्ड दर्ता गरिएको छ । २०६९ साल फागुन मसान्तसम्म सिद्धार्थ म्युचुअल फण्डले रु. १० का दरले रु. ५० करोड बराबरका आफ्नो यूनिट बजारमा ल्याई सकेको छ ।

५.१५ लगानीकर्ताहरूको हितलाई ध्यानमा राखी शेयर खरिद कर्जाको लागि बैंक तथा वितीय संस्थामार्फत उपलब्ध गराई यस कर्जालाई सुव्यवस्थित बनाउन धितोपत्र दलाल कम्पनीमार्फत सहजीकरण गर्ने व्यवस्था गरिएको छ ।

५.१६ कमोडिटीज डेरिभेटिभ बजार नियमन सम्बन्धमा विज्ञहरूबाट अनुसन्धान भई प्रतिवेदन तयार गरिएको छ भने यसको नियमनको लागि नियमावलीको मस्यौदा तयार भएको छ ।

नेपाल स्टक एक्सचेन्ज लि.

५.१७ नेप्सेको हाल प्रयोगमा रहेको Trading Software विस्थापित गरी Online Trading सुविधा समेत रहेको अत्याधुनिक Software जडान गर्न दुइपक्षीय सहयोगका लागि भारतीय सरकार समक्ष प्रस्ताव पेश भएको छ । साथै नयाँ Online Trading सुविधा सहितको Software जडान गरी धितोपत्रको कारोवार देशका विभिन्न शहरहरूमा थप विस्तार गर्ने क्रममा कारोवार प्रणाली जडान पश्चात अविलम्ब विभिन्न शहरहरूबाट कारोवार सुरू गर्न सकिने अवस्थामा रहेको छ ।

५.१८ गत आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा रु. १० अर्ब बराबरको कारोवार भएकोमा यस आर्थिक वर्षमा इजाजत प्राप्त सदस्यहरू मार्फत गरिने सूचिकृत धितोपत्रको कारोवार रु. २० अर्ब पुर्‍याउने लक्ष्य राखिएकोमा समीक्षा अवधिसम्ममा रु. १४ अर्ब १५ करोड कारोवार भएको

छ । लगानीकर्ताहरूलाई लगानीको थप अवसर उपलब्ध गराउन कारोबार योग्य कम्पनीहरूको सूचीकरण गर्ने क्रममा आर्थिक वर्ष २०६९/७० को फाल्गुन मसान्त सम्ममा थप १५ नयाँ कम्पनीहरूको सूचीकरण भएको छ भने Over The Counter (OTC) Market तथा Right Renounce को बजार व्यवस्थित रूपमा सञ्चालनका लागि आवश्यक व्यवस्था गर्न आवश्यक अध्ययन तथा अनुसन्धान भईरहेको छ ।

५.१९ आर्थिक वर्ष २०६९/७० को समीक्षा अवधिसम्म कुल धितोपत्र व्यवसायीहरूको संख्या ५० पुगेको छ । समीक्षा अवधिमा बजारमा १४ वटा मर्चेन्ट बैंकरहरू कायम रहेका छन् । आर्थिक वर्ष २०६८/६९ को प्रथम आठ महिनाको अन्त्यमा संस्थागत धितोपत्र कारोबारका लागि ४८ वटा धितोपत्र दलाल तथा १२ वटा मर्चेन्ट बैंकरहरू कायम थिए ।

५.२० बजारमा सिद्धार्थ लगानी वृद्धि योजना-१ नामक सामूहिक लगानी योजनाका रु. १० का दरले रु. ५० करोड बराबरको युनिटहरूको खरिद-विक्री कार्य भइरहेको छ भने नविल म्युचुअल फण्ड, लक्ष्मी म्युचुअल फण्ड र एनएमबी म्युचुअल फण्ड दर्ता गरिएको छ । आर्थिक वर्ष २०६९/७० को प्रथम आठ महिनामा सिद्धार्थ लगानी वृद्धि योजना अर्न्तगत सिद्धार्थ म्युचुअल फण्डको लगानी रु.५० करोड रहेको छ र उक्त योजनाको अवधि ५ वर्ष हुनेछ ।

५.२१ मुलुकको पुँजी बजारको संगठित विकासको लागि धितोपत्र कारोबारलाई थप व्यवस्थित गर्न, धितोपत्रहरूलाई विद्युतीय रूपमा अभिलेख राखि धितोपत्रको कारोबार एवं राफसाफ तथा फछ्यौट कार्यलाई आधुनिक बनाउन केन्द्रिय निक्षेप सेवाको स्थापना भएको छ । नेपाल स्टक एक्सचेन्जको Fully owned subsidiary को रूपमा स्थापित उक्त कम्पनीले शेयर, डिभेन्चर, ऋणपत्र, स्टक तथा अन्य धितोपत्र कारोबार विद्युतीय रूपमा अभिलेख राखि प्रमाणपत्र रहित कारोबार प्रणाली सञ्चालन गर्ने, सहज गर्ने एवं धितोपत्र उपकरणहरूको नामसारी वा खातामा अद्यावधिक अभिलेख राख्ने कार्य गर्दछ । कम्पनीले पूर्वाधारको रूपमा सेन्ट्रल डिपोजिटरी एकाउण्टीङ्ग सफ्टवेयर (CDAS) निर्माण गरेको छ । साथै निक्षेप सदस्यता प्रदान गरी नेपाल धितोपत्र बोर्डमा दर्ता भएका कम्पनीहरूको धितोपत्र अभौतिकीकरण गरी केन्द्रीय निक्षेप प्रणालीको सुरूवात गरिएको छ ।

५.२२ नागरिक लगानी कोषले शुरू अवस्था देखि नै पुँजी बजार सम्बन्धी सेवा उपलब्ध गराउँदै आएको छ । हालसम्म कोषले साधारण शेयर र हकप्रद शेयर गरी १९ अर्ब भन्दा बढीको शेयर निष्कासन तथा विक्री प्रबन्ध सेवा प्रदान गरिसकेको छ । हाल शेयर बजारमा देखिएको उतार चढावका कारण अस्थिर स्थिति रहेकोले शेयर बजारमा सुधार ल्याउन दोस्रो बजारको शेयर कारोबारमा सहभागिता जनाई प्रभावकारी बजार निर्माता को भूमिका निर्वाह गर्न आवश्यक तयारी भइरहेको छ । साथै सहभागीको हितलाई मध्यनजर गरी आवाश कर्जाको दायरा विस्तार गर्दै लैजाने तयारी गरिएको छ । यसको अतिरिक्त अन्य किसिमका कर्जा सुविधाको व्यवस्था गर्नेतर्फ आवश्यक नीतिगत व्यवस्था भइरहेको छ । सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रम अन्तर्गत यही २०६८ माघ ४ गते बाट कर्मचारी बचत वृद्धि स्वीकृत अवकाश कोषमा आबद्ध सहभागीको लागि रु.१ लाख बराबरको दुर्घटना

बीमाको व्यवस्था गरी निश्चित बीमाङ्क रकमको सुनिश्चितता प्रदान गरिएको छ । यस अन्तर्गत हालसम्म १७ सहभागीका परीवारहरू लाभान्वित भइसकेका छन् ।

बीमा

५.२३ बीमा ऐन, २०४९ अन्तर्गत २०२६ साल जेठ १ गते स्थापित बीमा समितिले बीमा व्यवसायलाई व्यवस्थित, नियमित, विकसित तथा नियन्त्रित गर्दै नियमनकारी निकायको रूपमा कार्य गर्दै आएको छ । यस निकाय अन्तर्गत ८ कम्पनीहरूले जीवन बीमा व्यवसाय कारोबार गर्ने, १६ कम्पनीहरूले निर्जीवन बीमा व्यवसाय कारोबार गर्ने र १ बीमा कम्पनीले दुवै प्रकारको कारोबार गर्दै आएको छ । बीमा कम्पनीको हाल संख्या २५ रहेको छ । स्वामित्व संरचनाको हिसावले ३ बीमा कम्पनी विदेशी बीमा कम्पनीहरूको शाखाको रूपमा, ३ बीमा कम्पनी विदेशी बीमा कम्पनीको संयुक्त पूँजी लगानीमा, १८ बीमा कम्पनी निजी स्वामित्वमा र १ बीमा कम्पनी सरकारी स्वामित्वमा रहेको छ ।

५.२४ बीमाको विश्वव्यापी मान्यतालाई स्वीकार गरी प्राकृतिक तथा सामाजिक जोखिम विरुद्ध समाजका सबै वर्गलाई जोखिमको आर्थिक सुरक्षा प्रदान गर्न राष्ट्रिय आवश्यकतामा अनुकूल बीमा व्यवसायको विकास र सुरक्षित बनाउने लक्ष्य हो । प्राकृतिक विपद र दैवी प्रकोप बाट उत्पन्न जोखिम विरुद्ध आर्थिक तथा सामाजिक सुरक्षण प्रदान गर्ने बीमा लाई जनजीवनको महत्वपूर्ण पाटोको रूपमा लिई नीतिगत र संस्थागत संरचनामा परिवर्तन गर्न आवश्यक छ । बीमा व्यवसायको विकास तथा विस्तारको साथै, ग्रामिण जीवन र अर्थतन्त्रमा बीमा विस्तार गर्दै कुल ग्राहस्थ उत्पादनमा बीमा क्षेत्रको योगदान मौजुदा एक प्रतिशत बाट वृद्धि गरी दुई दशमलव पाँच प्रतिशत पुऱ्याउने लक्ष्यका साथ कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको छ ।

५.२५ देशमा कार्यरत जीवन तथा निर्जीवन बीमा कम्पनीहरूको कुल बित्तिय स्रोत तथा उपयोग २०६९ फागुन मसान्तसम्ममा रु.८१ अर्ब १५ करोड ५ लाख पुगेको देखिन्छ । जुन अघिल्लो आर्थिक वर्षको तुलनामा ९.९२ प्रतिशतले वृद्धि भएको छ । आर्थिक वर्ष २०६८/६९ को अन्त्यमा सो रकम रु. ७३ अर्ब ८२ करोड ४९ लाख पुगेको देखिन्छ ।

५.२६ नेपालको बीमा व्यवसाय बाट आर्थिक वर्ष २०६४/६५ मा जीवन तथा निर्जीवन बीमामा गरी कुल बीमा शुल्क रु. ९ अर्ब ३४ करोड १८ लाख आर्जन भएको देखिन्छ । त्यस भन्दा पछिल्ला वर्षहरूमा क्रमशः बीमा शुल्कमा वृद्धिभई आर्थिक वर्ष २०६७/६८ मा कुल बीमा शुल्क रु. १६ अर्ब १४ करोड ३ लाख आर्जन भएको देखिन्छ । आर्थिक वर्ष २०६८/६९ को अन्त्य सम्ममा जीवन तथा निर्जीवन गरी कुल बीमा शुल्क रु.१९ अर्ब ४३ करोड ४० लाख आर्जन भएको देखिन्छ । यसै गरी आर्थिक वर्ष २०६९/७० फागुन मसान्त सम्ममा जीवन तथा निर्जीवन गरी कुल बीमा शुल्क रु. १२ अर्ब ७४ करोड २८ लाख आर्जन भएको देखिन्छ भने यस आर्थिक वर्ष को अन्त्य सम्ममा कुल बीमा शुल्क रु. २० अर्बको हाराहारीमा पुग्ने अनुमान गरिएको छ ।

तालिका ५ (ग) : जीवन तथा निर्जीवन बीमा कम्पनीहरूको स्रोत तथा उपयोगको विवरण*

(रु. करोडमा)

स्रोत	आर्थिक वर्ष २०६७/६८		आर्थिक वर्ष २०६८/६९		आर्थिक वर्ष २०६९/७०**	
	जीवन	निर्जीवन	जीवन	निर्जीवन	जीवन	निर्जीवन
क) चुक्ता पुँजी	२३७.३५	१६६.६७	२५३.८१	१८०.४७	२७९.०८	१८०.४७
ख) जगेडा कोष	२,६१२.७१	२८४.१३	३,११०.७६	३६७.३८	३,४५३.७६	४०५.४२
ग) अन्य दायित्व	२,००२.०२	८८०.८८	२,४९५.३५	९७४.७२	२,७४९.४५	१,०४६.८८
कुल स्रोत	४,८५२.०९	१,३३१.६८	५,८५९.९३	१,५२२.५७	६,४८२.२९	१,६३२.७६
उपयोग						
क) बैंक तथा नगद मौज्जात	११९.५९	८७.३३	१७०.४८	१००.१६	१७७.०१	१४४.७६
ख) लगानी	४,३६२.७३	८२८.१०	५,१५१.६४	९३४.९८	५,७१०.९९	९८८.५१
ग) स्थीर सम्पत्ति	१०५.६८	९८.०२	१३७.५३	१०७.८४	१४४.३४	१११.२४
घ) अन्य सम्पत्ति	२६४.०८	३१८.२२	४००.२७	३७९.६०	४४९.९४	३८८.२५
कुल उपयोग	४,८५२.०९	१,३३१.६८	५,८५९.९२	१,५२२.५७	६,४८२.२९	१,६३२.७६

*राष्ट्रिय बीमा संस्थानको जीवन बीमा तर्फ आर्थिक वर्ष २०६९/७० र निर्जीवन बीमा तर्फ आर्थिक वर्ष २०६८/६९ र २०६९/७० को अनुमानित विवरण समावेश गरिएको । **आर्थिक वर्ष २०६९/७० को फागुन मसान्त सम्मको मात्र विवरण समावेश गरिएको ।

स्रोत : बीमा समिति

५.२७ बीमकहरूले गरेको लगानीमा आर्थिक वर्ष २०६४/६५ सम्म जीवन तथा निर्जीवन बीमामा गरी कुल लगानी रु.२४ अर्ब ५३ करोड ३० लाख भएको देखिन्छ । त्यस भन्दा पछिल्ला वर्षहरूमा क्रमशः लगानीमा वृद्धिभई आर्थिक वर्ष २०६७/६८ मा कुल लगानी रु.४५ अर्ब १० करोड २४ लाख पुगेको देखिन्छ । आर्थिक वर्ष २०६८/६९ अन्त्य सम्ममा सवै बीमा कम्पनीबाट कुल लगानी रु. ५२ अर्ब २६ करोड ३१ लाख पुगेको देखिन्छ । आर्थिक वर्ष २०६९/०७० को फागुन मसान्त सम्ममा कुल लगानी रु. ५५ अरब ८९ करोड ६९ लाख पुगेको देखिन्छ भने यस आर्थिक वर्षको अन्त्य सम्ममा करिव ५७ अर्ब को हाराहारीमा पुग्ने अनुमान गरिएको छ ।

तालिका ५ (घ) : जीवन तथा निर्जीवन बीमा कम्पनीहरूको बीमाशुल्क तथा लगानी विवरण

रु. करोडमा

आर्थिक वर्ष	कुल बीमा शुल्क (रु. करोडमा)			वृद्धिदर (प्रतिशत)	लगानी (रु. करोडमा)			वृद्धिदर (प्रतिशत)
	जीवन	निर्जीवन	जम्मा		जीवन	निर्जीवन	जम्मा	
२०६४/६५	५४८.९९	३८५.१९	९३४.१८		२०३४.९९	४१८.३१	२४५३.३	
२०६५/६६	६६३.५७	४४२.०४	११०५.६१	१८.३५	२६५१.६२	५००.७९	३१५२.४१	२८.५०
२०६६/६७	८७६.६	६४९.६७	१५२६.२७	३८.०५	२९९३.९९	५९२.७६	३५८६.७५	१३.७८
२०६७/६८	९०९.४८	७०४.५५	१६१४.०३	५.७५	३६७८.३६	८३१.८८	४५१०.२४	२५.७५
२०६८/६९	११५९.८९	७८३.५१	१९४३.४	२०.४१	४२८३.३३	९४२.९९	५२२६.३२	१५.८८
२०६९/७०*	७००.५४	५७३.७४	१२७४.२८	-३४.४३	४५९३.३८	९९६.३१	५५८९.६९	६.९५

स्रोत : बीमा समिति, *आर्थिक वर्ष २०६९/७० को फागुन मसान्त सम्मको मात्र विवरण समावेश गरिएकोले विवरण तथा वृद्धिदरमा कम भएको देखिन्छ ।

૬. બાહ્ય ક્ષેત્ર

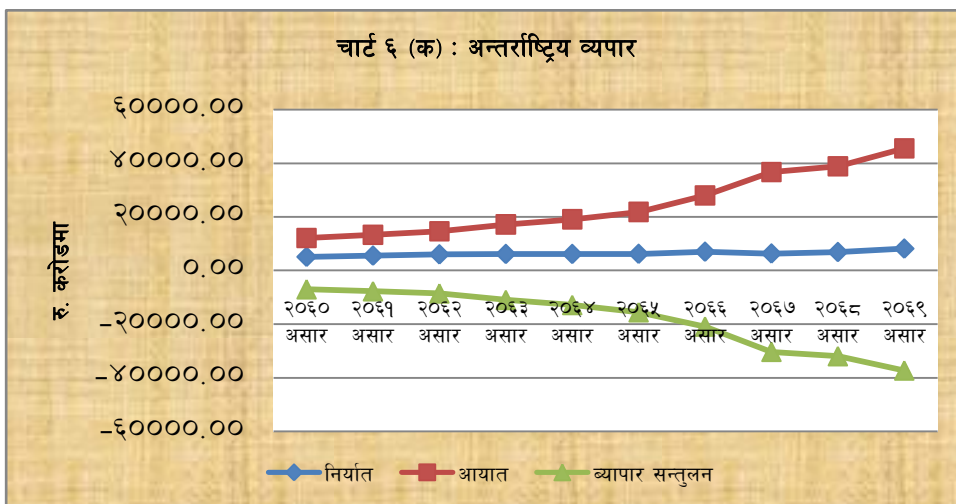
६. बाह्य क्षेत्र

स्वरूप तथा प्रवृत्ति

- ६.१ बाह्य क्षेत्र व्यवस्थापनका लागि खासगरी निर्यात व्यापारमा वृद्धि गरी आयात प्रतिस्थापन गर्दै जानु पर्ने र यसको माध्यमबाट भुक्तान सन्तुलन कायम गर्नु पर्ने हुन्छ। विश्वव्यापीकरण र आर्थिक उदारीकरण सँगसँगै बाह्य क्षेत्र व्यवस्थापन समष्टिगत आर्थिक नीतिको महत्वपूर्ण हिस्सा बन्दै गएको हालको स्थितिमा नेपालको निर्यात व्यापारको दाँजोमा आयात उच्च रहनु र भुक्तान सन्तुलनको मुख्य आधार विप्रेषण आप्रवाह हुनुले बाह्य क्षेत्र व्यवस्थापन चुनौतीपूर्ण हुँदै गएको छ। नेपालको कुल व्यापारको दुई तिहाई जति व्यापार भारतसँग रहेको तथा अन्तर्राष्ट्रिय जगतमा विकसित भैरहेका घटनाक्रमहरूको प्रत्यक्ष प्रभाव विप्रेषण आप्रवाहमा पर्ने भएकोले दीर्घकालीन रूपमा भुक्तान सन्तुलनलाई सहज अवस्थामा राख्न वैकल्पिक उपायहरूको खोजी गर्नुपर्ने हुन्छ।
- ६.२ उत्पादन लागत लगायतका कारणले नेपालले वस्तुको उत्पादन, प्रवर्द्धन तथा निर्यात कार्यमा खासै प्रगति गर्न नसकेका कारण वस्तु व्यापारमा घाटा व्यहोर्दै आएको भए तापनि उल्लेख्य रूपमा प्राप्त भैरहेको विप्रेषण आयका कारण विगत एक दशकमा चालु खाता औसतमा बचतमा रहेको देखिन्छ।
- ६.३ चालु खाता बचतमा रहेतापनि विगत करिब एक दशक यताको वस्तु व्यापारको प्रवृत्ति हेर्दा व्यापार घाटामा वृद्धि हुँदै गएको देखिन्छ। खासगरी निर्यातको तुलनामा आयातको वृद्धिदर उच्च रहेका कारण यस्तो देखिएको हो। यसैको परिणाम स्वरूप आर्थिक वर्ष २०५९/६० मा व्यापार घाटा कुल गार्हस्थ उत्पादनको १५ प्रतिशत रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा करिब २५ प्रतिशत पुगेको छ। आर्थिक वर्ष २०५९/६० मा कुल गार्हस्थ उत्पादनको १० प्रतिशत रहेको निर्यात व्यापार आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा ४.८ प्रतिशतमा ओर्लन पुगेको छ। यसैगरी, आयात व्यापारको कुल गार्हस्थ उत्पादन सँगको अनुपात आर्थिक वर्ष २०५९/६० मा २५ प्रतिशत रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा २९ प्रतिशत पुगिसकेको छ।

वैदेशिक व्यापार

- ६.४ आर्थिक वर्ष २०६९/७० को आठ महिनासम्ममा कुल वस्तु निर्यात ५.० प्रतिशतले वृद्धि भई रु. ५१ अर्ब १ करोड पुगेको छ। अघिल्लो वर्षको सोही अवधिमा यस्तो निर्यात १४.१ प्रतिशतले वृद्धि भई रु. ४८ अर्ब ५६ करोड रहेको थियो। मासिक रूपमा हेर्दा चालु आर्थिक वर्षको फागुन महिनामा कुल वस्तु निर्यात माघ महिनाको तुलनामा ५.० प्रतिशतले वृद्धि भएको छ। वैदेशिक व्यापारमा निर्यातको अंश १२.४ प्रतिशत र आयातको अंश ८७.६ प्रतिशत रहेको छ।

निर्यात

६.५ आर्थिक वर्ष २०६८/६९ को प्रथम आठ महिनामा कुल वस्तु निर्यातमध्ये भारततर्फको निर्यात अघिल्लो वर्षको आठ महिनाको १४.५ प्रतिशत वृद्धिको तुलनामा २.० प्रतिशतले मात्र वृद्धि भएको छ । त्यस्तै, अन्य मुलुकतर्फको निर्यात अघिल्लो वर्षको सोही अवधिसम्ममा १३.५ प्रतिशतले बढेको तुलनामा समीक्षा अवधिमा ११.२ प्रतिशतले वृद्धि भएको छ । अमेरिकी डलरमा अन्य मुलुकतर्फको वस्तु निर्यात अघिल्लो वर्षको सोही अवधिसम्ममा ५.६ प्रतिशत वृद्धिको विपरीत समीक्षा अवधिमा ०.४ प्रतिशतले ह्रास भई अमेरिकी डलर २० करोड ३६ लाख पुगेको छ ।

६.६ भारततर्फ मुख्यतया: जी. आई. पाइप, जुटको वोरा, तार, अदुवा र लक्ताकपडाको निर्यात बढेको छ भने अन्य मुलुकतर्फ विशेषगरी दाल, छाला र तयारी छालाका वस्तुको निर्यातमा वृद्धि भएको छ । कुल निर्यातमा भारततर्फको अंश ६५.२ प्रतिशत र अन्य मुलुकतर्फको अंश ३४.८ प्रतिशत रहेको छ ।

आयात

६.७ आर्थिक वर्ष २०६९/७० को आठ महिनामा कुल वस्तु आयात २२.१ प्रतिशतले बढेर रु. ३६० अर्ब ५६ करोड पुगेको छ । अघिल्लो वर्षको सोही अवधिमा यस्तो आयात १६.६ प्रतिशतले वृद्धि भई रु. २९५ अर्ब २४ करोड रहेको थियो । भारत तथा अन्य मुलुक दुवै तर्फको आयातको वृद्धिदर उच्च रहेको कारण कुल वस्तु आयातको वृद्धिदर अघिल्लो वर्षको सोही अवधिसम्मको तुलनामा समीक्षा अवधिमा उच्च रहन गएको हो । मासिक रूपमा हेर्दा फागुन महिनामा कुल वस्तु आयात माघ महिनाको तुलनामा १.१ प्रतिशतले घटेको छ ।

६.८ कुल आयातमध्ये भारतबाट भएको आयात अघिल्लो वर्षको सोही अवधिसम्मको १२.० प्रतिशत वृद्धिको तुलनामा समीक्षा अवधिमा २४.२ प्रतिशतको उच्च दरले बढेको छ । त्यसैगरी, अन्य मुलुकबाट भएको आयात अघिल्लो वर्षको सोही अवधिसम्ममा २६.३

प्रतिशत वृद्धिको तुलनामा समीक्षा अवधिमा १८.२ प्रतिशतले बढेको छ । अमेरिकी डलरमा अन्य मुलुकतर्फको वस्तु आयात अघिल्लो वर्षको सोही अवधिसम्ममा १६.८ प्रतिशत वृद्धिको तुलनामा समीक्षा अवधिमा ६.५ प्रतिशतले वृद्धि भई अमेरिकी डलर १ अर्ब ४१ करोड पुगेको छ । भारतबाट मुख्यतया: पेट्रोलियम पदार्थ, सवारी साधन तथा पाटपूर्जा, सिमेन्ट, चामल, औषधि र अन्य उपकरण र पाटपूर्जा लगायतको आयात बढेको छ भने अन्य मुलुकबाट विशेषगरी तयारी पोसाक, पाइप तथा पाइप फिटिङ, चाँदी, दुरसञ्चारका उपकरण र एम. एस. वाएर रड लगायतको आयात बढेको छ । कुल आयातमा भारतको अंश ६५.९ प्रतिशत र अन्य मुलुकको अंश ३४.१ प्रतिशत रहेको छ ।

तालिका ६ (क) : अन्तर्राष्ट्रिय व्यापार स्थिति (प्रथम आठ महिना)

प्रतिशत परिवर्तन

विवरण	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०*
निर्यात	१६.२	-८.५	५.९	१४.१	५
भारत	३.७	-३.३	१०.१	१४.५	२
अन्य मुलुकहरू	४२.९	-१६.८	-१.७	१३.५	११.२
आयात	२६.३	४१.८	१.२	१६.६	२२.१
भारत	१२.१	३८	२४.७	१२	२४.२
अन्य मुलुकहरू	५०.९	४६.८	-२७.२	२६.३	१८.२
व्यापार सन्तुलन	३०.१	५८.६	०.३	१७.१	२५.५
भारत	१५.६	५३.३	२८.२	११.५	२८.८
अन्य मुलुकहरू	५३.४	६५	-३०.९	२८.९	१९.५
कुल व्यापार	२४.२	३१.८	१.९	१६.३	१९.७
भारत	१०.२	२९.३	२२.४	१२.४	२१
अन्य मुलुकहरू	४९.४	३५.२	-२४.४	२४.४	१७.३
निर्यात आयात अनुपात	२४.९	१६.१	१६.८	१६.४	१४.१
भारत	२७	१८.९	१६.७	१७	१४
अन्य मुलुकहरू	२२.३	१२.६	१७.१	१५.४	१४.४
कुल निर्यातमा अंश (प्रतिशत)					
भारत	६०.९	६४.४	६६.९	६७.१	६५.२
अन्य मुलुकहरू	३९.१	३५.६	३३.१	३२.९	३४.८
कुल आयातमा अंश (प्रतिशत)					
भारत	५६.३	५४.७	६७.५	६४.८	६५.९
अन्य मुलुकहरू	४३.७	४५.३	३२.५	३५.२	३४.१
व्यापार संतुलनमा अंश (प्रतिशत)					

विवरण	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०*
भारत	५४.७	५२.९	६७.६	६४.३	६६
अन्य मुलुकहरू	४५.३	४७.९	३२.४	३५.७	३४
कुल व्यापारमा अंश (प्रतिशत)					
भारत	५७.२	५६.९	६७.४	६५.९	६५.८
अन्य मुलुकहरू	४२.८	४३.९	३२.६	३४.९	३४.२
कुल व्यापारमा आयात र निर्यातको अंश					
निर्यात	२०	१३.८	१४.४	१४.९	१२.४
आयात	८०	८६.२	८५.६	८५.९	८७.६

* अपरिष्कृत ।

स्रोत : नेपाल राष्ट्र बैंक ।

व्यापार सन्तुलन

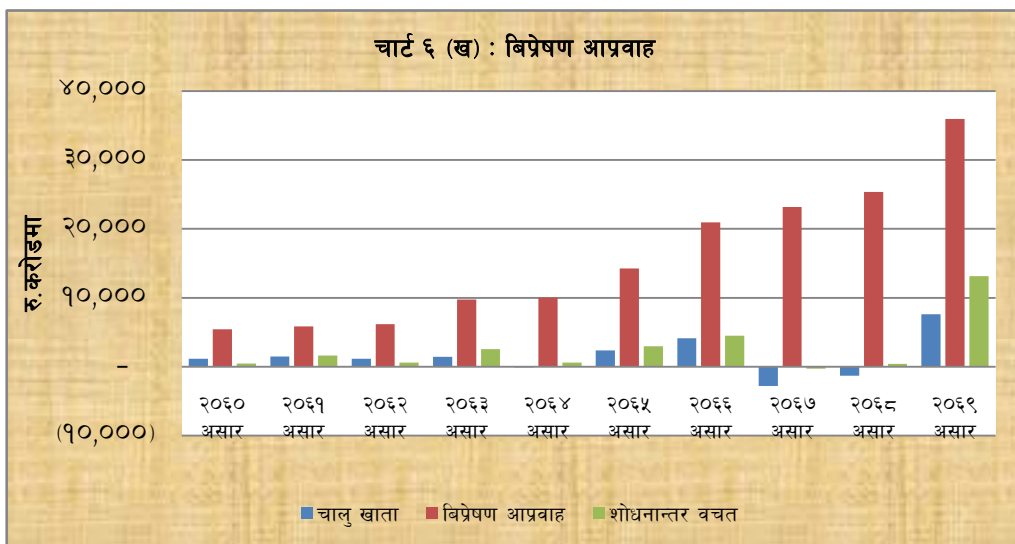
६.९ चालु आर्थिक वर्षको प्रथम आठ महिनामा कुल वस्तु व्यापार घाटा २५.५ प्रतिशतले वृद्धि भई रु. ३०९ अर्ब ५५ करोड पुगेको छ । अघिल्लो वर्षको सोही अवधिमा यस्तो घाटा १७.९ प्रतिशतले मात्र बढेको थियो । कुल वस्तु व्यापार घाटामध्ये भारतसँगको घाटा समीक्षा अवधिमा २८.८ प्रतिशतले वृद्धि भएको छ । अघिल्लो वर्षको सोही अवधिमा भारतसँगको यस्तो घाटा ११.५ प्रतिशतले मात्र बढेको थियो । त्यस्तै, अघिल्लो वर्षको सोही अवधिसम्ममा २८.९ प्रतिशतले बढेको अन्य मुलुकसँगको व्यापार घाटा समीक्षा अवधिमा १९.५ प्रतिशतले बढेको छ । आयातको वृद्धिदर उच्च रहेको कारण निर्यात-आयात अनुपात समीक्षा वर्षको पहिलो आठ महिनामा १४.९ प्रतिशतमा झरेको छ । अघिल्लो वर्षको सोही अवधिमा यस्तो अनुपात १६.४ प्रतिशत रहेको थियो ।

शोधनान्तर स्थिति

६.१० आर्थिक वर्ष २०६९/७० को आठ महिनासम्ममा समग्र शोधनान्तर स्थिति रु. ११ अर्ब ७८ करोडले बचतमा रहेको छ । अघिल्लो वर्षको सोही अवधिमा यस्तो बचत रु. ८१ अर्ब ९ करोड रहेको थियो । समीक्षा अवधिमा चालू खाता रु. ९ अर्ब ५० करोडले बचतमा रहेको छ । अघिल्लो वर्षको सोही अवधिमा यो खाता रु. ३७ अर्ब ५१ करोडले बचतमा रहेको थियो । वस्तु तथा सेवा आयातमा भएको उल्लेख्य वृद्धि र विप्रेषण आप्रवाहको वृद्धिदर घटेको कारण समीक्षा अवधिमा चालू खाता बचत न्यून रहन गएको हो । समीक्षा अवधिमा अमेरिकी डलरमा चालू खाता बचत १० करोड ७६ लाख डलर रहेको छ । अघिल्लो वर्षको सोही अवधिमा यो खाता ४६ करोड ९८ लाख डलरले बचतमा रहेको थियो ।

६.११ एफ.ओ.बी. मूल्यमा आधारित वस्तु व्यापार घाटा अघिल्लो वर्ष १६.९ प्रतिशतले बढेको तुलनामा समीक्षा अवधिमा २५.४ प्रतिशतको उच्च दरले बढी रु. २९७ अर्ब ८७ करोड पुगेको छ । समीक्षा अवधिमा खुद सेवा आय रु. २ अर्ब २ करोडले बचतमा रहेको छ ।

अघिल्लो वर्षको सोही अवधिमा खुद सेवा आय रु. ११ अर्ब ७ करोडले वचतमा रहेको थियो ।

६.१२ खुद ट्रान्सफर आय अघिल्लो वर्षको २९.७ प्रतिशत वृद्धिको तुलनामा समीक्षा अवधिमा १६.८ प्रतिशतले बढी रु. २९९ अर्ब ९४ करोड पुगेको छ । ट्रान्सफर अन्तर्गतको विप्रेषण आप्रवाह अघिल्लो वर्षको सोही अवधिसम्ममा ३४.७ प्रतिशत वृद्धिको तुलनामा समीक्षा अवधिमा २२.२ प्रतिशतले वृद्धि भई रु. २६६ अर्ब ९ करोड पुगेको छ । अमेरिकी डलरमा विप्रेषण आय अघिल्लो वर्षको सोही अवधिसम्ममा २४.२ प्रतिशत वृद्धिको तुलनामा समीक्षा अवधिमा १०.५ प्रतिशतले वृद्धि भई ३ अर्ब ५ करोड डलर पुगेको छ । मासिकरूपमा हेर्दा, विप्रेषण आप्रवाह चालू आर्थिक वर्षको माघ महिनाको तुलनामा फागुन महिनामा ४९.९ प्रतिशतले वृद्धि भएको छ ।

तालिका ६ (ख) : विप्रेषण आय

	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०*
रु. अर्बमा	१००.१४	१४२.६८	२०९.७०	२३१.७३	२५३.५५	३५९.५५	२६६.०९
वार्षिक प्रतिशत परिवर्तन	२.५	४२.५	४७.०	१०.५	९.४	४१.८	-
कुल गार्हस्थ्य उत्पादनसँगको अनुपात	१३.८	१७.५	२१.२	१९.४	१८.५	२३.१	-

स्रोत : नेपाल राष्ट्र बैंक ।

* प्रथम आठ महिनाको तथ्याङ्क ।

६.१३ समीक्षा अवधिमा पुँजी खातातर्फ रु. ५ अर्ब १६ करोडको मात्र खुद पुँजीगत ट्रान्सफर प्राप्त भएको छ। गत आर्थिक वर्षको यसै अवधिमा पुँजी खाता बचत रु. १० अर्ब २६ करोड रहेको थियो। वितीय खातातर्फ समीक्षा अवधिमा रु. ४ अर्ब ८२ करोडको प्रत्यक्ष वैदेशिक लगानी प्राप्त भएको छ। गत आर्थिक वर्षको यसै अवधिमा रु. ६ अर्ब २ करोडको प्रत्यक्ष वैदेशिक लगानी प्राप्त भएको थियो। अन्य लगानी सम्पत्ति गत आर्थिक वर्षको प्रथम आठ महिनामा रु. ९ अर्ब १२ करोड रहेकोमा समीक्षा अवधिमा करिब रु. १४ अर्ब ७४ करोड थप भएको छ। अन्य लगानी दायित्वतर्फ समीक्षा अवधिमा रु. ७ अर्ब ८ करोड सरकारी ऋण आप्रवाह भएको छ भने रु. ८ अर्ब १७ करोड साँवा भुक्तानी भएको छ।

विदेशी विनिमय सञ्चिति

६.१४ २०६९ फागुन मसान्तमा कुल विदेशी विनिमय सञ्चिति २०६९ असार मसान्तको रु. ४३९ अर्ब ४६ करोडको तुलनामा ३.२ प्रतिशतले वृद्धि भई रु. ४५३ अर्ब ६१ करोड पुगेको छ। २०६८ फागुन मसान्तमा यस्तो सञ्चिति २०६८ असार मसान्तको तुलनामा ३५.३ प्रतिशतले बढेर रु. ३६८ अर्ब १० करोड रहेको थियो।

६.१५ चालु आर्थिक वर्षको प्रथम आठ महिनामा कुल सञ्चितिमध्ये नेपाल राष्ट्र बैंकमा रहेको सञ्चिति २०६९ असार मसान्तको रु. ३७५ अर्ब ५२ करोडको विपरीत ०.८ प्रतिशतले ह्रास आई रु. ३७२ अर्ब ३३ करोड रहेको छ। अमेरिकी डलरमा भने बैकिङ्ग क्षेत्रको कुल सञ्चिति २०६९ असारदेखि २०६९ फागुन मसान्तसम्ममा ५.४ प्रतिशतले वृद्धि भई अमेरिकी डलर ५ अर्ब २३ करोड पुगेको छ। अधिल्लो वर्षको सोही अवधिमा यस्तो सञ्चिति २०.६ प्रतिशतले बढेको थियो। त्यसैगरी, समीक्षा अवधिमा अपरिवर्त्य भारतीय मुद्रा सञ्चिति १.४ प्रतिशतले वृद्धि भई भा.रु. ६१ अर्ब २५ करोड रहेको छ। अधिल्लो वर्षको सोही अवधिमा यस्तो सञ्चिति ६४.६ प्रतिशतले बढेको थियो।

तालिका ६ (ग) : कुल विदेशी विनिमय सञ्चिति

विवरण	२०६६ असार	२०६६ फागुन	२०६७ असार	२०६७ फागुन	२०६८ असार	२०६८ फागुन	२०६९ असार	२०६९ फागुन	रु. करोडमा प्रतिशत परिवर्तन (असार-फागुन)	
									२०६८	२०६९
नेपाल राष्ट्र बैंक	२२४१९	१८५९१	२०५३७	१९९८६	२१३१०	३०५०२	३७५५२	३७२३३	४३.१	-०.८
बाणिज्य बैंक	६००७	५८३७.३	६३५२	५७६२	५९०५.८	६३०८.५	६३९३	८१२८	६.८	२७.१
कुल सञ्चिति	२८४२६	२४४२९	२६८८९	२५७४८	२७२१५	३६८१०	४३९४६	४५३६१	३५.३	३.२

स्रोत : नेपाल राष्ट्र बैंक।

६.१६ आर्थिक वर्ष २०६९/७० को आठ महिनासम्मको आयातलाई आधार मान्दा विदेशी विनिमय सञ्चितिको विद्यमान स्तर १०.२ महिनाको वस्तु आयात र ८.८ महिनाको वस्तु तथा सेवा आयात धान्न पर्याप्त रहेको छ। गत आर्थिक वर्षको प्रथम आठ महिनासम्मको आयातलाई आधार मान्दा २०६८ फागुन मसान्तको विदेशी विनिमय सञ्चिति १०.१ महिनाको वस्तु आयात र ९ महिनाको वस्तु तथा सेवा आयात धान्न

पर्याप्त रहने स्तरमा थियो । विदेशी विनिमय सञ्चितिमा गत वर्षको तुलनामा वृद्धि भएपनि आयात परिमाणमा वृद्धि भएको तथा वस्तु आयात महङ्गो भएको कारणले गर्दा हाल कायम विदेशी विनिमय सञ्चितिले गत वर्ष भन्दा कम अवधिको लागि मात्र आयात धान्न सक्ने भएको हो ।

विनिमय दर

६.१७ २०६९ असार मसान्तको तुलनामा २०६९ फागुन मसान्तमा नेपाली रूपैयाँ अमेरिकी डलरसँग २.१ प्रतिशतले अधिमूल्यन भएको छ । अघिल्लो वर्षको सोही अवधिमा नेपाली रूपैयाँ अमेरिकी डलरसँग १०.८ प्रतिशतले अवमूल्यन भएको थियो । २०६९ फागुन मसान्तमा अमेरिकी डलर एक्को विनिमय दर रु. ८६.७७ पुगेको छ । २०६९ असार मसान्तमा उक्त विनिमय दर रु. ८८.६० रहेको थियो ।

तालिका ६ (घ) : विदेशी विनिमय प्रवृत्ति

विदेशी मुद्रा	खरिद दर (नेपाली रूपैयाँमा)					अधिमूल्यन (+) अवमूल्यन (-)	
						(प्रतिशतमा) (असार-फागुन)	
	२०६७	२०६८	२०६८	२०६९	२०६९	२०६८	२०६९
	असार	असार	फागुन	असार	फागुन		
अमेरिकी डलर	७४.४४	७०.९५	७९.५५	८८.६०	८६.७७	-१०.८	२.१
पाउण्ड स्टर्लिङ	११३.७१	११४.५४	१२४.७६	१३६.६२	१२९.३४	-८.२	५.६
यूरो	९४.७९	१००.३४	१०४.३५	१०७.९८	११२.८६	-३.८	-४.३
जापानी येन (दशको)	८.४५	८.९५	९.६७	११.१८	९.०२	-७.४	२३.९

स्रोत: नेपाल राष्ट्र बैंक ।

समस्या तथा चुनौती

६.१८ नेपालको बाह्य क्षेत्र विप्रेषण आयका माध्यमबाट सन्तुलनमा रहँदै आएको छ । विप्रेषण आयबाट तत्कालका लागि अर्थतन्त्रलाई गति दिन मद्दत पुगेतापनि यस्तो विप्रेषणको रकम प्रायशः उपभोगमा खर्च हुने र यसबाट विदेशी वस्तु तथा सेवाको आयात विस्तार हुँदै जाने प्रवृत्तिको विकास हुने गर्दछ । विगत केही वर्ष यताको प्रवृत्ति हेर्दा विप्रेषण आप्रवाह र पेट्रोलियम आयातमा नेपालको निर्भरता बढ्दै गैरहेको पाइन्छ । अर्थतन्त्रको दीर्घकालीन हितका लागि वस्तु तथा सेवाको निर्यात प्रवर्द्धन गर्ने र पेट्रोलियम पदार्थ माथिको निर्भरता कम गर्ने वातावरण सृजना गर्नु अत्यावश्यक छ ।

६.१९ नेपालको वैदेशिक व्यापार लामो समय देखि घाटामा रहँदै आएको छ । कुनैपनि अर्थतन्त्रको बाह्य क्षेत्र दिगो हुनलाई वस्तु व्यापारको बचत मार्फत चालु खाता बचतमा रहनु अपरिहार्य हुन्छ । तसर्थ नेपालले विश्व बजारमा तुलनात्मक लाभ हासिल गर्न सक्ने कृषि तथा जडीबुटीजन्य र हस्तकलाका वस्तुहरू निर्यात गर्ने तथा देशगत र वस्तुगतरूपमा व्यापार विविधीकरण गर्ने कार्य अघि बढाउन आवश्यक छ ।

- ६.२० नेपालमा पर्यटन क्षेत्रको विकास मार्फत शोधनान्तर स्थितीमा सुधार गर्न सकिने सम्भावना रहेकोले यसका लागि चीन र भारत केन्द्रित पर्यटन विस्तार गरी चीनबाट बढी पर्यटकहरू भित्र्याउन पर्यटक आगमनसँग सम्बन्धि कार्यलाई थप सहज तुल्याउने, चिनीयाँ भाषामा सूचना, जानकारी तथा स्वागतका सामाग्रीहरू तयार गर्ने र बढी चिनीयाँ पर्यटक आउन सक्ने ठाउँहरू पहिचान गरी ती ठाउँहरूमा स्थानीय सहभागितामा पर्यटन प्रवर्द्धन सम्पर्क कार्यालयहरू स्थापना गर्नु उपयुक्त देखिन्छ ।
- ६.२१ अन्तर्राष्ट्रिय व्यापार अन्तर्गत निर्यातलाई हेर्दा खासगरी निर्यात विन्दुहरूमा हुने भन्कट, अपर्याप्त निर्यात प्रोत्साहन, एउटै कागजात विभिन्न निकायमा बुझाउनुपर्ने अवस्था तथा उत्पादन र उत्पादकत्व बढ्न नसकेको हुँदा निर्यात व्यापारलाई आवश्यक पर्ने पूर्वाधारहरूको विकास गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

७. गरिबी निवारण र रोजगारी

७. गरिबी निवारण र रोजगारी

गरिबी निवारण

- ७.१ नेपालमा योजनावद्ध विकासको शुरूवाती वर्ष देखिनै आर्थिक विकास र गरिबी निवारणलाई विशेष रूपमा सम्बोधन गर्ने गरिएको भएता पनि वि.सं. २०४६ को राजनीतिक परिवर्तन पश्चात बनेका योजनाहरूले गरिबी न्यूनीकरणलाई प्राथमिकतामा राख्न थालेका हुन् । यस क्रममा नवौँ योजना (२०५४-५९) ले गरिबी न्यूनीकरणको २० वर्षे कार्ययोजना तयार गऱ्यो भने दशौँ योजना (२०५९-६४) लाई गरिबी न्यूनीकरण रणनीति पत्र (Poverty Reduction strategy Paper) को रूपमा तर्जुमा गरियो । आर्थिक वर्ष २०६७/६८ देखि शुरू भएको चालु त्रिवर्षीय योजनाले गरिबीलाई २५.२ प्रतिशतबाट घटाएर २१ प्रतिशत पुर्याउने लक्ष्य राखेता पनि प्रारम्भिक तथ्यांकले यो २३.८ प्रतिशतमा कायम रहेको देखाएको छ ।
- ७.२ आर्थिक वर्ष २०६६/६७ मा गरिएको नेपाल जीवनस्तर मापन सर्वेक्षण (तेस्रो) ले घरपरिवारको खर्चलाई आधार मानी गरिबीको रेखामुनि रहेका जनसंख्याको आंकलन गरेको थियो । आर्थिक वर्ष २०५२/५३ देखि १४ वर्ष अवधिमा भण्डै १७ प्रतिशत बिन्दुले गरिबी घट्नुमा साक्षरता वृद्धि, कृषि तथा गैरकृषि क्षेत्रको ज्यालादरमा भएको वृद्धि, व्यवसायिक तरकारी खेतीको विकास, बढ्दो सहरीकरण, कुल जनसंख्यामा आर्थिक रूपले सक्रिय जनशक्तिको हिस्सामा भएको वृद्धि र विप्रेषणको प्रमुख भूमिका रहेको थियो ।
- ७.३ गरिबी सम्बन्धी सर्वेक्षण नगरिएको अवधिमा गरिबी र प्रतिव्यक्ति कुल राष्ट्रिय उपभोग्य आय (Gross National Disposable Income) को बीचको अन्तरसम्बन्धको आधारमा गरिबीको रेखामुनिको जनसंख्या आंकलन गर्ने विधि अपनाई गरिबीको दर प्रक्षेपण गर्दा आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा २४.४ प्रतिशत र आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा २३.८ प्रतिशत जनसंख्या गरिबीको रेखामुनि रहेको देखिएको छ ।
- ७.४ चालु त्रिवर्षीय योजना अवधिमा गरिबीको रेखामुनिको जनसंख्या २१ प्रतिशतमा झार्ने लक्ष्य राखिएको भएता पनि समयमा पूर्ण बजेट आउन नसक्नु, पूँजीगत खर्च हुन नसक्नु, राष्ट्रिय प्राथमिकता प्राप्त आयोजना कार्यान्वयनमा समेत प्रत्येक चरणमा विभिन्न किसिमका बाधा अड्चन आउनुको कारणले सरकारी लगानी हुन नसकी तथा निजी लगानी पनि यथेष्ट हुन नसकी गरीबी न्यूनीकरणको लक्ष्यमा प्रभाव पारेको छ ।
- ७.५ संयुक्त राष्ट्र संघीय विकास कार्यक्रमले आफ्ना सदस्य राष्ट्रहरूको लागि सन् २०१५ सम्ममा पूरा गर्नुपर्ने गरी तयार गरेको सहस्राब्दी विकास लक्ष्यका अधिकांश लक्ष्यहरू प्राप्त हुने देखिएको छ । केही लक्ष्यहरू भने अहिले नै प्राप्त भइसकेका छन् । सहस्राब्दी विकास लक्ष्यको अद्यावधिक स्थिति तालिका ७(क) मा देखाइएको छ ।

तालिका ७ (क) : गरिबीको परिमाणात्मक सूचक

सहस्राब्दी विकास लक्ष्य	सूचक	प्रगति २०१०	हालसम्मको प्रगति	लक्ष्य २०१५
लक्ष्य १	दैनिक अमेरिकी एक डलरभन्दा कम आय भएका जनसंख्याको अनुपात	१९.७	-	१७
	दैनिक राष्ट्रिय गरिबी रेखामुनिका जनसंख्याको अनुपात	२५.४	२३.८	२१
	प्रतिदिन अमेरिकी एक डलर भन्दा मुनि आय भएका रोजगारको अनुपात (पीपीपी)	२२	-	१७
	न्युनतम आहारभन्दा कम खाना पाउने जनसंख्याको अनुपात	३६.१	१५.७	२५
	६-५९ महिना उमेर समूहका कम वजन भएका बालबालिकाको अवस्था	३६.४	२८.८	२९
	६-५९ महिनाका पुढकोपन भएका बालबालिकाको अनुपात	४६.८	४०.५	३०
लक्ष्य २	प्राथमिक शिक्षामा खुदभर्ना दर	९३.७	९५.३	१००
	कक्षा १ मा भर्ना भई कक्षा ५सम्म पुग्ने विद्यार्थीको अनुपात	७७.९	८४.२	१००
	१५-२४ वर्ष उमेर समूहका महिला तथा पुरुषको साक्षरता दर	८६.५	८८.६	१००
लक्ष्य ३	प्राथमिक शिक्षामा छात्र र छात्राको अनुपात	१	१.०२	१
	माध्यमिक शिक्षामा छात्र र छात्राको अनुपात	०.९३	०.९९	१
	उच्च शिक्षामा महिला तथा पुरुषको अनुपात	०.६३	०.५९	१
	१५-२४ वर्ष उमेर समूहका साक्षर महिला तथा पुरुषको अनुपात	०.८३	-	१
लक्ष्य ४	एक वर्ष मुनिका बालबालिकालाई दादुराविरुद्ध दिइएको खोपको अनुपात	८५.६	८७.७	९०
	पाँच वर्ष मुनिको बालमृत्युदर (प्रति एकहजार जीवित जन्ममा)	५०	५४	५४(३८)
	शिशु मृत्युदर (प्रति एकहजार जीवित जन्ममा)	४१	४६	३४(३२)
लक्ष्य ५	मातृमृत्यु अनुपात (प्रति एकलाख जीवित जन्ममा)	२२९	-	२१३(१३४)
	दक्ष प्रसूतीकर्ताको सहयोगमा सुत्केरी भएकाको प्रतिशत	२९	३६	६०
लक्ष्य ६	१५-४९ उमेरसमूहमा एच.आइ.भी./एड्सको संक्रमण	०.४९	-	०.३५
	औलोको संक्रमण (प्रति एक हजार जनसंख्यामा)	५.७	०.१९	३.८
	क्षयरोगको उपस्थिति दर ((प्रति एकलाख जनसंख्यामा)	२४४	२४४	२१०
	क्षयरोगबाट भएको मृत्युदर (प्रति एकलाख जनसंख्यामा)	२२	२२	२०
लक्ष्य ७	वनजङ्गलले ढाकेको क्षेत्र (प्रतिशतमा)	३९.६	-	४०
	खानेपानीको स्रोतमा दिगो पहुँच भएको जनसंख्या (प्रतिशतमा)	८०.४	८३	७३
	सुधारिएको सरसफाइमा दिगो पहुँच भएको जनसंख्या(प्रतिशतमा)	४३	६२	५३

नोट: कोष्टकमा दिइएको परिलक्ष्य परिमार्जन गरिएका हुन ।

स्रोत: राष्ट्रिय योजना आयोग ।

गरीबी निवारण कोष मार्फत गरिएका प्रयासहरू

७.६ आयोजनाको सुरु देखि २०६९ फागुन मसान्त सम्ममा ४९ जिल्लाहरू (नविन सोचमा आधारित कार्यक्रम समेत) अन्तर्गतका १ हजार ६ सय १९ गाउँ विकास समितिहरूमा २२ हजार ५ सय ३४ सामुदायिक संस्थाहरूबाट कार्यक्रम कार्यान्वयन भइरहेको छ र हाल

सम्ममा ६ लाख ४० हजार ५ सय २२ वटा लक्षित घरधुरी लाभान्वित भै सकेका छन् । कोषको कार्यक्रमबाट लाभान्वित कुल घरपरिवार मध्ये २८.५ प्रतिशत दलित, २४.४ प्रतिशत जनजाति छन् । त्यस्तै सामुदायिक संस्थामा आवद्ध सदस्यहरूमा ७५ प्रतिशत महिला रहनुले त्रिवर्षीय अन्तरिम योजनामा उल्लेख भए अनुसारको लक्षित कार्यक्रमको उद्देश्य अनुरूप सोभै गरिव तथा पिछडिएका समुदायसम्म पुग्ने सार्थक प्रयास गरिएको छ ।

- ७.७ त्रिभुवन विश्वविद्यालय अन्तर्गतको CEDA ले २०६७ मा गरेको प्रभाव मूल्याङ्कन अध्ययन अनुसार गरिवहरूको उपभोग्य क्षमता, खाद्यसुरक्षामा सुधार, आय आर्जन, सामाजिक विकास, केटाकेटीहरूको स्कूल जाने क्रम तथा महिला सशक्तिकरणमा सकारात्मक परिणामहरू आएको देखिएको छ । सो अध्ययनले लाभग्राहीहरूको उपभोग क्षमतामा वास्तविक मूल्यमा ३१ प्रतिशतले बृद्धि भएको देखाएको छ भने ६ देखि १९ महिनासम्म कोषको आर्थिक सहयोग प्राप्त गरेका घरधुरीहरूको उपभोग क्षमतामा ४४.४ प्रतिशतले अभिवृद्धि भएको छ । उक्त अध्ययनले गरिवहरूको खाद्य उपलब्धतामा १० प्रतिशतले बढेको पनि देखिएको छ । यसैगरी अर्को सामाजिक विश्लेषणसम्बन्धी अध्ययनले लाभग्राही घरधुरीको औसत आयमा ८२.५ प्रतिशतसम्म बृद्धि भएको देखिएको छ ।

तालिका ७ (ख) : गरिबी निवारण कोषबाट सामुदायिक संस्थाहरूलाई गएको अनुदान विवरण

क्र.सं.	आर्थिक वर्ष	खर्च रकम (रु. करोडमा)						
		आयआर्जन कार्यक्रम	साना पूर्वाधार विकास कार्यक्रम	नविनतम कार्यक्रम	जम्मा			
					जम्मा	विश्व बैंक अनुदान	ट्रस्ट फण्ड अनुदान	नेपाल सरकार अनुदान
१	२०६१/६२	१३.२६	६.४१	०.३४	२०.०१	१८.३६	—	१.६५
२	२०६२/६३	१५.५१	९.०७	१३.८१	३८.३९	३१.७६	—	६.६३
३	२०६३/६४	४०.४३	७.६४	४९.९१	९७.९९	९७.९९	—	—
४	२०६४/६५	१२७.४६	२३.०७	४.६५	१५५.१७	१५५.१७	—	—
५	२०६५/६६	९७.१५	२६.१८	२.७६	१२६.०९	१२६.०५	—	०.०४
६	२०६६/६७	१३८.८३	४२.६६	३.५७	१८५.०६	१८५.०६	—	—
७	२०६७/६८	१५२.६९	४७.०९	१.१४	२००.९२	१७२.०१	—	२८.९१
८	२०६८/६९	१४४.५५	९१.४५	२.४१	२३८.४०	१६६.१९	६८.५६	३.६६
जम्मा:		७२९.८८	२५३.५७	७८.५९	१०६२.०४	९५२.५९	६८.५६	४०.८९
९	२०६९/७०*	३५.०६	११.८७	०.९५	४७.८९	४२.७२	४.२८	०.८९
कुल जम्मा		७६४.९४	२६५.४४	७९.५४	११०९.९३	९९५.३१	७२.८४	४१.७८

* प्रथम आठ महिनाको ।

स्रोत : गरिबी निवारण कोष ।

- ७.८ गरिबी निवारण कोष अन्तर्गत ४९ जिल्लामा आय आर्जन कार्यक्रम, साना पूर्वाधार विकास कार्यक्रम तथा नविनतम कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने सामुदायिक संस्थाहरूलाई आर्थिक वर्ष २०६१/६२ देखि आर्थिक वर्ष २०६८/६९ सम्म रु. १० अर्ब ६२ करोड ४ लाख अनुदान दिइएको छ । गरिबी निवारण कोषबाट विभिन्न सामुदायिक संस्थाहरूलाई

दिइएको अनुदान बढ्दै गएको सन्दर्भमा पुनः यसको प्रभाव मूल्यांकन अध्ययन हुन जरूरी देखिएको छ ।

युवा तथा साना व्यवसायी स्वरोजगार कोष

- ७.९ उत्पादनशील श्रमको अधिकतम उपयोग, उद्यमशीलताको विकास मार्फत परम्परागत उत्पादन प्रणालीमा परिवर्तन गरी देशको द्रुततर विकासको लागि शिक्षित तथा अशिक्षित बेरोजगार युवाहरूलाई स्वरोजगारको अवसर उपलब्ध गराउन बैंक तथा वित्तीय संस्था र सहकारी संस्थाहरू मार्फत सहूलियत व्याजदरमा विनाधितो आवधिक ऋण उपलब्ध गराई स्वरोजगार कार्यक्रम सञ्चालन गर्न र व्यवसायिक तालिम समेत उपलब्ध गराउन आर्थिक वर्ष ०६५/६६ सालमा युवा तथा साना व्यवसायी स्वरोजगार कोषको स्थापना भएको हो ।
- ७.१० युवा स्वरोजगार कार्यक्रमको मुख्य उद्देश्य आर्थिक रूपले पिछडिएका विपन्न वर्ग, महिला, दलित, जनजाति, द्वन्द्वपिडित, बेरोजगार युवाहरू तथा परम्परागत सीप भएका जनताहरूलाई कृषि, व्यवसायजन्य र सेवा मुलक व्यवसाय मार्फत आय आर्जनमा वृद्धि गरी उनीहरूको जिविकोपार्जनलाई सहज बनाउन सुलभ रूपमा प्रति व्यक्ति अधिकतम रु दुई लाख सम्म विना धितो आवधिक रूपमा ऋण उपलब्ध गराउनु हो ।
- ७.११ यस अन्तर्गत खेती तथा कृषि, रिक्सा, ठेलागाडा सेवा सञ्चालन, परम्परागत सीप तथा जातजातीय सीप भएका कार्यक्रमहरू, एक गाउँ एक उत्पादन, बेरोजगारलाई रोजगार बनाउने सीप मुलक कार्यक्रमहरू, सरकारी तथा राष्ट्रिय एवं अन्तर्राष्ट्रिय गैरसरकारी संस्थाहरूसँग समन्वय गर्ने तथा बैंक तथा वित्तीय संस्था र सहकारी संस्थाहरू सँग समन्वय गर्ने जस्ता कार्यक्रमहरू रहेका छन् । कोषको उद्देश्य पुरा गर्न कोषले बैंक, वित्तीय संस्था र सहकारी संस्थाहरूलाई थोक कर्जा दिने र सो कर्जा बैंक, वित्तीय संस्थाहरूले लक्षित वर्गलाई पारिवारिक तथा सामुहिक जमानीमा परियोजना धितो राखी लघुवित्त कर्जा दिने व्यवस्था छ ।
- ७.१२ युवा तथा साना व्यवसायी स्वरोजगार कोषबाट आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा स्वरोजगार कार्यक्रम सञ्चालनको लागि विभिन्न २० वटा बैंक तथा संस्थाहरूलाई रु. २ अर्ब ५९ करोड ५ लाख रकम स्वीकृत भएकोमा रु. ४२ करोड ४ लाख ४६ हजार कर्जा प्रवाह भइ ४ हजार २ सय ६ जना स्वरोजगार भएका थिए । चालु आर्थिक वर्ष २०६९/७० को प्रथम आठ महिनासम्म स्वरोजगार कार्यक्रम सञ्चालनको लागि थप ५ वटा बैंक तथा ५ सय ५८ प्रारम्भिक सहकारी संस्थाहरूलाई रु. ६ अर्ब ८३ करोड २ लाख रकम स्वीकृत भइ ती संस्थाहरू मार्फत रु. ९६ करोड ३३ लाख ८० हजार कर्जा प्रवाह भएको छ । यसबाट १ हजार ५ सय २ जना स्वरोजगार भएका छन् । युवा तथा साना व्यवसायी स्वरोजगार कोष मार्फत सञ्चालित कार्यक्रमबाट २०७० जेष्ठ मसान्त सम्ममा कुल १३ हजार ८ सय ६२ जना युवाहरू स्वरोजगार भएका छन् । स्वरोजगारका मुख्य क्षेत्रहरू पशुपालन, कृषि, वागवानी, सेवा व्यवसाय, घरेलु उद्योग आदि रहेका छन् ।

रोजगारी

७.१३ नेपालमा प्रत्येक वर्ष करिब ४ लाख ५० हजार जति उत्पादनशील युवाहरूको रोजगार बजारमा प्रवेश हुने गरेको छ । यसरी प्रवेश गर्ने युवाहरूलाई आन्तरिक रोजगारीका अवसरहरूमा सहज पहुँच सुनिश्चित गर्न श्रम विभाग अन्तर्गत रोजगार सूचना केन्द्रको स्थापना गरी रोजगार विनिमय केन्द्रको रूपमा विकास गर्ने प्रयासको थालनी भएको छ । वेरोजगार जनशक्तिलाई व्यवसायिक ज्ञान र सीपयुक्त बनाई रोजगारीको लागि योग्य र दक्ष बनाउनु व्यावसायिक तथा सीप विकास तालिम केन्द्रहरू मार्फत आन्तरिक रोजगार प्रवर्द्धनका कार्यक्रमहरू तीव्र रूपमा अधि बढी रहेका छन् । उल्लेखित सीमित प्रयासका बावजुद देश भित्र रोजगारी अवसरको सीमितता तथा युवाहरूको वैदेशिक रोजगारीलाई महत्व दिने प्रवृत्तिको फलस्वरूप वैदेशिक रोजगारीका क्षेत्रमा चाप बढ्दै गएको देखिन्छ । यसर्थ, देशका उपलब्ध श्रोत र साधनलाई अझ बढी प्रभावकारी रूपमा रोजगारीतर्फ केन्द्रीकृत गर्ने नीतिगत व्यवस्थाको निमित्त राष्ट्रिय रोजगार नीतिको तर्जुमा गर्ने कार्य प्रारम्भ भएको छ ।

७.१४ राष्ट्रिय श्रम शक्ति सर्वेक्षण, २००८ को आधारमा सन् २०१० मा तयार गरिएको प्रतिवेदन अनुसार नेपालमा करिब १६ लाख बालबालिकाहरू श्रमिकका रूपमा कार्यरत रहेका छन् । जसमध्ये ६ लाख २१ हजार बालबालिकाहरू निकृष्ट प्रकृतिको श्रम गर्न बाध्य छन् । नेपालले सन् २०१६ सम्म निकृष्ट प्रकृतिका बालश्रम उन्मूलन र सन् २०२० सम्म सबै प्रकारका बालश्रम अन्त्य गर्ने राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा प्रतिबद्धता जनाएको छ । बालश्रम निवारणका लागि बालश्रम सम्बन्धी राष्ट्रिय गुरुयोजना परिमार्जन भैरहेको, बालश्रम निषेध र नियमित गर्ने ऐन, २०५६ र नियमावली, २०६२ लागू गरिएको, निकृष्ट प्रकृतिका श्रममा संलग्न बालश्रमिकको उद्धार, बालबालिकालाई यस्तो श्रममा प्रवेश गर्नबाट रोक, दिवा शिशु स्याहार तथा अनौपचारिक शिक्षा केन्द्रहरूबाट कामदारका १ सय ६० जना बालबालिकालाई शिक्षा प्रदान गरिएको, बालश्रम निवारण तथा सुधार आयोजना मार्फत सचेतनामूलक कार्यक्रमहरू, औपचारिक/अनौपचारिक शिक्षा, बालश्रम निवारण कोषको स्थापना तथा सञ्चालन र विभिन्न गैर सरकारी निकाय मार्फत समेत सचेतना मुलक, कानूनी सहयोग, मनोसामाजिक परामर्श, सीप विकास तालिम, पुनःस्थापित बाल श्रमिकका अभिभावकहरूलाई आयमूलक र रोजगारमूलक तालिम सञ्चालन आदि यस क्षेत्रका उपलब्धिहरू रहेका छन् ।

यथार्थ ज्यालादर

७.१५ ज्यालादर सूचकाङ्कमा भएको वृद्धिदर उपभोक्ता मुद्रास्फीति दरभन्दा कम रहेबाट वास्तविक ज्यालादर सूचकाङ्क ञातात्मक रहेको छ । आर्थिक वर्ष २०६८/६९ र २०६९/७० को फागुनमा वार्षिक विन्दुगत उपभोक्ता मुद्रास्फीति दर क्रमशः ७.० प्रतिशत र १०.२ प्रतिशतले बढेकोमा उक्त अवधिहरूमा ज्यालादर सूचकाङ्क क्रमशः २७.६ प्रतिशत र ७.८ प्रतिशतले बढेको छ । मुद्रास्फीति दर उच्च हुँदै जाँदा यथार्थ ज्यालादर कम हुनु स्वाभाविक नै भएपनि समीञा अवधिमा मुद्रास्फीतिको वृद्धिदर ज्यालादरमा भएको वृद्धिभन्दा बढी रहेको छ ।

वैदेशिक रोजगारी

७.१६ अन्तर्राष्ट्रिय बजारको माग अनुरूप ज्ञान र सीप प्रदान गरी प्रतिस्पर्धी श्रम शक्तिको विकास गर्ने, सुरक्षित, व्यवस्थित र मर्यादित वैदेशिक रोजगारको सञ्चालन र वैदेशिक रोजगारमा महिलाका सरोकारको सम्बोधन गर्ने मूल उद्देश्य रहेको वैदेशिक रोजगार नीति, २०६८ जारी भई कार्यान्वयनको दिशामा अघि बढेको छ । त्यस्तै तीन वर्षीय योजनाले देशको बेरोजगारी अवस्थामा कमी ल्याउन, गरिबी न्यूनीकरण गर्न र अर्थतन्त्रको सुदृढीकरणमा वैदेशिक रोजगारको योगदानलाई बढाउनुका साथै सुरक्षित तथा मर्यादित वैदेशिक रोजगारको व्यवस्थापन गर्ने उद्देश्य राखेको छ । वैदेशिक रोजगारका लागि संस्थागत रूपमा कामदार पठाउन खुला गरिएका मुलुकहरूको संख्या १ सय ९ वटा पुगेको छ ।

तालिका ७ (ग) : आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा देशगत वैदेशिक रोजगारीको स्थिति

सि.नं.	देश	पुरुष	महिला	जम्मा
१	कतार	५४६३९	५८२	५५२२१
२	मलेसिया	९७५४३	४६९७	१०२२४०
३	साउदी अरब	६०५७६	२८३	६०८५९
४	यू.ए.ई.	३२३९९	५६८६	३८०८५
५	कुवेत	६१५०	३४०८	९५५८
६	बहराईन	२३१८	५६५	२८८३
७	ओमन	२१२७	६८३	२८१०
८	दक्षिण कोरिया	१६१३	१५१	१७६४
९	लेबनान	१८४	१५८	३४२
१०	इजरायल	३०	२९	५९
११	अफगानिस्तान	२११	२	२१३
१२	जापान	६५०	१०१	७५१
१३	अन्य	१६३४	३६८	२००२
जम्मा		२६००७४	१६७१३	२७६७८७

स्रोत :- वैदेशिक रोजगार विभाग ।

७.१७ आर्थिक वर्ष २०५०/५१ देखि आर्थिक वर्ष २०६८/६९ सम्म वैदेशिक रोजगारीमा गएका कामदारको कुल संख्या २४ लाख ३७ हजार १ सय ११ रहेको देखिन्छ । विभिन्न प्रतिवेदनहरूले सरकारी अनुमतिविना पनि उल्लेख्य संख्यामा नेपाली कामदार रोजगारीका लागि विदेशमा गएको तथ्यांकहरू प्रस्तुत गरिएको पाइन्छ । औपचारिक र अनौपचारिक संख्यालाई आधार मान्दा अहिले ३० लाख भन्दा बढी संख्यामा नेपाली नागरिकहरू विदेशमा रोजगारीको प्रयोजनका लागि गएको अनुमान छ । आर्थिक वर्ष २०६९/७० को दोस्रो चौमासिकसम्म वैदेशिक रोजगारीमा जाने नेपाली कामदारहरूको संख्या २ लाख ७६ हजार ७ सय ८७ रहेको छ । जस मध्ये महिला १६ हजार ७ सय १३ जना र पुरुष २ लाख ६० हजार ७४ जना रहेको पाइन्छ । वैदेशिक रोजगारमा गएका कामदारहरूको संख्या देशगतरूपमा देहायअनुसार रहेको छ ।

७.१८ आर्थिक वर्ष २०६८/६९ सम्म वैदेशिक रोजगारीमा जाने कुल संख्या २४ लाख ३७ हजार १ सय ११ जना मध्ये सबै भन्दा बढी मलेसियामा ७ लाख ७३ हजार ९ सय ४०, कतारमा ६ लाख ९० हजार ३ सय ९५, साउदी अरबमा ४ लाख ९२ हजार ८ सय ९६, संयुक्त अरब ईमिरेट्स (यु.ए.ई) मा ३ लाख १३ हजार ४ सय ६१ गएका छन् ।

रोजगारी एवं श्रमिक स्थिति विश्लेषण

७.१९ देशमा दिनानुदिन बढिरहेको बेरोजगारी समस्या समाधान गर्ने तर्फ स्पष्ट नीति तथा कार्यक्रमको अभाव एवम् खाका तयार नभएको कारण गरिबीलाई पूर्ण रूपमा हटाउने कार्य चुनौतीपूर्ण छ । गरिबी नहटेसम्म देश विकासको परिकल्पना साकार हुन सक्दैन । गरिबीलाई निराकरण गर्ने प्रमुख माध्यम भनेको रोजगारी नै हो । रोजगारीका लागि धेरै युवाहरू विदेशिने क्रम बढ्दो छ । स्वदेशमा रोजगारीका अवसरहरू एकदमै न्यून रहेको छ । कृषि क्षेत्रमा रहेको निर्भरताले मात्र यो समस्या समाधान हुने देखिँदैन । यस्तो अवस्थामा देशभित्र लगानी बढाई व्यापक मात्रामा रोजगारीका अवसरहरूको सृजना गर्नु आवश्यक भएको छ ।

७.२० विगत केही वर्ष अगाडिदेखि गरिबी न्यून गर्ने कार्यक्रमहरू सञ्चालन भएको भएपनि अपेक्षित मात्रामा गरिबी घट्न सकेको छैन । विदेश एवम् स्वदेशमा काम गर्ने श्रमिकहरूको अधिकार, स्वास्थ्य बीमा लगायतका सुविधाबाट पनि श्रमिकहरू वञ्चित रहेको तथ्यलाई पनि नकार्न सकिँदैन । यसतर्फ पनि ध्यान पुर्‍याउनुपर्ने देखिएको छ ।

गरिबी निवारण र रोजगारीका लागि सञ्चालित लक्षित कार्यक्रमहरू

कर्णाली रोजगार

७.२१ कर्णाली अञ्चलको अधिकांश परिवारका व्यक्तिहरूको परम्परागत पेशा, व्यवसाय वा रोजगारीबाट प्राप्त आम्दानीले जीवन धान्न कठिन भएको यथार्थलाई ध्यानमा राखी यस्ता परिवारहरूलाई रोजगारीका अवसर उपलब्ध गराउने अभिप्रायले आर्थिक वर्ष २०६३/६४ देखि कर्णाली अञ्चलमा एक परिवार एक रोजगारको नामबाट यो कार्यक्रम सञ्चालनमा रहँदै आएको छ । कर्णाली अञ्चलमा सञ्चालित यस कार्यक्रम तर्फ २०६९ आषाढ मसान्त सम्म ६९ हजार ९ सय ७६ घरधुरी मध्ये करिब ७३ हजार ९ सय १३ बेरोजगार घरपरिवारका सदस्य रहेको छन् । यस कार्यक्रम बाट आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा ५ सय ४१ वटा योजना (मोटरबाटो, विद्यालय भवन, साना लघु जलविद्युत मर्मत, गोरेटो, घोडेटो, फलफुल एवं जडिबुटी खेती) सम्पन्न भएका छन् । यस्ता योजनाबाट कर्णाली अञ्चलमा १०-१२ दिन बराबरको रोजगारी सृजना भई ७ लाख ९६ हजार ५ सय १८ कामबाट सम्बन्धित व्यक्ति लाभान्वित भएका छन् । चालु आर्थिक वर्ष २०६९/७० को प्रथम आठ महिनाको अवधिमा बेरोजगार परिवारको विवरण अद्यावधिक गर्ने, बेरोजगार परिवारका समुह गठन गरी निजहरूले चयन गरेका योजनाहरू छनौट गर्ने, ती योजना सञ्चालनका लागि अनुमानित लागत तयार गर्ने, जिल्लामा कार्यरत सरकारी, संघ संस्थासँग कार्यगत समन्वय र एकिकृत गर्ने कार्य गर्दै योजनाको कार्यान्वयनको काम भएको छ ।

पश्चिम उच्च पहाडी गरिबी निवारण

७.२२ मध्य पश्चिम तथा सुदूर पश्चिमका उच्च पहाडी जिल्लाहरूमा बसोबास गर्ने अति विपन्न जनताको जीवनस्तर सुधार गर्ने उद्देश्यले जुम्ला, हुम्ला, बझाङ, बाजुरा, मुगु, डोल्पा, कालिकोट, जाजरकोट, रुकुम, रोल्पा र दैलेख जिल्लामा पश्चिम उच्च पहाडी गरिबी निवारण आयोजना नेपाल सरकार, IFAD, सम्बन्धित जिल्ला विकास समितिहरू, गाउँ विकास समितिहरू, निजी क्षेत्र र स्थानीय उपभोक्ताहरूको संयुक्त लगानीमा सञ्चालन भइरहेको छ। आर्थिक वर्ष २०६७/६८ मा पूर्वाधार सम्भार तर्फ सिँचाई ३२ वटा, खानेपानी ५९ वटा, विद्यालय ३२ वटा, पुल ५ वटा स्वास्थ्य केन्द्र २ वटा निर्माण सम्पन्न भई २० हजार २ सय ९ घरधुरी लाभान्वित भएका थिए भने ६१ वटा कबुलीयती वन समूह गठन गरेको र यसबाट ४ हजार ४ सय ९० विपन्न तथा गरिब घरधुरी समेटिएका थिए। यसैगरी वृक्षारोपणका लागि १ लाख ८३ हजार ९ सय ६६ बिरूवा समूहमा प्रदान गरिएको थियो र यस अवधिमा ४ सय ९६ हेक्टर कबुलियती वनको जग्गामा विभिन्न प्रजातीका बिरूवा रोपण र ५ सय ५६ सामुदायिक संस्था निर्माण कार्य सम्पन्न भएका थिए। चालु आर्थिक वर्षको प्रथम ८ महिनामा सामुदायिक पूर्वाधार विकास सम्भार तर्फ क्रमागत विद्यालय तथा सामुदायिक भवन २ गोटा, क्रमागत खानेपानी १० वटा, क्रमागत लघु सिँचाई योजना ८ वटा, खानेपानी योजना ३ गोटा सम्पन्न भएका छन्।

स्थानीय अग्रसरताको नयाँ ज्ञान र सीपसँग आबद्धता

७.२३ अछाम, दैलेख, जाजरकोट र कालिकोट जिल्लामा सञ्चालित यो कार्यक्रमबाट आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा २५ गाउँ विकास समितिको लागि आवधिक योजना निर्माण तालिम दिइएको, २५ गाउँ विकास समितिहरूको आवधिक योजना निर्माण गरिएको, २ सय १३ समूहको क्षमता विकास गरिएको र ७ हजार २ सय जना साना किसानहरूलाई बजारमा पहुँच अभिवृद्धि तालिम प्रदान गरिएको थियो। आर्थिक वर्ष २०६८/६९ को फागुन मसान्तसम्म २५ गाउँ विकास समितिहरूको आवधिक योजना निर्माणको बारेमा प्रक्रियागत तालिम प्रदान गरिएको छ, २५ गाउँ विकास समितिहरूको आवधिक योजना निर्माणमा सहयोग एवं सहजीकरण गरिएको छ, १ सय २२ समूहको क्षमता विकास उत्पादन एवं व्यवसायिक योजना निर्माणमा सहजीकरण गरिएको छ, ३ हजार घरधुरी साना किसानहरूको बजारमा पहुँच पुऱ्याउने कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको छ भने ६ वटा कृषि उपज संकलन केन्द्र स्थापना एवं सञ्चालनमा सहयोग गरिएको छ।

नेपाल खाद्य संकट सम्बोधन

७.२४ खाद्यान्नको आकाशिदो मूल्यको मारबाट गरिब जनताहरूलाई तत्काल राहत पुऱ्याउने उद्देश्यले कामका लागि खाद्यान्न कार्यक्रम मार्फत खाद्य सुरक्षामा टेवा पुऱ्याउन विश्व बैंकको आर्थिक सहयोगमा विश्व खाद्य कार्यक्रमबाट खाद्यान्न (वस्तुगत) एवं प्राविधिक सहयोग प्राप्त भई आर्थिक वर्ष २०६५/६६ देखि सञ्चालन भइरहेको छ। ग्रामीण सामुदायिक पूर्वाधार विकास कार्यक्रम लागू भएका २१ जिल्लामा यो कार्यक्रम सञ्चालनमा रहेको छ। आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा यस कार्यक्रमबाट लाभग्राहीमा परेको प्रभाव सम्बन्धी मूल्यांकन (Beneficiary Assessment) गरिएको, ८ वटा कम्प्युटर खरिद

गरिएको तथा अनुगमन मूल्यांकन सम्बन्धी एक वटा तालिम प्रदान गरिएको थियो । चालु आर्थिक वर्ष को प्रथम आठ महिनामा शाखा रहित बैंकिङ्ग भुक्तानी (Branchless Banking Payment), व्यवस्थापन सूचना प्रणाली (Management Information System) को सुदृढीकरण गर्न तथा जि.वि.स./गा.वि.स.मा यसको सुदृढीकरणको लागि सूचना प्रविधि (IT) अधिकृत आपूर्ति गर्ने आदि कार्यको लागि परामर्शदाता छनौट गर्ने कार्य अघि बढाइएको छ ।

समस्या तथा चुनौतीहरू

- ७.२५ गरीब र धनी बीच असमानताको खाडललाई उपयुक्त कार्यक्रमहरूको माध्यमबाट न्यूनीकरण गर्दै देशबाट गरिबी निराकरण गर्नु एक कठिन र चुनौतीपूर्ण कार्य भएको छ ।
- ७.२६ भौतिक सुविधाको खोजी र विभिन्न देशीय परिस्थितिका कारण जनतामा बढेको क्षेत्रगत चलायमानता तथा सो को चाप सुरक्षित स्थान, नगर क्षेत्र र बढी सुविधा प्राप्त स्थानमा केन्द्रित रहेको हुँदा सहरी गरिबीजन्य समस्याको सम्बोधन गर्नु अत्यन्त चुनौतीपूर्ण देखिएको छ ।
- ७.२७ देशमा रहेको बेरोजगारीको समस्यालाई घटाउन देशको हरेक क्षेत्रमा स्थानीय सीप, पुँजी र प्रविधिको पहिचान गरी कार्यक्रम सञ्चालन गर्न र त्यस्ता कार्यक्रममा स्थानीय बेरोजगार युवायुवतीहरूलाई संलग्न गराउने कार्य पनि चुनौतीपूर्ण रहेको छ ।
- ७.२८ बालश्रम विरुद्धको चेतनाको कमी, स्थानीय तहसम्म बालश्रम हेर्ने संरचनाको अभाव, सञ्चालित कार्यक्रमहरू लक्षित वर्ग सम्म पुग्न नसक्नु, बालश्रमसम्बन्धी कार्यक्रमहरूबीच समन्वय कमजोर हुनु जस्ता समस्याहरू रहेका छन् । राष्ट्रिय र अन्तर्राष्ट्रिय निकायहरूबीच समन्वय र सहकार्य वृद्धि गर्नु, विद्यमान सामाजिक मान्यता र धारणा परिवर्तन गर्नु, बालश्रमबाट उद्धार र पुनःस्थापना गर्नु, यस सम्बन्धी ऐन नियमहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्नु, बालश्रमको प्रमुख कारक तत्व गरिबी निवारणका लागि कृषि, रोजगार, सामाजिक सुरक्षा, जीविकाका विकल्पहरूको विकास गर्नु चुनौतीको रूपमा रहेको छ ।
- ७.२९ मुलुकको विकास लाई तीब्रता दिन के कस्तो प्रकारको के कति मानव स्रोत आवश्यक पर्दछ र तीनको आपूर्ति कसरी गर्ने भन्ने सोच राखि जनशक्ति योजना आउन जरूरी छ । देशमा विद्यमान ठूला व्यापारिक तथा औद्योगिक प्रतिष्ठानहरूमा आवश्यक श्रमिक तथा दक्ष जनशक्तिको आपूर्तिमा स्वदेशी नागरिकलाई प्राथमिकता दिनेतर्फ पनि सचेत हुन आवश्यक देखिन्छ ।
- ७.३० कृषि व्यवसायलाई देशको अर्थतन्त्रको मेरूदण्ड मानिए पनि यस पेशाप्रति जनताको लगाव केन्द्रित गरी अदृश्यरूपमा रहेको बेरोजगारी समस्यालाई कम गर्ने कार्य कठिन र चुनौतीपूर्ण हुँदै गएको छ ।
- ७.३१ सामाजिक तथा आर्थिक कारणबाट देश विकासको मूलधारमा समावेश हुन नसकेका दलित, महिला, मधेसी, जनजाति, विपन्न एवम् पिछडिएको वर्ग, विकट तथा दूरदराजमा

बसोबास गर्ने बर्ग र अति गरिब तथा साना किसानहरूको गरिबी एवम् पछ्यौटेपनलाई निराकरण गरी राष्ट्रिय विकासको अभियानमा सरिक गराउने कार्य त्यत्तिकै जटिल र चुनौतीपूर्ण भएको छ ।

- ७.३२ प्रत्येक वर्ष देशको श्रम बजारमा थपिने अनुमानित ४ लाख ५० हजारको श्रमशक्तिले रोजगारको अवसर प्रदान गर्न नसकेको अवस्था छ । देशमा के कति दक्ष बेरोजगार, अर्ध बेरोजगार तथा बेरोजगार श्रमिकको संख्या छ, एकीन गरी सोको गहन अध्ययन र विश्लेषण समेत हुने गरेको पाइँदैन । साथै, श्रमशक्तिलाई कहाँ के कसरी परिचालन गर्ने, कस्तो कार्यक्रमको माध्यमबाट उनीहरूलाई काममा संलग्न गराउने भन्ने जस्ता कार्यक्रमको पनि अभाव रहेको र विभिन्न श्रमलाई कसरी उपयोग गर्ने भन्ने समन्वयकारी भूमिका समेत भएको पाइँदैन । यसले गर्दा बेरोजगारहरूको समस्या दिनानुदिन बृद्धि हुँदै गएको छ ।
- ७.३३ वैदेशिक रोजगारीमा जाने व्यक्तिहरू प्रस्थान बिन्दुबाटै ठगिन थाल्नु, गन्तव्य स्थानमा पुगेपछि सम्भौता बमोजिमको काम र ज्याला नपाउनु, रकम विप्रेषणमा अप्ठ्यारो हुनु, शारीरिक यातना सहनु, श्रमिकहरूलाई आवश्यक आधारभूत सूचना एवं जानकारी प्रदान गर्न नसक्नु र अवैधानिकरूपमा जाने कामदारहरूलाई नियन्त्रण तथा नियमन गर्ने कार्य चुनौतीपूर्ण छ । त्यस्तै वैदेशिक रोजगारीबाट भित्रिएको विप्रेषणको उत्पादन मूलक कार्यमा उपयोग गराउने दिशातर्फ सोच पुर्‍याउन जरूरी छ ।
- ७.३४ वैदेशिक रोजगारीमा जाने सबै देशहरूमा नेपाली नियोग नभएका कारण त्यहाँ कार्यरत श्रमिकहरूलाई आइपर्ने विभिन्न समस्याहरूबाट मुक्ति पाउन सक्ने अवस्था नरहेकोले श्रमिकहरूले अनेक समस्या भेलिरहको हुँदा यसको समाधानका लागि छिटोभन्दा छिटो पहल हुनु अत्यन्त आवश्यक छ ।

द. कृषि र वन

कृषि

८.१ नेपाली अर्थतन्त्रमा समग्र कृषि क्षेत्रले खेती आएको भूमिका प्रमुख रहेको छ । मुख्यतया ग्रामीणस्तरमा रहेका आम कृषक समुदायमा कृषि क्षेत्रबाट प्राप्त हुन गएको रोजगारीको अवसर, मुलुकलाई समष्टिगत रूपमा प्रदान हुने खाद्य सुरक्षाको कारण कृषि क्षेत्रको भूमिका महत्वपूर्ण रहेको छ । खुला बजारको अन्तराष्ट्रिय परिवेशमा मुलुकको कृषि क्षेत्रलाई व्यवसायिकरण तथा विविधिकरण गरी तुलनात्मक लाभ एवं प्रतिस्पर्धाको माध्यमबाट सक्षम बनाउनु आजको अपरिहार्य आवश्यकता बनेको छ । उपलब्ध श्रोत र साधनको आधारमा विगतका आवधिक योजनाहरू मध्ये पाँचौ योजना देखि नै कृषि क्षेत्रलाई उच्च प्राथमिकता दिइएको छ । यस क्षेत्रको विकासका लागि समयानुकूल कृषिनीतिहरू तर्जुमा गरी यसको प्रभावकारी कार्यान्वयनका साथै अनुगमन एवं मूल्याङ्कनमा विशेष जोड दिइएको छ । समग्र कृषि क्षेत्रको उत्पादन एवं उत्पादकत्व बृद्धि गरी बहुसंख्यक कृषक समुदायको जीवनस्तरमा सकारात्मक सुधार ल्याउन कृषि विकासका सम्पूर्ण कार्यक्रमहरू निर्देशित रहेका छन् ।

८.२ मुलुकको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा कृषि क्षेत्रको योगदान एक तिहाइको हाराहारीमा रहेको छ भने करीब दुई तिहाई जनसंख्या यसै क्षेत्रमा आय आर्जनका लागि क्रियाशील रहेको अवस्था छ । आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा कृषि क्षेत्रको योगदान ३५.३६ प्रतिशत रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा ३४.३३ प्रतिशत रहने अनुमान गरिएको छ । जुन आर्थिक वर्ष २०५७/५८ को स्थीर मुल्यमा १.२६ प्रतिशत ले बृद्धि हुने र गत आर्थिक वर्ष २०६८/६९ को भन्दा ३.६८ प्रतिशत बिन्दुले कमी हुने अनुमान छ ।

खाद्यान्न बाली उत्पादनको स्थिति

८.३ आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा नेपालको कुल खाद्यान्न उत्पादन (धान, गहुँ, मकै, कोदो, जौ, फापर) अधिल्लो वर्षको तुलनामा करीब ७ लाख २० हजार मेट्रिक टन अर्थात् करीब ८ प्रतिशतले घट्न गई गतवर्षको ९४ लाख ५८ हजार मेट्रिक टन बाट ८७ लाख ३८ हजार मेट्रिक टन हुने प्रारम्भिक अनुमान छ । साथै यस वर्ष खाद्यान्न बालीले ढाकेको कुल क्षेत्रफल समेत गतवर्षको तुलनामा करीब १ लाख ४० हजार हेक्टर घट्न गई ३३ लाख ४४ हजार हेक्टर पुग्न गएको अनुमान गरिएको छ । जसको कारण गतवर्षको तुलनामा करीब ४ प्रतिशतको हाराहारीमा उत्पादकत्व समेत घट्न गएको छ ।

८.४ आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा धानको उत्पादन गतवर्षको तुलनामा करीब ११ प्रतिशतले घट्न गई गतवर्षको करीब ५० लाख ७२ हजार मेट्रिक टन बाट करीब ४५ लाख ४ हजार मेट्रिक टन मात्र हुने अनुमान गरिएको छ । ढिलो तथा कमजोर मनसुनको कारण देशको धान खेती हुने कुल क्षेत्रफलमध्ये करीब १ लाख ११ हजार हेक्टर मा धान रोपाई नै हुन नसकि उत्पादकत्व समेत गतवर्षको तुलनामा ४.३ प्रतिशतले घटेको छ । यसवर्ष मुलतः खडेरीबाट केहि जिल्लाका केहि कृषक परिवार

तथा केहि क्षेत्रको धान बालीमा समेत असर पर्न गएको छ । यसवर्षको धान उत्पादन १५ जिल्लामा गतवर्षकै हाराहारीमा, २० जिल्लामा बढ्न गएको छ भने बाँकि चालिस जिल्लामा घट्न गएको छ ।

तालिका ८ (क) : खाद्यान्न बाली लगाएको क्षेत्रफल र उत्पादनको विवरण

बालीहरू	आर्थिक वर्ष २०६९/०७०			आर्थिक वर्ष २०६८/०६९		
	क्षेत्रफल (हेक्टर)	उत्पादन (मेट्रिक टन)	उत्पादकत्व (के.जी./हेक्टर)	क्षेत्रफल (हेक्टर)	उत्पादन (मेट्रिक टन)	उत्पादकत्व (के.जी./हेक्टर)
धान	१४२०५७० (-७.२)	४५०४५०३ (-११.३)	३१७१ (-४.३)	१५३१४९३ (२.३)	५०७२२४९ (१३.७)	३३१२ (११.१)
मकै	८४९६३५ (-२.५)	१९९९०१० (-८.३)	२३५३ (-५.९)	८७१३८७ (-३.८)	२१७९४१४ (५.४)	२५०१ (९.६)
गहुँ	७५९८४३ (-०.७२)	१८८२२२० (२)	२४७७ (३)	७६५२७५ (-०.३)	१८४६१०७ (५.७)	२४१२ (६.१)
कोदो	२७४३५० (-१.३)	३०५५८८ (-३)	१११४ (-१.७)	२७८०३० (३.०)	३१५०६७ (४.१)	११३३ (१.०)
जौ	२८९८९ (४)	३६९७३ (६)	१२७५ (२)	२७८७१ (-२.१)	३४७३६ (१४.९)	१२४६ (१७.३)
फापर	१०६८१ (३.३)	१००५६ (०.३)	९४२ (-२.९)	१०३३९ (०.३)	१००२१ (१३.३)	९६९ (१३.०)
जम्मा	३३४४०४६ (-४)	८७३८३५० (-७.६)	२६१३ (-४)	३४८४३९५ (०.२)	९४५७५९४ (९.८)	२७१४ (९.६)

स्रोत : कृषि विकास मन्त्रालय

नोट:-कोष्ठभित्रको अंकले अधिल्लो वर्षको तुलनामा भएको वृद्धिदरलाई प्रतिशतमा जनाउँछ ।

८.५ उत्पादनका हिसाबले धान पछिको दोस्रो प्रमुख खाद्यान्नबाली मकै हो । मकैको उत्पादन यस आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा गतवर्षको तुलनामा करीब ८ प्रतिशतले घट्न गई १९ लाख ९९ हजार मेट्रिक टन उत्पादन हुने अनुमान रहेको छ । यसवर्ष यसको क्षेत्रफलमा करीब साढे दुई प्रतिशत कमी आएको छ । खडेरीका कारण उत्पादकत्वमा करीब ६ प्रतिशतले कमी भई २३५२ के .जि. प्रति हेक्टर हुने अनुमान छ । आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा खडेरीको लामो प्रभाव तथा कतै कतै डाँठ कुहिने रोगको कारणबाट केहि क्षेत्रको मकैको उत्पादन घटेको भएता पनि बेमौसमी एवं बसन्ते मकैको क्षेत्रफल समेत बढेको कारण समग्र मकैको उत्पादनमा त्यति धेरै कमी आएको छैन ।

- ८.६ आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा कोदोको उत्पादनमा करीब तीन प्रतिशतले कमी आई गत वर्षको ३ लाख १५ हजार मेट्रिक टनवाट करीब ३ लाख ५ हजार मेट्रिक टन मात्र रहने अनुमान छ । कोदोबालीमा उन्नत बिउ, मल जस्ता प्रविधिको प्रयोग गर्ने चलन कम भएका कारण यसको उत्पादकत्वमा खासै बृद्धि हुन सकेको छैन ।
- ८.७ केहि हिमाली क्षेत्रमा मुख्य खाद्यान्न बालीको रूपमा रहेको फापरलाई गत दुई वर्ष देखि राष्ट्रिय तथ्याङ्कको रूपमा समावेश गरिएको हो । जस अनुसार देशका करीब ५० वटा जिल्लामा खेती हुने फापरबाली को क्षेत्रफल १० हजार ६ सय ८१ हेक्टर , उत्पादन १० हजार ५६ मेट्रिक टन तथा उत्पादकत्व ९ सय ४२ के.जि. प्रति हेक्टर रहेको छ । आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा यसको क्षेत्रफल गतवर्ष भन्दा करीब ३ प्रतिशतले बृद्धि भएको छ भने उत्पादकत्वमा करीब ३ प्रतिशतले कमी रहेको छ ।
- ८.८ उत्पादनको हिसाबले तेस्रो नम्बरमा पर्ने भएता पनि कृषि क्षेत्रको बालीतर्फको गार्हस्थ्य उत्पादनमा योगदानको हिसाबले दोस्रो नम्बरमा पर्ने गहुँबालीको उत्पादन गतवर्षको तुलनामा आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा २ प्रतिशतले बृद्धि भई १८ लाख ८२ हजार मेट्रिक टन हुने अनुमान छ । समय समयमा हिउदेवर्षा तथा हिमपात समेत भएकाले उत्पादनमा बृद्धि भई उत्पादकत्व करीब ३ प्रतिशतले बढेको अनुमान छ । यसवर्ष अधिकांश पूर्व तराईका जिल्लाहरूमा गहुँबालीको क्षेत्रफल घटेका कारण समग्र क्षेत्रफलमा समेत केहि कमी देखिएको छ । पश्चिम तथा पूर्व तराईका केहि जिल्लामा उत्पादन घटेको छ भने पहाड तथा हिमालका अधिकांश जिल्लामा उत्पादन बढेको छ ।
- ८.९ आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा जौ बाली लगाएको क्षेत्रफल करीब ४ प्रतिशतले र उत्पादन करीब ६ प्रतिशतले बढ्ने पुर्व अनुमान छ । जौको उत्पादन बढ्नुमा मध्य तथा सुदुर पश्चिमी पहाडमा भएको राम्रो हिउदे वर्षा तथा समय समयको हिमपात प्रमुख कारणको रूपमा देखिन्छन् । खाद्यान्नमा जौ बालीको उत्पादन करीब ३७ हजार मेट्रिक टन मात्र छ ।

नगदे बालीहरूको उत्पादन स्थिति

- ८.१० सामान्यतया तेलहन, सुर्ति, जुट, उखु, आलु लगायतका बालीलाई नगदे बाली भन्ने गरेको भएता पनि हालका दिनमा बिक्रि बितरण हुने हरियो मकै लगायत सबै बालीलाई नगदे बालीको रूपमा लिने गरिन्छ । यसवर्ष समग्र नगदे बालीले ढाकेको क्षेत्रफल करीब ४ लाख ८१ हजार हेक्टर, उत्पादन ५८ लाख ८० हजार मेट्रिक टन तथा उत्पादकत्व १२ मेट्रिक टन प्रति हेक्टर रहेको छ जुन गत वर्षको तुलनामा क्षेत्रफल यथावत, उत्पादन करीब ३ प्रतिशत तथा उत्पादकत्व ३ प्रतिशतले बृद्धि भएको छ ।

तालिका ८ (ख) : आर्थिक वर्ष २०६९/७० को नगदे बालीहरूको उत्पादनको प्रारम्भिक स्थिति

औद्योगिक बालीहरू	आर्थिक वर्ष २०६९/७०			आर्थिक वर्ष २०६८/०६९		
	क्षेत्रफल (हेक्टर)	उत्पादन (मेट्रिक टन)	उत्पादकत्व (के.जी./हेक्टर)	क्षेत्रफल (हेक्टर)	उत्पादन (मेट्रिक टन)	उत्पादकत्व (के.जी./हेक्टर)
तेलहन	२१५६०० (-१)	१७९००० (-१)	८३० (००)	२१८३२१ (२.२)	१८१२०६ (२.८)	८३० (०.७)
आलु	१८८०१२ (-१)	२७५३३९० (७)	१४६४५ (८)	१८७१२२ (२.५)	२६८२५३९ (७.०)	१४३३६ (४.४)
तरकारी	२४६१७४ (०)	३४०९७२२ (३)	१३८५१ (३)	२५५५७५ (४.७)	३४००९०३ (६.२)	१३३०७ (१.४)
फलफूल	१०३७३३ (२)	१०८६८५२ (६)	१०४७७ (३)	८१६२५ (३.१)	८८५५२१ (६.५)	१०८४९ (३.३)

स्रोत : कृषि विकास मन्त्रालय

नोट:- कोष्ठभित्रको अंकले अघिल्लो वर्षको तुलनामा भएको वृद्धिदरलाई प्रतिशतमा जनाउँछ ।

८.११ आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा तेलहन बाली (तोरी, सरसू, सूर्यमूखी आदी)को उत्पादन गत वर्ष भन्दा करीब १ प्रतिशतले कमी आइ १ लाख ७९ हजार मेट्रिक टन हुने अनुमान छ । क्षेत्रफलमा समेत करीब १ प्रतिशतले कमी भई २ लाख १५ हजार ६ सय हेक्टर पुग्ने अनुमान छ । हालका वर्षहरूमा सूर्यमूखीको उत्पादनमा कमशः वढोतरी हुदै आएको भएता पनि तोरीको उत्पादनमा केहि कमी आएकोले तेलबाली उत्पादनमा कमी हुन गएको अनुमान छ ।

८.१२ आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा आलुको उत्पादन करीब ७ प्रतिशतले बढ्न गई २७ लाख ५३ हजार मेट्रिक टन, क्षेत्रफलमा केहि कमी आई १ लाख ८८ हजार हेक्टर तथा उत्पादकत्व करीब ७ प्रतिशतले बढ्न गई १४ हजार ६ सय ४५ के.जि. प्रति हेक्टर हुने अनुमान छ । आलुबालीको उत्पादकत्व गत वर्ष बाहेक विगतका वर्षहरूदेखि नै उल्लेख्य रूपमा बढदै गएको छ । प्रमुख नगदे बालीको स्थान लिन उन्मुख आलु यसवर्ष सामान्य वृद्धि हुने अनुमान छ । आलु बालीको बजार मुल्य हालका वर्षहरूमा सिजनल रूपमा बढ्न गएको छ । यसो हुनाको कारण मुख्यतः उत्पादन लागत (Cost of Production) बढ्न जानाले भएको अनुमान छ । नेपालमा उत्पादित आलु खाद्यान्नको रूपमा समेत केहि हिमाली जिल्लामा प्रयोग गरिराखेको भएता पनि हालका वर्षहरूमा देश भित्रको उत्पादनले नपुग हुने अवस्था देखिएको छ ।

८.१३ आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा फलफूलको उत्पादन १० लाख ८७ हजार मेट्रिक टन पुग्ने अनुमान गरिएको छ । गत वर्ष फलफूलको उत्पादन १० लाख ३० हजार रहेको थियो । यसैगरि यसको क्षेत्रफलमा सामान्य वृद्धि भई १ लाख ३ हजार ७ सय ३३ हेक्टर पुग्ने अनुमान छ । व्यावसायिक केराखेती बढदै गएको, सुन्तलाको उत्पादनमा

वृद्धि भएको र आँपको फल्ने वर्ष भएका कारण पनि कुल फलफूल उत्पादन बढ्ने अनुमान रहेको छ ।

८.१४ आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा तरकारी बालीको उत्पादन करीब ३ प्रतिशतले बढ्न गई गत वर्षको ३३ लाख मेट्रिक टन बाट ३४ लाख मेट्रिक टन पुग्ने अनुमान गरिएको छ । तरकारी बालीले ढाकेको क्षेत्रफल २ लाख ४६ हजार हेक्टर रहने अनुमान छ । प्रमुख नगदेबालीको रूपमा हालका दिनहरूमा बेमौसमि तरकारी खेती गर्ने प्रचलन बढेका कारण यसको क्षेत्रफल तथा उत्पादनमा निरन्तर वृद्धि हुँदै गएको छ । जसले गर्दा तरकारी बालीको उत्पादनमा संलग्न कृषकको जिवनस्तरमा समेत उल्लेख्य सुधार आएको छ ।

८.१५ सुर्ति बाली यस आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा ५ प्रतिशतले घट्न गई २ हजार ४ सय मेट्रिक टन उत्पादन हुने अनुमान छ । विगत वर्षहरू देखिनै यसको उत्पादन तथा क्षेत्रफल घट्ने क्रम: जारी रहेको छ । यस वर्ष यसको क्षेत्रफल समेत घट्न गई १ हजार ८ सय हेक्टर रहेको अनुमान छ ।

तालिका ८ (ग) : आर्थिक वर्ष २०६९/७० को औद्योगिक बालीहरूको उत्पादनको प्रारम्भिक स्थिति

औद्योगिक बालीहरू	आर्थिक वर्ष २०६९/७०			आर्थिक वर्ष २०६८/०६९		
	क्षेत्रफल (हेक्टर)	उत्पादन (मेट्रिक टन)	उत्पादकत्व (के.जी./हेक्टर)	क्षेत्रफल (हेक्टर)	उत्पादन (मेट्रिक टन)	उत्पादकत्व (के.जी./हेक्टर)
दलहन	३३३४३६ (००)	३५६७४३ (१२)	१०७०१ (१२)	३२८२७२ (-१.८)	३२७१४८ (२.८)	९९७ (४.७)
सुर्ति	१८०० (-५)	२४३० (-५३)	१३५० (०५)	१११० (-२.२)	१२०० (-३.१)	१०८१ (-०.९)
उखु	६४४८३ (०)	२९३०००० (२)	४५४३८ (२)	६४४८३ (२.४)	२८६९४९३ (५.६)	१४३३६ (३.१)
जुट	११३०० (७)	१५५०० (७)	१३७२ (०)	१०५४० (-०.२)	१४४२४ (००)	१३६९ (०.२)
चिया	१९०५६ (५)	१९२२५ (३)	१००९ (-२)	१८१४९ (-०.१)	१८७२६ (५)	१०३२ (५.१)
कफी	१८०४ (१)	४६० (१०)	२५५ (९)	१७८० (१३.५)	४१८ (२४.४)	२३५ (९.६)
कपास	१७५ (३०)	१५० (१३)	८५७ (-१३)	१३५ (३.७)	१३३ (७.४)	९८५ (४०)
मह (घार)	१२५०००	१६२५ (८)		१२५०००	१५०० (८०)	
च्याउ		१६०० (५)			१५३० (७.७)	
रेशम कोया		४०			४० (५)	

स्रोत : कृषि विकास मन्त्रालय

नोट:-कोष्ठ भित्रको अंकले गत वर्षको तुलनामा भएको वृद्धि दरलाई प्रतिशतमा जनाउँछ ।

- ८.१६ आर्थिक वर्ष २०६९/६९ मा प्रमुख औद्योगिक बालीको रूपमा रहेको उखुको क्षेत्रफल तथा उत्पादन करीब २ प्रतिशतले बढ्न गई ६४ हजार ४ सय ८३ हेक्टरमा करीब २९ लाख ३० हजार मेट्रिक टन उत्पादन पुग्ने अनुमान छ । विगतमा उखु बिक्रीमा समस्या भई लागत उठाउन समेत मुश्किल परेका कारण कृषकहरू उखु खेतीबाट पलायन हुन लागेकोमा हालका दिनहरूमा चिनीको खपत तथा मूल्यमा समेत वृद्धि भएका कारण पुनः कृषकहरू यस खेतीतर्फ आकर्षक हुन थालेका छन् । जसका कारण यसको क्षेत्रफल, उत्पादन तथा उत्पादकत्वमा समेत वृद्धि हुन आएको छ ।
- ८.१७ पूर्वाञ्चलका ६ वटा जिल्लाहरू भगापा, मोरङ्ग, सुनसरी, सप्तरी, सिराहा तथा उदयपुरमा मात्र जुट बाली खेती गरिन्छ । आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा जुट बालीको क्षेत्रफल तथा उत्पादन दुवैमा करीब ७ प्रतिशतले बढ्न गई क्रमशः ११ हजार ३ सय हेक्टर र १५ हजार ५ सय मेट्रिक टन पुग्ने अनुमान छ । जुटको बिक्रीको उपलब्धतामा समस्या आएका कारण केहि समय पहिले यसको क्षेत्रफल, उत्पादन तथा उत्पादकत्वमा कमी आएको भएता पनि हालका दिनहरूमा यसमा सुधार आएको छ ।
- ८.१८ आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा चिया, कफी तथा कपास जस्ता औद्योगिक बालीहरूमध्ये कफिको उत्पादनमा करीब १० प्रतिशतले वृद्धि भएको छ भने ९ प्रतिशतले उत्पादकत्वमा वृद्धि भएको छ । तेस्रो मुलुकमा हुने कफिखेतीको निकासीका कारण कृषकहरू यसतर्फ आकर्षित भएको पाईएको छ । चियाको उत्पादन करिव ३ प्रतिशतले बढेको छ । कपास खेती हुने दाङ्ग वाँके र वर्दिया जिल्लामा करिव १७५ हेक्टरमा खेती भई १५० मेट्रिक टन उत्पादन भएको छ । उत्पादन तथा क्षेत्रफल नगन्य भएका कारण वृद्धि असामान्य देखिएको हो ।
- ८.१९ आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा मौरीघार गत वर्षको १ लाख २५ हजारको हाराहारीमै रहने अनुमान छ । कुल मह उत्पादनमा आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा करिव ८ प्रतिशतले वृद्धि भई १ हजार ६ सय २५ मेट्रिक टन रहने अनुमान छ । आधुनिक मौरीहरू सेरेना तथा मोलीफेरा आदिमा वृद्धि भएता पनि जङ्गली मौरीहरू मुढे, खोपे आदिको घरमा कमी आएको पाईएको छ ।
- ८.२० करीब ६०० वटा नर्सरी तथा काठमाडौं उपत्यकामा रहेका पुष्प शो रूम हरूबाट आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा करीब रु. १ अर्ब बराबरको पुष्पखेतीको कारोबार भएको अनुमान छ । पुष्पको मूल्यमा भएको वृद्धिका कारण कारोबार अत्यधिक देखिन गएको हो । गतवर्ष यस्तो कारोबार करीब रु ६६ करोड मात्र थियो ।
- ८.२१ मुख्यतः शहरी क्षेत्रहरूमा लोकप्रिय हुँदै गएको च्याउखेती आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा विभिन्न जातको च्याउ उत्पादन करीब १ हजार ६ सय मेट्रिक टन हुने अनुमान छ । गत वर्षको उत्पादन १ हजार ५ सय ३० मेट्रिक टन थियो । रेशम कोयाको उत्पादनमा गतवर्ष भन्दा केहि वृद्धि भई यसवर्ष ४० मेट्रिक टन पुग्ने अनुमान छ ।

८.२२ आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा नेपाल को कुल दलहन (मसुरो, मास, रहर, चना, भटमास, गहत, खेसरी र अन्य) को उत्पादन अघिल्लो वर्षको तुलनामा करीब १२ प्रतिशतले बढ्न गई ३ लाख ५७ हजार मेट्रिक टन हुने अनुमान छ भने क्षेत्रफलमा केहि कमी भई ३ लाख ३३ हजार हेक्टर पुग्ने अनुमान छ । वर्षा भएका कारण असिंचित क्षेत्रफलमा लगाइने मसुरो बालीको उत्पादन बढ्न गएको भएता पनि रहर, चना आदिको उत्पादनमा केही कमी आउनाले समग्र दलहनको उत्पादन थोरैमात्र बढ्न गएको छ । साथै मास, भटमास, सिमि, गहत, केराउ आदि दालको उत्पादन गतवर्ष भन्दा बढ्न गएको छ ।

८.२३ आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा सम्पूर्ण मसला बालीको उत्पादन तथा क्षेत्रफल बढ्न गएको छ । मसला बालीहरू मध्ये लसुनको उत्पादनमा ४० प्रतिशत, बेसारको उत्पादनमा ४१ प्रतिशत, खुर्सानीको उत्पादनमा १४ प्रतिशतले वृद्धि भएको छ । प्रमुख निर्यात गरिने बाली अलैचिमा गतवर्ष छिर्केफुर्के रोगका कारण क्षेत्रफल तथा उत्पादनमा कमी आएको भएता पनि विभिन्न प्रविधि र परियोजनाका कारण उत्पादन बढि हुने जिल्लाहरू मुलतः ताप्लेजुड र संखुवासभामा उत्पादन बढ्न गई १६ प्रतिशतले वृद्धि भएको छ । तर अदुवाको उत्पादनमा भने करीब १० प्रतिशतको कमी भएको छ ।

तालिका ८ (घ) : आर्थिक वर्ष २०६९/७० को मसला बालीहरूको उत्पादनको प्रारम्भिक स्थिति

मसलाबालीहरू	आर्थिक वर्ष २०६९/७०			आर्थिक वर्ष २०६८/०६९		
	क्षेत्रफल (हेक्टर)	उत्पादन (मेट्रिक टन)	उत्पादकत्व (के.जी./हेक्टर)	क्षेत्रफल (हेक्टर)	उत्पादन (मेट्रिक टन)	उत्पादकत्व (के.जी./हेक्टर)
अदुवा	१९०४९ (-६)	२२८५०१ (-१०)	११९९५ (-५)	२०२५८ (-८.३)	२५५२०८ (-०.३)	१२५९८ (९.३)
लसुन	७१४६ (२१)	५७०२२ (४०)	७९८० (१६)	५९११ (१४)	४११८३ (२९)	६९६७ (१३)
बेसार	५१४१ (१९)	४९६४९ (४१)	९६५७ (१८)	४३२५ (८.९)	३५२९५ (२७.९)	८१६१ (१७.४)
खुर्सानी	७२२० (८)	३१२५२ (१४)	४३२९ (६)	६६९१ (६.१)	२७२०३ (७.४)	४०६६ (१.२)
अलैची	१३१२९ (-८)	७००० (१६)	५३३ (२६)	१४२०६ (९.९)	६०२६ (३९.४)	४२४ (२६.९)

स्रोत : कृषि विकास मन्त्रालय

नोट:-कोष्ठ भित्रको अंकले गत वर्षको तुलनामा भएको वृद्धि दरलाई प्रतिशतमा जनाउँछ ।

पशुपंक्षी संख्या

८.२४ आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा कुल गाई/गोरू को संख्या करिव ७२ लाख ७५ हजार पुग्ने अनुमान छ । जुन गत आर्थिकवर्षको तुलनामा ०.४१ प्रतिशतले बढ्ने अनुमान छ । कुल गाई/गोरूसंख्या मध्ये दूध दिने गाईको संख्या १० लाख २६ हजार अर्थात

१४.१ प्रतिशत रहको छ भने यसको वृद्धि दर २.६७ प्रतिशत रहेको छ । त्यस्तै भैसी/रांगाको संख्यामा करीब २.१३ प्रतिशतले वृद्धि भई ५२ लाख ४२ हजार पुग्ने अनुमान छ । कुल भैसी/रांगो को संख्या मध्ये दूध दिने भैसीको संख्या १३ लाख ७० हजार (२६.१४ प्रतिशत) हुने अनुमान छ । दूध दिने भैसीको संख्या गत वर्षको तुलनामा २.९४ प्रतिशतले वृद्धि हुने अनुमान गरिएको छ । भेडा/भेडीको संख्या करीब ८ लाख ९ हजार र बाख्रा/बोकाको संख्या ९७ लाख ८६ हजार रहने अनुमान छ । जुन गत वर्षको दाँजोमा क्रमशः भेडा/भेडी ०.२८ प्रतिशतले र बाख्रा/बोकाको संख्यामा २.८७ प्रतिशतले वृद्धि हुने देखिन्छ । सुंगुर/बंगुरको संख्यामा गत आर्थिक वर्षको दाँजोमा करीब २.० प्रतिशतले वृद्धि भई ११ लाख ६० हजार पुग्ने अनुमान छ ।

तालिका ८ (ड) : पशुपंक्षीको संख्याको विवरण

विवरण	आर्थिक वर्ष			
	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०
गाई	७१९९७०८ (०.३४)	७२२६०५० (०.३७)	७२४९१७३ (०.३२)	७२७४५४५ (०.४१)
भैसी	४८३२६५४ (३.२५)	४९९५६५० (३.३३)	५१४०५०६ (२.९४)	५२४२२८८ (२.१३)
भेडा	८०१३७१ (-०.२०)	८०५०७० (०.४६)	८०७०८३ (०.२५)	८०९५०४ (०.२८)
बाख्रा	८८४४१७२ (४.३८)	९१८६४४० (३.८७)	९५१९०१० (३.६२)	९७८५५४२ (२.८७)
बंगुर	१०६४८५८ (१.९५)	११०८४६५ (४.१)	११३०९१५ (२.०३)	११६०२५० (२)
कुखुरा	२५७६०३७३ (५.२२)	३९५३०६२० (५३.४६)	४४६१०३०५ (१२.८५)	४७९५६०७८ (६.१७)
हाँस	३७९५५३ (-०.९३)	३७८०५० (-०.४०)	३७६९१६ (-०.३०)	३७५९७४ (-०.२५)

विवरण	आर्थिक वर्ष			
	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०
दूध दिने गाई	९५४६८० (२.३४)	९७४९२२ (२.०४)	९९८९६२ (२.५५)	१०२५६६७ (२.६७)
दूध दिने भैंसी	१२५२७७० (३.४१)	१२९१६४४ (३.१)	१३३१०३९ (३.०५)	१३७०१२० (२.९४)
फुल पार्ने कुखुरा	७२९०८७५ (२.३४)	७४७८६४५ (२.५८)	७८९७४४९ (५.६)	८२३३०९१ (४.१२)
फुल पार्ने हाँस	१७५३०० (-२.१७)	१७५१५० (-०.०९)	१७४९८० (-०.१०)	१७४७१८ (-०.१५)

नोट: कोष्ठ भित्रको अंकले गत वर्षको तुलनामा भएको वृद्धिलाई प्रतिशतमा जनाउँदछ ।

स्रोत: कृषि विकास मन्त्रालय मन्त्रालय ।

८.२५ अधिल्लो वर्षको तुलनामा आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा कुखुराको संख्या करीब ६.१७ प्रतिशतले बढ्न गई ४ करोड ८० लाख पुग्ने अनुमान गरिएको छ । नेपालमा ब्रोइलर कुखुरा व्यवसाय फस्टाउँदै गएको तथ्यांकले पुष्टि गर्दछ । गत आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मात्र करिव ९ लाख ८८ हजार माऊ ब्रोइलर चल्ला र करिव १ लाख ९ हजार अण्डा पार्ने माऊ चल्ला आयात भएको अनुमान छ । हाँसको संख्या ०.२५ प्रतिशतले घट्न गई आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा करिव ३ लाख ७६ हजार पुग्ने अनुमान छ । कुल कुखुरा को संख्या मध्ये फुलदिने कुखुरीको संख्या ८२ लाख ३३ हजार हुने अनुमान छ भने कुल हाँस संख्या मध्ये फुल दिने हाँसको संख्या १ लाख ७५ हजार रहेको अनुमान छ । यस्तै चालु आर्थिक वर्ष मा याक/नाक/चौरी तथा खरायोको संख्या क्रमश ६९८५५ र १५३५० पुग्ने अनुमान छ भने घोडा/खच्चड/गधाको संख्या ४९ हजार २ सय पुग्ने अनुमान छ ।

पशुपंक्षीजन्य उत्पादनको स्थिति

८.२६ आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा गाई र भैंसी (नाक र चौरी वाहेक) वाट कुल १६ लाख ८१ हजार मेट्रिक टन दूध उत्पादन हुने अनुमान छ । जुन अधिल्लो वर्षको तुलनामा करीब ३.६ प्रतिशतले वढी छ । कुल दूध उत्पादन मध्ये गाईवाट २९.३ प्रतिशत र भैंसीवाट ७०.७ प्रतिशत योगदान रहेको अनुमान छ । नेपालको कुल मासु उत्पादन गत वर्षको तुलनामा २.६ प्रतिशतले वृद्धि भई २ लाख ९५ हजार मेट्रिक टन हुने अनुमान छ । कुल मासु उत्पादनमध्ये रांगाभैंसीवाट ५९.३ प्रतिशत, भेंडावाट ०.९

प्रतिशत, खसी/बोकावाट १८.८ प्रतिशत, बंगुरवाट ६.३ प्रतिशत, कुखुरावाट १४.६ प्रतिशत र हांसवाट ०.१ प्रतिशत मासु उत्पादन हुने अनुमान छ ।

तालिका ८ (च) : पशुपक्षीजन्य उत्पादनको स्थिति

विवरण	आर्थिक वर्ष				
	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०
दूध उत्पादन (मेट्रिक टन)					
गाई	४१३९१९	४२९१२९	४४७१८५	४६८९१३	४९२३७७
भैंसी	१०३१५००	१०६८३००	११०९३२५	११५३८३८	११८८७१६
जम्मा	१४४५४१९	१४९७४२९	१५५६५१०	१६२२७५१	१६८१०९३
मासु उत्पादन (मेट्रिक टन)					
रांगा/भैंसी	१५६६२७	१६२३५८	१६७८६८	१७२४१३	१७५१४५
भेंडा	२७११	२७०५	२७२२	२७२०	२७२१
बोका/खसी	४८४७२	५०३१५	५२८०९	५३९५६	५५५८३
बंगुर	१६९९२	१७०५९	१७९२३	१८२७७	१८७०९
कुखुरा	१६६६२	१७५५१	३६०८५	४०३४६	४३११२
हाँस	२२६	२२५	२१८	२१७	२१६
जम्मा	२४१६९०	२५०२१३	२७७६२५	२८७९२९	२९५४८६
फुल उत्पादन (हजार)					
कुखुरा	६१६३१२	६३४६६०	६९१०७०	७७३९५०	८२५८९०
हाँस	१३६२८	१३४४०	१३०६५	१३०६०	१३०५०
जम्मा	६२९९४०	६४८१००	७०४१३५	७८७०१०	८३८९४०
ऊन उत्पादन (के.जी.)	५८३७७६	५८२४४७	५८६२३२	५८६९७५	५८७८५०

स्रोत: कृषि विकास मन्त्रालय ।

८.२७ कुल फुल उत्पादन गत वर्षको ७८ करोड ७० लाख गोटावाट ४.६९ प्रतिशतले बृद्धि भई आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा ८३ करोड ८९ लाख गोटा हुने अनुमान छ । जस मध्ये कुखुरावाट ८२ करोड ६० लाख गोटा र हांसवाट १ करोड ३० लाख गोटा रहने अनुमान छ । यस्तै भेंडा/भेंडीको ऊनको उत्पादन भने ५ सय ८८ मेट्रिक टन पुग्ने अनुमान गरिएको छ ।

क्षेत्रफल, उत्पादन तथा उत्पादकत्वमा घटबढ हुनाका प्रमुख कारणहरू

८.२८ मौसमको प्रभाव धानको उत्पादन घट्नुको मुख्य कारण ढिलो तथा कमजोर मनसुन नै हो । सामान्यतया जुन १० तारिख मा शुरूहुने मनसुन आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा केहिदिन ढिला शुरू भएको र श्रावण महिनाको शुरूमा केहि कमजोर रहेको भएता पनि श्रावणको अन्त्यतिरबाट कहिले सक्रिय र कहिले निष्क्रिय हुने क्रम जारी रह्यो । अश्विनको मध्यसम्म वर्षा भएता पनि अधिकांश पूर्बि तथा मध्य तराईका जिल्लाहरू मुलतः सिराहा, सप्तरी, धनुषा, महोत्तरी आदि जिल्लामा धान उत्पादन

निकै कम हुन गयो । पश्चिमान्चल तथा पहाडी जिल्लामा गतवर्षको तुलनामा धानको रोपाई भएको क्षेत्रफल एवं उत्पादकत्व दुबै बढ्न गएता पनि समग्रमा धानको क्षेत्रफल तथा उत्पादनमा गिरावट आएको छ । आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा औसत भन्दा निकै कम वर्षा भएकाले र वर्षाको बितरण समेत राम्रो नभएका कारण नेपालको कुल धान, मकै आदि बालीको उत्पादनमा नकारात्मक प्रभाव परेको छ । आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा हिउँदे बाली खासगरी गहुँ, जौ, दलहन(मसुरो, केराउ)आदि तथा फलफूलहरूको लागि मौसम अनुकूल रहेको छ । यसवर्ष डिसेम्बर तथा जनवरीमा वर्षा औसत भन्दा कम भएको भएता पनि अक्टोबर र नोभेम्बर को वर्षा तथा माटोमा चिस्यान कायम रहेका कारण बाली राम्रो रहेको छ ।

तालिका ८ (छ) : कृषि उत्पादनसँग सम्बन्धित साधनहरूको आपूर्तिको स्थिति

विवरण	आर्थिक वर्ष						
	०६२/६३	०६३/६४	०६४/६५	०६५/६६	०६६/६७	०६७/६८	०६८/६९
रासायनिक मल (मेट्रिक टन)	८१३६	१२७५१	३२८५	३१५७	४२१७८	२९६०४	१४६५८४
उन्नत बीउ विजन (मेट्रिक टन)	३५१४	३३८०	३७८१	३९४७	४३३७	४३९३	२९६४
सिचाई (थप हेक्टर)	१८४०२	२६९६७.५	१४०९९	२५८५०	३०७१८	३५७४८	४७७९५
कृषि कर्जा (रु.करोडमा)	१२८५.६	१३८८.२	१३८८	१३३७.६	१४२९.१	१४१९.२	२३२५.८

स्रोत : विगत वर्षका आर्थिक सर्वेक्षणहरू ।

८.२९ उन्नत प्रविधिको प्रभाव आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा कृषिक्षेत्रमा विकास हुदैगएका उन्नत प्रविधिहरू जस्तै: उन्नत बिउ, मलखाद, औषधि, खेती गर्ने उपकरण तथा तरिका, तालिम प्राप्त जनशक्ति आदिका कारण उत्पादन धेरै घट्न नपाएको अनुमान गरिएको छ । सिफारीश गरिएका धानका जातहरू जस्तै तराईमा साबित्री, बिन्देश्वरी, राधा ४ र १२, मध्य पहाडमा खुमल ४, १०,११ तथा उच्च पहाडमा चन्दननाथ आदिको उत्पादकत्व स्थानीय जातको भन्दा दोब्बर रहेको पाईएको छ भने यी सिफारीश गरिएका धानका जातहरूले ढाकेको क्षेत्रफल ९० प्रतिशत भन्दा पनि बढि रहेको छ । यसैगरि सिफारीश गरेको मकैको बिउले समेत ९० प्रतिशत भन्दा पनि बढी क्षेत्रफलमा लगाइएको छ ।

८.३० प्राकृतिक प्रकोपको प्रभाव विगत वर्षहरूको तुलनामा आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा बाढीपहिरो, डुवान, कटान, हावाहुरी, असिना जस्ता कारणले वर्षेबालीमा पार्ने असर अत्यन्त कम रहेको छ । यसवर्ष करीब ५ सय हेक्टर जमिनमा मात्र डुवान, कटान तथा बालुवाले पुरेर क्षति पुग्न गएको छ । यसैगरि करीब १ लाख १० हजार हेक्टरमा अल्पवृष्टिका कारण धान रोपाई नै हुन सकेन । विगतवर्षहरूको तुलनामा यसवर्ष खडेरी बाहेकका प्रकोपबाट भएको समग्र राष्ट्रिय क्षति निकै कम देखिएको छ । कृषि बालीलाई प्रमुख रूपमा प्रभाव पार्न प्राकृतिक प्रकोपहरूमा बाढी पहिरो, डुवान तथा सुखा रहेका छन् । यिनबाट परेको समग्र प्रभावलाई तालिका ८ (ज) मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ८ (ज) : प्राकृतिक प्रकोपबाट प्रभावित क्षेत्रफल (हेक्टर)

प्रभावित कृषिवस्तु	२०६३	२०६४	२०६५	२०६६	२०६७	२०६८	२०६९
धान	१२००००	८८८००	३०८७३	९२०००	५६७	८५९	११०४५०
मकै	४७	४२७१	५४९	१७००	५६३	६५६	२१८०१
कोदो	०	१४५१	३.२	०	१३	२	३६९१
जम्मा	१२००४७	९४५२२	३१४२५	९३७००	११४३	१५१७	१३५९४२

स्रोत : कृषि विकास मन्त्रालय

८.३१ रासायनिक मलको प्रभाव आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा गत वर्षको तुलनामा रासायनिक मलको बिक्री तथा प्रतिहेक्टर प्रयोगदरमा (करीब ४७ के.जी.) व्यापक वृद्धि भएको छ। निश्चित परिमाणको मलको मूल्यमा गतवर्षदेखि नेपाल सरकारले अनुदान दिन थालेकाले मूल्य कम देखिएको हो। आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा गरिएको Agriculture Sector Performance Review ले जम्मा खपत हुने मलको दुईतिहाई मल अनौपचारिक स्रोतबाट आउने निष्कर्ष निकालेको छ। दीर्घकालिन कृषि योजनाको लक्ष अनुसार यसवर्ष करीब ७ लाख मेट्रिक टन मल आवश्यक पर्ने भएता पनि कृषि सामग्री कम्पनीले आर्थिक वर्ष २०६८/६९ करीब १ लाख ४६ हजार मेट्रिक टन मल मात्र बिक्री वितरण गरेको छ। आर्थिक वर्ष २०६९/७० को फागुन मसान्तसम्म करीब करीब ९६ हजार मेट्रिक टन मल बिक्री वितरण भईसकेको छ। विगतका वर्षहरूमा प्रयोग हुदै आएको एमोनीयम सल्फेट, ए.पि.एस., एन.पि., एस.एस.पि. मलहरू प्रयोगमा आएका छैनन् तर भूमिक कम्पोष्ट लोकप्रिय बन्दै आएको छ। छिमेकी मुलुक भारतमा मलमा प्रशस्त अनुदान रहेको र खुला सिमानाका कारण सजिलै मल नेपाल भित्रिने गरेको छ।

तालिका ८ (झ) : रासायनिक मलको बिक्रीवितरण स्थिति

मेट्रिक टनमा

मलको नाम	आर्थिक वर्ष					प्रयोग केजी / हेक्टर		
	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७० *	२०६२/६३	२०६३/६४	२०६४/६५
युरिया	७७०३.३	५०२३७	८५११९	९९१९६	५८३१३	१९०९९	३०८४२	६१२६
डि.ए.पी.	१.५	२५२१०	२२०२१	४३७२४	३७०७६	२९१३१	१९०७४	१००६६
पोटास	०	२३५९	२८१८	२७३३	११२६	६८६	२	०
जम्मा	७७०४.८	७७८०६	१०९९५८	१४५६५३	९६५१५	४८९१६	४९९१८	५३६४०

* प्रथम आठ महिनाको

स्रोत: कृषि विकास मन्त्रालय, कृषि सामग्री आपूर्ति अनुगमन शाखा

८.३२ **जल उत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण:** जल उत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण विभागले आपतकालिन बचाउ, जल उत्पन्न प्रकोप न्यूनिकरण, प्राकृतिक श्रोत संरक्षण, वगर तथा बाढी प्रभावित क्षेत्रको उपयोग, संस्थागत व्यवस्था र विकासलाई आधार मानेर कार्यक्रम सञ्चालन गर्दै आएको छ । मुख्य रूपमा बाढी, पहिरो, नदी कटान, गेग्रान बहाव, डुवानका क्षेत्रमा कार्य हुदै आएको छ । आर्थिक वर्ष २०६६/६७ बाट सुरु भएको जनताको तटबन्ध कार्यक्रमले तराईका १० वटा नदीहरू व्यवस्थित रूपमा नदी नियन्त्रण गर्ने कार्यक्रम रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०६८/६९ सम्ममा १४ वटा नदीमा तटबन्ध निर्माण कार्य भइरहेको छ । चुरे पहाडको फेदी देखि नेपाल भारत सिमासम्म नदीले गर्ने असरको अध्ययन गरी क्रमिक रूपमा प्राथमिकताको आधारमा सम्पूर्ण नदीको नियन्त्रण तथा व्यवस्थापन गर्न गुरुयोजना तर्जुमा गरी कार्यन्वयन अगाडी बढेको छ । ईन्जिनियरिङ तथा बायोईन्जिनियरिङ प्रविधिको समायोजन गरी कार्यन्वयन गरिदै जाने नीति रहेको छ । भारतीय सहयोगबाट बागमती, लालबकैया, कमला र गागन नदीहरूको तटबन्ध कार्य भई रहेको छ भने बाणगंगाको काम आर्थिक वर्ष २०६८/०६९ देखि शुरू भएको छ । संरचना संरक्षण कार्य अन्तरगत सिन्धुली-वर्दिबास सडक भौतिक संरचनाहरूको पहिरो तथा गेग्रान बहावबाट बचाव गल्लि नियन्त्रण कार्य र पहिरो नियन्त्रण कार्यहरू सम्पन्न भएका छन् ।

८.३३ **सिंचाई:** कृषि उत्पादनमा वृद्धि ल्याउन विगत वर्षहरू देखि सिञ्चित क्षेत्रफलको विस्तार कार्यलाई प्रभावकारी बनाउने प्रयास भएको छ । देशको कुल कृषि योग्य जमिन २६ लाख ४१ हजार हेक्टर मध्ये कुल १७ लाख ६६ हजार हेक्टर सिंचाई योग्य जमिनमा सतह सिंचाई प्रणाली तथा भूमिगत सिंचाई प्रणालीहरूको निर्माण गरी व्यवस्थित सिंचाई सुविधा उपलब्ध गराउने कार्यक्रम सञ्चालन भई रहेका छन् । आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा नयाँ सिंचाई योजनाहरूबाट ३२ हजार ५ सय ६५ हेक्टर र कृषक कुलो सुधारबाट १५ हजार २ सय ३० हेक्टर समेत जम्मा ४७ हजार ७ सय ९५ हेक्टर जमिनमा थप सिंचाई सुविधा उपलब्ध भएको छ । आर्थिक वर्ष २०६७/६८ मा ३५ हजार ७ सय ४८ हेक्टरमा थप सिंचाई सुविधा उपलब्ध भएकोमा आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा अघिल्लो वर्षको तुलनामा ३३.७ प्रतिशतले थप विस्तार भएको छ । आर्थिक वर्ष २०६८/६९ को प्रथम आठ महिनामा १७ हजार ४ र ४७ हेक्टर जमिनमा थप सिंचाई सुविधाको व्यवस्था गरिएकोमा आर्थिक वर्ष २०६९/७० को सोही अवधिमा ९ हजार ५ सय ८५ हेक्टरमा सिंचाई सुविधा थप भएको छ, जुन गत वर्षको तुलनामा करीब ४९ प्रतिशतले कमी देखिन्छ । आर्थिक वर्ष २०६९/७० प्रथम आठ महिनामा भूमिगत स्यालो ट्यूबवेलको सिंचित क्षेत्र मात्र समावेश गरिएको कारण कमी भएको हो ।

तालिका ८ (अ) : थप सिंचाई विस्तार

(क्षेत्रफल हेक्टरमा)

१	भौगोलिक क्षेत्र	नयाँ सिंचाइ	कृषक कुलो सुधार	आर्थिक वर्ष २०६८/०६९	प्रथम आठ महिना	
					आर्थिक वर्ष २०६८/०६९	आर्थिक वर्ष २०६९/७०
क	पहाड	६५०३	९९००	१६४०३	१३४५	००००
ख	तराई	२६०६२	५३३०	३१३९२	१६१०२	९५८५
	जम्मा	३२५६५	१५२३०	४७७९५	१७४४७	९५८५
२	किसिम					
क	सतह	१०००५	१५२३०	२५२३५	१२९३५	००००
ख	भूमिगत	२२५६०		२२५६०	४५१२	९५८५
	जम्मा	३२५६५	१५२३०	४७७९५	१७४४७	९५८५

स्रोत : सिंचाई मन्त्रालय

८.३४ कृषि कर्जा: आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा वाणिज्य बैंकहरूले प्रवाह गरेको कृषि ऋण मध्ये जम्मा रु. २८ अर्ब ७९ करोड असुल गर्न बाँकी रहेको छ । आर्थिक वर्ष २०६७/६८ मा यस्ता बैंकहरूबाट प्रवाह भएको कृषि ऋण रु. १८ अर्ब २७ करोड असुल गर्न बाँकी थियो । आर्थिक वर्ष २०६८/६९ को प्रथम आठ महिनामा रु. ४ अर्ब ९७ करोड बक्यौता रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०६९/७० को प्रथम आठ महिनामा यस्तो कृषि ऋणको बक्यौतामा ३०.९ प्रतिशतले वृद्धि भई रु. ८ अर्ब ८९ करोड पुगेको छ ।

तालिका ८ (ट) : वाणिज्य बैंकहरूले प्रवाह गरेको कृषि कर्जाको स्थिति

(रु. दश लाखमा)

कर्जाको किसिम	०६७/६८	०६८/६९*	०६९/७०**	प्रथम आठ महिनामा भएको परिवर्तन			
				०६८/६९ (रकम)	०६९/७० (प्रतिशत)	०६८/६९ (रकम)	०६९/७० (प्रतिशत)
खेतीपाती सम्बन्धी सेवा	२०४८.७	२७९७.९	६२२४.६	५९९.०	२९.२	३४२६.७	१२२.५
चिया	१३११.०	१७५७.२	१९६७.२	१३६.६	१०.४	२१०.०	१२.०
पशुपालन र पशुपालनसम्बन्धी सेवा	२०८१.८	४३८२.५	११६४६.६	९४१.०	४५.२	७२६४.१	१६५.८
वन, माछापालन तथा वधशाला	१९३.६	२५८.७	४७५.९	१७.७	९.२	२१७.२	८३.९
अन्य कृषि तथा कृषिजन्य सेवा	१२६४३.५	१९५९७.७	१७३७०.६	३२८५.३	२६.०	-२२२७.१	-११.४
जम्मा	१८२७८.५	२८७९४.१	३७६८५.०	४९७९.५	२७.२	८८९०.९	३०.९

नोट: * अपरिष्कृत ** २०६९ फागुनसम्मको ।

स्रोत: नेपाल राष्ट्र बैंक ।

८.३५ **सहकारीमा आधारित खेती:** दलित तथा सामाजिकरूपमा विपन्न एवम् पिछडिएको जाति, जनजाति, महिला, सुकुम्बासी, सिमान्तकृत तथा मुक्त कर्मैया र भुमिहिन कृषकहरूलाई लक्षित गरी, चार जिल्लाहरू कैलाली, बाके, बर्दिया र दाङमा कुखुरापालन तथा बंगुरपालनमा सहकारी खेती कार्यक्रम शुरू भएको छ । हाल चार जिल्लाहरूका अतिरिक्त सप्तरी, भापा, मोरङ, सर्लाही, उदयपुर, रामेछाप, धादिङ, सिन्धुपालचोक, स्याञ्जा, दोलखा, काभ्रे, धनुषा, भक्तपुर, नवलपरासी, लमजुङ, पर्वत, सिन्धुली, पर्सा, मकवानपुर, महोत्तरी र बागलुङमा गरी २६ जिल्लाहरूमा सहकारी खेती कार्यक्रम संचालनमा आएका छन् । यस कार्यक्रमबाट कृषकहरूको आय आर्जनमा बृद्धि भएको र सहकारी भावनाको विकास भएको छ ।

८.३६ **मत्स्य विकास कार्यक्रम:** आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा देशका विभिन्न स्थानहरूमा रहेका मत्स्य विकास केन्द्रहरूबाट आफ्नो प्रभाव क्षेत्रका जिल्लाहरूमा मत्स्य पालनमा संलग्न कृषकहरूलाई मत्स्य बीजको रूपमा कुल १ लाख २२ हजार ५ सय १५ हजार गोटा ह्याचलिङ्ग, १५ हजार १ सय ५० हजार गोटा फ्राई, ६ हजार ८ सय ६८ हजार गोटा फिंगरलिङ्ग तथा २७ हजार गोटा सौन्दर्य माछा भुरा वितरण गरिएको छ । यसैगरि खाने माछा तर्फ २५.७ मेट्रिक टन उत्पादन गरि विक्रि गरिएको छ । आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा पोखरीमा ७३००, धान खेतमा १००, इन्क्लोजरमा १०० र घोलमा २५ हजार हेक्टर जलाशय क्षेत्रफल एवं ६० हजार घनमिटर केज र ०.९० हेक्टर रेशवे पोखरीमा ट्राउट मत्स्यपालन भई कुल ३२ हजार ४ सय ६० मेट्रिक टन खाने माछा उत्पादन भएको अनुमान छ । त्यसैतिर प्राकृतिक जलाशयहरू नदी, ताल, रिजरभायर, घोल र सिंचित धानखेतमा मत्स्य विकास एवं व्यवस्थापनबाट २१ हजार ५ सय मेट्रिक टन गरी राष्ट्रिय स्तरमा कुल ५३ हजार ९ सय ६० मेट्रिक टन माछा उत्पादन भएको अनुमान छ । यो उत्पादनले हाल नेपालमा प्रतिवर्ष प्रति व्यक्तिले करीब २ के.जी माछा उपभोग गर्न सक्ने देखिन्छ ।

८.३७ **सहकारी खेती साना सिंचाई :** आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा सहकारीमा आधारित साना सिंचाई स्किम संचालन तर्फ नयाँ निर्माण १ सय १८ र पुरानो मर्मत ६१ गरी जम्मा १ सय ७९ वटा, साना सिंचाई निर्माण तथा मर्मत सम्भार तर्फ नयाँ निर्माण १ हजार ७ सय २२ र पुरानो मर्मत ८ सय २ गरी जम्मा २ हजार ५ सय २४ वटा, सहकारी खेती स्किम तर्फ ८३ वटा, २१६८.८४ मेट्रिक टन रासायनिक मल ढुवानी अनुदान, ७२.६२ मेट्रिक टन उन्नत बीउ ढुवानी अनुदानमा वितरण गर्ने कार्य सम्पन्न भएका छन् । यसबाट सहकारीमा आधारित साना सिंचाई स्किम अर्न्तगत कुल २ हजार २ सय १४ हेक्टर क्षेत्रफलमा सिंचाई सुविधा पुगी ८ हजार ७ सय ८ कृषक घरपरिवार, साना सिंचाई निर्माण तथा मर्मत सम्भार अर्न्तगत कुल १३ हजार १ सय ८३ हेक्टर क्षेत्रफलमा सिंचाई सुविधा पुगी ५६ हजार ५८ कृषक घरपरिवार तथा सहकारी खेती स्किम अर्न्तगत कुल १ हजार १ सय २६ हेक्टर क्षेत्रफलमा सहकारी खेती गरि ५ हजार १ सय २२ कृषक घरपरिवार लाभान्वित भएका छन् । त्यसैगरि कृषि यान्त्रिकरण तथा कृषि फार्म संरचना विकासको माध्यमबाट निर्वाहमुखी कृषि प्रणालीलाई प्रतिस्पर्धात्मक व्यवसायिक कृषि प्रणालीमा रूपान्तरण

गरी खाद्य सुरक्षा तथा गरिबी निवारणमा टेवा पुऱ्याउने उद्देश्यका साथ डडेलधुरामा ५ लाख लिटर क्षमताको सामुदायिक पानी पोखरी निर्माण गर्ने कार्य भईरहेको छ भने सप्तरी, पाल्पा, रूपन्देही, गुल्मी जिल्लाहरूमा विभिन्न कृषि यान्त्रिकरण प्रविधि प्रदर्शनी गरी करीब ८ सय कृषकहरूले उक्त प्रविधि सम्बन्धी ज्ञान हासिल गरेका छन् ।

कृषि विकासमा संलग्न संस्थाहरू

साना किसान विकास बैंक लि.

८.३८ ग्रामीण क्षेत्रका साना किसानहरूद्वारा स्थापित र सञ्चालित साना किसान कृषि सहकारी संस्था तथा अन्य लघुवित्त संस्थाहरूमार्फत कृषि तथा कृषि व्यवसायमा आधारित लघुवित्त कार्यक्रम सञ्चालन गर्न थोक कर्जा उपलब्ध गराउँदै आएको साना किसान विकास बैंकसँग आवद्ध संस्था तथा ती संस्थामा संलग्न साना किसानहरूको क्षमता विकासका लागि सामाजिक/सामुदायिक विकास कार्यक्रम, पशुधन सुरक्षण कार्यक्रम, साना किसान सहकारी अनुसरण तथा सेवा विस्तार कार्यक्रम, तालिम गोष्ठी आदि कार्यक्रम सञ्चालन हुदै आएको छ ।

तालिका ८ (ठ) : साना किसान विकास बैंक लिमिटेडको ऋण तथा लगानीको स्थिति

(रु. लाखमा)

विवरण	आर्थिक वर्ष				प्रथम आठ महिनाको प्रगती	
	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६८/६९	२०६९/७०
जिल्ला	३९	४०	४१	४३	४२	४९
संस्था संख्या	२२४	२३४	२५१	२९१	२६८	३४३
समुह	२२३१३	२४४१२	२८४२३	३१९६८	२९९८२	३६०४०
सदस्य	१४०९६२	१५९७६७	१८९८९९	२२८४१८	२०८७८०	२६६६६७
कुल स्थानीय श्रोत रकम	१२८१६	१९०२१	२९९२९	४१०३३	३५२३९	५०८११
स्वीकृत ऋण रकम	१०७६०	१०८०४	१५४२७	२७५५०	१८९८१	२०८१५
ऋण लगानी रकम	६३४९	९५५८	१८७०९	२६७३८	१५५००	१९६२४
ऋण असुली रकम	१३२७६	५९२४	११०९५	१८७५१	९९६३	१४५७८
लगानीमा रहेको रकम	७५२७	१११६१	१८७७५	२६७६२	२४३१२	३१८०८

स्रोत: साना किसान विकास बैंक लि. ।

८.३९ आर्थिक वर्ष २०६८/६९ को प्रथम आठ महिनामा ४२ जिल्लाका २ सय ६८ सहकारी संस्थाहरू आवद्ध रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०६९/७० को सोही अवधिमा ७ जिल्ला र ७५ सहकारी संस्था थप भई कुल ४९ जिल्लाका ३४३ सहकारी संस्थाहरूमा सेवा पुगेको छ । आर्थिक वर्ष २०६८/६९ को प्रथम आठ महिनाको तुलनामा आर्थिक वर्ष

०६९/७० मा बैंकको सेवामा समेटिएको परिवार संख्यामा २८ प्रतिशतले वृद्धि भई कुल सदस्य संख्या २ लाख ६६ हजार ६ सय ६७ पुग्न गई भण्डै १३ लाख जनसंख्या लाभान्वित भएका छन् । कर्जा लगानी चालु आर्थिक वर्ष २०६९/७० को प्रथम आठ महिनामा गत वर्षको सोही अवधिको तुलनामा २७ प्रतिशतले वृद्धि भई रु. १ अर्ब ९६ करोड २४ लाख पुगेको छ । अघिल्लो आर्थिक वर्षको प्रथम आठ महिनामा स्वीकृत ऋण रु. १ अर्ब ८९ करोड ८१ लाख भएकोमा चालु आर्थिक वर्षको सोही अवधिमा रु. २ अर्ब ८ करोड १५ लाख भएको छ । यस अवधिमा ऋण असुली ४६ प्रतिशतले वृद्धि भएको छ भने लगानीमा रहेको ऋण रकम रु. ७४ करोड ९६ लाखले वृद्धि भई रु. ३ अर्ब १८ करोड ८ लाख पुगेको छ । साना किसान सदस्यहरूको शेयर, बचत र जगेडा कोष रु. ५ अर्ब ८ करोड ११ लाख र बैंकको लगानी बाट साना किसान सहकारी संस्था क्षेत्रमा कुल रु. ८ अर्ब २६ करोड भन्दाबढी पुँजि परिचालनमा रहेको छ ।

८.४० नेपाल सरकारको ऋण सहयोगमा साना किसानहरूलाई पशुपालन कार्यमा प्रोत्साहित गरी मासुजन्य पदार्थको आयात प्रतिस्थापन गर्न देशभित्रै मासुजन्य पदार्थको उत्पादन बढाउने उद्देश्यले आर्थिक वर्ष २०६७/६८ देखि मासुजन्य पशुपालन कर्जा कार्यक्रम सञ्चालन गरिदै आएको छ । २०६७ चैत्र महिनाको अन्त्यबाट लगानी कार्य प्रारम्भ गरिएको यस कार्यक्रममा कुल १८ हजार किसानलाई रु. १ अर्ब ५ करोड मासुजन्य पशुपालन कर्जा लगानी अन्तर्गत चालु आर्थिक वर्षको प्रथम आठ महिनाको अवधिसम्ममा २ सय ५ संस्थाका भण्डै ५९ हजार किसानहरूबाट रु. दुई अर्ब ५० करोड पशुपालन कर्जाको माग भएको छ । बैंकले २ सय ४ संस्थाका भण्डै ४८ हजार किसानलाई लगानी गर्न रु. दुई अर्ब २६ करोड कर्जा स्वीकृत गरेको छ । स्वीकृत कर्जा मध्ये २ सय २ संस्थाका २४ हजार ५ सय ६ जना किसानलाई रु. एक अर्ब ५५ करोड कर्जा प्रवाह भई सो रकमबाट किसानहरूले १ लाख १७ हजार ९९१ पशुवस्तु पालन गरेका छन् । लगानी भएको ऋण मध्ये ८७ हजार बाख्रा, १४ हजार बंगुर, ६ हजार पाडापाडी र ११ हजार भैसी गरी कुल १ लाख १८ हजार मासुजन्य पशुपालनका लागि ऋण प्रवाह भएको छ । अहिलेसम्म लगानी भएको ऋणमा बाख्रा ४८ प्रतिशत, बंगुर ९ प्रतिशत, पाडापाडी ५ प्रतिशत र भैसीपालनमा ३८ प्रतिशत रकम लगानी भएको छ । पशुपालन कर्जाबाट पालिएका पशुवस्तुहरूबाट वार्षिक रूपमा रु. तीन अर्ब भन्दा बढीको मासु तथा दुग्धजन्य पदार्थ उत्पादन भएको अनुमान गरिएको छ ।

८.४१ नेपाल सरकारको अनुदान सहयोगमा सञ्चालित समुदायस्तरको पशुधन सुरक्षण कार्यक्रमबाट आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा रु. २२ करोड ५२ लाख मुल्यका १४ हजार २ सय ९९ पशुको सुरक्षण (विमा) गरिएकोमा चालु आर्थिक वर्षको प्रथम आठ महिनामा रु. ११ करोड ७० लाख मुल्यका १४ हजार पशुको सुरक्षण भएको छ । यसै गरी साना किसान सहकारी अनुसरण कार्यक्रम अन्तर्गत ४० वटा सहकारी स्थापनाको क्रममा रहेका छन् भने १७ वटा सहकारीको क्षमता विकास कार्य भइरहेको छ । चालु आर्थिक वर्षमा पशुपालन कर्जा प्रवर्द्धन कार्यक्रम, तालिम गोष्ठी

तथा सामाजिक सामुदायिक कार्यक्रम सञ्चालन बाट ७० हजार परिवार लाभान्वित भएका छन् ।

८.४२ वित्तीय क्षेत्र सुधार कार्यक्रम अन्तर्गत एशियाली विकास बैंकको सहयोगमा Rural Finance Sector Development Cluster Programme-I अन्तर्गत बैंकको सूचना प्रविधि क्षेत्र विकासका लागि Hardware खरिद सम्पन्न गरी Software जडान कार्य भइरहेको छ । यस कार्यक्रम अन्तर्गत कमजोर कार्यसम्पादनस्तर भएका ६० संस्थाको पुनसंरचना कार्य गरिएकोमा ५४ संस्थाहरूको अपेक्षित सुधारमा उत्साहबर्द्धक सफलता मिलेको छ । त्यस्तै दोस्रो चरण अन्तर्गत ADB को वित्तीय तथा प्राविधिक सहयोगका लागि सम्झौता भै कार्यान्वयनको चरणमा रहेको छ । यस कार्यक्रम अन्तर्गत पहाडी र हिमाली २५ जिल्लाका ६० संस्थाबाट ३० हजार परिवारमा लघुवित्त सेवा विस्तार गर्ने कार्यक्रम रहेकोमा अहिलेसम्म ती जिल्लाका १२२ संस्था मार्फत एक लाख ५ हजार परिवारमा सेवा विस्तार भएको छ । ग्रामीण बेरोजगारी कम गर्न नेपाल सरकारबाट सञ्चालित युवा तथा साना व्यवसायी स्वरोजगार कोषसँग सहकार्य समेत शुरू गरिएको छ ।

नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद्

८.४३ नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद्ले राष्ट्रिय कृषि नीति २०६१ तथा दीर्घकालीन कृषि योजना २०५२ अनुरूप आधुनिक कृषि प्रविधिको विकास मार्फत उत्पादन तथा उत्पादकत्व वृद्धिको साथै उत्पादन लागत घटाई कृषकको जीविकोपार्जनमा सुधार गरी राष्ट्रिय अर्थतन्त्रलाई टेवा पुऱ्याउने नीति अवलम्बन गरेको छ । यसले कृषि तथा पशु जन्य वस्तुको उत्पादन तथा उदपादकत्वको अभिवृद्धि, व्यवसायिक र प्रतिस्पर्धात्मक कृषि प्रणालीको विकास र प्राकृतिक स्रोत तथा वातावरणको संरक्षण, सम्बर्द्धन एवं सदुपयोग लाई जोड दिदै आएको छ । खाद्यान्न बालीहरू खास गरी धान, मकै, गहुँ, आलुमा उत्पादकत्व र उत्पादन वृद्धिमा कृषि अनुसन्धानले महत्वपूर्ण योगदान पुऱ्याएको छ । यसको परिणाम स्वरूप नेपालको खाद्य सुरक्षामा टेवा पुगेको छ । त्यस्तै गरी तरकारी बालीको उत्पादन उल्लेखीय रूपमा बढनुका साथै बेमौसमी तरकारीको उपलब्धतामा वृद्धि भएको छ ।

८.४४ आर्थिक वर्ष २०६९/७० को प्रथम आठ महिनामा धानका नयाँ जातहरूमा मध्य पहाड, भित्री मधेश र वेसीको लागि एन. आर. ११९०-२४-४-२-२-२-३, राधा १३, सुख्खा सहन सक्ने सुख्खा धान ४, सुख्खा धान ५, र सुख्खा धान ६ उन्मोचनको लागि सिफारिस गरिएको छ । पहाडको लागि पहेँलो सिन्दुरे राग अवरोधी गहुँका दुईवटा जात वि.एल. ३२३५ र वि.एल. ३५०३ उन्मोचनको लागि सिफारिस गरिएको छ । यूजी ९९ अवरोधक गहुँकाजातहरूमा एन. एल. १०६४ र एन.एल. १०७३ सिफारिसको लागि तयार रहेको छ । TPS प्रविधि बाट विकास गरिएका वढी उत्पादन दिने र डढुवारोग सहन सक्ने दुईवटा जातहरू HPS 2/6 र HPS7/6 पंजिकरणको लागि प्रकृया शुरू भएको छ । आलुका Clon प्रविधिबाट विकास गरिएका वढी उत्पादन दिने र डढुवारोग सहन सक्ने दुईवटा जातहरू उन्मोचनको

लागि सिफारिस गरिएको छ । हाइड्रोपोनिक प्रविधिबाट आलुको बीउ उत्पादन गर्ने विधिमा प्रारम्भिक सफलता मिलेको छ, आर्थिक वर्ष २०६९/७० को पहिलो आठ महिनामा स्रोत बीउ उत्पादन ६ सय १३ मेट्रिक टन भएको छ ।

तालिका ८ (ड) : गत दश वर्षको स्रोत बीउ उत्पादन तथा बालीको जात उन्मोचन विवरण

आर्थिक वर्ष	स्रोत बीउ उत्पादन (मे.ट.)	बालीको जात उन्मोचन (संख्या)	कैफियत
२०६०/६१	६९०	१	धान, मकै, गहुँ, दलहन, तेलहन, पहाडीबाली (जौ, कोदो, फापर), आलु, उखु, जुट, तरकारी, अदुवा, ढैंचा, घाँसबीउ
२०६१/६२	७४९	९	
२०६२/६३	६६९	४	
२०६३/६४	५७५	१०	
२०६४/६५	८६४	२	
२०६५/६६	७८१	९	
२०६६/६७	७१५	०	
२०६७/६८	८०६	१३	
२०६८/६९	९११.८	७	
२०६९/७०*	६१३.०	१०	

* प्रथम आठ महिनाको

स्रोत: नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद्, वार्षिक प्रतिवेदन, २०६९

कृषि उत्पादनको आयात तथा निर्यातको स्थिति

८.४५ आर्थिक वर्ष २०६९/७० को प्रथम आठ महिनामा खाद्य वस्तु तथा जीवजन्तु एवं सुर्ती तथा पेय पदार्थहरूको निर्यातमा क्रमश २१.८ प्रतिशत र ८७.६ प्रतिशतले वृद्धि भई रु. १२ अर्ब २३ करोड र १४ कराड पुगेको छ । गत आर्थिक वर्षको सोही अवधिमा खाद्य वस्तु तथा जीवजन्तु एवं सुर्ती तथा पेय पदार्थहरूको निर्यात क्रमश रु. १० अर्ब ४ करोड र ७ करोड रहेको थियो । आर्थिक वर्ष २०६९/७० को प्रथम आठ महिनाको वस्तुगत निर्यात गत वर्षको सोही अवधिमा भएको निर्यात भन्दा ९.२ प्रतिशतले कम हुने अनुमान छ । त्यस्तै आर्थिक वर्ष २०६९/७० को प्रथम आठ महिनामा खाद्य वस्तु तथा जीवजन्तु रु. ३९ अर्ब ५७ र सुर्ती तथा पेय पदार्थ रु. २ अर्ब ७९ करोड मूल्य बराबरको आयात भएको छ । यो आयात गत आर्थिक वर्ष २०६८/६९ को प्रथम आठ महिनाको तुलनामा क्रमश ५८.९ प्रतिशत र ५५.२ प्रतिशतले बढी हो । आर्थिक वर्ष २०६९/७० को प्रथम आठ महिनाको वस्तुगत

आयात गत वर्षको सोही अवधिमा भएको आयात भन्दा ५८.९ प्रतिशतले बढि हुने अनुमान छ । विगत दश वर्षमा सरदर १६.६ प्रतिशतले वृद्धि भएको खाद्य वस्तु तथा जीवजन्तुको निर्यात आर्थिक वर्ष २०६६/६७ मा ३१.३ प्रतिशतले कमी आए पनि आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा ९.६ प्रतिशतले वृद्धि भई रु. १५ अर्ब ९३ करोड पुगेको छ । त्यसै गरी विगत दश वर्षमा सरदर २२.१ प्रतिशतले वृद्धि भएको खाद्य वस्तु तथा जीवजन्तुका आयात आर्थिक वर्ष २०६७/६८ को तुलनामा मा आर्थिक वर्ष २०८/६९ मा ३९.४ प्रतिशतले वृद्धि भई रु. २९ अर्ब २६ करोड पुगेको छ ।

सहकारी क्षेत्र

८.४६ सार्वजनिक, निजी र सहकारी क्षेत्रबाट मुलुकको आर्थिक विकास गर्न नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ ले नीति अवलम्बन गरेबाट राज्यले सहकारी क्षेत्रलाई राष्ट्रिय विकासको अभिन्न अंगको रूपमा स्वीकार गरेको छ । मुलुकमा सहकारीको विकास-विस्तार र प्रवर्द्धनका लागि प्रारम्भिक तहदेखि राष्ट्रिय तहसम्मको संगठनात्मक स्वरूप निर्माण भइसकेको छ । सहकारी एउटा आर्थिक, सामाजिक प्रणाली भएकोले यसको माध्यमबाट नागरिकहरूसँग रहेको सीमित साधनस्रोतको परिचालन गरी उनीहरूको आवश्यकता पूर्ति गर्न सकिन्छ ।

८.४७ आर्थिक वर्ष २०६३/६४ तुलनामा आर्थिक वर्ष २०६९/७० को प्रथम ८ महिना सम्ममा सहकारी संस्थाको संख्यामा १८७.२ प्रतिशत, सदस्य संख्यामा २२५.८ प्रतिशत, शेयर पुँजीमा २६५६.७ प्रतिशत, कुल बचतमा ६५३.५ प्रतिशत र कुल लगानीमा ५५७६.७ प्रतिशत भन्दा बढीले वृद्धि भएको छ । जसबाट वित्तीय सेवा, उत्पादन, प्रशोधन, बजार व्यवस्था, स्वास्थ्य, शिक्षा, यातायात, सञ्चार, विद्युत, आवास, पर्यटन, बीमा आदि जस्ता क्षेत्रहरूमा सहकारी पद्धतिबाट उद्योग व्यवसाय गर्ने आकर्षण बढ्दै गएको तथ्य सहजै अनुमान लगाउन सकिन्छ । आर्थिक वर्ष २०६३/६४ मा सहकारी संस्थाहरूले परिचालन गरेको बचत रु. १९ अर्ब ५१ करोड रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०६९/७० को प्रथम आठ महिना ६५३.५ प्रतिशतले वृद्धि भई रु. १ खर्ब ४७ अर्ब पुगेबाट बचत परिचालनमा समेत सहकारी संस्थाको महत्वपूर्ण भूमिका रहेको देखिन्छ । त्यस्तै, सहकारी संस्थाहरूको कुल शेयर पुँजी करिव रु. २९ अर्ब पुगेको छ ।

८.४८ समुदायले आफूसँग रहेको सीमित स्रोत, साधन र सीपको उपयोग गरी व्यवसाय गर्ने सामाजिक अर्थ व्यवस्थाको एउटा महत्वपूर्ण माध्यम सहकारी हो । सहकारी संस्थाका माध्यमबाट बचत तथा ऋण, दुग्ध, सुपथ मूल्य पसल, चिया, कफी, तरकारी तथा फलफूल, कृषि, मह, उखु, जुनार, जडिवुटी, स्वास्थ्य, पर्यटन र सञ्चार आदि क्षेत्रहरूमा व्यवसाय गर्ने गरी सहकारी संस्थाहरू स्थापित हुने क्रम बढिरहेको छ । आर्थिक वर्ष २०६९/७० को प्रथम ८ महिनामा विभिन्न उद्देश्यले स्थापना भई सञ्चालनमा रहेका कुल सहकारीको संख्यामा बचत तथा ऋण सहकारीहरूको संख्या करिव ४५ प्रतिशत रहेको छ भने भण्डै सोही संख्याको हाराहारीमा कृषि तथा कृषिजन्य उत्पादनसँग सम्बन्धित सहकारीहरू रहेका छन् ।

तालिका ८ (ढ) : सहकारी तथा तिनको सदस्य संख्या, पुँजी, लगानी तथा बचतको प्रवृत्ति

(रकम रु. हजारमा)

आर्थिक वर्ष	संस्थाहरूको संख्या	सदस्यहरूको संख्या	कुल शेयर पुँजी रु.	कुल बचत रु.	कुल लगानी रु.
२०६३/६४	९७२०	१२५९७४७	१०४५५६३	१९५१७५१७	२४१४८४८
२०६४/६५	१२६४६	१८४३७५९	८९५९१७२	२९३०८४३४	३००२४६२५
२०६५/६६	१९७२४	२१३८३३४८	८४८२४७६	४५६७६९४४	५२६६०११७
२०६६/६७	२२६४६	२९६३११४	२०१९६२७४	१२१८३१३५९	१०५४५३५७
२०६७/६८	२३३०१	३१४१५८१	२०२२५१३९	११७२९५२२८	११६८३५८१४
२०६८/६९	२६५०१	३८४२६५७	२७०९५१५१	१३९५४३९७१	१३४३८३२४१
२०६९/७०	२७९१४	४१०४०२५	२८८२३०६०	१४७०६९६६३	१३७०८४८७३

स्रोत: सहकारी विभाग

८.४९ कृषिजन्य सहकारी उद्यमहरूको स्थापना गर्न मेशिनरी संयन्त्रमा ५० प्रतिशतसम्म पुँजीगत अनुदान दिइदै आएको छ । विगत चार वर्षमा सरकार सहकारी साभेदारीमा २०० वटा कृषिजन्य उद्योगहरू स्थापनाको लागि रु.९ करोड ८४ लाख २३ हजार अनुदान प्रदान गरिएको छ । नेपाल राष्ट्र बैंकको सहकार्यमा ठूला वित्तीय सहकारीहरूको सघन अनुगमन गर्ने काम हुँदै आएको र आर्थिक वर्ष ०६८/६९ को अन्त्य सम्म ११६ संस्थाहरूको संयुक्तरूपमा सघन अनुगमन गर्ने कार्यक्रम सम्पन्न भएको छ । चालु आर्थिक वर्ष ०६९/७० को प्रथम ८ महिनाको अवधिमा ४० वटा संघ संस्थाहरूको अनुगमन भएको छ भने ५ हजार ६ सय जनालाई तालिम प्रदान गरिएको छ ।

तालिका ८ (ण) : सञ्चालनमा रहेका सहकारी संस्थाहरू सम्बन्धी विवरण

(रकम रु. करोडमा)

कार्य प्रकृति	संस्था संख्या	सदस्य संख्या (हजारमा)		शेयर पुँजी	निक्षेप	लगानी
		पूरुष	महिला			
बचत तथा ऋण	१२४५१	१०८७	१०६०	२०७५७.३	११२७३९.१	९५३६७.६
बहुउद्देश्यीय	४००९	६१३	३९७	६००८.३	३०१५६.५	३४४६७.१
कृषि	६१३५	३००	२२३	८३०.६	१७१८.३	२७३४.०
दुग्ध	१७६४	८२	२५	१६४.९	३७३.५	३८९.२
उपभोक्ता	१४४३	३६	२४	२२९.३	४७५.६	९२५.१
विद्युत	४०७	५२	१२	६८.१	३७.०	९३.८
तरकारी तथा फलफूल	२०९	१५	१८	५५.८	२९४.८	५८६.३
चिया	१०५	४	२	९०.०	१२.८	२३.२
कफि	८५	२	२	८.२	१४.९	१३.२
जडिबुटी	१६७	४	२	२५.७	४.५	११.९
मौरीपालन	६९	२	१	७.०	४.१	४.९
संचार	११५	९	४	१०३.६	२९.२	२९.३
स्वास्थ्य	४९	६	४	२४५.८	११६.२	१६८.१
उखु	४९	१	०	४.७	१०.७	२.१
जुनार	३३	१	०	०.९	६.१	६.२
अन्य	७८३	४९	६६	२२३.०	१०७६.४	२२६२.८
जम्मा	२७९१४	२२६४	१८४०	२८८२३.१	१४७०६९.७	१३७०८४.९

स्रोत :सहकारी विभाग

भूमिसुधार

८.५० वैज्ञानिक भूमिसुधार सम्बन्धी उच्चस्तरीय आयोगद्वारा तयार गरिएका सुझाव प्रतिवेदनहरू कार्यान्वयनको लागि कार्ययोजना तयार पारी भूमि लगत संकलन कार्य शुरू भएको छ । विद्यमान डिजिटल डाटाबाट सूचना प्राप्त गर्ने विषयमा अध्ययन शुरू भएको छ । डिजिटल डाटाको वितरणलाई व्यवस्थित गर्न डिजिटल डाटाको वितरण, प्रयोग र नियमन निर्देशिका २०६९ तयार गरिएको छ ।

८.५१ राष्ट्रिय भू-उपयोग नीति स्वीकृति भइ उक्त नीतिमा उल्लिखित विभिन्न ६ प्रकारका भू-उपयोगको आधारमा भूमिको वर्गिकरण गर्ने लगायत भू-उपयोग नीति

कार्यान्वयनको लागि आवश्यक विध्यमान ऐन/नियममा संशोधनको कार्य प्रारम्भ गरिएको छ ।

८.५२ मालपोत कार्यालयहरूबाट कम्प्युटरिकृत जग्गा प्रशासन सेवा उपलब्ध गराउने क्रममा ४१ वटा मालपोत कार्यालयहरूबाट कम्प्युटर मार्फत जग्गाधनी दर्ता प्रमाण पूर्जा उपलब्ध गराइएको छ । ७५ जिल्लाको जिल्लास्तरीय तथा ४५ गाउँ विकास समितिको गाउँ विकास समिति स्तरीय भू-उपयोग नक्सा तयार भैसकेको छ । नापी कार्यालय ललितपुरमा सम्पूर्ण सेवाहरू कम्प्युटर प्रणालीबाट उपलब्ध गराइरहेको छ । उपत्यकाका अन्य नापी कार्यालयहरूमा आंशिक रूपमा कम्प्युटर मार्फत सेवा उपलब्ध गराई रहेको छ । गाउँ ब्लाकको नाप नक्साको कार्यक्रम रहेको छ । भूमि व्यवस्थापन सुदृढीकरण कार्यक्रम संचालनका लागि जिल्ला विकास समितिबाट प्राप्त हुने ५.५ प्रतिशत रकम उपयोग गर्न निर्देशिका परिमार्जन गरिएको छ ।

८.५३ आर्थिक वर्ष २०६८/६९ सम्म जम्मा २३ हजार ६ सय ८१ कम्प्युटर परिवारलाई पुनस्थापना गरिएको । पुनस्थापना गर्न बाँकी मुक्त कम्प्युटर परिवार मध्ये आर्थिक वर्ष २०६९/७० को फागुन मसान्त सम्म २ सय ४८ जनालाई १ लाख ५१ हजारका दरले जग्गा खरिद गर्न रकम उपलब्ध गराइएको छ । पुनस्थापना गर्न बाँकी रहेका कम्प्युटर परिवारको संख्या ३ हजार ६ सय १६ रहेको छ ।

८.५४ आर्थिक वर्ष २०६८/६९ सम्म जम्मा ४ हजार १ सय ८४ हलिया परिवारको प्रमाणिकरण भइ २ हजार ३ सय ३१ परिवारलाई परिचयपत्र वितरण गरिएको छ । आर्थिक वर्ष २०६९/७० को फागुन मसान्त सम्म ३ हजार ६ सय ६७ हलिया परिवारको प्रमाणिकरण भइ २ हजार १ सय ६४ परिवारलाई परिचयपत्र वितरण गरिएको छ । कुल जम्मा ७ हजार ८ सय ५१ प्रमाणिकरण भइ ४ हजार ४ सय ९४ परिवारलाई परिचयपत्र वितरण गरिएको छ ।

वन तथा भू-संरक्षण

८.५५ वनसम्पदाको वैज्ञानिक, समावेशी र सहभागितामूलक व्यवस्थापनद्वारा पारिस्थितिकीय सेवा (Ecosystem Services) को प्रवर्धन गर्दै वनको उत्पादकत्वमा वृद्धि गर्ने र वनजन्य कृषाकलापहरूको प्रवर्धन तथा व्यवसायीकरणबाट रोजगारी सृजना गरी गरीबी न्यूनीकरणमा टेवा पुऱ्याउने उद्देश्यका साथ वन तथा भू संरक्षण सम्बन्धी कार्य भइरहेको छ । देशको कुल भूभागको न्यूनतम ४० प्रतिशत क्षेत्रमा वन कायम राख्ने, वन, वनस्पति, जलाशय, संरक्षित क्षेत्र तथा जैविक विविधताको अनुसन्धान, विकास एवं दिगो व्यवस्थापन गर्ने, वन संरक्षणको माध्यमबाट हुने कार्बन संचितबाट वातावरणीय अनुकुलनमा पुग्ने योगदान वापत हुने सम्भाव्य आयको व्यवस्थापन गर्ने, वातावरण मैत्री उद्योग तथा व्यवसायलाई सार्वजनिक-सामुदायिक-निजी लगानी मार्फत हरित रोजगारीका अवसर सिर्जना गर्ने, वनक्षेत्रमा कार्यरत सरोकारवालालाई जनउत्तरदायी बनाउने उद्देश्यसाथ वन व्यवस्थापन कार्य भइरहेको छ ।

तालिका ८ (त) : वन स्रोत तथ्याङ्क

वन क्षेत्र	४२.७ लाख हेक्टर (२९ प्रतिशत)
बुट्यान क्षेत्र	१५.६ लाख हेक्टर (१०.६ प्रतिशत)
कुल स्टेम आयतन	३८ करोड ८० लाख क्यूबिक मिटर
कुल स्टेम आयतन मध्ये साल प्रजाती	२८ प्रतिशत
कुल बायोमास	४,२९० लाख टन
औसत स्टेम आयतन	१७८ क्यूबिक मिटर प्रति हेक्टर
औसत रूख संख्या	४०८ प्रति हेक्टर

स्रोत: नेपालको वन स्रोत प्रतिवेदन, १९९९ वन अनुसन्धान तथा सर्वेक्षण विभाग

८.५६ जलवायु परिवर्तनको अनुकुलन तथा निष्प्रभावीकरणबाट स्थानीय समुदायको जीविकोपार्जनमा सुधार गर्न जनसहभागितामूलक तथा विकेन्द्रित व्यवस्थापन प्रणाली अवलम्बन गरि मुलुकको वन सम्पदाको संरक्षण र उपयोग गर्दै वातावरणीय सचेतता र स्वच्छता कायम गर्ने, वन संरक्षण तथा वनको दीगो व्यवस्थापन र उपयोग, वनजन्य उद्योगको प्रवर्द्धन, जडिबुटी खेतीको विस्तार तथा भू संरक्षण तथा जलाधार व्यवस्थापन, वन्यजन्तु संरक्षण, वन तथा वनस्पति अध्ययन अनुसन्धान लगायत कार्यहरू सञ्चनलन भएका छन् ।

८.५७ आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा वन क्षेत्रको दूर दृष्टी “संवृद्धिका लागि वन” “Forestry for Prosperity” तथा वन क्षेत्रको लक्ष्य वन, वनस्पति, वन्यजन्तु, जलाधार, संरक्षित क्षेत्र र जैविक विविधताको समुचित संरक्षण, दीगो व्यवस्थापन र सदुपयोग गर्दै वनको व्यवशायीकरणका माध्यमले रोजगारी सृजना, आयवृद्धि, जिविकोपार्जनमा सुधार एवं वन क्षेत्रमा सुशासन कायम गरी मूलुकको दीगो विकास र वातावरणीय संतुलन कायम राख्ने संवृद्धीका प्रमुख ४ स्तम्भहरू पहिचान गरिएको छ ।

८.५८ नेपालमा कुल भूभागको २९ प्रतिशत वन क्षेत्र र १०.५ प्रतिशत भूभाग बुट्यान क्षेत्र रहेको छ । कुल स्टेम आयतन ३८ करोड ८० लाख क्यूबिक मीटर रहेकोमा सो को २८ प्रतिशत साल प्रजाति रहेको अवस्था छ । यसैगरी कुल बायोमास ४,२९० लाख टन, औसत स्टेम आयतन १ सय ७८ क्यूबिक मीटर प्रति हेक्टर र औसत रूख संख्या ४ सय ८ प्रति हेक्टर रहेको छ ।

८.५९ आर्थिक वर्ष २०६९/७० को प्रथम आठ महिनामा सामुदायिक वन, कबुलियती वन तथा साभेदारी वनको क्षेत्रमा उपभोक्ता समूहको संख्या, हस्तान्तरित सामुदायिक वनको क्षेत्रफल र लाभान्वित घरधुरी संख्यामा गत आर्थिक वर्षको सोही अवधिको तुलनामा वृद्धि भएको छ । साभेदारी वनको नमुना कार्यक्रम यस आर्थिक वर्षमा रूपन्देही, कपिलवस्तु, नवलपरासी र कैलाली जिल्ला समेत लागु गरिएको छ । वन विकास गुरुयोजना २०४५ ले तय गरि वन ऐन २०४९ मा व्यवस्था भएअनुसार

उपभोक्ता समूह गठन/दर्ता, कार्ययोजना तयारी, वन संरक्षण, जीविकोपार्जन र सुशासनमुखी कार्यक्रम तथा जलवायु परिवर्तनको नकारात्मक असरको अनुकूलन र निष्प्रभावीकरणका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिएका छन् ।

तालिका ८ (थ) : वनसम्बन्धी उपलब्धिहरूको तुलनात्मक विवरण

विवरण	आर्थिक वर्ष २०६७/६८	आर्थिक वर्ष २०६८/६९	आर्थिक वर्ष २०६९/७०
सामुदायिक वन			
सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह संख्या	१५२५६	१५५३५	१७८१०
हस्तान्तरित सामुदायिक वनको क्षेत्रफल (हेक्टर)	१३५०६५५	१३७८५५५	१६६५४१९
सामुदायिक वनबाट लाभान्वित घरधुरी संख्या	१७८२५५०	१८६८६७	२१९४५४५
कबुलियती वन			
कबुलियती वन उपभोक्ता समूह संख्या	४०८०	४७२१	५२०६
हस्तान्तरित कबुलियती वनको क्षेत्रफल (हेक्टर)	१९९९०.६	२३१९६.६	२३५३४.३७
कबुलियती वनबाट लाभान्वित घरधुरी संख्या	३८४३६	४३७४७	४४१९७
साभेदारी वन			
नमुना कार्यक्रम सञ्चालित जिल्लाहरू	बारा, पर्सा, रौतहट, सर्लाही र महोत्तरी	बारा (३), पर्सा (२), रौतहट (३), महोत्तरी (३), सर्लाही (१), कपिलवस्तु (२), रूपन्देही (१), नवलपरासी (१), कैलाली (१)	बारा, पर्सा, रौतहट, महोत्तरी, सर्लाही, कपिलवस्तु, रूपन्देही, नवलपरासी, कैलाली
साभेदारी वन समूह (संख्यामा)	९	१७	१९
साभेदारी वन क्षेत्रफल (हेक्टर)	२२७३०	४३४४५	५४०७२
लाभान्वित घरधुरी (संख्यामा)	२४४३८६	३६३०३०	४७६७३२
लाभान्वित जनसंख्या (संख्यामा)		२९७९१२५	३३२१७३८

स्रोत : वन तथा भू संरक्षण मन्त्रालय

८.६० जैविक विविधता महासन्धि १९९२ र राष्ट्रिय जैविक विविधता रणनीति २००२ का नीतिगत प्रावधानहरूको तर्जुमाका लागि संचालित कार्यक्रमलाई निरन्तरता दिईएको छ । वातावरणीय रूपमा सम्वेदनशिल चुरे क्षेत्रको वन विनास तथा भू-क्षय रोकथाम

लागि आर्थिक वर्ष २०६७/६८ देखि कार्यान्वयनमा रहेको राष्ट्रपति चुरे संरक्षण कार्यक्रम २६ जिल्लामा सञ्चालन गर्ने कार्यक्रम रहेको छ । “पर्वतीय क्षेत्रको दिगो विकास” भन्ने नाराका साथ अन्तराष्ट्रिय पर्वतीय वर्ष २०६९ सम्पन्न भएको र सो समारोहमा जैविक विविधता, वन संरक्षण र दिगो पर्वतीय विकासमा सहयोग पुऱ्याउने उत्कृष्ट समुह र संस्था गरी तीन वटालाई २ लाख नगद पुरस्कार सहित सम्मानित गरिएको छ ।

- ८.६१ नेपालको ५ वटा भौगोलिक क्षेत्रहरू मध्ये तराई र चुरे सिवालिक क्षेत्रको वन नक्सांकन तथा सर्वेक्षण कार्य सम्पन्न भइसकेको छ । साथै मध्य पहाडी क्षेत्रको वन सर्वेक्षण कार्य ९० प्रतिशत सम्पन्न भएको छ । राष्ट्रिय हर्वेरियम तथा वनस्पति प्रयोगशालामा संरक्षित १ लाख ५० हजार हर्वेरियमका नमूनाहरूको नियमित व्यवस्थापन गरिनुकासाथै १ सय ७० हर्वेरियम नमूनाहरूको Electronic Database तयार पारिएको छ ।

૧. ઉદ્યોગ ક્ષેત્ર

९. उद्योग क्षेत्र

उद्योग

- ९.१ औद्योगिक विकास मुलुकको आर्थिक विकासको दिगो र भरपर्दो आधारस्तम्भ हो । रोजगारीका लागि कृषि क्षेत्रमा रहेको निर्भरतालाई कम गर्दै विद्यमान बेरोजगारी, अर्ध बेरोजगारी कम गर्न औद्योगिककरणको भूमिका महत्वपूर्ण रहन्छ । औद्योगिक लगानीले औद्योगिक उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि, रोजगारी सिर्जना, स्थानीय सीपको प्रयोग, स्रोत साधनको उपयोग, आयात प्रतिस्थापन तथा निर्यात प्रवर्द्धनमा योगदान गर्दछ । औद्योगिक क्षेत्रमा निजी स्वदेशी तथा वैदेशिक लगानी आकर्षित गर्नको लागि औद्योगिक पूर्वाधार निर्माण गर्दै लैजाने, मौजुदा औद्योगिक पूर्वाधारहरूको प्रभावकारी उपयोग गर्ने, निर्यात प्रवर्द्धनमा जोड दिन विशेष आर्थिक क्षेत्रको निर्माण तथा सञ्चालन गर्ने र लघु, घरेलु तथा साना उद्योगहरूको प्रवर्द्धनको माध्यमबाट गरीबी न्यूनीकरण गर्ने उद्देश्यका साथ औद्योगिक नीति २०६७ कार्यान्वयनमा रहेको छ ।
- ९.२ सार्वजनिक निजी साझेदारीको अवधारणा अनुरूप औद्योगिक समस्याहरूको समाधान गर्दै लैजाने उद्देश्यले नेपाल व्यवसाय मञ्च क्रियाशील हुनुका साथै उद्योग मन्त्रालयमा मञ्चको सचिवालय संचालनमा आएको छ । रूग्ण उद्योग सम्बन्धमा गठित उच्चस्तरीय कार्यदलले प्रस्तुत गरेको प्रतिवेदनलाई मन्त्रिपरिषदबाट नीतिगत स्वीकृति सहित प्राविधिक समितिको परिमार्जित कार्यादेश स्वीकृत भएको छ ।
- ९.३ समूहगत औद्योगिक उत्पादन तथा औद्योगिक सूचकांकका आधारमा स्थिति हेर्दा आर्थिक वर्ष २०६८/६९ को तुलनामा आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा खाद्यवस्तु, पेय पदार्थ, चुरोट, जुत्ता र साबुन, सिमेन्ट, प्लाष्टिकका सामानको उत्पादन ३ प्रतिशतको वृद्धि हुने देखिएको छ । चालु आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा खाद्य वस्तुको समूहतर्फ चाउचाउ र विस्कुटको उत्पादन क्रमशः १ हजार ३ सय ४९ मेट्रिक टन र १ हजार ३ सय २६ मेट्रिक टन ले वृद्धि हुने अनुमान गरिएको छ । यस्तै सर्वतको उत्पादन १२ लाख ४७ हजार लिटरले बढ्ने देखिएको छ । पेय पदार्थको समूहतर्फ हल्का पेय पदार्थको उत्पादन ४ लाख ७२ हजार लिटरले, वियरको उत्पादन १ लाख १८ हजार लिटरले र मदिराको उत्पादन ३ लाख ९२ हजार लिटरले वृद्धि हुने अनुमान गरिएको छ । यस्तै जुत्ता, प्लाष्टिकका सामान, सिमेन्ट, साबुन र पीभीसी तारको पनि उत्पादन वृद्धि हुने अनुमान गरिएको छ ।
- ९.४ आर्थिक वर्ष २०६७/६८ को तुलनामा आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा प्रमुख औद्योगिक उत्पादनको कुल सूचकांक १०७.५ बाट ३.८ प्रतिशतले वृद्धि भई १११.६ पुगेको छ । आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा प्रमुख औद्योगिक उत्पादन मध्ये तोरीको तेल, चामल, चाउचाउ, चिनी, मदिरा, वियर, हल्का पेय पदार्थ, जुटका सामान, ऊनी गलैचा, तयारी धातुका उत्पादन, औषधि, प्लाष्टिकका सामान, ग्याल्बनाइज्ड पाइप, विजुलीका तार तथा केवल जस्ता औद्योगिक उत्पादनहरूको सूचकांक वृद्धि भएको छ । वनस्पति घ्यू, भटमासको तेल, विस्कुट, प्रशोधित चिया, धागो, सुती कपडा, गार्मेन्ट, ल्युव आयल, प्रशोधित छाला, रोजिन, सिमेन्ट चुरोट जस्ता औद्योगिक उत्पादनहरूको सूचकांक भने यस आर्थिक वर्षमा केही घटेको पाइएको छ ।

९.५ आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा सेवामूलक उद्योगतर्फ १०५, पर्यटन उद्योगतर्फ ६१, उत्पादनमूलक उद्योगतर्फ ५९, उर्जामूलक उद्योगतर्फ ३३, कृषिजन्य उद्योगतर्फ १२, खनिज उद्योगतर्फ ७ र निर्माण उद्योगतर्फ २ गरी जम्मा २ सय ७९ उद्योगहरूले सञ्चालनको स्वीकृति लिएका छन् । ती उद्योगहरूमा १६ हजार ९ सय ६० जना रोजगारी सृजना भई कुल परियोजना लागत ८४ अर्ब ४७ करोड ७४ लाख रहेको छ ।

तालिका ९ (क) : सञ्चालनका लागि स्वीकृति दिइएका उद्योगहरू

(रु. करोडमा)

उद्योगको प्रकार	संख्या		कुल परियोजना लागत		कुल स्थीर पुँजी		रोजगारी प्राप्त संख्या	
	२०६८/६९ सम्म	आर्थिक वर्ष २०६८/६९	२०६८/६९ सम्म	आर्थिक वर्ष २०६८/६९	२०६८/६९ सम्म	आर्थिक वर्ष २०६८/६९	२०६८/६९ सम्म	आर्थिक वर्ष २०६८/६९
उत्पादनमूलक	२२०७	५९	१६७८७.१४	१७१८.९९	१२१६३.३८	१४७८.०८	२५६९३३	६५२७
सेवामूलक	१३५६	१०५	८८५१.५०	९५९६७	६३९८.०५	८९४.०७	८९५६२	५५३०
पर्यटन	८५५	६१	३८६४.३६	१८१.०७	३४२६.९०	१६४.८९	३४८३०	१९०८
निर्माण	४०	२	६२१.९०	४९.००	५८७.५	४५.६०	२७१८	१७६
उर्जामूलक	११४	३३	१८३१९.९१	५५०१.४९	१७६११.२७	५३२६.३६	१४१५७	१८१६
कृषिजन्य	२१७	१२	११४२.७२	१६.१२	९६७.९३	१४.२७	२६९४९	३९६
खनिज	४२	७	३७४.३८	१६.४०	३३०.४०	१२.९१	४६२४	६०७
जम्मा	४८३१	२७९	४९९६१.९१	८४४७.७४	४१४८५.४३	७९३६.१८	४२९७७३	१६९६०

स्रोत : उद्योग विभाग ।

९.६ आर्थिक वर्ष २०६८/६९ को अन्त्यसम्म नेपालमा विभिन्न प्रकृतिका गरी जम्मा ४ हजार ८ सय ३१ उद्योगहरू सञ्चालनको लागि स्वीकृति प्रदान गरिएको छ । स्वीकृति दिइएका प्रमुख उद्योगहरू मध्ये उत्पादनमूलक उद्योगतर्फ २ हजार २ सय ७ (४५.७ प्रतिशत), सेवामूलक उद्योगतर्फ १ हजार ३ सय ५६ (२८.१ प्रतिशत) र पर्यटन उद्योगतर्फ ८ सय ५५ (१७.७ प्रतिशत) रहेको देखिन्छ । स्वीकृति दिइएका उद्योगहरूको कुल परियोजना लागत ४ खर्ब ९९ अर्ब ६१ करोड ९१ लाख रहेको छ भने ४ लाख २९ हजार ७ सय ७३ रोजगारी सृजना भएको छ ।

९.७ परियोजना लागतका आधारमा आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा ठूला उद्योग ६३, मझौला उद्योग ४२ तथा साना उद्योग १ सय ७४ गरी आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा जम्मा २ सय ७९ उद्योगहरूलाई सञ्चालन स्वीकृति दिइएको थियो । यसैगरी सञ्चालनका लागि स्वीकृति दिइएका उद्योगहरू मध्ये परियोजना लागतको ९४.६ प्रतिशत ठूला उद्योगतर्फ, ३.४ प्रतिशत मझौला उद्योगतर्फ र २ प्रतिशत साना उद्योगहरूमा लगानी भएको छ ।

तालिका ९ (ख) : परियोजना लागतका आधारमा सञ्चालनका लागि स्वीकृति दिइएका उद्योगहरू
(आर्थिक वर्ष २०६८/६९)

(रु. करोडमा)

उद्योगको प्रकार	संख्या	कुल परियोजना लागत	कुल स्थीर पुँजी	रोजगारी प्राप्त संख्या
ठूला उद्योग	६३	७९८४.५५	७५७७.५८	७४२२
मझौला उद्योग	४२	२८९.९६	२२८.१९	२७८६
साना उद्योग	१७४	१६८.२३	१३०.४१	६७५२
जम्मा	२७९	८४४२.७४	७९३६.१८	१६९६०

स्रोत : उद्योग विभाग ।

विदेशी लगानी

- ९.८ मुलुकमा रहेका साधन श्रोतहरूको पहिचान तथा परिचालन गरी आयात प्रतिस्थापन तथा निर्यात प्रवर्द्धन गर्न उद्योग क्षेत्रमा विदेशी लगानीको परिचालन प्रवर्द्धन हुदै आएको छ । यसको कार्यान्वयन, अनुमति प्रदान र व्यवस्थापनको मुख्य जिम्मेवारी उद्योग विभागलाई तोकिएको छ ।
- ९.९ विदेशी लगानीमा आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा जम्मा २ सय २७ उद्योगहरूले स्वीकृति प्राप्त गरेका छन् जुन गत आर्थिक वर्षको तुलनामा ८.६ प्रतिशतले बढी हो । उर्जा क्षेत्रमा सबै भन्दा बढी विदेशी लगानी आकर्षित भएको देखिन्छ । यस अवधिमा सेवा, पर्यटन र खनिजमा बाहेक अन्य क्षेत्रमा विदेशी लगानीबाट सञ्चालन हुने उद्योगको संख्या घटेको छ । आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा खुलेका यस्ता उद्योगहरूमा रोजगारी प्राप्त गर्नेको संख्या घटेर ९ हजार ५० मा सीमित भएको छ । आर्थिक वर्ष २०६८/६९ को अन्त्यसम्म वैदेशिक लगानीका लागि ७३ वटा मुलुकबाट २ हजार ३ सय ३५ उद्योगले स्वीकृति पाएका छन् भने १ लाख ६४ हजार ४ सय ८२ जनाले रोजगारी पाएका छन् जस मध्ये ३१.८ प्रतिशत उत्पादनमूलक, ३२.४ प्रतिशत सेवामूलक र २६.८ प्रतिशत पर्यटन उद्योग छन् । यी उद्योगहरूमा हालसम्म प्राप्त रोजगारीमध्ये ४८.७ प्रतिशत उत्पादनमूलक उद्योगमा, २१.८ प्रतिशत सेवामूलक उद्योगमा र १६.२ प्रतिशत पर्यटन उद्योगमा रहेका छन् ।

तालिका ९ (ग) : विदेशी लगानीकालागि स्वीकृति दिइएका उद्योगहरू

(रु. करोडमा)

उद्योगको प्रकार	संख्या		कुल परियोजना लागत		कुल स्थीर पुँजी		विदेशी लगानी		रोजगारी प्राप्त संख्या	
	२०६८/६९ सम्म	आर्थिक वर्ष २०६८/६९	२०६८/६९ सम्म	आर्थिक वर्ष २०६८/६९	२०६८/६९ सम्म	आर्थिक वर्ष २०६८/६९	२०६८/६९ सम्म	आर्थिक वर्ष २०६८/६९	२०६८/६९ सम्म	आर्थिक वर्ष २०६८/६९
उत्पादन मूलक	७४३	३१	५८१५.१९	३५३.७४	४३३७.२८	३०१.४१	२६५४.३६	९८.८५	८०१८०	१७७१
सेवा	७५६	१०६	२८०७.०२	२११.४८	२३०४.१३	१८२.११	१४९७.२१	१९९.७५	३५९४२	३८१५
पर्यटन	६२५	६४	२१३२.१२	९०.४७	१९९४.६१	७७.८७	९२३.७८	८३.७५	२६७०९	१८४७
निर्माण	४२	०	३६०.५३	०	२६८.३१	०	२७६.२८	०	३०१६	०
उर्जा	५१	४	४५७६.८७	५००.९५	४५२१.३५	४८३.२५	१७५१.६३	२९९.७५	८५३७	५९०
कृषिजन्य	७५	१५	१८४.८६	१७.४२	१२४.८६	१५.१०	१०५.५५	१६.२२	३९९४	४९७
खनिज	४३	७	५३३.४२	१७.१७	४३५.४३	१३.०७	३०६.१९	१५.७७	६१०४	५३०
जम्मा	२३३५	२२७	१६४१०.०३	११९१.२३	१३९८५.७७	१०७२.८१	७५१५.००	७४४.०९	१६४४८२	९०५०

स्रोत : उद्योग विभाग ।

९.१० आर्थिक वर्ष २०६९/७० को प्रथम आठ महिनामा विदेशी लगानीका १ सय ८६ वटा उद्योगहरू सञ्चालनका लागि दर्ता भएका छन् जसबाट ९ हजार ५ सय ५ जना रोजगारी सृजना भएको छ । कुल परियोजना लागतको आधारमा विदेशी लगानी हुने प्रमुख उद्योगहरूमा उर्जासँग सम्बन्धित उद्योगहरूमा ३४.२ प्रतिशत, औद्योगिक उत्पादनसँग सम्बन्धित उद्योगहरूमा ३१.७ प्रतिशत, निर्माणसँग सम्बन्धित उद्योगहरूमा १३.९ प्रतिशत र सेवामूलक उद्योगहरूमा १०.७ प्रतिशत विदेशी लगानी हुने देखिएको छ । यस अवधिमा १ हजार ७ सय ११ ट्रेडमार्क दर्ता गरिएको छ ।

तालिका ९ (घ) : विदेशी लगानीका लागि स्वीकृति दिइएका उद्योगहरू

आर्थिक वर्ष २०६९/७० को प्रथम आठ महिनामा

(रु. करोडमा)

उद्योगको प्रकार	संख्या	कुल परियोजना लागत	कुल स्थीर पुँजी	विदेशी लगानी	रोजगारी प्राप्त संख्या
औद्योगिक उत्पादन	४८	७०३.२७	५९६.८३	२१३.९९	३४९९
सेवा उद्योग	४३	२३७.७१	८८.५७	११३.४४	१७६२
पर्यटन उद्योग	४४	१२९.०४	११५.३८	९५.६८	१६६८
उर्जा	८	७५९.२२	७१६.१४	२६६.९९	४३४
कृषिजन्य	२४	३९.२६	३९.२६	३७.७६	८१६
खनिज	९	४३.५७	७२.००	६७.२५	७८१
निर्माण	१०	३०९.३०	८२.२०	२७५.६०	५४५
जम्मा	१८६	२२२१.३७	१७१०.३८	१०७०.७१	९५०५

स्रोत : उद्योग विभाग ।

९.११ आर्थिक वर्ष २०६८/६९ को अन्त्यसम्ममा वैदेशिक लगानीको लागि स्वीकृति दिइएका उद्योगहरू मध्ये परियोजना लागतका आधारमा १ सय ९५ (८.४ प्रतिशत) ठूला, २ सय ६२ (११.२ प्रतिशत) मझौला र १ हजार ८ सय ७८ (८०.४ प्रतिशत) साना उद्योगले स्वीकृति पाएका छन् । यिनबाट प्राप्त रोजगारी क्रमशः २६.९ प्रतिशत, १९.७ प्रतिशत र ५३.४ प्रतिशत रहेको छ । हालसम्म वैदेशिक लगानी रु.७५ अर्ब १५ करोड रहेकोमा ठूला उद्योगहरूमा गरिएको लगानी सबैभन्दा बढी ६९.४ प्रतिशत छ भने साना र मझौला उद्योगमा क्रमशः १८.६ र १२ प्रतिशत रहेको छ । यसबाट नेपालमा लगानी रकमको आधारमा हेर्दा वैदेशिक लगानी मुख्यतः ठूला आयोजनामा आकर्षित भएको देखिन्छ ।

तालिका ९ (ड) : परियोजना लागतका आधारमा वैदेशिक लगानीका लागि स्वीकृति दिइएका उद्योगहरू

(आर्थिक वर्ष २०६८/६९ को अन्त्यसम्म)

(रु. करोडमा)

उद्योगको प्रकार	संख्या	कुल परियोजना लागत	कुल स्थीर पुँजी	विदेशी लगानी	रोजगारी प्राप्त संख्या
ठूला उद्योग	१९५	१२४५६.८१	११२७३.९७	५२१६.९२	४४१९४
मझौला उद्योग	२६२	१८८८.७४	१३३७.५३	८९८.१०	३२४६३
साना उद्योग	१८७८	२०६४.४७	१३७४.२७	१३९९.९८	८७८२५
जम्मा	२३३५	१६४१०.३	१३९८५.७७	७५१५.००	१६४४८२

स्रोत : उद्योग विभाग ।

९.१२ वैदेशिक लगानीमा नेपालमा उद्योग खोल्ने मुलुकमा भारतको सबैभन्दा बढी संख्या ५ सय २५ रहेको छ भने दोस्रो स्थानमा चीनको ४ सय ७८ र तेस्रो स्थानमा संयुक्त राज्य अमेरिकाको १ सय ९८ चौथोमा दक्षिण कोरियाको लगानीमा १ सय ७० र पाँचौमा जापानको लगानीमा १ सय ६७ रहेको छ । तुलनात्मकरूपमा विदेशी लगानीमा उद्योगहरू सञ्चालनका लागि स्वीकृति दिइएका संख्या क्रमिकरूपमा बढ्दो देखिन्छ भने यी उद्योगहरूबाट सिर्जित रोजगारीको संख्यामा पनि वृद्धि नै भएको देखिन्छ । यसरी उद्योगहरूमा बढ्दो विदेशी लगानीले समग्र औद्योगिक विकासमा सकारात्मक भूमिका निर्वाह गर्ने स्पष्ट नै हुन्छ ।

केही उद्योगहरूको उत्पादन क्षमताको उपयोग

९.१३ केही छानिएका उद्योगहरूको उत्पादन क्षमताको उपयोगको विश्लेषण गर्दा केही उद्योगहरूको अघिल्लो आर्थिक वर्षको तुलनामा आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा कुल क्षमताको उपयोगमा सिमान्त प्रतिशतले वृद्धि भएको देखिन्छ । अघिल्लो आर्थिक वर्षको तुलनामा सिमेन्ट र बियर उद्योगको उत्पादन क्षमतामा ३ प्रतिशतले वृद्धि भई कुल क्षमताको क्रमशः ५७.७ र ८२.४ प्रतिशत उपयोग भएको छ भने चिनी, चुरोट, सलाइ, जुत्ता, जुटका सामानमा उद्योगको उपयोग क्षमता १ प्रतिशतले वृद्धि भई कुल क्षमताको क्रमशः ३२.३, ९२.९, ७४.७ र ६७.७ प्रतिशत उपयोग भएको छ ।

औद्योगिक क्षेत्रको वर्तमान स्थिति

- ९.१४ औद्योगिक विकासमा टेवा पुऱ्याउन औद्योगिक प्रतिष्ठानहरूको स्थापना, सञ्चालन र प्रवर्द्धनको लागि आवश्यक पर्ने भौतिक पूर्वाधार एवं सुविधाहरू एकीकृतरूपमा उपलब्ध गराउने उद्देश्यले औद्योगिक क्षेत्रहरूको स्थापना गरिएको हो । औद्योगिक क्षेत्रहरूको सम्भाव्यता अध्ययन, विकास र प्रवर्द्धन गर्ने, औद्योगिक क्षेत्रहरू भित्र स्थापित उद्योगहरूलाई लाभप्रद तरिकाबाट सञ्चालन गराउन परामर्श, सल्लाह र सुझाव दिने तथा निजी क्षेत्र, जनसहभागिता वा सहकारी अन्तर्गत स्थापना हुने औद्योगिक क्षेत्रहरूलाई प्रोत्साहन एवं सहयोग गर्ने उद्देश्यले औद्योगिक क्षेत्र व्यवस्थापन लिमिटेडको स्थापना भएको हो ।
- ९.१५ हाल बालाजु, हेटौँडा, पाटन, नेपालगंज, धरान, पोखरा, वुटवल, भक्तपुर, वीरेन्द्रनगर, धनकुटा र गजेन्द्र नारायण सिंह औद्योगिक क्षेत्र समेत गरी कुल ११ वटा औद्योगिक क्षेत्रहरू सञ्चालनमा रहेका छन् ।
- ९.१६ आर्थिक वर्ष २०६९/७० को प्रथम आठ महिनासम्ममा मुलुकभित्र रहेका कुल ११ वटा औद्योगिक क्षेत्रको ३ हजार ८ सय ७३ रोपनी जग्गा उद्योगहरूलाई भाडामा दिइएको छ । आर्थिक वर्ष २०६९/७० को प्रथम आठ महिनासम्ममा औद्योगिक क्षेत्रहरूमा ४ सय ९८ वटा उद्योगहरू सञ्चालनमा रहेका छन् भने ५२ वटा उद्योगहरू बन्द भएका छन् । यस अवधिमा औद्योगिक क्षेत्रहरूमा ७२ वटा उद्योगहरू निर्माणाधीन अवस्थामा रहेका छन् ।

घरेलु तथा साना उद्योग

- ९.१७ मुख्यतया विकासोन्मुख मुलुकहरूको विकासमा घरेलु तथा साना उद्योगहरूको योगदान प्रमुख हुन्छ । स्रोत साधनहरूको सीमितता, पूँजी र सोको परिचालनको कमजोर अवस्था, व्यवसायिकताको प्रवर्द्धन अपेक्षित स्तरमा हुन नसक्ने भएकोले नेपालजस्ता मुलुकहरूको आर्थिक विकासको मेरुदण्ड र आधारको रूपमा लघु, घरेलु तथा साना उद्योगहरूको विकास अपरिहार्य मानिन्छ । यस क्षेत्रको व्यवस्थापन र प्रवर्द्धन गर्न घरेलु तथा साना उद्योग विभाग र अन्तर्गतका कार्यालयहरू, घरेलु तथा साना उद्योग विकास समितिका कार्यालयहरूले कार्य गरिरहेका छन् । चालु अन्तरिम योजनाले लिएको गरिवी निवारण गर्ने मुख्य उद्देश्य अनुरूप घरेलु तथा साना उद्योग व्यवसायको प्रवर्द्धन एवं विकास गर्नको लागि मागमा आधारित आवश्यक सीप विकास, उद्यमशीलता विकास तालिम, प्राविधिक परामर्श कर्जा प्रवाह एवं सूचना सम्प्रेषण जस्ता कार्यक्रमहरू एकीकृत रूपमा संचालन गरिदै आएको छ । अपाङ्ग, पिछडिएका वर्ग, दलित जनजाति, द्वन्द्व पिडित एवं महिलाको उत्थान हुने बजार मागमा आधारित रोजगार एवं सीपमूलक तालिम, उद्यमशीलता विकास तालिम कार्यक्रमहरूलाई ती वर्गको सशक्तिकरण हुने गरि प्राथमिकता दिई वार्षिक कार्यक्रममा स्पष्ट लक्ष्य किटान गरी कार्यान्वयन गरिदै आएको छ ।
- ९.१८ चालु आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा १५ हजार १ सय ११ जनालाई विभिन्न विषयमा रोजगार तथा स्वरोजगार हुने गरि तालिम प्रदान गर्ने लक्ष्यका साथ केन्द्रिय स्तरमा घरेलु तथा साना उद्योग प्रशिक्षण केन्द्र, २० जिल्लामा गरिवी निवारणका लागि लघु उद्यम

विकास कार्यक्रम र जिल्ला स्थित २७ घरेलु तथा साना उद्योग कार्यालयहरूबाट र द्वन्द्व पिडितहरूको लागि तालिम कार्यक्रमहरू संचालन गरिएका छन् । नयाँ सोच, सिर्जना, सीप एवं प्रविधि भएका युवा पिढिहरूलाई नयाँ उद्यमी व्यवसायीका रूपमा रूपान्तरण गराउने उद्देश्यले विभागमा व्यवसाय सम्बन्धन कार्यक्रम (Business Incubation Programme) चालु रहेको छ । हालसम्म ११ जनाले सम्बन्धनको प्रमाणपत्र पाइसकेका छन् भने १५ जना प्रशिक्षार्थी व्यवसायी हरूको लागि व्यवसाय सम्बन्धनको कार्य भैरहेको छ । सीप सिकेका तालिम प्राप्त जनशक्तिलाई आफूले सिकेका सीपहरूको सदुपयोग गरी घरेलु तथा साना उद्योग स्थापना गर्न र सहयोग पुऱ्याउने हेतुले विउ पुँजीको रूपमा रकम उपलब्ध गराउन, कर्जा प्रवाह गर्ने कार्यलाई व्यवस्थित गर्नका लागि लघु घरेलु तथा साना उद्योग कर्जा व्यवस्थापन निर्देशिका कार्यान्वयनमा ल्याईएको छ ।

- १.१९ घरेलु तथा साना उद्योग व्यवसायको प्रवर्द्धन एवं विकास गर्नाका लागि मागमा आधारित तथा अपाङ्ग, पिछडिएका वर्ग, दलित, जनजाति, द्वन्द्व पिडित एवं महिलाको उत्थानका लागि आवश्यक सीप विकास, उद्यमशीलता विकास, तालिम, प्राविधिक परामर्श, कर्जा प्रवाह एवं सूचना सम्प्रेषण जस्ता कार्यक्रमहरू एकीकृत रूपमा सञ्चालन गरिएका छन् । जनतालाई छिटो छरितो, पारदर्शी तथा गुणस्तरीयरूपमा सेवा पुऱ्याउने लक्ष्यका साथ घरेलु तथा साना उद्योग कार्यालयहरूमा अनलाइन सर्भिसको तयारी गरिएको छ ।
- १.२० आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा १८ हजार ८ वटा घरेलु तथा साना उद्योगहरू दर्ता भएका थिए भने आर्थिक वर्ष २०६९/७० को फागुन मसान्त सम्म घरेलु तथा साना उद्योग विभाग अन्तर्गत ९ हजार ७ सय २ वटा घरेलु तथा साना उद्योगहरू दर्ता भएका छन् । आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा दर्ता भएका उद्योगहरूमा कुल रकम रु १७ अर्ब २७ करोड ४४ लाख ६६ हजार पुँजी लगानी भएको देखिन्छ ।
- १.२१ आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा दर्ता भएका घरेलु तथा साना उद्योगहरू मध्ये प्राइभेट फर्म १५ हजार ८ सय ३१, साभेदारी फर्म १ हजार २ सय २५ र प्राइभेट लिमिटेड ९ सय ५२ वटा दर्ता भएका छन् ।
- १.२२ उद्यमी तयारी तथा रोजगारी सिर्जना कार्यक्रम अन्तर्गत आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा ३ हजार ४ सय ९८ जना उद्यमी तयार भएका थिए भने चालु आर्थिक वर्षको प्रथम आठ महिनाको अवधि सम्म ३ सय ९२ जनाले यस्तो प्रशिक्षण तथा तालिम लिइसकेका छन् । त्यस्तै, आर्थिक वर्ष २०६८/६९मा उद्योग प्रवर्द्धनका लागि २ हजार ५९ जनाका लागि विभिन्न तालिम तथा प्रशिक्षण सञ्चालन गरिएकोमा चालु आर्थिक वर्ष २०६९/७० को प्रथम आठ महिनाको अवधि सम्म ३ सय जना यस्तो प्रशिक्षणमा सहभागी भइसकेका छन् ।
- १.२३ घरेलु तथा साना उद्योग विभाग तर्फ आर्थिक वर्ष २०६९/७० को प्रथम आठ महिनामा दर्ता भएका कुल ९ हजार ७ सय २ उद्योग मध्ये प्राइभेट फर्म ८ हजार ४ सय ११, साभेदारी फर्म ५ सय ४७ र प्राइभेट लिमिटेडतर्फ ७ सय ४४ वटा दर्ता भएका छन् । यी उद्योगहरूमा रु. ११ अर्ब ९७ करोड ८४ लाख ३ हजार पुँजी लगानी भएको छ ।
- १.२४ घरेलु तथा साना उद्योग व्यवसाय सञ्चालन गर्न चाहने इच्छुक उद्यमी व्यवसायीलाई

सीप विकास तथा सीप अभिवृद्धि तालिममार्फत उद्यमशीलता विकास गर्न एवं लघु घरेलु तथा साना उद्यमहरू प्रवर्द्धन गर्न स्थापना गरिएको घरेलु तथा साना उद्योग प्रशिक्षण केन्द्रबाट आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा १ हजार ७८ जनालाई विभिन्न विषयमा तालिम प्रदान गरिएको थियो भने चालु आर्थिक वर्षको प्रथम आठ महिनामा ८ सय ६३ जनालाई तालिम प्रदान गरिएको छ ।

- ९.२५ नेपालभर कम्पनी दर्ता तथा प्रशासन सम्बन्धी कार्य कम्पनी रजिष्ट्रारको कार्यालयबाट हुने गर्दछ । कम्पनी रजिष्ट्रारको कार्यालयबाट आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा १० हजार १ सय ४५ प्राइभेट लिमिटेड, ३४ पब्लिक लिमिटेड र ५२ मुनाफा वितरण नगर्ने कम्पनी स्थापना भएका थिए भने चालु आर्थिक वर्षको प्रथम आठ महिनामा ७ हजार १ सय ३१ प्राइभेट लिमिटेड, २९ पब्लिक लिमिटेड र ५० मुनाफा वितरण नगर्ने कम्पनी स्थापना भएका छन् । यस कार्यालयले दर्ता भएका कम्पनीहरूलाई आफ्नो प्रोफाइल सम्बन्धित कम्पनीले अनलाइनमार्फत (www.cro.gov.np) मा अवलोकन गर्न सक्ने व्यवस्था मिलाएको छ ।
- ९.२६ खानी तथा भूगर्भ, खनिज अन्वेषण तथा खनिज कार्यलाई सुनियोजित तवरले संचालन गरी नेपाल सरकारको सन्तुलित क्षेत्रीय विकासको अवधारणा अनुरूप प्रत्येक विकास क्षेत्रमा सिमेण्ट उद्योग खोल्न विभागीय स्तरबाट भएको अध्ययन र अन्वेषण कार्यको फलस्वरूप उदयपुर, धनकुटा, मकवानपुर, ललितपुर, धादिङ्ग, स्याङ्गजा, अर्घाखाँची, सुर्खेत, दाङ्ग, सल्यान, वैतडी, पाल्पा गरी देशको विभिन्न क्षेत्रमा लगभग ५४ करोड टन प्रमाणित, ११ करोड टन अर्धप्रमाणित तथा ४२ करोड टन सम्भाव्य गरी कुल १ अर्ब ७ करोड टन चुनदुङ्गा पत्ता लागेको छ ।
- ९.२७ त्यस्तै काठमाडौं उपत्यकामा ३१ करोड ६१ लाख घन मिटर प्राकृतिक ग्याँस भण्डार, दोलखामा १८ करोड टन म्याग्नेसाईट खानी भण्डार, ललितपुर (फुलचोकी) र रामेछाप (ठोसे) मा १ करोड टन फलाम खानी भण्डार, मकवानपुर (कालीटार) र डडेल्धुरा (वावनगाँउ) मा ४१ लाख टन तामा खानी भण्डार, दाङ्ग, रोल्पा, पाल्पा र अर्घाखाँचीमा ५१ लाख टन कोइला खनिज भण्डार र रोल्पा, वैतडी, दार्चुला, वझाङ्गमा सुन, तामा र सिसा जस्ता डिपोजिटहरू पत्ता लागेका छन् ।
- ९.२८ यसका अलावा अन्य स्थानहरूमा पोलिष्ट स्टोन, अर्धकिमिति पत्थर, डोलोमाइट, मार्बल, फोस्फोराइट, खरी आदि आर्थिक रूपमा लाभप्रद रहेका भण्डारहरू पत्ता लागेका छन् । खनिज अन्वेषण कार्यको फलस्वरूप खानी भण्डारमा आधारित उद्योग स्थापनार्थ निजी लगानीकर्ताहरूसँग सम्झौता सम्पन्न भएको छ । यसको अलावा नवलपरासी (फलाम), पाल्पा जिल्लामा चुनदुङ्गा तथा सोलुखुम्बुको तामाखानीको अन्वेषणको कार्यक्रम संचालनमा रहेका छन् ।
- ९.२९ तुरुन्त प्रतिफल प्राप्त (Quick Economic Return) हुने खनिज जस्तै चुनदुङ्गा, खरी, मार्बल, जेम्स स्टोन (काईनाईट, टुर्मालिन, क्वार्ज क्रिष्टल), कोइला र क्वार्जाईटमा आधारित साना र मझौला स्तरका खनिज भण्डारहरूको अन्वेषणदेखि उत्पादनसम्मको कार्यमा निजी लगानीकर्ताहरूलाई आकर्षित गर्ने नीति अनुरूप उक्त खनिजहरूका साथै

हाल धातु खनिजतर्फ फलाम, तामा र प्लेसर सुनको अन्वेषण कार्यमा निजी लगानिकर्ता आकर्षित भई हालसम्म करिव ९१ वटा उत्खनन् कार्यको र ५ सय ६२ वटा खोजतलास कार्यको प्रमाण पत्र प्रदान गरिएको छ ।

- ९.३० भू-वैज्ञानिक सर्भेक्षण तथा अनुसन्धान कार्य अन्तर्गत यस विभागले देशको सम्पूर्ण पुग्न सकिने विशेषतः चुरे पहाड, महाभारत श्रृंखलाको सम्पूर्ण भाग र उच्च हिमाली क्षेत्रको केही भागहरूको प्रथम चरणको भौगर्भिक सर्भेक्षण कार्य पुरा गरी दोश्रो चरणको नक्साङ्कन शुरू गरेको छ । व्यवस्थित शहरी विकास र फोहर मैला व्यवस्थापनका लागि भू-इन्जिनियरिङ्ग तथा भू-वातावरणीय अन्वेषण कार्य काठमाडौं उपत्यका, पोखरा, वुटवल, भैरहवा, हेटौडा, धरान, विराटनगर, सुर्खेत, नेपालगंज, जनकपुर र धनगढीको सर्भेक्षण कार्य सम्पन्न भएको छ ।
- ९.३१ हिमाली श्रृंखलाको भूकम्पीय अध्ययन गर्न साईस्मिक स्टेसन स्थापना गरी भूकम्पको निगरानी तथा रेकर्ड गरी डाटाहरू संकलन गर्ने र उक्त डाटाहरूको विश्लेषण गरी सोको आधारमा भविष्यमा आउन सक्ने भूकम्पहरूको पुनरावृत्ति समय र हिमालयको वनोट बारे अनुसन्धान गर्ने काम भई रहेको छ ।

औद्योगिक पूर्वाधार विकास कार्यक्रम

- ९.३२ मुलुकमा रहेका प्राकृतिक तथा खानीजन्य श्रोतमा आधारित विभिन्न प्रकारका उद्योग खोल्न प्रोत्साहन गर्ने उद्देश्यले आर्थिक वर्ष २०६५/६६ देखि संचालन गरिएको औद्योगिक पूर्वाधार विकास कार्यक्रम अन्तर्गत सडक पहुँच, विद्युतीय प्रसारण लाईन विस्तार, विशेष आर्थिक क्षेत्र विकास समिति अन्तर्गत देशका विभिन्न १४ स्थानमा विशेष आर्थिक क्षेत्र विस्तारको काम भैरहेको छ ।
- ९.३३ औद्योगिक पूर्वाधार विकास कार्यक्रम अन्तर्गत सडक पहुँच कार्यक्रममा मूलतः सिमेन्ट उद्योगहरूलाई प्रोत्साहन गरिएको छ । हाल दाङ्ग, पाल्पा, रूपन्देही, चितवन, ललितपुर, मकवानपुर, सिराहा, धनुषा र अर्घाखाँचीका विभिन्न भागमा स्थापना तथा संचालन भैरहेका १३ वटा सिमेन्ट उद्योगहरूका लागि खानी र उद्योगसम्म पहुँच मार्ग निर्माण र विद्युत प्रसारण लाइन निर्माण कार्यहरू भैरहेका छन् । सडक पहुँच विस्तारको लागि गरिएको प्रयास उल्लेखनीय रहेको भएतापनि हालसम्मको औसत भौतिक प्रगति २३.९ प्रतिशत मात्र भएको देखिएकोले यस क्षेत्रमा थप तीव्रता दिनु पर्ने देखिन्छ । साथै हालसम्म सडक पहुँचको कार्यक्रमले सिमेन्ट उद्योगहरूलाई मात्र बढी जोड दिएकोले आगामी दिनमा अन्य क्षेत्रमा पनि सडक पूर्वाधारको विकास गरिनु आवश्यक छ । सम्भाव्य सिमेन्ट उद्योग स्थापना स्थलसम्म औद्योगिक पूर्वाधार विकास कार्यक्रम अन्तर्गत पहुँच सडक निर्माण र विद्युत् प्रसारण लाइन विस्तार गर्ने कार्यले निरन्तरता पाएको छ ।
- ९.३४ औद्योगिक पूर्वाधारको रूपमा विद्युत विकास र प्रसारणमा ध्यान दिइएको छ । हाल कुसुम-हापुरे १३२ के.भी. प्रसारण लाईन, हेटौडा १३२ के.भी. सबस्टेसन तथा प्रसारण लाईन, मिर्चैया-कटारी १३२ के.भी. आयोजना, लमही घोराही १३२ के.भी. प्रसारण लाईन आयोजना सञ्चालनमा छन् । आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा तीन नयाँ आयोजनाहरू

संभौता भई कार्यान्वयनको चरणमा रहेका छन् भने आर्थिक वर्ष २०७०/७१ का लागि थप तीन आयोजनाहरू संभौताको लागि प्रस्ताव गरिएको छ ।

विशेष आर्थिक क्षेत्र (Special Economy Zone)

- ९.३५ औद्योगिक नीतिमा विशेष आर्थिक क्षेत्रको स्थापना गरिने नीति बमोजिम रोजगारी सृजना, स्वदेशी तथा विदेशी लगानी आकर्षित, आयात प्रतिस्थापन तथा निर्यात प्रवर्द्धन गरी व्यापार घाटा समेत कम गर्ने उद्देश्यले देशका विभिन्न १४ स्थानहरूमा विशेष आर्थिक क्षेत्र (SEZ) स्थापना, विस्तार र संभाव्यता अध्ययन भैरहेको छ । विशेष आर्थिक क्षेत्र विकास समिति गठन आदेश २०६९ जारी भएको छ भने सो गठन आदेश बमोजिम समिति गठन प्रकृयाको चरणमा रहेको छ । भैरहवामा विशेष आर्थिक क्षेत्रको पूर्वाधार निर्माणका कार्यहरू सम्पन्न हुने चरणमा रहेका छन् भने सिमरामा प्रारम्भिक कार्यहरू भइरहेका छन् । विशेष आर्थिक क्षेत्र अन्तर्गत हालसम्म भैरहेको प्रगति र वर्तमान अवस्था तलको नक्सामा प्रस्तुत गरिएको छ ।
- ९.३६ औद्योगिक क्षेत्रमा श्रम सम्बन्धको व्यवस्थापनमा असल औद्योगिक सम्बन्ध र औद्योगिक शान्ति कायम गर्ने उद्देश्यले औद्योगिक सुरक्षा बलको गठन भएको छ ।
- ९.३७ लघु उद्यम विकास कार्यक्रम (Micro Enterprise Development Program (MEDEP) को चौथो चरण कार्यान्वयनको तयारी भैरहेको छ भने ग्रामीण क्षेत्रमा गरीबी र बेरोजगारी समस्या समाधान गर्ने उद्देश्यले सञ्चालित गरीबी निवारणका लागि लघु उद्यम विकास कार्यक्रमलाई आन्तरिकीकरण गरी ४५ जिल्लामा विस्तार गरिएको छ । आगामी ५ वर्षभित्र गरिवी निवारणका लागि लघु उद्यम विकास कार्यक्रमलाई मुलुकका ७५ वटै जिल्लामा विस्तार गर्ने गरी रणनीतिक योजना तयारी कार्य अन्तिम चरणमा पुगेको छ । लघु तथा साना उद्यम विकास कोष निर्देशिका, २०६९ जारी भएको छ । महिला उद्यमीहरूका लागि लक्षित गरी महिला उद्यमी कोष संचालन कार्यविधि, २०६९ स्वीकृत भएको छ ।

गुणस्तर तथा नापतौल

- ९.३८ चालु आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा ११ वटा नेपाल गुणस्तर निर्धारण, अनुशरण र परिक्षणका मापदण्डहरू स्वीकृत गरिएको र थप चार वटा वस्तुहरूमा नेपाल गुणस्तर चिन्ह अनिवार्य गरिएको छ । National Accreditation Board for Laboratories (NABL) भारतसँग गुणस्तर तथा नापतौल विभागको Chemical, Good, Microbiology र Metrology Lab लाई Accreditation गराउने प्रक्रिया अधि बढाइएको छ । नेपाल पश्चिमा संघसँग पश्चिमाको गुणस्तर परीक्षण गर्ने कार्यमा समझदारी पत्र (MOU) भइसकेको छ । ISO 9001:2008 सम्बन्धी ५ वटा Scopes Accreditation भएको छ ।
- ९.३९ राष्ट्रिय गुणस्तर कार्यान्वयन गर्ने सन्दर्भमा ९ सय ७७ राष्ट्रिय गुणस्तर तर्जुमा भई हालसम्म २ सय ५७ वटा वस्तुलाई नेपाल गुणस्तर प्रदान गरी उपभोक्तालाई गुणस्तरीय सामानहरू प्रयोगमा सुनिश्चितता प्रदान गरिएको छ । गुणस्तर विभागले

नियमित रूपमा ट्याक्सीको मिटर जाँच पम्पहरूको शुद्धता नापतौलका नामहरू (ढक, तराजु आदि) अनुगमन गर्दै आएको छ ।

वाणिज्य तथा आपूर्ति

- ९.४० चीन सरकारको आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोगमा नेपाल चीन सीमा क्षेत्रको तातोपानी भन्सार नाकास्थित लार्चामा आधुनिक सुख्खा बन्दरगाह (Container Frontier Station) को शिलान्यास भएको छ । उक्त निर्माणधीन सुख्खा बन्दरगाह ४.२ हेक्टर क्षेत्रफलमा फैलिनुका साथै एकपटकमा १ सय ८२ वटा मालवाहक गाडीहरू पार्किङ्ग गर्नसक्ने सुविधा सहितको हुनेछ । यस सुख्खा बन्दरगाहको निर्माणपछि चीनतर्फबाट आएका मालवाहक गाडीहरूको जाँचपास लगायत सम्पूर्ण परीक्षण यस सुख्खा बन्दरगाहमा हुनेछ । यसका साथै चीनमा हुने निकासीको लागि पनि सबै भन्सार जाँच प्रक्रिया यहाँबाट नै सम्पन्न गरी मालवस्तु चीनतर्फ पठाइनेछ । यस व्यवस्थाले हाल नेपाल-चीन सीमा नाकामा भइरहेको साँघुरोपना (Congestion) तथा जाँचपास प्रक्रियामा हुने ढिलासुस्ती जस्ता समस्याको अन्त्य हुनेछ । यस परियोजना अन्तर्गत लार्चा सुख्खा बन्दरगाह देखि नेपाल-चीन सीमाक्षेत्रको मितेरी पुलसम्मको सडक मार्गको समेत विस्तार गरिने कार्यक्रम रहेको छ ।
- ९.४१ नेपाल र भारतबीच विद्यमान पारवहन सन्धिको समयावधि यही सन् २०१३ को जनवरी ४ सम्म कायम रहेकोमा सन्धिको Article XI को प्रावधानअनुसार आवश्यक प्रक्रिया पुरा गरी उक्त मौजुदा सन्धि सन् २०२० को जनवरी ४ सम्मका लागि नवीकरण गरिएको छ ।
- ९.४२ द्विपक्षीय, क्षेत्रीय तथा बहुपक्षीय स्तरमा हुने व्यापार सम्झौता वार्ताका लागि आवश्यक पर्ने सूचना तथा तथ्याङ्कहरू उपलब्ध गराउने, व्यापारसम्बद्ध नीति तथा रणनीतिहरू तर्जुमा तथा परिमार्जनका लागि नीतिगत पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने तथा नेपालको वैदेशिक व्यापारको प्रवृत्तिको निरन्तर अध्ययन विश्लेषण गरी अन्तर्राष्ट्रिय व्यापारबाट अधिकतम लाभ लिन चाल्नुपर्ने कदमहरू बारे ठोस सुझाव उपलब्ध गराउने प्रयोजनका लागि व्यापार नीति विश्लेषण संयन्त्र (Trade Policy Analytical Wing) स्थापना गरिएको छ ।
- ९.४३ नेपाल व्यापार एकीकृत रणनीति २०१० ले पहिचान गरेका निर्यात योग्य वस्तु तथा सेवाहरूको विकास र प्रवर्द्धनका लागि विशेष कार्यक्रम सञ्चालन गर्न पश्मिना र औषधियुक्त तथा सुगन्धित वनस्पतीको विकासका लागि दुई वटा परियोजना प्रस्ताव तयार गरिएको छ । यी दुई परियोजनाको कार्यान्वयनबाट नेपाली च्याङ्ग्रा पश्मिना तथा जडीबुटीको मूल्य अभिवृद्धि, उद्यमी व्यवसायीको क्षमता विकास, ब्राण्डको प्रचार प्रसार आदि भई अन्तर्राष्ट्रियस्तरमा निर्यात व्यापार प्रवर्द्धन गर्न महत्वपूर्ण सहयोग पुग्ने अपेक्षा गरिएको छ ।

मञ्जूषा ९(क) : व्यापार विस्तारका लागि पहल गरिएका मुख्य प्रयासहरू

- नेपालको उद्योग र वाणिज्य क्षेत्रमा संलग्न उत्कृष्ट निर्यातकर्ता, लगानीकर्ता, रोजगारदाता तथा व्यवसायीहरू र विदेशी आयातकर्तालाई सम्मान र कदर गर्न महत्वपूर्ण व्यावसायिक व्यक्ति छनौट, सम्मान एवं सुविधा सम्बन्धी कार्यविधि, २०६९ स्वीकृत भएको छ।
- निर्यातयोग्य अदुवाको गुणस्तर सुधार गरी मूल्य अभिवृद्धि गर्न भापा जिल्लामा अदुवा परियोजना कार्यान्वयनमा आएको छ।
- नेपालको आन्तरिक तथा अन्तर्राष्ट्रिय व्यापार सहजीकरण र अन्तर मन्त्रालय समन्वयका लागि राष्ट्रिय व्यापार तथा यातायात सहजीकरण समिति (National Trade and Transport Facilitation Committee) गठन भएको छ।
- निर्यातजन्य जडीबुटी संकलन, भण्डारण, प्रशोधन तथा गुणस्तर सुधार गरी उचित मूल्यमा निकासी गर्न निजी क्षेत्रको लागत साभेदारीमा सुर्खेतमा जडीबुटी संकलन तथा व्यवसाय प्रवर्द्धन केन्द्र स्थापना गर्ने कार्य प्रारम्भ भएको छ।
- सिंहदरवार वैद्यखानाबाट उत्पादित छ वटा वस्तु (च्यवनप्रास, बाजीकर, हर्बल टी, सिलाजित, कुष्टादी टुथ पाउडर) को गुणस्तर सुधार गरी निर्यातयोग्य बनाउनका लागि उपकरण खरिद तथा गुणस्तर सुधार कार्य भइरहेको छ।
- काठमाण्डौमा निजी क्षेत्रको समेत सहभागितामा हस्तकला व्यापार मेला र अन्तर्राष्ट्रिय व्यापार मेला सम्पन्न भएको छ।

आपूर्ति

- ९.४४ देशमा अत्यावश्यक वस्तु तथा सेवा सहज, सुलभ र नियमितरूपमा उचित गुणस्तर र उचित मूल्यमा आपूर्ति व्यवस्था मिलाई उपभोक्ताको हक हितको संरक्षण गरी सुनिश्चितता प्रदान गर्न र निर्भिक भएर उपभोग गर्ने अवस्था निर्माण गर्नका लागि आपूर्ति नीति, २०६९ जारी गरिएको छ।
- ९.४५ देशको अत्यावश्यक वस्तु तथा सेवा सहज, सुलभ र नियमितरूपमा उचित गुणस्तर र मूल्यमा आपूर्ति व्यवस्था मिलाई उपभोक्ताको हकहितको संरक्षण गरी सुनिश्चितता प्रदान गर्न जारी गरिएको आपूर्ति नीति, २०६९ को प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि समिति गठन गरी कार्यान्वयन कार्ययोजना तर्जुमा गर्ने कार्य भइरहेको छ।
- ९.४६ आन्तरिक व्यापार नीति, राष्ट्रिय उपभोक्ता नीतिको मस्यौदा तयारी गरिएको छ। प्रभावकारी बजार अनुगमनका लागि संयुक्त बजार अनुगमन निर्देशिका, २०६९ र रातो निलो सिलिण्डर प्रयोग निर्देशिका, २०६९ पारित भई कार्यान्वयनमा आएको छ।
- ९.४७ वाणिज्य तथा आपूर्ति व्यवस्थापन विभाग, वाणिज्य कार्यालयहरू र जिल्ला स्थित निरीक्षण अधिकृत समेतबाट गरी २०६९ फागुन मसान्त सम्म ३ हजार ७ सय १९ व्यवसायीहरूको बजार अनुगमन गरिएको छ।

पर्यटन

- ९.४८ नेपाल भ्रमणमा आएका पर्यटकहरूको संख्या, तिनको वृद्धिदर तथा बसाई अवधिको विश्लेषण गर्दा २०६७ पौष देखि २०६८ पौषसम्म (सन् २०११) को तुलनामा २०६८ पौष देखि २०६९ पौष सम्म (सन् २०१२) को अवधिमा नेपाल आउने पर्यटकहरूको संख्या ९.०८ प्रतिशतले वृद्धि भई ७ लाख ३६ हजार २ सय १५ बाट ८ लाख ३ हजार ९२ पुगेको छ । २०६७ पुसदेखि २०६८ पुससम्मको अवधिमा प्रति पर्यटक सरदर बसाई अवधि १३.१२ दिन रहेकोमा २०६८ पुसदेखि २०६९ पुससम्मको अवधिमा सरदर बसाई अवधिमा सामान्य ह्रास भै १२.८७ दिन हुन आएको छ ।
- ९.४९ २०६८ पौषदेखि २०६९ पौषसम्म (सन् २०१२) को अवधिमा नेपाल आउने कुल पर्यटक मध्ये ४३.३० प्रतिशत यात्रा/भ्रमण, १३.५९ प्रतिशत पदयात्रा र पर्वतारोहण, १२.७६ प्रतिशत तीर्थयात्री, ४.०९ प्रतिशत मनोरञ्जन, ३.१५ प्रतिशत व्यापार, ३.८५ प्रतिशत औपचारिक, १.७१ प्रतिशत सभा/सेमिनार, ०.२२ प्रतिशत राफिटङ्ग, १४.९९ प्रतिशतले अन्य उद्देश्य सहित नेपाल भ्रमण गरेका छन् ।
- ९.५० यस अवधिमा कुल पर्यटक आगमन मध्ये देशगत रूपमा सबैभन्दा बढी पर्यटक आउने पाँच मुलुकहरूमा भारतबाट २०.६० प्रतिशत, चीनबाट ८.९० प्रतिशत, श्रीलंकाबाट ७.८० प्रतिशत, संयुक्त राज्य अमेरिकाबाट ६.० प्रतिशत तथा संयुक्त अधिराज्यबाट ५.० प्रतिशत रहेको छ । गत वर्षको सोही अवधिमा भारतबाट २०.० प्रतिशत, चीनबाट ८.४० प्रतिशत, श्रीलंकाबाट ८.१० प्रतिशत, संयुक्त राज्य अमेरिकाबाट ५.७० प्रतिशत तथा संयुक्त अधिराज्यबाट ५.० प्रतिशत पर्यटक नेपाल आएका थिए ।
- ९.५१ पर्यटन क्षेत्रको विकासको लागि उच्चस्तरीय तथा आधारभुत स्तरको जनशक्ति उत्पादनमा योगदान पुऱ्याउन सरकारी क्षेत्रमा नेपाल पर्यटन तथा होटल व्यवस्थापन प्रतिष्ठानबाट विगत ३ वर्षमा उच्चस्तरीय कोर्समा Bachelor of Hotel Management (BHM) तर्फ २ सय ७८ र Bachelor of Tourism & Travel Management (BTTM) तर्फ २ सय ३७ जना अध्ययनरत रहेको र महिला तथा पुरुषहरू लगभग ५०/५० प्रतिशत रहेका छन् भने पर्यटन तथा होटल उद्योगमा आवश्यक पर्ने उच्च स्तरीय शैक्षिक जनशक्तिको आवश्यकतालाई महसुस गरी आर्थिक वर्ष २०६७/६८ देखि Master of Hotel Management (MHM) पनि शुरू गरी हाल ६८ जना अध्ययनरत रहेका छन् ।
- ९.५२ आधारभुत, मध्यमस्तरीय तथा सुपरभाईजरी तहका तालीमहरू तर्फ विगत ३ वर्षमा तालीम होटल तर्फ ३ सय ८०, टुर तथा ट्राभल तर्फ ६ सय ९, ट्रेकिङ्ग तर्फ २ हजार ४ सय ९६, अन्य पर्यटन सम्बन्धी १ हजार १ सय ५८ जना र मोफसलमा संचालन भएका घुम्ती तथा होमस्टे तालीममा ८ सय ५४ जना गरी कुल ५ हजार ४ सय ९७ जनाले तालीम प्राप्त गरेका छन् । प्रतिष्ठानबाट २०६९/७० को फागुन महिनासम्म विभिन्न स्तरका ३३ हजार ५ सय २३ जनशक्ति उत्पादन भएका छन् । प्रशिक्षित जनशक्तिले स्वरोजगार भई आफ्नै व्यवसाय संचालन गरी आएका छन् भने केही जनशक्ति वैदेशिक रोजगारमा पनि गएका देखिन्छन् । ग्रामिण पर्यटन तथा होमस्टे तालिम तर्फ तारागाउँ

विकास समितिमार्फत विभिन्न जिल्लाका २० स्थानका २०६ जनालाई होमस्टे सञ्चालन सम्बन्धी तालिम दिइएको छ ।

- ९.५३ पर्यटनसँग सम्बन्धित शैक्षिक अध्ययन तथा तालिमहरूको सञ्चालनबाट यस क्षेत्रमा आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा शैक्षिक कोष तर्फ २ सय २८ जना र तालिमहरू तर्फ १ हजार ४ सय ७२ जना गरी जम्मा १ हजार ७ सय २ चालु आर्थिक वर्ष २०६९/७० को फागुन मसान्तसम्ममा शैक्षिक कोष तर्फ २ सय १ जना र तालिमहरू तर्फ १ हजार १ सय २४ जना गरी जम्मा १ हजार ३ सय २५ जना थप दक्ष जनशक्ति तयार भएका छन् । हालसम्म प्रतिष्ठानबाट उत्पादित जनशक्ति संख्या ३३ हजार ५ सय ३५ पुगेको छ ।

मञ्जुषा ९ (ख) : पर्यटन क्षेत्रको मुख्य उपलब्धिहरू

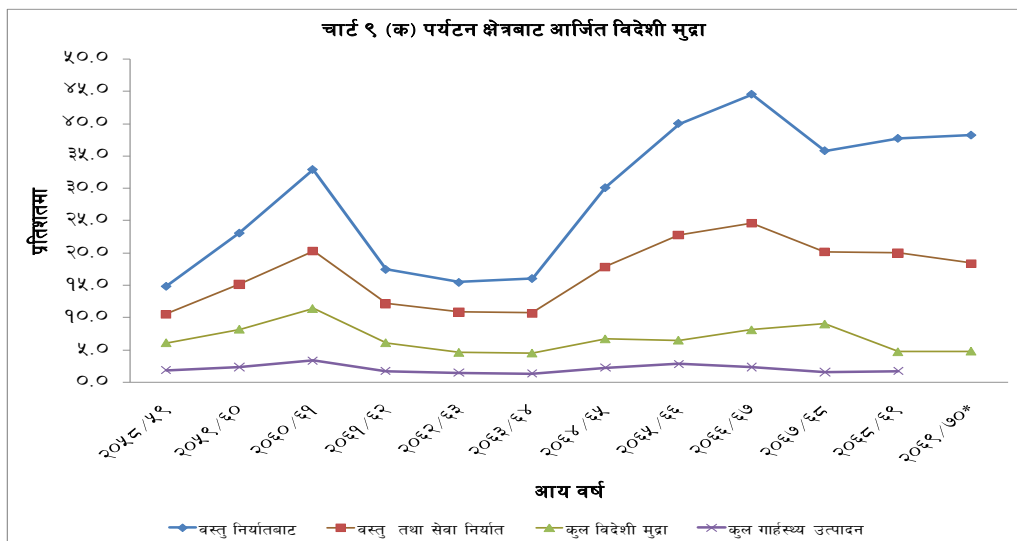
- विश्व सम्पदा सूचीमा सूचीकृत शाक्यमूनी बुद्धको जन्मस्थल लुम्बिनीलाई विश्वको प्रमुख तीर्थस्थलको रूपमा विकास गर्ने र लुम्बिनी क्षेत्रको विकासको लागि राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय सहयोग आह्वान गर्ने उद्देश्यसहित सन् २०१२ लाई लुम्बिनी भ्रमण वर्षको रूपमा मनाइएको थियो ।
- नेपाल भ्रमण वर्ष सन् २०१२ मा यस क्षेत्रमा ५ लाख ३९ हजार २ सय १० आन्तरिक पर्यटक, १ लाख २० हजार ५ सय ८३ भारतीय तथा १ लाख ३६ हजार १ तेस्रो मुलुकका गरी कुल ७ लाख ९५ हजार ७ सय ९४ तीर्थयात्रीहरूले भ्रमण गरेका छन् । यसरी यस पावन क्षेत्रमा तीर्थयात्रीको संख्या गत वर्षको तुलनामा ३५ प्रतिशतले वृद्धि भएको छ ।
- लुम्बिनीको प्रचारप्रसारमा व्यापकता, सुविधायुक्त होटलहरूको वृद्धि, भैरहवा-लुम्बिनी सडक खण्डको स्तरोन्नती तथा यी लगायत समग्रमा लुम्बिनी भ्रमण वर्षले लुम्बिनी क्षेत्रको पर्यटन प्रवर्द्धनमा सकारात्मक प्रभाव परेको छ ।
- कर्मचारीहरूलाई वर्षमा एक पटक यात्रा सहूलियत (Travel Incentives) दिई मुलुकका विभिन्न गन्तव्यस्थलहरूमा भ्रमण गराई अन्तरिक पर्यटन प्रवर्द्धन गर्ने उद्देश्यका साथ विभिन्न स्थानमा यात्रा सहूलियत सहित आन्तरिक भ्रमणमा पठाइएको छ ।
- नेपाल वायुसेवा निगमको लागि अन्तर्राष्ट्रिय उडानका लागि २ वटा र आन्तरिक उडानका लागि कम्तिमा ६ वटा विमान खरिद साथै २ वटा न्यारो बडि विमान खरिद गर्न पुरानो टेण्डर प्राप्त कम्पनीसँग वार्ता भएको र सन् २०१४ को अन्तसम्ममा प्राप्त हुने अवस्था रहेको छ । आन्तरिक उडानका लागि ६ वटा जहाजको लागि चाइनिज विमान कम्पनी AVIC International Holding Corporation र नेपाल वायुसेवा निगम बीच मिति २०६९ मंसिर १४ मा हस्ताक्षर भएको छ ।

- ९.५४ नेपाल आउने पर्वतारोहण दल र पर्वतारोहीहरूको स्थिति हेर्दा २०६७ पुसदेखि २०६८ पुससम्म (सन् २०११) मा पर्वतारोहण दलको संख्या २ सय ५९ रहेकोमा २०६८ पुसदेखि

२०६९ पुससम्म (सन् २०१२) मा ३ सय पुगेको छ भने पर्वतारोहीहरूको संख्या समेत १ हजार ९ सय ५१ बाट २ हजार ५ सय ६६ पुगेको छ। सो अवधिमा नेपाल सरकारलाई प्राप्त हुने रोयल्टी २०६७ पुसदेखि २०६८ पुससम्म (सन् २०११) को तुलनामा रु ११ करोड २६ लाख ६९ ले वृद्धि भई ३४ करोड ५१ लाख ६१ हजार पुगेको छ।

९.५५ पर्यटन उद्योगमा दर्ता भै वर्गीकृत भएका होटल मध्ये २०६७ पुसदेखि २०६८ पुससम्मको अवधि (सन् २०१२) मा तारा स्तरको होटल संख्या १ सय ६ रहेकोमा २०६८ पुस देखि २०६९ पुससम्मको अवधि (सन् २०१२) मा सो संख्या १ सय ७ पुगेको छ। तारा स्तरको होटल बाहेकको पर्यटक स्तरीय होटल, लज तथा रिसोर्टको संख्या २०६७ पुस देखि २०६८ पुससम्मको ७ सय २१ बाट ७ सय ४६ पुगेको छ। तारा स्तरका होटलको शैयाको संख्या अघिल्लो वर्षको संख्यामा ४८ वटा शैया थप भई ९ हजार ३ सय ७१ शैया पुगेको छ भने तारे होटल बाहेक पर्यटकस्तरीय होटल, लज तथा रिसोर्टको शैया संख्या ८ सय २९ वटा थप भई २२ हजार २ सय ८६ पुगेको छ।

९.५६ आर्थिक वर्ष २०६७/६८ को तुलनामा आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा पर्यटन क्षेत्रबाट आर्जित विदेशी मुद्रा ५ अर्ब ३९ करोड ३० लाखले बढ्न गई रु. ३० अर्ब ७० करोड ३८ लाख पुगेको छ। आर्थिक वर्ष २०६९/७० को प्रथम आठ महिनासम्ममा रु. २१ अर्ब ४५ करोड बराबरको विदेशी मुद्रा आर्जन भएको छ। आर्थिक वर्ष २०६९/७० को प्रथम आठ महिनामा आर्जित विदेशी मुद्राको अंश कुल वस्तु निर्यातबाट प्राप्त विदेशी मुद्राको ३८.२ प्रतिशत, कुल वस्तु निर्यात एवं सेवाबाट प्राप्त विदेशी मुद्राको १८.४ प्रतिशत र आर्जित कुल विदेशी मुद्राको ४.८ प्रतिशत रहेको छ।

स्रोत: नेपाल स्ट्रट बैङ्क

९.५७ चालु आर्थिक वर्षमा पर्यटन प्रवर्द्धन तर्फ भारतमा (नयाँ दिल्ली, कोलकाता, बैङ्गलोर, मुम्बईमा चेन्नाई, पुणे, अहमदाबाद, सुरत), फिलिपिन्स, जापान, चीन, अष्ट्रेलिया, बंगलादेश, थाइलैण्ड, सिंगापुर, मलेसिया, फ्रान्स, संयुक्त अधिराज्य, निदरलैण्ड, जर्मनी,

स्पेन, इटालीमा निजी पर्यटन व्यवसायीहरूका साथ पर्यटन मेलामा सफलतापूर्वक सहभागिता र भारत, डेनमार्क, नर्वे, स्विडेनमा नेपाली पर्यटन व्यवसायीहरूका साथ सेल्स मिसनको सफलतापूर्वक आयोजना गरिएको छ । प्रवर्द्धनात्मक सामग्रीतर्फ ११ भाषामा Travelers' Information, ३२ प्रकारका ब्रोशर, ५ थरीका बुकलेट, ९ थरीका पोष्टर, सीडी डिभिडि, कफिटेबल बुक, फोल्डर, व्याग, नक्सा, पोष्टकार्ड, इनफोकस लगायतका प्रवर्द्धनात्मक सामग्रीहरूको प्रकाशन तथा वितरण गरिएको छ । साथै नेपाल पर्यटन बोर्डको वेब साइटलाई परिमार्जन तथा पर्यटकहरूको आवश्यकता अनुरूप अद्यावधिक गरिएको छ ।

तालिका ९ (च) : संस्कृति, पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रालयको उपलब्धिहरू

विवरण	२०६८ पुससम्म	२०६९ पुससम्म
पर्यटन आवागमन	७, ३६, २१५	८, ०३, ०९२
पर्यटन बसाइ अवधि (दिनमा)	१३.१२	१२.८७
पर्यटनबाट प्राप्त आय (रु. करोड)	२४६१.१०	३०७०.३८
प्रति पर्यटक आय (रु.)	३३४२९	३८२३०
प्रति पर्यटक प्रति दिन खर्च (रु.)	२५४८	२९७०
प्रति अमेरिकी डलर औसत विनिमय दर (रु.)	७८	८५.०५
प्रति पर्यटक प्रति दिन खर्च (अमेरिकी डलर बराबर)	३२.६७	३४.९३
कुल गार्हस्थ्य उत्पादन (रु. करोड)	१५३६००	१७०११९
कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा योगदान (प्रतिशत)	१.६	१.८
प्रत्यक्ष रोजगार (हजारमा)	११०	१६०
नियमित उडानमा नेपाल आउने अन्तर्राष्ट्रिय विमान सेवा (संख्यामा)	२७	२६

स्रोत: संस्कृति, पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रालय, नेपाल राष्ट्र बैंक, केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग

चुनौतीहरू

- ९.५८ औद्योगिक सुरक्षाको कमजोर अवस्था, असहज श्रम सम्बन्ध, अस्थिर राजनीतिक अवस्था र विद्युत आपूर्तिको कमीका कारण अपेक्षित लगानी एवं व्यापार मैत्री वातावरण विकास हुन सकेको छैन ।
- ९.५९ निकासीजन्य उद्योगहरूलाई उत्पादनमूलक आर्थिक क्षेत्रहरू (कृषि, वन, पर्यटन आदि) सँग एकीकृत गर्न नसक्नु, अधिकांश निर्यातयोग्य वस्तुहरू आयातित कच्चा पदार्थमा आधारित हुनु, निकासीलाई टेवा पुग्ने गरी पर्याप्त मात्रामा भौतिक पूर्वाधारको विकास हुन नसक्नु एवं भएका पूर्वाधारहरू पनि पूर्ण उपयोगमा आउन नसक्नु र प्रमुख निकासीजन्य उत्पादनहरूको निश्चित मापदण्ड अनुसारको गुणस्तर कायम तथा सोको प्रमाणिकरणको संस्थागत क्षमता अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्ड अनुरूप हुन सकेको छैन ।
- ९.६० वाणिज्य प्रशासन, बजार अनुगमन र बजार संरक्षणतर्फ जिल्लास्थित कार्यालयहरूबाट विभक्त रूपमा कार्य सम्पादन हुँदा निकायगत समन्वयको कमी रहेकोले निकायगत

समन्वयलाई प्रभावकारी बनाउनु पर्ने अवस्था रहेको छ ।

- ९.६१ उपभोक्ता हित संरक्षणका लागि सरोकार निकायहरू, गृहमन्त्रालय र जिल्ला प्रशासन कार्यालयहरू, नेपाल गुणस्तर तथा नापतौल विभाग, र अन्तरगतका निकायहरू, खाद्य प्रविधि तथा गुण नियन्त्रण विभाग र कार्यालयहरू, औषधि व्यवस्था विभाग र अन्तरगत कार्यालयहरू र अन्य उपभोक्ता हित संरक्षण सम्बन्धी संघ संस्थाहरू बीच समन्वय र सहकार्य नहुँदा बजार अनुगमन कार्य प्रभावकारी हुन सकेको छैन । यसका लागि अन्तर निकाय समन्वय र सहकार्यका लागि उपयुक्त संयन्त्रको विकास गर्नु पर्ने अवस्था रहेको छ ।
- ९.६२ सिन्डिकेट र कार्टेलिङ्ग जस्ता विकृति नियन्त्रणका लागि केन्द्रिय तथा विभिन्न प्रशासनिक निकायहरूबाट एकिकृत रूपमा नै पहल हुनुपर्ने आवश्यकता रहेको सन्दर्भमा गृह मन्त्रालय, श्रम तथा रोजगार मन्त्रालय, उद्योग मन्त्रालय, वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालयबीच समन्वय र सहकार्य हुन आवश्यक छ । यसका लागि संस्था दर्ता ऐन लगायत अन्य सम्बन्धित ऐनमा संसोधन गरी कार्टेलिङ्ग र सिन्डिकेट गर्न नपाउने स्पष्ट व्यवस्था गर्नुपर्ने आवश्यकता रहेको छ ।
- ९.६३ पर्यटन क्षेत्रले मुलुकको अर्थतन्त्रमा पुऱ्याएको योगदान बारे यथार्थ रूपमा यकीन गर्दै पर्यटन क्षेत्रलाई राष्ट्रिय प्राथमिकता प्राप्त क्षेत्रको रूपमा स्थापित गर्न दीर्घकालिन रूपमा व्यवस्था गर्न सकिने सुविधा र सहूलियतहरूका सम्बन्धमा सुरक्षा, भौतिक निर्माण, यातायत लगायतका नीतिलाई परिमार्जन गरी पर्यटन मैत्री बनाउनु पर्ने आवश्यकता रहेको छ ।
- ९.६४ एकीकृत पर्यटकीय पुर्वाधार विकास गरी पर्यटनलाई ग्रामिण क्षेत्रमा पुऱ्याउन समग्र पर्यटन व्यवसाय र विशेष गरि पर्वतारोहण, पदयात्रा र होम स्टे पर्यटनलाई स्थानीय समुदाय, ढुन्ड पीडित, पिछडिएको वर्गले समेत लाभ लिने व्यवस्था गर्नु पर्ने आवश्यकता रहेको छ ।

१०. भौतिक पूर्वाधार

१०. भौतिक पूर्वाधार

शहरी विकास

आवास विकास

१०.१ आर्थिक वर्ष २०६८/६९ सम्म शहरी क्षेत्र विकास तथा बजार केन्द्र अध्ययन कार्यक्रम भनी आवास विकास कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको थियो । यस कार्यक्रम अन्तर्गत आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा डोटीमा निर्देशित जग्गा विकास कार्यक्रमको योजना तयार गरिएको, ३१ बजार केन्द्रको भौतिक विकास योजना कार्यान्वयन कार्यक्रम सञ्चालन भएको, ७ स्थानको भौतिक विकास योजना प्रतिवेदन कार्यान्वयन भएको छ । यसैगरी विभिन्न ४१ स्थानको भौतिक पूर्वाधार विकास, १ सय ७७ वटा सामुदायिक भवन र ६ वटा ठूला भवनहरू (महेन्द्रनारायण निधि मिथिला साँस्कृतिक केन्द्र, दोलखा सिंगटीमा छात्रावास, चितवन रत्ननगर सभाहल, स्याङ्जा पुतलीबजारमा सभाहल, बुटवलमा सभाहल र गोरखा पृथ्वीनारायण नगरपालिका पोखरीथोकमा सभाहल) बनाउने कार्य चालु रहेका छन् । अध्ययनको हकमा १४ बजार केन्द्रको भौतिक विकास योजना तयार गरी मुख्य मुख्य पूर्वाधारहरूको विस्तृत आयोजना प्रतिवेदन (डि. पि. आर.) तयार गर्ने, ४ वटा सभाहल निर्माणको लागि विस्तृत इन्जिनियरिङ डिजाइन तयार गर्ने, स्वाइल टेष्ट गर्ने (दोलखाको भिमेश्वरमा, गोरखाको पृथ्वीनारायण नगरपालिका पोखरीथोक बजारमा, रत्ननगर र डोटी नगरपालिकामा) र विभिन्न ७ वटा गुरुयोजना, अध्ययन, प्रोफाइल, कानुन नीति परिमार्जन, वाइल तयार गर्ने जस्ता कार्यहरू भएका थिए ।

१०.२ आर्थिक वर्ष २०६९/७० को प्रथम आठ महिनामा यस कार्यक्रम अन्तर्गत ३९ बजार केन्द्रहरू र अन्य ७९ स्थानको भौतिक पूर्वाधार विकास भइरहेको, निजी क्षेत्रको साभेदारीमा क्षेत्रीय सदरमुकाम/जिल्ला सदरमुकाममा सभाहल निर्माण अन्तर्गत रत्ननगर, दिपायल र बुटवल नगरपालिकामा सभाहल, स्थानीय निकायसँग सहकार्य गरी पुतलीबजार नगरपालिकामा ५०० व्यक्ति क्षमताको सभाहल, महेन्द्र नारायण निधी मिथिला साँस्कृतिक केन्द्र भवनका साथै अन्य १७६ सामुदायिक भवनहरूको निर्माणको कार्य विभिन्न चरणमा रहका छन् । यसैगरी विभिन्न ५ स्थानको भौतिक विकास योजना तयारीको कार्य भइरहेको, विभिन्न ६ स्थानको भौतिक विकास योजना कार्यान्वयन भइरहेको छ भने निर्देशित जग्गा विकास सञ्चालन गर्ने, साना सहर र बजार केन्द्रहरूको प्रारम्भिक सूची तयार गर्ने, जग्गा तथा आवास विकास चक्रकोष निर्देशिका तयार गर्ने, प्राकृतिक प्रकोपबाट विस्थापित र जोखिममा परेका परिवारहरूको पुनर्वासको लागि जग्गा खरिद तथा सार्वजनिक निर्माण जस्ता कार्य विभिन्न चरणमा कार्यान्वयनमा रहेका छन् ।

साना शहर बजार विकासबाट ग्रामीण विकास

१०.३ गाउँ तथा शहरका बीच अन्तरसम्बन्ध अभिवृद्धि गर्दै साना शहरमा शहरी पूर्वाधारको विकास गरी शहरी सुविधा बढाउने र भविष्यमा नगरपालिकाको लागि आवश्यक पूर्वाधारको विकास गर्ने, शहरी क्षेत्रमा वसाई सराईको क्रम घटाउने, ग्रामीण पूर्वाधारको

विकास गरी गाउँवस्तीमा उत्पादित वस्तुहरूको बजार विकासद्वारा गरिवी घटाउने उद्देश्यले साना सहर बजार विकासबाट ग्रामिण विकास कार्यक्रम अन्तरगत आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा ग्रामिण शहरी क्षेत्रमा ग्रामिण तथा शहरी अन्तरसम्बन्ध अभिवृद्धि गर्न विभिन्न ६२ साना शहरको गुरू योजना/भौतिक विकास योजना/ अध्ययन प्रतिवेदन कार्यान्वयन गरि शहरी पूर्वाधार विकासका कार्य सञ्चालनमा रहेका थिए भने विभिन्न साना शहरहरूको (बाजुराको मार्तडी, मुगुको गमगढी, रूपन्देहीको मणीग्राम, धनुषाको धनुषाधाम, खोटाङको दिक्तेल र वर्दियाको भुरीगाउँ) गुरूयोजना/भौतिक विकास योजना तर्जुमा गरी डि.पि.आर. तयार गर्नुका साथै विभिन्न ६ स्थानमा निर्देशित जग्गा विकास कार्यक्रम कार्यान्वयन भएका थिए ।

- १०.४ आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा ग्रामीण शहरी क्षेत्रमा ग्रामीण तथा शहरी अन्तरसम्बन्ध अभिवृद्धि गर्न ४२ साना शहरको गुरू योजना/भौतिक विकास योजना अध्ययन प्रतिवेदन कार्यान्वयनमा रहेको छ भने पर्वतको कुशमामा निर्देशित जग्गा विकास कार्यान्वयन गर्ने कार्य भइरहेको छ । यसैगरी बाजुराको मार्तडी, रोल्पाको सुलिचौर, लम्जुङको सुन्दरबजार, रसुवाको स्याफ्रुवेसी, डोल्पाको दुनै बजार र बाजुराको कोल्टी साना शहरको भौतिक विकास योजना तयार गरी मुख्य मुख्य पूर्वाधारहरूको विस्तृत इन्जिजियरिङ रिपोर्ट तयार गर्ने कार्य भइरहेको छ ।

एकीकृत कार्यमूलक योजना

- १०.५ आर्थिक वर्ष २०६८/६९ देखि स्थानीय निकायहरूको लागत सहभागितामा ३ नगरपालिकाहरूको (ब्यास, दमक र सुर्खेत) डिजिटल अर्वन वेस म्याप तयार भएको, ७ नगरपालिकाहरूको (ललितपुर, सिन्धुपाल्चोकको चौतारा, ताप्लेजुङको ताप्लेजुङ, गुल्मीको तम्घास, वर्दियाको राजापुर, रौतहटको गौर र काठमाडौँ) आवधिक योजना तर्जुमा कार्य भइरहेको छ भने गत आर्थिक वर्ष २०६७/६८ मा सुरू भई सम्पन्न हुन बाँकी २ नगरपालिकाको (पुतली बजार र भद्रपुर) आवधिक योजना सम्पन्न भएका थिए ।
- १०.६ आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा नगरपालिकाहरूको लागत सहभागितामा डिजिटल अर्वन वेश म्याप तयार गर्ने कार्य चालु रहेकोमा भक्तपुर नगरपालिका र भद्रपुर नगरपालिकाको विद्यमान वेश म्यापलाई अर्वन म्यापमा स्तरोन्नति गर्ने कार्य सुरू भएको, वुटवल र लेखनाथ नगरपालिकामा जग्गा विकास कार्यक्रमको संभाव्यता अध्ययन कार्य सम्पन्न भएको छ । नगरपालिकाको लागत सहभागितामा काठमाडौँको आवधिक योजना तर्जुमा गर्ने, ललितपुर उप-महानगरपालिकाको पुनरावलोकन गरी योजना तर्जुमा गर्ने कार्य भइरहेको छ । यसैगरी बल्खु दक्षिणकाली कोरीडोरमा रहेको टौदह पोखरी क्षेत्रको डिजिटल इन्जिनियरिङ डिजाइन तयार गर्ने, पर्सा पोखरियाको जग्गा एकिकरण आयोजनाको डिजिटल इन्जिनियरिङ डिजाइन र ल्याण्ड रिएडजस्टमेन्ट प्लान तयार गर्ने, शहरी योजना तर्जुमाका लागि प्लानिङ नर्मश तथा स्ट्याण्डर्ड तयार गर्ने, राष्ट्रिय शहरी नीतिको कार्यान्वयन अवस्था पुनरावलोकन गरी शहरी नीतिको परिमार्जन गर्ने, नगरपालिकाहरूको आवधिक योजना तर्जुमा निर्देशिका २०६९ परिमार्जन गर्ने, शहरी क्षेत्रहरूको लागि मोडेल विल्डिङ वाईल तयार गर्ने, नगर विकास समितिको भौतिक

विकास योजना तर्जुमा गर्ने (मोरङको उर्लावारी र गुल्मीको तम्घास नगर विकास समिति क्षेत्रको) जस्ता कार्य सञ्चालनमा रहेका छन् ।

विशेष भौतिक तथा पूर्वाधार विकास

१०.७ आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा विभिन्न ५ स्थानहरूको वेश म्यापहरू तयार गरी दिगो विकासका अवधारणा अनुरूप गुरुयोजना तर्जुमा कार्य भएको, विभिन्न ३९ स्थानहरूको भौतिक तथा पूर्वाधार विकास निर्माण तथा मर्मत कार्य सञ्चालन गरिएको थियो । यसैगरी २५७ विशेष स्थानहरूको भौतिक तथा पूर्वाधार निर्माण तथा मर्मत सुधारका कार्यहरू भएका थिए ।

१०.८ आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा विभिन्न ३३ स्थानहरूमा भौतिक तथा पूर्वाधार विकास कार्य सञ्चालन भईरहेको छ, भने विभिन्न १९२ विशेष स्थानहरूको भौतिक तथा पूर्वाधार निर्माण तथा मर्मत कार्य स्थानीय जनसहभागितामा परिचालन गर्ने दिगो विकासको अवधारणा अनुरूप १३ स्थानहरूको गुरुयोजना तयारी कार्य चालु रहेको छ, भने सालवसाली रूपमा आयोजनाको तर्फबाट गुरुयोजना तयार भई कार्यान्वयन भईरहेका काठमाडौँ जिल्ला गोकर्णेश्वर महादेव मन्दिर क्षेत्र, टौदह क्षेत्र, बज्रयोगिनी मन्दिर क्षेत्र, भक्तपुरको सूर्यविनायक मन्दिर एवं चाँगूनारायण क्षेत्रहरूमा वातावरण सुधार तथा सरसफाई कार्य निरन्तर रूपमा सञ्चालनमा रहेका छन् ।

सघन शहरी विकास

१०.९ देशका प्रमुख शहरहरूमा भौतिक पूर्वाधार विकास गर्न सघन शहरी विकास कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको छ । यस कार्यक्रमको मुख्य उद्देश्यमा व्यवस्थित शहरीकरण तथा वातावरणीय सुधार गर्ने रहेको छ । आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा विभिन्न स्थानको शहरी क्षेत्रमा शहरी पूर्वाधार तथा वातावरणीय सुधारको कार्य सम्पन्न भएको, २३ नगरपालिकाहरूको आवधिक योजना/भौतिक विकास योजना कार्यान्वयन भएको, २५ नगरपालिकाहरूमा नमुनाका रूपमा रेन वाटर हार्भस्टिङ र पुनर्भरण सम्बन्धी सामुदायिक विद्यालयहरूमा कार्यक्रम सञ्चालन भएको थियो । यसैगरी ४ नगरपालिकामा पोभर्टी म्यापिङले इङ्कित गरेका साना पूर्वाधार विकास कार्यक्रम कार्यान्वयन भएको (इटहरी, कमलामाई, पनौती, भरतपुर), ४ स्थानमा आर्थिक वर्ष २०६६/६७ को निड एसिसमेन्ट प्रतिवेदनको आधारमा एकिकृत पूर्वाधार विकास कार्यक्रम सञ्चालन भएको (राजविराज, जनकपुर, मलंगवा, कपिलवस्तु), मध्य पहाडी लोकमार्ग र उत्तरदक्षिण कोरिडोरको आसपासमा पर्ने १० वटा शहरहरूको मुख्य पूर्वाधारहरूको डि.पि.आर. तयार गर्ने कार्य भएको, १० मध्ये एक शहरको पूर्वाधार विकासको लागि जग्गा अधिग्रहण गरिएको, ३ स्थानमा आधुनिक शहर निर्माणको लागि मुख्य मुख्य पूर्वाधारहरूको विकास कार्य भएको (तेह्रथुमको वसन्तपुरबम्रे, सिन्धुलीको खुर्कोट, पाँचथरको फिदिम, धादिङको गल्छी वैरनी, तनहुँको डुम्रे भन्सार, वाग्लुङको बर्तिवाङ्गे, रूकुमको चौरहजारी, दैलेखको रामक कर्णाली, अछामको साँफेबगर, बैतडीको पाटन), ६ ठूला शहरी कोरीडोरको पूर्वाधार विकास कार्यक्रम क्रमागत रूपमा सञ्चालन भएको (दुहवी-इनरूवा-इटहरी-धरान, पाँचखाल-

धुलिखेल-बनेपा-पनौती, पोखरा-लेखनाथ-दुलेगौडा, कपिलवस्तु-लुम्बिनी-सिद्धार्थनगर-बुटवल, सुर्खेत-दशरथपुर-छिन्चु, अत्तरिया-धनगढी), ३ नगरपालिकामा (धरान, भिमेश्वर, कपिलवस्तु) मा हेल्दी सिटी कार्यक्रम सञ्चालनमा रहेका थिए । विभिन्न १९ स्थानमा अध्ययन, योजना प्रतिवेदन, गाइडलाइन तयार गर्ने कार्य भएका थिए।

१०.१० आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा ६ ठूला कोरीडोरको पूर्वाधार विकास कार्यक्रम सञ्चालनमा रहेको छ । २४ नगरपालिकाहरूको आवधिक योजना/भौतिक विकास योजना सञ्चालनमा रहेको, ९ नयाँ शहर निर्माणका लागि विभिन्न पूर्वाधार निर्माणका काम भई रहेको छ । यसैगरी ४ स्थानमा आर्थिक वर्ष २०६६/६७ को निड एसिसमेन्टको आधारमा पूर्वाधार विकास, २ स्थानमा जग्गा एकीकरण आयोजना सम्बन्धी पूर्वाधार विकास र अन्य पूर्वाधारहरू सञ्चालनमा रहेका छन् । भिमेश्वर र कपिलवस्तुमा हेल्दीसिटी, नेपालगंजमा इकोसिटी जस्ता कार्यक्रमहरू सञ्चालनमा रहेका छन् ।

मझौला शहर एकीकृत सहरी तथा वातावरण सुधार

१०.११ मझौला शहर एकीकृत सहरी तथा वातावरण सुधार आयोजना कार्यान्वयन भएका ६ वटा नगरपालिकाहरूमा (बनेपा, पनौती, धुलिखेल, विराटनगर, विरगंज र बुटवल) समावेशी आर्थिक उन्नति तथा स्वास्थ्य स्थितिमा सुधार गरी नगरवासीको जीवन स्तर वृद्धि गर्ने लक्ष्य रहेको छ । आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा यी ६ वटा नगरपालिकाहरू मध्ये ४ वटा नगरपालिकाहरूको लागि Design and Supervision Consultant तथा गैर सरकारी संस्थासँग सम्झौता भएको, काभ्रे भ्याली एकीकृत खानेपानी आयोजनाका लागि कन्ट्र्याक्ट सम्झौता भएको, विराटनगर नगरपालिकामा गरिने निर्माण कार्य (सडक सुधार तथा प्रशोधनशाला सहितको ढल प्रणाली) निर्माण कार्यको विड नोटिस प्रकाशन गरिएको र विरगंजको पूर्वाधार विकासको डिटेल डिजाइन तयार भएको छ ।

बाहिरी चक्रपथ विकास आयोजना

१०.१२ आर्थिक वर्ष २०६९/६२ देखि शुरू भएको यस आयोजनाको जग्गा एकिकरण गर्ने कार्यको लागि प्लानिङ्ग र इन्जिनियरीङ्ग डिजाइनको सम्झौता भएको, वातावरणीय सामाजिक प्रभाव मूल्याङ्कनको साथै सतुंगल देखि पैयाँटार सम्म १० कि.मी डि.पी.आर. कार्यको फाइनल रिपोर्ट तयार भएको छ । यसैगरी आर्थिक वर्ष २०६९/७० को दोस्रो चौमासिक अवधिसम्ममा डि.पि.आर. तयार गर्ने कार्य (२७ कि.मी.सालवसाली) सतुंगल देखि पैयाँटार सम्म १० कि.मि.को अन्तिम प्रतिवेदन प्राप्त भएको छ ।

भवन निर्माण संहिता, सरकारी भवन निर्माण

१०.१३ यस कार्यक्रमको उद्देश्य भवन संहिता तयार गरी यसको कार्यान्वयन गर्ने, सरकारी भवन निर्माण गर्ने तथा मौजुदा सरकारी भवनहरूको अवस्था समेत देखिने गरी सरकारी भवनको अभिलेख संकलन, वैकल्पिक निर्माण सामग्रीको पहिचान तथा दैवी प्रकोप एवं भूकम्पीय प्रभावबाट सुरक्षित र किफायती रूपमा सरकारी भवनहरूको निर्माण गर्ने रहेको छ । आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा सहरी विकास तथा भवन निर्माण विभागको

कार्यालय भवन, डिभिजन कार्यालयहरूका कार्यालय/आयोजनाका कार्यालय भवन १३ वटा भवन र अन्य १५ वटा सरकारी भवन निर्माण कार्य चालु रहेका थिए । यस क्रममा ललितपुर वाडे गाँउ स्थित कृष्ण प्रसाद भट्टराई आश्रम निर्माण कार्य क्रमागत रूपमा निर्माण कार्य चालु गरिएको, ६ वटा सरकारी/सामुदायिक भवनको प्रबलीकरण गर्ने कार्य सञ्चालनमा रहेका, बुटवल, विरगंज र जनकपुर नगरपालिकालाई भवन संहिता लागु गर्न सक्षम गर्न On the job training गर्ने जस्ता कार्य सञ्चालन भएका थिए ।

१०.१४ आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा सहरी विकास तथा भवन निर्माण विभागको कार्यालय भवन, विभिन्न डिभिजन कार्यालयहरूका कार्यालय/आयोजनाका कार्यालय भवन १३ क्रमागत रूपमा निर्माण भइरहेको छ । यस्तै डिभिजन कार्यालय रोल्पाको साइट कार्यालय भवन सहित ६ वटा नयाँ भवन निर्माण कार्य शुरू भएको, ललितपुर वाडेगाँउ स्थित कृष्ण प्रसाद भट्टराई आश्रम सहित १२ वटा भवनहरू क्रमागत रूपमा निर्माण कार्य चालु रहेका, ४ वटा सरकारी/सामुदायिक भवनको प्रबलीकरण गर्ने कार्य चालु आर्थिक वर्षमा सञ्चालनमा रहेका छन् । यसैगरी सरकारी भवनहरूको डिजिटल डाटावेश तयार तथा मर्मत संभार सम्बन्धी डाटा संकलन तथा मर्मत योजना तयार गर्ने कार्य भएको, ४ स्थानका स्थानीय सीप र सामाग्री प्रयोग गरी बनाइएका पुराना ऐतिहासिक भवनहरूको अध्ययन, राष्ट्रिय आवास नीति र निजी अस्पताल तथा नर्सिङहोमहरूको आर्किटेक्चरल डिजाइन सम्बन्धी निर्देशिका प्रकाशन गर्ने एवं रेट्रोफिटिङ सम्बन्धी गाईडलाइन तयार गर्ने जस्ता कार्य सञ्चालनमा रहेका छन् ।

विराटनगर चक्रपथ

१०.१५ विराटनगर उप-महानगरपालिकामा बढ्दो जनसंख्याको कारणले सो उप-महानगरपालिका र आसपासका गाउँ विकास समितिहरूमा तीव्र रूपमा वस्तीहरू बढिरहेको हुँदा पैदल यात्री र सवारी साधनको चाप बढ्न गएकोले जग्गा एकीकरण प्रक्रियाको माध्यमबाट चक्रपथ अधिकार क्षेत्र (Right of way) को लागि आवश्यक पर्ने जग्गाको व्यवस्था गरी करिव ३० कि.मी. लम्बाइको चक्रपथको दुवैतर्फ गरी करिव १८२ मीटर क्षेत्रमा योजनावद्ध तथा व्यवस्थित सहरी विकासको नमूनाको रूपमा चक्रपथ विकास गर्न विराटनगर चक्रपथ आयोजन सञ्चालन गरिएको छ । आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा जग्गा विकासको माध्यमबाट ४१ कि.मी लम्बाइको चक्रपथको विस्तृत योजना डि.पी.आर. सम्पन्न भएको र तेस्रो खण्डको कार्य चालु रहेको छ । डि. पी. आर. तयार भइसकेको क्षेत्रभित्र करिव १ कि.मी. लम्बाइमा नमुना जग्गा विकास कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्ने र ट्रयाक खोली विस्तृत इन्जिनियरिङ डिजाइन तथा डि.पि.आर बमोजिमका निर्माण कार्य शुरू भएको थियो । आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा जग्गा विकासको माध्यमबाट करिव ४१ कि.मी. लम्बाइको चक्रपथको तेस्रो खण्डको विस्तृत योजना प्रतिवेदन तयार गर्ने कार्य चालु रहेको र विस्तृत आयोजना प्रतिवेदन कार्यान्वयन गर्न ३ वटा क्षेत्रको Re-adjustment Plan तयार गरी जग्गा धनीहरूलाई जग्गा फिर्ता गर्ने कार्य भई रहेको छ । यसैगरी ट्रयाक खोली विस्तृत इन्जिनियरिङ डिजाइन तथा डि.पि.आर. बमोजिमका निर्माण कार्य भईरहेका छन् ।

नमूना एकीकृत वस्ती विकास (तराई-मधेश-पहाड-हिमाल)

१०.१६ नगरपालिका नभएका जिल्लाका सदरमुकामको एकीकृत पूर्वाधार विकास, लोक मार्गमा पर्ने प्रत्येक विकास क्षेत्रको १/१ साना शहर वस्ती विकासको पूर्वाधार विकास, नमूना गाउँ विकास समितिको योजना अनुसार पूर्वाधार विकास, नमूना एकीकृत वस्ती विकास एवं घनावस्ती कार्यक्रमको माध्यमबाट छरिएर रहेका वस्तीहरूलाई उपयुक्त ठाउँमा एकीकृत गरी एकीकृत पूर्वाधार विकास कार्यक्रम, जनता आवास कार्यक्रम अन्तर्गत डोम, मूसहर, चमार, दूसाध, खत्वे र अन्य दलित वर्ग एवं लोपोन्मुख जाति जस्तै राउटे, कुसुण्डा, सुरेल, वादी गन्धर्व, चेपाङ आदिका लागि आवास एकाइ निर्माण गर्ने जस्ता कार्य गर्ने यसको उद्देश्य रहेको छ । गत आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा गत आर्थिक वर्षहरूमा अध्ययन सम्पन्न भएका ७ जिल्लामा घनावस्ती कार्यक्रम सञ्चालन गरी एकीकृत रूपमा पूर्वाधार विकासका कार्य सञ्चालन गरिएको थियो । ७ स्थानमा नमूना गाउँ अध्ययन प्रतिवेदन कार्यान्वयन, १२ स्थानमा नमूना एकीकृत वस्ती विकास कार्यक्रम , १३ नगरपालिका नभएका जिल्ला सदरमुकामहरूको एकीकृत पूर्वाधारविकास कार्य गर्ने कार्यक्रम पनि सञ्चालनमा रहेका थिए । लोकमार्गमा पर्ने ५ साना शहर वस्तीको पूर्वाधार विकासका कार्यक्रम सञ्चालनमा रहेका, सल्यान र जाजरकोटको एकीकृत घना वस्ती सम्भाव्यता अध्ययन कार्य, दोलखाको गौरी शंकरको एकीकृत घनावस्तीको लागि योजना तर्जुमा, र ७ नमूना गाउँको अध्ययन गरी डि.पि.आर. तयार गर्ने कार्य सञ्चालनमा रहेका थिए ।

१०.१७ यसैगरी गत आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा जनता आवास कार्यक्रम अन्तर्गत डोम, मूसहर, चमार, दूसाध, खत्वे र अन्य दलित वर्ग एवं लोपोन्मुख जाति जस्तै राउटे, कूसूण्डा, सुरेल, वादी गन्धर्व, चेपाङ आदिका लागि आवास एकाइ निर्माण गर्ने कार्य सञ्चालनमा रहेका थिए । आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा गत आर्थिक वर्षमा सञ्चालन भएका ७ जिल्लामा घनावस्ती कार्यक्रम सञ्चालनमा रहेका, २ स्थानमा नमूना गाउँ विकास समितिको योजना अनुसार पूर्वाधार विकास, ११ स्थानमा नमूना एकीकृत वस्ती विकास कार्यक्रम, १६ नगरपालिका नभएका जिल्ला सदरमुकामहरूको एकीकृत पूर्वाधार विकास, लोक मार्गमा पर्ने ४ वस्ती एवं साना शहरहरूको भौतिक विकास योजना कार्यान्वयन गर्ने कार्य भैरहेका छन् ।

नेपाल भारत सीमा एकीकृत जाँच चौकी विकास आयोजना

१०.१८ नेपाल र भारत दुई देशका जनताहरू बीच लामो समय देखि विद्यमान व्यापार, वाणिज्य तथा आर्थिक सम्बन्धलाई अझ सुदृढ तथा विविधिकरण गर्न दुवै देशको सीमाका ४ स्थानमा योजनाबद्ध तथा प्रभावकारी एकीकृत सीमा जाँच चौकी पूर्णरूपमा भारतीय सरकारको अनुदान सहयोगमा निर्माण भई रहेको छ । आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा यस कार्यक्रम अन्तर्गत विराटनगर र विरगंजको Integrated Custom Point (ICP) को लागि अधिग्रहण गरिएका जग्गाको मुआब्जा वितरण कार्य एवं यसबाट प्रभावित क्षेत्रका वासिन्दाका लागि राहत स्वरूप विभिन्न पूर्वाधार विकासका कार्यक्रम सञ्चालन भएका थिए भने ICP भैरहवा र नेपालगंजमा जग्गा संरक्षण गर्ने कार्य सम्पन्न भएको थियो ।

आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा यस कार्यक्रम अन्तर्गत ICP विराटनगरमा मुख्य ICP क्षेत्र र लिंक रोडको लागि अधिग्रहण गरिएका जग्गाको मुआब्जा वितरण गर्ने कार्य भई रहेको छ भने ICP विराटनगरमा प्रभावित क्षेत्रका वासिन्दाका लागि राहत स्वरूप विभिन्न पूर्वाधार निर्माण कार्य भैरहेको छ ।

एकीकृत शहरी विकास कार्यक्रम

१०.१९ नेपालका तराईमा अवस्थित शहरहरू (जनकपुर, धरान, सिद्धार्थनगर र नेपालगंज) मा शहरी वातावरण पूर्वाधारहरूको विकासका माध्यमबाट शहरवासीहरूको जीवन स्तरमा वृद्धि गर्ने उद्देश्यका साथ जुलाई २०१२ देखि यो आयोजना सञ्चालनमा रहेको छ । पाँच वर्ष समयावधि रहेको यस आयोजनाको उद्देश्य नगरपालिकाहरूमा शहरी पूर्वाधार विकास गर्ने, सामुदायिक विकास कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने, लैंगिक समानता र सामाजिक समावेशीकरणमा अभिवृद्धि गर्ने र आयोजना व्यवस्थापन तथा प्रशासकीय सुधारमा सहयोग पुर्याउने रहेका छन् । यस कार्यक्रम अन्तर्गत आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा चार नगरपालिकाहरू (जनकपुर, धरान, सिद्धार्थनगर र नेपालगंज) छनौट भएको र ती स्थानहरूको लागि आयोजना कार्यान्वयन एकाई कार्यालय स्थापना भएका थिए । चालु आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा जनकपुर बाहेक तीनवटै नगरपालिकाहरूमा सञ्चालन हुने पूर्वाधार विकास कार्यक्रमहरूको इन्जिनियरिङ डिजाइन र सुपरभिजन कन्सल्ट्यान्टका साथै सामुदायिक विकास कार्यक्रम सञ्चालन गर्न गैर सरकारी संस्थासँग सम्झौता भएको छ भने केन्द्रमा Project Management and Supervision Consultant र Gender Equity and Social Inclusion सँग सम्झौता भएको छ ।

गणतन्त्र स्मारक तथा गणतन्त्र स्तम्भ

१०.२० नेपालको राष्ट्रिय एकता र अखण्डताको परिचायक तथा ऐतिहासिक जनआन्दोलनको उपलब्धिको प्रतिकको रूपमा एक राष्ट्रिय महत्वको विशिष्ट ढाँचाको गणतन्त्र स्तम्भ निर्माण गर्ने निर्णय अनुरूप ललितपुरको गुसिगालबाट कीर्तिपुरको गांखेलमा बनाउने निर्णय भएकोले गांखेलको Soil Investigate र Sesmic Hazard Review गर्ने कार्य शुरू गरिएको थियो । आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा नारायणहिटी दरबार संग्रहालयको पूर्वी भागमा गणतन्त्र स्मारक निर्माण कार्य शुरू भएको छ भने गणतन्त्र स्तम्भको हकमा स्तम्भको डिजाइन र Land Scaping Review गर्न परामर्शदातासँग सम्झौता भएको छ । स्तम्भ निर्माण स्थलसम्म जाने Approach Road को लागि टेण्डर भएको छ र Site office निर्माणको लागि बोलपत्र मूल्याङ्कन भएको छ । यसैगरी स्तम्भको प्रतिमूर्ति बनाउने कार्यको लागि सम्झौता भएको छ ।

ग्रामीण पहुँच सुधार तथा विकेन्द्रीकरण परियोजना

१०.२१ स्थानीय तहमा बाह्रै महिना सञ्चालन हुने सडक तथा ग्रामीण सडक मर्मत सम्भार, सामुदायिक पूर्वाधार तथा यातायात सेवा र सुधार गर्ने उद्देश्यले विश्व बैंकको आर्थिक सहयोगमा भोलुङ्गे पुलतर्फ २८ जिल्लाहरू र सडकतर्फ ३० जिल्लाहरूमा यो कार्यक्रम सञ्चालन भइरहेको छ । यस अन्तर्गत आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा भोलुङ्गे पुल ६६ वटा,

सामुदायिक पूर्वाधार तथा यातायात सेवा ७७ वटा र १५० वटा यस सम्बन्धी क्षमता अभिवृद्धि तालिम सञ्चालन गरिएको थियो भने ती क्रियाकलाप चालु आर्थिक वर्ष २०६९/७० को प्रथम आठ महिनासम्म क्रमशः ५० वटा, २० वटा र ७५ वटा सम्पन्न भएका छन् ।

ग्रामीण पुनःनिर्माण तथा पुनःस्थापना कार्यक्रम

१०.२२ स्थानीय पूर्वाधारहरूको विकास गरी ग्रामीण जनताको बजारसम्म पहुँच पुऱ्याई उनीहरूको सामाजिक, आर्थिक विकासका साथै रोजगारीका अवसर वृद्धि गरी जीवनस्तरमा सुधार गर्ने मुख्य उद्देश्यका साथ यो कार्यक्रम कार्यान्वयन भइरहेको छ । यस कार्यक्रम अन्तर्गत चालु आर्थिक वर्षको प्रथम आठ महिनासम्म १३ वटा मोटरेवल पुल, ३३ वटा भोलुङ्गे पुल निर्माण, २४ वटा खानेपानी आयोजना र ८० वटा अन्य पूर्वाधार निर्माण गरिएको छ भने गत आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा क्रमशः ३ वटा, ११३ वटा, १३८ वटा र ४० वटा कार्य सम्पन्न भएको थियो ।

ग्रामीण सामुदायिक पूर्वाधार विकास कार्यक्रम

१०.२३ सामुदायिक पूर्वाधारहरूको निर्माण तथा सुधारका लागि २१ जिल्लामा यो कार्यक्रम सञ्चालनमा रहेको छ । यस कार्यक्रमको प्रमुख उद्देश्य ग्रामीण क्षेत्रका गरीब परिवारको खाद्य सुरक्षा स्थितिमा सुधार ल्याई उनीहरूको स्वावलम्बन क्षमता अभिवृद्धि गर्नु हो । यस कार्यक्रमबाट ग्रामीण सडक निर्माणका साथै स-साना आय आर्जन वृद्धिका कार्यहरू सञ्चालन भइरहेका छन् । आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा ११३ वटा जिविकोपार्जन तथा आयआर्जन वृद्धिका क्रियाकलाप सञ्चालन गरिएकोमा चालु आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा ४३ वटा यस्तो कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको थियो ।

विकेन्द्रित ग्रामीण पूर्वाधार तथा जिविकोपार्जन सुधार आयोजना

१०.२४ आर्थिक वर्ष ०६२।६३ देखि १८ जिल्लामा ग्रामीण क्षेत्रको आर्थिक, सामाजिक पूर्वाधार निर्माण गर्ने, यातायात सञ्जाल विस्तार गर्ने, ग्रामिण रोजगारीका क्रियाकलाप सञ्चालन गर्ने, स्थानीयस्तरको संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि गर्ने उद्देश्यले यो आयोजना सञ्चालन भएको हो । यस आयोजना अन्तर्गत गत आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा २२ कि.मी. नयाँ सडक निर्माण, ४ कि.मी. सडक पुनस्थापना तथा स्तरोन्नति र १६०० मीटर भोलुङ्गे पुल निर्माण गरिएको थियो । चालु आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा यसै आयोजना अन्तर्गत ६ जिल्लामा नयाँ सडक निर्माणका लागि डि.पि.आर. स्वीकृत भएको र ३ जिल्लामा Annual Road Maintenance Plan तयार भएको छ । यसैगरी ८ जिल्लामा क्रमागत रूपमा भोलुङ्गे पुल निर्माण भएको र ३ जिल्लामा सडक पुनस्थापना र स्तरोन्नतिका लागि Annual Road Maintenance Plan तयार गरिएको छ ।

भोलुङ्गे पुल क्षेत्रगत कार्यक्रम

१०.२५ देशका ७५ जिल्लाहरूमा सञ्चालित यस कार्यक्रमको उद्देश्यमा मुख्य एवं स्थानीय मार्गमा पर्ने भोलुङ्गे पुलहरूको निर्माण तथा बृहत मर्मत सम्भार गरी ग्रामीण पहुँचमा

सुधार ल्याउने रहेको छ । आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा भोलुङ्गे पुलतर्फ क्रमागत १ सय ३६ वटा, २ सय ३५ सामुदायिक सम्झौता ठेक्का, ३१ वटा फाउण्डेशन तथा कंक्रीटिड, ७६ वटा फलामे पार्टस फेब्रिकेशन गरिएको थियो भने २८ वटा भोलुङ्गे पुलको लागि लट्टा तान्ने तथा जडान गर्ने कार्य गरिएको थियो । आर्थिक वर्ष २०६९/७० को प्रथम आठ महिनामा १४ वटा भोलुङ्गे पुलहरूको सभै डिजाइन, अन्य सहायक पूर्वाधारहरू ५० वटा र ७१ वटा क्रमागत भोलुङ्गे पुलहरूको निर्माण कार्य सम्पन्न भएका छन् ।

स्थानीय स्तरका सडक पुल तथा सामुदायिक पहुँच सुधार कार्यक्रम

१०.२६ स्थानीय स्तरका सडकहरूमा नियमित यातायात सञ्चालन गर्नका लागि सो सडकहरूमा आवश्यक पर्ने पुलहरू बनाई गरिवी निवारणको लक्ष्य प्राप्तमा सहयोग पु-याउने उद्देश्यले सन् २०११ देखि यो कार्यक्रम देशका ७५ वटै जिल्लामा सञ्चालन भएकोमा हाल ४४ जिल्लाहरूमा पुल निर्माण कार्य भैरहेको छ । आर्थिक वर्ष ०६८/६९ मा यस कार्यक्रमबाट ७ वटा क्रमागत पुल निर्माण सम्पन्न भएका थिए भने ९२ वटा क्रमागत पुलहरू निर्माणाधीन थिए । आर्थिक वर्ष २०६९/७० को प्रथम ८ महिनामा २ वटा पुल निर्माण कार्य सम्पन्न भएका छन् ।

स्थानीय यातायात पूर्वाधार क्षेत्रगत कार्यक्रम

१०.२७ दीर्घकालीन कृषि योजनामा व्यवस्था भएअनुसार कृषि उत्पादनको दृष्टिले महत्वपूर्ण पकेट क्षेत्रहरूमा उत्पादन र बजार प्रक्रियालाई सघाई निजी क्षेत्रको आर्थिक क्रियाकलाप अभिवृद्धि गर्न कृषि उत्पादन हुने थलोलाई मोटर चल्ने मूल सडकमा जोड्ने उद्देश्यले ग्रामीण कृषि सडकको निर्माण गर्ने र ग्रामीणस्तरका सडक तथा गोरेटो घोडेटो बाटोहरू निर्माण तथा मर्मत सुधार गर्ने उद्देश्यले कृषि तथा स्थानीयस्तरका सडक आयोजना सञ्चालनमा रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०६६/६७ देखि यसको नाम स्थानीय यातायात पूर्वाधार क्षेत्रगत कार्यक्रम रहेको छ । यस कार्यक्रम अन्तर्गत आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा ५०० कि.मी. सडक सर्वेक्षण र ५० वटा कजवे पुल पुलेसा निर्माण गरिएको थियो । चालु आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा यस कार्यक्रम अन्तर्गत कच्ची सडक निर्माण, सडक मर्मत सुधार, सडक कालोपत्रे र सडक ग्राभेल गर्नुका साथै ७५ किलोमिटर सडक सर्वेक्षण र ३ वटा कजवे पुल पुलेसा निर्माणको कार्य भएको छ ।

ग्रामीण खानेपानी तथा सरसफाइ आयोजना

१०.२८ सम्पूर्ण जनसंख्यालाई खानेपानीको सुविधा र ४० प्रतिशत जनसंख्यालाई सरसफाइ सुविधा पुर्‍याउने लक्ष्यका साथै सञ्चालित यस कार्यक्रम अन्तर्गत आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा १ सय ५४ वटा क्रमागत तथा नयाँ खानेपानी आयोजना सम्पन्न, ३ वटा आकाशे पानी संकलन कार्यक्रम, ४ वटा डिप ट्युववेल जडान, २ सय ३ वटा स्यालो ट्युववेल जडान गरिएको थियो । आर्थिक वर्ष २०६९/७० को प्रथम आठ महिनामा इन्जिनियर, सब इन्जिनियरहरूका लागि Design Estimate and water safety plan तालिम कार्यक्रम सञ्चालन सम्पन्न भएको छ ।

ग्रामीण जलस्रोत व्यवस्थापन परियोजना

१०.२९ सुदूर तथा मध्य पश्चिमाञ्चलका (हुम्ला, दैलेख, कैलाली, डोटी, अछाम, बाजुरा, बझाङ, दार्चुला, बैतडी र डडेल्धुरा) जिल्लाहरूमा दिगो खानेपानी तथा सरसफाई व्यवस्थापन गरी वातावरणीय अवस्थामा सुधार एवं जनताको जीवनस्तर अभिवृद्धि गर्ने उद्देश्यले आर्थिक वर्ष २०६३/६४ देखि जलस्रोत गुरुयोजना, आर्सेनिक न्यूनीकरण, ग्राभेटी खानेपानी, सिञ्चाई, लघु जलविद्युत, फोहरमैला व्यवस्थापनका क्षेत्रमा कार्य हुँदै आएको छ । खानेपानी तथा सरसफाई, सिञ्चाई र लघु जलविद्युत स्किमबाट आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा २ लाख १९ हजार जना लाभान्वित भएका थिए । आर्थिक वर्ष २०६९/७० को प्रथम आठ महिनासम्ममा खानेपानी सरसफाई, सिँचाई र लघु जलविद्युत स्किमबाट १ लाख ८ हजार ४ सय ६६ जना लाभान्वित भएका छन् ।

पश्चिम नेपाल ग्रामीण खानेपानी तथा सरसफाई परियोजना

१०.३० यस परियोजना तनहुँ, स्याङ्जा, पर्वत, बाग्लुङ, म्याग्दी, कपिलवस्तु, रूपन्देही, नवलपरासी र प्यूठान जिल्लामा ग्रामीण खानेपानी तथा सरसफाई कार्यक्रम आर्थिक वर्ष २०६५/६६ देखि सुरु भएको हो । परियोजना क्षेत्रका पहाडी ६ जिल्लाहरूमा खानेपानी तथा सरसफाई सुविधा बढाउनु र तराईका ३ जिल्लाहरूमा आर्सेनिक न्यूनीकरण गर्नु यस परियोजनाको उद्देश्य रहेको छ । आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा नयाँ ग्राभेटी खानेपानी तथा सरसफाई आयोजनाबाट ६५ हजार ८ सय ५१ जना, सरसफाई तथा स्वास्थ्य कार्यक्रमबाट ३ लाख ५ हजार ६ सय ५७ जना, आर्सेनिक न्यूनीकरण कार्यक्रमबाट ४ हजार ३ सय ७० जना, क्षमता अभिवृद्धि, वातावरण संरक्षण, आयमुलक कार्यक्रमबाट २१ हजार २ सय ३४ जना लाभान्वित भएका थिए । आर्थिक वर्ष ०६९/७० को प्रथम आठ महिनामा यि कार्यक्रमबाट १ लाख १ हजार ९ सय ५२ जना लाभान्वित भएका छन् ।

जीवनस्तर सुधारका लागि स्थानीय पूर्वाधार कार्यक्रम

१०.३१ अछाम, दैलेख, जाजरकोट कालिकोट, दोलखा, ओखलढुङ्गा, खोटाङ्ग, रामेछाप, जिल्लाका ग्रामीण क्षेत्रमा रहेका किसानहरूको खाद्य सुरक्षामा सुधार पुर्याउने अभिप्रायले यो कार्यक्रम सञ्चालनमा रहेको छ । आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा यस कार्यक्रमबाट जनताको जीवनस्तर सुधार गर्न, आयस्रोतमा बृद्धि र खाद्यान्न अभाव क्षेत्रमा नगदे बाली उत्पादन बढाउन एक सय २४ वटा स-साना सिँचाई कुलो निर्माण सम्पन्न भएको थियो । आर्थिक वर्ष २०६९/७० को प्रथम आठ महिनामा यस कार्यक्रमबाट ५४ वटा साना सिञ्चाई कुलो निर्माण सम्पन्न भएको छ भने, ७६ वटा जनचेतना अभिवृद्धि तालिम कार्यक्रम सम्पन्न गरिएको छ ।

सामुदायिक सिँचाई आयोजना

१०.३२ यो आयोजना कञ्चनपुर, कैलाली, दाङ, कपिलवस्तु, डोटी, सल्यान, रूकुम, रोल्पा, प्यूठान, बझाङ, जुम्ला र मुगुमा सञ्चालनमा रहेको छ । यस आयोजनाको उल्लेखित १२ वटा जिल्लाहरूका गरीब, विपन्न र अन्य पिछडिएका समुदायका कृषकहरूको सिञ्चाई

सुविधामा पहुँच बढाई खाद्यान्न उत्पादनमा आत्मनिर्भर बनाउने र व्यवस्थित साना सिञ्चाई प्रणालीको निर्माण तथा पूर्णस्थापना गरी थप १७ हजार हेक्टर भूमिमा दिगो सिञ्चाई सुविधा पुर्याई स्थानीय कृषक समुदायको जीवनस्तर उकास्न टेवा पुर्‍याउने उद्देश्य राखिएको छ । आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा यस कार्यक्रमबाट ३६ जनालाई तालिम, १२ वटा अभिमुखीकरण कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको थियो भने एक वटा परामर्श सेवा खरिद गरिएको थियो । आर्थिक वर्ष २०६९/७० को प्रथम आठ महिनामा एक वटा साना सिञ्चाईको सर्भे, डिजाईन सम्बन्धी तालिम, एक वटा GIS सम्बन्धी तालिम, ३६ वटा Feasibility Survey र २० वटा साना सिञ्चाई अध्ययन डिजाईन सम्पन्न भएको छ ।

जनसहभागितामा आधारित विकास कार्यक्रम

१०.३३ स्थानीयस्तरका माग र आवश्यकताअनुरूप पहिचान गरिएका पूर्वाधारहरूको निर्माणका लागि जनसहभागितामा आधारित श्रममूलक विकास कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरी स्थानीयस्तरमा रोजगारी सृजना गर्ने लक्ष्य अनुरूप आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा स्थानीय विकास मन्त्रालयका लागि छुट्याइएको रु.२० करोडबाट ३ सय ५२ वटा योजना छनौट गरिएको थियो । आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा पनि यस शीर्षकमा ७ सय २३ वटा आयोजना छनौट गरिएका छन् ।

कर्णाली र कर्णाली वरिपरि विशेष कार्यक्रम

१०.३४ आर्थिक वर्ष २०६८/६९ देखि जुम्ला, हुम्ला, मुगु, कालीकोट, डोल्पा, दार्चुला, बजाङ्ग, बाजुरा, अछाम, र जाजरकोट जिल्लामा यो कार्यक्रम सञ्चालनमा रहेको छ । आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा जिल्ला विकास समितिलाई कार्यक्रम तथा बजेटको लागि रु. १० करोड उपलब्ध गराइएको थियो भने आर्थिक वर्ष २०६९/७० को प्रथम आठ महिनामा कर्णाली र कर्णाली वरिपरि विशेष कार्यक्रम (कार्यान्वयन मार्गदर्शन, २०६९) जारी गरी जिल्ला विकास समितिहरूलाई रु. १० करोड कार्यक्रम तथा बजेटको अख्तियारी प्रदान गरिएको छ ।

पिछडिएको तराई मधेश विशेष कार्यक्रम

१०.३५ तराई मधेशका मानव विकास सूचकांकका आधारमा पछाडि परेका १९ जिल्लाहरू भैरहामा, मोरङ्ग, सुनसरी, सप्तरी, सिराहा, धनुषा, महोत्तरी, सर्लाही, बारा, पर्सा, रौतहट, नवलपरासी, रूपन्देही, कपिलवस्तु, दाङ्ग, बाँके, बर्दिया, कैलाली, कञ्चनपुरका गरिब तथा पिछडिएको वस्ती र समुदायलाई लक्षित गरी यो कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको छ । आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा जिल्ला विकास समितिहरूलाई कार्यक्रम तथा बजेटको लागि रु.१० करोड उपलब्ध गराइएको थियो भने आर्थिक वर्ष २०६९/७० को प्रथम आठ महिनामा पिछडिएको तराई मधेश विशेष कार्यक्रम (कार्यान्वयन मार्गदर्शन, २०६९) ल्याई जिल्ला विकास समितिहरूलाई रु. १० करोड कार्यक्रम तथा बजेटको अख्तियारी प्रदान गरिएको छ ।

स्थानीय स्वायत्त शासन तथा सामुदायिक विकास

१०.३६ देशका सबै जिल्ला विकास समिति, नगरपालिका र गाउँ विकास समितिहरूमा लागू भएको यो कार्यक्रम स्थानीय निकाय, सामुदायिक तथा गैर सरकारी संस्था मार्फत कार्यान्वयन गरिएको छ । यस कार्यक्रमको प्रमुख उद्देश्य स्थानीय एवम् समावेशी आधारमा प्राथमिकीकरण गरिएका सार्वजनिक वस्तु तथा सेवामा स्थानीय जनताको पहुँचमा अभिवृद्धि गर्दै गरिबी न्यूनीकरणमा सहयोग गर्नु रहेको छ । स्थानीय शासन तथा सामुदायिक विकास कार्यक्रम अन्तर्गत स्थानीय निकायलाई उपलब्ध गराउने कुल पुँजीगत अनुदान रकममा लक्षित वर्गलाई छुट्टाइएको ३५ प्रतिशत रकम मध्ये महिला (१० प्रतिशत), बालबालिका (१० प्रतिशत) र पिछडिएका वर्ग (१५ प्रतिशत) का लागि विनियोजन गर्नुपर्ने नीति अवलम्बन गरिएको छ । लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण नीति कार्यान्वयन गर्ने १० जिल्लामा गरिएको नूतन परीक्षणमा यसबाट महिला, बालबालिका र अन्य पिछडिएका वर्ग तथा समुदायका अन्य वर्गको माग र आवश्यकतामा आधारित कार्यक्रम तर्जुमा तथा कार्यान्वयनमा लक्षित समूहको सहभागितामा वृद्धि भएको छ । स्थानीय जनतालाई बढि भन्दा बढि योजना तर्जुमा प्रक्रियामा संलग्न गराउने उद्देश्यले ४६ हजार ६ सय ५८ जना वडा नागरिक मञ्च र नागरिक सचेतना केन्द्रका सदस्यहरूलाई स्थानीय योजना तर्जुमा तालिममा सहभागी गराइएको छ । नतिजामा आधारित अनुगमन प्रणाली गाउँ विकास समिति, नगरपालिका र जिल्ला विकास समितिहरूमा शुरू गरिएको छ ।

तालिका १० (क) : कार्यक्रम र आयोजना अन्तर्गत निर्माण भएका पूर्वाधार क्षेत्रको विवरण स्थिति

विवरण	निर्माण सम्पन्न भएका पूर्वाधारको संख्या		
	एकाई	२०६८/६९	२०६९/७०*
ग्राभेल	कि.मि.	६७६	७३१
कालोपत्रे	कि.मि.	२८७	१७८
सडक मर्मत	कि.मि.	३७५४	३०७५
कल्भर्ट	कि.मि.	३११	१६५
सिञ्चाई	हेक्टर	११९३०	७१७९
विद्यालय कक्षा कोठा	संख्या	३३६८	१६०४
ट्रयाक निर्माण	कि.मि.	-	४४५
विद्यालय मर्मत	संख्या	१३१५	८३५
नदी नियन्त्रण	कि.मि.	-	२७
स्वास्थ्य चौकी भवन निर्माण	वटा	८२८	२०३
माइक्रो हाइड्रो	कि.वाट	-	३४०
सामुदायिक भवन	संख्या	-	९०१
तालिम हल	संख्या	-	४९

* प्रथम आठ महिनाको

स्रोत: सङ्घीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालय

१०.३७ स्थानीय निकायहरूले आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा ३१ हजार ६ सय ५० स-साना सामुदायिक पूर्वाधार निर्माण गरेका छन् । उक्त पूर्वाधारमा ३ हजार ७५ कि.मि. को सडक स्तर उन्नती, १ सय ७८ कि.मि. सडक कालोपत्रे र ७ सय ३१ कि.मि. नयाँ सडक निर्माण, १ सय ६५ वटा कल्भर्ट निर्माण भएको छ । यी पूर्वाधार निर्माणबाट प्रत्यक्ष रूपमा १२ लाख ३४ हजार ३ सय ४० घर परिवार लाभान्वित भएका छन् । यी पूर्वाधारका अतिरिक्त ७ हजार १ सय ७९ हेक्टर जमिनमा थप सिञ्चाई र ८ सय ३५ वटा स्कूल भवनको पुनःनिर्माण भएको छ । गाविसको लेखाप्रणाली सम्बन्धी कम्प्युटर सफ्टवेयरको निर्माण गरी १ सय ८६ जना गाउँ विकास समिति सचिवलाई तालिम प्रदान गरिएको छ । केही गाउँ विकास समितिमा लेखा राख्ने कार्य कम्प्युटर सफ्टवेयर मार्फत प्रारम्भ भएको छ ।

ऊर्जा

१०.३८ नेपालमा ऊर्जाको माग र उपयोगमा मुलतः परम्परागत स्रोतकै बाहुल्यता रहेको छ । अपार जलसम्पदा र त्यसबाट ऊर्जा उत्पादनको प्रशस्त सम्भावना रहेको भएता पनि जलविद्युत उत्पादनमा उल्लेख्य प्रगति हासिल गर्न नसकेकोले ऊर्जा संकट बढ्दै गएको छ । विगत पाँच वर्षको ऊर्जाको स्रोत तथा उपयोगको स्थिति देहाय बमोजिम प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका १० (ख) : ऊर्जा खपतको स्थिति

टन तेल शक्ति बराबर

ऊर्जा स्रोत	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०*
परम्परागत:	८०१५	८१८५	८३४२	८५००	८७११	५६८०
दाउरा	७१४९	७३०१	७४६७	७६०६	७७६७	५०७४
कृषिजन्य अवशेष	३३७	३४४	३२४	३३१	३६९	२३१
गोबर, गुँइठा	५२९	५४०	५५१	५६३	५७५	३७५
व्यापारिक:	१०३८	११३९	१४६४	१५८०	१४३६	८६६
कोइला	१९३	१८२	२८६	२९३	३४८	१९६
पेट्रोलियम पदार्थ	६५५	७७५	९६५	१०५८	१०८८	६७०
विद्युत	१९०	१८२	२१३	२२९	२४३	१७२
नवीकरणीय	५९	६४	७०	७५	८२	५१
जम्मा	९११२	९३८८	९८७६	१०१५५	१०२२९	६५९७

* प्रथम आठ महिनाको

स्रोत : ऊर्जा मन्त्रालय

१०.३९ आर्थिक वर्ष २०६७/६८ को तुलनामा आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा ऊर्जाको खपत ०.७३ प्रतिशतले वृद्धि भई १० हजार २ सय २९ टन तेल शक्ति बराबर रहेको थियो । आर्थिक

वर्ष २०६९/७० को प्रथम आठ महिनामा उर्जा खपत ६ हजार ५ सय ९७ टन तेल शक्ति बराबर रहेको छ, जुन गत आर्थिक वर्षको सोही अवधिको तुलनामा १९.५८ प्रतिशतले घटी रहेको छ।

१०.४० आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा परम्परागत, व्यापारिक एवं नवीकरणीय ऊर्जा खपत अनुपात क्रमशः ८५.१६ प्रतिशत, १४.०३ प्रतिशत र ०.७८ प्रतिशत रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०६९/७० को प्रथम आठ महिनामा यी अनुपात क्रमशः ८६.१ प्रतिशत, १३.१३ प्रतिशत र ०.७७ प्रतिशत रहेका छन्। यसबाट परम्परागत ऊर्जा माथिको नेपाली अर्थतन्त्रको उच्च निर्भरता यथावत कायम रहेको देखिन्छ।

१०.४१ आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा कुल ऊर्जाको खपत मध्ये दाउराबाट ७५.९३ प्रतिशत, कृषिजन्य अवशेषबाट ३.६ प्रतिशत र पशुजन्य अवशेषबाट ५.६२ प्रतिशत खपत रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०६९/७० को प्रथम आठ महिनामा सो अनुपात क्रमशः ७६.९१ प्रतिशत, ३.५ प्रतिशत र ५.६९ प्रतिशत रहेको छ। आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा कुल ऊर्जाको खपत मध्ये पेट्रोलियम पदार्थको १०.६४ प्रतिशत, कोइलाको ३.४० प्रतिशत र विद्युतको २.३७ प्रतिशत रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०६९/७० को प्रथम आठ महिनामा कुल ऊर्जा खपत अनुपातमा पेट्रोलियमको १०.१६ प्रतिशत, कोइलाको खपत २.९७ प्रतिशत र विद्युतको २.६१ प्रतिशत रहेको छ।

कोइला

१०.४२ आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा कोइलाको खपतमा अघिल्लो आर्थिक वर्षको तुलनामा १८.७७ प्रतिशतले वृद्धि भई ३ सय ४८ टन तेल शक्ति बराबर भएको छ। आर्थिक वर्ष २०६८/६९ को प्रथम आठ महिनाको तुलनामा आर्थिक वर्ष २०६९/७० को सोही अवधिमा कोइलाको खपत ०.४१ प्रतिशतले वृद्धि भई १ सय ९६ टन तेल शक्ति बराबर भएको छ।

विद्युत

१०.४३ आर्थिक वर्ष २०६७/६८ देखि २०६८/६९ सम्ममा नेपाल विद्युत प्राधिकरण, यसका सब्सिडियरी कम्पनी तथा निजी क्षेत्रका जलविद्युत कम्पनीहरूलाई करीब १७६१ मेगावाट जडित क्षमता बराबरको ५२ वटा ठुला र साना जलविद्युत आयोजनाहरूको विद्युत उत्पादनको अनुमतिपत्र प्रदान गरिएको छ। निजी क्षेत्रबाट प्रवर्द्धन गरिएका करीब १४ मेगावाट क्षमताका जलविद्युत आयोजना राष्ट्रिय ग्रीडमा जडान भई विद्युत आपूर्ति भएको छ भने करीब थप २५ मेगावाट क्षमताको आयोजनाहरूको निर्माण सम्पन्न भई परिक्षणको क्रममा रहेको थियो।

१०.४४ आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा नेपाल विद्युत प्राधिकरणलाई व्यवसायिक रूपमा सबल पार्न सम्पादन गरिने कार्यहरूको आधारमा संरचनागत सुधार गरिएको छ। यस सुधारबाट ग्राहकहरूलाई छिटो र भरपर्दो सेवा पुर्याउन मद्दत मिलेको छ।

- १०.४५ आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा नेपाल विद्युत प्राधिकरण अन्तर्गत अध्ययन गर्ने आयोजनाहरू ८ वटा, कार्यान्वयनमा जाने आयोजनाहरू २ वटा, क्रमागत आयोजनाहरू ९ वटा, १३२ के.भी तथा अन्य भोल्टेज स्तरका प्रसारण लाइन विस्तार आयोजनाहरू ४१ वटा, वितरण आयोजनाहरू ६४ वटा, विविध आयोजनाहरू ३ वटा रहेका छन् ।
- १०.४६ आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा नलस्याउगाड, आँधीखोला, तमोर र दूधकोशी जलविद्युत आयोजनाको सम्भाव्यता अध्ययन गर्ने लक्ष्यअनुसार नलस्याउगाड तथा आँधीखोलाको ८० प्रतिशत कार्य सम्पन्न भएको छ भने तमोरको २५ प्रतिशत मात्र कार्य सम्पन्न भएको छ ।
- १०.४७ आर्थिक वर्ष २०६९/७० तामाकोशी जलविद्युत आयोजनाको भौतिक पूर्वाधार (सडक, पुल, भवन एवं मुख्य सिभिल) निर्माण गर्ने लक्ष्य राखिएकोमा भवन निर्माण कार्य सम्पन्न भई सडक निर्माण कार्य ७५ प्रतिशत, पुल निर्माण कार्य ५० प्रतिशत र सिभिल निर्माण कार्य ५० प्रतिशत सम्पन्न भएको छ ।
- १०.४८ प्रसारण लाइन आयोजनाहरू अन्तर्गत आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा खिम्ति-ढल्केवर (९५ प्रतिशत), हेटौँडा-भरतपुर (२५ प्रतिशत), काबेली कोरिडोर (२५ प्रतिशत), भरतपुर बर्दिघाट ३० प्रतिशत कार्य सम्पन्न भएको छ । यसैगरी पथलैया सवस्टेशन निर्माण र स्याङ्जा सवस्टेशन निर्माण कार्य सम्पन्न भएका छन् । वितरण लाइन आयोजना अन्तर्गत आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा ३ सय किलो मिटर ३३ के.भी. लाइन निर्माण र १ सय किलो मिटर ११ के.भी. लाइन सम्पन्न भई करीव दुई लाख घरधुरीलाई विद्युत सेवा उपलब्ध गराएको छ ।
- १०.४९ आर्थिक वर्ष २०६९/७० को आठ महिनामा बूढीगण्डकी, उत्तरगंगा, नलस्याउगाड, तमोर, कालीगण्डकी जलाशययुक्त आयोजनाहरूको विभिन्न प्रारम्भिक अध्ययन कार्य सम्पन्न भएको छ । त्यस्तै, दूधकोशी, निस्तीपनाह, गौँदीखोला र खडककोट जलाशययुक्त आयोजनाको लागि लाइसेन्ससम्बन्धी कार्यहरू सम्पन्न भएका छन् ।
- १०.५० तामाकोशी, चमेलिया, राहुघाट र माथिल्लो त्रिशुली जलविद्युत आयोजनाहरूको आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा को आठ महिनामा विभिन्न भौतिक पूर्वाधार निर्माण कार्य सम्पन्न भएका छन् । माथिल्लो त्रिशुली जल विद्युत आयोजना अन्तर्गत वातावरण प्रभाव मुल्यांकनको Scoping र Terms of Reference सम्पन्न भएको तथा ११.५ कि.मी. प्रवेशमार्ग स्तरोन्नतिको कार्य सम्पन्न भएको छ ।
- १०.५१ नेपाल विद्युत प्राधिकरणबाट सञ्चालित कार्यक्रमहरूबाट प्राप्त भएको नतिजा/प्रतिफल/उपलब्धिहरूको आधारमा विद्युत माग, खपत, उत्पादन एवं अन्य भौतिक संरचनाहरूको विवरण तालिका १०(भ) मा दिइएको छ । आर्थिक वर्ष २०६९/७० को प्रथम आठ महिनामा विद्युतको उत्पादन ४०.४ मेगावाटले थप भएको छ । विद्युत प्रसारण लाइन विस्तारमा यस आर्थिक वर्षमा कुनै प्रगति हुन सकेन । यद्यपी विद्युत उपभोग गर्ने ग्राहकको संख्या र विद्युतको माग भने वर्षेनी बढेको देखिन्छ ।

तालिका १० (ग) : विद्युत माग, खपत, उत्पादन एवं भौतिक संरचना

विवरण	आर्थिक वर्ष			
	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७० *
उत्पादन (मे.वा.)	६८९.४	६९७.९	७०५.६	७४६
प्रसारण लाइन (कि.मि.)	१,९७२.६	१,९१७.६	१,९८७.४	१९८७.४
ग्राहक संख्या	१६,७०,६१०	१८,५४,२७५	२०,५३,२५९	२२३८०५२
वितरण लाइन (कि.मि.)	८२,८७१.२४	८९,१०८.८६	९५,८१५.९८	९८०००
उपलब्ध ऊर्जा (गि.वा.आ.)	३,१३०.७७	३,३८९.२७	३,८५८.३७	४२०५.२२
उच्चतम माग (मे.वा.)	८८५	९४६.१	१,०२६.००	१०९४

* प्रथम आठ महिनाको विवरण

स्रोत : उर्जा मन्त्रालय

पेट्रोलियम पदार्थ

१०.५२ ऊर्जाको महत्वपूर्ण स्रोतको रूपमा रहेको पेट्रोलियम पदार्थको खपत दिनानुदिन बढ्दै गएको छ। तर पेट्रोलियम पदार्थ आपूर्ति सहज एवं सर्वसुलभ बनाउन सकिएको अवस्था छैन। पेट्रोलियम पदार्थको आपूर्ति तथा वितरणलाई व्यवस्थित गरी उपभोक्तालाई सर्वसुलभ बनाउन नीतिगत र संस्थागत प्रयास गरिँदै आए तापनि यसको प्रभावकारी व्यवस्था गर्नु कठिन चुनौतीको रूपमा रहेको छ। पेट्रोलियम पदार्थको विगत वर्षहरूको विवरण देहाय अनुसार रहेको छ :

तालिका १० (घ) : पेट्रोलियम पदार्थको खपत विवरण

विवरण	आर्थिक वर्ष					
	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०*
पेट्रोल (कि.लि.)	१००८४२	१२४१६९	१६२२७४	१८७६४०	१९९७४८	१४१३३२
डिजेल (कि.लि.)	३०२७०६	४६६४६८	६१२५०५	६५५१२७	६४८५१३	४४३८००
मट्टितेल (कि.लि.)	१५५२१५	७००८९	५५७८८	४९४९४	४१८०८	१७३७०
हवाई इन्धन (कि.लि.)	६८९३८	६८९६५	८२६३१	१०१३१४	१०९८०८	७८०३८
एल.पी.ग्यास (मे.ट.)	९६८३७	११५८१३	१४११७१	१५९२८६	१८१४४६	१३३२७१
जम्मा	७२४,५३८	८४५,५०४	१,०५४,३६९	१,१५२,८६१	१,१८१,३२३	८,१३,८११

* प्रथम आठ महिनाको

स्रोत: नेपाल आयल निगम।

१०.५३ आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा पेट्रोलियम पदार्थको खपत ०.६३ प्रतिशतले वृद्धि भई ९ लाख ९९ हजार ८ सय ७७ किलो लिटर रह्यो भने एल.पी. ग्यासको खपत १३.९ प्रतिशतले वृद्धि भई १ लाख ८१ हजार ८ सय ४६ मेट्रिक टन भएको छ। आर्थिक वर्ष २०६८/६९ को प्रथम आठ महिनामा पेट्रोलियम पदार्थ र एल.पी. ग्यास खपत क्रमशः ६ लाख ४५ हजार ८ सय ७६ किलोलिटर र १ लाख १३ हजार ६ सय ९३ मेट्रिक टन रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०६९/७० को प्रथम आठ महिनामा पेट्रोलियम पदार्थको खपत

५.४ प्रतिशतले वृद्धि भई ६ लाख ८० हजार ५ सय ४० किलो लिटर र एल.पी. ग्याँसको खपत १७.२ प्रतिशतले वृद्धि भई १ लाख ३३ हजार २ सय ७१ मेट्रिक टन पुगेको छ ।

१०.५४ पेट्रोलियम पदार्थहरूको खपतको अधिकांश हिस्सा डिजेल, मट्टितेल, पेट्रोल र हवाई इन्धनले ओगटेको छ । आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा एल.पि. ग्याँसबाहेक पेट्रोलियम पदार्थको खपतमा डिजेल, मट्टितेल, पेट्रोल र हवाई इन्धनको अंश क्रमशः ६४.९ प्रतिशत, ४.२ प्रतिशत, १९.९ प्रतिशत र ११.० प्रतिशत रहेको देखिन्छ । चालु आर्थिक वर्ष २०६९/७० को प्रथम आठ महिनाको खपतलाई हेर्दा सो अनुपात डिजेलको ६५.२ प्रतिशत, पेट्रोलको २०.८ प्रतिशत, मट्टितेलको २.६ प्रतिशत र हवाई इन्धनको ११.४ प्रतिशत रहेको छ ।

१०.५५ नेपाल आयल निगमले नेपाल राज्यभर कम्तिमा एक महिनालाई पुग्ने बराबरको पेट्रोलियम पदार्थको भण्डारण क्षमता विस्तार गरी भण्डारण गरी राख्ने, डिजलको शुद्धता कायम राख्न सोमा मूल्य अभिवृद्धि कर रहित मट्टितेलको मिसावट र अपचलन रोक्न डिजल र मट्टितेलको मूल्य समान राख्ने, उत्पादनशील उद्योग वा होटलले औद्योगिक वा व्यवसायिक प्रयोजनका लागि नेपाल आयल निगमबाट सोभैं डिजल खरीद गर्न चाहेमा निगमको परल मूल्यमा बल्कमा खरीद गर्न पाउने व्यवस्था आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा पनि लागु गरिएको छ । यसैगरी व्यावसायिक प्रयोजनको लागि नीलो रङ्गको ग्याँस सिलिण्डर प्रचलनमा ल्याई लागत मूल्यमा एल.पि. ग्याँस विक्रि वितरण गर्ने प्रक्रिया अगाडि बढाइएको छ ।

१०.५६ नेपाल सरकारबाट पेट्रोलियम पदार्थ तथा ग्याँस कारोवार (नियमन) आदेश, २०६९ जारी भई पेट्रोलियम पदार्थको कारोवारमा निजी क्षेत्रलाई ल्याउने सैद्धान्तिक निर्णय भएको छ भने व्यावसायिक प्रयोजनका लागि नीलो रङ्गको सिलिण्डर प्रचलनमा ल्याई विक्री वितरण गर्ने सन्दर्भमा नेपाल सरकारबाट “एल.पि. ग्याँसको रातो र नीलो रङ्गको सिलिण्डरको प्रयोग र वितरण सम्बन्धी अध्यादेश, २०६९” जारी भई कार्यान्वयनको क्रममा रहेको छ ।

१०.५७ पेट्रोलियम पदार्थ पाइपलाईन निर्माणसम्बन्धी कार्य अगाडि बढाउन र सोको प्रारूप र योजना वारे विज्ञ, ईन्जिनियर आयल कर्पोरेशनसँग परामश भइरहेको छ । नेपाल आयल निगमको वर्तमान भण्डारण क्षमता वृद्धि तथा डिपो मर्मत सुधारको कार्य भइरहेको छ । साथै चालु आर्थिक वर्ष भित्र कम्तीमा दुई वटा डिपोमा Flow Meter जडान गर्ने कार्यक्रम रहेको छ ।

वातावरण र जलवायु परिवर्तन

१०.५८ विज्ञान, प्रविधि तथा वातावरण मन्त्रालयबाट विज्ञान, प्रविधिको प्रवर्द्धन र विकास गर्ने, सूचना प्रविधिको प्रभावकारी प्रयोगको माध्यमले सार्वजनिक सेवा प्रवाहमा सेवाग्राहीको पहुँचलाई सहज तुल्याई सुशासनको सुनिश्चितता, मुलुकको समष्टिगत विकासमा वातावरणीय प्रभाव तथा जलवायु परिवर्तनका अवसर र चुनौतीको उपयुक्त व्यवस्थापन गर्ने, वैकल्पिक/नवीकरणीय ऊर्जा प्रविधिको दिगो विकास र विस्तार गरी नेपालको ग्रामीण क्षेत्रमा स्वच्छ ऊर्जाको सहज आपूर्ति गर्ने, नवीकरणीय ऊर्जा प्रविधिबाट स-

साना उद्योग तथा व्यवसायहरू सञ्चालन गरी ग्रामीण जनताको आर्थिक तथा सामाजिक स्थितिमा सुधार ल्याउने सन्दर्भमा विभिन्न क्रियाकलापहरू सञ्चालन हुँदै आएका छन् । यी सबै कार्यहरू विगतमा वातावरण र विज्ञान तथा प्रविधि दुई अलग मन्त्रालयबाट सम्पादन हुँदै आएकोमा मन्त्रालयहरूको एकीकरण पश्चात हाल विज्ञान, प्रविधि तथा वातावरण मन्त्रालयबाट सम्पादन भई आएको छ ।

१०.५९ वातावरण र जलवायु परिवर्तनका लागि क्षमता अभिवृद्धिका कार्यक्रम, दोस्रो राष्ट्रिय सञ्चार कार्यक्रमको माध्यमले जनचेतना अभिवृद्धिको नियमित कार्यक्रम सञ्चालन, जलवायु परिवर्तनको प्रतिकुल प्रभाव र जोखिमको लेखाजोखा सम्बन्धी कार्यहरू हुँदै आएको छ ।

१०.६० जलवायु परिवर्तनबाट प्रतिकुल प्रभाव पारेको क्षेत्रलाई ध्यान दिई नेपालले चाल्नु पर्ने कदमको प्रकृतिलाई विचार गरी अनुकुलन, प्रकोप तथा जोखिम न्यूनिकरण, न्युन कार्बन उत्सर्जन र जलवायु समयानुकुलनका कार्यक्रमहरू नियमित ढंगबाट हुँदै आएका छन् । यसका लागि राष्ट्रिय अनुकुलन कार्यक्रम र जलवायु परिवर्तन नीति, २०६७ ले निर्दिष्ट गरे बमोजिम मध्यपश्चिमाञ्चल र सुदूरपश्चिमाञ्चलका १४ जिल्लाका ६९ वटा गाउँ विकास समिति र टीकापुर नगरपालिकामा स्थानीय अनुकुलन कार्ययोजना निर्माण गरिसकिएको छ । जसबाट स्थानीय जनताको जलवायु परिवर्तनबाट पर्ने असरबाट बच्ने क्षमताको विकास भई उनीहरूको आर्थिक सामाजिक स्थितिमा सुधार आउने देखिन्छ ।

१०.६१ जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी पर्वतीय मुलुकहरूको वातावरण मन्त्रिस्तरीय सम्मेलन सन् २०१२ को अप्रिल ५ र ६ गते काठमाण्डौमा सम्पन्न भई १० बुँदे काठमाण्डौ घोषणापत्र जारी भएपछि त्यसको कार्यान्वयनमा नेपाल लागेको छ । यसैगरी अतिकम विकसित राष्ट्रहरूको तर्फबाट UNFCCC मा सन् २०१३/१४ का लागि Negotiation Team को नेतृत्व गर्ने अवसर नेपालले प्राप्त गरेको छ ।

१०.६२ नेपाल सरकारको निर्णयानुसार वातावरण संरक्षण ऐन तथा नीतिहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि वातावरण विभाग र सूचना प्रविधि नीति तथा प्रावधानको व्यवहारिक प्रयोगमा प्रभावकारिता ल्याउने सिलसिलामा सूचना प्रविधि विभागको गठन र स्थापना भएकोछ । यसबाट धेरै अधिदेखि महसुस हुदै आएको वातावरण र सूचना प्रविधिको क्षेत्रमा कार्य सञ्चालन तहमा काम गर्ने सरकारी संरचनाको अभाव पूर्ति भएको छ ।

१०.६३ मानव स्वास्थ्य र वातावरणको संरक्षणको प्रत्याभूति गर्दै सम्पूर्ण देशवासीहरूले स्वस्थ जीवनयापन गर्न पाउनु भन्ने उद्देश्यले ध्वनिको गुणस्तर सम्बन्धी राष्ट्रिय मापदण्ड, २०६९, सिमेण्ट क्रसर उद्योगबाट निष्कासन भई हावामा जाने धुलो सम्बन्धी मापदण्ड, २०६९, डिजेल जेनेरेटरबाट निष्कासन भई हावामा जाने धुवाँ सम्बन्धी मापदण्ड र ब्वाइलरको सञ्चालनबाट निष्काशन हुने धुवाँ तथा चिम्नीको उचाई सम्बन्धी मापदण्ड जारी गरिएको छ । यसैगरी वायुको गुणस्तर सम्बन्धी मापदण्ड, २०६९ र सवारी प्रदूषण मापदण्ड, २०६९ समेत लागु गरिएको छ ।

- १०.६४ काठमाण्डौ उपत्यकाको वायुको गुणस्तर अनुगमन गर्ने कार्यका लागि परामर्शदाताको छनौट गर्ने कार्य अन्तिम चरणमा पुगेको छ । नवीकरण ऊर्जा अनुदान नीतिमा सामयिक परिमार्जन सहित नयां नवीकरणीय ऊर्जा अनुदान नीति, २०६९ नेपाल सरकारबाट स्वीकृत भई लागु गरिएको छ । यसैगरी वातावरणीय व्यवस्थापनलाई नीतिगत रूपमा सम्बोधन गर्ने क्रममा ईन्सिनेरेटरको मापदण्ड निर्धारण गर्ने कार्य भईरहेको छ भने लिड इन पेन्ट सम्बन्धी पृष्ठभूमि अध्ययन गर्ने कार्य भैरहेको छ ।
- १०.६५ वातावरणीय प्रभाव मुल्याङ्कन कार्यलाई व्यवस्थित र सरलीकरण गर्ने प्रयोजनका लागि यसका सरोकारवालासँग छलफल कार्यक्रम सम्पन्न भएको छ भने १८ वटा वातावरण प्रभाव मुल्याङ्कन प्रतिवेदनहरू र २४ वटा Scoping Documents /Terms of reference स्वीकृत गर्ने कार्य भएको छ।
- १०.६६ कतारको राजधानी दोहामा सम्पन्न १८औं Confrence of Parties मा नेपालको सक्रिय सहभागिता हुनुका साथै नेपालको तर्फबाट छुट्टै साइड इभेन्ट पनि आयोजना गरियो । यस सम्मेलनमा अल्पविकसित राष्ट्रको तर्फबाट नेतृत्व गर्दै Negotiation मा भाग लिई आफ्नो सक्रियता र क्रियाशीलता समेत प्रदर्शन गरेको थियो ।
- १०.६७ यस अवधिमा जलविज्ञान कार्यक्रम अन्तर्गत प्रमुख जलाधार क्षेत्रमा जलमापन केन्द्रको स्तरोन्नती र सुदृढीकरण गर्ने कार्य भएको, जलगुण प्रयोगशाला सुदृढीकरण र जलगुण मापन कार्य भएको छ भने हावापानी विज्ञान कार्यक्रम तर्फ हावापानी सम्बन्धी वैज्ञानिक अध्ययन भएको छ ।
- १०.६८ यसैगरी मौसम पूर्वानुमान कार्यक्रमतर्फ जनसाधारणको लागि दैनिक मौसम पूर्वानुमान र हिमाली पदयात्री तथा पर्वतारोहणको लागि विशेष मौसम पूर्वानुमान सेवा उपलब्ध भएको छ । Satellite Distribution System बाट मौसमी सूचना प्राप्त भएको, बाढी भविष्यवाणी कार्यक्रमतर्फ जलमापन वर्षा मापन र सञ्चालन केन्द्रहरूको सुधार गरिएको, बाढी भविष्यवाणी केन्द्रहरूमा जलमापन कार्यहरू भएको छ । यसैगरी जल तथा मौसम सम्बन्धी तथ्यांक Digital Format मा प्रयोग गर्नेको संख्या वृद्धि भई राजस्वमा उल्लेखनीय वृद्धि भएको देखिन्छ ।

वैकल्पिक उर्जा

- १०.६९ नेपालमा वैकल्पिक/नवीकरणीय ऊर्जा प्रविधिको दिगो विकास गरी ग्रामीण क्षेत्रमा ऊर्जाको आपूर्ति गर्ने, ऊर्जा प्रविधिबाट विभिन्न स-साना उद्योग तथा व्यवसायहरू सञ्चालन गरी विशेषगरी ग्रामीण जनताको आर्थिक-सामाजिक स्थितिमा सुधार ल्याउने, गरिबी निवारण गर्ने र वातावरण संरक्षण गर्ने उद्देश्यले स्थापना गरिएको वैकल्पिक ऊर्जा प्रवर्द्धन केन्द्रले उद्देश्य परिपूर्तिका लागि वैकल्पिक ऊर्जा प्रविधि नीति तथा योजना निर्माणमा नेपाल सरकारलाई आवश्यक सहयोग तथा परामर्श दिने, अल्पकालीन तथा दीर्घकालीन कार्यक्रमहरू तर्जुमा गर्ने, ऊर्जासँग सम्बन्धित विभिन्न संघ-संस्थाहरूलाई समन्वय गरी कार्यक्रम कार्यान्वयन गराउने, कार्यक्रमको गुणस्तर नियन्त्रण, अनुगमन तथा मुल्याङ्कन गर्ने कार्यहरू गर्दै आइरहेको छ ।

१०.७० नेपाल सरकारले नवीकरणीय तथा वैकल्पिक ऊर्जा क्षेत्रमा अवलम्बन गरेको मुख्य नीतिमा ग्रामीण ऊर्जा नीति, नवीकरणीय ऊर्जा अनुदान नीति, त्रिवर्षिय योजना रहेका छन् । उक्त नीतिहरूमा मुख्यतया देशभित्रै प्रचुर मात्रामा रहेका स्वच्छ, भरपर्दो तथा दिगो ऊर्जाको स्रोत तथा प्रविधिहरूको प्रवर्द्धन, विकास तथा विस्तार गर्न आवश्यक अनुदान रकम उपलब्ध गराउने, प्राविधिक सहायता उपलब्ध गराउने, प्रविधिको हस्तान्तरण गर्ने, निजी क्षेत्र तथा गैरसरकारी संस्थाहरूलाई यसको प्रवर्द्धन तथा विकासमा संलग्न गराउने रहेका छन् । आगामी २० वर्षभित्र कुल ऊर्जाको खपत मध्ये १० प्रतिशत नवीकरणीय/वैकल्पिक ऊर्जाबाट र विद्युत्को पहुँच पुग्ने जनसंख्या मध्ये ३० प्रतिशत नवीकरणीय/वैकल्पिक ऊर्जाबाट उपलब्ध गराउने गरी नवीकरणीय ऊर्जा प्रविधिको विकास, विस्तार गर्दै वातावरण सन्तुलन, रोजगारी सृजना र समावेशी विकासमा योगदान पुऱ्याउने लक्ष्य रहेको छ । हाल कुल जनसंख्याको करिब १४ प्रतिशत जनसंख्याले नवीकरणीय ऊर्जा स्रोतबाट विद्युत सेवा पाइरहेका छन् । त्यसैगरी कुल जनसंख्याको करिब २७ प्रतिशत जनसंख्याले स्वच्छ नवीकरणीय ऊर्जा प्रयोग गरिरहेका देखिन्छन् ।

१०.७१ वैकल्पिक ऊर्जा क्षेत्रमा विगत तीन वर्ष एवं प्रथम आठ महिनाको अवस्था देहाय अनुसार रहेको छ :

तालिका १० (ड) : नेपालमा वैकल्पिक ऊर्जाको अवस्था

मुख्य मुख्य कार्यक्रमहरू	एकाई	आर्थिक वर्ष			प्रथम आठ महिना	
		२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६८/६९	२०६९/७०
लघु तथा साना जलविद्युत आयोजनाबाट विद्युत उत्पादन	कि.वा.	१,६९५	२,४५३	३,२५८	१,६९९.७	३२,०७
सौर्य घरेलु विद्युत प्रणाली जडान	संख्या	३६,१३५	५७,०५९	३५,६२७	२७,८६८	३२,६०८
सौर्य पम्प जडान	संख्या	२	२२	१	१	१२
सौर्य टुकी जडान	संख्या	५,९१३	६,३०८	१०,३८४	५,५०२	१,३८३
सोलार ड्रायर/कुकर वितरण	संख्या	३३८	२७२	२०२	११८	८६
वायोग्यास जडान	संख्या	१९,५११	१७,९०७	१८,९७९	३,०८१	२३८
सुधारिएको पानी घट्ट जडान	संख्या	९८६	३५३	९७	५१०	३६५
सुधारिएको चुलो जडान	संख्या	८७,१५४	८४,१६८	११८,४६१	४३,८७८	५६,३३४

स्रोत: वैकल्पिक ऊर्जा प्रवर्द्धन केन्द्र ।

१०.७२ विगत तीन वर्षको तथ्याङ्क हेर्दा लघु तथा साना जलविद्युत आयोजनाबाट विद्युत उत्पादन वृद्धि भएको छ । चालु आर्थिक वर्ष २०६९/७० को प्रथम आठ महिनामा लघु तथा साना जलविद्युत आयोजनाबाट विद्युत उत्पादन गत आर्थिक वर्ष २०६८/६९ को सोही अवधिको तुलनामा ९८ प्रतिशतले वृद्धि भएको छ । गत आर्थिक वर्ष २०६८/६९ को सोही अवधिमा यस्तो वृद्धि १८.३९ प्रतिशत मात्र रहेको थियो । सौर्य घरेलु विद्युत प्रणाली र सुधारिएको चुलो जडान संख्या समेत आर्थिक वर्ष २०६८/६९ को प्रथम आठ महिनाको तुलनामा चालु आर्थिक वर्ष २०६९/७० को सोही अवधिमा बढेको छ । सौर्य टुकी जडान संख्या भने गत आर्थिक वर्ष २०६८/६९ को प्रथम आठ महिनामा ५५०२

रहेकोमा चालु आर्थिक वर्ष २०६९/७० को सोही अवधिमा १३८३ मात्र रहेकोले ७४.८६ प्रतिशतले घटेको छ । यसैगरी गत आर्थिक वर्ष २०६८/६९ को प्रथम आठ महिनाको तुलनामा चालु आर्थिक वर्ष २०६९/७० को सोही अवधिमा सौर्य पम्प, सौर्य टुकी, वायोग्यास, सुधारिएको पानी घट्ट जडान संख्या घटेको छ । चालु आर्थिक वर्ष २०६९/७० को प्रथम आठ महिनामा पूर्ण वजेट नआएको, नयाँ कार्यक्रम शुरू भएको, नवीकरणीय ऊर्जा सम्बन्धी नयाँ अनुदान नीति आउन समय लागेको कारणले प्रगति कम भएपनि आर्थिक वर्षको अन्त्यमा लक्ष्य पूरा हुने देखिन्छ ।

१०.७३ आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा सञ्चालित कार्यक्रमहरू मध्ये वायोग्यास तर्फ १९ हजार प्लान्ट जडान गर्ने लक्ष्य रहेकोमा प्रथम आठ महिनामा २३८ जडान भएका, लघु तथा साना जलविद्युत आयोजनाहरूबाट ५०१० किलोवाट विद्युत उत्पादन गर्ने लक्ष्य रहेकोमा को ३,२०७ किलोवाट विद्युत उत्पादन भएको, ६० हजार सौर्य विद्युत प्रणाली जडान गर्ने लक्ष्य रहेकोमा ३२,६०८ वटा सौर्य प्रणाली जडान गरिएको, १ लाख ७ हजार सुधारिएको चूलो जडान गर्ने लक्ष्य रहेकामा ५६ हजार ३३४ वटा जडान गरिएको, २० वटा सौर्य खानेपानी पम्प जडान गर्ने लक्ष्य रहेकोमा १२ वटा जडान गरिएको, १००० वटा सुधारिएको पानी घट्ट जडान गर्ने लक्ष्य रहेकामा ३६५ वटा जडान गरिएकोछ । माथि उल्लेखित कार्यक्रमबाट करिब ५९ हजार ६४७ घरपरिवारहरूलाई विद्युत सेवा उपलब्ध भएको, ५६ हजार ५७२ घरपरिवारहरूलाई खाना पकाउने स्वच्छ इन्धन तथा प्रविधि उपलब्ध भएको र करिब ६०० घरपरिवारहरूलाई खानेपानी उपलब्ध भएको छ । यसको अतिरिक्त ग्रामीण क्षेत्रमा स्वच्छ ऊर्जाबाट सर्वसाधारण जनताहरूको शिक्षा, स्वास्थ्य तथा वातावरणमा सुधार आएको छ ।

समस्या तथा चुनौतीहरू

१०.७४ अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा पेट्रोलियम पदार्थको मूल्यमा भएको वृद्धि अनुरूप बिक्री मूल्यलाई समायोजन गर्न नसकेको कारणले पेट्रोलियम पदार्थमा नोक्सानी वृद्धि हुदै गएको र नगदप्रवाहको कमीले गर्दा आवश्यक परिमाणमा आयात गर्न नसक्दा सहज आपूर्तिमा कठिनाई भैरहेको अवस्था छ ।

१०.७५ विभिन्न कारणले पटक पटक हुने राजमार्ग बन्द, आन्दोलन, हडताल र चक्काजाम आदिले गर्दा पनि समयमै पेट्रोलियम पदार्थ आयात गरी सर्वसुलभ तरिकाबाट बिक्री वितरण गर्न नसकेको हुँदा कठिनाई परिरहेको छ भने आवश्यकताअनुरूप मूल्य समायोजन हुन नसक्दा पेट्रोलियम पदार्थ जस्तो अत्यावश्यक पदार्थको नियमित आपूर्ति गर्न ऋण लिई आपूर्ति गर्दा ऋण दायित्व बढेर गएको अवस्था छ ।

१०.७६ हाल नवीकरणीय ऊर्जा प्रविधिबाट लाभान्वित हुने जनसंख्यामा उल्लेखनीय वृद्धि भएपनि विशेषगरी दुर्गम क्षेत्रहरूमा लघु जलविद्युत आयोजनको लागि लागतमा उच्च वृद्धि भएको तर अनुदानमा वृद्धि नभएको कारणले समुदायबाट अनुदान बाहेकको आवश्यक रकम जुटाउन कठिनाई भइरहेको छ ।

- १०.७७ सौर्य ऊर्जावाट विद्युतको लागि दुर्गम तथा अति दुर्गम क्षेत्रवाट माग धेरै आएको तर अनुदान रकमको अभावको कारणले माग अनुसार जडान गर्न नसकिएको अवस्था छ ।
- १०.७८ नेपाल सरकारबाट पेट्रोलियम पदार्थको कारोवारमा निजी क्षेत्रलाई ल्याउने सैद्धान्तिक निर्णय भैसकेको हुँदा निगमले प्रतिकुल आर्थिक अवस्थामा समेत कुशलताका साथ निजी क्षेत्रसँग प्रतिस्पर्धामा जानुपर्ने अवस्था रहेको छ ।

११. यातायात तथा सञ्चार

११. यातायात तथा सञ्चार

सडक यातायात

११.१ आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा १ हजार १ सय ८० किलोमिटर माटे सडक, ४ सय ७ किलो मिटर खण्डास्मीत तथा २ सय ९० किलोमिटर कालोपत्रे सडक स्तरोन्नति भएकोमा आर्थिक वर्ष २०६९/७० को फागुनसम्म १ सय ९४ किलोमिटर माटे सडक, १ सय ६९ किलोमिटर खण्डास्मीत तथा १ सय २८ किलोमिटर कालोपत्रे सडक स्तरोन्नति भएको छ । त्यस्तै, यस आर्थिक वर्षको फागुनसम्ममा २ हजार ७ सय १४ किलोमिटर सडकको नियमित तथा पटके मर्मत संभार सम्पन्न भएको छ ।

तालिका ११ (क) : विगत तीन वर्षको वार्षिक प्रगति

विवरण	एकाई	आर्थिक वर्ष		
		२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०*
नयाँ सडक निर्माण	किलोमीटर	९६८	११८०	१९४
खण्डास्मीतमा स्तरोन्नति	"	६६३	४०७	१६९
कालोपत्रेमा स्तरोन्नति	"	४८५	२९०	१२८
सडक मर्मत(नियमित तथा पटके)	"	सालवसाली	६५७४	२७१४
आवधिक मर्मत	"	७८४	५००	३३०
पुल निर्माण	गोटा	४७	४७	१६
जिल्ला सदरमुकाम जोड्ने	संख्या		१ (मनाङ)	१(मुगु)

स्रोत : सडक विभाग ।

* २०६९/७० प्रथम आठ महिनाको ।

११.२ आर्थिक वर्ष २०६८/६९ को अन्त्यसम्ममा मुलुकभर कालोपत्रे १० हजार १ सय ९२ किलोमिटर, खण्डास्मित ५ हजार ७ सय ८७ किलोमिटर र कच्ची सडक ८ हजार ४ सय १० किलोमिटर गरी जम्मा २४ हजार ३ सय ८९ किलोमिटर सडक निर्माण भएकोमा आर्थिक वर्ष २०६९/७० को फागुनसम्म कालोपत्रे १० हजार ३ सय २० किलोमिटर, खण्डास्मीत ५ हजार ८ सय २८ किलोमिटर र कच्ची सडक ८ हजार ४ सय ३५ किलोमिटर गरी हाल सडकको कुल लम्बाई २४ हजार ५ सय ८३ किलोमिटर पुगेको छ ।

तालिका ११ (ख) : सडक विभागबाट बनाइएका सडक सुविधाको विस्तार

(किलोमिटरमा)

किसिम	आर्थिक वर्ष				
	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०* मा थप	२०६९/७०सम्म*	
				जम्मा	अंश (प्रतिशत)
कालोपत्रे	९९०२	१०१९२	१२८	१०३२०	४१.९८
खण्डास्मित	५६७०	५७८७	१६९	५८२८	२३.७१
कच्ची सडक	७६३७	८४१०	१९४	८४३५	३४.३१
जम्मा	२३२०९	२४३८९	१९४	२४५८३	१००

स्रोत : सडक विभाग ।

* २०६९/७० प्रथम आठ महिनाको ।

११.३ यसैगरी सडक विभाग अन्तर्गत बाहेक स्थानीयस्तरमा संचालन गरिने पूर्वाधार विकास निर्माण एवं संचालन र मर्मतसम्भार सम्बन्धी आयोजना, परियोजना तथा कार्यक्रमहरू अन्तर्गत स्थानीय निकायहरूबाट भएको सडक सुविधा विस्तार र निर्माण कार्यको प्रगति देहाय बमोजिम रहेको छ ।

तालिका ११ (ग) : स्थानीय निकायबाट बनाइएका सडक सुविधाको विस्तार

(किलोमिटरमा)

कार्यक्रम तथा परियोजना	विवरण	एकाई	आर्थिक वर्ष		
			२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०*
क) ग्रामीण पहुँच सुधार तथा विकेन्द्रीकरण परियोजना	बाह्रै महिना संचालन हुने सडक	किलोमीटर	६४	२३१	८७
	मौसमी सडक	"	१२	६६	५०
ख) ग्रामीण पुन निर्माण तथा पुनःस्थापना कार्यक्रम	ग्रामीण सडक निर्माण तथा सुधार (कालोपत्र समेत)	"	२६०	३३५	१४७
ग) जिल्ला सडक सहयोग कार्यक्रम	नयाँ सडक निर्माण	"	२२	५५	११
	नियमित सडक	"	३०७	३४३	१४७

कार्यक्रम तथा परियोजना	विवरण	एकाई	आर्थिक वर्ष		
			२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०*
	मर्मतसम्भार				
	सडक पुनस्थापना	"	९	१७	१५
घ) ग्रामीण सामुदायिक पूर्वाधार विकास कार्यक्रम	ग्रामीण सडक निर्माण	"	६९	३६	२५
ड) ग्रामीण पहुँच कार्यक्रम	ग्रामीण सडक निर्माण	किलोमीटर		११३	२६
च) स्थानीय यातायात पूर्वाधार क्षेत्रगत कार्यक्रम	कच्ची सडक निर्माण	"	७००	६५०	११५
	सडक मर्मत सुधार	"	६५०	८००	२५०
	सडक कालोपत्रे	"	२०	३५	
	सडक ग्राभेल	"	३७०	३७५	७५
छ) स्थानीय स्वायत्त शासन तथा सामुदायिक विकास कार्यक्रम	ग्राभेल	"	२१४	६७६	७३१
	कालोपत्रे	"		२८७	१७८
	सडक मर्मत	"	३४०१	३७५४	३०७५

स्रोत: सङ्घीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालय

* २०६९/७० प्रथम आठ महिनाको

सवारी साधन

११.४ आर्थिक वर्ष २०४६/४७ देखि २०६८/६९ को अन्त्यसम्ममा देशभरमा १३ लाख ४८ हजार ९ सय ९५ वटा सवारी साधन रहेकोमा चालु आर्थिक वर्ष २०६९/७० को प्रथम आठ महिनामा गत आर्थिक वर्षको सोही अवधिको तुलनामा १ लाख ४२ हजार ४ सय २७ ले वृद्धि भई सवारी साधनहरूको कुल संख्या १४ लाख ९१ हजार ४ सय २२ पुगेको छ। चालु आर्थिक वर्षमा गत आर्थिक वर्षको प्रथम आठ महिनाको तुलनामा सरदर ४० प्रतिशतले सवारी साधनको वृद्धि भएको छ।

तालिका ११ (घ) : सवारी साधनहरूको संख्या

किसिम	आर्थिक वर्ष			आर्थिक वर्ष २०६९/७० को प्रथम आठ महिना सम्मको कुल	आर्थिक वर्ष २०६८/६९ को तुलनामा २०६९/७० को वृद्धि प्रतिशत (प्रथम आठ महिनाको)
	२०४६/४७ देखि २०६८/६९ सम्म	प्रथम आठ महिनाको			
		२०६८/६९* मा थप	२०६९/७०* मा थप		
बस	२६८७५	१०१६	२०४०	२८९१५	१०१
मिनीबस/मिनिट्रक	११९७९	६०२	९३३	१२९१२	५५
क्रेन/डोजर/एस्काभेटर /ट्रक	४६८६०	५९३	२२३४	४९०९४	२७७
कार/जीप/भ्यान	१२९१४०	५४०३	६२७९	१३५४१९	१६
पिक अप	१२७४९	१२०८	३४९४	१६२४३	१८९
माइक्रो बस	२४७८	६१	९३	२५७१	५२
टेम्पो	७४५३	६	५२	७५०५	७६७
मोटरसाइकल	१०३१८८०	९०३०५	१२११८२	११५३०६२	३४
टेक्टर/पावर टिलर	७३३०६	२५१२	५९५४	७९२६०	१३७
अन्य	६२७५	७३	१६६	६४४१	१२७
जम्मा	१३४८९९५	१०१७७९	१४२४२७	१४९१४२२	४०

स्रोत : यातायात व्यवस्था विभाग ।

* २०६९/७० प्रथम आठ महिनाको ।

चालु आर्थिक वर्षमा गरिएका नीतिगत तथा संस्थागत सुधार

- ११.५ सवारी दुर्घटनाको रोकथाम गर्ने, दुर्घटनाबाट पीडित पक्षलाई क्षतिपूर्ति दिलाउने, बीमा सुविधा यथाशीघ्र उपलब्ध गराउने व्यवस्था गर्ने, साधारण जनतालाई सरल एवं सुलभ तवरले यातायात सेवा उपलब्ध गराउने, यातायात सेवालाई सुदृढ, प्रभावकारी बनाउने नीति अनुरूप सवारी साधन र सवारी चालक अनुमतिपत्र कम्प्युटरीकृत गर्ने, सवारी चालक अनुमतिपत्रको प्रयोगात्मक परीक्षालाई CCTV मार्फत अनुगमन गर्ने कार्यहरू भएको छ ।
- ११.६ सवारी साधनको वैज्ञानिक जाँचपासको लागि अत्याधुनिक प्रविधियुक्त सवारी साधन उपयुक्तता (Vehicle Fitness Test Center) परिक्षण केन्द्रको निर्माण कार्य सम्पन्न भैसकेको छ । त्यस्तै तेस्रो पक्ष बीमा कार्यान्वयन भइरहेको छ ।
- ११.७ शहरी यातायातलाई व्यवस्थित गर्न यातायात व्यवस्था विभाग अन्तर्गत बागमती अञ्चलमा तीन वटा यातायात व्यवस्था कार्यालयहरू र काठमाण्डौको सानो भ्याड र भक्तपुरको सल्लाघारीमा एक-एक वटा सेवा केन्द्रहरू गरी जम्मा पाँचवटा कार्यालयहरूबाट सेवा प्रवाह भैरहेको छ । कर्णाली अञ्चल बाहेक सबै अञ्चलमा एक-एक वटा यातायात व्यवस्था कार्यालयहरू रहेका छन् र नारायणी

अञ्चलमा हेटौडा, गौर र भरतपुरमा शाखा कार्यालयहरूबाट सेवाप्रवाह भैरहेको छ । त्यसैगरी यातायात व्यवस्था कार्यालय भेरी र कोहलपुर एकाई कार्यालयबाट सेवाप्रवाह भैरहेको छ । यसरी १३ वटा अञ्चलमा १५ वटा कार्यालय, दुई वटा सेवा केन्द्र, तीन वटा शाखा कार्यालय र एक वटा इकाई कार्यालयबाट सेवाप्रवाह भैरहेको छ ।

- ११.८ यातायात व्यवस्था कार्यालयहरूमा नेटवर्किङ्ग गरिएको छ । ई-वीलिङ्ग कार्य मार्फत राजश्व असुलिमा उल्लेखनीय प्रगति भएको छ । साथै ई-वीलिङ्गको सुरुवात भएपछि नक्कली रसिद पेश गरी राजश्व छल्ने प्रवृत्ति पूर्ण रूपमा समाप्त भएको छ ।
- ११.९ काठमाण्डौको टेकुमा अत्याधुनिक कम्प्युटराईज्ड भेहिकल फिटनेस टेस्ट सेन्टर स्थापना भैसकेको छ । सो को संचालनको लागि निजी क्षेत्रबाट प्रस्ताव आह्वान भैसकेको छ । कार्य अगाडि बढिरहेकोले निकट भविष्यमा उक्त केन्द्र संचालन हुने अवस्थामा रहेको छ ।
- ११.१० सवारी चालक अनुमतिपत्रको लिखित परीक्षालाई वैज्ञानिक बनाउन दुई पांग्रे र चार पांग्रे सवारीका लागि छुट्टा-छुट्टै पाठ्यक्रम तयार गरी लागू गरिएको र सोही पाठ्यक्रम बमोजिम प्रश्नपत्र निर्माण भई परीक्षा लिने कार्य सुरु भएको छ । त्यसैगरी सवारी चालक अनुमतिपत्रको प्रयोगात्मक परीक्षालाई मर्यादित तथा वैज्ञानिक बनाउन २०७० वैशाख १ गते देखि लागू हुने गरी प्रयोगात्मक परीक्षाको नयाँ विधि लागू गरिएको छ ।

नागरिक उड्डयन

- ११.११ आन्तरिक उडान तर्फको यात्रु सेवा शुल्क हवाई टिकटमा समावेश गरी उठाउने सम्बन्धी निर्देशिका स्वीकृत भै काठमाडौँबाट प्रस्थान गर्ने आन्तरिक उडानहरूमा २०७० साल श्रावण १ गते देखि लागू गर्ने र आवश्यक पूर्वाधार सुनिश्चित भैसकेपछि क्रमशः अन्य आन्तरिक विमानस्थलहरूमा पनि लागू गर्दै जाने व्यवस्था गरिएको छ ।
- ११.१२ आन्तरिक विमानस्थल तर्फ पाँच वटा कालिकोट, मसिनेचौर (डोल्पा), शितलेश्वारा (लमजुङ), रेसुङ्गा (गुल्मी), फागुनानन्द (इलाम) विमानस्थलहरू निर्माणाधिन अवस्थामा रहेका छन् । रुकुम, सल्ले, चौरभारी, बाजुरा, दाङ्ग, फाप्लु, खानीडाँडा, रुम्जाटार, रामेछाप, डोल्पा र मुगु विमानस्थलहरूको धावनमार्ग कालोपत्रे गर्ने क्रममा रहेको छ । विराटनगर, सुर्खेत, जनकपुर, चन्द्रगढी र तुम्लिङ्गटार विमानस्थलमा PAPI Cable CCR (Constant Current Regulator) and Accessories जडान कार्य सम्पन्न भएको छ ।
- ११.१३ त्रिभुवन अन्तराष्ट्रिय विमानस्थल सुधार आयोजना तर्फ गुरु योजना अनुरूप पहिलो चरणको एयरपोर्टको ३ सय मिटर दक्षिणतर्फको विस्तार, एप्रोन विस्तार,

Parallel Taxiway, Link Taxiway, अन्तराष्ट्रिय टर्मिनल पुननिर्माण तथा संचार प्रणाली सुधार तर्फ एशियाली विकास बैंकसँग अनुदानका लागि सम्झौता भै परामर्शदात्रीले कार्य थालनी गरेको छ । आर्थिक वर्ष २०६९/७० को फागुन सम्ममा डोल्पाको मसिनेचौरमा विमानस्थल थप भई आन्तरिक विमानस्थलहरूको संख्या ५४ पुगेको छ । आर्थिक वर्ष २०६८/६९ फागुन सम्ममा नेपालमा उडान गर्ने अन्तराष्ट्रिय वायुसेवाहरूको संख्या २९ वटा रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०६९/७० को फागुन सम्ममा Gulf Air, Kingfisher र GMG वायुसेवाहरूको हवाई उडान बन्द भएर हाल २६ वटा अन्तराष्ट्रिय वायुसेवाहरू संचालनमा रहेका छन् ।

तालिका ११ (ड) : नागरिक उड्डयन सम्बन्धी विवरण

क्र.सं	विवरण	२०६८ फागुन सम्म संख्या	२०६९ फागुन सम्म संख्या
१	अन्तराष्ट्रिय उडान गर्ने नेपाली वायुसेवाहरू	२ वटा	२ वटा
२	नेपालमा उडान गर्ने अन्तराष्ट्रिय वायुसेवाहरू	२९	२६
३	द्विपक्षिय हवाई सेवा संझौता भएका देशहरू	३६	३६
४	द्वितर्फी हवाई सिट	५२,५५,०००	५२,५५,०००
५	आन्तरिक उडान गर्ने वायुसेवाहरू (Fixed wing + Rotor wing)	१७	१७
६	अन्तराष्ट्रिय विमानस्थल	१	१
७	आन्तरिक विमानस्थल	५३	५४
८	सबै मौसममा संचालन हुने विमानस्थलहरू	१६	१९
९	संचालनमा रहेका कुल आन्तरिक विमानस्थलहरू	३५	३५

स्रोत : संस्कृति, पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रालय ।

११.१४ हवाई सुरक्षा (Aviation Security) सुदृढीकरणको लागि पोखरा र विराटनगर विमानस्थलहरूमा Hold Baggage X-Ray सञ्चालन गरिएको र यस आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा पोखरा विमानस्थलमा Hand Baggage X-Ray जडानको लागि वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम बमोजिम कार्य गरिएको साथै लुक्ला विमानस्थलमा पनि Walk Through Metal Detector जडान गरिएको छ । विभिन्न STOL विमानस्थलहरूमा सुरक्षा जाँचको लागि आवश्यक Handheld Metal Detector उपलब्ध गराइएको छ । साथै नागरिक उड्डयन सुरक्षा

नियमावली र संचालित कार्यक्रममा समयानुकूल परिमार्जन गर्दै लिएको छ । त्यसैगरी विमानस्थलहरूमा उद्धार तथा अग्नि निवारण सेवाको विस्तार, विकास एवं सुदृढीकरणका लागि भैरहवा, सिमरा, नेपालगञ्ज, विराटनगर विमानस्थलमा गोष्ठी र आपत्कालिन अभ्यास सञ्चालन भएका छन् भने Large Foam खरिद गरी त्रिभुवन अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थलमा राखिएको छ । आगलागी रोकथामका लागि Fire Extinguishers लगायत सामग्रीहरू उपलब्ध गराउँदै सम्बन्धित पक्षहरूलाई तालिम समेत प्रदान गरिएको छ । नेपालको परिस्थिति अनुकूल विमानस्थल उद्धार तथा अग्नि निवारण सेवालाई अझ सुदृढ एवं व्यवस्थित गर्न Rescue and Fire Fighting Manual तयार गर्ने कार्य सम्पन्न भएको छ । सन् २००६ र सन् २०१० मा ICAO बाट नेपालको हवाई सुरक्षा प्रणालीको अडिट भई अडिटबाट औल्याइएका सिफारिस कार्यान्वयन भैरहेको छ ।

११.१५ विकसित प्रविधि अझाल्ने क्रममा ICAO को सिफारिस अनुसार नेपालमा Performance Based Navigation System (PBN) मा आधारित Airspace, Air Route तथा Procedure को विकास गर्न नेपाल नागरिक उड्डयन प्राधिकरणबाट PBN Implementation Plan स्वीकृत भई क्रमिक रूपमा लागू गर्ने चरणमा रहेको छ । Airbus Company को Subsidiary संस्था Quovadis को सहयोगमा त्रिभुवन अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थलको रन वे ०२ को लागि PBN मा आधारित Required Navigation Performance-Authorization Required (RNP-AR) एप्रोच डिजाइनलाई स्वीकृत गरी ३ मे, २०१२ को Aeronautical Information Publication (AIP) Supplement बाट लागू गरिएको छ ।

११.१६ हालसम्म उड्डयन खेलकुद (Aviation Sports) सँग सम्बद्ध संस्थाहरूलाई वायुसेवा कम्पनी सरह संचालन अनुमति (AOC) प्रदान गरी सञ्चालन गरिँदै आएकोमा अब उपरान्त मन्त्रालय, प्राधिकरण तथा सम्बन्धित व्यवसायीहरूको समेत प्रतिनिधि रहने गरी छुट्टै इकाई गठन गरी हवाई खेलकुदसँग सम्बन्धित संस्थाहरूलाई उड्डयन खेलकुद सञ्चालन प्रमाणपत्र (Air Sports Operation Certificate) (ASOC) प्रदान गर्ने र सो सँग सम्बन्धित पाइलटहरूको लाइसेन्स जारी, अनुगमन, व्यवस्थापन तथा नियमन गर्ने गरी नेपाल सरकारबाट उड्डयन खेलकुद नियमावली, २०६९ जारी भई लागू भएको छ ।

११.१७ नागरिक उड्डयन प्रशिक्षण प्रतिष्ठानमा ICAO को Train Air Programme अन्तर्गत Train Air Plus को Associate Member को रूपमा मान्यता प्राप्त भए अनुसार New Generation of Aviation Professional Initiatives and the ICAO Competency Based Training Approach अन्तर्गत New Upgraded Trainair Plus Programme कार्यान्वयनमा आइसकेको छ ।

११.१८ पर्यटकीय केन्द्र पोखराको छिन्नेडाँडामा उपर्युक्त स्तरको क्षेत्रीय अन्तर्राष्ट्रिय

विमानस्थल निर्माण गर्न २०३२ सालमा अधिग्रहण गरिएको ३१०६ रोपनी जग्गामा ग्रेडिङ्ग र Fencing गर्ने कार्य सम्पन्न भएको छ । विमानस्थल निर्माणका लागि प्रारम्भिक Engineering Survey, Layout plan तयार भैसकेको छ । एसियाली विकास बैंकको ऋण तथा अनुदान सहायतामा South Asia Tourism Infrastructure Development Project (SATIDP), Nepal Portion अन्तर्गत ऋण तथा अनुदान प्राप्त भै यस अन्तर्गत गौतमबुद्ध विमानस्थललाई क्षेत्रीय स्तरको अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थलको रूपमा विकास गर्ने र यसका लागि थप अधिग्रहण गर्नुपर्ने १४६ विघा जग्गा मध्ये हालसम्म करिब ८५ प्रतिशत जग्गाको मुआब्जा वितरण भैसकेको छ ।

११.१९ बारा जिल्लाको निजगढमा दोश्रो अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थल निर्माण गर्न नेपाल सरकार र कोरियाको Landmark Worldwide Company सँग भएको सम्झौता बमोजिम उक्त कम्पनीले बुझाएको अन्तिम प्रतिवेदनको सारांश BOOT Committee मा पेश गरिएको र लगानीको लागि स्रोत जुटाउने प्रयास भैरहेको छ ।

रेल यातायात

११.२० नेपालमा रेलमार्ग तथा मेट्रो यातायातको पहिचान, विकास, विस्तार एवं सञ्चालनका लागि आर्थिक वर्ष २०६७/६८ मा रेल विभागको स्थापना भइ रेल्वे तथा मेट्रो विकास आयोजना मार्फत मेची महाकाली विद्युतीय रेलमार्ग, काठमाण्डौ उपत्यका मेट्रो आयोजना, भारतीय सहयोगको रेल परियोजना लगायतका कार्यक्रमहरू अधि बढाइएको छ । यस आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा मेची महाकाली विद्युतीय रेलमार्ग अन्तर्गत सिमरा बर्दीबास खण्ड र सिमरा विरगञ्ज लिंक रेलमार्गको १३५ किलोमिटर विस्तृत अध्ययन प्रतिवेदन तयार गर्ने कार्य सम्पन्न भएको छ । यसै आर्थिक वर्ष २०६९/७० बाट मेची महाकाली विद्युतीय रेलमार्गको सिमरा बुटवल खण्ड (१७९ किलोमिटर) र बुटवल भैरहवा (लुम्बिनी) लिंक (४४ किलोमिटर) को विस्तृत अध्ययन प्रतिवेदन तयार गर्न परामर्शदाताको नियुक्त भई कार्य चालु रहेको छ । साथै, बुटवल गड्डाचौकी खण्ड (४२१ किलोमिटर) को विस्तृत अध्ययन प्रतिवेदन तयार गर्न परामर्शदाता छनौटको क्रममा रहेको छ । काठमाण्डौ उपत्यका मेट्रो (७७.२८ किलोमिटर) को संभाव्यता अध्ययन कार्य सम्पन्न भएको छ । यी आयोजनाहरूको कार्यन्वयन पश्चात सार्वजनिक यातायातमा सहजता आउने एवं रोजगारी सृजना हुने र आर्थिक क्रियाकलापमा वृद्धि भई राष्ट्रिय अर्थतन्त्रमा उल्लेखनीय योगदान पुग्ने अपेक्षा गरिएको छ ।

सूचना तथा सञ्चार

११.२१ सूचना तथा सञ्चार मन्त्रालय अन्तर्गत मूलतः हुलाक सेवा, दूरसञ्चार सेवा, मुद्रण सेवा, छापा तथा विद्युतीय सञ्चार र चलचित्र क्षेत्र पर्दछन्। सूचना र प्रविधिको मेरूदण्डको रूपमा रहेका उपर्युक्त सेवा सञ्चालन गर्ने निकायहरूबाट यस क्षेत्रसँग सम्बन्धित राष्ट्रिय नीति, अन्तर्राष्ट्रिय मञ्चहरूमा व्यक्त गरेका प्रतिबद्धता, सङ्घीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्र नेपालको मर्म र भावनाअनुरूप सूचना प्रवाहमा प्रभावकारिता ल्याउने एवं ग्रामीण क्षेत्रसम्म सूचना तथा सञ्चार क्षेत्रको विकास र विस्तार गर्ने उद्देश्य राखी यस मन्त्रालय र अन्तर्गतका निकायहरूबाट विभिन्न प्रकारका संस्थागत, संरचनागत, कानुनी एवं नीतिगत सुधारसम्बन्धी कार्यक्रमहरू सञ्चालन भएको छ।

तालिका ११ (च) : विगत तीन आर्थिक वर्षको तथ्याङ्कको तुलनात्मक स्थिति

	आर्थिक वर्ष				कैफियत
	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०*	
एफ.एम.रेडियो	४००	३९०	४७५	४८९	इजाजत संख्या
एफ.एम.रेडियो नियमित प्रसारण	२३८	३३०	३२८	३६३	"
टेलिभिजन	३४	३२	३९	३१	"
टेलिभिजन नियमित प्रसारण	११	१५	१८	२३	"
केबुल टेलिभिजन	६३४	७१४	७४४	७७२	"
डिटिएच	९	९	१	१	"
डाउनलिकको इजाजत	१	९१	१०६	८४	"
VHF/UHF Transmitter	४३	३८	३८	२३	"
रेडियो यन्त्र विक्री वितरण	१३	२०	२०	४०	"
कथानक चलचित्र जाँच पास संख्या	१७५	९१	१८२	११८	
विज्ञापन चलचित्र जाँचपास संख्या	१६६	१६८	१७५	१०३	
विदेशी चलचित्र छायांकन	६०	७३	६६	४२	इजाजत संख्या

स्रोत: सूचना तथा सञ्चार मन्त्रालय

* प्रथम आठ महिनाको

११.२२ आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा टेलिभिजन प्रसारणको लागि इजाजत लिनेको संख्या

३९ रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०६९/७० फागुन सम्ममा आठ वटाको इजाजत खारेज भई टेलिभिजन प्रसारणको लागि इजाजत लिनेको संख्या घटेर ३१ पुगेको छ । त्यस्तै, आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा डाउनलिनको इजाजत लिनेको संख्या १०६ रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०६९/७० फागुन सम्ममा २२ वटाले तोकिएको अवधि भित्र इजाजत नविकरण नगरेको कारणले घटेर इजाजत लिनेको संख्याको ८४ पुगेको छ ।

११.२३ चालु आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा South Asian Sub-Regional Economic Cooperation (SASEC) सूचना राजमार्ग आयोजना अन्तर्गत नेपाल, भारत, बंगलादेश र भूटानबीच सूचना हब निर्माण गरी टेलिसेन्टर मार्फत् सूचना आदानप्रदान गर्ने कार्यका लागि बोलपत्र আহ्वान भई ICRAFT Co. Pvt. Ltd., Korea सँग अप्टिकल फाइबर विछ्याउने कार्यका लागि ठेक्का सम्पन्न भएको छ ।

११.२४ सरकारी सूचना तथा विज्ञापनको समानुपातिक वितरण प्रणालीसम्बन्धी निर्देशिका २०६९ स्वीकृत भएको छ ।

विज्ञान तथा सूचना प्रविधि

११.२५ राष्ट्रिय सूचना प्रविधि केन्द्र (NITC) मार्फत सरकारी कार्यालयको Networking का लागि Optical Fiber को व्यवस्थापन गर्नका साथै IT Equipment को Benchmarking गर्ने काम भएको छ । सिंहदरबार प्रवेश गर्ने आगन्तुकहरूको लागि अनलाइन अनुमति दिने प्रणालीको स्तरवृद्धि गरिएको छ भने सेवाग्राहीलाई प्रदान गरिने सेवाहरू Online मार्फत प्रदान गर्न आवश्यक Application / System को विकास गरिएको छ ।

११.२६ देश भित्रका प्रतिभाहरूलाई देश भित्रै अध्ययन अनुसन्धानको अवसर प्रदान गर्ने सन्दर्भमा १४ जनालाई रिसर्च फेलो, छ जनालाई सहायक रिसर्च फेलो र एक जनालाई विद्यावारिधि प्रदान गर्नुका साथै Msc Desertification Central Department of T.U. बाट माग भएर आए बमोजिम २० जना विद्यार्थीलाई शोधवृत्ति प्रदान गरिएको छ ।

११.२७ तारामण्डलको अध्ययन गर्ने कार्यका साथै वि.सं. २०७० सालको Astronomical Almanac तयार भएको छ । जनमानसमा वैज्ञानिक चेतनाको प्रादुर्भाव गर्न (Scientific World) जर्नल, वैज्ञानिक जगत पत्रिका र विज्ञान प्रविधि बुलेटिन प्रकाशन भएको छ । अन्तर्राष्ट्रिय अन्तरीक्ष विज्ञान तथा प्रविधि सम्बन्धी १० दिवसीय International School on Astronomy & Space Science School कार्यक्रम सम्पन्न गरिएको छ ।

११.२८ Public Key Infrastructure (PKI) Data Center को निर्माण कार्य सम्पन्न भै डिजिटल हस्ताक्षरको शुभारम्भ भएको छ भने विद्युतीय कारोबार नियमावली, २०६४ को संशोधन मस्यौदा तयार भएको छ ।

११.२९ मौलिक प्रविधि प्रवर्द्धन र विकासका लागि यस सम्बन्धी Inventory तयार गर्ने कार्य भइराखेको छ । विज्ञान प्रयोगशालाको स्तरीकरणको लागि ISO:17025 मापदण्ड सम्बन्धी अभिमुखीकरण तालीम सम्पन्न भएको छ भने Science Learning Center स्थापनाको लागि शिक्षा मन्त्रालय र शिक्षा विभागसँग छलफल भई अवधारणा तयार पार्ने काम भएको छ ।

हुलाक क्षेत्र

११.३० सूचना तथा सञ्चारको क्षेत्रमा सबैभन्दा पुरानो, जनसाधारणले अत्यधिक प्रयोग गर्ने र सुदूर ग्रामीण क्षेत्रसम्म आफ्नो संस्थागत सञ्जाल विस्तार भएको सेवा हुलाक सेवा हो । हुलाक सेवा विभाग र अन्तर्गतका कार्यालयहरूले चिठ्ठीपत्र, पुलिन्दा ओसारपसारका अतिरिक्त हुलाक टिकट प्रकाशन, हुलाक बचत बैंक सञ्चालन, धनादेश सेवा, E-DV को फाराम भर्ने सेवा, द्रुत डाँक सेवा र E-post जस्ता विभिन्न सेवाहरू प्रदान गर्दै आएका छन् । हुलाक सेवा विभाग अन्तर्गत टेलिसेन्टर सहित कार्यालयहरूको संख्या देहायबमोजिम रहेको छ ।

तालिका ११ (छ) : हुलाक सेवा विभाग अन्तर्गतका कार्यालयहरूको संख्या

हुलाक सेवा	हिमाली	पहाडी	तराई	जम्मा
क्षेत्रीय हुलाक निर्देशनालय				५
जिल्ला हुलाक कार्यालय				७०
इलाका हुलाक कार्यालय	१७०	३७२	३००	८४२
अतिरिक्त हुलाक कार्यालय	४९२	१५४१	१०४१	३०७४
हुलाक बचत बैंक सञ्चालन गर्ने हुलाक संख्या				११७
धनादेश सेवा सञ्चालन गर्ने हुलाक संख्या				७९
टेलिसेन्टर (आर्थिक वर्ष २०६९/७० को फागुन मसान्तसम्म)				४०१

स्रोत: सूचना तथा सञ्चार मन्त्रालय

११.३१ आर्थिक वर्ष २०६६/६७ मा हुलाक कार्यालयहरूमा कुल ११२ वटा टेलिसेन्टरहरू रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०६९/७० को प्रथम आठ महिनासम्ममा ४०१ वटा पुगेको छ ।

दूरसञ्चार सेवा

११.३२ दूरसञ्चार सेवाप्रदायक तथा सेवाप्रयोक्ताहरूको संख्या वृद्धि हुनुका साथै नवीन, अत्याधुनिक प्रविधियुक्त दूरसञ्चार सेवाहरू उपलब्ध हुन थालेको कारणले यस क्षेत्रको सेवामा संख्यात्मक तथा गुणात्मक वृद्धि भइरहेको छ । मुलुकका सबै गाउँ विकास समितिमा टेलिफोन सेवा पुगेको छ । २०६९ फागुन मसान्तसम्म जम्मा टेलिफोन ग्राहकसंख्या १ करोड ९६ लाख १५ हजार ७६ पुगी टेलिफोन घनत्व ७४ प्रतिशत पुगेको छ भने सोही अवधि सम्ममा इन्टरनेट प्रयोगकर्ता ग्राहकको संख्या ६२ लाख ७८ हजार ९ सय ३१ पुगी इन्टरनेट घनत्व २४ प्रतिशत पुगेको छ ।

तालिका ११ (ज) : विगत तीन आर्थिक वर्षहरूको तुलनात्मक तथ्याङ्कीय विवरण

सेवाको किसिम	आर्थिक वर्ष २०६६/६७	आर्थिक वर्ष २०६७/६८	आर्थिक वर्ष २०६८/६९	आर्थिक वर्ष २०६९/७० को फागुन मसान्तसम्म
कुल टेलिफोन संख्या	८९,३३६७८	१३१,६३६४९	१६९,७१४७७	१९६,१५०७६
पिएसटिएन	५८,३५४२	६०,८९७९	६३,३२५८	६३,५९४१
मोबाइल	७६,४८३०५	११६,०२८१४	१५०,५६१०९	१७३,९५४८२
लिमिटेड मोबिलिटी	४४,५६३१	७९,९७६	१०,८०४०५	१३,८३९७७
जिएमपिसिएस	१७४२	१७४२	१७४२	१७४२
टेलिफोन घनत्व (प्रतिशत)	३१.३	४६.४	६३.७६	७४
कुल इन्टरनेट ग्राहक	१३,५९,८०५		४९,४४,४७९	६२,७८,९३१
इन्टरनेट घनत्व (प्रतिशत)	४.८५	१०.८५	१८.९४	२४
एडिएएसएल इन्टरनेट	४५,४३४	६८,३४३	९५,६२३	१०२,५२१
जिपिएआरएस	११,५३,६४३	२८,३०,६९५	४६,८३,९२१	५८,६५,९०२
CDMA 1X, EVDO	-	१५,४५,४८	१८,८२,१९	२२,६५,०९
डायलअप	२७,६८६	२०,३५५	१५,०७९	१५,४५८
वायरलेस मोडेम	१३,०००	२२,२८८	४६,६०२	५०,२६६
केबल मोडेम	३२,५००	१५,६२९	१७,९६८	१८,२७५

स्रोत: सूचना तथा सञ्चार मन्त्रालय ।

११.३३ यस अवधिमा विभिन्न सेवा प्रदायकद्वारा वितरित कुल टेलिफोन संख्या देहाय बमोजिम रहेको छ ।

तालिका ११ (अ) : सेवाप्रदायक अनुसार वितरित कुल टेलिफोन संख्या

सेवाप्रदायक	प्रथम आठ महिनाको				वृद्धि प्रतिशत
	२०६७	२०६८	२०६९	२०६९/२०७०	
Nepal Doorsanchar Company Limited	६३२६०६८	७५२२१३६	८५९५७७१	१०७३६३५	१४.२७
United Telecom Limited	५३८८३३	६१३८०१	६९८२९८	८४४९७	१३.७६
Ncell Pvt. Ltd.	४४७९०२१	७४६३०७१	९५५३४०४	२०९०३३३	२८
STM Telecom Sanchar Pvt. Ltd.	५१८५	५३३६	५३६३	२७	०.५
Nepal Satellite Telecom Pvt.	७७२३८	१४६३१९	१४९७०८	३३८९	२.३१
Smart Telecom	९१४६९	३११२२७	५७६५०३	२६५२७६	८५.२३
Others	१७४२	१७४२	१७४२	०	०

स्रोत: सूचना तथा सञ्चार मन्त्रालय ।

छापा सञ्चार (सूचना सम्प्रेषण)

११.३४ सूचना तथा सञ्चार मन्त्रालय अन्तर्गत सूचना विभाग, गोरखापत्र संस्थान, राष्ट्रिय समाचार समिति (रासस) र प्रेस काउन्सिल नेपालले छापा सञ्चारमाध्यमबाट सूचना सम्प्रेषणको काम गरिरहेका छन् । गोरखापत्र संस्थानले नयाँ नेपाल निर्माण अभियान अन्तर्गत विभिन्न ३० वटा राष्ट्रिय भाषामा समाचार लेख रचना आदि प्रकाशन गर्दै आएको छ ।

तालिका ११ (अ) : सूचना विभागबाट सम्पादित कार्यको तुलनात्मक तथ्याङ्कीय स्थिति

किसिम	आर्थिक वर्ष		
	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०*
आधारभूत पत्रकार प्रशिक्षण	१३० जना	६ पटक	३ जिल्ला
पत्रकार सेवाकालीन तालीम			२५ जना
दृष्टिविहिनहरूका लागि उद्घोषण तालिम	२५ जना	२५ जना	२५ जना
फोटो पत्रकार तालीम			२५ जना
लोककल्याणकारी विज्ञापन र सो को भुक्तानी	९ करोड	९ करोड ९१ लाख	४ करोड १३ लाख
स्थायी पत्रपत्रिका दर्ता	१४६	१५६	६८
अस्थायी पत्रपत्रिका दर्ता	५१०	५५७	१४१
प्रेस प्रतिनिधि प्रमाणपत्र वितरण	५०८	९८७	१९४
प्रेस प्रतिनिधि प्रमाणपत्र नवीकरण	२०६८	२२३२	२०९

स्रोत: सूचना तथा सञ्चार मन्त्रालय ।

११.३५ २०६९ फागुन मसान्तसम्म विभिन्न जिल्लाहरूमा दर्ता भएको पत्रपत्रिकाहरूको संख्या ६ हजार ५ सय ९० पुगेको छ । २०६९ फागुन मसान्तसम्ममा साप्ताहिक पत्रिकाको दर्ता संख्या आर्थिक वर्ष २०६८/६९ को तुलनामा १२.८ प्रतिशतले वृद्धि भई २ हजार ४ सय ९७ भएको देखिन्छ । त्यस्तै वार्षिक रूपमा प्रकाशन हुने पत्रिकाको दर्ता संख्या आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा ८३ वटा रहेको मध्ये आर्थिक वर्ष २०६९/७० फागुन सम्ममा एउटा पत्रिका अन्य Category बाट प्रकाशन भई वार्षिक पत्रिका दर्ता संख्या घटेर ८२ वटा हुन पुगेको छ । भाषागत रूपमा प्रकाशन हुने पत्रिकाको दर्ता संख्या मध्ये आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा नेवारी भाषामा प्रकाशित हुने पत्रिकाको संख्या ४३ वटा रहेकोमा दुई वटा पत्रिकाले अन्य भाषामा समेत Mix गरी पत्रिका प्रकाशन गर्न लागेकोले आर्थिक वर्ष २०६९/७० फागुन सम्ममा सो पत्रिकाको दर्ता संख्या घट्न गई ४१ वटा पुगेको छ ।

तालिका ११ (ट) : विभिन्न जिल्लाहरूमा दर्ता भएका पत्रपत्रिकाहरूको विवरण

किसिम	आर्थिक वर्ष			
	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७० *
दैनिक	३६३	३९९	४२६	५६९
अर्ध साप्ताहिक	२०	२०	२४	३२
साप्ताहिक	१९२९	२०८६	२२१३	२४९७
पाक्षिक	३६८	३९२	४०८	४२८
मासिक	१७४०	१८६८	१९८१	१९८३
द्वैमासिक	२१४	२२९	२३७	३३६
त्रैमासिक	४७०	४९५	५१८	५५७
चौमासिक	२४	२६	२९	३०
अर्ध वार्षिक	६७	६८	७२	७६
वार्षिक	७९	८२	८३	८२
जम्मा	५२७४	५६६५	५९९१	६५९०

स्रोत: सूचना तथा सञ्चार मन्त्रालय ।

* २०७० वैशाख मसान्तसम्म

११.३६ राष्ट्रिय समाचार समिति (रासस) ले आफ्नो सेवालाई विविधिकरण गर्न फोटो सेवा उपलब्ध गराउनुका साथै एफ.एम.हरूलाई सहयोग गर्न भ्वाइस क्लिप सेवासमेतको व्यवस्था गरेको छ ।

११.३७ आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा नेपाल टेलिभिजनको राष्ट्रिय प्रसारण पहुँच जनसंख्याको आधारमा ७२ प्रतिशत र भौगोलिक क्षेत्रको आधारमा ५० प्रतिशत रहेको छ । नेपाल टेलिभिजनको NTV Plus को प्रसारण पहुँच जनसंख्याको आधारमा ४० प्रतिशत र भौगोलिक क्षेत्रको आधारमा २५ प्रतिशत रहेको छ । त्यस्तै, रेडियो नेपालबाट प्रसारित एफ.एम. को प्रसारण पहुँच जनसंख्याको आधारमा ८६ प्रतिशत रहेको छ । आर्थिक वर्ष २०६९/७० को फागुन मसान्त सम्ममा नेपाल टेलिभिजनको राष्ट्रिय प्रसारण पहुँच जनसंख्याको आधारमा ७२ प्रतिशत र भौगोलिक क्षेत्रको आधारमा ५१ प्रतिशत रहेको छ । नेपाल टेलिभिजनको NTV Plus को प्रसारण पहुँच जनसंख्याको आधारमा ६१.५ प्रतिशत र भौगोलिक क्षेत्रको आधारमा २५ प्रतिशत रहेको छ । त्यस्तै, रेडियो नेपालबाट प्रसारित एफ.एम. को प्रसारण पहुँच जनसंख्याको आधारमा ८८ प्रतिशत रहेको छ ।

तालिका ११ (ठ) : भाषागत रूपमा दर्ता भएका पत्रपत्रिकाको विवरण

भाषा	आर्थिक वर्ष			
	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०*
नेपाली	३९१६	४०६७	४२७५	४५१०
अंग्रेजी	४२०	४२७	४५७	४७६
नेपाली/अंग्रेजी	९५०	९९०	१०३०	११६५
नेवारी	३०	३३	४३	४१
संस्कृत	२	२	२	४
हिन्दी	१९	२१	२४	२३
मैथिली	१७	२१	२७	३९
भोजपुरी	५	६	८	६
उर्दु	३	४	४	८
तिब्बती	१	२	२	३
थारु	८	९	९	१३
लिम्बु	२	२	२	३
डोटेली	२	२	२	४
तामाङ्ग	४	६	८	१०
अन्य	२७२	२८१	२८८	३१५
कुल	५६४८	५८७३	६१८१	६५९०

स्रोत: सूचना तथा सञ्चार मन्त्रालय ।

* २०७० वैशाख मसान्तसम्म

चुनौती र समस्याहरू

११.३८ सञ्चार क्षेत्रमा उपलब्ध अत्याधुनिक प्रविधिको कारण हुलाक सेवामा पत्रको आदानप्रदानमा कमी आएपछि हुलाक सेवाको विविधिकरणमा ध्यान पुऱ्याउन सकिएको छैन । दूरसञ्चार र चलचित्र क्षेत्रमा संख्यात्मक वृद्धि भए तापनि गुणात्मक वृद्धि हुन सकेको छैन । राष्ट्रिय सञ्चारमाध्यमको रूपमा गोरखापत्र, नेपाल टेलिभिजन र रेडियो नेपालले राष्ट्रिय दायित्वको रूपमा विभिन्न भाषाभाषीको समाचार तथा कार्यक्रमहरू प्रकाशन/प्रसारण गर्नुपरेको कारणले यी संस्थाहरूको आर्थिक दायित्व बढेको छ तर सरकारी कार्यक्रम र विज्ञापनमा निजी एफ.एम., टेलिभिजन तथा छापामाध्यमहरूको समेत सहभागिता भएको कारणले राष्ट्रिय प्रसारण संस्थाहरूले प्रतिस्पर्धा गर्नुपर्ने अवस्था छ ।

११.३९ देशको विविधतापूर्ण भौगोलिक अवस्थितिका कारण राष्ट्रिय प्रसारण र एन.टि.भी.प्लसको भू-सतही प्रसारण विस्तार कार्य चुनौतीपूर्ण बनेको छ ।

११.४० निजी क्षेत्रमा खुलेका टेलिभिजन च्यानलहरूसँग प्रतिस्पर्धा गर्दै राष्ट्रिय प्रसारणको भूमिका निर्वाह गर्दै अघि बढ्नु थप चुनौती रहेको छ ।

- ११.४१ नेपाल टेलिभिजनको कार्यक्रम उत्पादन, सम्पादन र प्रसारणमा Analog System लाई Digital System ले प्रतिस्थापन गर्नुपर्ने हुँदा सो को लागि नेपाल टेलिभिजनले आन्तरिक स्रोतबाट एकैचोटि Digital Switch Over गर्ने कार्य चुनौतीपूर्ण छ ।
- ११.४२ प्रविधिको द्रुततर विकाससँगै विद्यमान नीति, ऐन नियममा समयानुकूल परिमार्जन गर्नुपर्ने आवश्यकता रहेको भए तापनि यस सम्बन्धमा अपेक्षाकृत सुधार हुन सकेको छैन ।
- ११.४३ गोरखापत्र, मुद्रण विभागले आजको प्रविधिसँग प्रतिस्पर्धा गर्न सक्ने आधुनिक प्रविधिको प्रयोग गर्न नसकेको कारण जीर्ण मेशिनको भरमा छपाइ कार्य गरिरहनु परेका छ ।
- ११.४४ रेडियो नेपाल, गोरखापत्र संस्थान, रासस, नेपाल टेलिभिजन जस्ता संस्थाका आफ्नै स्ट्रीन्जर समाचारदाताहरू रहेकोले तिनीहरूलाई एकीकृत रूपमा कार्य गर्ने व्यवस्था मिलाई खर्च न्यूनीकरण गर्नु आवश्यक भएको परिप्रेक्ष्यमा एकीकृत रूपमा व्यवस्थापन गर्न सकिएको छैन ।

१२. सुशासन, शान्ति तथा
पुनर्निर्माण

१२. सुशासन, शान्ति तथा पुनर्निर्माण

- १२.१ निजामती सेवालाई स्वच्छ, प्रतिस्पर्धी, पारदर्शी, परिणाममुखी र समावेशी बनाई जनताको आवश्यकता र आकांक्षाप्रति संवेदनशील एवं आफ्नो कार्यको निम्ति उत्तरदायी, सक्षम एवं संघीयता र विकेन्द्रीकरणका आधारभूत मूल्य मान्यतामूलक, अनुशासित र विधिसम्मत ढंगले काम गर्ने, स्पष्ट कार्य जिम्मेवारी भएको क्षेत्र बनाउने उद्देश्य लिइएको छ । सार्वजनिक सेवा प्रवाहलाई स्वच्छ, पारदर्शी र प्रभावकारी बनाउने र विद्युतीय शासन पद्धति तथा प्रक्रियालाई क्रमशः लागु गर्दै जाने नीति र कामका आधारमा दण्ड पुरस्कार दिने, कर्मचारीहरूको नियुक्ति, पदस्थापना, सरुवा, बढुवा तथा तलब सुविधालाई पूर्वानुमानयोग्य, विधिसम्मत र उत्प्रेरणाका आधारभूत मान्यता अनुरूप बनाउने रणनीतिहरू रहेका छन् । सो अनुसार विद्युतीय शासन सम्बन्धी निर्देशिका तर्जुमा र कार्यान्वयन, निजामती कर्मचारीको तालिमको पाठ्यक्रममा समयानुकूल सुधार, प्रशासनिक संगठन र दरबन्दीमा सुधार, नियुक्ति, पदस्थापना, पूर्वानुमानयोग्य सरुवा, बढुवा, प्रशिक्षण तथा तलब सुविधा, कार्यसम्पादनमा आधारित प्रोत्साहन प्रणाली लागु गर्ने कार्यहरू भएका छन् ।
- १२.२ निजामती सेवामा विविधिकरणको प्रयत्नलाई सहज बनाई लक्षित वर्ग एवं नीति निर्माण कार्यमा मद्दत पुऱ्याउन, निजामती सेवालाई विविधतायुक्त बनाउन लागु भएको समावेशी नीतिबाट लक्षित वर्गले वास्तविक रूपमा लाभ लिनसक्ने वातावरण सिर्जना गर्न सघाउन र विद्यमान प्रणालीको गुणात्मक र संख्यात्मक विश्लेषण गर्न सामान्य प्रशासन मन्त्रालयमा निजामती सेवामा समावेशीकरण सहयोग केन्द्र स्थापना भएको छ ।
- १२.३ आर्थिक वर्ष २०६९/७० सम्ममा निजामती तथा स्वास्थ्य सेवामा १६ हजार ७ सय ११ जना अधिकृत स्तर, ४१ हजार ६ सय ९६ जना सहायक स्तर र २१ हजार ८२ जना श्रेणीबिहीन गरी जम्मा ७९ हजार ४ सय ८९ जना कर्मचारीहरू कार्यरत रहेका छन् । नागरिकमैत्री शासन स्थापना गर्न प्रत्यक्षरूपले सहभागी हुने निजामती कर्मचारीहरूको ज्ञान, सीप, क्षमता र दक्षता अभिवृद्धि गर्न हाल १९ वटा तालिम प्रदायक संस्थाहरू कार्यरत छन् । यी संस्थाहरूले आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा १३ हजार २ सय ९२ जना तथा आर्थिक वर्ष २०६९/७० को प्रथम आठ महिनामा ५ हजार १ सय ४ जनालाई विभिन्न विषयमा छोटो तथा लामो अवधिका तालिमहरू प्रदान गरेका छन् ।
- १२.४ सुशासन र कानूनी राज्यको अवधारणा अनुसार कार्यलाई प्रभावकारी बनाउन विद्यमान ऐन तथा नियममा समय सापेक्ष सुधार एवं परिमार्जन गर्न र समकालीन आवश्यकतालाई सम्बोधन गर्न नयाँ ऐन तथा नियम तर्जुमा गर्नुपर्ने आवश्यकतालाई मनन गरी कानून, न्याय, संविधानसभा तथा संसदीय मामिला मन्त्रालयबाट २४ वटा विभिन्न विधेयक/अध्यादेशको मस्यौदामा सहमति सम्बन्धी कार्यहरू १ सय २३ वटा नियम तथा ३४ गठन आदेशको मस्यौदा तथा सहमतिसम्बन्धी कार्यहरू १ सय १९ वटा अन्तर्राष्ट्रिय कानूनी राय तथा सन्धि सम्झौताहरू सम्बन्धी कार्यहरू, विभिन्न २६ वटा विषयहरूमा कानूनी राय प्रदान गर्ने सम्बन्धी कार्यहरू र नेपाल राजपत्रमा प्रकाशन हुने

३ सय ६१ वटा सूचनाहरू सम्पादन गर्ने कार्यहरू सम्पन्न भएका छन् । यसबाट कानूनी प्रक्रियामा सरलता, स्पष्टता तथा पारदर्शीता आई कानूनी राज्यको अवधारणा अनुसार कार्यसम्पादनमा सहजता आएको अपेक्षा गरिएको छ ।

नतिजामूलक व्यवस्थापन

- १२.५ विकास व्यवस्थापनलाई नतिजामूलक एवं प्रभावकारी बनाउन विकास नतिजाका लागि व्यवस्थापन (Managing for Development Results-MfDR) को अवधारणालाई विभिन्न तहमा संस्थागत गर्ने प्रयास भैरहेको छ । यस अवधारणालाई भौतिक पूर्वाधार तथा यातायात मन्त्रालय, शिक्षा मन्त्रालय, संघीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालय, कृषि विकास मन्त्रालय एवं ऊर्जा मन्त्रालय र अन्तरगतका केही विभागहरूमा समेत लागू गरिएको छ । यसक्रममा ती निकायहरूको व्यावसायिक योजना तयार भएका छन् । यसैगरी यही अवधारणा अनुरूप ती निकायहरूमा नतिजामा आधारित बजेट प्रणाली (Result-Based Budget) लाई पनि लागू गर्ने प्रयास गरिएको छ । यसका अतिरिक्त आगामी आर्थिक वर्ष २०७०/७१ देखि प्रारम्भ हुने तेह्रौं आवधिक योजनाका लागि शिक्षा, कृषि, स्वास्थ्य, वन, स्थानीय विकास, पूर्वाधार, खानेपानी ऊर्जा र वातावरण क्षेत्रहरूको नतिजाखाका (Result Framework) तयार गर्ने कार्य प्रारम्भ भएको छ ।
- १२.६ बजेट प्रक्रियालाई बढी वस्तुपरक एवं आवधिक योजनासँग अन्तर सम्बन्धित गराउने उद्देश्यले मध्यावधि खर्च संरचनालाई विगत वर्षहरूको भन्दा पृथक तरिकाले तर्जुमा गर्न लागिएको छ । यस संरचनालाई नतिजामूलक बनाउन कार्यक्रम तथा आयोजनाहरूको नतिजालाई विषय क्षेत्रगत नतिजासँग आवद्ध गराउने गरी सोको दस्तावेज तयार भैरहेको छ ।
- १२.७ कार्यक्रम तथा आयोजनाहरूको कार्यान्वयनमा जवाफदेहिता प्रवर्द्धन गर्न एवं तिनीहरूको सफलताको सुनिश्चितताका लागि आर्थिक वर्ष २०६९/७० देखि राष्ट्रिय गौरवका आयोजनाहरूमा कार्यसम्पादन करार (Performance contract) को अवधारणालाई अवलम्बन गरिएको छ । यसले कार्यक्रम तथा आयोजनाहरूको सफलता को स्तर अभिवृद्धि गर्नेछ ।

अनुगमन प्रणाली सुधार

- १२.८ समष्टिगत रूपमा अनुगमन प्रणालीलाई नतिजामा आधारित बनाउन विगत केही वर्षदेखि थालिएको प्रयास जारी छ । आवधिक योजनाले राखेका उद्देश्य तथा लक्ष्यहरू हासिल गर्नका लागि सम्बन्धित नीति, कार्यक्रम तथा आयोजनाहरूको अनुगमनलाई नतिजामूलक बनाउन जरूरी हुन्छ । यस तथ्यलाई मनन गरी नतिजा सूचकहरूको परिमार्जन तथा ती सूचकहरूको मापनका लागि चाहिने सूचनाका श्रोतहरूलाई भरपर्दो र व्यवस्थित गर्ने प्रयास स्वरूप कार्य सम्पादन सूचकहरू (Performance indicators) सहितको अनुगमन खाका (Monitoring Framework) को तयारी कार्य यस आर्थिक वर्षमा पनि भएको छ ।

- १२.९ कार्यक्रम तथा आयोजनाहरूको अनुगमनलाई सरल, पारदर्शी एवं व्यवस्थित गर्नका लागि हाल प्रयोगमा रहेका अनुगमन तथा मूल्यांकनसम्बन्धी विभिन्न निर्देशिका, कार्यविधि तथा फारामहरूलाई परिमार्जन समेत गरी एकिकृत अनुगमन तथा मूल्यांकन दिग्दर्शनको मस्यौदा तयार भएको छ । यो नयाँ दिग्दर्शन तयार गर्दा मन्त्रालय, विभाग लगायतका केन्द्रीय स्तरका निकायहरू र विकासका साभेदारहरूको समेत प्रतिक्रिया तथा सुझावहरू लिईएको थियो । यसले सबै सरकारी निकायहरूबाट हुने अनुगमन तथा मूल्यांकनलाई वस्तुपरक, भरपर्दो र व्यवस्थित बनाउने अपेक्षा राखिएको छ ।
- १२.१० अनुगमन तथा मूल्यांकनमा आधुनिक सूचना प्रविधिको प्रयोग अभिवृद्धि गर्न यस आर्थिक वर्षमा आयोजनाको आधारभूत तथ्यांक तथा स्थिति विवरण फारामका आधारमा सफ्टवेयर विकास गरी वार्षिक प्रगति वेभ मार्फत पठाउन सकिने व्यवस्था गरिएको छ । यसले तथ्यांकहरूको संकलन र विश्लेषणमा सूचना प्रविधिको प्रयोग बढाउनेछ ।
- १२.११ कार्यक्रम तथा आयोजना कार्यान्वयनको क्रममा विभिन्न सरोकारवालाहरू (Stakeholders) एवं सर्वसाधारण जनताको अनुभूति तथा पृष्ठपोषणले कार्यक्रम/ आयोजनाहरूको सफल कार्यान्वयनमा ठूलो योगदान पुऱ्याउन सक्ने भएकोले सहभागितामूलक अनुगमन व्यवस्थालाई अंगिकार गर्नुका साथै सामाजिक जवाफदेहीता प्रवर्द्धन गर्न सार्वजनिक सुनवाई तथा सामाजिक लेखापरीक्षणको व्यवस्थालाई संस्थागत गर्ने गरी नयाँ दिग्दर्शनमा व्यवस्था गरिएको छ ।
- १२.१२ अनुगमन तथा मूल्यांकन सम्बन्धी कार्य प्राविधिक प्रकृतिको समेत भएकाले यसमा काम गर्ने जनशक्तिको क्षमता विकास र तिनीहरूको सेवा निरन्तरता महत्वपूर्ण हुने भएपनि यससम्बन्धी जनशक्तिको निरन्तर सरूवा भै रहने गरेको छ । यसैले यस सम्बन्धी कार्य गर्ने कर्मचारीहरूलाई निरन्तर तालिम प्रदान गरी क्षमता विकास गर्ने क्रममा आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा करिब २ सय ५० जनालाई नतिजामूलक व्यवस्थापन तथा अनुगमन मूल्यांकनसम्बन्धी तालिम प्रदान गरिएको छ ।
- १२.१३ अनुगमन तथा मूल्यांकनको सर्वोच्च निकायको रूपमा सम्माननीय प्रधानमन्त्रीको अध्यक्षतामा रहेको राष्ट्रिय विकास समस्या समाधान समितिका तीन वटा बैठकहरू बसी केही नीतिगत विषयहरू र आयोजनाले कार्यान्वयन क्रममा भोगिरहेका समस्याहरू समाधान गर्न विभिन्न निर्णयहरू लिएको छ । यसैगरी मन्त्रालय स्तरका विकास समस्या समाधान समितिहरूमा पनि समयमै प्रगति समीक्षा र समस्याहरू समाधान हुने प्रक्रियाले थप गति पाएको छ ।
- १२.१४ समग्र अनुगमन प्रणालीलाई सुदृढ बनाउने प्रयास स्वरूप हाल जापान सहयोग नियोगको सहयोगमा संचालित Strengthening Monitoring & Evaluation System (SMES) नामक आयोजना संचालनमा रहेकोछ । यस आयोजना अन्तरगत हाल केन्द्रमा संधिय मामला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालय, भौतिक पूर्वाधार तथा यातायात व्यवस्था मन्त्रालय, शिक्षा मन्त्रालय, कृषि विकास मन्त्रालय, वन तथा भू संरक्षण मन्त्रालयमा र स्थानीय स्तरमा काभ्रेपलाञ्चोक, दोलखा, रामेछाप, सिन्धुपाल्चोक तथा सिन्धुली जिल्लाहरूमा अनुगमन प्रणालीलाई सुदृढ गर्ने कार्यक्रम कार्यान्वयन भै रहेको छ ।

स्थानीय सुशासन

१२.१५ विकेन्द्रीकरण, निक्षेपण एवं स्थानीय विकास सम्बन्धी नीति निर्माण र कार्यान्वयन, स्थानीय निकायबीच समन्वय, दुर्गम क्षेत्र र ग्रामीण विकास सम्बन्धी नीति योजना र कार्यक्रमको तर्जुमा, अनुगमन एवं मूल्याङ्कन, व्यक्तिगत घटना दर्ता, सामाजिक सुरक्षा, समावेशी विकास र स्थानीय तहको पूर्वाधार विकास सम्बन्धी नीति र कार्यक्रमलाई प्रभावकारी रूपले सम्पादन गर्न ७५ जिल्ला विकास समिति, ५८ नगरपालिका, ३ हजार ९ सय १५ गाउँ विकास समिति, स्थानीय पूर्वाधार विकास तथा कृषि सडक विभाग, ३ वटा आयोग, ५ वटा समिति, २ वटा प्रतिष्ठान र २६ वटा आयोजना एवं कार्यक्रमहरू आ-आफ्नो कार्य क्षेत्रमा क्रियाशील रहेका छन्। यसका साथै केन्द्रीयस्तरमा पारदर्शिता, जवाफदेहिता, उत्तरदायित्व एवं जनसहभागिता प्रवर्द्धन तथा गुनासो व्यवस्थापनका लागि सुशासन शाखा स्थापना गरी कार्य प्रारम्भ भएको छ।

१२.१६ आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा स्थानीय निकायको भूमिका र साखलाई उच्च पाउँ, पारदर्शिता, जवाफदेहिता र जनसहभागिता अभिवृद्धि गर्दै, प्रभावकारी सेवा प्रवाहको माध्यमद्वारा स्थानीय स्तरमा जनतालाई आफ्नो नजिकको जिम्मेवार र जवाफदेही सरकारको प्रत्याभूति दिन र समग्र स्थानीय निकायमा सुशासन कायम गर्न प्रतिवद्धता पत्र, २०६९ जारी गरी कार्यान्वयनमा ल्याइएको छ। स्थानीय निकाय श्रोत परिचालन तथा व्यवस्थापन कार्यविधि, २०६९, शासकीय तथा आर्थिक सुधारको तत्कालिन कार्ययोजना, २०६९ कार्यान्वयनमा ल्याइएको छ। यी व्यवस्थाहरूको अतिरिक्त गाउँ विकास समिति सचिवहरूले सुरक्षाको कारण देखाई आफ्नो कार्यस्थलमा नबसी जिल्ला सदरमुकाम वा सुगम स्थानमा केन्द्रित भई बसेकोमा तोकिएको गाउँ विकास समिति कार्यालयमै रही काम काज गर्न प्रोत्साहन गर्ने उद्देश्यले प्रति गाउँ विकास समिति मासिक रु. १ हजार ५ सय का दरले प्रोत्साहन भत्ता उपलब्ध गराउन थालिएको छ।

१२.१७ स्थानीय निकायद्वारा सञ्चालित कार्यक्रमहरू नतिजामूलक बनाउन नतिजामूलक अनुगमन सूचकहरू स्वीकृत गरी कार्यान्वयनमा ल्याइएको छ। स्थानीय निकायहरूको अनुगमन तथा निरीक्षण कार्यलाई प्रभावकारी बनाउन नियमित रूपमा अनुगमन कार्य भैरहेको छ। त्यसै गरी ठेक्कापट्टा प्रकृयालाई व्यवस्थित एवं मर्यादित बनाउन ७४ वटा जिल्ला विकास समिति र १२ नगरपालिकाहरूमा E-bidding को प्रकृया प्रारम्भ भएको छ। स्थानीयस्तरमा गरिबी अनुगमन सूचकहरूको मापन गरी आयोजना/कार्यक्रमको कार्यान्वयन, श्रोतको उपलब्धता र उपयोग, प्रभाव/असरको अनुगमन गर्न ७५ वटै जिल्ला विकास समितिहरूमा जिल्ला गरिबी अनुगमन तथा विश्लेषण प्रणाली (DPMAS) लागू गरिएको छ।

शान्ति तथा पुननिर्माण

१२.१८ मुलुकमा शान्ति सुव्यवस्था र सुरक्षा कायम गर्नु राज्यको कर्तव्य रहेको सन्दर्भमा शान्ति सुव्यवस्था कायम राख्न गृह मन्त्रालयबाट आन्तरिक सुरक्षा नीति, इन्टेलिजेन्स परिचालन नीति, सशस्त्र प्रहरी परिचालन निर्देशिका, सार्वजनिक सेवा तथा सडक अवरोध नियन्त्रण

कार्ययोजना, अपहरण तथा गम्भीर प्रकृतिका संगठित अपराध नियन्त्रण कार्ययोजना, उपत्यकाका लागि विशेष योजना, तराई मधेश तथा पूर्वी र मध्य पश्चिम पहाडको सुरक्षा कार्य योजना, शान्ति-सुरक्षाको व्यवस्थापनका लागि सचेतना अभियान आदिको कार्यान्वयन भएको छ । शान्तिसुरक्षाको प्रभावकारिता, दण्डहीनताको अन्त्य र मानवअधिकारको रक्षा गर्ने विशेष सुरक्षा कार्यक्रम कार्यान्वयन भएका छन् । सुशासन व्यवस्था गर्न शासकीय सुधार तत्कालिक कार्ययोजना, २०६९ कार्यान्वयन भएको छ । विपद् व्यवस्थापनका लागि ७५ वटै जिल्लामा विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना अनुसार विविध कार्यक्रमहरू सञ्चालन भएका छन् । यौनिक तथा लैङ्गिक अल्पसंख्यक समुदायका व्यक्तिहरूलाई नागरिकता जारी गर्ने सम्बन्धि निर्देशिका, २०६९ जारी भएको छ ।

१२.१९ द्वन्द्व व्यवस्थापन गरी दिगो शान्ति स्थापना, विगतको द्वन्द्वबाट क्षति भएका भौतिक संरचनाहरूको पुनर्निर्माण, द्वन्द्व पीडित व्यक्तिहरूलाई राहत तथा पुनर्स्थापना, शिविरमा रहेका लडाकुहरूको पुनर्स्थापन एवं व्यवस्थापन तथा शान्ति र सहमतिको वातावरण सिर्जना गर्ने कार्यलाई प्रभाकारी बनाउन आवश्यक पर्ने तत्कालीन, दीर्घकालीन नीति, रणनीति, योजना तथा कार्यक्रमहरूको तर्जुमा, कार्यान्वयन र व्यवस्थापन गर्ने कार्य भैरहेको छ । साथै विभिन्न पक्षहरूसँग शान्तिवार्ता तथा सहमति, शान्ति कोष व्यवस्थापन एवं परिचालन, बारूदी सुरुङ्ग व्यवस्थापन, संयुक्त राष्ट्रसंघ सुरक्षा परिषदबाट पारित प्रस्ताव नं. १३२५ र १८२० को कार्यान्वयनको लागि राष्ट्रिय कार्ययोजना कार्यान्वयन तथा सशस्त्र द्वन्द्वबाट प्रभावित बालबालिकाहरूको पुनःस्थापन एवं पुनःएकीकरणका लागि राष्ट्रिय कार्ययोजना पारित तथा कार्यान्वयन, स्थानीय तहबाटै शान्तिलाई सुदृढ गर्न स्थानीय शान्ति समितिहरूको गठन र परिचालन गर्ने जस्ता कार्यहरू पनि भैरहेको छ । यस अवधिमा ७५ जिल्लामा स्थानीय शान्ति समिति गठन भएका छन् भने ३१ नगरपालिका एवं २ हजार १ सय ६७ गाउँ विकास समितिमा शान्ति समिति गठन भई स्थानीय तहबाटै शान्तिलाई सुदृढ गर्ने कार्य भएका छन् ।

१२.२० त्यस्तै द्वन्द्वको क्रममा मृत्युवरण गरेका मृतकका हकदारलाई तत्कालीन राहत प्रदान गर्न द्वन्द्व पीडितहरूलाई रोजगार/स्वरोजगार सेवा र मनोसामाजिक परामर्श सेवा उपलब्ध गराउने उद्देश्यले विश्व बैंकको आर्थिक सहयोगमा शान्ति प्रक्रिया सहयोग आयोजना संचालनमा रहेको छ । यस आयोजना अन्तर्गत आर्थिक वर्ष २०६८/६९ र २०६९/७० को फागुनमसान्त सम्म क्रमशः रु. ४३ करोड ५१ लाख ४३ हजार र रु. ३ करोड १३ लाख ७३ हजार खर्च भई देहाय बमोजिम राहत उपलब्ध गराइएको छ । यस कार्यक्रम अन्तर्गत आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा विभिन्न १२ जिल्लाका ३ हजार ३० जना द्वन्द्व प्रभावित व्यक्तिहरूलाई रोजगार/स्वरोजगार सेवा उपलब्ध गराइएको थियो भने चालु आर्थिक वर्ष २०६९/७० को फागुन मसान्त सम्ममा विभिन्न ४२ जिल्लाका ११ हजार ७ सय ४० जना द्वन्द्व प्रभावित व्यक्तिहरूलाई रोजगार/स्वरोजगार सेवा उपलब्ध गराउने क्रममा सेवा प्रदायक छनोट भै कार्यक्रम शुरू भएको छ ।

- १२.२१ पुनर्निर्माण तथा पुनर्स्थापना कार्यक्रमको राहत तथा पुनर्स्थापना कार्यक्रम अन्तर्गत आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा रु. २ अर्ब ३४ करोड ५३ लाख ४ हजार खर्च भएको थियो भने चालु आर्थिक वर्ष २०६९/७० को फागुन सम्म रु. ३० करोड १६ लाख ५८ हजार खर्च भएको छ ।
- १२.२२ पुनर्निर्माण तर्फ द्वन्द्वको समयमा क्षतिग्रस्त हुन पुगेका भौतिक संरचनाहरूको संख्या साविकमा ३ हजार ६ सय ४७ भएकोमा द्वन्द्वको समयमा क्षतिग्रस्त भएका संरचनाहरूको अलावा उक्त समयमा उपयोग हुन नसकेका र मर्मत हुन नसकेका कारणले हाल पुनर्निर्माण गर्नुपर्ने अवस्थामा पुगेका भौतिक संरचनाहरू समेतको संख्या करिब ९ हजार को हाराहारीमा पुगेको छ । यी भौतिक संरचनाहरू मध्ये आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा २ सय ८१ वटा निर्माण सम्पन्न भएका छन् । चालु आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा २ सय ८४ वटा संरचना निर्माण सम्पन्न गर्ने लक्ष्य रहेकोमा फागुन मसान्त सम्म १३ वटा सम्पन्न भएका छन् । द्वन्द्वको समयमा क्षतिग्रस्त भएका भौतिक संरचनाहरू मध्ये २०६९ फागुनसम्ममा जम्मा २ हजार ८ सय वटा निर्माण कार्य सम्पन्न भएको छ ।
- १२.२३ शान्ति कोषबाट शिविरमा रहेका माओवादी सेनाका लडाकुहरूलाई भरणपोषण, भत्ता वितरण, औषधोपचार, शिविर पहुँच मार्ग निर्माण, मर्मत, नेपाल प्रहरीतर्फ प्रहरी कार्यालयहरू निर्माण, माओवादी सेनाका लडाकुहरूको रेखदेख, समायोजन र पुनःस्थापना सम्बन्धी विशेष समितिको सचिवालय खर्च, निर्वाचन आयोगबाट फोटो सहितको मतदाता नामावली संकलन, स्थानीय शान्ति समितिको क्षमता अभिवृद्धि, सयुक्त राष्ट्र संघ सुरक्षा परिषद्बाट पारित प्रस्ताव नं.१३२५ र १८२० को कार्यान्वयनको लागि राष्ट्रिय कार्ययोजना तथा सशस्त्र द्वन्द्वबाट प्रभावित बालबालिकाहरूको पुनःस्थापना एवं पुनःएककीरणका लागि विभिन्न कार्यक्रमहरू संचालनमा रहेका छन् ।
- १२.२४ शान्ति कोषको लागि आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा दातृ निकायहरूबाट रु. १ अर्ब ७२ करोड ८४ लाख २२ हजार र नेपाल सरकारबाट रु. ६६ करोड २९ लाख १८ हजार गरी जम्मा रु. २ अर्ब ३९ करोड १३ लाख ४० हजार प्राप्त भएको थियो । यसैगरी चालु आर्थिक वर्ष २०६९/७० को फागुन मसान्त सम्ममा दातृ निकायबाट रु. १ अर्ब ३९ करोड ७ लाख ८० हजार र नेपाल सरकारबाट रु. १४ करोड ३४ लाख ६० हजार गरी जम्मा रु. १ अर्ब ५३ करोड ४२ लाख ४० हजार प्राप्त भएको छ । शान्ति कोष स्थापना भएदेखि हालसम्म विभिन्न दातृ निकायबाट जम्मा रु. ६ अर्ब ७० करोड ७१ लाख ६८ हजार र नेपाल सरकारबाट रु. ७ अर्ब ६८ करोड ६० लाख ९४ हजार गरी जम्मा रु. १४ अर्ब ३९ करोड ३२ लाख ६२ हजार प्राप्त भएको छ भने २०६९ फागुन सम्ममा जम्मा रु. १३ अर्ब ५० करोड ८९ लाख ९९ हजार विभिन्न निकायहरूलाई निकासा भएको छ ।
- १२.२५ शिविर व्यवस्थापनतर्फ स्थानीयस्तरमा रहेका शिविर कार्यालयहरू २०६९ पुष १ गतेदेखि खारेज भएका छन् भने केन्द्रमा रहेको शिविर व्यवस्थापन केन्द्रीय समन्वयकर्ताको कार्यालय २०६९ माघ १ गतेदेखि खारेज भएको छ ।

१२.२६ विभिन्न शिविरहरूमा रहेका लडाकुहरूको दुई चरणको प्रमाणीकरण पश्चात् कायम रहेका १७ हजार ५१ लडाकुहरू मध्ये १ हजार ३ सय ९५ जना नेपाली सेनामा समायोजनको क्रममा तालिममा रहेका छन् । ६ जनाले पुनःस्थापना रोजी विभिन्न सीपमूलक तालिम लिएका छन् भने अरू बाँकी सबै लडाकुहरूले स्वेच्छिक अवकास लिएका छन् ।

१२.२७ आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा विभिन्न ३१ वटा समुहहरूसँग वार्ता भई विभिन्न सहमति एवं सम्झौताहरू भएका छन् । चालु आर्थिक वर्ष २०६९/७० को फागुनसम्ममा ९ वटा समुहहरूसँग वार्ता भएको छ । हालसम्म जम्मा ५४ वटा समुहहरूसँग वार्ता भई विभिन्न सशस्त्र समुहहरूले जम्मा १ सय ५१ थान हतियार नेपाल सरकारलाई बुझाएका छन् ।

१२.२८ सशस्त्र द्वन्द्वको क्रममा मृत्युवरण गरेका व्यक्तिको संख्या १७ हजार ८ सय ३१ जना देखिएपनि राहत लिनेको संख्या हालसम्म जम्मा १४ हजार १ सय ६ जना देखिन्छ । करिब ३ हजार ७ सय २५ जनाका परिवारले हालसम्म पनि राहत लिन नआएको सम्बन्धमा विभिन्न १० वटा जिल्लामा प्रमाणीकरण (Tracing) कार्यक्रम संचालन गर्दा विभिन्न कारणले नाम दोहोरो परेको देखिएकोले सो सम्बन्धमा एकीन गरी मृत्यु हुनेहरूको विवरण अद्यावधिक गर्ने काम भैरहेको छ ।

तालिका १२ (क) : राहत, आर्थिक सहायता, पुनर्निर्माण, पुनस्थापना, सेना समायोजन सम्बन्धी भेलक

कार्यक्रम	कुल संख्या	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०*	कुल प्रगति	बाँकी
मृतकका नजिकका हकदारलाई राहत (रु. १ लाख)	१७,८३१	३३२	२२५	६	१४,१०६	३,७२५
मृतकका नजिकका हकदारलाई राहत (रु. ३ लाख)	१४,८३१	-	१०,२४९	२८	१०,२७७	४,५५४
सर्वसाधारण मृतकका एकल महिलालाई राहत (रु. २५ हजार)	४,७००	११९२	१६५	५	४,४४९	२५१
बेपत्तापारिएका व्यक्तिका हकदारलाई राहत	१,५१७	१०५	१,३८१	३१	१,५१७	-
बेपत्ता पारिएका व्यक्तिका एकल महिलालाई राहत (रु. २५ हजार)	१०००	-	५००	१११	६११	३८९
व्यक्तिगत सम्पति क्षतिको राहत	१६,२००	८२५	३,३४२	३२१	८,३२१	७,८७९
अङ्गभङ्ग अपाङ्ग भएकालाई आर्थिक सहायता	८,१९१	१,७९४	१,४२०	२,९६१	६,९६१	१,२३०
अपहरणमा परेका व्यक्तिलाई राहत	३,१४२	९९८	१,२४४	९००	३,१४२	-
जनआन्दोलनका घाइते (५० प्रतिशत माथि) मासिक वृति	३०	२३	३०	३०	३०	-

कार्यक्रम	कुल संख्या	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०*	कुल प्रगति	बाँकी
जनआन्दोलन शहिद पारिवारिक वृत्ति	२६	२६	२६	२६	२६	-
जनआन्दोलनका घाइतेका सन्तानलाई छात्रवृत्ति	२८	२६	२८	२८	२८	-
शान्ति सम्झौता पश्चातका घटनामा परी मृत्यु हुनेका हकदारलाई राहत	-	२५	३१	२	५८	
आमाबाबु दुवै गुमाएका टुहुरा बालबालिकालाई आर्थिक सहायता	-	१२१	३४८	५२२	५२२	-
५१ प्रतिशत भन्दा बढि अङ्गभङ्ग भएकालाई आर्थिक सहायता	-	७३६	७३६	७३६	७३६	-
आन्तरिक रूपमा विस्थापित व्यक्तिलाई आर्थिक सहायता	७९,५५२	-	-	-	२५,०००	५४,५५२
क्षतिग्रस्त भौतिक संरचनाहरूको पुनर्निर्माण	९०००	४८७	२८१	१३	२८००	६२००
रोजगार/स्वरोजगार सेवा प्राप्त गरेको व्यक्ति	-	-	३०३०	-	३०३०	-
माओवादी सेनाका पूर्व लडाकुहरूको व्यवस्थापन	१७,०५१	-	-	-	१७,०५१#	

* प्रथम आठ महिना

१३९५ जना (समायोजन) ६ जना (पुनस्थापना) १५,६५० जना (स्वेच्छिक अवकास)

समस्या तथा चुनौती

- १२.२९ शान्ति प्रक्रियाको महत्वपूर्ण कार्यको रूपमा रहेको लडाकुहरूको समायोजनको कार्य सम्पन्न भएतापनि क्षतिग्रस्त भौतिक संरचनाहरूको उपलब्ध सीमित श्रोतको कारणले गर्दा अपेक्षित रूपमा निर्माण कार्य सम्पन्न गर्न अबै केही समय लाग्ने देखिएको छ ।
- १२.३० शान्ति तथा पुनर्निर्माण मन्त्रालय मातहत स्थानीयस्तरमा आफ्नो निकाय नभै अरू मन्त्रालय मातहतको निकायमार्फत कार्यहरू अगाडि बढाउनु पर्दा प्रभावकारी कार्यान्वयन र अनुगमन / मूल्यांकनमा पनि केही कठिनाई परिरहेको छ ।
- १२.३१ द्वन्द्वपश्चात् विभिन्न विदेशी दातृ निकायहरूबाट प्राप्त भएको आर्थिक सहयोग शान्ति कोष मार्फत प्रभावकारी रूपमा उपयोग र शान्ति प्रक्रिया सुदृढ गरी दिगो शान्ति कायम गर्न स्थानीय तहमा नै महत्वपूर्ण भूमिका खेल्ने उद्देश्यले गठन गरिएका स्थानीय शान्ति समितिहरूलाई पर्याप्त साधन श्रोत उपलब्ध गराउन आवश्यक देखिएको छ ।

१३. सामाजिक क्षेत्र

१३. सामाजिक क्षेत्र

शिक्षा

- १३.१ शिक्षा हासिल गर्न पाउने सबै नागरिकको मौलिक हकलाई नेपालमा संवैधानिक रूपमा सुनिश्चितता गरिएको छ। सन् २०१५ सम्ममा सबैका लागि शिक्षाका निर्दिष्ट लक्ष्य तथा सहस्राब्दी विकास लक्ष्य प्राप्त गर्न गुणस्तरीय शिक्षाको अवसर प्रदान गरी मुलुकको आर्थिक एवं सामाजिक रूपान्तरणमा योगदान गर्न सक्ने, विश्वव्यापीकरणको वर्तमान युगमा अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा प्रतिस्पर्धा गर्न सक्ने र राष्ट्र निर्माणको दायित्वलाई बहन गर्न सक्ने देशभक्त नागरिक तयार गर्नुपर्ने आवश्यकता रहेको छ। गुणस्तरयुक्त शिक्षामा सबैको समतामूलक पहुँच विस्तार र शिक्षामा सक्षमता अभिवृद्धि गर्ने उद्देश्यले पूर्व बाल विकास कार्यक्रम तथा पूर्वप्राथमिक शिक्षा, विद्यालय शिक्षा, उच्च शिक्षा, प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षा, अनौपचारिक तथा जीवन पर्यन्त शिक्षाका कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयन तथा शिक्षाको समग्र व्यवस्थापन, नीति तथा कार्यक्रम तर्जुमा, कार्यक्रम कार्यान्वयन, अनुगमनसम्बन्धी कार्यहरू विभिन्न निकाय, स्वायत्त संस्थाहरू र विश्वविद्यालयमार्फत् सञ्चालन गरिँदै आएको छ।
- १३.२ विद्यालय शिक्षा र तत्सम्बन्धी समग्र व्यवस्थापनका कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयन शिक्षा विभागमार्फत् ५ क्षेत्रीय शिक्षा निर्देशनालयहरू, जिल्लास्तरमा ७५ जिल्ला शिक्षा कार्यालयहरू र स्थानीय तहमा जिल्ला भन्दा तल्लो इकाइका रूपमा रहेका १ हजार ५३ स्रोत केन्द्रहरूबाट हुँदै आएको छ। त्यस्तै, शिक्षा क्षेत्रका विशिष्टकृत कार्यहरू जस्तै पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तक विकास, विद्यालय तथा शैक्षिक व्यवस्थापनमा संलग्न जनशक्ति, विद्यालय शिक्षाका शिक्षक व्यवस्थापन, परीक्षा तथा मूल्याङ्कन, अनौपचारिक शिक्षा, प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षा, प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिम अभिवृद्धि परियोजना, उच्चमाध्यमिक शिक्षा व्यवस्थापनसम्बन्धी कार्यहरू सम्पादन हुँदै आएका छन्।
- १३.३ शिक्षा क्षेत्रमा गरिएको लगानी र यसलाई दिइएको प्राथमिकताका कारण विगत ५ वर्षको अवधिमा यस क्षेत्रमा महत्वपूर्ण उपलब्धिहरू हासिल भएका छन्। यस अवधिमा कक्षा १ को खुद भर्नादरमा १३.२ प्रतिशत बिन्दुले बृद्धि भएको छ भने प्राथमिक र माध्यमिक तहको खुद भर्नादरमा क्रमशः ६.२ प्रतिशत बिन्दु र १२.४ प्रतिशत बिन्दुले बृद्धि भएको छ। त्यस्तै आधारभूत तालिम प्राप्त प्राथमिक र माध्यमिक तहका शिक्षकहरूको संख्यामा क्रमशः २९.५ र १६.७ प्रतिशत बिन्दुले बृद्धि भएको छ। यस अवधिमा समग्र साक्षरता दर ६९.५ प्रतिशत पुगेको छ। त्यस्तै विद्यार्थी शिक्षक अनुपात पनि क्रमशः घट्दो क्रममा रहेको छ। प्राथमिक तहमा यो दर ४२:१ रहेको छ भने माध्यमिक तहमा ३१:१ रहेको छ।

तालिका १३ (क) : शैक्षिक सूचकमा आधारित उपलब्धिहरू (प्रतिशत)

सूचकहरू	एकाइ	आर्थिक वर्ष					
		२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०*
१. कक्षा १ मा भर्ना							
नयाँ प्रवेशसहित पूर्व बाल्यावस्थाको शिक्षा विकास अनुभव	प्रतिशत	३३.१	३६.२	४९.९	५२.१	५४.३	५५.६
कुल भर्नादर	प्रतिशत	१४१.०	१४७.७	१४४.०	१४२.४	१४०.७	१३७.७
खुद भर्नादर	प्रतिशत	७८.०	८१.०	८६.४	८९.०	९०.७	९१.२
२. कुल भर्नादर (सहजै देखिने भर्ना दर)							
पूर्व बाल्यावस्था शिक्षा विकास/पूर्व प्राथमिक	प्रतिशत	६०.२	६३.४	६६.२	७०.०	७२.९	७३.७
आधारभूत शिक्षा (१-८)	प्रतिशत	११६.०	१२३.०	१२३.०	१२४.०	१२३.७	१२०.१
माध्यमिक शिक्षा	प्रतिशत	३६.०	४०.०	४४.७	४६.२	४९.४	५१.७
३. खुद भर्नादर							
प्राथमिक शिक्षा	प्रतिशत	८९.१	९१.९	९३.७	९४.५	९५.१	९५.३
आधारभूत शिक्षा	प्रतिशत	७१.०	७३.०	८३.२	८६.०	८६.६	८७.५
माध्यमिक शिक्षा	प्रतिशत	२०.०	२१.०	२३.९	२७.१	३०.६	३२.४
४. आवश्यक योग्यता र तालिम प्राप्त शिक्षक							
आधारभूत शिक्षा	प्रतिशत	६२.०	६६.०	७५.०	७९.०	९१.१	९१.५
माध्यमिक शिक्षा	प्रतिशत	७४.०	७७.०	८५.०	८८.०	९०.१	९०.७
५. आवश्यक प्रमाणपत्र प्राप्त शिक्षक							
आधारभूत शिक्षा	प्रतिशत	९०.०	९१.०	९२.०	९४.०	-	९६.९
माध्यमिक शिक्षा	प्रतिशत	९०.०	९१.०	९२.०	९४.०	-	९८.०
६. विद्यार्थी शिक्षक अनुपात (सामुदायिक विद्यालयको स्वीकृत शिक्षक दरबन्दी र राहत शिक्षक अनुदानमा कार्यरत शिक्षक सङ्ख्याका आधारमा)							
आधारभूत शिक्षा	अनुपात	४४:०	४३:०	४४:०	४६:०	४४:०	४२:०
माध्यमिक शिक्षा	अनुपात	४२:०	३९:०	३४:०	३५:०	३६:०	३१:०
७. दोहोर्न्याउने दर							
कक्षा १	प्रतिशत	२९.५	२८.३	२६.५	२२.६	२१.३	१९.९
कक्षा ८	प्रतिशत	१३.०	११.०	७.०	६.६	६.०	६.०
८. कोहर्ट (Chohort) तरिकाअनुसार निरन्तरता दर							
कक्षा ५	प्रतिशत	५४.०	५८.०	७७.९	८०.६	८२.८	८४.२
कक्षा ८	प्रतिशत	३७.०	४१.०	६२.०	६६.०	६७.५	६९.६
९. कोइफिसिएन्ट अफ इफिसिएन्सी (Coefficient of Efficiency)							
आधारभूत शिक्षा	अनुपात	०.५	०.५	०.६१	०.६५	०.६६	०.७७
१०. सिकाइ उपलब्धि							
कक्षा ५	प्रतिशत	५०.०	५३.०	-	-	-	-
कक्षा ८	प्रतिशत	४४.०	४६.०	-	-	-	-
११. उत्तीर्ण दर							
प्रवेशिका	प्रतिशत	६२.०	६८.०	६४.३	५५.५	४७.१६	४१.५७
उच्च माध्यमिक	प्रतिशत	२३.०	२५.०	२८.०	३१.०	४२.३९	-
१२. साक्षरता दर							
उमेर समूह (१५-२४)	प्रतिशत	७३.०	७५.०	७८.०	८०.०	-	-

सूचकहरू	एकाइ	आर्थिक वर्ष					
		२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०*
उमेर समूह (६ वर्ष भन्दा बढी)	प्रतिशत	६३.०	६९.०	७६	७८.०	६०.९	६५.९
उमेर समूह (१५ वर्ष भन्दा बढी)	प्रतिशत	५२.०	५६.०	६०	६२.०	५६.५	—
१३. लैङ्गिक समता सूचक (GPI) को आधारमा साक्षरता (१५ वर्ष भन्दा बढी)	अनुपात	०:६	०:७	०:९०	०:९	०:६२	

* प्रथम आठ महिनाको ।

स्रोत: शिक्षा मन्त्रालय ।

विद्यालय व्यवस्थापन

१३.४ सरोकारवाला समुदायहरूको सहभागितामा सामुदायिक विद्यालयहरूको व्यवस्थापन तथा सञ्चालनको अधिकार स्थानीय समुदायमा निक्षेपण गर्दै जाने नीतिअनुरूप आर्थिक वर्ष २०५९/६० देखि विद्यालयको व्यवस्थापन समुदायमा हस्तान्तरण गरिदै आएको छ । यस नीति अनुरूप आर्थिक वर्ष २०५९/६० देखि चालु आर्थिक वर्ष २०६९/७० को प्रथम आठ महिनासम्मको भएको प्रगति देहायबमोजिम रहेको छ -

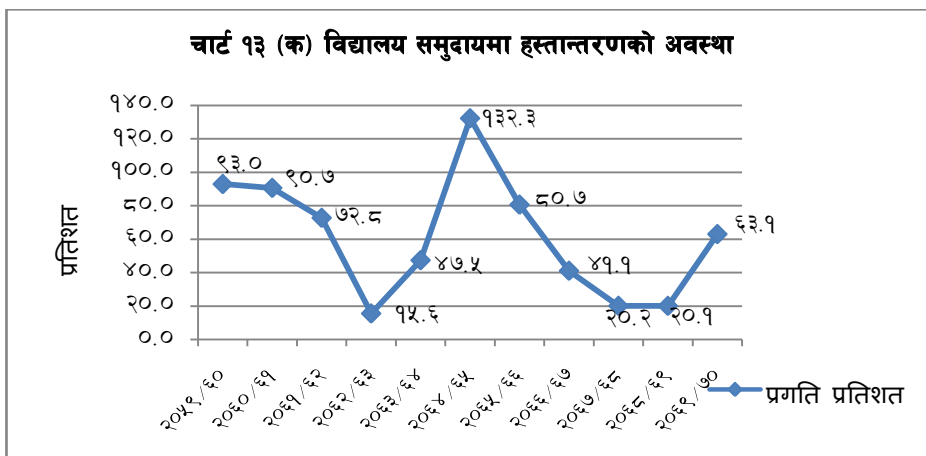
तालिका १३ (ख) : विद्यालयको व्यवस्थापन समुदायमा हस्तान्तरण गरिएको विवरण

आर्थिक वर्ष	लक्ष्य (संख्या)	प्रगति (संख्या)	प्रतिशत
२०५९/६०	१००	९३	९३.०
२०६०/६१	१०००	९०७	९०.७
२०६१/६२	१५००	१०९२	७२.८
२०६२/६३	१६००	२४१	१५.०६
२०६३/६४	२०००	९४९	४७.४५
२०६४/६५	२५००	३३०८	१३२.३२
२०६५/६६	२५००	२०१७	८०.६८
२०६६/६७	४०००	१६४७	४१.१८
२०६७/६८	५४००	११९५	२०.१९
२०६८/०६९	२५००	५०७	२०.२८
२०६९/७०*	७५०	४७३	६३.१
जम्मा		१२४२९	

* प्रथम आठ महिनाको ।

स्रोत: शिक्षा मन्त्रालय ।

१३.५ हालसम्म मुलुकभरका १२ हजार ४ सय २९ विद्यालयहरू समुदायलाई हस्तान्तरण गरिएको छ । सुरूका वर्षहरूमा उत्साहजनक रूपमा भएको हस्तान्तरण कार्य पछिल्ला वर्षहरूमा आइपुग्दा निकै कम मात्र भएको छ । पछिल्ला २ आर्थिक वर्षहरूमा त लक्ष्यको २० प्रतिशत विद्यालयहरू मात्र समुदायमा हस्तान्तरण भएकोमा आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा व्यवस्थापन हस्तान्तरण गरिने कार्य लक्ष्यको तुलनामा ६३.१ प्रतिशत प्रगति रहन गएको छ । पछिल्ला वर्षहरूमा समुदायले यस्ता विद्यालय समुदायबाट सञ्चालन गर्न अनिच्छा प्रकट हुनु, स्थानिय जनप्रतिनिधिहरू नहुनु र शिक्षक संगठनहरूको विरोध जस्ता कारणले विद्यालय हस्तान्तरणमा कमी आएको देखिन्छ ।

पूर्व प्राथमिक शिक्षा तथा बालविकास कार्यक्रम

१३.६ बालबालिकाहरूको सर्वाङ्गीण विकास, हेरचाह तथा सामाजिकीकरण गर्दै प्राथमिक तहको शिक्षाका लागि तयारी गर्ने लक्ष्यकासाथ कक्षा १ को भर्ना, पढाइ निरन्तरता तथा सक्षमता अभिवृद्धि गर्ने उद्देश्यले ३-४ वर्ष उमेर समूहका बालबालिकाहरूलाई लक्षित गरी पूर्वप्राथमिक तथा प्रारम्भिक बालविकास कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने र समुदाय तथा विद्यालयमा आधारित बालविकास केन्द्रहरू विस्तार गर्ने नीतिअनुरूप आर्थिक वर्ष २०६९/७० को प्रथम आठ महिनासम्ममा २९ हजार ५ सय ३५ ओटा समुदायमा आधारित बालविकास केन्द्रहरू र निजी विद्यालयहरूमा सञ्चालन भएका ४ हजार ६ सय ३९ समेत गरी कुल ३४ हजार १ सय ७४ पूर्व प्राथमिक कक्षा तथा बालविकास कार्यक्रमहरू सञ्चालनमा रहेका छन्। शैक्षिक सत्र २०६८/६९ मा कक्षा १ मा भर्ना हुने बालबालिकामध्ये बालविकास केन्द्रको अनुभव लिएकाहरूको उपस्थिति संख्या ५४.३ प्रतिशत रहेकोमा यस शैक्षिक सत्रमा बृद्धि भई ५५.६ प्रतिशत पुगेको छ। पूर्वप्राथमिक शिक्षामा ३-५ वर्ष समूह र कुल भर्ना तथा उपलब्धिहरू आर्थिक वर्ष २०६६/६७ देखि आर्थिक वर्ष २०६९/७० को फागुन मसान्तसम्मको विवरण देहायबमोजिम रहेको छ।

तालिका १३ (ग) : पूर्वप्राथमिक शिक्षामा ३-४ वर्ष समूह र कुल भर्ना तथा उपलब्धि

आर्थिक वर्ष	थप भएका बालविकास केन्द्र (संख्या)	जम्मा बालविकास केन्द्र (संख्या)	लाभान्वित बालबालिका (संख्या)	प्रारम्भिक बाल विकासको भर्नादर	कक्षा एकमा भर्ना हुने मध्ये बालविकास केन्द्रको अनुभव लिएका विद्यार्थीहरूको प्रतिशत
२०६६/६७	२०००	२६७७२	९४७२७८	६६.०२	४९.९०
२०६७/६८	२०००	२८७७५	१०१८५४३	७२.९	५४.३०
२०६८/६९	५००	२९२७३	१०५३०५४	७३.३	५५.६०
२०६९/७०*	२६२	२९५३५	भर्नाको चरणमा रहेको	-	वितरणको क्रममा रहेको

* प्रथम आठ महिनाको।

स्रोत : शिक्षा मन्त्रालय।

१३.७ विद्यालयमा आधारित बालविकास केन्द्रहरूका अतिरिक्त समुदायमा आधारित बालविकास केन्द्रहरूले समेत बालविकासमा उल्लेख्य भूमिका खेलेका छन् । समुदायमा आधारित बालविकास केन्द्रको विगत वर्षहरूदेखिको प्रगति विवरण देहायबमोजिम रहेको छ -

तालिका १३ (घ) : समुदायमा आधारित बालविकास केन्द्रहरूको प्रगति विवरण

आर्थिक वर्ष	बालबालिकाहरूको सहज भर्ना दर	बालबालिकाहरूको भर्ना संख्या
२०६१/६२	३९.४	५१२१५१
२०६२/६३	६९.९	९२२५५७
२०६३/६४	४१.४	५५३९८३
२०६४/६५	६०.२	८२३१०६
२०६५/६६	६३.४	८८१२४७
२०६६/६७	६६.२	९४७२७८
२०६७/६८	७२.९	१०१८५४३
२०६८/६९	७३.३	१०५३०५४

स्रोत : शिक्षा मन्त्रालय ।

छात्रवृत्ति कार्यक्रम

१३.८ शिक्षाका विभिन्न तहमा विद्यार्थीहरूको समतामूलक पहुँच विस्तार, टिकाउदरमा सुधार र अर्थपूर्ण सिकाइको अवसर विस्तार गर्ने उद्देश्यले विद्यालय शिक्षाका विभिन्न तहमा विभिन्न छात्रवृत्तिहरू उपलब्ध गराइँदै आएको छ । यो कार्यक्रम तोकिएको मापदण्डका आधारमा विद्यालयले छनौट गरी सम्बन्धित विद्यार्थीहरूलाई वार्षिकरूपमा उपलब्ध गराउने व्यवस्थाबमोजिम रकम विनियोजित भई सम्बन्धित जिल्ला शिक्षा कार्यालयमार्फत् लक्षित समूहसम्म निकास हुने गरेको छ । आर्थिक वर्ष २०६५/०६६ देखि २०६८/६९ सम्म उपलब्ध गराइएको छात्रवृत्तिको विवरण निम्नानुसार रहेको छ :

तालिका १३ (ङ) : विद्यालयका छात्रछात्राहरूलाई उपलब्ध छात्रवृत्तिसम्बन्धी प्रगति विवरण

(संख्यामा)

छात्रवृत्ति	आर्थिक वर्ष				
	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०
बालिका छात्रवृत्ति	७६१९३९	१०६६७९९	२२९३७४४	२२७६४७९	१४२६९८६
अपाड छात्रवृत्ति (१-८)	१७२००	३८५८६	६२१६३	६९९४४	४०७३६
अपाड छात्रवृत्ति (९-१०)	-	३३७४६	४४९४	६१९३	४०७३६
विशेष लक्षित समूहका लागि छात्रवृत्ति (२२ जनजातिहरू)	६१७२५	८६९३७	१०४१५७	८६७१२	५९७८५
दलित छात्रवृत्ति(१-८)	-	९८४००७	११००३४९	१२००८१६	६४६२९३
दलित छात्रवृत्ति(९-१०)	-	-	-	७५५११	५५११२
सहिदका छोराछोरीका लागि छात्रवृत्ति	-	५६	३७	६२	५२
कमलरीका लागि क्षमता विकास र	-	२९४६	७६७३	७८८६	३५७३

छात्रवृत्ति	आर्थिक वर्ष				
	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०
छात्रवृत्ति					
द्वन्द्व पिडित छात्रवृत्ति	-	७५८	३८०८	८०९७	११२७
हिमाली छात्रावासका विद्यार्थीका लागि छात्रवृत्ति	-	-	४१३	४०७	३३७
फिडर छात्रावासका विद्यार्थीका लागि छात्रवृत्ति	-	-	४००	४००	११८
नमुना विद्यालका विद्यार्थीका लागि छात्रवृत्ति	-	-	१४८	२२२	१३३
हिमाली आवासिय विद्यालय छात्रावासका विद्यार्थीका लागि छात्रवृत्ति	-	-	२२०	१४०	८०
माध्यमिक शिक्षा छात्रवृत्ति	-	-	५८८३६	५९०२३	९८५६
लोपोन्मुख तथा अति सिमान्तकृत छात्रवृत्ति, मुक्त कम्प्या, हलिया, चरुवा र वादीका सन्तती समेत	-	-	१३५९५	३२७०३	६८६१
उमावि तहको विज्ञान विषय अध्यापन गर्नेहरूका लागि छात्रवृत्ति	-	-	८०	७६	-

* प्रथम आठ महिनाको ।

स्रोत : शिक्षा विभाग/शिक्षा मन्त्रालय ।

शैक्षिक जनशक्ति केन्द्र

१३.९ शिक्षा मन्त्रालय र अन्तर्गतका निकायहरूमा कार्यरत शिक्षा सेवाका कर्मचारीहरूलगायत सबै तहका शिक्षकहरूको क्षमता विकास गर्ने मुख्य जिम्मेवारी बोकेको केन्द्रीय निकायको रूपमा शैक्षिक जनशक्ति विकास केन्द्र रहेको छ । विद्यालय क्षेत्र सुधार योजनाले निर्देश गरेबमोजिम शिक्षण सिकाइ सम्बन्धी तत्कालिक समस्या समाधान र निरन्तर पेशागत विकास गर्न सीप प्रदान गर्ने उद्देश्यले हरेक ५ वर्षमा १०/१० दिनका स्वतन्त्र तीनओटा मोड्युलहरू गरी जम्मा ३० दिन बराबरको शिक्षकको पेशागत विकास (टिपिडी) मोड्युल सम्पन्न गराउने नीति अवलम्बन गरिएको छ । केन्द्र अन्तर्गत संचालित कार्यक्रमहरूको प्रगति विवरण देहाय बमोजिम रहेको छ ।

तालिका १३ (च) : शैक्षिक जनशक्ति केन्द्र अन्तर्गत सञ्चालित कार्यक्रमहरूको प्रगति विवरण

संख्यामा

कार्यक्रमहरू	आर्थिक वर्ष		
	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९
टिपिडी/प्र.अ. नेतृत्व क्षमता विकास तालिमका लागि प्रशिक्षण	१३९८	१५२४	१२७६
रा.प.तृतीय र द्वितीय श्रेणीका अधिकृतहरूका लागि सेवाकालिन एक महिने तालिम	३३	४६	३५
प्राविधिक सहायक १ महिने ब्यवस्थापन तालिम	१५	२०	१३

कार्यक्रमहरू	आर्थिक वर्ष		
	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९
शै.ता.के. र अगुवास्रोत केन्द्रबाट माध्यमिक तहको शिक्षकको पेशागत मोड्युल सञ्चालन	३६४८	४८७०	४९४०
परम्परागत विद्यालय, गुम्बा, मदरसा, गुरुकुल शिक्षकका लागि तालिम सञ्चालन		१४१	१५०
शै.ता.के. स्रोतकेन्द्रमा शिक्षा विभागद्वारा तोकिएका बहुभाषिक शिक्षकहरूका लागि तालिम सञ्चालन	१३५	१५९	३३२५
१० महिने सेवाकालिन शिक्षक तालिम पुरा गर्न बाँकी १.८ प्रतिशत शिक्षकका लागि दूरशिक्षा विधिबाट तालिम	—	४६४	५३३
नवनियुक्त अधिकृतस्तका कर्मचारीहरूका लागि एकहप्ते सेवा प्रवेश तालिम	—	६३	३८
बहुकक्षा विद्यालयमा अध्यापन गराउने शिक्षकका लागि तालिम सञ्चालन	—	४६	७६३
स्रोतव्यक्तिका लागि १० दिने सेवाकालीन	—		
विशेष आवश्यकता भएका बालबालिका लाई अध्यापन गराउने स्रोत शिक्षकका लागि तालिम	—	७७	१००
शिक्षकहरूका लागि आधारभूत आइ.सि. टि तालिम	—	६०	५०
स्रोतव्यक्ति / प्रशिक्षक / रोप्टर/विनि/उपसचिवहरूका लागि अनलाइन अफलाइन विधिबाट ३ महिने तालिम सञ्चालन	—	२०	१५०
शान्ति, मानव अधिकार र नागरिक शिक्षा तथा बालमैत्री सिकाइ सम्बन्धी एकिकृत प्रशिक्षक प्रशिक्षण	—	२२९७	६००
पेशा व्यवसाय र प्रविधि सम्बन्धी प्रशिक्षक प्रशिक्षण	—	२६	२१६
परीक्षणका रूपमा रहेका १०० वटा विद्यालयका कक्षा ६ मा अध्यापन गर्ने शिक्षकहरूलाई पेसा व्यवसाय र प्रविधि विषयको १० दिने तालिम सञ्चालन	—	—	१८६
प्र.अ. नेतृत्व क्षमता विकास सम्बन्धी तालिम	९०२	३७५	७१५
शिक्षकको पेशागत संघसंस्थाका पदाधिकारीहरूका लागि नेतृत्व क्षमता विकास तालिम	—	२०४	—
आधारभूत तहका शिक्षकका लागि १० दिने सेवाकालीन तालिम	—	८६६६४	६५०००
खुला माध्यमिक विद्यालय सञ्चालन अनुमति प्रदान	८५	—	—
माध्यमिक तहका शिक्षकलाई १० दिने सेवाकालिन तालिम	—	५४१८	४९४०

स्रोत : शैक्षिक जनशक्ति विकास केन्द्र/शिक्षा मन्त्रालय ।

शिक्षक व्यवस्थापन

१३.१० सामुदायिक विद्यालयमा रिक्त स्वीकृत शिक्षक दरबन्दीमा शिक्षकहरूको स्थायी नियुक्ति तथा वढुवाका लागि सिफारिस गर्ने, शिक्षक पदको उमेदवारका लागि अध्यापन अनुमतिपत्र प्रदान गर्ने र शिक्षकको सेवा सर्त र सुविधा सम्बन्धी विषयमा नेपाल सरकारलाई सुझाव दिने कार्य शिक्षक सेवा आयोगबाट हुँदै आएको छ । आयोगबाट आर्थिक वर्ष २०६७/६८ मा १ लाख २७ हजार ३ सय ८४ जनालाई अध्यापन अनुमतिपत्र वितरण गरिएकोमा आर्थिक वर्ष २०६८/२०६९ मा १ लाख १७ हजार १ सय ७६ जनालाई उक्त अनुमतिपत्र वितरण गरिएको थियो ।

पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तक विकास

१३.११ विद्यालय तहका सबै पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तक विकास, परिमार्जन तथा अद्यावधिक गर्ने, शैक्षिक गुणस्तर अभिवृद्धि गर्न पाठ्यक्रम, पाठ्यसामग्री तथा शिक्षण सिकाई क्रियाकलाप पुनरावलोकन र परिमार्जन गरी समसामयिक बनाउने, पाठ्यक्रमको गुणस्तर अभिवृद्धि गर्न विषयवस्तुको आधिकारीकता र उत्पादन कार्यलाई व्यवस्थित गर्न आवश्यक नीति र कार्यक्रम ल्याउने, धार्मिक प्रकृतिका (गुरुकुल, गुम्बा र मदरसा) जस्ता शिक्षण संस्थाहरूका लागि आवश्यक पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तक तयारी गर्ने गराउने र मातृभाषाका पाठ्यपुस्तक विकास एवं प्रकाशन जस्ता कार्यहरू यस केन्द्रबाट सम्पादन हुँदै आएका छन् ।

शहीद तथा द्वन्द्व पीडित सन्तति शिक्षा

१३.१२ विगतको द्वन्द्वकालमा शहीद एवं वेपत्ता, घाइते र अपाङ्गता भएका बालबालिकाहरूलाई विद्यालय शिक्षा दिने उद्देश्यले शहीद प्रतिष्ठान स्थापना भई देहायबमोजिम आवासीय सुविधा सहितको शिक्षा प्रदान गरिएको छ ।

तालिका १३ (छ) : विद्यालय तथा लाभान्वित विद्यार्थीहरूको विवरण

संख्यामा

विद्यालय	शैक्षिक सत्र				
	२०६६	२०६७	२०६८	२०६९	२०७०
शहीद स्मृति आवासिय विद्यालय, सुनसरी	९९	२३९	२३४	२६२	३००
शहीद स्मृति आवासिय विद्यालय, जिरी दोलखा	१०१	१८२	२००	२१७	२४०
शहीद स्मृति प्राथमिक आवासिय विद्यालय, कास्की	१४७	२०८	२१८	२२८	२४०
शहीद स्मृति आवासिय विद्यालय, मानपुर दाङ्ग	१४८	२४४	२८५	३५०	४००
शहीद स्मृति आवासिय विद्यालय, राजपुर डोटी	१४०	१८५	१६९	१९५	२२०
जम्मा	६३५	१०५८	११०६	१२५२	१४००

स्रोत : शिक्षा मन्त्रालय ।

शिक्षाको लागि खाद्य कार्यक्रम

१३.१३ खाद्यान्न अभाव र शिक्षाको पहुँच अति न्यून देखिएका जिल्लाहरूमा विद्यार्थी भर्नादरमा वृद्धि गर्ने, दैनिक हाजिरी प्रतिशतमा वृद्धि गर्ने, कक्षा छाड्ने दरलाई घटाउने, विद्यार्थीको अध्ययन क्षमतामा वृद्धि गर्ने, विद्यार्थीको पोषण एवं स्वास्थ्य स्थितिमा सुधार ल्याउने र छात्राहरूको भर्ना प्रतिशतमा वृद्धि गर्ने जस्ता उद्देश्य लिई यस कार्यक्रम अन्तर्गत १७ जिल्लामा मासिकरूपमा उपलब्ध हुनेगरि देहायबमोजिमको सेवा सञ्चालन भएको छ :

तालिका १३ (ज) : शिक्षाको लागि खाद्य कार्यक्रमको विवरण

आर्थिक वर्ष	कार्यक्रम	लक्ष्य रु.	प्रगति
२०६७/६८	दिवा खाजा कार्यक्रम छात्रा उत्प्रेरणा कार्यक्रम मातृ तथा शिशु स्वास्थ्य स्याहार कार्यक्रम	१९४००० ६५३५२ २९०००	१५७७४१ ५६९४९ १९१६२
२०६८/६९	दिवा खाजा कार्यक्रम छात्रा उत्प्रेरणा कार्यक्रम मातृ तथा शिशु स्वास्थ्य स्याहार कार्यक्रम	१९४००० ६२००० २६०००	१३२००० ४०१९७ १५४९७
२०६९/७०*	दिवा खाजा कार्यक्रम छात्रा उत्प्रेरणा कार्यक्रम मातृ तथा शिशु स्वास्थ्य स्याहार कार्यक्रम	१९४००० ६२००० २६०००	१२६००० ४४०२६ १४३२५

* प्रथम आठ महिनाको । स्रोत : शिक्षा मन्त्रालय ।

१३.१४ दिवा खाजाका लागि नगद अनुदान कार्यक्रम अन्तर्गत कर्णाली अञ्चलका ५ जिल्लामा ०-५ कक्षामा अध्ययन गर्ने सबै १ लाख ५ हजार बालबालिकालाई दैनिक रु. १५ का दरले र सुनसरी, सप्तरी, सिरहा, सिन्धुपाल्चोक, रसुवा, बारा, धादिङ, नवलपरासी, कपिलवस्तु, दाङ, बर्दिया, प्यूठान र रोल्पा गरी १४ जिल्लाहरूमा तोकिएको कोटाका आधारमा प्रति विद्यार्थी प्रतिदिन रु. १२ का दरले हुने रकम विद्यालयमार्फत् वितरण गरिएको छ ।

प्राविधिक तथा व्यावसायिक तालिम

१३.१५ सीपयुक्त दक्ष जनशक्ति उत्पादनबाट स्वरोजगारीको अवसर सिर्जना गरी राष्ट्रिय अर्थतन्त्रमा ठोस योगदान पुऱ्याउने उद्देश्य राखी कृषि, इन्जिनियरिङ, स्वास्थ्य, विकास तथा व्यवस्थापनका क्षेत्रमा परिषद्को आङ्गिक, सामुदायिक विद्यालय (एनेक्स) र सम्बन्धन दिएका निजी शिक्षालयहरू मार्फत् डिप्लोमा/प्रमाण-पत्र, प्राविधिक एसएलसी तहका शैक्षिक कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिदै आएको छ । साथै, स्थानीय, राष्ट्रिय एवम् अन्तर्राष्ट्रिय श्रम बजारको आवश्यकता र मागअनुरूप व्यावसायिक तालिमतर्फ जीवनोपयोगी सीपमूलक तथा रोजगारमूलक छोटो अवधिका तालिमहरू जस्तै: ग्रामीण पशुस्वास्थ्य, मौरीपालन, तरकारी खेती, फलफुल नर्सरी, कुकिङ, बेकिङ, हाउस किपिङ, विजुली जडान, प्लम्बिङ, निर्माण व्यवसाय, कम्प्युटर, रेडियो, टेलिभिजन मर्मत, फोटोग्राफी, व्युटिसियन आदि कार्यक्रमहरू सञ्चालन हुदै आइरहेको छ । यसअन्तर्गत सञ्चालित कार्यक्रमहरूको प्रगति विवरण यसप्रकार रहेका छन् -

तालिका १३ (भू) : प्राविधिक तथा व्यावसायिक तालिम कार्यक्रमहरू

कार्यक्रम	सूचक	इकाई	आर्थिक वर्ष		
			२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०*
नियमित अध्यापन					
आङ्गिकतर्फ					
प्राविधिक एस.एल.सी.	भर्ना	जना	९२२	९२२	१२७८
	उत्पादन	जना	८२०	८२०	६५४
डिप्लोमा प्रमाणपत्र तह	भर्ना	जना	२९९	-	१,२२०
	उत्पादन	जना	-	-	६४०
सामुदायिक विद्यालयतर्फ (एनेक्स कार्यक्रम)	भर्ना	जना	१,२००	१,७००	२,६४५
	उत्पादन	जना	४४१	१,२००	८५९
सम्बन्धन दिएका निजी शिक्षालयहरू					
प्राविधिक एस.एल.सी. तह	भर्ना	जना	७,८४०	९,२४५	१०,०४०
	उत्पादन	जना	५,४०६	७,०५१	६५४
डिप्लोमा र प्रमाणपत्र तह	भर्ना	जना	११,१२२	१२,१३८	११,९१०
	उत्पादन	जना	४,७२५	६,२५२	५,०८७
प्राविधिक शिक्षालय/पोलिटेक्निक विस्तार					
आङ्गिकतर्फ	शिक्षालय विस्तार	वटा	१	६	१८
सम्बन्धन दिएका निजी शिक्षालयहरू					
१) स्थायी सम्बन्धन प्राविधिक एस.एल.सी. - डिप्लोमा प्रमाणपत्र तहको	शिक्षालय विस्तार	वटा	२	१२	४
२) छोटो अवधिको सम्बन्धन र स्वीकृति दिने	सीपविकास गर्ने	वटा	९	९	१
व्यावसायिक तालिम सञ्चालन					
छोटो अवधिको तालिम दिई सीप परीक्षण गर्ने	सीपविकास गर्ने	जना	८७८	८२१	३४०
जीवननिर्वाहको लागि व्यावसायिक तालिम	सीपविकास गर्ने	व्यक्ति हप्ता	१३,२४१	३,८२५	१०३९
लक्षित वर्ग र समूहका लागि छात्रवृत्ति					
डिप्लोमा/ प्रमाणपत्र तह	सामाजिक सुरक्षा	जना	२२५	२२५	२२५
प्राविधिक एस.एल.सी. तह	सामाजिक सुरक्षा	जना	१५०	१५०	१५०
सिमान्तकृत वर्गलाई निशुल्क प्राविधिक शिक्षा					
डिप्लोमा/ प्रमाणपत्र तह	सामाजिक सुरक्षा	जना	४८०	५२४	११२४
प्राविधिक एस.एल.सी.	सामाजिक	जना	२२८	४२५	६७८

कार्यक्रम	सूचक	इकाई	आर्थिक वर्ष		
			२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०*
तह	सुरक्षा				
सामुदायिक सेवा					
मानव स्वास्थ्य सेवा	सेवा	जना	१७,२८४	७,१२५	७,२७५
पशु स्वास्थ्य सेवा	सेवा	वटा	६,६२३	३७२९	६,०२९
कृषकलाई प्राविधिक सेवा र सल्लाह	सेवा	जना	३,३५८	४८६	१,१७७
स्वास्थ्यशिविर	घुम्तीसेवा	वटा	२	७	-
सीप परीक्षण एवं प्रमाणीकरण	प्रमाणीकरण	जना	४३९,४२	२४,०००	७,५६२
सामुदायिक विद्यालयमा प्राविधिक शिक्षा (एनेक्स) कार्यक्रम विस्तार	विद्यालय	वटा	१४	-	२९

* प्रथम आठ महिनाको ।

स्रोत : शिक्षा मन्त्रालय ।

१३.१६ रोजगार बजारमा माग भएबमोजिम सीपयुक्त दक्ष जनशक्तिको तत्काल आपूर्ति गर्न गुणस्तरीय तालिमको पहुँच विस्तार गर्न र नेपालमा प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिम कार्यक्रमलाई सुदृढ गर्न पुर्याउने उद्देश्यले विश्व बैंकको आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोगमा व्यावसायिक शिक्षा तथा तालिम अभिवृद्धि परियोजना सञ्चालन भएको छ । परियोजनाले खासगरी सुविधाविहिन युवा समूह जस्तै: गरिब, पिछ्छाडिएको क्षेत्रमा बसोबास गर्ने समुदाय, महिला, दलित, अति सीमान्तकृत जनजाति र अपांगता भएका समूहका ७५ हजार जना युवाहरूलाई लक्षित गरी समावेशी तरिकाबाट प्राविधिक शिक्षा र व्यावसायिक तालिमको पहुँच वृद्धि गर्ने कुरामा परियोजनाका कार्यक्रमहरू केन्द्रित छन् । यस कार्यक्रमका आर्थिक वर्ष २०६८/६९ र आर्थिक वर्ष २०६९/७० को प्रथम आठ महिनाका उपलब्धिहरू देहायबमोजिम रहेका छन् :

तालिका १३ (अ) : व्यावसायिक शिक्षा तथा तालिम अभिवृद्धिको विवरण

कार्यक्रम	एकाई	आर्थिक वर्ष	
		२०६८/६९	२०६९/७०*
Skill Test Assessors तालिम	जना	१०५०	२२५
Skill Test Manager तालिम	जना	७२	५१
मुख्य प्रशिक्षक तालिम	जना	४०	४०
प्रशिक्षक तथा सहायक प्रशिक्षक तालिम	जना	२००	२०२
डिप्लोमा तथा प्राविधिक एस्.एल्.सी. अध्ययन गर्ने विद्यार्थीका लागि छात्रवृत्ति	जना	९०४	९०८

* प्रथम आठ महिनाको ।

स्रोत : शिक्षा मन्त्रालय ।

१३.१७ आर्थिक वर्ष २०६९/७० को प्रथम आठ महिनामा विभिन्न १८ जिल्लामा ६८ वटा तालिम प्रदायक संस्थामार्फत ७ हजार ३ सय ६० जनालाई ३ सय ९० घण्टे नतिजामा आधारित छोटो अवधिको तालिम सञ्चालन, काठमाडौं उपत्यकाका ३ वटा जिल्लाहरूमा १ हजार जनालाई भौचरमा आधारित छोटो अवधिको तालिम सञ्चालन गर्न प्रशिक्षार्थी छनौट गरी विभिन्न २५ वटा संस्थाहरूमा तालिमका लागि पठाइएको थियो भने ६ हजार जनाका लागि अनौपचारिक रूपमा प्राप्त सीपको प्रमाणिकरणका लागि सूचना प्रकाशित भएको छ ।

अनौपचारिक शिक्षा तथा खुला विद्यालय

१३.१८ शिक्षाका अवसरबाट वञ्चित भई निरक्षर रहेका प्रौढहरूलाई आधारभूत साक्षरता, साक्षरोत्तर तथा निरन्तर शिक्षाको अवसर उपलब्ध गराई सबैका सिकाइ आवश्यकता परिपूर्तिको सुनिश्चितता गर्ने र विद्यालय बाहिर रहेका विद्यालय उमेर समूहका किशोर किशोरीहरूलाई विद्यालय समकक्षताका वैकल्पिक शिक्षा मार्फत शिक्षामा मूलप्रवाहीकरण गर्ने राष्ट्रिय शिक्षा नीति अनुरूप आधारभूत साक्षरता, साक्षरोत्तर र वैकल्पिक शिक्षाका नीति तर्जुमा, कार्यक्रम विकास र विस्तार, कार्यान्वयन एवम् अनुगमन, अनौपचारिक शिक्षाका पाठ्यक्रम तथा पाठ्यसामग्री विकास तथा उत्पादन, अनौपचारिक क्षेत्रमा कार्यरत जनशक्तिको क्षमता विकाससम्बन्धी कार्य अनौपचारिक शिक्षा केन्द्रले गर्दै आएको छ । यसका अतिरिक्त ठूलो हिस्सामा रहेका निरक्षर प्रौढहरूलाई लक्षित गरी राष्ट्रिय साक्षरता अभियान तथा चालु आर्थिक वर्ष २०६९/७० देखि साक्षर नेपाल अभियानको रूपमा कार्यक्रम सञ्चालन गरिँदै आएको छ । सामुदायिक सिकाइलाई प्रवर्द्धन गर्ने उद्देश्यले सामुदायिक अध्ययन केन्द्र र पिछडिएका समुदायका विपन्न महिलाहरूलाई समूहमा आवद्ध गराई स्थानीय व्यवसायमुखी आयआर्जन कार्यक्रमहरू पनि सञ्चालन हुँदै आएका छन् । यस अन्तर्गत संचालित कार्यक्रमहरूको विवरण निम्नानुसार रहेको छ -

तालिका १३ (ट) : अनौपचारिक शिक्षा अन्तर्गत सञ्चालित कार्यक्रमहरूको विवरण

कार्यक्रम	एकाई	आर्थिक वर्ष	
		२०६८/६९	२०६९/७०*
साक्षरता कक्षा	कक्षा	—	सञ्चालन भइरहेको
	सहभागी संख्या	७,६९,३६७	
सीप तालिम	कक्षा	२,३५२	—
	सहभागी संख्या	६८,७७०	
प्रौढ साक्षरोत्तर	कक्षा	३,०००	सञ्चालन भइरहेको
	सहभागी संख्या	६०,०००	
महिला शिक्षा दोश्रो	कक्षा	३,०००	—
	सहभागी	६०,०००	

कार्यक्रम	एकाई	आर्थिक वर्ष	
		२०६८/६९	२०६९/७०*
	संख्या		
प्राथमिक शिक्षा विस्तार कार्यक्रम	कक्षा	२४८	२४८
अनौपचारिक प्राथमिक शिक्षा	कक्षा	५२६	५२६
खुला विद्यालय नि.मा.वि.	विद्यालय	३७	३७
आयआर्जन समुह	समुह	५,०५०	५,०५०
विषयगत तालिम	संख्या	४५,४५०	सञ्चालन भइरहेको
बचत तथा ऋण तालिम	जना	१०,१००	सञ्चालन भइरहेको
सामुदायिक अध्ययन केन्द्र स्थापना	केन्द्र	८३	—
अनौपचारिक शिक्षा स्थापना र	क्षेत्र	—	५
अनौपचारिक शिक्षा शाखा प्रमुखहरूको अभिमुखीकरण	जना	—	८०
कार्यक्रम कार्यान्वयन अभिमुखीकरण	क्षेत्र	५	५
	जना	—	१६०
समीक्षा तथा पृष्ठपोषण	क्षेत्र	५	—
अनौपचारिक प्राथमिक शिक्षा		५२६	५२६
कृषि, पशु स्वास्थ्य तथा जनस्वास्थ्यमा ३५ दिने ग्रामीण कार्यकर्ता तालिम	जिल्ला	३	—
	जना	२६४	—
अनौपचारिक शिक्षा स्थापना र	क्षेत्र	—	५
अनौपचारिक शिक्षा शाखा प्रमुखहरूको अभिमुखीकरण	जना	—	८०

* प्रथम आठ महिनाको ।

स्रोत : अनौपचारिक शिक्षा केन्द्र/शिक्षा मन्त्रालय ।

१३.१९ आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा तेह्रथुम, सोलुखुम्बु, रसुवा, मनाङ, मुस्ताङ, म्याग्दी, हुम्ला, डोल्पा र मुगु गरी ९ जिल्लामा र अन्य जिल्लाका ३ सय ४४ गाउँ विकास समिति र नगरपालिकाका १८ वटा वडाहरूमा निरक्षरता उन्मुलन गर्ने गरी साक्षरता कार्यक्रम सञ्चालन गरिएकोमा आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा ताप्लेजुङ, पाँचथर, संखुवासभा, भोजपुर ओखलढुङ्गा, ललितपुर, भक्तपुर, लमजुङ, कास्की, पर्वत, पाल्पा, जुम्ला, डडेल्धुरा र दार्चुला गरी १३ जिल्लाहरूमा निरक्षरता उन्मुलन गर्ने गरी कार्यक्रमहरू तय गरी कार्यान्वयनमा रहेका छन् । उक्त १३ जिल्ला बाहेक प्रत्येक जिल्लाहरूका निश्चित गाउँ विकास समिति/नगर पालिकालाई यस वर्ष पूर्ण साक्षर बनाउने गरी कार्यक्रम सञ्चालन भइरहेको छ । जसबाट आर्थिक वर्ष २०६९/७० को अन्तसम्ममा ११ लाख ५ हजार ६३ जना प्रौढ निरक्षर साक्षर हुने अनुमान छ ।

१३.२० विद्यालय शिक्षालाई निरन्तरता दिन नसकेका वर्गलाई लक्षित गरी वि.सं. २०६४ देखि कक्षा ६-८ र कक्षा ९-१० को खुला विद्यालय सञ्चालनमा ल्याइएका छन् । अनौपचारिक शिक्षा केन्द्रको व्यवस्थापनमा कक्षा ६-८ को निम्न माध्यमिक विद्यालय तहमा ३ वर्षीय पाठ्यक्रमलाई २ वर्षमा पूरा गर्ने गरी संश्लेषण गरी कोर्स तयार गरी निम्न माध्यमिक विद्यालय सञ्चालनमा ल्याइएको छ । शैक्षिक सत्र २०६९ सम्ममा ३७ वटा खुला निम्नमाध्यमिक विद्यालय सञ्चालनमा रहेको छ । शैक्षिक जनशक्ति विकास केन्द्रको व्यवस्थापनमा औपचारिक माध्यमिक शिक्षा हासिल गर्न नसकेका वर्गलाई लक्षित गरी कक्षा ९-१० को शिक्षालाई एक वर्षमा पूरा हुने गरी खुला माध्यमिक विद्यालय कार्यक्रम समेत सञ्चालित छ । शैक्षिक सत्र २०६९ मा यस कार्यक्रम अन्तर्गत ७५ जिल्लामा ८४ ओटा खुला माध्यमिक विद्यालयहरू सञ्चालित छन् । विद्यालयहरूमा अध्ययन गरी २०६८ सालको प्रवेशिका परीक्षामा ७ हजार १ सय ७४ जना सहभागी भएकोमा ३ हजार ६९ जना विद्यार्थीहरू उत्तीर्ण (४२.७७ प्रतिशत) भएका थिए ।

विद्यालय, विद्यार्थी र शिक्षकहरूको विवरण तथा अनुपात

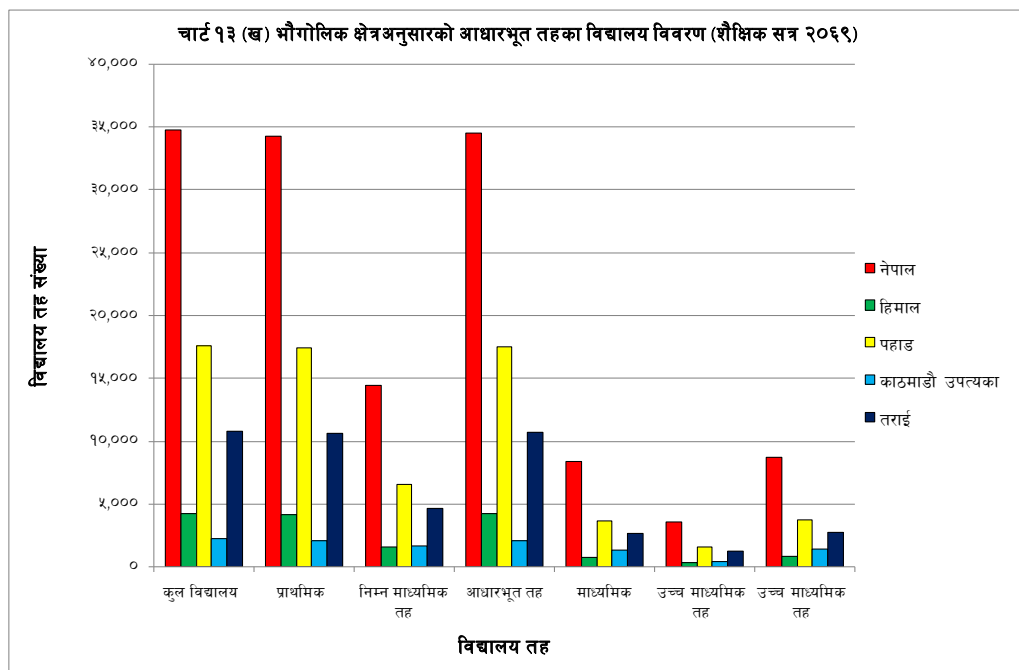
१३.२१ शैक्षिक सत्र २०६९ मा नेपालमा प्राथमिक तहमा सञ्चालन भएका ३४ हजार २ सय ९८ विद्यालयहरूमध्ये भौगोलिक क्षेत्रअनुसार हिमाल, पहाड, काठमाडौं उपत्यका र तराईमा क्रमशः १२.१७ प्रतिशत, ५०.७८ प्रतिशत, ६.०६ प्रतिशत र ३१.०० प्रतिशत, निम्नमाध्यमिक तहतर्फ १४ हजार ४ सय ४७ मध्ये हिमाल, पहाड, काठमाडौं उपत्यका र तराईमा क्रमशः १०.९३ प्रतिशत, ४५.४८ प्रतिशत, ११.६१ प्रतिशत र ३१.९९ प्रतिशत रहेको छ भने माध्यमिक तहतर्फ ८ हजार ४ सय १६ मध्ये हिमाल, पहाड, काठमाडौं उपत्यका र तराईमा क्रमशः ९.३० प्रतिशत, ४३.६७ प्रतिशत, १५.७४ प्रतिशत र ३१.२९ प्रतिशत विद्यालयहरू रहेका छन् ।

तालिका १३ (ठ) : भौगोलिक क्षेत्रअनुसार विभिन्न तहका विद्यालयहरूको विवरण

भौगोलिक क्षेत्र	कुल विद्यालय (एकाइ)	प्राथमिक तह (कक्षा १-५)	निम्न माध्यमिक तह (कक्षा ६-८)	आधारभूत तह (कक्षा १-८)	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१०)	उच्च माध्यमिक तह (कक्षा ११-१२)	उच्च माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२)
नेपाल	३४,७८२	३४,२९८	१४,४४७	३४,४८४	८,४१६	३,५९६	८,७११
हिमाल	४,२१०	४,१७३	१,५७९	४,२०३	७८३	३१८	७९०
पहाड	१७,५५६	१७,४१८	६,५७०	१७,५०४	३,६७५	१,५७५	३,७२६
काठमाडौं उपत्यका	२,२१३	२,०७७	१,६७७	२,०९२	१३२५	४३८	१४४४
तराई	१०,८०३	१०,६३०	४,६२१	१०,६८५	२,६३३	१२६५	२,७५१

स्रोत : शिक्षा मन्त्रालय ।

१३.२२ मुलुकभरका माध्यमिक विद्यालयहरूको संख्या ८ हजार ४ सय १६ रहेकोमा हिमालमा ७ सय ८३, पहाडमा ३ हजार ६ सय ७५, तराईमा २ हजार ६ सय ३३ रहेको छ । जसमध्ये काठमाडौँ उपत्यकामा मात्र उक्त विद्यालयहरूको संख्या १ हजार ३ सय २५ रहेको छ ।

१३.२३ मुलुकभर सञ्चालित प्राथमिक तह कक्षा १-५, निम्न माध्यमिक तह कक्षा ६-८ र माध्यमिक तह कक्षा ९-१० को विद्यालय, विद्यार्थी र शिक्षक अनुपात देहाय बमोजिम रहेको छ :

तालिका १३ (ड) : शैक्षिक सत्र २०६९ मा तहगत विद्यालय, विद्यार्थी र शिक्षक अनुपात

अनुपात	प्राथमिक कक्षा (१-५)	निम्नमाध्यमिक कक्षा (६-८)	आधारभूत कक्षा (१-८)	माध्यमिक कक्षा (९-१०)	माध्यमिक कक्षा (९-१२)
विद्यार्थी/विद्यालय	१३३:१	१२६:१	१८६:१	१०४:१	१४५:१
शिक्षक/विद्यालय	४.७:१	३.३:१	५.९:१	६.४:१	७.०:१
विद्यार्थी/शिक्षक	३८:१	६०:१	४२:१	३१:१	२३:१

स्रोत : शिक्षा मन्त्रालय ।

१३.२४ त्यस्तै, निजी/सरकारी र सरकारी (सामुदायिक सबै विद्यालय) को शैक्षिक सत्र २०६९ को प्रति शिक्षक विद्यार्थी अनुपात विकास क्षेत्र अनुसार देहाय बमोजिम रहेको छ -

तालिका १३ (ढ) : प्रति शिक्षक विद्यार्थी अनुपात

क्षेत्र	प्रति विद्यार्थी शिक्षक अनुपात					
	निजी/सरकारीको जम्मा			सरकारी मात्र (सामुदायिक विद्यालय सवैको)		
	प्राथमिक	निम्नमाध्यमिक	माध्यमिक	प्राथमिक	निम्नमाध्यमिक	माध्यमिक
नेपाल	२५.६	३६.२	२३.७	२९.४	४३.६	३१.४
पूर्वाञ्चल क्षेत्र	२४.१	३८.४	२७.२	२६.७	४२.९	३२.४
हिमाल	२०.८	३०.०	२१.७	२२.१	३१.३	२२.६
पहाड	१९.३	३४.१	२७.९	२०.०	३५.३	२९.८
तराई	२९.०	४४.१	२७.८	३५.९	५६.४	३८.१
मध्यमाञ्चल	३०.०	३२.३	१९.५	३६.१	४५.०	३०.२
हिमाल	१९.७	३४.८	२५.३	२०.५	३७.०	२७.२
पहाड	१९.५	३२.९	२१.०	२२.२	३८.६	२८.६
तराई	५६.४	६१.९	३८.५	६१.७	७६.५	४५.९
उपत्यका	१७.४	१७.९	११.४	१४.९	१८.२	१५.९
पश्चिमाञ्चल	१७.७	३०.५	१९.७	२०.१	३५.५	२५.१
हिमाल	४.०	७.०	५.०	३.६	७.१	४.९
पहाड	१४.८	२८.६	१९.३	१५.७	३१.६	२३.२
तराई	२५.४	३५.०	२०.७	३३.६	४७.७	३१.८
मध्यपश्चिमाञ्चल	३१.७	५२.२	३६.७	३४.१	५७.२	४१.९
हिमाल	२५.५	४२.३	२८.२	२६.८	४३.७	२८.३
पहाड	३४.८	५५.८	४३.५	३७.३	५८.७	४५.२
तराई	३०.०	५०.९	३२.६	३२.६	६०.८	४४.०
सुदूरपश्चिमाञ्चल	२७.२	४०.२	३५.१	३०.६	४१.६	३५.६
हिमाल	२२.१	२९.७	२३.९	२३.५	३०.४	२४.१
पहाड	२५.९	३४.४	२६.७	२८.५	३५.२	२७.६
तराई	३३.२	६०.०	५६.९	४१.५	६०.४	५८.६

स्रोत: शिक्षा मन्त्रालय ।

१३.२५ मुलुकभित्र सञ्चालनमा रहेका सरकारी, सामुदायिक र निजीस्तरका विद्यालयहरूको क्षेत्रगत विवरण देहायबमोजिम रहेको छ -

तालिका १३ (ण) : विभिन्न प्रकारका विद्यालयहरूको क्षेत्रगत विवरण

विकास क्षेत्र	सरकारीस्तरमा सञ्चालित			सामुदायिकस्तरमा सञ्चालित			निजीस्तरमा सञ्चालित		
	प्राथमिक तह	निम्न माध्यमिक तह	माध्यमिक तह	प्राथमिक तह	निम्न माध्यमिक तह	माध्यमिक तह	प्राथमिक तह	निम्न माध्यमिक तह	माध्यमिक तह
पूर्वाञ्चल क्षेत्र	५४६६	१४९५	७६७	८७५	८७७	४७१	१०२०	६०२	३९१
मध्यमाञ्चल	६६६४	१९६५	१०२५	१२९२	९१५	५६८	२१२१	१६९५	१३६०
पश्चिमाञ्चल	५८६७	१५६७	९५६	५३०	७१८	३९५	११५३	८२४	५६७
मध्यपश्चिमाञ्चल	३७७५	९४३	४७१	११०८	८५१	३८५	४६७	२५१	१६४
सुदूरपश्चिमाञ्चल	२६६२	८२७	३८५	८६७	६९२	३८२	४३१	२२५	१२९
जम्मा	२४४३४	६७९७	३६०४	४६७२	४०५३	२२०१	५१९२	३५९७	२६११

स्रोत : शिक्षा विभाग / शिक्षा मन्त्रालय ।

१३.२६ विकासक्षेत्र अनुसार विद्यालयको संख्या मध्यमाञ्चलमा सबैभन्दा बढी रहेका छन् । सामुदायिकस्तरमा सञ्चालित प्राथमिक विद्यालयहरूमध्ये पश्चिमाञ्चलमा भन्दा सुदूरपश्चिमाञ्चलमा बढी छन् ।

परम्परागत विद्यालय

१३.२७ शैक्षिक सत्र २०६९ मा मुलुकभर परम्परागत आश्रम/गुरुकुल, गुम्बा, विहार र मदरसातर्फका प्राथमिक तहका ८ सय ६, निम्न माध्यमिक तहका ४१ आधारभूत तहका ८ सय १८ र माध्यामिक तहका १५ विद्यालयहरू सञ्चालनमा रहेका छन् । सो को विवरण देहायबमोजिम रहेको छ -

तालिका १३ (त) : परम्परागत विद्यालयहरूको विवरण

संख्यामा

परम्परागत विद्यालय	विद्यालय एकाइ	तहगत विद्यालय			
		प्राथमिक	निम्न माध्यमिक	माध्यामिक	आधारभूत
मदरसा	६८९	६८८	२१	६	६८९
गुम्बा र विहार	७४	७२	५	०	७४
आश्रम र गुरुकुल	५५	४६	१५	९	५५
जम्मा	८१८	८०६	४१	१५	८१८

स्रोत : शिक्षा मन्त्रालय ।

शिक्षक विवरण

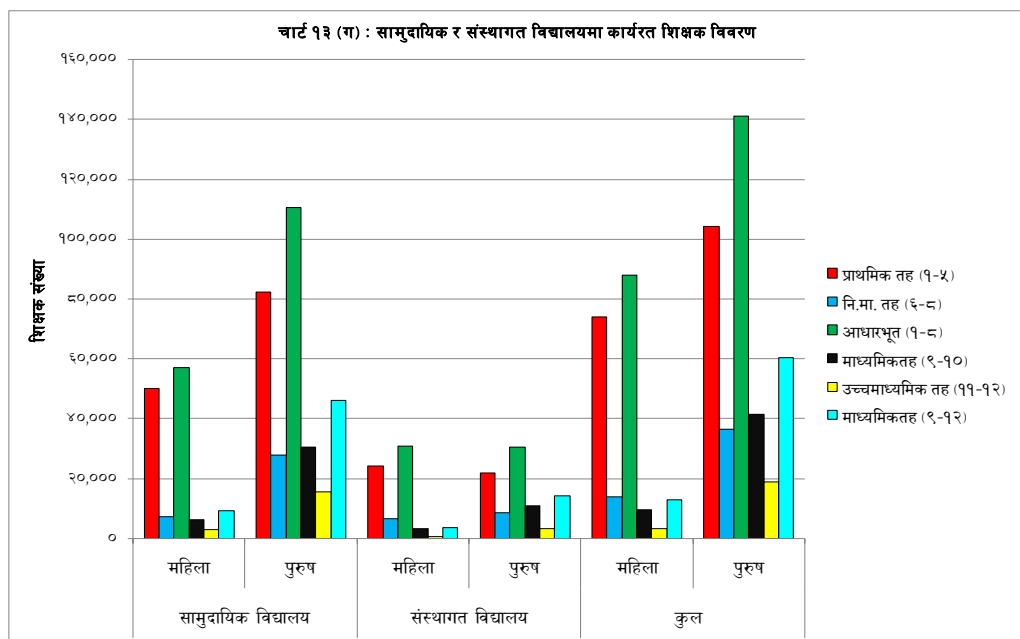
१३.२८ सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयमा कार्यरत शिक्षकमध्ये सामुदायिकतर्फ महिला शिक्षकको संख्या १ लाख ३३ हजार ३४ र पुरुष ३ लाख १३ हजार २ सय १२ गरी ४ लाख ४६ हजार २ सय ४६ रहेका छन् भने संस्थागततर्फ महिला शिक्षकको संख्या ६९ हजार ७० र पुरुष शिक्षकको संख्या ८९ हजार ४ सय ७८ गरी जम्मा १ लाख ५८ हजार ५ सय ४८ जना शिक्षक कार्यरत रहेका छन् । कार्यरत सबै किसिमका शिक्षकहरूको विवरण तलको तालिकाहरूमा प्रस्तुत गरिएका छन्-

तालिका १३ (थ) : सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयमा कार्यरत सबै किसिमका शिक्षक विवरण

तह	सामुदायिक विद्यालय			संस्थागत विद्यालय			कुल		
	महिला	पुरुष	जम्मा	महिला	पुरुष	जम्मा	महिला	पुरुष	जम्मा
प्राथमिक तह (१-५)	४९९८०	८२३९९	१३२३७९	२४१८९	२१९६६	४६१५५	७४१६९	१०४३६५	१७८५३४
नि. मा. तह (६-८)	७२४८	२८०२०	३५२६८	६५६१	८५६०	१५१२१	१३८०९	३६५८०	५०३८९
आधारभूत (१-८)	५७२२८	११०४१९	१६७६४७	३०७५०	३०५२६	६१२७६	८७९७८	१४०९४५	२२८९२३
माध्यमिक तह (९-१०)	६४२६	३०६२२	३७०४८	३२५४	१०८२९	१४०८३	९६८०	४१४५१	५११३१
उच्च माध्यमिक तह (११-१२)	२८६३	१५५६५	१८४२८	५३१	३३८४	३९१५	३३९४	१८९४९	२२३४३
माध्यमिक तह (९-१२)	९,२८९	४६१८७	५५४७६	३७८५	१४२१३	१७९९८	१३०७४	६०४००	७३४७४
कुल	१३३०३४	३१३२१२	४४६२४६	६९०७०	८९४७८	१५८५४८	२०२१०४	४०२६९०	६०४७९४

स्रोत: शिक्षा मन्त्रालय ।

१३.२९ आधारभूत तहका शिक्षकहरूमध्ये संस्थागत विद्यालयहरूमा पुरुषभन्दा महिला शिक्षक बढी रहेका छन् । सामुदायिक विद्यालयहरूमा एक तिहाई मात्र महिला शिक्षक रहेकोमा संस्थागत विद्यालयमा ४० प्रतिशतभन्दा बढी महिला शिक्षक रहेका छन् ।

१३.३० सवैप्रकारका विद्यालयहरूमा शिक्षण पेशामा संलग्न महिला शिक्षकको अवस्था हेर्दा अभै निकै सुधार गर्नुपर्ने अवस्था देखिन्छ । तुलनात्मक रूपमा हेर्दा प्राथमिक तहमा केही सुधार देखिन्छ । यस तहमा लैङ्गिक समता सूचकाङ्क ०.७१ रहेको देखिन्छ भने नि.मा.वि. र मा.वि.मा यो सूचक क्रमशः ०.३८ र ०.६२ रहेको छ । तर संस्थागत विद्यालयमा महिला शिक्षकको सहभागिता राम्रो रहेको तथ्याङ्कले देखाएको छ ।

तालिका १३ (द) : विद्यालयगत र तहगत शिक्षकहरूको लैङ्गिक विवरण

विद्यालयको किसिम	प्राथमिक (१-५)			निम्नमाध्यमिक (६-८)			आधारभूत (९-१०)		
	महिला प्रतिशत	पुरुष प्रतिशत	लैङ्गिक समता सूचकाङ्क	महिला प्रतिशत	पुरुष प्रतिशत	लैङ्गिक समता सूचकाङ्क	महिला प्रतिशत	पुरुष प्रतिशत	लैङ्गिक समता सूचकाङ्क
सवै प्रकारका विद्यालयमा कार्यरत कुल शिक्षक संख्यामा लैङ्गिक समता सूचकाङ्क	४१.५	५८.५	०.७१	२७.४	७२.६	०.३८	३८.४	६१.६	०.६२
संस्थागत विद्यालयमा कार्यरत कुल शिक्षक संख्यामा लैङ्गिक समता सूचकाङ्क	५२.४	४७.६	१.१०	४३.४	५६.६	०.७७	५०.२	४९.८	१.०१
सामुदायिक विद्यालयमा कार्यरत सवै किसिमका जम्मा शिक्षक संख्यामा लैङ्गिक समता सूचकाङ्क	३७.८	६२.२	०.६१	२०.६	७९.४	०.२६	३४.१	६५.९	०.५२
सामुदायिक विद्यालयमा कार्यरत स्वीकृत दरबन्दीमा कार्यरत शिक्षक संख्यामा लैङ्गिक समता सूचकाङ्क	३७.९	६२.१	०.६१	२०.१	७९.९	०.२५	३४.३	६५.७	०.५२

स्रोत: शिक्षा मन्त्रालय ।

१३.३१ सामुदायिक विद्यालयहरूमा स्वीकृत दरबन्दीमा कार्यरत शिक्षकहरूमध्ये अधिकांश तालिम प्राप्त रहेका छन् । केही शिक्षकहरू आंशिक तालिम प्राप्त छन् भने ज्यादै कम शिक्षकहरू तालिम अप्राप्त छन् । प्राथमिक, र आधारभूत तहमा क्रमशः ३.५ प्रतिशत र ६.२ प्रतिशत मात्र शिक्षकहरू तालिम अप्राप्त छन् । त्यसै गरी माध्यमिक तह (कक्षा ९-१०) मा ८७.१ प्रतिशत शिक्षकहरू तालिम प्राप्त, ४.८ प्रतिशत आंशिक तालिम प्राप्त छन् भने ८ प्रतिशत शिक्षकहरू तालिम अप्राप्त छन् । विभिन्न तहका शिक्षक तालिमसम्बन्धी विस्तृत विवरण तल तालिका १३ (ब) देखि १३ (य) सम्म प्रस्तुत गरिएका छन् ।

तालिका १३ (ध) : आधारभूत तहमा शिक्षक तालिमसम्बन्धी संख्यात्मक विवरण

तालिम अवस्था	प्राथमिक			निम्नमाध्यमिक			आधारभूत		
	महिला	पुरुष	जम्मा	महिला	पुरुष	जम्मा	महिला	पुरुष	जम्मा
तालिम प्राप्त	६८,८८६ (९२.९)	९७,८७९ (९३.८)	१६६,७६५ (९३.४)	१०७९२ (७८.२)	२९,२२१ (७९.९)	४००१३ (७९.४)	७९,६७८ (९०.६)	१२७,१०० (९०.२)	२०६,७७८ (९०.३)
आंशिक तालिम प्राप्त	१,९६१ (२.६)	३,६३८ (३.५)	५,५९९ (३.१)	४७४ (३.४)	१,८८७ (५.२)	२,३६१ (४.७)	२,४३५ (२.८)	५,५२५ (३.९)	७,९६० (३.५)
तालिम अप्राप्त	३,३२२ (४.५)	२,८५६ (२.७)	६,१७८ (३.५)	२५४३ (१८.४)	५,४७२ (१५.०)	८०१५ (१५.९)	५,८६५ (६.७)	८,३२८ (५.९)	१४,१९३ (६.२)
जम्मा	७४,१६९	१०४,३७३	१७८,५४२	१३,८०९	३६,५८०	५०,३८९	८७,९७८	१४०,९५३	२२८,९३१

स्रोत : शिक्षा मन्त्रालय ।

कोष्ठकभित्रको अंकले प्रतिशतलाई जनाउँदछ ।

तालिका १३ (न) : माध्यमिक तहमा शिक्षक तालिमसम्बन्धी संख्यात्मक विवरण

तालिम अवस्था	माध्यमिक (९-१०)			उच्च माध्यमिक (११-१२)			माध्यमिक (९-१२)		
	महिला	पुरुष	जम्मा	महिला	पुरुष	जम्मा	महिला	पुरुष	जम्मा
तालिम प्राप्त	५,४८१ (८५.३)	२६,८०५ (८७.५)	३२,२८६ (८७.१)	१,८४० (६४.३)	१०,१५६ (६५.२)	११,९९६ (६५.१)	७,३२१ (७८.८)	३६,९६१ (८०.०)	४४,२८२ (७९.८)
आंशिक तालिम प्राप्त	३२६ (५.१)	१४६२ (४.८)	१,७८८ (४.८)	२१२ (७.४)	८७० (५.६)	१,०८२ (५.९)	५३८ (५.८)	२,३३२ (५.०)	२,८७० (५.२)
तालिम अप्राप्त	६१८ (९.६)	२,३५९ (७.७)	२,९७७ (८.०)	८११ (२८.३)	४,५३९ (२९.२)	५,३५० (२९.०)	१,४२९ (१५.४)	६,८९८ (१४.९)	८,३२७ (१५.०)
जम्मा	६४२५	३०,६२६	३७,०५१	२,८६३	१५,५६५	१८,४२८	९,२८८	४६,१९१	५५,४७९

स्रोत : शिक्षा मन्त्रालय ।

कोष्ठकभित्रको अंकले प्रतिशतलाई जनाउँदछ ।

विद्यार्थी विवरण

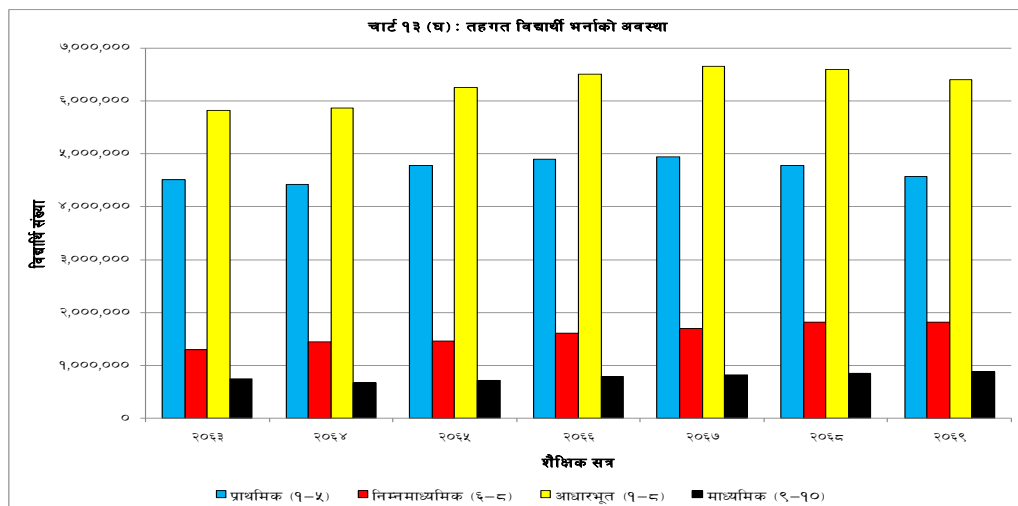
१३.३२ विगत केही वर्षमा विद्यार्थी भर्नाको अवस्था हेर्दा यो बढ्दो क्रममा रहेको पाइन्छ । शैक्षिक सत्र २०६९ मा भर्ना भएका प्राथमिक तहमा जम्मा ४५ लाख ७६ हजार ६ सय ९३, आधारभूत तहमा ६३ लाख ९९ हजार ८ सय ८५ र माध्यमिक तहमा ८ लाख ७८

हजार ४७ रहेको छ । यससम्बन्धी विस्तृत तथ्याङ्क तलको तालिका र चार्टमा प्रस्तुत गरिएको छ :

तालिका १३ (प) : विद्यार्थी भर्नाको अवस्था

तह	२०६३	२०६४	२०६५	२०६६	२०६७	२०६८	२०६९
प्राथमिक (१-५)	४,५१५,०५९	४,४१८,७१३	४,७८२,३१३	४,९००,६६३	४,९५१,९५६	४,७८२,८८५	४,५७६,६९३
निम्नमाध्यमिक (६-८)	१,३०१,१३४	१,४४३,५१५	१,४६६,८६२	१,६०४,४२२	१,६९९,९२७	१,८१२,६८०	१,८२३,१९२
आधारभूत (१-८)	५,८१६,१९३	५,८६२,२२८	६,२४९,१७५	६,५०५,०८५	६,६५१,८८३	६,५९५,५६५	६,३९९,८८५
माध्यमिक (९-१०)	७३९,३८७	६७१,८८२	७५३,७८८	७९०,३४८	८१९,९१०	८४८,५६९	८७८,०४७

स्रोत : शिक्षा मन्त्रालय ।

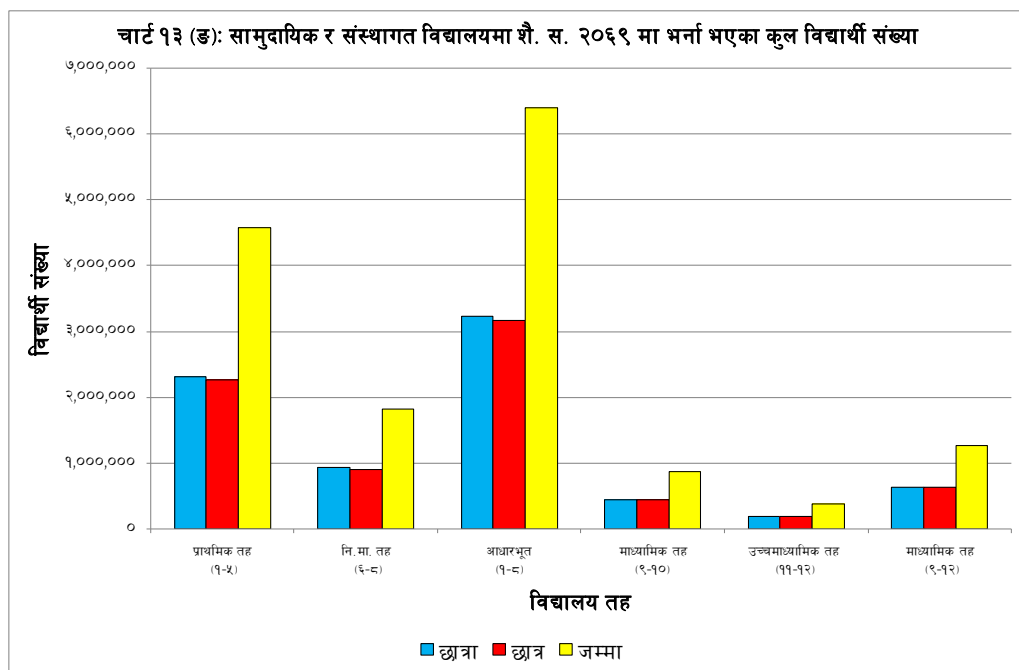

१३.३३ चालु शैक्षिक सत्र २०६९ मा सामुदायिक तथा संस्थागत विद्यालयहरूका अध्ययनरत कुल विद्यार्थी संख्या ७६ लाख ६५ हजार ४ सय ४८ पुगेको छ । तहगत विद्यार्थी संख्या तलको तालिका र चार्टबाट स्पष्ट पार्न सकिन्छ ।

तालिका १३ (फ) : शैक्षिक सत्र २०६९ मा तहगत विद्यार्थी भर्नाको अवस्था

तह	विद्यार्थी संख्या		
	छात्रा	छात्र	जम्मा
प्राथमिक तह (१-५)	२,३०९,९७०	२,२६६,७२३	४,५७६,६९३
नि.मा. तह (६-८)	९२७,७०५	८९५,४८७	१,८२३,१९२
आधारभूत (१-८)	३,२३७,६७५	३,१६२,२१०	६,३९९,८८५
माध्यमिक तह (९-१०)	४३७,००७	४४१,०४०	८७८,०४७
उच्च माध्यमिक तह (११-१२)	१९५,५६५	१९९,९५१	३९५,५१६
माध्यमिक तह (९-१२)	६३२,५७२	६३२,९९१	१,२६५,५६३

स्रोत : शिक्षा मन्त्रालय ।

१३.३४ शैक्षिक सत्र २०६९ मा खुद भर्नादर प्राथमिक तथा (५ देखि ९ वर्ष उमेरसमूह) का बालबालिकाहरूको ९५.३ प्रतिशत, निम्नमाध्यमिक तथा (१० देखि १२ वर्ष उमेरसमूह) को ७२.२ प्रतिशत र माध्यमिक तह (१३ देखि १४ वर्ष उमेरसमूह) को ५४.३ प्रतिशत रहेको छ । यसैगरी कुल भर्नादर (उपरोक्त उमेरसमूह बाहेकका समेतको) प्राथमिक तहमा १३०.१, निम्नमाध्यमिक तहका १००.६ प्रतिशत र माध्यमिक तहमा ७१.७ प्रतिशत रहेको छ ।

तालिका १३ (ब) : तहगत विद्यार्थी भर्नादर (GER and NER) सम्बन्धी विवरण

तह	कुल भर्ना दर GER			खुद भर्ना दर NER		
	छात्रा	छात्र	जम्मा	छात्रा	छात्र	जम्मा
प्राथमिक तह (१-५)	१३२.७	१२७.५	१३०.१	९४.७	९५.९	९५.३
निम्न माध्यमिक तह (६-८)	१०५.५	९६.०७	१००.६	७१.८	७२.६	७२.२
आधारभूत (१-८)	१२३.५	११६.७	१२०.१	८७.०	८७.९	८७.५
माध्यमिक तह (९-१०)	७३.६	६९.९	७१.७	५४.०	५४.६	५४.३
उच्चमाध्यमिक तह (११-१२)	३२.६	३०.७	३१.६	१०.६	१०.२	१०.४
माध्यमिक तह (९-१२)	५३.०	५०.४	५१.७	३२.२	३२.५	३२.४

स्रोत : शिक्षा मन्त्रालय ।

१३.३५ परीक्षा नियन्त्रण कार्यालयबाट सञ्चालित प्रवेशिका परीक्षामा सम्मिलित र उत्तिर्ण छात्र छात्राहरूको विस्तृत विवरण निम्नानुसार रहेको छ ।

तालिका १३ (भ) : एस.एल.सी. परीक्षामा सम्मिलित र उत्तीर्ण छात्र छात्राहरूको विवरण

संख्यामा

वर्ष	सामेल	नियमित			एक्जाम्टेड		
		छात्र	छात्रा	जम्मा	छात्र	छात्रा	जम्मा
२०६५	सामेल	१८४१८२	१५८४५०	३४२६३२	१८८८३	२७००६	४५८६०
	उत्तीर्ण	१३२६६२	१०१९४०	२३४६०२	९३०२	१२५८५	२१८८७
	प्रतिशत	७२.०३	६४.३४	६८.४७	४९.२६	४६.६०	४७.६९
२०६६	सामेल	२०५२८१	१७९८६५	३८५१४६	१७७७४	२४१३१	४१९०५
	उत्तीर्ण	१३८७१६	१०८९७३	२४७६८९	५६०९	६६१८	१२२२७
	प्रतिशत	६७.५७	६०.५९	६४.३१	३१.५६	२७.४३	२९.१८
२०६७	सामेल	२१०२५३	१८७५०६	३९७७५९	२३८९४	३२३६९	५६२६३
	उत्तीर्ण	१२४३०५	९६४६१	२२०७६६	४४३१	५३०२	९७३३
	प्रतिशत	५९.१२	५१.४४	५५.५०	१८.५४	१६.३८	१७.३०
२०६८	सामेल	२१५००८	२०४११३	४१९१२१	३३५१९	४३४८१	७७०००
	उत्तीर्ण	११२६२७	८७०८७	१९९७१४	५१९५	५६१२	१०८०७
	प्रतिशत	५२.३८	४२.६७	४७.६५	१५.५०	१२.९१	१४.०४
२०६९	सामेल	२०६१९०	१९७७४६	४०३९३६	४३७६४	६३४८३	१०७२२९
	उत्तीर्ण	९६४५४	७१४८१	१६७९३५	३८२१	४४९७	८३१८
	प्रतिशत	४६.७८	३६.१५	४१.५७	८.७३	७.०८	७.७६

स्रोत: शिक्षा मन्त्रालय ।

उच्च माध्यमिक शिक्षा

१३.३६ राष्ट्रको सर्वाङ्गीण विकासका लागि विभिन्न क्षेत्रमा आवश्यक मध्यमस्तरीय जनशक्ति तयार गरी विशिष्टीकृत उच्च शिक्षा हासिल गर्नका लागि योग्य विद्यार्थीहरू तयार गर्ने, विभिन्न विधामा विशिष्टीकृत शिक्षा लिन योग्य विद्यार्थी उत्पादन एवं मध्यमस्तरीय जनशक्ति तयार गर्ने उद्देश्यले उच्च माध्यमिक शिक्षा लागु गरिएको छ । शैक्षिक सत्र २०६९ सम्म सामुदायिकतर्फ २ हजार ६ सय ४८, निजीतर्फ ६ सय ५३, दश जोड दुईतर्फ १ सय ५९ र क्याम्पसतर्फ १ सय ३६ गरी कुल सम्बन्धनप्राप्त उ.मा.वि. हरूको संख्या ३ हजार ५ सय ९६ रहेको छ । यस शैक्षिक सत्रमा सामुदायिक तथा संस्थागत उच्च माध्यमिक विद्यालयतर्फ कक्षा ११ मा २ लाख ८४ हजार १ सय ८७ र कक्षा १२ मा १ लाख ३३ हजार ६ सय ३७ गरी कुल ३ लाख ३२ हजार ६ सय ८० जना छात्र छात्राहरूले नियमितरूपमा अध्ययन गरिरहेका छन् । प्रतिभाशाली गरिब, उत्पिडित, दलित एवम् दुर्गम तथा पिछडिएका विद्यार्थीहरूलाई छात्रवृत्ति उपलब्ध गराउनु साथै शिक्षक कल्याणकारी कोष स्थापना, पाठ्यक्रम परिमार्जन तथा नयाँ पाठ्यक्रम निर्माण, अति दुर्गम क्षेत्रमा शैक्षिक प्रवर्द्धन कार्यक्रम, उच्च माध्यमिक विद्यालयको भौतिक एवं शैक्षिक सुधार कार्यक्रम, शिक्षकहरूका लागि एकीकृत शिक्षण सीप तालिम, दृष्टिविहिन बहिरा तथा सुस्त श्रवणशक्ति भएका विद्यार्थीहरूलाई उच्च माध्यमिक शिक्षामा पहुँच

पुन्याउन विशेष शिक्षा सहयोग कार्यक्रम र सामुदायिक उच्च माध्यमिक विद्यालयहरूमा अध्ययनरत गरिब, विपन्न, पिछडिएका र मधेशी विद्यार्थीहरूलाई यस तहको शिक्षामा पहुँच पुऱ्याउने जस्ता विविध कार्यक्रमहरू सञ्चालन हुँदै आएका छन् ।

सम्बन्धनप्राप्त विद्यालय संख्या

१३.३७ शैक्षिक सत्र २०६९ सम्म विकास क्षेत्रको आधारमा सम्बन्धनप्राप्त सामुदायिक, निजी, दशजोड दुई का विद्यालय र क्याम्पस गरी कुल संख्या निम्नानुसार रहेको छ :

तालिका १३ (म) : सम्बन्धनप्राप्त उच्च माध्यमिक विद्यालयहरूको क्षेत्रगत विवरण

विकास क्षेत्र	भौगोलिक क्षेत्र	२०६७					२०६८					२०६९				
		सामु	निजी	+२	क्याम्पस	जम्मा	सामु	निजी	+२	क्याम्पस	जम्मा	सामु	निजी	+२	क्याम्पस	जम्मा
पूर्वाञ्चल																
	हिमाल	६०	२	०	४	६६	६२	२	०	४	६८	६४	२	०	४	७०
	पहाड	२३१	१०	३	४	२४८	२५४	१०	३	४	२७१	२६२	१०	३	४	२७९
	तराई	२००	७९	२८	१५	३२२	२२४	८७	२८	१५	३५४	२३३	१०१	२८	१५	३७७
	जम्मा	४९१	९१	३१	२३	६३६	५४०	९९	३१	२३	६९३	५५९	११३	३१	२३	७२६
मध्यमाञ्चल	हिमाल	८८	१	०	२	९१	९४	१	०	२	९७	९४	१	०	२	९७
	पहाड	३३१	२०३	८१	४७	६६२	३७३	२१९	८१	४८	७२१	४०३	२३३	८१	४८	७६५
	तराई	२१२	४८	२५	१६	३०१	२४७	५६	२४	१६	३४३	२७०	५९	२४	१६	३६९
	जम्मा	६३१	२५२	१०६	६५	१०५४	७१४	२७६	१०५	६६	११६१	७६७	२९३	१०५	६६	१२३१
पश्चिमाञ्चल	हिमाल	४	०	०	०	४	४	०	०	०	४	४	०	०	०	४
	पहाड	४३०	७०	७	२२	५२९	४७८	८२	७	२०	५८७	५०३	९०	७	२०	६२०
	तराई	१२३	५६	५	११	१९५	१३४	६०	५	११	२१०	१४०	६५	५	११	२२१
	जम्मा	५५७	१२६	१२	३३	७२८	६१६	१४२	१२	३१	८०१	६४७	१५५	१२	३१	८४५
मध्य पश्चिमाञ्चल	हिमाल	३९	०	०	३९	४७	१	०	०	२	५०	५६	१	०	२	५९
	पहाड	१५३	३	०	१५९	१७२	७	०	०	३	१८२	१८८	१०	०	३	२०१
	तराई	८६	३१	५	१२५	९५	३४	५	५	३	१३७	९८	४०	५	३	१४६
	जम्मा	२७८	३४	५	३२३	३१४	४२	५	५	८	३६९	३४२	५१	५	८	४०६
सुदुर पश्चिमाञ्चल	हिमाल	६९	०	०	७०	७५	०	०	०	१	७६	८०	०	०	१	८१
	पहाड	१२०	३	१	१२६	१३१	४	१	१	२	१३८	१४०	४	१	२	१४७
	तराई	९७	२४	५	१३०	१०९	२६	५	५	५	१४५	११३	३७	५	५	१६०
	जम्मा	२८६	२७	६	३२६	३१५	३०	६	६	८	३५९	१३३	४१	६	८	३८८
	कुल जम्मा	२२४३	५३०	१६०	३०६७	२४९९	५८९	१५९	१५९	१३६	३३८३	२६४८	६५३	१५९	१३६	३५९६

स्रोत : उच्च माध्यमिक शिक्षा परिषद् / शिक्षा मन्त्रालय ।

उच्च माध्यमिक विद्यालयमा छात्रछात्राको स्थिति

१३.३८ उच्च माध्यमिक विद्यालयअन्तर्गत कक्षा ११ र १२ मा शैक्षिक सत्र २०६५ देखि २०६९ सम्म परीक्षामा सम्मिलित एवम् उत्तीर्ण छात्रछात्राहरूको विवरण निम्नानुसार रहेकोछ :

तालिका १३ (घ) : वार्षिक परीक्षामा सम्मिलित र उत्तीर्ण विद्यार्थी संख्या

वर्ष	कक्षा ११						कक्षा १२					
	सम्मिलित			उत्तीर्ण			सम्मिलित			उत्तीर्ण		
	छात्र	छात्रा	जम्मा	छात्र	छात्रा	जम्मा	छात्र	छात्रा	जम्मा	छात्र	छात्रा	जम्मा
२०६५	१०६१५७	९९०४३	२०५२००	४६९०३ (४४.१८)	३७२२८ (३७.६)	८४१३१ (४१.०)	७०६४४	६२२९६	१३२९४०	३६९४६ (५२.३)	३०३८३ (४८.८)	६७३२९ (५०.६)
२०६६	१३२१५८	१२२६१३	२५४७७१	५७२४० (४३.३)	४४७९३ (३६.५)	१०२०३३ (४०.०)	९४८१२	९२००५	१८६८१७	४७८०३ (५०.४)	३९४०५ (४२.८)	८७२०८ (४७.७)
२०६७	१५५९८९	१४२०६२	२९८०५१	६५५९५ (४२.१)	५१४३३ (३६.२)	११७०२८ (३९.३)	११७०९३	११२६५२	२२९७५५	५५०५८ (४७.०)	४५७८८ (४०.६)	१००८४६ (४४.०)
२०६८	१६१९८४	१४१८७०	३०३८५४	६४९०८ (४०.०)	५१५०८ (३६.३)	११५९२२ (३८.२)	१३५०८७	१२८८९२	२६३९७९	६७००५ (४९.६)	५८५१८ (४५.४)	१२५५२३ (४८.०)
२०६९	१५१२३३	१३४०४४	२८५२७७	६२१६३ (४१.१०)	५१७९० (३८.६)	११३९५३ (४०.०)	१३५६६४	१२६११२	२६१७७६	६०३५८ (४४.५)	५०६०८ (४०.१)	११०९६६ (४२.४)

कोष्ठ भित्रको अंकले उत्तीर्ण प्रतिशतलाई जनाउँदछ ।

स्रोत : उच्च माध्यमिक शिक्षा परिषद् / शिक्षा मन्त्रालय ।

सामुदायिक उच्च माध्यमिक विद्यालय र शिक्षक व्यवस्था

१३.३९ शैक्षिक वर्ष २०६९ सम्म कुल सामुदायिक उच्च माध्यमिक विद्यालय २ हजार ६ सय ४८ मा प्रति विद्यालय न्यूनतम ३ वटा थप दरवन्दी हुनुपर्ने र त्यसका लागि कुल ७ हजार ९ सय ४४ शिक्षकहरूको व्यवस्था हुनुपर्ने देखिन्छ । त्यस्तै, विज्ञान विषय सञ्चालनमा रहेका २ सय २५ ओटा उच्च माध्यमिक विद्यालयका लागि थप १/१ वटा शिक्षक र कर्णाली अञ्चलका कुल ५९ उच्च माध्यमिक विद्यालयका लागि थप १/१ वटा गरी कुल जम्मा ८ हजार २ सय २८ र कक्षा ११ मा २ सय भन्दा बढी विद्यार्थी संख्या भएका उच्च माध्यमिक विद्यालयलाई थप १ वटा शिक्षक उपलब्ध गराउने गरी कुल ९ हजार शिक्षक यस आर्थिक वर्षमा व्यवस्था गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

उच्च प्राविधिक शिक्षामा छात्रवृत्ति

१३.४० स्वदेशमा विभिन्न विश्वविद्यालयहरूसँग सम्बन्धन लिई निजीस्रोतमा सञ्चालन अनुमति प्राप्त गरी देशका विभिन्न स्थानमा सञ्चालित मेडिकल कलेजहरूबाट र विदेशबाट प्राप्त हुने छात्रवृत्तिमा अध्ययन गर्न शिक्षा मन्त्रालयले सञ्चालन गरेको परीक्षा उत्तीर्ण

विद्यार्थीहरूलाई निःशुल्क अध्ययनको लागि छनौट गरी चिकित्सा शास्त्रमा स्नातक, स्नातकोत्तर, नर्सिङमा स्नातक अध्ययनका लागि मनोनयन गरी पठाउने गरिएको छ । यसरी स्वदेशी तथा विदेशी मेडिकल कलेजहरूबाट प्राप्त छात्रवृत्तिमा अध्ययन गर्न जानेहरूको विवरण देहायबमोजिम रहेको छ -

तालिका १३ (र) : विभिन्न तह र विषयमा अध्ययनार्थ मनोनयन भएका विद्यार्थीहरूको संख्या

विषय	आर्थिक वर्ष २०६६/६७	आर्थिक वर्ष २०६७/६८	आर्थिक वर्ष २०६८/६९	आर्थिक वर्ष २०६९/७०*	देश
एमबिबिएस	१५२	२०२	७९	२०३	नेपाल
बिडिएस	१८	१०	५७	५४	नेपाल
बिएएमएस	३	७	४	१७	नेपाल
बिएन	१२	१२	११	११	नेपाल
बिपिएच	४	४	८	५	नेपाल
बी फर्मा	-	४	१३	२०	नेपाल
बिएस्सी फरेस्ट	-	४	२	५	नेपाल
बिएस्सी नर्सिङ	२	४	५	१७	नेपाल
एमबिबिएस	२१	८	३	११	विदेश
बिडिएस	२	१	-		विदेश
पिजि मेडिसिन	२१	-	-	१२	विदेश

* प्रथम आठ महिनाको ।

स्रोत: शिक्षा मन्त्रालय ।

विश्वविद्यालय अनुदान आयोग

१३.४१ विश्वविद्यालय अनुदान आयोगले विश्वविद्यालयहरू बीच समन्वय, सरकारी अनुदान वितरण, नयाँ विश्वविद्यालय स्थापनार्थ नेपाल सरकारलाई राय सुझाव प्रदान, शैक्षिक गुणस्तर निर्धारण जस्ता कार्यहरू गर्दै आएको छ । साथै, यस आयोगले नियमिततर्फ गुणस्तर सुधार कार्यक्रम र विकासतर्फ दोस्रो उच्च शिक्षा परियोजना अन्तर्गत कार्यक्रमहरूको कार्यतर्जुमा, कार्यान्वयन र सञ्चालन गर्दै आएको छ । गुणस्तर सुधार कार्यक्रमतर्फ पाठ्यक्रमको परिमार्जन र पुनर्ताजगीकरण, अध्ययन अध्यापनमा संलग्न शिक्षकहरूको सीप, दक्षता अभिवृद्धि, अनुसन्धान, संस्कृतिको विकास एवम् विस्तार,

स्नातकोत्तर तहमा अपाङ्ग विद्यार्थी सहयोग कार्यक्रम र उच्च शैक्षिक संस्थाहरूको शैक्षिक, प्राज्ञिक र भौतिक क्षमता अभिवृद्धिलाई दृष्टिगत गरी गुणस्तर सुधार कार्यक्रमलाई चालु आर्थिक वर्षमा परिमार्जनसहित सञ्चालन गरिरहेको छ। आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा पुनर्ताजगी तालिममा ३८ जना, एम.फिल र पि.एच.डि. विद्वत वृत्तिमा १ सय १६ जना, लघु अनुसन्धान ५०, गोष्ठी, कार्यशाला, सम्मेलन सञ्चालन तथा सहभागिता सहयोग ६० वटा, पुस्तकालय सुदृढिकरण एवम् भौतिक सुविधा विकास सहयोगमा २ सय १० वटा क्याम्पस तथा अनुसन्धान ५० ओटा सम्पन्न गर्ने भएको छ। त्यस्तै, विश्व बैंकको सहयोग समेतमा दोस्रो उच्च शिक्षा परियोजना अन्तर्गत सुधार अनुदान (प्रोत्साहत, कार्यसञ्चालन र जोडकोष अनुदान), विद्यार्थी वित्तीय सहायता कार्यक्रम, उच्च माध्यमिक शिक्षा सुधार र उच्च शिक्षामा प्रणालीगत क्षमता अभिवृद्धि जस्ता ४ वटा क्षेत्रहरूलाई समेटी कार्यसम्पादन गर्दै आएको छ। प्रोत्साहत, कार्यसञ्चालन र जोडकोष अनुदान सहयोगमा १ सय ४१ वटा क्याम्पसहरूको शैक्षिक गुणस्तर विकासका लागी कार्यक्रम सम्पन्न गर्ने लक्ष्य रहेको छ।

१३.४२ आर्थिक वर्ष २०६८/६९ सम्म मुलुक भित्र सञ्चालनमा रहेका विभिन्न विश्वविद्यालयहरू अन्तर्गतका क्याम्पसहरू र सोमा अध्ययन गरिरहेका विद्यार्थीहरूको संख्या निम्न तालिकामा उल्लेख भए बमोजिम रहेको छ -

तालिका १३ (ल) : विभिन्न विश्वविद्यालय अन्तर्गतका क्याम्पसहरू तथा विद्यार्थी संख्या

विश्वविद्यालय	क्याम्पसहरू			आर्थिक वर्ष २०६७/६८		आर्थिक वर्ष २०६८/६९		
	आङ्गिक	सम्बन्धन प्राप्त	आङ्गिक	सम्बन्धन प्राप्त	जम्मा	आङ्गिक	सम्बन्धन प्राप्त	जम्मा
त्रिभुवन विश्वविद्यालय	६०	९००	१५९३९४	२३००६६	३८९४६०	१४३८९९	२२९९४७	३७३८४६
काठमाडौं विश्वविद्यालय	६	१५	३६२७	५६५५	९२८२	४२९३	७०१७	११३१०
पूर्वाञ्चल विश्वविद्यालय	३	१२१	७३२	१७७५८	१८४९०	८५६	२६१११	२६९६७
नेपाल संस्कृत विश्वविद्यालय	१३	१०	३१६५	२९४	३४५९	३१५७	६१५	३७७२
पोखरा विश्वविद्यालय	४	४९	७८८	१२३८३	१३१७१	१४५९	१८७७०	२०२२९
लुम्बिनी बौद्ध विश्वविद्यालय	१	५	१७	-	१७	८	-	८
विपी कोइराला स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान	१	-	११९२	-	११९२	११५५	-	११५५
चिकित्सा विज्ञान राष्ट्रिय प्रतिष्ठान	१	-	२०६	-	२०६	२०३	-	२०३
पाटन स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान	१	-	६०	-	६०	६०	-	६०

स्रोत: विश्वविद्यालय अनुदान आयोग।

विश्वविद्यालयहरू

१३.४३ आर्थिक वर्ष २०६९/७० सम्म त्रिभुवन विश्वविद्यालय, काठमाडौं विश्वविद्यालय, पूर्वाञ्चल विश्वविद्यालय, नेपाल संस्कृत विश्वविद्यालय, पोखरा विश्वविद्यालय, लुम्बिनी विश्वविद्यालय, कृषि तथा पशुविज्ञान, मध्यमाञ्चल र सुदूरपश्चिमाञ्चल विश्वविद्यालयहरू गरी ९ वटा विश्वविद्यालयहरूले उच्च शिक्षामा विभिन्न विधाहरूमा अध्ययन अध्यापन, अनुसन्धान जस्ता कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिरहेका छन् ।

तालिका १३ (ब) : आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा विश्वविद्यालयका विद्यार्थीहरूको भर्ना र उत्पादन विवरण

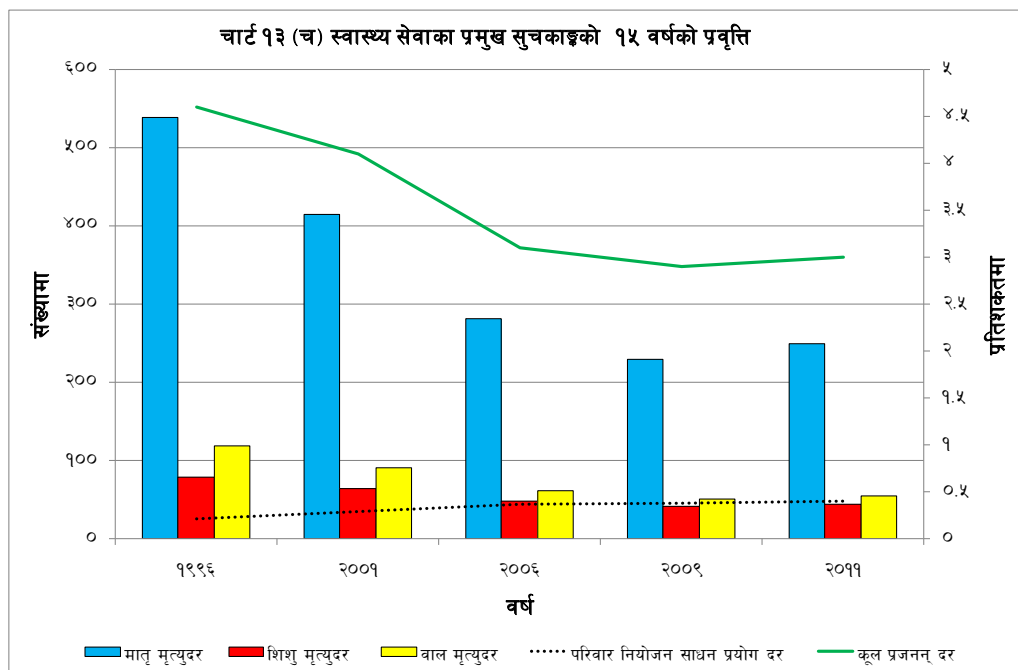
संख्यामा

तह	विवरण	त्रिभुवन	काठमाडौं	पूर्वाञ्चल	पोखरा	लुम्बिनी बौद्ध	नेपाल संस्कृत	कुल
प्रमाणपत्र	भर्ना	३३७५	११८	-	-	-	१०८९	४५८२
	उत्पादन	१३६७१	-	-	-	-	७०४	१४३७५
स्नातक	भर्ना	९०२६५	९६८४	२३७७२	१८४३५	-	१५१८	१४३६७४
	उत्पादन	५०७१३	१३०४	५८१३	१३६५	-	१०९९	६०२९४
स्नातकोत्तर	भर्ना	४५३१५	११०५	३१९५	१७२७	-	२२७	५१५६९
	उत्पादन	६७७१	३७९	८२३	३४२	-	२३३	८५४८
पिजिडी	भर्ना	-	५५	-	११	-	-	६६
	उत्पादन	-	१५	-	१०	-	-	२५
एम.फिल.	भर्ना	२४२	२४८	-	५६	-	-	५४६
	उत्पादन	२७	२३	-	२५	-	-	७५
पिएच.डी.	भर्ना	४७०	१००	-	-	-	१८०	७५०
	उत्पादन	४८	९	-	-	-	७	६४
अन्य	भर्ना	२३४१७९	-	-	-	१७	७५८	२३४९५४
	उत्पादन	-	-	-	-	-	२६२	२६२
कुल	भर्ना	३७३८४६	११३१०	२६९६७	२०२२९	१७	३७७२	४३६१४१
	उत्पादन	७१२३०	१७३०	६६३६	१७४२	-	२३०५	८३६४३
वी.पी. कोइराला स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान (भर्ना)				११५५				
चिकित्सा विज्ञान राष्ट्रिय प्रतिष्ठान (भर्ना)				२०३				
पाटन स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान (भर्ना)				६५				
जम्मा भर्ना				४३७५६४				

स्रोत: शिक्षा मन्त्रालय ।

स्वास्थ्य क्षेत्र

१३.४४ नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ ले स्वास्थ्यलाई जनताको आधारभूत अधिकारको रूपमा स्थापित गरेको छ । यही संवैधानिक व्यवस्था एवं क्षेत्रीय तथा अन्तर्राष्ट्रिय मञ्चमा जनाइएको प्रतिबद्धताअनुरूप गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवामा सबै नागरिकको पहुँच सुनिश्चित गर्ने कार्यमा सरकार क्रियशील रहदै आएको छ । यसै सन्दर्भमा सहश्राव्दी विकास लक्ष्य एवं नेपाल स्वास्थ्य क्षेत्र कार्यक्रम (दोस्रो) समेतका आधारमा कार्यक्रमहरू कार्यान्वयन गरी यस क्षेत्रको योगदानबाट गरिवी न्यूनीकरणमा सहयोग गर्दै आर्थिक सम्बृद्धिमा योगदान पुऱ्याउन स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालयले विगत वर्षदेखि सञ्चालनमा रहेका प्राथमिकताप्राप्त कार्यक्रमहरूलाई निरन्तरता दिदै आएको छ ।

१३.४५ नेपालले लिएको सहश्राव्दी विकास लक्ष्यमध्ये बाल तथा मातृ मृत्युदर न्यूनीकरणमा उत्साहजनक उपलब्धि हासिल भई सन् १९९६ को बाल मृत्युदर प्रति हजार जीवित जन्म ४३ बाट सन् २०११ मा ९ मा झरेको छ । यसैगरी सन् १९९६ को ५ सय ३९ प्रतिलाख जन्ममा रहेको मातृ मृत्युदर २ सय २९ जना प्रति लाखमा झरेको छ । उपरोक्त उपलब्धिका कारण नेपालले अन्तर्राष्ट्रियस्तरबाट सहश्राव्दी विकास लक्ष्य हासिल गर्ने क्रममा सहश्राव्दी विकास लक्ष्य ५ को मातृ मृत्युदरमा उल्लेख्य कमी ल्याई अन्तर्राष्ट्रियस्तरमा समेत सराहनीय कार्य गरी **"Motivational Award"** अन्तर्राष्ट्रिय पुरस्कार र **MDG Achievement Award** प्राप्त गरेको छ । यसका साथै कुष्ठरोग नियन्त्रणको क्षेत्रमा नेपालले सन् २०१० देखि कुष्ठरोग उन्मूलन भएको घोषण समेत गरेको छ । सन् २०१२ जुनमा जेनेभामा भएको Global Leaders Council for

Reproductive Health को अन्तर्राष्ट्रिय सम्मेलनले नेपालमा प्रजनन स्वास्थ्य क्षेत्रमा उल्लेख्य प्रगति हासिल गरेको भनी **Resolve Award** बाट समेत सम्मानित गरेको छ ।

तालिका १३ (श) : प्रमुख स्वास्थ्य सूचक र उपलब्धि

सहश्रवादी विकास सूचकाङ्क	लक्ष्य	उपलब्धि						
		एकाई	१९९१	१९९६	२००१	२००६	२००९	२०११
मातृ मृत्युदर प्रतिलाख	१३४	जना	५३९	५३९	४१५	२८१	२२९	२५०
कुल प्रजनन् दर प्रतिमहिला	२.५	जना	५.३	४.६	४.१	३.१	२.९	३.०
किशोरी प्रजनन दर (१५ देखि १९ वर्ष)	७०	प्रतिशत	-	१२७	११०	९८	-	९८
परिवार नियोजन साधन प्रयोग दर (Modern Methods)	६७	प्रतिशत	२४	२६.०	३५	४४	४५.१	४८
पाँच वर्ष मुनिको बाल मृत्युदर (प्रतिहजार)	३८	जना	१५८	११८.३	९१	६१	५०	५५
शिशु मृत्युदर (प्रतिहजार)	३२	जना	१०६	७८.५	६४	४८	४१	४४
नवजात शिशु मृत्युदर (प्रतिहजार)	१६	जना		४९.९	४३	३३	२०	३०
तौल नपुगेका वच्चा	२९	प्रतिशत		४९.२	४८.३	३८.६	३९.७	३४
एच.आइ.भी. संक्रमण दर (१५ देखि ४९ वर्ष)	०.३०	प्रतिशत	-	-	-	-	०.४९	-
टी.बी. पत्ता लागेको र उपचार भएको	८५ ९०	प्रतिशत	-	४८ ७९	७० ८९	६५ ८९	७१ ८८	७५ ८९
वार्षिक औलो प्रभावित संख्या प्रति हजार	-	-	-	०.५४	०.४०	०.२८	थक	थक

स्रोत: स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय ।

१३.४६ नियमित कार्यक्रमहरूलाई अभि प्रभावकारी रूपमा सञ्चालन गर्नका लागि विभिन्न नीतिगत व्यवस्था गरिएको छ जस मध्ये दीर्घकालीन योजना, सहश्रवादी विकास लक्ष्य, स्वास्थ्य क्षेत्र सुधार कार्ययोजना, तीन वर्षीय योजना र स्वास्थ्य क्षेत्रमा प्रयोगमा ल्याइएका विभिन्न ऐन तथा नियमहरूका आधारमा कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिएको छ । यसै गरी राष्ट्रिय खोप विद्येयक र राष्ट्रिय स्वास्थ्य बीमा नीतिको मस्यौदा निर्माण भएको छ । राष्ट्रिय जनस्वास्थ्य प्रयोगशाला नीति २०६९, राष्ट्रिय स्वास्थ्य सञ्चार नीति २०६९,

स्वास्थ्य क्षेत्रको ४ वर्षे मानव संसाधन रणनीति योजना र विपन्न नागरिक औषधी उपचार कोष निर्देशिका २०६९ स्वीकृत गरी कार्यान्वयनमा ल्याइएको छ ।

स्वास्थ्य सेवा र सुविधामा विस्तार

१३.४७ स्वास्थ्य सेवातर्फ रहेका स्वास्थ्य संस्थाहरू अस्पताल, शैया र जनशक्तिको विवरण देहायवमोजिम रहेको छ -

तालिका १३ (ख) : स्वास्थ्य संस्थाहरू तथा अस्पतालको संख्या, शैया तथा जनशक्तिको विवरण

विवरण	आर्थिक वर्ष					
	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०*
१. जम्मा स्वास्थ्य संस्थाहरू	४३९६	४३९२	४३९२	४३९३	४३९३	४३९३
क) अस्पताल	९४	१०२	१०२	१०२	१०५	१०७#
ख) प्राथमिकस्वास्थ्य केन्द्र	२१४	२१४	२०७	२०८	२०५	२०४
ग) स्वास्थ्य चौकी	६९९	६७६	११७६	१६९८	२१७५	२१७५
घ) आयुर्वेदिक औषधालय	२९३	२९३	२९१	२९१	२९३	२९३
ड) उपस्वास्थ्य चौकी	३१०४	३११४	२६१७	२०९५	१६१५	१६१५
२. अस्पताल शैया	६९४४	६९४४	६९४४	७०४९	७०३५	७२८५
३. जम्मा जनशक्ति	९१८४०	९२०१०	९२१८१	८२९९४	९२१५०	९३४९५
क) डाक्टर	१४५७	१६२७	१७९८	१७९८	१६५४	१९५४©
ख) परिचारिका	११६३७	११६३७	११६३७	१२६८१	११७५६	१२५५०
ग) कविराज	३९४	३९४	३९४	४०७	३९४	३९४
घ) वैद्य	३६०	३६०	३६०	३६०	३६०	३६०
ड) स्वास्थ्य सहायक (हे. अ., अ. हे. ब.)	७४९१	७४९१	७४९१	८०१३	८०१३	८५६३
च) स्वास्थ्य कार्यकर्ता (मा. शि. का.)	३१९०	३१९०	३१९०	३१९०	३१९०	३१९०
छ) स्थानीय स्वास्थ्य कार्यकर्ता (ग्रा.स्वा.का.)	३९८५	३९८५	३९८५	३९८५	२९८५	२९८५
ज) अन्य स्वास्थ्य कार्यकर्ता (महिला स्वा. स्वयंसेविका)						
समेत	६३३२६	६३३२६	६३३२६	५२५६०	६३३२६	६३३२६

© छात्रवृत्तिमा अध्ययन गरिएका ३५० डाक्टर समेत । # प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र र स्वास्थ्य केन्द्र समेत ।

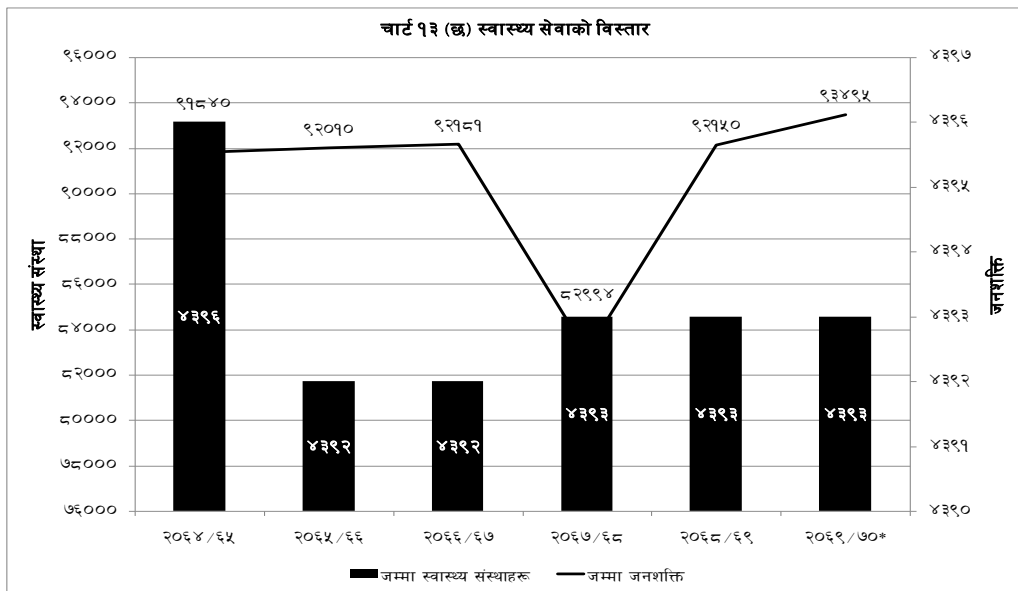
नोट: नयाँ स्वास्थ्य संस्था थप नभई स्तरोन्नती भएको हुँदा संख्या यथावत रहेको ।

* प्रथम आठ महिनाको ।

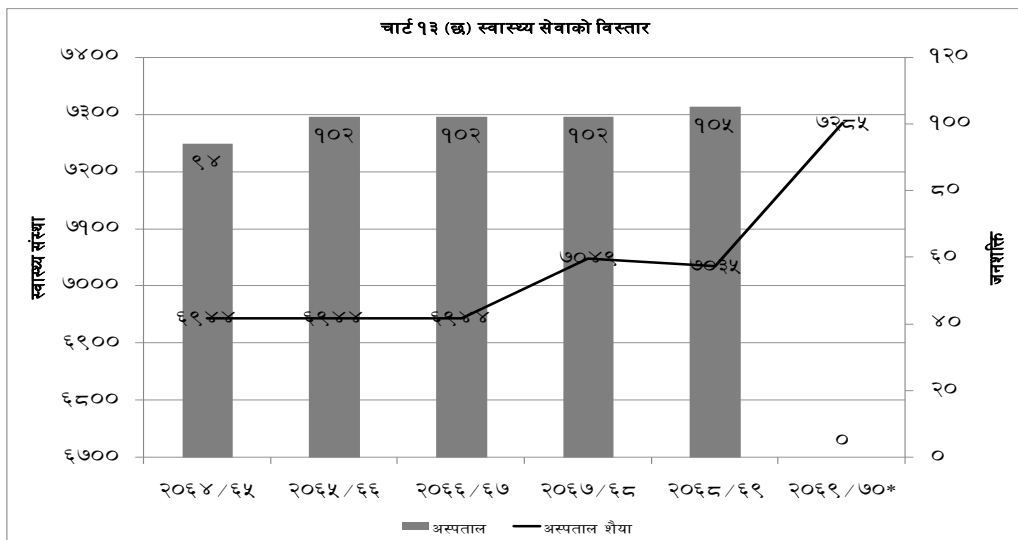
स्रोत: स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय ।

१३.४८ आर्थिक वर्ष २०६९/७० को फागुन महिनासम्ममा अस्पताल १ सय ७, स्वास्थ्य चौकी २

हजार १ सय ७५, आयुर्वेद अस्पताल तथा औषधालयहरू २ सय ९३, उप स्वास्थ्य चौकी १ हजार ६ सय १५, प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र २०४, पन्ध्र शैयाका अस्पताल ९ गरी जम्मा ४ हजार ३ सय ९३ बटा अस्पताल तथा स्वास्थ्य संस्थामा ९३ हजार ४ सय ९५ जना प्राविधिक तथा अप्राविधिक जनशक्ति स्वास्थ्य सेवामा कार्यरत रहेका छन् ।

स्रोत : स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय ।

स्रोत : स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय ।

१३.४९ विभिन्न आर्थिक वर्षमा स्वास्थ्य सेवातर्फ नेपालभरका सम्पूर्ण अस्पतालहरूबाट विभिन्न सेवा प्राप्त गरी लाभान्वित जनसंख्याको विवरण देहायबमोजिम रहेको छ -

तालिका १३ (स) : विकास क्षेत्रअनुसार अस्पतालको स्वास्थ्य सेवाबाट लाभान्वित भएका जनसंख्या

(हजारमा)

देश/विकास क्षेत्रअनुसार	आर्थिक वर्ष २०६७/६८			आर्थिक वर्ष २०६८/६९			आर्थिक वर्ष २०६९/७०*		
	भर्ना	बहिरंग	आकस्मिक	भर्ना	बहिरंग	आकस्मिक	भर्ना	बहिरंग	आकस्मिक
नेपाल/राष्ट्रिय	३९४७३३ (२.९७)	३९६९६२४ (३.३६)	६९७९४४ (२.९०)	४३०७७९ (८.९६)	३२९५६९९ (३.९७)	७६४३४४ (९.६३)	९६९९२८ (-३३.९९)	९३९००२२ (२९.०५)	३०७८५४ (-३०.४३)
पूर्वाञ्चल	९००९८	६३०३६३	९४२८६३	९३०५०४	७५३०७६	९९०९२९	४८४००	३४३७४८	८५६३०
मध्यमाञ्चल	९२७४८९	९०९५९५३	२५९७७९	९४४९०८	९२२३६४५	२७९९०९	३९९४२	२९२४६८	७७५९०
पश्चिमाञ्चल	९०२०५४	८६५९५६	९६३५८७	७५९९९	६६०९४५	९३९०९३	५६४२७	४२२३०३	८०६२६
मध्यपश्चिमाञ्चल	४३४५९	३८९८२२	५६७७३	४००५८	३५९८४८	५९५८५	९२२३७	९२४७००	२७९८३
सुदूर पश्चिमाञ्चल	३९७५३	२६७५३०	८२९५०	३८७९८	३०६९०५	९०२८३६	९३७२२	९२६८०३	३६९०५

* प्रथम आठ महिनाको ।

कोष्ठकभित्रको अंकले गत वर्षको तुलनामा भएको वृद्धि प्रतिशतलाई जनाउँदछ ।

स्रोत: स्वास्थ्य सेवा विभाग ।

१३.५० आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा गत वर्षको तुलनामा अस्पतालमा भर्ना भई स्वास्थ्य सेवाबाट लाभान्वित हुनेको संख्या ८.९६ प्रतिशत, बहिरंग सेवातर्फ ३.९७ प्रतिशत र आकस्मिक सेवातर्फ ९.६३ प्रतिशतले वृद्धि भएको छ । आर्थिक वर्ष २०६९/७० को आठ महिनामा गत आर्थिक वर्षको सोही अवधिको तुलनामा अस्पतालमा भर्ना भई स्वास्थ्य सेवा लिनेको संख्यामा ३३.९९ प्रतिशत, बहिरंगतर्फ २५.०९ प्रतिशत र आकस्मिकतर्फ ३०.४३ प्रतिशतले घटन गएको छ ।

तालिका १३ (ह) : विकास क्षेत्रअनुसार सबै प्रकारका बहिरंग सेवातर्फका विरामीको संख्यात्मक विवरण

देश/विकास क्षेत्रअनुसार	आर्थिक वर्ष			
	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६८/६९*	२०६९/७०*
नेपाल/राष्ट्रिय	९९,७०८,८०० (-५.६७)	२९,६७०,५७२ (९.९५)	९३,२३७,२२५	९९,५२०,५३६ (-९२.९६)
पूर्वाञ्चल	४,६४०,००३	४,५२०,०२५	२,९९९,९०८	२,७५२,५९९
मध्यमाञ्चल	५,७७४,६९७	६,७८५,७२९	३,९५३,२८९	३,२२५,५५६
पश्चिमाञ्चल	३,९८९,६७८	४,८९४,९३४	२,९७६,०००	२,३६८,०९०
मध्यपश्चिमाञ्चल	३,२७०,९०८	३,२२६,६३०	२,००८,९९५	९,९९८,८२२
सुदूर पश्चिमाञ्चल	२,०४२,३९४	२,२४४,०६२	९,३०७,९२९	९,२५५,६३७

* प्रथम आठ महिनाको

कोष्ठकभित्रको अंकले गत वर्षको तुलनामा भएको वृद्धि प्रतिशतलाई जनाउँदछ ।

स्रोत: स्वास्थ्य सेवा विभाग

१३.५१ बहिरंगतर्फ राष्ट्रियस्तरका सबै प्रकारका बहिरंग सेवा तर्फको विरामीको संख्यामा आर्थिक वर्ष २०६७/६८ को तुलनामा आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा ९.९५ प्रतिशतले वृद्धि भई बहिरंग सेवाबाट लाभान्वित हुनेहरूको संख्या २ करोड ९६ लाख ७० हजार ५ सय ७२ पुगेको छ भने आर्थिक वर्ष २०६८/६९ को प्रथम आठ महिनाको तुलनामा आर्थिक वर्ष

२०६९/७० को सोही अवधिमा बहिरंग सेवा तर्फका बिरामीको संख्या १२.९९ प्रतिशतले घट्न गई यसबाट लाभान्वित हुनेहरूको संख्या १ करोड १५ लाख २० हजार ५ सय ३६ रहेको छ ।

विस्तारित खोप एवं राष्ट्रिय पोलियो खोप कार्यक्रम

१३.५२ बाल मृत्युदरलाई कम गर्ने लक्ष्यसहित सञ्चालित विस्तारित खोप तथा पोलियो खोप कार्यक्रममा आर्थिक वर्ष ०६८/०६९ मा ७५ जिल्लामा रहेका ९ महिनादेखि १५ वर्षमुनिका बालबालिकाहरूलाई दादुरा-रूवेला खोप अभियान सञ्चालन गरिएको र ७५ वटै जिल्लामा दुई पटक राष्ट्रिय पोलियो खोप अभियान सञ्चालन गरिएको थियो । साथै २ सय जना छुट भएका तथा नया भर्ना भएका महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविकाहरूका लागि CBIMCI तालिम समेत सञ्चालन गरिएको थियो । यस कार्यक्रमबाट भएको प्रगति तालिका नं. १३ (क्ष) मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका १३ (क्ष) : विस्तारित खोप कार्यक्रमको विवरण

संख्यामा

सुचकांक	आर्थिक वर्ष २०६७/६८	आर्थिक वर्ष २०६८/६९	आर्थिक वर्ष २०६८/६९*	आर्थिक वर्ष २०६९/७०*
वि.सि.जि. भ्याक्सिन	६३७९६९ (४.०६)	६३२४२२ (-०.८६)	४७१३३५	३४८३६३ (-२६.००)
डि.पि.टि., हेपाटाईटिस वि (तेस्रो मात्रा)	६२७९९८ (१८.६४)	५९२६५८ (-५.६२)	४३०२४४	३९२६५२ (-२७.३३)
पोलियो (तेस्रो मात्रा)	६२३३५९	५९११३२ (-५.१६)	४३१९५४	३९२३५७ (-२७.३३)
दादुरा विरुद्ध खोप	५७५१५८ (२.५९)	५६९३६७ (-१.००)	४१८१३९	२९२९४९ (-२९.९३)
टिटानस खोप	३१०२८५ (४.६२)	५७०४६९ (८३.८५)	२०३१४३	२९९६८४ (४७.५०)
दादुरा रूवेला खोप अभियान	-	-		९६८५०९९
आइरन चक्की पाएका महिलाहरू	५५८५७५ (-१९.८६)	५२२६०६ (६.४३)		-
भाडापखालाका रोगीहरू दर्ता	३१०२६९ (-४५.१८)	१७५१९०४ (४६४)	२११५६७	७८९४९२ (२.७३)
जिंक र जीवनजलबाट उपचार	२७३४४८ (१८.१७)	१५९४०४४ (४८२.९४)	१८०५३३	७३६१०९ (३०७)
श्वास प्रश्वास रोगको उपचार	७६३०२३	९१९४३८ (२०.४९)	३२९४७५	४७५२०४ (४४.२३)

* प्रथम आठ महिनाको । कोषकभिन्नको अंकले गत वर्षको तुलनामा भएको वृद्धि प्रतिशतलाई जनाउँदछ ।

स्रोत: स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय ।

परिवार नियोजन, सुरक्षित मातृत्व एवं महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविका कार्यक्रम

१३.५३ प्रजननदरलाई प्रतिस्थापन तह र मातृमृत्युलाई १ सय ३४ प्रति लाख जीवित जन्ममा ल्याउने लक्ष्यसहित कार्यक्रम सञ्चालन गरिरहेको प्रजनन स्वास्थ्य कार्यक्रमबाट भएको प्रगति तालिका नं. १३ (त्र) मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका १३ (त्र) : प्रजनन स्वास्थ्य कार्यक्रमको प्रगति विवरण

सुचकाङ्क	एकाई	आर्थिक वर्ष			
		२०६७/६८	२०६८/६९	२०६८/६९*	२०६९/७०*
परिवार नियोजनको नयाँ प्रयोगकर्ता (अस्थायी साधन)	जना	६४२५३३	५९८६०४ (-६.८३)	४२७०७६	४१५००० (-२.८२)
परिवार नियोजनको नयाँ प्रयोगकर्ता (स्थायी बन्ध्याकरण)	जना	६२६००	५११८५ (-१८.२३)	३९२१५४	३२००० (-१८.४७)
परिवार नियोजनको लगातार प्रयोगकर्ता (लामो अवधिको अस्थायी साधन)	जना	२४२५५२१	२४४६२८६ (०.८५)	४६६३३०	१६२५४०० (२४८.५५)
चौथोपटक पूर्व प्रसूति सेवा लिएका संख्या	जना	३७०५६३	८९२५० (-७५.९१)	२६०२२९	४५३२१ (-१७.४१)
तालिम प्राप्त प्रसूति कर्मीबाट प्रसूति सेवा	जना	३२६५६३	३१५५०० (-३.३८)	१९००२८	१८५००० (-२.६४)
स्वास्थ्य संस्थामा सुरक्षित प्रसूति सेवा	जना	२५४४३९	३१८००० (२४.९८)	१९४२२०	१९४२२० (०.००)
दूर्गमका प्रसूति सेवालाइ प्रेषण सेवा	जना	५५	१६५ (२००.००)	२७	९९ (२६६.००)
आमा सुरक्षा कार्यक्रमबाट निःशुल्क प्रसूति सेवा लिएका	जना	२४५४३९	२९९९०१ (२२.१८)	१७४७९८	१७९९५० (२.९४)
प्रसूति पछिको सेवा (PNC)	जना	३८७२०१	४४१५८० (१४.००)	२७९२०९	५५८५० (-८०.००)
चौबिस घण्टे अत्यावश्यक प्रसूति सेवा	जिल्ला	२४	२६ (८.३३)	२६	२७ (३.८४)
पाठेघर खस्ने रोगको लागि स्क्रीनिङ्ग	जना	२५३७४	४१०८० (६१.८९)	१८७५०	५००१८ (१६६.७९)
पाठेघर खस्ने रोगको अपरेशन	जना	१२२४३	९०८१ (-२५.८२)	५२३४	३३४१ (-३६.१६)

* प्रथम आठ महिनाको ।

कोष्ठकभित्रको अंकले गत वर्षको तुलनामा भएको वृद्धि प्रतिशतलाई जनाउँदछ ।

स्रोत: स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय

क्षयरोग नियन्त्रण

१३.५४ आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा सञ्चालित कार्यक्रमबाट सम्भाव्य क्षयरोगीहरूको रक्त परीक्षण गरी DOTs प्रविधिबाट निःशुल्क औषधिउपचार गरिएको र २ सय २५ जनालाई MDRTB सम्बन्धी तालिम प्रदान गरिएको थियो । रोगथामका लागि विभिन्न माध्यमद्वारा सन्देशमूलक र चेतनामूलक सामग्रीहरू प्रसारण तथा स्वास्थ्यकर्मीलाई तालिम प्रदान गर्ने जस्ता कार्यक्रम र MDR विरामीका लागि होस्टेल स्थापना तथा सञ्चालन गरिएको थियो । यस कार्यक्रमका मुख्य मुख्य कामहरूको प्रगति विवरण निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ :

तालिका १३ (ज) : क्षयरोग कार्यक्रमको प्रगति विवरण

कार्यक्रम	इकाई	आर्थिक वर्ष २०६८/६९	आर्थिक वर्ष २०६९/७०
शंकास्पद विरामीको खकार परीक्षण	जना	१७८१४७	६८७७०
नयाँ खकारको स्लाइड परीक्षण	जना	४६५९९३	१८३८५३
फ्लोअप (खकार परीक्षण)	जना	५१८६९	-

इपिडिमियोलोजी, औलो तथा कालाजार नियन्त्रण, प्राकृतिक प्रकोप व्यवस्थापन

१३.५५ आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा १५ पटक महामारी रोग तथा प्राकृतिक प्रकोपबाट पीडितहरूको लागि उपचारात्मक शिविर सञ्चालन गरिएको, ४ हजार ८ सय वटा स्लाइडहरूको छड्के जाँच गरिएको, महामारी, सरूवा रोग, परजीवीबाट लाग्ने औलो तथा कालाजार रोग नियन्त्रण र प्राकृतिक प्रकोपबाट उत्पन्न हुने विभिन्न खालका रोगहरूको व्यवस्थापनलगायतका कार्यहरूलाई निरन्तरता दिदै सरूवा रोगहरूको सर्भिलेन्स, हात्तीपाइले, औलो, कालाजार नियन्त्रणका लागि कीटनाशक औषधि छर्ने कार्य, भूल वितरण, रेविज रोग नियन्त्रण र सर्पदंश पीडित मध्ये ६५ हजारलाई ARV औषधि वितरण गरी आवश्यक खोप सेवा प्रदान गर्ने जस्ता सेवाहरू उपलब्ध गराइएको थियो । ६५ लाख मानिसलाई हात्तीपाइले रोग नियन्त्रण र रोकथामको लागि औषधी खुवाइएको छ । त्यसै गरी डेंगु भाइरसको निदानको लागि विशेष कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको थियो भने वर्डफ्लुबाट हुने मानव संक्रमण हुने रोगको रोकथामको लागि विशेष कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको थियो । यसै गरी आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा चिकित्सक, नर्स तथा स्वास्थ्यकर्मीहरूलाई रेविज भ्याक्सिनको उचित प्रयोग तथा विषालु सपको टोकाई व्यवस्थापनसम्बन्धी अभिमुखीकरण तालिम दिइएको, हात्तीपाइले रोग निवारण अभियान सञ्चालन भएका १० जिल्लाहरूमा माइक्रोफाइलेरिमिया फ्लोअप सर्भे तथा २० जिल्लाहरूमा पोष्ट MDA सर्भे गरिएको छ ।

कुष्ठरोग नियन्त्रण

१३.५६ आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा कुष्ठरोग कार्यक्रम अन्तरगत एक लाख ७४ हजार एक सय १२ जना विरामी तथा छिमेकीको पारिवारिक परीक्षण गरिएको, २ हजार ९ सय १२ जना

कुष्ठरोगका विरामीलाई प्रति व्यक्ति रु. १ हजारका दरले यातायात खर्च वितरण गरिएको, १६ पटक चर्मरोग शिविर सञ्चालन गरिएको ६ सय ३३ जना कालाजारको रोगी दर्ता भएकामा ५ सय १ जनाको सफल उपचार भएको छ । त्यसै गरी आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा कुष्ठरोग प्रभावित जिल्लाहरूमा स्थलगत अध्ययन तथा स्थानीय स्तरमा व्यवस्थापन तथा प्रशिक्षण गरिएका विरामी तथा छिमेकीको पारिवारिक परीक्षण गरिएको, ७ सय जना नियमित उपचार गर्ने विरामीलाई रु १ हजारका दरले यातायात खर्च वितरण गरिएको छ ।

राष्ट्रिय जनसंख्या, स्वास्थ्य शिक्षा एवं सूचना तथा सञ्चार

१३.५७ जनसंख्यासम्बन्धी २० वर्षे दीर्घकालीन योजना Population Prospective Plan (PPP) ले तोके अनुसार साभेदारी मन्त्रालय/ आयोग बीच जनसंख्यासम्बन्धी कार्यक्रमहरूको छलफल समीक्षा गरी नियमित अनुगमन गर्ने कार्य भइरहेको छ । लैङ्गिक हिंसा अन्त्यसम्बन्धी कार्ययोजना, २०६८ अनुसार अस्पतालमा आधारित एकदर संकट व्यवस्थापन केन्द्र सञ्चालन निर्देशिका, २०६७ तयार भई यस आर्थिक वर्ष मा विभिन्न ७ वटा अस्पतालमा सो केन्द्रको स्थापना भई सञ्चालनमा रहेका छन् । जेष्ठ नागरिकका लागि पाटन अस्पताल, आर्युवेद शिक्षण अस्पताल त्रि.वि र भरतपुर अस्पतालमा ज्यारियाट्रिक वार्डको स्थापना गरिएको छ । देश भरिका ७५ वटै जिल्लाहरूमा "स्थानियस्तरको जनसंख्या कार्यक्रम" अर्न्तगत १७ वटा कार्यक्रम सञ्चालन भइरहेका छन् । जेष्ठ नागरिकसम्बन्धी Reference Manual तयार पारिएको, Gender Equity and Social Inclusion (GESI) अवधारणाका बारेमा मन्त्रालय र जिल्ला तहसम्मका कर्मचारी एवं स्वास्थ्यकर्मीहरूलाई तालिम एवं अभिमूखीकरण गर्ने कार्य सम्पन्न भएको छ । किशोर किशोरी तथा युवायुवती सर्वेक्षण, २०१०/२०११ सार्वजनिकीकरण भइसकेको र नेपालको जनसंख्या प्रतिवेदन नेपाली र अंग्रेजीमा प्रकाशन सम्पन्न भइसकेको छ ।

१३.५८ आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा जनस्वास्थ्य सेवा, वातावरणीय स्वास्थ्य, प्रजनन स्वास्थ्य, बाल स्वास्थ्य तथा खोप सेवा, धुम्रपानको असर, सर्ने तथा नसर्ने रोगहरू, रोग सर्नाका कारण, रोकथामका उपायका बारेमा सूचनामूलक तथा सन्देशात्मक सामाग्री एवं आम सञ्चारका माध्यमहरूबाट सूचना प्रवाह गर्ने लगायतका कार्यक्रमहरूलाई समेत निरन्तरता दिइएको छ । गत वर्षमा ६० पटक टिभी कार्यक्रम जीवनचक्र प्रशारणको, हाम्रो स्वास्थ्य विषयमा टिभी कार्यक्रम उत्पादन गरी ६० पटक प्रशारण गरिएको थियो । १५ हजार ३ सय ६० पटक श्रव्य/दृश्य माध्यमबाट स्वास्थ्यसम्बन्धी विज्ञापन, सूचना, विज्ञप्ति, सन्देश प्रशारण गरिएको, ५ सय ८५ पटक आमा सुरक्षा कार्यक्रमको श्रव्य/दृश्य/छापा माध्यमबाट विज्ञापन प्रशारण तथा प्रवर्द्धन गरिएको, महामारी रोकथाम तथा नियन्त्रणको लागि विभिन्न सञ्चार माध्यमबाट स्वास्थ्य सञ्चार कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको, “आमा” कार्यक्रमको पुनः प्रशारण गरिएको, ११ लाख २० हजार प्रति स्वास्थ्य शिक्षा सामग्री उत्पादन वितरण गरिएको, ५ सयपटक सामुदायिक स्वास्थ्य प्रवर्द्धन अभियान सञ्चालन गरिएको, २ हजार ५० जना विद्यालयका शिक्षकहरूलाई स्वास्थ्यसम्बन्धी विषयमा अभिमूखीकरण तालिम प्रदान गरिएको थियो ।

सामाजिक सुरक्षा

१३.५९ “सवैलाई निःशुल्क स्वास्थ्य” भन्ने अवधारणाअनुरूप उपस्वास्थ्य चौकीहरूबाट २५, स्वास्थ्य चौकीहरूबाट ३५, प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र एवं जिल्ला अस्पतालबाट ४० प्रकारका औषधिहरू निःशुल्क वितरण गर्नुका साथै २५ शैयासम्मका जिल्ला अस्पतालसहका स्वास्थ्य संस्थाहरूबाट निःशुल्क उपचार सेवा, सबै सरकारी स्वास्थ्य संस्थाबाट निःशुल्क प्रसूति सेवा प्रदान गरिदै आएको छ। सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रम अन्तर्गत भएको प्रगति तालिका नं. १३(कक) मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका १३ (कक) : सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रमको प्रगति विवरण

सुचकांक	आर्थिक वर्ष २०६७/६८	आर्थिक वर्ष २०६८/६९	आर्थिक वर्ष २०६८/६९*	आर्थिक वर्ष २०६९/७०*
वितरण गरिएका औषधिका प्रकार	२५	२५	२५	२५
स्वास्थ्य चौकी (प्रकार)	३५	३५	२५	३५
प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र (प्रकार)	४२	४२	४२	४२
अस्पतालबाट वालावालिका, वृद्ध, लोपोन्मुख जाति, महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविकालाई निःशुल्क उपचार	१८०७३०८	१७५७७८०२ (८७३)	१२०४८७२	८५२१९९९ (६०७)
अतिगरिब तथा गरिबहरूको निःशुल्क उपचार	४६७६२२	३०८९४३१ (५६१)	३११७४८	१२५५७९७ (३०३)
अपाङ्गहरूको निःशुल्क उपचार	४२३७४	१०३८३ (-७५)	२८२४९	४०१९ (-९६)
वृद्ध वृद्धाहरूको निःशुल्क उपचार	९५३६८	८५४०७ (-१०)	६३५७९	२९९५३ (-८३)
१५ वर्ष मुनिका बालकालिकाहरूको निःशुल्क मुटुरोगको शल्यक्रियासहितको उपचार	५९५	८६० (४५)	३९७	५९८ (६१)
७५ वर्ष माथिका जेष्ठ नागरिकको निःशुल्क मुटुरोगको शल्यक्रियासहितको उपचार	७५	२१० (१८०)	६३	१३९ (१२१)
आँखा उपचार केन्द्र स्थापना जिल्ला	१०	८	८	-
५० वर्ष माथिका नागरिकलाई निःशुल्क चस्मा वितरण	१५०००	१५०००	१५०००	५०००

* प्रथम आठ महिनाको।

कोष्ठकभित्रको अंकले गत वर्षको तुलनामा भएको वृद्धि प्रतिशतलाई जनाउँदछ।

स्रोत: स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय।

राष्ट्रिय एड्स तथा यौन रोग नियन्त्रण

१३.६० आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा १० जिल्लाका २ सय जनालाई AIT व्यवस्थापन प्रशिक्षक प्रशिक्षण तथा तालिम प्रदान गरिएको, १ सय ८० पटक महिला स्वयंसेविकाहरूलाई HIV सेवा तथा प्रेषणबारे तालिम प्रदान गरिएको, स्वास्थ्यकर्मीहरूलाई ४ समूहमा PMTCT तालिम प्रदान गरिएको साथै एच.आइ.भी./एड्स तथा यौनजन्य संक्रमित रोग विरूद्ध चेतना फैलाउन विभिन्न (छापा र विद्युतीय माध्यम) सञ्चार माध्यमको प्रयोग, स्वास्थ्यकर्मीहरूलाई सम्बन्धीत विषयमा तालिम प्रदान, एच.आइ.भी संक्रमित आमाबाट वच्चामा एच.आइ.भी भाइरस नसरोस् भन्नाका लागि निगरानी र एच.आइ.भी. संक्रमित भएकाहरूलाई एन्टीब्याक्टोभाइरल उपचार गराइएको थियो । त्यस्तै, निःशुल्क औषधिको उपलब्धता, ३ स्थानमा समुदायमा आधारित CB PMTCT सेवा विस्तार, ४ हजार २ सय पटक ARV औषधि सेवन गरिरहेका संक्रमित तथा PMTCT कार्यक्रममा आवद्ध गर्भवती महिला र ARV मा रहेका १५ वर्ष मुनिका बालबालिकाहरूलाई पौष्टिक आहार वितरण गरिएको थियो । साथै, ९९ पटक विभिन्न तहका स्वास्थ्यकर्मीहरूलाई विभिन्न प्रकारका स्वास्थ्यसम्बन्धी अभिमुखीकरण तथा तालिम प्रदान, १ सय १३ वटा ARV Center बाट औषधि वितरण र जिल्ला जनस्वास्थ्य कार्यालयमा DACC गठन गरी HIV/AIDs नियन्त्रणसम्बन्धी विभिन्न कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिएको थियो । यस्ता कार्यक्रमहरूलाई विगत वर्षहरूमा जस्तै आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा पनि निरन्तरता दिइएको छ । कैदी बन्दीहरूलाई एच.आइ.भी./एड्स सम्बन्धी कम्प्रीहेन्सिभ कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको, पुरुष समलिंगिहरूको लागि HIV/AIDs सम्बन्धी कम्प्रीहेन्सिभ कार्यक्रम सञ्चालन गरिनुका साथै, पुरुष समलिंगि, यौन व्यवसायी, सुइद्वारा लागु पदार्थ लिनेहरू, माइग्रेन्टहरू तथा कैदी बन्दीहरूको लागि गैर सरकारी संस्थासँग सेवा करारमा लिई सघन उपचार कार्यक्रम पनि सञ्चालन गरिएको छ ।

जनशक्ति विकास, अध्ययन तथा अनुसन्धान

१३.६१ आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा आकस्मिक सेवा, सुरक्षित प्रसूति सेवा, गर्भपतन सेवा, परिवार नियोजन सेवा, स्तरोन्नति तालिम तथा पुनर्ताजगी तालिम समेत गरी जम्मा ५ हजार २ सय ४३ जना स्वास्थ्यकर्मी र ५ हजार जना महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविकाहरूलाई आधारभूत तालिम प्रदान गरिएको थियो । त्यसैगरी, २ सय २५ जना स्वास्थ्यकर्मीहरूलाई MDR TB व्यवस्थापनसम्बन्धी तालिम दिइएको, ९ पटक समुदायमा आधारित स्वास्थ्यसम्बन्धी तालिम, ८० जना स्वास्थ्यकर्मीहरूलाई दाँत निकाल्ने आधारभूत तालिम, १ पटक नयाँ तथा पुराना कर्मचारीहरूलाई HMIS सम्बन्धी तालिम, ६ हजार ९ सय १६ पटक विभिन्न तहका स्वास्थ्यकर्मीहरूलाई विभिन्न प्रकारका स्वास्थ्य सम्बन्धी तालिम, नयाँ नियुक्ति भएका ६० जना ल्याब टेक्निसियन/ल्याब असिस्टेण्टलाई ३ हप्ताको सेवाकालीन तालिम ८४ जना स्वास्थ्यकर्मीहरूलाई पञ्चकर्म/योग/तथ्यांकसम्बन्धी तालिम, २४ पटक सुरक्षित गर्भपतन तालिम, दक्ष प्रसूति सेवा तालिम प्राप्त २३ जना स्वास्थ्यकर्मीहरूलाई पुनर्ताजगी तालिम दिइएको थियो । त्यसैगरी, २ स्थानमा सुरक्षित प्रसूति सेवा तालिमको पूर्वाधार विकास र २ स्थानमा सुरक्षित गर्भपतन सेवाको तालिम

केन्द्र विस्तार गरिएको थियो । निःशुल्क स्वास्थ्य कार्यक्रम, आमा सुरक्षा कार्यक्रम, डेंगुरोग, वर्ड फ्लु, सरूवारोग, परम्परागत औषधि, बीमा कार्यक्रम, नसर्ने रोगहरूको बारेमा अनुसन्धान गर्ने कार्य पनि सञ्चालन भएका छन् । चालु आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा ग्रामीण टेलिमेडिसिन कार्यक्रम सम्बन्धी तालिम प्रदान गरिएको, चूर्ण औषधी निर्माण बारे अगुवा कृषकहरूलाई व्यवसायिक खेती सम्बन्धी तालिम दिइएको, औलो कालाजार रोग प्रसारण गर्ने भेक्टरहरूको बानी व्यहोरा अध्ययन गरिएको थियो । आन्तरिक तथा वाह्य वायु प्रदूषणबाट स्वास्थ्यमा पार्ने प्रभाव सम्बन्धी अनुसन्धान गरिएको सुत्केरी र श्रीमान् तथा सासु बीच सुरक्षित मातृत्वसम्बन्धी अन्तरक्रिया कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको थियो ।

राष्ट्रिय जनस्वास्थ्य प्रयोगशाला

१३.६२ आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा विभिन्न जिल्ला/अञ्चल अस्पतालहरूमा ब्याक्टरोलोजी प्रयोगशाला सेवाको लागि औजार उपकरण खरिद, ६० जना नयाँ नियुक्ति भएका ल्याब टेक्निसियन/ल्याब असिस्टेण्टलाई ३ हप्ताको सेवाकालीन तालिम प्रदान गरिएको, १ सय जना प्याथालोजी सेवाका कर्मचारीलाई प्रयोगशालासम्बन्धी तालिम प्रदान र पाँचवटा जिल्लामा रक्त सञ्चार सेवा सञ्चालन गरिएको थियो । आर्थिक वर्ष २०६९/७० को फाल्गुन महिनासम्ममा ल्याब टेक्निसियन/ल्याब असिस्टेण्टलाई VCT/STI सम्बन्धी तालिम दिइएको, ल्याब टेक्निसियन/ल्याब असिस्टेण्टको लागि १५ दिने मलेरिया माइस्क्रोपि पुर्नताजकि तालिम दिइएका प्रयोगशालाको सबै शाखाहरूमा ल्याबरोटोरीको निर्माण तथा सञ्चालन गरिएको, ३५ स्थानमा सरकारी स्वास्थ्य संस्थाहरूको प्रयोगशालाको निरीक्षण तथा अनुगमनका साथै निजी मेडिकल सेन्टरहरूको निरीक्षण र स्वास्थ्य संस्थामा कार्यरत प्याथालोजी सेवाका १३० जना कर्मचारीहरूलाई गुणस्तरसम्बन्धी तालिम प्रदान गरिएकोछ ।

आयुर्वेदिक स्वास्थ्य सेवा

१३.६३ आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा आयुर्वेदिक, यूनानी र होमियोप्याथी विधिद्वारा उपचार एवं परामर्श गर्ने कार्यक्रमलाई गत वर्ष सरह निरन्तरता दिदै आयुर्वेद क्षेत्रमा आवश्यक दक्ष जनशक्ति उत्पादन एवं क्षमता विकास गर्ने उद्देश्यले कीर्तिपुरमा राष्ट्रिय आयुर्वेद तालिम तथा अनुसन्धान केन्द्र स्थापना गरी कार्य सञ्चालन गरिएको थियो । देशभर रहेका २ सय ९१ संस्थाहरूबाट १२ जनालाई पञ्चकर्म/योगा प्रशिक्षक प्रशिक्षण कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको, ८४ जना स्वास्थ्यकर्मीहरूलाई पञ्चकर्म/योगा/तथ्यांक सम्बन्धी तालिम दिइएको ३ पटक आयुर्वेद विशेषज्ञ स्वास्थ्य शिविर सञ्चालन गरिएको, आयुर्वेद आचारसंहिता तयार गरिनुका साथै ६ वटा आयुर्वेद स्वास्थ्य शिविर सम्पन्न गरिएको थियो । ७५ जिल्लाका जेष्ठ नागरिकलाई निःशुल्क आयुर्वेदिक स्वास्थ्य सेवा प्रदान गरिएको थियो । सिंहदरबार वैद्यखाना विकास समितिमार्फत कुष्ठादी मञ्जन लेबलिङ्ग र प्याकिङ्ग सुधार गरिएको च्यावनपरास तथा वाजिगर शक्तिको प्याकिङ्ग सुधार गरिएको थियो भने केन्द्रीयस्तरमा होमियोप्याथी र यूनानी विधिद्वारा स्वास्थ्य सेवा प्रदान भइरहेको छ । आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा १ सय ४५ जनालाई आयुर्वेद तथा आधुनिक

चिकित्सासम्बन्धी विभिन्न प्रकारका अभिमुखीकरण तथा तालिम, १० जना आर्युवेद चिकित्सकहरूलाई आर्युवेदसम्बन्धी विविध तालिम दिइएको र कविराजहरूलाई पञ्चकर्म/योगासम्बन्धी तालिम प्रदान गरिनुका साथै परम्परागत स्वास्थ्यकर्मी, धामी, भाँक्री, लामा, आम्चीसँग आयुर्वेद सेवा वारेमा छलफल गरिएको थियो । त्यस्तै, ७५ जिल्लामा जिल्लास्तरबाट १/१ पटक निःशुल्क आयुर्वेद शिविर सञ्चालन र जिल्लामा नमूना जडिबुटि उद्यान सञ्चालन गरिनुका साथै समुदायमा देखिने ढाड खुस्कने एवं गुदाजन्य रोगको लागि कटिस्तान, बस्ती तथा योगसम्बन्धी १ पटक विशेषज्ञ शिविर सञ्चालन गरिएकोका साथै ४५ जिल्लामा जेष्ठ नागरिकलाई निःशुल्क स्वास्थ्य संरक्षण, प्रवर्द्धनात्मक पञ्चकर्म/रसायन/योगसम्बन्धी तालिम समेत प्रदान गरिएको छ । नरदेवी आर्युवेद सिकित्सालयबाट पञ्चकर्म सम्बन्धी सेवा विस्तार गरिएको छ ।

नेपाल मेडिकल काउन्सिल

१३.६४ नेपाल मेडिकल काउन्सिल स्वास्थ्य क्षेत्रको एक स्वायत्त संस्था हो । यसले स्वदेश तथा विदेशबाट चिकित्साशास्त्रमा डिग्री/डिप्लोमा गरेका चिकित्सकहरूको दर्ता गर्ने, मुलुकभित्र खोलिने नयाँ मेडिकल/डेण्टल कलेजहरूको स्तर हेरी सञ्चालनको मान्यता दिने र विद्यार्थी भर्नाको स्वीकृति, न्यूनतम योग्यता निर्धारण गर्ने जस्ता कार्यहरू गर्ने गर्दछ । साथै, काउन्सिलले ऐन नियम विपरित कार्य गर्ने चिकित्सक तथा मेडिकल/डेण्टल कलेजहरूलाई कारवाही गर्नुका साथै गैरकानुनी तरिकाले चिकित्सा व्यवसाय सञ्चालन गर्ने कार्यलाई पनि रोक्ने कार्य गर्दछ । त्यसैगरी, नियमितरूपमा दर्ता प्रमाणपत्र परीक्षा (Licensing Exam) सञ्चालन, विभिन्न खालका स्वास्थ्य तथा चिकित्सा व्यवसायसँग सम्बन्धीत उजुरीहरूमाथि छानवीन र विदेशी चिकित्सकहरूको योग्यता हेरी अस्थायी दर्ता गर्ने लगायतका कार्यहरू गर्दै आएको छ ।

तालिका १३ (कख) : दर्ताको प्रकार र प्रक्रिया

विषय	पुरुष	महिला	जम्मा
Dental (BDS)	५०७	७१५	१,२२२
Medical (MBBS)	७,८१५	३,५४४	११,३५९
Medical and Dental	८,३२२	४,२५९	१२,५८१

१३.६५ २०६९ पौष १६ सम्म कुल २ हजार ९ सय ७५ जना विद्यार्थीहरूलाई Undergraduate Eligibility Certificate र ९ सय ७ जनालाई Post Graduate Eligibility Certificate प्रदान गरिएको छ ।

१३.६६ नेपाल मेडिकल काउन्सिलबाट सन् २०११ सम्म मान्यता प्राप्त गरेका मेडिकल कलेजहरू मध्ये एम.वि.वि.एसतर्फ ६ वटा, वि.डि.एस. तर्फ २ वटा, एम.वि.वि.एस. तथा पि.जी. तर्फ ४ वटा, एम.वि.वि.एस. तथा विडिएसतर्फ ३ वटा, एम.वि.वि.एस, वि.डि.एस तथा पि.जीतर्फ ५ वटा र वि.डि.एस तथा पिजी १ वटा कार्यक्रमहरू गरी कुल २१ वटा मेडिकल कलेजहरू सञ्चालमा रहेका छन् ।

१३.६७ नेपाल मेडिकल काउन्सिलमा २०६९ पुष १६ गतेसम्म २ हजार ६ सय १७ जना विशेषज्ञ चिकित्सकहरू दर्ता भएका छन् । यसको विवरण निम्नबमोजिम रहेको छ -

तालिका १३ (कग) : नेपाल मेडिकल काउन्सिलमा दर्ता भएका विशेषज्ञ चिकित्सकहरूको विवरण

क्र.सं.	विषय	आर्थिक वर्ष २०६८/६९ पौषसम्मको जम्मा			आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा थप संख्या			आर्थिक वर्ष २०६९/७० पौषसम्मको जम्मा		
		पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा
१.	General Practice	९७	२९	१२६	१६	२	१८	११३	३१	१४४
२.	E.N.T .	६३	१९	८२	४	१	५	६७	२०	८७
३.	Psychiatry	४३	४	४७	४	२	६	४७	६	५३
४.	Anesthesiology	१०१	३७	१३८	७	८	१५	१०८	४५	१५३
५.	Radiology And Imaging	१००	१६	११६	१७	२	१९	११७	१८	१३५
६.	Pediatrics	१५४	६५	२१९	११	५	१६	१६५	७०	२३५
७.	Nephrology	५	३	८	१	१	२	६	४	१०
८.	Master in Dental Surgery (MDS)	७९	५९	१३८	४	६	१०	८३	६५	१४८
९.	T.B. and Respiratory	७	१	८	०	०	०	७	१	८
१०.	Community Medicine/ Public Health	३५	१५	५०	५	४	९	४०	१९	५९
११.	Pharmacology	१६	२	१८	१	०	१	१७	२	१९
१२.	Obs + Gynae	७९	१६२	२४१	७	३९	४६	८६	२०१	२८७
१३.	M.S. (General Surgery)	२४४	११	२५५	१८	२	२०	२६२	१३	२७५
१४.	Orthopedics	१८७	१	१८८	१८	१	१९	२०५	२	२०७
१५.	Cardiology	७२	५	७७	०	०	०	७२	५	७७
१६.	Ophthalmology	७६	५८	१३४	७	४	११	८३	६२	१४५
१७.	Internal Medicine	२३१	२०	२५१	२३	३	२६	२५४	२३	२७७
१८.	Clinical Pathology	४२	४४	८६	१०	५	१५	५२	४९	१०१
१९.	Dermatology+Venereology	४६	२७	७३	६	२	८	५२	२९	८१

क्र.सं.	विषय	आर्थिक वर्ष २०६८/६९ पौषसम्मको जम्मा			आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा थप संख्या			आर्थिक वर्ष २०६९/७० पौषसम्मको जम्मा		
		पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा
२०.	Neurology	१४	३	१७	४	०	४	१८	३	२१
२१.	Gastroenterology	१४	२	१६	३	०	३	१७	२	१९
२२.	Urology	१७	०	१७	०	०	०	१७	०	१७
२३.	Surgical Oncology	१४	०	१४	१	०	१	१५	०	१५
२४.	Forensic Medicine	६	०	६	२	०	२	८	०	८
२५.	Microbiology	१०	४	१४	०	२	२	१०	६	१६
२६.	Nuclear Medicine	५	०	५	०	०	०	५	०	५
२७.	Physiology	२	०	२	१	१	२	३	१	४
२८.	Family Medicine	१	०	१	१	२	३	२	२	४
२९.	Anatomy	१	०	१	१	०	१	२	०	२
३०.	Pulmonology	-	-	-	१	०	१	१	०	१
३१.	Hepatology	-	-	-	१	०	१	१	०	१
३२.	Biochemistry	-	-	-	१	०	१	१	०	१
३३.	Radiotherapy	-	-	-	१	१	२	१	१	२
	Total	१७६१	५८७	२३४८	१७६	९३	२६९	१,९३७	६८०	२,६१७

स्रोत : नेपाल मेडिकल काउन्सिल

१३.६८ आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा विशेषज्ञ चिकित्सक तर्फ १ हजार ७ सय ६१ जना पुरुष र ५ सय ८७ जना महिला गरी जम्मा २ हजार ३ सय ४८ जना विशेषज्ञ चिकित्सक रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा पुरुषतर्फ १ सय ७६ र महिलातर्फ ९३ जना गरी २ सय २९ जना थप भई आर्थिक वर्ष २०६९/७० सम्म पुरुष १ हजार ९ सय ३७ र महिला ६ सय ८० गरी जम्मा विशेषज्ञ चिकित्सकको संख्या २ हजार ६ सय १७ रहेको छ। नेपालको जनसंख्याको तुलनामा विशेषज्ञ चिकित्सकको संख्या निकै कमी रहेको देखिन्छ।

स्वास्थ्य सम्बन्धी कार्यक्रम सञ्चालनबाट स्वास्थ्य क्षेत्रमा परेको प्रभाव विश्लेषण

१३.६९ परिवार नियोजन, सुरक्षित मातृत्व, बाल स्वास्थ्य, पोषण जस्ता कार्यक्रमहरूको सकारात्मक प्रभावले गर्दा आम जनताको औषत आयुमा बृद्धि, जन्मदरमा क्रमिक सुधार, मातृ तथा बाल मृत्युदरमा कमि आई कार्यशक्तिमा बृद्धि हुनुका साथै पारिवारिक खर्चमा कमि आएकोले ग्राहस्थ उत्पादनमा बृद्धि हुन गई अर्थतन्त्रमा सकारात्मक प्रभाव पर्न जाने कुरामा विश्वस्त हुन सकिन्छ। त्यसैगरी, स्वस्थ जनशक्ति नै अर्थतन्त्रको मूल आधार हो भन्ने मान्यतालाई आत्मसाथ गर्नु पर्दा हाल स्वास्थ्य क्षेत्रमार्फत् गरिदै आएको परिवार स्वास्थ्य, बाल स्वास्थ्यलगायत अन्य अत्यावश्यक स्वास्थ्य सेवाको नियमित प्रवाहले निश्चय नै देशको आर्थिक विकासमा प्रत्यक्ष/अप्रत्यक्ष योगदान पुर्‍याएको छ। गुणस्तरीय स्वास्थ्य जनशक्तिको उत्पादनका लागि उनीहरूको क्षमता विकासका विभिन्न कार्यक्रम एवं भौतिक पूर्वाधारको विकासले गर्दा भविष्यमा समेत देशको अर्थतन्त्रको सुदृढीकरणमा सकारात्मक प्रभाव पार्ने कुरामा विश्वास गर्न सकिन्छ। सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रम अन्तर्गत बाल स्वास्थ्य, अपाङ्ग, जेष्ठ नागरिक, सिमान्तकृत र दुर्गम क्षेत्रमा पुर्‍याएको स्वास्थ्य सेवाको प्रवाह र सचेतना कार्यक्रमले गर्दा आमनागरिकको व्यक्तिगत खर्च कम हुदै गएको खण्डमा गरिबी न्यूनीकरण भई अर्थतन्त्रको सुदृढीकरण गर्नमा राम्रो सहयोग पुर्‍याउने देखिन्छ। साथै, स्वास्थ्य क्षेत्रमा चालिएका नीतिगत एवं संस्थागत व्यवस्थाले समेत स्वास्थ्य क्षेत्रमा सकारात्मक उपलब्धिहरू हासिल भएका छन्।

महिला, बालबालिका तथा समाजकल्याण

१३.७० महिला बाल-बालिका, जेष्ठ नागरिक तथा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूका सम्बन्धमा नेपालले अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा गरेका प्रतिवद्धताहरूको सफल कार्यान्वयन र महिलाहरूको हालको स्थितिमा सुधारको लागि नीतिगत, संस्थागत र कानुनी व्यवस्था गरी विविध कार्यक्रमको माध्यमबाट सुधारका प्रयासहरू भएका छन् र यी कार्यक्रमले हालसम्म निरन्तरता पाइरहेका छन्।

१३.७१ महिला सशक्तिकरण, लैङ्गिक मूलप्रवाहीकरण र लैङ्गिक समानताको अवधारणालाई आत्मसात गर्दै राष्ट्रिय विकासको हरेक क्षेत्रमा महिलाको सहभागिता अभिवृद्धि गर्ने, महिला हकहित अधिकारको संरक्षण तथा प्रवर्द्धन गर्ने, बालबालिकाको नैसर्गिक अधिकारलाई संरक्षण गर्ने ज्येष्ठ नागरिक, अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको हकहितलाई सुनिश्चित गर्ने जस्ता उद्देश्यहरू हासिल गर्नका लागि मन्त्रालय र मातहतका निकायहरू मार्फत नेपालभर लागू हुने गरि नीति, ऐन र कानूनमा आवश्यक सुधारको क्रम सँगै आवधिक योजना वमोजिम कार्यक्रमहरू सञ्चालन भई रहेका छन्। चालु आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा महिला सशक्तिकरणका लागि नेपाल प्रशासन सेवामा प्रवेश गर्न चाहनेमध्ये राजपत्र तृतीय श्रेणीको लागि २ सय जना महिलालाई तयारी कक्षा सञ्चालन गरिएको छ भने राजपत्र अनंकितको लागि १५ जिल्लामा ६० जनाका दरले ९ सय जना महिलाका लागि तयारी कक्षा सञ्चालन गरिने कार्यक्रम रहेको छ। महिला बेचबिखन तथा ओसारपसारबाट पीडित/प्रभावितहरूका लागि ८ जिल्लामा सञ्चालित पुनःस्थापन

केन्द्रहरूबाट १ हजार १ सय १० जनालाई उद्धार गरिएको छ । घरेलु हिंसापीडित र प्रभावितका लागि १५ जिल्लामा सेवा केन्द्रमार्फत कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको छ ।

१३.७२ महिलाहरू सामाजिक तथा आर्थिक अवस्थामा तुलनात्मकरूपमा पछाडि परेको हालको स्थितिबाट पार पाउन नयाँ नेपालको स्थापना संगै सामाजिक तथा आर्थिक सशक्तीकरण गरिनुपर्ने आवश्यकता टङ्कारोरूपमा देखिएकोले लैङ्गिक समानताको लक्ष हासिल गर्न विभिन्न नीति तथा कार्यक्रम तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा ल्याइएका छन् । महिला विकास कार्यक्रमअन्तर्गत प्रवर्द्धित समूह, समिति, संस्था नै कार्यक्रमका मुख्य संवाहक हुन् । उनीहरूको भूमिका सक्रिय सहभागीबाट सक्रिय साभेदारको हैसियतमा बढाउन विगत देखि नै गाउँस्तरका तालिमलगायतका क्रियाकलाप सञ्चालन गर्ने जिम्मेवारी महिला समिति, संस्थालाई दिइएको छ । विकेन्द्रित विकास प्रक्रियामा लैङ्गिक मूलप्रवाहीकरणका लागि जिल्ला तथा गाविसस्तरसम्म अधिवाचन, अनुशिक्षण, सञ्चालीकरणलगायतमा जोड दिइएको छ ।

जेष्ठ नागरिक

१३.७३ ज्येष्ठ नागरिकहरूको उचित हेरचाह, स्वास्थ्य उपचार र रेखदेखका लागि पाँचै विकास क्षेत्रमा कम्तिमा १/१ वटा ज्येष्ठ नागरिक हेरचाह केन्द्र र ज्येष्ठ राष्ट्रिय प्रतिभाको सम्मान र सुरक्षाका लागि काठमाडौँमा पुष्पलाल सर्जक आश्रम स्थापना गर्ने गत वर्षको कार्यलाई आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा पनि निरन्तरता दिइएको छ भने तीन स्थानमा ज्येष्ठ नागरिक ग्राम स्थापना गर्ने कार्यको प्रारम्भ भएको छ । त्यस्तै, राष्ट्रिय जेष्ठ महासंघसँग सम्झौता गरी पाँचै विकास क्षेत्रमा Geriatric Care Giver Training सञ्चालन गरिएको छ । केन्द्रमा केन्द्रीय ज्येष्ठ नागरिक समन्वय समिति गठन गरिएको छ भने जिल्लामा जिल्लास्तरको ज्येष्ठ नागरिक समन्वय समिति गठन प्रक्रियाको समेत थालनी भएको छ ।

अपाङ्गता भएका व्यक्ति

१३.७४ अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूलाई उनीहरूको परिवार र समुदायमानै रही समाजको अभिन्न अङ्गको रूपमा अधिकार प्रयोग गर्न सहज बनाउने उद्देश्यले स्वास्थ्य, शिक्षा जीवन निर्वाह, सामाजिकीकरण र सशक्तीकरण अन्तर्गतका विविध कार्यक्रमका लागि अपाङ्गता सम्बन्धी काम गर्ने संस्थाहरूमार्फत समुदायमा आधारित पुनःस्थापना कार्यक्रम (CBR) आर्थिक वर्ष २०६६/६७ देखि ७५ वटै जिल्लामा विस्तार गरिएको छ । अपाङ्गताको शारीरिक स्थिति हेरी उनीहरूलाई आवश्यक पर्ने सहायक उपकरण जस्तै सेतो छडी, व्हिल चेयरहरू अनुदान प्राप्त अपाङ्ग क्षेत्रमा कार्यरत तीन विकास क्षेत्रका संस्थाहरूबाट विभिन्न जिल्लाहरूमा निःशुल्क वितरण भएका छन् भने अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको भौतिक पुहुँच तथा सञ्चार सेवा निर्देशिका, २०६९ जारी भएको छ । अपाङ्गता परिचयपत्र वितरण कार्यलाई सहज तुल्याउने उद्देश्यले अपाङ्गतापन पहिचान गर्न सजिलो हुने किसिमले Flip Chart निर्माण कार्य शुरू भएको छ । अपाङ्गता सम्बन्धी विधान राष्ट्रिय

तथा अन्तर्राष्ट्रिय कानून नीति अनुसार सञ्चालित कार्यक्रम सेवा सुविधा तथा अधिकार उपयोगमा सहजिकरण गराउने "अपाङ्गता स्रोत पुस्तिका" २०६९ प्रकाशित गरिएको छ ।

बाल अधिकार

- १३.७५ बालअधिकारको संरक्षण तथा सुनिश्चितताका साथै उनीहरूको सर्वोपरि विकासका लागि संवैधानिक, कानुनी, नीतिगत एवं संस्थागत प्रतिवद्धता र प्रयासहरू भइरहेका छन् । अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिवद्धताबमोजिम संयुक्त राष्ट्रसंघीय बालअधिकारसम्बन्धी महासन्धि, १९८९ को आवधिक प्रतिवेदन २०१०, बालबालिकाको बेचबिखन, बालवेश्यावृत्ति र बालअश्लील चित्रण जस्ता बालअधिकारसम्बन्धी महासन्धिको इच्छाधीन आलेख, २००० को प्रारम्भिक प्रतिवेदन तथा सशस्त्र द्वन्द्वमा बालबालिकाको प्रयोग विरुद्ध बालअधिकार महासन्धिको इच्छाधीन आलेख, २००० को प्रारम्भिक प्रतिवेदन तयार गरी संयुक्त राष्ट्रसंघीय बालअधिकार सम्बन्धी समितिमा पेश गरिएको छ ।
- १३.७६ कानुनी तथा नीतिगत व्यवस्थातर्फ बालगृह सञ्चालनसम्बन्धी शर्त तथा मापदण्डहरू, २०६९ स्वीकृत गरी लागु गरिएको छ । बालबालिकासम्बन्धी राष्ट्रिय नीति, २०६९ स्वीकृत भै लागु गरिएको छ । बालबालिकाका निम्ति दश वर्षे कार्ययोजनाको मध्यावधि मूल्याङ्कन गरी सो मूल्यांकनको आधारमा परिमार्जित गरिएको कार्ययोजना स्वीकृत भै लागु गरिएको छ ।
- १३.७७ संस्थागत, संरचनागत संयन्त्रहरूतर्फ महिला विकास विभागलाई महिला तथा बालबालिका विभागको रूपमा परिणत गरी ७५ जिल्लामा महिला विकास अधिकृतलाई बालकल्याण अधिकृतको रूपमा समेत तोकिएको छ । बाल अधिकार संरक्षण तथा प्रवर्द्धनका लागि दिगो सरकारी सवलीकरण कार्यक्रमलाई ७५ वटै जिल्लामा विस्तार गरिएको छ । त्यस्तै, केन्द्रमा बालन्याय समन्वय समितिको गठन गर्नुका साथै बालन्यायसम्बन्धी कार्यक्रम सञ्चालन भएका ४० जिल्लामा पनि बालन्याय समन्वय समिति गठन गरिएको छ भने यसै संस्थाका जिल्ला अदालतहरूमा बाल इजलास गठन भै बालन्यायसम्बन्धी कार्यहरू सम्पन्न भैरहेका छन् । South Asia Initiative to End Violence Against Children (SAIEVAC) स्थापना गरी स्थायी सचिवालय नेपालमा स्थापना गर्ने प्रक्रिया सम्पन्न भएको छ । हराएका बालबालिकाको खोजतलासको लागि काठमाडौँमा टोल फ्री नं. १०४ को सुविधासहित बालबालिका खोजतलास तथा समन्वय केन्द्रको स्थापना भई निरन्तर सञ्चालनमा रहेको छ । यस वर्ष १ हजार ५ सय ७८ जना बालबालिका हराएको भनी यस केन्द्रमा दर्ता भएकोमा ५ सय ४ जना बालक र ३ सय ७८ जना बालिका गरी ८ सय ८० जना फेला परेका र तिनलाई परिवारमा पुनःस्थापना गर्ने तथा विभिन्न बालगृहको संरक्षणमा पठाउने काम भएको छ । बालअधिकार हननका घटनालाई तत्काल सम्बोधन गरी आवश्यक कारवाही गर्नका लागि सञ्चालित हेल्पलाइन १०९८ (टोल फ्री नं.) लाई विभिन्न १३ जिल्लामा विस्तार गरिएको छ । विराटनगर, सप्तरी, वीरगञ्ज र बुटवलमा सञ्चालित हुँदै आएका बालकल्याण गृहहरू निरन्तर सञ्चालित भइरहेका छन् भने सिंहदरबार परिसरभित्र

महिला निजामती कर्मचारीका शिशुहरूका निम्ति दिवा शिशु स्याहार केन्द्र स्थापना गरी सञ्चालनमा आएको छ ।

१३.७८ यस वर्षदेखि विपद्मा परेका अनाथ, बेवारिस, असहाय बालबालिकाको सहयोग एवं संरक्षणका लागि ७५ जिल्लाका महिला तथा बालबालिका कार्यालयहरूमार्फत जिल्ला कल्याण समितिलाई निर्देशिका सहित प्रति जिल्ला ७५ हजारका दरले अनुदान उपलब्ध गराइएको छ । नेपाली बालबालिका विदेशी नागरिकलाई धर्मपुत्र, धर्मपुत्री ग्रहण गर्न दिने व्यवस्थालाई व्यवस्थित र प्रभावकारी तुल्याउन अन्तर्देशीय धर्मपुत्र, धर्मपुत्री व्यवस्थापन विकास समिति गठन आदेश २०६७, को अधीनमा रही आर्थिक वर्ष २०६९/७० प्रथम आठ महिनासम्ममा विभिन्न मुलकका विदेशी नागरिकहरूलाई ६ जना नेपाली बालबालिकाहरूलाई धर्मपुत्र, धर्मपुत्री हस्तान्तरण गरिएको छ ।

महिला सशक्तीकरण

१३.७९ महिला विकास कार्यक्रम अन्तर्गत लैङ्गिक समानता, महिला सशक्तीकरण एवं सामाजिक समावेशीकरणका पक्षमा सामाजिक परिचालन, लक्षित विपन्न महिलाको समूह गठन तथा संस्थागत विकास, आधारभूत एवं विषयगत प्रशिक्षणका माध्यमबाट अभिकार्य (Agency) प्रवर्द्धन, आर्थिक सशक्तीकरण, किशोरी विकासजस्ता क्रियाकलापहरू सञ्चालित छन् । जिल्लास्तरमा लैङ्गिक सम्पर्क निकाय (Focal Agency) को रूपमा रहेका महिला विकास कार्यालयहरूबाट अधिवाचन, समन्वय एवं सञ्जालीकरणको माध्यमबाट विकेन्द्रित विकास प्रक्रियाअनुरूप क्षेत्रगत विषयहरूमा लैङ्गिक मूलप्रवाहीकरण गर्न उल्लेखनीय योगदान पुगिरहेको छ । देशका ७५ वटै जिल्ला ३ हजार ५ सय ७० गाउँ विकास समिति तथा ४१ नगरपालिकाहरूमा महिला विकास कार्यक्रम कार्यान्वयन भैरहेको छ । महिला विकास कार्यक्रममा हालसम्म १ लाख २३ हजार ५ सय ७३ समूह अन्तर्गत ७ लाख ३६ हजार ४६ सदस्यहरूको प्रत्यक्ष सहभागिता रहेको छ । महिला विकास कार्यक्रम क्रमशः देशका सबै गा. वि. स. हरूमा विस्तार गर्ने नीति अनुरूप चालु आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा थप ६६ गाउँ विकास समिति मा यस कार्यक्रम लागु गर्ने लक्ष्य रहेको छ । साथै, लक्षित महिलाका आर्थिक क्रियाकलापको व्यवसायीकरणका लागि स्थानीय सम्भाव्यताका आधारमा वस्तु-विशेषका (Commodity-specific) व्यावसायिक समूहहरूको विकास एवं साभा उपयोगका बजार पहुँच सुविधाहरूको विस्तारमा प्राथमिकता दिइएको छ भने विद्यालयविमुख किशोरीहरूको बहुआयामिक विकासका लागि जीवनोपयोगी सीप, सूचना तथा परामर्श सेवा एवं जीविकोपार्जनका एकीकृत क्रियाकलापहरू सञ्चालन गर्ने व्यवस्था मिलाइएको छ । जिल्लाको समष्टिगत अवस्था भल्कने गरी केही जिल्लाको लैङ्गिक विकास प्रतिवेदन तयार पार्ने कार्यारम्भ गरिएको छ । महिला विकास कार्यक्रमहरूबाट प्राप्त भएका केही मुख्य मुख्य उपलब्धिहरूलाई देहायको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका १३ (कघ) : महिला विकास कार्यक्रमको मुख्य-मुख्य उपलब्धिहरू

क्र.स.	क्रियाकलापको नाम	एकाइ	आर्थिक वर्ष		
			२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९
फैलावट					
१.	कार्यक्रम सञ्चालित जिल्ला	सङ्ख्या	७५	७५	७५
२.	कार्यक्रम सञ्चालित गाउँ विकास समिति	सङ्ख्या	२,९६३	३,३६०	३,५७०
३.	कार्यक्रम सञ्चालित नगरपालिका	सङ्ख्या	३७	३७	४१
४.	कार्यक्रम सञ्चालित वडा	सङ्ख्या	१८,२५४	१९,५०७	२१३६२ (नगर पालिका समेत)
संस्थागत विकास					
५.	गठन भएका महिला समूह	सङ्ख्या	९७२४०	१०७,९५८	१,२३,५७३
६.	समूहमा सम्मिलित महिला दलित जनजाति अन्य	जना	५,५४,२६४	६५३,०८३	७,३६,०४६
६.१		जना	९०२८२	१०६,३६९	१,२४,५१६
६.२		जना	(१६.२९%)	(१६.२९%)	(१६.९१%)
६.३		जना	२०८८०९ (३७.६८%)	२१९,९५२ (३३.६८%)	२,५८,९१२ (३५.१८%)
७.	गठन भएका महिला समिति	सङ्ख्या	८,९३६	५,५४८	१३,११६
८.	दर्ता भएका महिला संस्था	सङ्ख्या	१,२४५	१,३२३	१,४३९
९.	तदर्थ महिला संस्था	सङ्ख्या	२९५	१०७	२२९
स्रोत परिचालन					
१०.	महिलाहरूको सामूहिक बचत	रु.(हजारमा)	१०,६०,२६३	१२,१६,२३३	१६,८५,७०८
११.	जम्मा लगानीमा रहेको	रु.(हजारमा)	९,९९,६४२	१४,१९,३४४	१५,७७,४७७
१२.	चालुकोष मूलधन व्याज	रु.(हजारमा)	१,०६,४५९	१,१९,८७४	१,२५,३४६
१२.१		रु.(हजारमा)	१,०१,००८	१,११,७८०	१,१६,५२७
१२.२		रु.(हजारमा)	५,४५१	८,०९४	८,८१९

स्रोत: महिला, बालकालिका तथा समाज कल्याण मन्त्रालय ।

१३.८० स्रोत परिचालनतर्फ महिलाहरूको सामुहिक वचत आर्थिक वर्ष २०६६/६७ को तुलनामा आर्थिक वर्ष २०६७/६८ मा १४.७१ प्रतिशतले बृद्धि भई रु. १ अर्ब २१ करोड ६२ लाख ३३ हजार रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा उक्त वचतमा गत वर्षको तुलनामा ३८.६० प्रतिशतले बृद्धि भई रु. १ अर्ब ६८ करोड ५७ लाख ८ हजार पुग्न गएको छ ।

समाज कल्याण

१३.८१ गैह्र सरकारी क्षेत्रमा हाल देखापरेका समस्याहरूलाई समयसापेक्ष र प्रभावकारी ढंगबाट अगाडि बढाउन वर्तमान समाज कल्याण ऐन, २०४९ लाई समयानुकूल संशोधन, परिमार्जन गरी समाज विकास ऐन निर्माण गर्ने गत वर्षदेखिको प्रयासलाई यस वर्ष पनि निरन्तरता दिइएको छ । यसबाट भएको प्रगति विवरण देहायअनुसार रहेको छ ।

तालिका १३ (कड) : समाज कल्याण परिषद्बाट स्वीकृत कार्यक्रम

विवरण	एकाई	आर्थिक वर्ष	
		२०६८/६९	२०६९/७०*
गैर सरकारी संस्था	वटा	४१७	३८२
अन्तर्राष्ट्रिय गैर सरकारी संस्था	वटा	५२	४८
स्वीकृत कार्यक्रम	वटा	१००१	६५७
स्वीकृत रकम	रु.		
(क) गैर सरकारी संस्था	हजारमा	८७,७९,२९१	४१,६७,७२९
(ख) अन्तर्राष्ट्रिय गैर सरकारी संस्था		६८,८५,२६९	१६,२९,२६२

* प्रथम आठ महिनाको ।

स्रोत: महिला, बालकालिका तथा समाज कल्याण मन्त्रालय ।

खानेपानी तथा सरसफाइ

खानेपानी तथा सरसफाइ, ग्रामीण एवं साना शहरी खानेपानी कार्यक्रम

१३.८२ सन् २०१७ सम्ममा सबैलाई स्वच्छ खानेपानी पर्याप्त मात्रामा सुलभ ढंगले उपलब्ध गराउने नेपाल सरकारको लक्ष्य र राष्ट्रिय तथा सहस्राब्दी विकास लक्ष्यलाई मध्यनजर राख्दै वातावरणीय सरसफाईतर्फ विभिन्न कार्यक्रमहरू सञ्चालनमा रहेका छन् । खानेपानी तथा सरसफाइ, ग्रामीण एवं साना शहरी खानेपानी कार्यक्रम अन्तर्गत भएको प्रगति विवरण देहायबमोजिम रहेको छ ।

तालिका १३ (कच) : खानेपानी तथा सरसफाई, ग्रामीण एवं साना शहरी खानेपानी कार्यक्रमको प्रगति

क्र. सं.	विवरण	इकाई	आर्थिक वर्ष	
			२०६८/६९	२०६९/७०*
१	खानेपानी तथा सरसफाई आयोजना	वटा	११४	-
	लाभान्वित संख्या	जना	२७५०००	-
३	क्रमागत आयोजनाका सम्पन्न भएका स्कीम	वटा	२५८	-
	लाभान्वित संख्या	जना	६०४००	-
४	खानेपानी प्रशोधन प्रणाली सम्पन्न	वटा	३	-
	लाभान्वित संख्या	जना	४१७००	-
५	वर्षातको पानी संकलन आयोजना	वटा	६	-
	लाभान्वित संख्या (विद्यार्थी र तिर्थालुसमेत)	जना	६०९८१	-
६	खुला दिसामुक्त क्षेत्र घोषणा			-
	(क) गाउँ विकास समिति	वटा	२६८	२८७
	(ख) नगरपालिका	वटा	१	१
	(ग) जिल्ला	वटा	१	२

* प्रथम आठ महिनाको ।

स्रोत: शहरी विकास मन्त्रालय ।

शहरी खानेपानी प्रणाली

१३.८३ आर्थिक वर्ष २०६८/६९ को उत्पादन बुद्धि कार्यक्रम अन्तर्गत भद्रपुर, विराटनगर, धरान, लहान, जनकपुर, गौर, कलैया, वीरगंज, हेटौँडा, भरतपुर, बुटवल र नेपालगंजमा जम्मा १२ गोटा डीप ट्युबवेलहरू निर्माण गर्ने लक्ष्य रहेकोमा धरान र जनकपुर बाहेक १० गोटा ट्युबवेल निर्माण कार्य सम्पन्न भई १ करोड ६० लाख लिटर पानी दैनिक उत्पादन गरिएकोले करिब ८३ हजार जनसंख्या लाभान्वित भएका छन् । त्यसैगरी आर्थिक वर्ष २०६६/६७ मा निर्माण सुरु गरिएको बुटवल खानेपानी सुदृढीकरण आयोजनाको दोस्रो चरणको कार्यको लागि आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा बजेट तथा कार्यक्रम स्वीकृत भई टेण्डर आह्वान भए पनि विभिन्न कारणले सम्झौता हुन नसकि पुनः चालु आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा टेण्डरको कार्य सम्पन्न भई सामान आपूर्ति कार्य प्रकृत्यामा रहेको छ । सो आयोजना यसै आर्थिक वर्षमा सम्पन्न गर्ने लक्ष्य रहेकोले दैनिक १ करोड लिटर पानी थप हुने र करीब ७० हजार थप जनसंख्या लाभान्वित हुने अपेक्षा गरिएको छ ।

युवा तथा खेलकुद

१३.८४ मन्त्रालयले युवा, खेलकुद तथा स्काउटसम्बन्धी विषयको अध्ययन, अनुसन्धान, सर्वेक्षण,

युवा जनशक्तिको लागि प्रशिक्षण प्रदान गर्नुका साथै राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय सम्बन्धको विकास जस्ता कार्यक्रमहरूमा आफ्नो सक्रिय सहभागिता जनाउँदै आएको छ । नेपाल स्काउट र राष्ट्रिय खेलकुद परिषद् जस्ता निकायहरूको सहयोगमा विभिन्न क्रियाकलापहरू सञ्चालन गरी देशमा योग्य, अनुशासित, प्रशिक्षित एवम् प्रतिस्पर्धी युवाहरू तयार पारी राष्ट्र निर्माणमा योगदान पुऱ्याउन, युवा शक्तिलाई समुचित परिचालन एवं खेलकुदको विकासबाट स्वस्थ तथा स्फूर्तरूपमा तिनीहरूलाई देशको आर्थिक, सामाजिक एवम् राजनीतिक तहमा नेतृत्वदायी भूमिकाका लागि तयार पार्न मन्त्रालय क्रियाशिल रहेको छ । त्यस्तै, मन्त्रालयले विगतका कार्यक्रमहरूलाई पनि निरन्तरता दिँदै परिवर्तित सन्दर्भमा देहायबमोजिमका नयाँ कार्यक्रमहरूको तर्जुमा एवं सञ्चालन गर्दै आइरहेको छ ।

राष्ट्रिय युवा परिचालन

१३.८५ राष्ट्रिय युवा नीति २०६६ ले तय गरेका नीतिको आधारमा १८ विषयमध्ये कुनै ९ विषय क्षेत्रहरूमा यो कार्यक्रम सञ्चालन भैरहेको छ । कृषि, लैङ्गीक हिंसाविरुद्ध जनचेतना कार्यक्रम तथा सीपमूलक तालिम, उद्यमशिलता र रोजगारी विषयक्षेत्रलाई प्राथमिकता दिई ९ वटा विषयक्षेत्रभित्र समावेश गर्नुपर्ने गरी युवाको लागि सशक्तिकरण तथा क्षमता अभिवृद्धि जस्ता कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरी राष्ट्रनिर्माणमा युवाहरूलाई सक्रिय रूपमा सहभागी गराउने उद्देश्य अनुरूप यो कार्यक्रम विगत वर्षहरूदेखि नै सञ्चालन हुदै आएको छ । यस कार्यक्रम अन्तर्गतको स्थानीय युवा साभेदारी कार्यक्रम ७५ वटै जिल्ला विकास समितिको कार्यालयमार्फत सञ्चालन हुदै आएको छ । ७५ वटै जिल्ला विकास समितिका कार्यालयमार्फत प्रति कार्यक्रम रु. ६८ हजार प्रदान गरी तोकिएका क्षेत्रहरूमा यी कार्यक्रमहरू सञ्चालित छन् । द्विपक्षीय सम्झौतानुसारको युवा अनुभव आदान प्रदानको लागि प्रारम्भिक चरणमा कार्य सुरु भै चिनीया युवा प्रतिनिधिमण्डललाई सन् २०१३ को मे/जुन महिनामा भ्रमण गर्न परराष्ट्र मन्त्रालयमार्फत आमन्त्रण गरिएको छ । युवा सूचना केन्द्र सञ्चालन तथा सुदृढीकरण कार्यक्रम अन्तर्गत ११ वटा युवा सूचना केन्द्रहरूलाई अन्तर्राष्ट्रिय गैर सरकारी संस्थाहरूको सहयोगमा नमुना युवा सूचना केन्द्रको रूपमा विकास गरी सञ्चालनमा ल्याइएको छ । युवासम्बन्धी उपयोगी सूचना प्रवाह गर्नका लागि रेडियो नेपालबाट प्रत्येक हप्ताको मंगलबार बिहान ८:१५ देखि ८:४० सम्म युवासम्बन्धी रेडियो कार्यक्रम सञ्चालन भैरहेको छ । युवा परिचालनतर्फको कार्यक्रमको प्रगति विवरण देहायबमोजिम रहेको छ ।

तालिका १३ (कछ) : युवा परिचालन तर्फको आर्थिक वर्ष अनुसारको कार्यक्रमको प्रगति विवरण

क्र सं	क्रियाकलाप	एकाई	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०*
(क)	युवा परिचालन तर्फ				
१	राष्ट्रिय युवा परिषद् स्थापना र संचालन	वटा	—	—	—
२	१८ क्षेत्रमा युवा साभेदारी कार्यक्रम				
	केन्द्र	संख्या	१४९	१९०	—
	जिल्ला	संख्या	४५०	४५०	—
३	युवा सूचना केन्द्रको क्षमता अभिवृद्धिका लागि अध्ययन, अनुसन्धान तथा कार्ययोजना निर्माण र युवा परिषद् विधेयक परिमार्जन समेत	केन्द्र	—	—	—
४	युवाका क्षेत्रमा कार्यरत अन्तर्राष्ट्रिय तथा राष्ट्रिय संस्थाहरू तथा युवा अवस्थाको Profile तयारीसम्बन्धी कार्यक्रम	पटक	—	—	—
५	अन्तर्राष्ट्रिय युवा दिवस	पटक	१	१	१
६	द्विपक्षीय सम्झौता अन्तर्गत सञ्चालन हुने	जना	३०	९९	—
	(क) युवा अनुभव आदान प्रदान कार्यक्रमहरू/महोत्सवमा सहभागिता				
	ख) आन्तरिक युवा आदानप्रदान कार्यक्रम	जना	४०	२५	प्रारम्भिक कार्य सम्पन्न
७	युवा सम्पर्क विन्दुहरूको कार्यशाला गोष्ठी	पटक	—	२	१
८	युवा सूचना केन्द्रहरू	जिल्ला	३५	७५	७५
९	युवा बुलेटिन/मन्त्रालयको गतिविधि प्रकाशन	पटक	१	१	—
ख युवा सशक्तिकरण तथा क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम					
१	राजनीतिक युवा सँगठनहरूको क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम	क्षेत्र	—		—
२	वेरोजगार युवाहरूलाई सीपमूलक तालिम	जना	—		—
३	युवा प्रतिभासम्मान तथा सहयोग	पटक	—		१

क्र सं	क्रियाकलाप	एकाई	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०*
	कार्यक्रम				
४	युवा सञ्चार रेडियो कार्यक्रम	पटक	१		—
५	युवा साहित्य प्रतियोगिता	पटक	१		—
६	युवा उत्तरदायी बजेटको खाका निर्माण	पटक	१		—
७	मन्त्रालयको O&M सर्भे कार्यक्रम	पटक	—		—
८	युवा विद्यार्थी राष्ट्रियसम्मेलन कार्यक्रम	पटक	५		—
९	युवा जागरण अभियान टि.भी. प्रसारण	पटक	१		—
१०	साभेदारी कार्यक्रमको प्रभाव मूल्यांकन	पटक	१		—
११	युवा सम्मिलित स्रोत पहिचान समिति निर्माण	पटक	१		—
१२	राष्ट्रिय युवा कार्यनीति निर्माण	पटक	१		—
१३	प्राथमिकता र विशेष प्राथमिकताका युवाका लागि क्षमता विकास तालिम कार्यक्रम	पटक	—		—
१४	युवा सूचना केन्द्र सञ्चालनसम्बन्धी निर्देशिका परिमार्जन तथा TOR निर्माण र अभिमुखीकरण गोष्ठी तथा मन्त्रालयको लागि सफ्टवेयर खरिद		—		२

* प्रथम आठ महिनाको ।

स्रोत : युवा तथा खेलकुद मन्त्रालय

खेलकुद तथा अतिरिक्त क्रियाकलाप

१३.८६ खेलकुद विकासका लागि प्रारम्भिक थलोको रूपमा रहेका विद्यालयहरूलाई केन्द्रबिन्दु बनाई प्रतिभाको खोजी, पहिचान, सम्मान र संरक्षण गर्ने उद्देश्यले जिल्ला, क्षेत्र र केन्द्रस्तरीय राष्ट्रपति रनिङ सिल्ड प्रतियोगिता (एथलेटिक्स र भलिबल) तथा मा. वि. स्तरीय छात्र/छात्रा फुटबल र क्रिकेट प्रतियोगिताहरू सञ्चालन हुदै आईरहेका छन् । फरक क्षमता भएका व्यक्तिहरूका लागि पारा ओलम्पिक र स्पेशल खेलकुद प्रतियोगिता सञ्चालन र खेलकुदको क्षेत्रमा विशेष प्रतिभा देखाउने खेलाडीहरूलाई सम्मान गरिदै आएको छ । खेलाडी र प्रशिक्षकहरूलाई प्रतिवन्धित औषधि सेवन विरुद्धको सचेतना कार्यक्रम सञ्चालनमा ल्याइएको छ । नेपाल स्काउटले चितवनको टिकौलीमा विशेष महत्वका साथ दोश्रो राष्ट्रिय जम्बोरी कार्यक्रम आयोजना गर्न लागेको छ । यस कार्यक्रमको प्रगति विवरण देहायबमोजिम रहेको छ -

तालिका १३ (कज) : खेलकुद तथा अतिरिक्त क्रियाकलापसम्बन्धी प्रगति विवरण

क्र.सं.	क्रियाकलाप	एकाई	आर्थिक वर्ष		
			२०६७/६८	२०६८/६९	२०६७/७०*
१.	विद्यालय खेलकुद विकास कार्यक्रम/प्रतियोगिता (छात्र/छात्रा)				
	राष्ट्रपति रनिङ शिल्ड (एथलेटिक्स र भलिबल)				
१.१	जिल्ला स्तरीय	जिल्ला	५६	६८	३३
१.२	क्षेत्र स्तरीय	क्षेत्र	५	५	—
१.३	केन्द्र स्तरीय	केन्द्र	१	१	—
२.	खेलकुद विकास कार्यक्रम/प्रतियोगिता				
२.१	मा. वि. स्तरीय छात्र/छात्रा फुटबल प्रतियोगिता	पटक	१	१	—
२.२	मा. वि. स्तरीय छात्र/छात्रा क्रिकेट प्रतियोगिता	पटक	१	—	—
२.३	छात्रा भलिबल प्रतियोगिता, पोखरा	पटक	—	१	—
२.४	विद्यालय खेलकुद शिक्षक तालिम तथा खेल सामग्री सहयोग	जना	१२९	९४	५७
२.५	पारा खेलकुद सहयोग कार्यक्रम (पारा ओलम्पिक, नेत्रहिन क्रिकेट, बहिरा क्रिकेट र अपांग फुटबल, एथलेटिक्स, बास्केटबल र टेबलटेनिस सहित)	केन्द्र	१	१	—
२.६	स्पेसल ओलम्पिक कार्यक्रम	केन्द्र	१	१	—
३.	खेदकुद विकास तथा तालिम कार्यक्रम				
३.१	खेलकुद सम्बन्धी राष्ट्रिय प्रतिभा सम्मान	केन्द्र	—	१	१
३.२	मन्त्रालयबाट अन्तर्राष्ट्रिय खेलकुदमा अध्ययन एवम् सहभागिता	केन्द्र	१	१	१
३.३	नेपाल स्काउटको दाश्रो राष्ट्रिय ज्याम्बोरी कार्यक्रम	केन्द्र	—	—	१
३.४	नेपाल स्काउट सञ्चालन अनुदान	पटक	१	१	१

* प्रथम आठ महिनाको ।

स्रोत : युवा तथा खेलकुद मन्त्रालय

राष्ट्रिय खेलकुद परिषद्

१३.८७ परिषद्ले “स्वास्थ्यका लागि खेलकुद, राष्ट्रका लागि खेलकुद” भन्ने मूल नाराका साथ खेलकुद प्रतियोगिताहरू सञ्चालनका लागि आवश्यक पर्ने भौतिक पूर्वाधारहरूको निर्माण तथा मर्मत सम्भारको कार्य, राष्ट्रिय एवम् अन्तर्राष्ट्रिय खेलकुद प्रतियोगिताहरूको

सञ्चालन तथा खेलाडीहरूलाई प्रशिक्षण दिई खेलमा सहभागी गराउनुका साथै तिनीहरूको बीमा, आजीवन भत्ता, दुर्घटना जस्ता उपचारमा सहयोग पुर्याउने जस्ता कार्यक्रम सञ्चालन गर्दै आएको छ ।

१३.८८ आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा खेलकुद प्रतिष्ठानमा १२० जनालाई तालिम संचालन, प्रशिक्षक परिचालन तथा अनुगमन १५० जना, खेलाडी उपचार तथा आकस्मिक दुर्घटना सहयोग १५ जनालाई र खेलकुद मैदान निर्माण ७४ वटा गरिएकोमा आर्थिक वर्ष २०६९/७० को प्रथम आठ महिनासम्ममा खेलकुद प्रतिष्ठानमा ८१८ जनालाई तालिम संचालन, प्रशिक्षक परिचालन तथा अनुगमन २० जना, खेलाडी उपचार तथा आकस्मिक दुर्घटनामा सहयोग ७ जनालाई गरिएको छ ।

संस्कृति

१३.८९ संस्कृतिका माध्यमबाट नेपालका भौतिक तथा अभौतिकरूपमा रहेका ऐतिहासिक, धार्मिक एवं सांस्कृतिक सम्पदाहरूलाई विश्व सामु परिचित गराउने नीति अवलम्बन गरिएको छ । देशमा रहेका मूर्त तथा अमूर्त सांस्कृतिक सम्पदाहरूको संरक्षण तथा सम्बर्द्धनमा फलत नेपाललाई विश्वसामु परिचित गराउन विभिन्न कार्यक्रमहरू सञ्चालन हुदै आएका छन् । मुलुकभित्र रहेका भौतिक र अभौतिक सम्पदाहरू संरक्षण र प्रवर्द्धन गर्दै सांस्कृतिक पर्यटन (Cultural Tourism) को विकास गरी त्यस्ता ऐतिहासिक, धार्मिक तथा सांस्कृतिक सम्पदास्थलहरूको अवलोकनबाट प्राप्त हुने आयले देशको आर्थिक विकास एवं स्थानीय बासिन्दाहरूको आर्थिकस्तर उठाउन समेत मद्दत पुग्न जाने हुनाले ती क्षेत्रहरूको विकासमा ध्यान दिन जरूरी भएको छ ।

१३.९० मुलुकमा रहेका विविध जात-जाति, भाषा-भाषी, धर्म, कला, संस्कृति, इतिहास एवं ऐतिहासिक धरोहरहरूको संरक्षण र विकास गर्न भौतिक सम्पदाहरूको संरक्षण, सम्बर्द्धन तथा अभौतिक सम्पदाहरूको संरक्षण, सम्बर्द्धन र निरन्तरतालगायत धार्मिक स्थलहरूको एकीकृत विकास, पुरात्तात्विक स्थलहरूको उत्खनन् एवं संरक्षण गरिनु जरूरी छ । त्यस्तै, पुरात्तात्विक वस्तुहरूको प्रदर्शनी, विभिन्न जातजाति एवं सामुदायका लोप भइसकेका र लोपोन्मुख सामग्रीहरूको संरक्षण एवं सम्बर्द्धन गरी त्यस्ता ज्ञान एवं सीपहरूको जनमानसमा जानकारी गराउन र पर्यटकहरूलाई त्यसतर्फ आकर्षित गराउन सक्नुमा नै आर्थिक विकासका प्रचुर सम्भावनाहरू रहेका हुन्छन् । समग्र भौतिक एवं अभौतिक सम्पदाहरूको संस्थागत विकासका लागि राष्ट्रिय संस्कृति नीति, २०६७ जारी गरिनुका साथै अभौतिक सांस्कृतिक सम्पदा परिषद्को गठन गरी मुलुकभरी छरिएर रहेका १०३ भन्दा बढी भाषाभाषी र १ सय २५ जातिहरूको अभौतिक सम्पदाहरूको संरक्षण नीति तर्जुमा गरी ती सम्पदाहरूको विकास गर्ने उद्देश्यले कानुनी व्यवस्था एवं आर्थिक स्रोत उपलब्ध गराउने कार्य हुदै आएको छ । आर्थिक वर्ष २०६७/६८, २०६८/६९ र २०६९/७० मा सञ्चालित संस्कृति प्रवर्द्धन, पुरात्तात्विक स्थल सुधार र विश्व सम्पदा संरक्षण आयोजना जस्ता कार्यक्रमहरू लक्ष्यअनुसार प्रगति हासिल भइरहेको छ । जसका कारण विभिन्न जातिहरूको विचमा सद्भाव र आत्मगौरवलाई अभिवृद्धि गर्ने अपेक्षा गरिएको छ । चालु आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा संस्कृति, पर्यटनतर्फ सञ्चालित विभिन्न

कार्यक्रमहरूबाट भएको धार्मिक, पुरातात्विक, ऐतिहासिक एवं साँस्कृतिक कार्यक्रमहरूमा गरिएको खर्चबाट देशका विभिन्न क्षेत्रमा रहेका धार्मिक, साँस्कृतिक एवं पर्यटकीय स्थलहरूमा स्वदेशी एवं विदेशी पर्यटकहरूको आगमनमा उल्लेख्य वृद्धि भएको छ। साथै लोपोन्मुख तथा सीमान्तकृत जातिहरूको लुकेर रहेको साँस्कृतिक परम्पराले प्रस्फुटन हुने मौका पाएको छ।

स्थानीय निकायबाट सामाजिक विकासतर्फ भएका कार्यहरू

१३.९१ समाजका जेष्ठ नागरिक, एकल महिला, दलित वर्ग, लोपोन्मुख आदिवासी जनजाति एवं अशक्त अपाङ्गता भएका नागरिकहरूको सामाजिक सुरक्षासम्बन्धी व्यवस्थालाई सुनिश्चित गर्न तथा सहज जीवनयापनका लागि सहयोग पुऱ्याउने लक्ष्य लिई सामाजिक विकासका निम्न कार्यक्रमहरू सञ्चालित छन् -

पञ्जीकरण कार्यक्रम

१३.९२ गाउँ विकास समितिको कार्यालय र नगरपालिकाको वडा कार्यालयका स्थानीय पञ्जीकाधिकारीको कार्यालय माफत, जन्म, मृत्यु, विवाह, सम्बन्ध विच्छेद र वसाई सराइका व्यक्तिगत घटनाहरू पञ्जिकृत गरिने कार्य हुँदै आएको छ। व्यक्तिगत घटना दर्ता कार्यक्रमलाई प्रभावकारी बनाउन र सर्वसाधारण नागरिकलाई सरल र सहज किसिमले व्यक्तिगत घटना दर्ताका प्रमाणपत्रहरू उपलब्ध गराउने उद्देश्य अनुरूप स्थानीय निकायबाट नै नेपाली र अंग्रेजी, दुवै भाषामा प्रमाणपत्र उपलब्ध गराउन, जन्म, मृत्यु तथा अन्य व्यक्तिगत घटना दर्ता सम्बन्धी अनूसूची फारामहरू संशोधन गरी आर्थिक वर्ष २०६९/७० बाट दुवै भाषामा प्रमाणपत्र दिने कार्यको प्रारम्भ गरिएको छ। JFPR Capacity Building for the Promotion of Legal Identity among the Poor in Nepal कार्यक्रम इलाम, भापा, काठमाण्डौ, ललितपुर, भक्तपुर, मुस्ताङ्ग, पाल्पा, रूपन्देही, दाङ्ग र कैलाली जिल्लामा सञ्चालनमा रहेको र पश्चिमाञ्चल क्षेत्रका ३ जिल्ला (मुस्ताङ्ग, पाल्पा र रूपन्देही) को सहभागिता व्यक्तिगत घटना दर्ता प्रणाली र व्यक्तिगत घटना सँग सम्बन्धीत तथ्यांकको प्रभावकारीता सम्बन्धमा Rapid र Comprehensive Assessment को कार्य सम्पन्न गरिएको छ। व्यक्तिगत घटना दर्ता सम्बन्धी अभिलेखलाई Computerize गरि व्यवस्थित गर्न Vital Events Registration System Software (VERS Software) को निर्माण गरी मोरङ्ग, सुनसरी, भक्तपुर, काठमाण्डौ, मकवानपुर, काभ्रे, बाँके जिल्लाका केही गाउँ विकास समितिहरूमा Software Installation को कार्य प्रारम्भ गरि सेवा उपलब्ध गराइएको छ। व्यक्तिगत घटना दर्तालाई सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रमसँग अद्यावधिक गर्ने कार्यलाई निरन्तरता दिई आइएको छ। वि.सं. २०६८ को र आर्थिक वर्ष २०६९/७० को प्रथम आठ महिनासम्मको व्यक्तिगत घटना दर्ताका विवरण देहायको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका १३ (कभ) : व्यक्तिगत घटना दर्ता सम्बन्धी विवरण तालिका

क्र.सं.	व्यक्तिगत घटना	विवरण	वि.सं. २०६८	आर्थिक वर्ष २०६९/७०*
१	जन्म दर्ता	महिला	२६५२०१	२४९३८
		पुरुष	३९३५३८	२६४९२
		जम्मा	६६२२३३	५१२३०
२	मृत्यु दर्ता	महिला	३४५०१	२३८४
		पुरुष	८६४४७	३८१८
		जम्मा	१२१८४९	६२०२
३	विवाह दर्ता		१८०१३१	११६८३
४	सम्बन्ध विच्छेद दर्ता		३५१	३५
५	बसाइ सराइ दर्ता		९१८२५	३९९९
६	बसाइ सरी गएको संख्या		१५७१३९	६८१२
	बसाइ सरी आएको संख्या		१७०८९३	८३००
	बसाइ सराई गर्ने जम्मा संख्या		३२८८९५	१५११२

*प्रथम आठ महिनाको ।

स्रोत: संङ्घीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालय

नोट: - जन्म, मृत्युको दर्तामा कतिपय जिल्लाबाट महिला र पुरुषको संख्या नछुट्याई एकमुष्ट प्राप्त हुने हुँदा जम्मामा फरक देखिएको ।

१३.९३ विक्रम सम्बत २०६८ मा जन्मदर्ता गराउनेको संख्या ६ लाख ६२ हजार २ सय ३३ रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०६९/७० को प्रथम आठ महिनासम्ममा उक्त संख्या ५१ हजार २ सय ३० रहेको छ । यसैगरी मृत्युदर्ता गराउनेको संख्या विक्रम सम्बत २०६८ मा १ लाख २१ हजार ८ सय ४९ रहेकोमा चालु आर्थिक वर्षको प्रथम आठ महिनासम्ममा उक्त संख्या ६ हजार २ सय २ मात्र रहेको छ ।

सामाजिक सुरक्षा (जेष्ठ नागरिक, अशक्त, अपाङ्ग लोपोन्मुख जाति तथा एकल महिला सुरक्षा व्यवस्था)

१३.९४ सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रम अर्न्तगत ७० वर्ष भन्दा माथिका सबै नागरिक र ६० वर्ष माथिका सबै दलित वर्गका नागरिक, कर्णाली अञ्चलका ६० वर्ष माथिका सबै नागरिक, ६० वर्ष माथिका सबै एकल महिला, ६० वर्ष मुनिका विधवा (एकल) महिला, लोपोन्मुख आदिवासी/जनजातिमा पर्ने सबै समूह, (कुसुण्डा, वनकरिया, राउटे, सुरेल, हायु, राजी, किसान, लेप्चा, मेचे, कुशवंडिया) सबै पूर्ण अशक्त अपाङ्गता भएका व्यक्ति, कोटा अर्न्तर्गत परेका ६ हजार ८ सय ७५ जना आंशिक अपाङ्गता भएका व्यक्ति तथा बालसंरक्षण अनुदान अर्न्तगत ५ वर्ष मुनिका दलित बालबालिका तथा कर्णाली अञ्चलका

५ वर्ष मुनिका सम्पूर्ण बालबालिकाहरूलाई तोकिए बमोजिम मासिक भत्ता वितरण गरिंदै आइएको छ । सामाजिक सुरक्षा भत्ता वितरण प्रणालीलाई सरल, सहज र पारदर्शी बनाउन आर्थिक वर्ष २०६७/६८ देखि पाइलट कार्यक्रमको रूपमा सञ्चालित १० जिल्लाका ५/५ वटा गाउँ विकास समिति र नगरपालिकाबाट हुने सामाजिक सुरक्षा भत्ता वितरणलाई बैकिङ प्रणालीमा आबद्ध गरिएकोमा त्यसबाट प्राप्त नतिजा र पृष्ठपोषण उत्साहजनक देखिएकोले चालु आर्थिक वर्षदेखि देशभरिका ५८ वटै नगरपालिका र सदरमुकाम भएका सबै गाउँ विकास समितिबाट वितरण गरिने भत्तालाई बैकिङ प्रणालीमा आबद्ध गरिएको छ । राउटेलाई मात्र मासिक रु. एक हजार प्रदान गरिंदै आएकोमा गत आर्थिक वर्षदेखि लोपोन्मुख आदिवासी/जनजातिका सबै समूहलाई मासिक रु. एक हजार प्रदान गरिएको छ । सामाजिक सुरक्षा भत्ता/वृत्ति/अनुदानलाई व्यवस्थित गर्न र बैकिङ प्रणाली मार्फत सामाजिक सुरक्षा भत्ता वितरणलाई प्रभावकारी बनाउदै लैजानको लागि सामाजिक सुरक्षा सञ्चालन कार्यविधि, २०६९ स्वीकृत गरी लागु गरिसकिएको छ । त्यसैगरी शाखा रहित बैकिङ प्रणाली मार्फत् सामाजिक सुरक्षा भत्ता वितरण गर्ने कार्यको प्रक्रिया शुरू भईसकेको छ, जसले बैङ्कका शाखा नभएका दुर्गम गाउँहरूमा समेत बैकिङ प्रणाली मार्फत रकम वितरण गर्ने कार्यलाई सहज तुल्याउने छ ।

तालिका १३ (क) : सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रम अन्तर्गत भत्ता वा वृत्ति विवरण

लक्षित समूह	मासिक दर (रु.)	आर्थिक वर्ष		
		२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०*
		संख्या	संख्या	संख्या
जेष्ठ नागरिक	५००	६३५९३८	६०५०२१	६६३६९३
जेष्ठ नागरिक (दलित)	५००	१२५८१९	१३०९१७	१७०८२५
जेष्ठ नागरिक (कर्णाली)	५००	३०७५८	१४०५६	२९६२६
६० वर्ष माथिका एकल महिला	५००	३१९७८१	२५८११३	३६१३५०
६० वर्ष मुनिका एकल महिला (विधवा)	५००	-	५३६३१२	२१९९३३
पुर्ण अपाङ्गता भएका व्यक्ति	१०००	१६२०२	१८२५२	२२१३८
आशिक अपाङ्गता भएका व्यक्ति	३००	६८५०	६८७५	६७७४
लोपोन्मुख आदिवासी/जनजाती	१०००	१९६८१	१९२९९	१८८२८
बालबालिका	२००	४०९१०५	४५८१३५	५५१९१६
कुल जम्मा		१५६४१३४	२०४६९८०	२०४५०८३

*प्रथम आठ महिनाको ।

स्रोत: संङ्घीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालय

समावेशी विकास

१३.९५ समावेशी विकासको अवधारणा अनुरूप आदिवासी/जनजाति, उपेक्षित, उत्पीडित र दलित, मधेशी, मुस्लिम, पिछडा वर्गका अतिरिक्त दुर्गम एवं विशेष क्षेत्र, गुम्बा व्यवस्था विकास कार्यक्रम र महिला तथा बालबालिकाका लागि विकेन्द्रित कार्ययोजना जस्ता कार्यक्रमहरू सन्चालनमा ल्याइएको छ। यसैगरी महिलाको विकास विना राज्यको समग्र विकास हुन नसक्ने भएकोले हरेक योजना तथा कार्यक्रममा महिलामैत्री र लैङ्गिक समानतामुखी कार्यक्रमहरूलाई अनिवार्य गरिएको छ। यसको निम्ति स्थानीयस्तरमा जिल्ला विकास समितिलाई समावेशी विकासको सम्पर्क बिन्दुको रूपमा स्थापित गर्न आवश्यक नीतिगत एवं संस्थागत विकासका प्रयासहरू भइरहेका छन्।

लोपोन्मुख आदिवासी/जनजाति उत्थान र चेपाङ विकास

१३.९६ देशका विभिन्न भौगोलिक स्थानमा बसोबास गर्ने आदिवासी जनजाति तथा चेपाङ जातिको सामाजिक, आर्थिक, साँस्कृतिक तथा शैक्षिक विकास एवं उत्थान गरी उनीहरूलाई राष्ट्रिय विकासको मूलधारमा सहभागी गराउने उद्देश्यले आर्थिक वर्ष २०५३/५४ देखि केन्द्रदेखि स्थानीय स्तरमा विविध कार्यक्रमहरू सञ्चालन हुँदै आएको छ। आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा १ सय ८२ जनालाई आधुनिक तरकारी खेती, पत्रकारिता, डकमी, विद्युत उपकरण मर्मत तालिम दिइएको छ। यसैगरी, ४ सय ४४ जना विद्यार्थीहरूलाई छात्रवृत्ति प्रदान, २ सय ८० जना अपाङ युवाहरूमा रोजगारमूलक, चेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन, ४८ वटा जातीय संघसंस्था मार्फत चेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन, २ हजार महिलाहरू सशक्तीकरण कार्यक्रमबाट लाभान्वित साथै ६ वटा जिल्लाहरूमा चेपाङ विकास कार्यक्रम सञ्चालन भएका थिए। आर्थिक वर्ष २०६९/७० को प्रथम आठ महिनामा २४ वटा आदिवासी जनजातिहरूको साँस्कृतिक सम्पदाहरू संरक्षण र सम्वर्द्धन कार्यक्रम, ३५ वटा संस्थाबाट सञ्चालित चेतनामूलक कार्यक्रमबाट १ हजार जना लाभान्वित भएका छन् भने महिला सशक्तीकरण कार्यक्रमले १ हजार जना महिलाहरूमा लैंगिक हिंसा तथा हक अधिकार प्रति जागरूक गरेका छन्। ३० वटा युवा संस्थाबाट युवाहरूमा सचेतना तथा रोजगारमूलक कार्यक्रम सञ्चालन भएको छ भने ७ वटा अपाङ उत्थान कार्यक्रम सम्पन्न र केन्द्रिय जातीय संस्थाहरूको कार्यालय सञ्चालनमा सहयोग पुगेको छ।

उपेक्षित, उत्पीडित र दलित वर्ग उत्थान

१३.९७ सामाजिक एवं आर्थिकरूपले अत्यन्तै पिछडिएको अवस्थामा रहेको दलित समुदायको समग्र विकास गरी उनीहरूलाई विकासको मूल प्रवाहमा ल्याउन २०५४ देखि यो कार्यक्रम सञ्चालनमा आएको हो। आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा ६ सय २० जनालाई उच्च शिक्षा छात्रवृत्ति, ५ वटा निःशुल्क स्वास्थ्य शिविर सञ्चालन, ५ वटा खानेपानी योजना निर्माण, ७ वटा रोजगारमूलक तालिम कार्यक्रम सञ्चालन तथा २ सय जनालाई लोक सेवा आयोगको तयारी कक्षा सञ्चालन गरिएको थियो। आर्थिक वर्ष २०६९/७० को प्रथम आठ महिनामा ३६ पटक रेडियो नेपालबाट चेतनामूलक कार्यक्रम दलितका

आवाज सञ्चालन गरिएको, जेहन्दार विद्यार्थी पुरस्कार २४ जना र ४ सय ७० जनालाई छात्रवृत्ति वितरण गरिएको, १ सय ६८ जनालाई लोकसेवा आयोग तयारी कक्षामा सहभागी गराइएको तथा ३६ जनालाई सिलाई कटाई सम्बन्धी तालिम दिइएको छ ।

पिछडिएको समुदाय उत्थान विकास

१३.९८ मधेशी, मुस्लिम एवं पछाडि परेका वर्ग र अन्य अल्पसंख्यकहरूको हित अनुकूल नीति निर्माण गरी उनीहरूको आर्थिक, सामाजिक र सांस्कृतिक स्थितिमा सुधार गर्ने हेतुले नेपाल सरकारको आफ्नै श्रोतमा आर्थिक वर्ष २०६४/६५ देखि २६ जिल्लामा यो कार्यक्रम सञ्चालनमा आएको हो । आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा कार्यशाला गोष्ठी ३ वटा सम्पन्न गरिएका थिए भने पिछडा वर्ग उत्थान कार्यक्रम ३ र मुस्लिम वर्ग उत्थान कार्यक्रम १ वटा गरिएका थिए । आर्थिक वर्ष २०६९/७० को प्रथम आठ महिनामा पनि १ वटा कार्यशाला गोष्ठी, १ वटा पिछडा वर्ग एकल महिला उत्थान कार्यक्रम सम्पन्न हुनुका साथै २ सय ५ जना जेष्ठ नागरिकहरूलाई सम्मान गरिएको छ ।

राष्ट्रिय दलित आयोग

१३.९९ दलितहरूको हक हित संरक्षण र समग्र विकासको लागि गठन भएको राष्ट्रिय दलित आयोगले मुख्यतः दलित सम्बन्धी नीति निर्माण गर्ने, दलितहरूको परम्परागत सीपको अध्ययन गर्ने भूमिहीन दलितको तथ्यांक संकलन एवं विश्लेषण गर्ने, सामाजिक जागरण र न्याय सम्बन्धी कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने, दलित सम्बन्धी कार्यक्रमहरूको समन्वय र संयोजन गर्ने तथा दलित तथ्यांक स्रोत केन्द्रको विकास गर्ने जस्ता कार्यहरू २०५८ साल देखि गर्दै आएको छ । आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा सेवाप्रदायकलाई दलित मैत्री बनाउन एक वटा अभिमूखीकरण कार्यक्रम सम्पन्न भएको, दलित सूचना केन्द्र प्रवर्द्धन गरिएको, दलित सवालमा विभिन्न सरकारी निकाय, गैर सरकारी संस्थासँग समन्वयका लागि छलफल तथा अन्तरक्रिया गरिएको थियो भने आर्थिक वर्ष २०६९/७० को प्रथम आठ महिनामा जातीय भेदभाव तथा छुवाछुत सम्बन्धी अन्तरक्रिया तथा छलफल कार्यक्रम १७ वटा, दलित समुदायको परम्परागत पेशा संरक्षण र आधुनिकीकरण गर्ने सम्बन्धी कार्यक्रम ५ वटा र समस्याग्रस्त अन्तरजातीय जोडिलाई ऐनबाट संरक्षण र प्रारम्भिक सहयोग कार्यक्रम ५ वटा सम्पन्न गरिएका छन् ।

दुर्गम एवं विशेष क्षेत्र विकास

१३.१०० नेपालका उत्तरी भू भागका सीमावर्ती जिल्लाहरू र भौगोलिक दृष्टिकोणले अत्यन्त विकट एवं आर्थिक दृष्टिकोणले अत्यन्त पिछडिएका २२ जिल्लामा गरिवी निवारणलाई सघाउ पुऱ्याउने गरी लक्षित कार्यक्रमको रूपमा दुर्गम क्षेत्र विकास कार्यक्रम सञ्चालनमा रहेको छ । शुरुमा २०२२ सालमा चार हिमाली जिल्ला हुम्ला, मुस्ताङ, सोलुखुम्बु (नाम्चे बजार) र ताप्लेजुङको भौतिक पूर्वाधार तयार गर्ने कार्यबाट प्रारम्भ भएको यो कार्यक्रम हाल २२ जिल्लामा सञ्चालन भइरहेको छ । यस कार्यक्रम अन्तर्गत आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा १९ वटा भोलुङ्गे पुल निर्माण, २० वटा साना सिंचाइ आयोजना, १६.५ कि. मि. घोडेटो वाटो निर्माण, १० वटा खानेपानी आयोजना र १६ वटा

विद्युतीकरण आयोजना सम्पन्न भएका थिए । आर्थिक वर्ष २०६९/७० को प्रथम आठ महिनासम्ममा ६ वटा भोलुङ्गे पुल निर्माण सम्पन्न, १ वटा विद्युतीकरण आयोजना र २ वटा सिंचाई आयोजना निर्माण सम्पन्न भएको छ ।

बौद्ध दर्शन प्रवर्द्धन, गुम्वा विकास समिति

१३.१०१ देशभित्र छरिएर रहेका गुम्वा तथा गुम्वामा रहेका महत्वपूर्ण पुरातात्विक वस्तु तथा सार्वजनिक सम्पत्तिहरूको संरक्षण, सम्बर्द्धन र विस्तार गर्न यो कार्यक्रम सञ्चालन भएको हो । आर्थिक वर्ष २०६८/०६९ मा यस कार्यक्रम अन्तर्गत ८ वटा गुम्वा सर्भेक्षण, १ पटक लामा अध्ययन भ्रमण कार्यक्रम, २ पटक धर्मदेशना कार्यक्रम, २ सय ६० वटा प्राचीन गुम्वा संरक्षण कार्यक्रम र २० वटा सोलार वितरण कार्य सम्पन्न भएको थियो । आर्थिक वर्ष २०६९/७० को प्रथम आठ महिनामा बौद्ध दर्शन अध्ययन अनुसन्धान भ्रमण कार्यक्रम अन्तर्गत लामा धर्मगुरु, पदाधिकारी तथा कर्मचारी सहितको टोलीबाट सिक्किमका विभिन्न धर्मस्थलहरूको भ्रमण गरिएको, बौद्ध दर्शन सम्बन्धी श्रव्यदृश्य कार्यक्रम अन्तर्गत “शान्तिको यात्रा” नामक टेलिभिजन कार्यक्रम प्रत्येक मंगलबार प्रसारण गर्ने गरिएको, धर्मदेशना कार्यक्रम अन्तर्गत नवलपरासी र सुनसरी जिल्लामा कार्यक्रम सम्पन्न भएको छ ।

महिला तथा बालबालिकाहरूका लागि विकेन्द्रित कार्ययोजना

१३.१०२ युनिसेफको अनुदान सहयोगमा देशभरका २३ जिल्लाहरू (पाँचथर, सुनसरी, उदयपुर, सप्तरी, काभ्रे, चितवन, पर्सा, नवलपरासी, तनहुँ, कास्की, कपिलवस्तु, दाङ, रूकुम, जाजरकोट, कालिकोट, जुम्ला हुम्ला, मुगु, डोल्पा डडेल्धुरा, बझाङ, बाजुरा र अछाम) का ३ सय ८६ गाविस तथा १४ वटा नगरपालिकामा यो कार्यक्रम सञ्चालनमा रहेकोमा सन् २०१० को डिसेम्बरबाट सुनसरी, काभ्रेपलान्चोक, चितवन, तनहुँ र कास्की गरी ५ वटा जिल्ला विकास समितिमा आन्तरिकीकरण भएको छ । आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा अधिल्लो वर्ष सञ्चालित कार्यक्रमहरूलाई निरन्तरता दिइनुका साथै बालमैत्री स्थानीय शासनको अवधारणामा आधारित भएर निश्चित सुचकहरू तयार पारी कार्यक्रमलाई अगाडि बढाइएको छ । यसको साथै स्वास्थ्य तथा पोषण कार्यक्रम ५० वटा, बाल संरक्षण कार्यक्रम ७५, शैक्षिक कार्यक्रम ९५ र वास कार्यक्रम ३० वटा सम्पन्न भएको थियो ।

स्थानीय स्वायत्त शासन तथा सामुदायिक विकास

१३.१०३ स्थानीय शासन तथा सामुदायिक विकास कार्यक्रम (LGCDP) अन्तर्गत स्थानीय निकायलाई उपलब्ध गराउने कुल पूँजीगत अनुदान रकममा लक्षित वर्गलाई छुट्टाइएको ३५ प्रतिशत रकम मध्ये महिला (१० प्रतिशत), बालबालिका (१० प्रतिशत) र पिछ्छाडिएका वर्ग/पछ्छाडि पारिएका वर्ग (१५ प्रतिशत) का लागि विनियोजन गर्नु पर्ने नीति अवलम्बन गरिएको छ । लैगिंक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण नीति कार्यान्वयन गर्ने १० जिल्लामा गरिएको नूतना परीक्षणमा यसबाट महिला, बालबालिका र अन्य पिछ्छाडिएका वर्ग तथा समुदायका अन्य वर्गको माग र आवश्यकतामा आधारित कार्यक्रम तर्जुमा तथा

कार्यान्वयनमा लक्षित समूहको सहभागितामा वृद्धि भएको छ । स्थानीय जनतालाई बढीभन्दा बढी योजना तर्जुमा प्रक्रियामा संलग्न गराउने उद्देश्यले ४६ हजार ६ सय ५८ जना वडा नागरिक मञ्च र नागरिक सचेतना केन्द्रका सदस्यहरूलाई स्थानीय योजना तर्जुमा तालिममा सहभागी गराइएको छ ।

तालिका १३ (कट) : सामाजिक परिचालनको प्रगति विवरण

संख्यामा

क्र.सं.	विवरण	प्रगति विवरण	
		आर्थिक वर्ष २०६८/६९ सम्म	आर्थिक वर्ष २०६९/७०*
१	सामाजिक परिचालन कार्यान्वयन भएको गाविस	३८१७	९८
२	सामाजिक परिचालन कार्यान्वयन भएको नगरपालिका	३८४	१९
३	वडा नागरिक मञ्च स्थापना भएको संख्या	३३१६६	१००७
४	नागरिक सचेतना केन्द्र स्थापना भएको संख्या	४०८२	१८३
५	गाविस सचिव र वडा सचिवहरूलाई रूपान्तरणीय सामाजिक परिचालन सम्बन्धी अनुशिक्षण	३५४९	०
६	वडा नागरिक मञ्च/नागरिक सचेतना केन्द्रका सदस्यहरूलाई स्थानीय योजना तर्जुमा सम्बन्धी तालिम	४६५६८	५०६७४

*प्रथम आठ महिना ।

स्रोत: संघीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालय ।

जनशक्ति तथा संस्थागत विकास कार्यक्रम

१३.१०४ स्थानीय निकायहरूको संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि अतिरिक्त, मानवीय क्षमता अभिवृद्धिबाट नै विकास निर्माणका क्षेत्रमा अपेक्षित उपलब्धि हासिल गर्न सकिने भएकोले जनशक्ति व्यवस्थापन र विकासलाई प्रमुखताका साथ अगाडि बढाइएको छ ।

१३.१०५ स्थानीय निकायहरूको संस्थागत क्षमता अभिवृद्धिका लागि तालिम अनुसन्धान परामर्श सेवा उपलब्ध गराउने उद्देश्यले प्रतिष्ठानबाट कार्यक्रम सञ्चालन हुदै आएको छ । आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा ९ सय ८९ जना स्थानीय निकायका कर्मचारीहरूलाई वित्तीय व्यवस्थापन, सीप विकास, प्रस्ताव/प्रतिवेदन लेखन लगायत अन्य विभिन्न तालिम, प्रशिक्षण प्रदान गरिएको छ । आर्थिक वर्ष २०६९/७० को प्रथम आठ महिनामा १७ जिल्ला विकास समिति तथा ८ नगरपालिकाको MCPM मापन र २१ जनालाई समावेशी शासन सम्बन्धी तालिम प्रदान गरिएको छ ।

१३.१०६ वातावरण र विकास एक अर्काका परिपुरक भएको सन्दर्भमा वातावरणीय सन्तुलन कायम राख्दै विकास क्रियाकलापलाई अगाडी बढाउन शहरी वातावरण सुधारका लागि सरकार नीजि क्षेत्र साभेदारी कार्यक्रम, फोहमैला व्यवस्थापन कार्यक्रम तथा स्थानीयस्तरमा वातावरणीय व्यवस्थापन सुदृढीकरण कार्यक्रम सञ्चालनमा रहेका छन् ।

स्थानीय निकायबाट सञ्चालन गरिने कार्यक्रमहरूलाई वातावरण मैत्री तुल्याउन ऐन, नियमावलीमा वातावरण संरक्षणका विषयहरूलाई स्पष्ट गरिएको छ ।

समस्या तथा चुनौतीहरू

१३.१०७ शहरी, ग्रामीण एवं दुर्गम क्षेत्रबीच स्वास्थ्य सेवामा विभेद हुनु, नवजात शिशुको स्वास्थ्य सुधार गर्ने कार्य खर्चिलो हुनु, विभिन्न रोगहरूको प्रकोप बृद्धिसँगै आम नागरिकहरूले स्वास्थ्य सेवाको पहुँचमा कमी आउनु, ग्रामीण क्षेत्रमा चिकित्सक तथा अन्य स्वास्थ्यकर्मीहरूको सेवाको सुनिश्चित उपलब्धता नहुनु, संक्रमणजन्य रोगको तुलनामा असंक्रमणजन्य रोगहरूको बृद्धिका कारण स्रोतको अभाव हुनु जस्ता स्वास्थ्य क्षेत्रका मुख्य समस्या तथा चुनौती रहेका छन् ।

१३.१०८ जनस्वास्थ्यसम्बन्धी शिक्षा, स्वास्थ्यक्षेत्रमा भौतिक पूर्वाधार, गुणस्तरीय औषधि, औजार उपकरण र जनशक्तिको उपयुक्त व्यवस्थापनको अभावका साथै एकीकृत अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण नहुनु पनि थप समस्याका रूपमा रहेका छन् । जनसंख्यासम्बन्धी कार्यक्रमहरू कार्यान्वयनमा क्षेत्रगत निकायहरूबीच समन्वयको कमी एवं अव्यवस्थित बसाइँसराइ, बहुक्षेत्रीय समन्वयको अभावका कारण सरसफाइ, वातावरण, स्वास्थ्य शिक्षा तथा खाद्यान्न एवं पोषणको क्षेत्रमा लगानीको एकरूपता नहुनु, आयुर्वेद र अन्य वैकल्पिक स्वास्थ्य सेवाको एकीकृत विकास एवं विस्तार गरी सर्वसुलभ बनाउन नसक्नु जस्ता समस्या पनि यस क्षेत्रमा रहेका छन् ।

१३.१०९ आवश्यक संसाधन सहित नियमित गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा सरल र सुलभ रूपमा प्रदान गर्नु, निजी क्षेत्रलाई नियमन गर्नु, उपलब्ध स्वास्थ्य सेवा सम्बन्धमा सबै जनसाधारणलाई सचेत गराउनुका साथै द्वन्द्वबाट विस्थापित जनताले भोग्नु परेको मानसिक स्वास्थ्य, अपाङ्गता, आर्थिक पिडाबाट सिर्जित समस्या समाधान गर्नु जस्ता चुनौतीहरू यस क्षेत्रमा रहेका छन् । यसैगरी, अन्तर्राष्ट्रिय क्षेत्रमा गरिएका प्रतिबद्धता पुरा गर्नु पनि चुनौतीको रूपमा लिन सकिन्छ ।

१३.११० महिला, बालबालिका तथा ज्येष्ठ नागरिक र अपाङ्गहरूको क्षेत्रलाई महिला, बालबालिका तथा समाज कल्याण मन्त्रालयको क्षेत्रमा मात्र सीमित राख्ने सोचले महिला सशक्तिकरण एवं मूलप्रवाहिकरणमा जान नसक्नु, उल्लेखित कार्यक्रम सञ्चालन गर्न राष्ट्रियस्तरमा पर्याप्त मात्रामा बजेटको अभाव हुनु र अत्याधिक मात्रामा वृद्धि भएका सामाजिक संघ संस्थाहरूद्वारा सञ्चालित कार्यक्रममा दोहोरोपना हटाउने तथा ती निकायबीच समन्वय र सहयोगको अतिरिक्त कार्यक्रमको उपयोगिता, प्रभावकारिता, जिम्मेवारी एवं जवाफदेहिता बनाउने विषयहरू प्रमुख चुनौतीका रूपमा रहेका छन् । परम्परावादी सोचलाई अन्त गरी संवेदनशील क्षेत्रलाई राष्ट्रले आवश्यक स्रोत र साधन उपलब्ध गराउन सकेमा समाजमा पछाडि परेका वर्गहरूको उत्थान भई आत्मस्वाभिमानमा समेत वृद्धि हुनेछ ।

१३.१११ खानेपानी तथा ढल निकास विभाग अन्तर्गत प्राविधिक एवं उत्प्रेरक जनशक्तिको अभाव, शहरी, अर्धशहरी तथा नगरोन्मुख घना वस्तीहरूबाट निस्कने फोहर पानी व्यवस्थापन गर्न प्रशोधन प्रणाली सहितको स्यानिटरी ढल विकास गर्ने लक्ष्य राखिएको भए पनि

पर्याप्त स्रोतको अभाव, खानेपानी तथा सरसफाई क्षेत्रमा कार्यरत विभिन्न निकाय तथा संस्थाहरूबीच आपसी समन्वयको अभाव, जस्ता समस्याहरू प्रमुखरूपमा रहेका छन् । उल्लेखित समस्याहरूको समाधानका लागि स्थानिय स्रोत, साधन परिचालनकालागि गाउँदेखि केन्द्रस्तरसम्म समन्वय समिति गठन गरी उत्प्रेरणात्मक कार्यक्रम सञ्चालन गर्नुकासाथै पुनर्स्थापनाको कार्य व्यवस्थित तवरले अघि बढाउन केन्द्रीय आयोजना संयोजकको व्यवस्था र गुणस्तर सुधारका लागि माग संकलन एवं सो को सूची तयार गरी कार्यक्रमको लागि बजेट माग गर्ने जस्ता प्रयासहरू गरिएका छन् ।

१३.११२ काठमाडौं उपत्यका खानेपानी तथा सरसफाइ आयोजनातर्फ तेस्रो आयोजनाको अनिश्चितता, नवौं समुहको आयोजनाको लागि बजेटको अभाव, आगामी आयोजना सञ्चालनका लागि दातृ संस्थासँग सहमति भएका विषयहरूको कार्यान्वयनमा समय बढी लाग्न गएकोले आयोजना छनौट तथा सञ्चालनमा आवश्यकता भन्दा बढी समय लाग्नु, खानेपानीका मुलमा विवाद आउनु, खानेपानीका मुल सुकेर फेरी मुल खोजी तयार गर्नुपर्ने र खानेपानी उपभोक्ता तथा सरसफाइ समिति दर्तामा ढिलाई जस्ता समस्याहरू रहेका छन् ।

१३.११३ त्यस्तै, कोषतर्फको स्वीकृत बजेट कार्यक्रमअनुसार निर्माण कार्य सञ्चालन गर्दा पानीको मुहान क्षेत्रका बासिन्दाहरूबाट विभिन्न माग राखी अवरोध उत्पन्न हुनु, निर्माण कार्यको लागि भएका ठेक्का सम्झौताअनुसार ठेकेदारबाट समयमा कार्य सम्पन्न हुन नसक्नु जस्ता समस्याहरू रहेका छन् । तसर्थ पानीको प्राकृतिक स्रोतमा व्यक्ति विशेषको अधिकार नहुने तथ्य सूचित गराउन थप पहल हुनुपर्ने देखिन्छ ।

१३.११४ खेलकुदको लागि आवश्यक पुर्वाधार निर्माण तथा सुधार गर्न पर्याप्त स्रोतको अभाव हुनु, गाउँस्तरसम्म खेलकुदको पहुँचलाई विस्तार गर्न नसक्नु, सीमित स्रोत र साधनको कारणले राष्ट्रिय युवा नीति २०६६ ले तय गरे बमोजिमका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्न कठिनाई, युवा सम्बन्धी कार्यक्रम सञ्चालन गर्न स्थानीयस्तरमा संरचनाको अभाव हुनु, खेलकुद क्षेत्रलाई राजनीतिक गतिविधिबाट मुक्त गर्न नसक्नु, खेलकुद गतिविधिहरूमा नीजि क्षेत्रलाई सहभागि गराउन नसक्नु, खेल तथा खेलाडीहरूलाई व्यवसायीकरण गर्न नसक्नु, युवासम्बन्धी कार्यक्रममा अन्य निकायसँगको समन्वय नहुनु, कार्यक्रमले युवासँग सम्बन्धीत सबै क्षेत्र र जात, जातिका युवाहरूलाई समेट्न नसक्नु र युवा कार्यक्रमको वारेमा सरोकारवालाहरूलाई बुझाउन नसक्नु जस्ता चुनौतीहरू रहेका छन् ।

१४. सार्वजनिक संस्थान तथा निजीकरण

१४. सार्वजनिक संस्थान तथा निजीकरण

- १४.१ सामाजिक उत्तरदायित्व बहन गर्न, नयाँ प्रविधि भित्र्याउन र देश विकासको प्रारम्भिक चरणमा निजी क्षेत्रमा हुने पुँजी तथा उद्यमशीलताको अभावलाई पूरा गर्न स्थापना गरिएका सार्वजनिक संस्थानहरूको देश विकासमा महत्वपूर्ण भूमिका हुन्छ। नेपाल सरकारको पूर्ण वा अधिकांश स्वामित्वमा सञ्चालित सार्वजनिक संस्थानहरूको आर्थिक वर्ष २०६८/६९ को भौतिक र वित्तीय प्रगतिको कार्य सम्पादन समीक्षा यस परिच्छेदमा प्रस्तुत गरिएको छ।
- १४.२ नेपाल सरकारको पूर्ण स्वामित्वमा सञ्चालनमा रहेका ३७ वटा सार्वजनिक संस्थानहरूको कुल सञ्चालन आय आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा रु. १ खर्ब ८५ अर्ब ७९ करोड २८ लाख पुगेको छ। यो रकम अघिल्लो आर्थिक वर्षको तुलनामा २२.३४ प्रतिशतले बढी हो। आर्थिक वर्ष २०६७/६८ मा संस्थानहरूको कुल सञ्चालन आय रु. १ खर्ब ५१ अर्ब ८७ करोड १५ लाख रहेको थियो।
- १४.३ नेपाल सरकारको पूर्ण स्वामित्वमा संस्थानहरू मध्ये आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा १५ वटा संस्थानहरू खुद नाफामा सञ्चालन भएका छन् भने नेपाल इन्जिनियरिङ कन्सल्टेन्सी सेवा केन्द्र लिमिटेडको कारोबार नभएको स्थिति छ। आर्थिक वर्ष २०६७/६८ मा संस्थानहरूको खुद मुनाफा रु. ६ अर्ब ५८ करोड ८३ लाख रहेको थियो भने आर्थिक वर्ष २०६८/०६९ मा रु. ३ अर्ब ४९ करोड ५९ लाख खुद नोक्सान रहेको छ। नेपाल विद्युत प्राधिकरण र नेपाल आयल निगमको क्रमशः रु. ९ अर्ब ९४ करोड ७९ लाख र ९ अर्ब ५२ करोड ५५ लाख नोक्सानीले समग्रमा संस्थानहरूको खुद नोक्सानी बढ्न गएको हो। साथै अघिल्लो आर्थिक वर्षमा खुद मुनाफा आर्जन गरेका आठवटा संस्थानहरू आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा नोक्सानीको अवस्थामा छन् भने अन्य नाफामै सञ्चालन भएका संस्थानहरूको पनि मुनाफाको रकम घट्न गएको छ।
- १४.४ आर्थिक वर्ष २०६८/६९ सम्ममा ३७ वटा सार्वजनिक संस्थानहरूमा नेपाल सरकारको कुल शेयर लगानी रु. १ खर्ब २ अर्ब ४१ करोड ३७ लाख पुगेको छ भने सोही अवधिसम्ममा कूल ऋण लगानी रु. १ खर्ब १ अर्ब २३ करोड ६७ लाख पुगेको छ। आर्थिक वर्ष २०६७/६८ मा यी संस्थानहरूमा शेयर लगानी रु. ९२ अर्ब १९ करोड १६ लाख र ऋण लगानी रु. ९५ अर्ब १६ करोड ९२ लाख रहेको थियो। यसरी संस्थानहरूमा

सरकारको शेयर लगानी ११.१ प्रतिशतले र ऋण लगानीमा ६.४ प्रतिशतले बढेको देखिन्छ ।

- १४.५ सार्वजनिक संस्थानहरूको कुल शेयरधनी कोष आर्थिक वर्ष २०६८/६९ सम्ममा कुल रु. ९७ अर्ब ५९ करोड ८७ लाख रहेको छ । अघिल्लो आर्थिक वर्षमा उक्त शेयरधनी कोष रु. १ खर्ब ९९ करोड ३ लाख रहेको थियो । आर्थिक वर्ष २०६७/६८ को तुलनामा पछिल्लो आर्थिक वर्षमा संस्थानहरूको शेयरधनी कोषमा ३.४ प्रतिशतले ह्रास आएको छ । यसो हुनुमा आयल निगमको शेयरधनी कोष आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा मात्रै रु. ९ अर्ब ४७ करोड ६७ लाखले वृद्धि हुनु, जनकपुर चुरोट कारखाना, ओरिण्ड म्याग्नेसाइट, नेपाल औषधी लिमिटेड जस्ता संस्थानहरूको शेयरधनी कोष अत्यधिक अंकले ऋणात्मक हुनु प्रमुख कारण रहेका छन् । यस अवधिमा नै नेपाल विद्युत प्राधिकरणको रु. २७ अर्ब संचित नोक्सानी लाई अपलेखन गरिएको छ ।
- १४.६ आर्थिक वर्ष २०६७/६८ मा संस्थानहरूको खुद स्थीर सम्पत्ति रु. ११८ अर्ब २७ करोड ६५ लाख रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा रु. १२० अर्ब ४१ करोड ६१ लाख पुगेको छ ।
- १४.७ सार्वजनिक संस्थानहरूबाट नेपाल सरकारलाई लाभांश आर्थिक वर्ष २०६७/६८ मा रु. ५ अर्ब ४९ करोड ७२ लाख लाभांश प्राप्त भएकोमा आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा रु. ६ अर्ब २६ करोड २३ लाख प्राप्त भएको छ । यो लाभांश सरकारले संस्थानमा गरेको लगानीको ६.११ प्रतिशत हुन आउँछ । सरकारी संस्थानमा गरिएको लगानीको प्रतिफल प्रचलित व्याजदर भन्दा न्यून छ । यस अवधिमा ३७ वटा सार्वजनिक संस्थानहरूमध्ये नेपाल दूर सञ्चार कम्पनी लिमिटेड र राष्ट्रिय वाणिज्य बैंकबाट मात्र नेपाल सरकारलाई लाभांश प्राप्त भएको छ ।

राजस्व र कुल गार्हस्थ उत्पादनमा सार्वजनिक संस्थानको योगदान

- १४.८ आर्थिक वर्ष २०६८/६९ को कुल गार्हस्थ उत्पादनमा सार्वजनिक संस्थानहरूको कुल सञ्चालन आयको योगदान ९.८ प्रतिशत रहेको छ । कुल गार्हस्थ उत्पादनमा व्यापारिक क्षेत्रको योगदान सबैभन्दा बढी छ भने सामाजिक क्षेत्रमा न्यून रहेको छ । सरकारले आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा संकलन गरेको कुल राजस्व रु. २ खर्ब ४४ अर्ब ३७ करोडमा ३७ वटा सार्वजनिक संस्थानहरूबाट प्राप्त लाभांशको अंश २.६ प्रतिशत रहेको छ ।

१४.९ सरकारले सार्वजनिक संस्थानहरूमा आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा रु. ६ अर्ब ०७ करोड ऋण प्रवाह गरेको थियो (कुल सरकारी खर्चको २.१ प्रतिशत) । सरकारको यस आर्थिक वर्षको पुँजीगत खर्च रु. ५१ अर्ब ३९ करोड रहेकोमा सार्वजनिक संस्थानहरूमा यसको ११.८ प्रतिशतले हुने रकम ऋणको रूपमा प्रवाह भएको थियो ।

१४.१० सार्वजनिक संस्थानमा कार्यरत कर्मचारीहरू सेवा निवृत्त भएपछि उपदान, निवृत्तिभरण औषधी उपचार, वीमा, विदा जस्ता विभिन्न शीर्षकहरूबाट दिइने सुविधाको कारण हरेक संस्थानहरूको कर्मचारी अवकाश दायित्व बढेर गएको छ । सबै संस्थानहरूले कर्मचारी अवकाश हुँदा सिर्जना हुने दायित्व भुक्तानीको लागि कोषको व्यवस्था गरेको देखिदैन । आर्थिक वर्ष २०६७/६८ मा सार्वजनिक संस्थानहरूको कोषमा व्यवस्था नगरेको दायित्व रु. १६ अर्ब ८३ करोड ६३ लाख रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा २५.९३ प्रतिशतले वृद्धि भै रु. २१ अर्ब २० करोड २१ लाख पुगेको छ ।

१४.११ सार्वजनिक संस्थानहरूका कर्मचारीहरूको सुविधा बढ्दै गएकोले कर्मचारी अवकाश दायित्व र प्रशासनिक खर्च बढ्दै गएको छ । संस्थानहरूको कमजोर आर्थिक अवस्था एवं वित्तीय अनुशासनको कमिले गर्दा कोषमा व्यवस्था नगरेको दायित्वको भार वहन गर्न सरकारकै मुख ताक्न पर्ने अवस्था छ । तसर्थ सम्बन्धित संस्थान एवं मन्त्रालय दुवै पक्ष गम्भीर भई यस प्रकारको दायित्व व्यवस्थापन गर्ने तर्फ आवश्यक कदम चालनु पर्ने देखिन्छ ।

सार्वजनिक संस्थानहरूको क्षेत्रगत विश्लेषण

औद्योगिक क्षेत्र

१४.१२ आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा औद्योगिक क्षेत्र अर्न्तगत सञ्चालित सात वटा सार्वजनिक संस्थानहरूले रु. ४ अर्ब ८७ करोड ४९ लाख बराबरको सञ्चालन आय आर्जन गरेका छन् । जुन आर्थिक वर्ष २०६७/६८ को तुलनामा १.४ प्रतिशतले बढी छ । जनकपुर चुरोट कारखाना लिमिटेड र ओरिण्ड म्याग्नेसाइट प्रा.लिमिटेडको सञ्चालन आय शून्य नै रहेको छ भने नेपाल औषधी लिमिटेड र उदयपुर सिमेन्ट लिमिटेडको ऋणात्मक हुन पुगेको छ । हेटौडा सिमेन्ट लिमिटेड, दुग्ध विकास संस्थान र जडिवुटी उत्पादन तथा प्रशोधन केन्द्र लिमिटेडले मात्र क्रमशः ३७.५ प्रतिशत, १०.८ प्रतिशत र ३.९ प्रतिशत वृद्धि गर्न सफल भएका छन् । कुल सञ्चालन आयमा सामान्य सुधार देखिए पनि यस क्षेत्रका संस्थानहरूको खुद नोक्सानी गत वर्षको तुलनामा १९५.६ प्रतिशतले वृद्धि भै १

अर्ब २६ करोड ३४ लाख पुग्न गएको छ भने सञ्चालन नोक्सानी पनि १०६.८ प्रतिशतले वृद्धि भै रु. १ अर्ब ४७ लाख पुगेको छ । गत आर्थिक वर्ष २०६७/६८ मा ३ वटा संस्थानले नाफा आर्जन गर्न सकेका भएपनि यस आर्थिक वर्षमा सात वटै संस्थानहरू नोक्सानीमा रहेका छन् ।

१४.१३ यस क्षेत्रमा सञ्चालित संस्थानहरूले तिर्नुपर्ने ऋण आर्थिक वर्ष २०६७/६८ को तुलनामा रु. १५ करोड ४७ लाख वृद्धि भै रु. ४ अर्ब २१ करोड ८ लाख पुगेको छ । त्यस्तै शेयर धनी कोष रु. ३ अर्ब १२ करोड ५९ लाख ऋणात्मक रहेको छ । जुन गत वर्षको तुलनामा रु. १ अर्ब २३ करोड ४३ लाखले ऋणात्मक भएको देखिन्छ । औद्योगिक क्षेत्रका संस्थानहरूको खुद स्थीर सम्पत्ति गत वर्षको रु. ३ अर्ब ९६ करोड ८१ लाख बाट रु. १६ करोड २५ लाख न्यूनिकरण भै रु. ३ अर्ब ७९ करोड ८३ लाख पुगेको छ ।

१४.१४ समग्र औद्योगिक क्षेत्रका संस्थानहरूमा जम्मा ३ हजार ४ सय ७५ जना कर्मचारीहरू कार्यरत रहेका छन् भने कुल प्रशासनिक खर्च वार्षिक रु. ७३ करोड ७१ लाख तथा कर्मचारी अवकाशको निमित्त कोषमा व्यवस्था नगरेको दायित्व रु. २ अर्ब ६० करोड ६२ लाख पुग्न गएको छ । औद्योगिक क्षेत्रका संस्थानहरूमा सरकारले आर्थिक वर्ष २०६८/६९ सम्म रु. ५ अर्ब ३६ करोड ५५ लाख शेयर लगानी र रु. १ अर्ब ७ करोड ४० लाख ऋण लगानी गरेतापनि प्राप्त लाभांश शून्य रहेको छ । यस क्षेत्रको सात वटा संस्थानहरू मध्ये दुग्ध विकास संस्थान, जडिवुटी उत्पादन तथा प्रशोधन केन्द्र लिमिटेड, हेटौडा सिमेण्ट लिमिटेड र नेपाल औषधी लिमिटेडले मात्र आर्थिक वर्ष ०६८/६९ सम्मको लेखा परीक्षण गराएका छन् भने अन्यको लामो समय देखि लेखापरीक्षण हुन सकेको छैन ।

व्यापारिक क्षेत्र

१४.१५ यस क्षेत्रका संस्थानहरूले आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा रु. ९५ अर्ब ३१ करोड ४१ लाख सञ्चालन आय आर्जन गरेका छन् भने यस क्षेत्रका संस्थानहरूको रु. १० अर्ब ५ करोड १४ लाख सञ्चालन नोक्सानी तथा रु. ५ अर्ब ६ करोड १८ लाख खुद नोक्सानीमा रहेको छ । नेपाल आयल निगम एकलै रु. ९ अर्ब ७१ करोड ५९ लाख सञ्चालन नोक्सानीमा रहेको छ भने रु. ९ अर्ब ५२ करोड ५५ लाख खुद नोक्सानी छ ।

१४.१६ आर्थिक वर्ष २०६७/६८ मा यस क्षेत्रमा सञ्चालित संस्थानहरूको कुल ऋण १६ अर्ब ६९ करोड २५ लाख भएकोमा आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा रु. २५ अर्ब ७५ करोड ६८ लाख पुगेको छ । यस क्षेत्रका संस्थानहरू मध्ये नेपाल आयल निगमको सवैभन्दा बढी रु. २४

अर्ब ७७ करोड १० लाख ऋण रहेको छ भने कृषि सामाग्री कम्पनी लिमिटेडले मात्र सरकारबाट ऋण लिएको छैन ।

१४.१७ यस क्षेत्रका संस्थानहरूको खुद स्थीर सम्पत्ति रु. २ अर्ब ५ करोड ५० लाख रहेको छ । शेयर धनी कोष रु. २१ अर्ब ५८ करोड ५० लाखले ऋणात्मक रहेको देखिन्छ, जुन गत वर्षको तुलनामा ८३.५७ प्रतिशतले वढी छ । शेयर धनी कोषमा ऋणात्मक वृद्धि हुनुमा नेपाल आयल निगमको रु. २२ अर्ब १८ करोड ३३ लाख ऋणात्मक कोष प्रमुख कारण रहेको छ ।

१४.१८ यस क्षेत्रका संस्थानहरूमा १ हजार ९ सय ६१ कर्मचारी कार्यरत छन् भने व्यवस्था नगरिएका कर्मचारी दायित्व रु. ९२ करोड ३८ लाख रहेको छ । यस क्षेत्रका संस्थाहरूको प्रशासनिक खर्च वार्षिक रु. १ अर्ब ८० करोड ७५ लाख रहेको छ । यस आर्थिक वर्ष मा ६ वटा संस्थान मध्ये ४ वटाको आर्थिक वर्ष ०६८/६९ सम्मको लेखापरीक्षण सम्पन्न भएको छ ।

सेवा क्षेत्र

१४.१९ यस क्षेत्रका संस्थानहरूको सञ्चालन आय आर्थिक वर्ष २०६७/६८ मा रु. ८ अर्ब २८ करोड २९ लाख रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा १७.८ प्रतिशतले वृद्धि भई रु. ९ अर्ब ७५ करोड ३१ लाख पुगेको छ । नेपाल वायुसेवा निगम र नेपाल नागरिक उड्डयन प्राधिकरणले सवैभन्दा वढी क्रमशः ५ अर्ब ९४ करोड ४८ लाख र ३ अर्ब ३६ करोड ६५ लाख सञ्चालन आय प्राप्त गरेका छन् ।

१४.२० सेवा क्षेत्रका संस्थानहरूको खुद नाफा गर्दा आर्थिक वर्ष २०६७/६८ मा रु. ७९ करोड रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा मुनाफा रकम वृद्धि भई रु. १ अर्ब ७ करोड ५८ लाख पुगेको छ । औद्योगिक क्षेत्र व्यवस्थापन लिमिटेड, नेपाल पारवहन तथा गोदाम व्यवस्था कम्पनी लिमिटेड र नागरिक उड्डयन प्राधिकरणले खुद मुनाफा आर्जन गरेका छन् भने नेपाल वायुसेवा निगम, नेशनल कन्स्ट्रक्सन कम्पनी नेपाल लिमिटेड र राष्ट्रिय उत्पादकत्व तथा आर्थिक विकास केन्द्र लिमिटेड घाटामा सञ्चालन भएका छन् । अधिल्लो आर्थिक वर्षमा नाफामा सञ्चालन भएको नेपाल वायुसेवा निगमले आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा रु. २ करोड नोक्सान व्यहोरेको छ ।

१४.२१ सेवा क्षेत्रका संस्थानहरूको खुद स्थीर सम्पत्ति आर्थिक वर्ष २०६८/६९ सम्ममा रु. १० अर्ब ३३ करोड २२ लाख पुगेको छ भने शेयरधनी कोष रु. १२ अर्ब ११ करोड ३१ लाख

रहेको छ । नेपाल वायुसेवा निगमको मात्रै शेयरधनी कोष ऋणात्मक (रु. १ अर्ब १७ करोड २२ लाख) रहेको छ । आर्थिक वर्ष २०६८/६९ सम्ममा सेवा क्षेत्रको ऋण दायित्व रु. १ अर्ब ८९ करोड ४९ लाख पुगेको छ । आर्थिक वर्ष २०६८/६९ सम्ममा यस क्षेत्रका संस्थानहरूको कोषमा व्यवस्था नभएको दायित्व रु. २८ करोड ३९ लाख पुगेको छ भने नेपाल वायुसेवा निगमको मात्र रु. २२ करोड १६ लाख रहेको छ ।

१४.२२ यस क्षेत्रका संस्थानहरूमा कार्यरत कर्मचारीहरूको संख्या आर्थिक वर्ष २०६८/६९ सम्ममा कुल २ हजार ७ सय ५८ पुगेको छ भने प्रशासनिक खर्च वार्षिक रु. २ अर्ब २६ करोड ९० लाख रहेको देखिन्छ । राष्ट्रिय उत्पादकत्व तथा आर्थिक विकास केन्द्र लि.ले आर्थिक वर्ष २०६३/६४ र नेपाल वायुसेवा निगमले आर्थिक वर्ष २०६५/६६ पछिको लेखापरीक्षण कार्य भएको देखिदैन । यस क्षेत्रका संस्थानहरूमा आर्थिक वर्ष २०६८/६९ सम्ममा नेपाल सरकारबाट रु. १३ अर्ब ७८ करोड ४१ लाख शेयर लगानी तथा रु. २ अर्ब ४५ करोड ७७ लाख ऋण लगानी भएको छ । आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा यस क्षेत्रका कुनैपनि संस्थानहरूबाट नेपाल सरकारलाई लाभांश प्राप्त भएको छैन ।

सामाजिक क्षेत्र

१४.२३ सामाजिक क्षेत्रमा सञ्चालनमा रहेका पाँचवटा संस्थानहरू मध्ये आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा राष्ट्रिय आवास कम्पनी लिमिटेड बाहेक अरू चारवटै संस्थानहरू खुद घाटामा सञ्चालन भएका छन् । आर्थिक वर्ष २०६७/६८ मा यस क्षेत्रका संस्थानहरूले रु. ९ करोड ७८ लाख खुद नोक्सान व्यहोरेकोमा आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा त्यस्तो नोक्सानी रु. २८ करोड ६८ लाख पुगेको छ । नेपाल टेलिभिजनको नोक्सान अघिल्लो आर्थिक वर्ष को तुलनामा दोब्बर भन्दा बढी वृद्धि हुन गएको छ । यस क्षेत्रका संस्थानहरू मध्ये नाफामा सञ्चालन भएको राष्ट्रिय आवास कम्पनी लिमिटेडले अघिल्लो वर्ष रु. १ करोड ९५ लाख खुद नाफा आर्जन गरेकोमा आर्थिक वर्ष ०६८/६९ मा यस्तो नाफामा कमी भई रु. २७ लाखमा झरेको छ ।

१४.२४ यस क्षेत्रका संस्थानहरूले आर्थिक वर्ष २०६७/६८ मा कुल रु. १ अर्ब २९ करोड सञ्चालन आय प्राप्त गरेकोमा पछिल्लो आर्थिक वर्षमा त्यस्तो नाफा रु. ७ करोड ९८ लाखले न्यून भई रु. १ अर्ब २१ करोड ७३ लाखमा सीमित भएको छ । यस क्षेत्रका संस्थानहरूको कुल शेयर धनी कोष रु. ९१ करोड ९९ लाख रहेको छ, जुन अघिल्लो आर्थिक वर्ष मा रु. १ अर्ब १५ करोड ६१ लाख रहेको थियो ।

१४.२५ सामाजिक क्षेत्रका संस्थानहरूको खुद स्थीर सम्पत्ति आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा रु. ८७ करोड ७८ लाख रहेको छ, जुन अघिल्लो आर्थिक वर्ष मा रु. ९१ करोड ६७ लाख रहेको थियो । नेपाल सरकारले सामाजिक क्षेत्रका संस्थानहरूमा कुल रु. २ अर्ब २४ करोड ७० लाख शेयर लगानी गरेको छ भने ऋण लगानी आर्थिक वर्ष ०६८/६९ सम्ममा रु. २१ करोड ९३ लाख रहेको छ । तथापि नेपाल सरकारलाई यस क्षेत्रका कुनै पनि संस्थानहरूबाट लाभांश प्राप्त भएको छैन ।

१४.२६ यस क्षेत्रमा कार्यरत कर्मचारीहरूको संख्या अघिल्लो वर्षको भन्दा आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा १ सय ९१ जनाले कम भई कुल १ हजार ८ सय ६९ जना पुगेको र अघिल्लो आर्थिक वर्षको तुलनामा गोरखापत्र संस्थानको कर्मचारी संख्या १ सय ८८ जनाले घट्न गएकोले यस क्षेत्रका संस्थानहरूको कोषमा व्यवस्था नगरेको कर्मचारी दायित्व अघिल्लो वर्षको ८५ करोड २९ लाख बाट रु. ७२ करोड ६६ लाखमा भरेको छ ।

१४.२७ नेपाल टेलिभिजन र राष्ट्रिय आवास कम्पनी लिमिटेडले आर्थिक वर्ष २०६८/६९ सम्मको लेखापरीक्षण कार्य सम्पन्न गरिसकेको छ भने बाँकी ३ वटा संस्थानहरू सांस्कृतिक संस्थान, गोरखापत्र संस्थान र जनक शिक्षा सामाग्री केन्द्र लिमिटेडले आर्थिक वर्ष २०६७/६८ सम्मको मात्र लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेको देखिन्छ ।

जनउपयोगी क्षेत्र

१४.२८ जनउपयोगी क्षेत्र अन्तर्गत सञ्चालित तीनवटा संस्थानहरूको कुल सञ्चालन आय आर्थिक वर्ष २०६७/६८ मा रु. ४४ अर्ब ६२ करोड ८१ लाख रहेकोमा रु. ८ अर्ब ६१ करोड ४५ लाखले वृद्धि भई आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा रु. ५३ अर्ब २४ करोड २६ लाख पुगेको छ । सबैभन्दा बढी नेपाल दूर सञ्चार कम्पनी लिमिटेडले रु. ३२ अर्ब ८० करोड ७५ लाख सञ्चालन आय प्राप्त गरेको छ ।

१४.२९ यस क्षेत्रका संस्थानहरूको खुद स्थीर सम्पत्ति आर्थिक वर्ष २०६८/६९ को अन्त्य सम्ममा रु. १ खर्ब ४७ करोड ४८ लाख रहेको छ, भने कुल शेयरधनी कोष रु. ६५ अर्ब ९१ करोड ९१ लाख रहेको छ । आर्थिक वर्ष २०६७/०६८ मा यस क्षेत्रका तीनवटै संस्थानहरूको शेयरधनी कोष धनात्मक रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०६८/०६९ मा आएर नेपाल खानेपानी संस्थानको शेयरधनी कोष रु. ९ करोड ४७ लाखले ऋणात्मक हुन गएको छ ।

१४.३० आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा सवैभन्दा बढी नेपाल दूर सञ्चार कम्पनी लिमिटेडले रु. ११ अर्ब ६० करोड ५३ लाख खुद मुनाफा आर्जन गरेको भएतापनि नेपाल विद्युत प्राधिकरणले रु. ९ अर्ब ९४ करोड ७९ लाख र खानेपानी संस्थानले रु. २४ करोड ३३ लाख खुद नोक्सानी व्यहोर्नु परेकोले समग्रमा यस क्षेत्रका संस्थानहरूको खुद नाफा रु. १ अर्ब ४१ करोड ४१ लाखमा सीमित हुन आएको छ ।

१४.३१ जनउपयोगी क्षेत्रका संस्थानहरूको कुल ऋण दायित्व आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा रु. ७० अर्ब २० करोड ६२ लाख पुगेको छ । अघिल्लो आर्थिक वर्षमा यस्तो दायित्व रु. ६३ अर्ब ५९ करोड ६२ लाख रहेको थियो । नेपाल विद्युत प्राधिकरणको रु. ६८ अर्ब ९० करोड ९२ लाख ऋण दायित्व रहेको छ भने नेपाल दूर सञ्चार कम्पनी लिमिटेडले कुनै ऋण लिएको छैन । यस क्षेत्रका संस्थानहरूमा कार्यरत कुल कर्मचारी संख्या आर्थिक वर्ष २०६८/६९ को अन्त्य सम्ममा जम्मा १५ हजार २ सय ७८ जना रहेको छ । सवैभन्दा बढी नेपाल विद्युत प्राधिकरणमा ९ हजार १३ कर्मचारीहरू कार्यरत रहेका छन् । यस क्षेत्रका संस्थानहरूको कुल प्रशासकीय खर्च वार्षिक रु. १९ अर्ब ४३ करोड ५ लाख रहेको देखिन्छ ।

१४.३२ जनउपयोगी क्षेत्रका संस्थानहरूका कोषमा व्यवस्था नगरिएको दायित्व आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा रु. १६ अर्ब ३९ करोड ७३ लाख पुगेको छ, जुन अघिल्लो आर्थिक वर्षमा रु. १२ अर्ब ५३ करोड ७० लाख रहेको थियो । यस्तो दायित्व नेपाल विद्युत प्राधिकरणको अघिल्लो आर्थिक वर्षको तुलनामा रु. ३ अर्ब ३३ करोड १८ लाख र नेपाल दूर सञ्चार कम्पनी लिमिटेडको रु. ४० करोड ९३ लाखले वृद्धि भएको छ ।

१४.३३ जनउपयोगी क्षेत्रका संस्थानहरूमा नेपाल सरकारले आर्थिक वर्ष २०६८/६९ सम्ममा कुल रु. ५९ अर्ब १३ करोड २८ लाख वरावरको शेयर लगानी र रु. १० अर्ब ०२ करोड ४१ लाख वरावरको ऋण लगानी गरेको छ । यस वापत आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा नेपाल दूर सञ्चार कम्पनी लिमिटेडबाट मात्रै रु. ६ अर्ब १७ करोड ५८ लाख नेपाल सरकारलाई लाभांश प्राप्त भएको छ ।

वित्तीय क्षेत्र

१४.३४ वित्तीय क्षेत्र अन्तर्गत नौ वटा संस्थानहरू सञ्चालनमा रहेका छन् । आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा यस क्षेत्रको कुल सञ्चालन आय रु. २१ अर्ब ३९ करोड ०८ लाख पुगेको छ, जुन अघिल्लो आर्थिक वर्षको तुलनामा ३०.६ प्रतिशतले बढी हो ।

१४.३५ आर्थिक वर्ष २०६७/६८ मा यी क्षेत्रका संस्थानहरूको खुद मुनाफा रु. ५ अर्ब ४९ करोड ७ लाख रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा रु. १६ करोड १३ लाखले कमी आई खुद मुनाफा रु. ५ अर्ब ३२ करोड ९४ लाखमा सीमित भएको छ। सवैभन्दा बढी मुनाफा आर्जन गर्ने संस्थानहरूमा कृषि विकास बैंक र राष्ट्रिय वाणिज्य बैंक लिमिटेड देखिएका छन्।

१४.३६ आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा यस क्षेत्रका संस्थानहरूको खुद स्थिर सम्पत्ति आर्थिक वर्ष २०६७/६८ को तुलनामा ६५.१ प्रतिशतले वृद्धिभै रु. २ अर्ब ८७ करोड ८० लाख पुगेको छ। यस क्षेत्रका संस्थानहरूको शेयर धनी कोष आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा रु. ३५ अर्ब ९४ करोड २१ लाख पुगेको छ। राष्ट्रिय वाणिज्य बैंकको शेयर धनी कोष अघिल्लो आर्थिक वर्षमा रु. ८ अर्ब २० करोड ५३ लाखले ऋणात्मक रहेकोमा सुधार आई रु. ३ अर्ब १२ करोड ६६ लाखले ऋणात्मक रहन आएको छ।

१४.३७ यस क्षेत्रका संस्थानहरूको ऋण दायित्व आर्थिक वर्ष २०६७/६८ रु. ७ अर्ब ४६ करोड २७ लाख रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा घटेर रु. ६ अर्ब १५ करोड ३ लाख भरेको छ। यस मध्ये कृषि विकास बैंकको रु. ३ अर्ब २२ करोड ७२ लाख र राष्ट्रिय वाणिज्य बैंकको रु. २ अर्ब ९२ करोड ३१ लाख रहेको छ। वित्तीय क्षेत्रका संस्थानहरूको अन्य दायित्व तथा निक्षेप आर्थिक वर्ष २०६७/६८ मा रु. १ खर्ब ३५ अर्ब ७७ करोड ६२ लाख रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा वृद्धि भई रु. १ खर्ब ८९ अर्ब ९० करोड २८ लाख पुगेको छ।

१४.३८ वित्तीय क्षेत्रका संस्थानहरूको कर्जा/लगानी वृद्धि भई आर्थिक वर्ष २०६८/६९ सम्ममा रु. १ खर्ब ५४ अर्ब ६७ करोड ५ लाख पुगेको छ। अघिल्लो आर्थिक वर्षमा यस्तो लगानी रु. १ खर्ब ७ अर्ब ३२ करोड ६ लाख रहेको थियो।

१४.३९ वित्तीय क्षेत्रका संस्थानहरूमा कुल ६ हजार ४ सय १४ जना कर्मचारीहरू कार्यरत रहेका छन्। यस क्षेत्रका संस्थानहरूको कुल प्रशासकीय खर्च वार्षिक रु. ४ अर्ब ९ करोड २० लाख रहेको देखिन्छ। यस क्षेत्रका संस्थानहरू मध्ये राष्ट्रिय बीमा संस्थानले आर्थिक वर्ष २०५९/६० सम्मको मात्र लेखापरीक्षण गराएको स्थिति छ। आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा वित्तीय क्षेत्रका संस्थानहरू मध्ये राष्ट्रिय वाणिज्य बैंकबाट मात्र रु. ८ करोड ६५ लाख ७० हजार बराबर लाभांश नेपाल सरकारलाई प्राप्त भएको छ।

व्यवस्थापकीय पक्ष

१४.४० हाल कायम ३७ वटा सार्वजनिक संस्थानहरूको गठन ५ प्रकारका ऐनद्वारा गरिएको देखिन्छ । कम्पनी ऐन अनुसार २३ वटा, संस्थान ऐन अनुसार २ वटा, सम्बन्धित संस्थानसम्बन्धी विशेष ऐन अनुसार ७ वटा, सञ्चार संस्थान ऐन अनुसार २ वटा र बैंक तथा वित्तीय संस्था सम्बन्धी ऐन अनुसार ३ वटा संस्थान सञ्चालनमा रहेका छन् । वस्तु तथा सेवाको उत्पादन तथा वितरणकालागि स्थापित यी संस्थानहरूको ऐन बेग्लाबेग्लै भएको हुँदा संस्थानहरूको सञ्चालनका आधार पनि छुट्टाछुट्टै रहेका छन् । फरकफरक ऐनद्वारा स्थापित यी संस्थानहरूले कार्य सञ्चालनकालागि निर्माण गरेका विनियमावलीमा पनि एकरूपता छैन सार्वजनिक संस्थानहरूको सञ्चालक नियुक्ति प्रक्रियादेखि संस्थानका जनशक्ति भर्ना र सेवा सुविधाका विषयमासमेत एकरूपता कायम हुन सकेको छैन ।

१४.४१ योग्य, दक्ष, व्यावसायिक एवं पेशाविद्हरूबाट मात्र सञ्चालक समितिमा प्रतिनिधित्व गराउने र संस्थान प्रमुखहरू (अध्यक्ष, कार्यकारी प्रमुख तथा महाप्रबन्धक) को नियुक्ति व्यवस्थापकीय क्षमता भएका योग्य व्यक्तिहरू बीच प्रतिस्पर्धाको माध्यमबाट कार्य सम्पादन करार गराई गर्ने नीति मुताविक सार्वजनिक संस्थान निर्देशन बोर्डको गठन भई उक्त बोर्डले संस्थानहरूमा महाप्रबन्धक/प्रमुख कार्यकारी अधिकृतहरूको खुला प्रतिस्पर्धाको माध्यमबाट नियुक्ति गरी कार्यसम्पादन करारको आधारमा सुविधा एवं पुरस्कार दिने प्रणालीको सुरुवात गरेको छ । व्यवस्थापकीय नेतृत्वलाई प्रतिस्पर्धी र व्यवसायिक बनाउन सुरु गरिएको पद्धति सकारात्मक भए पनि नियुक्त भएका प्रमुखहरूलाई काम गर्ने व्यवसायिक वातावरणको निर्माण, प्रेरणा दिने संयन्त्रको व्यवस्था, नियमित अनुगमन र मूल्यांकन तथा नियमित पृष्ठपोषण उपलब्ध गराई अपेक्षित नतिजा प्राप्त गर्ने चुनौती विद्यमान नै छ ।

१४.४२ कार्य सञ्चालन स्तरमा नियुक्त कर्मचारीहरूको संख्या आर्थिक वर्ष २०६८/६९ को अन्त्यमा कुल ३१ हजार ७ सय ५५ जना रहेको छ । प्रायःजसो संस्थानहरूमा अधिक जनशक्ति चाप यथावत समस्याकै रूपमा रहेको पाइएको छ । संस्थानहरूमा कर्मचारीहरू संख्यात्मक रूपमा अधिक रहेतापनि गुणात्मक तथा दक्ष जनशक्तिको अभाव महसुस गरिएको छ । सार्वजनिक संस्थान, विकास समिति, आयोग तथा प्रतिष्ठानमा कर्मचारी नियुक्ति प्रक्रियामा एकरूपता ल्याउन संस्थानको पदपूर्तिमा लोक सेवा आयोगको परामर्श लिने व्यवस्थाको लागि नेपाल सरकारले सम्पूर्ण सार्वजनिक संस्थानहरूलाई निर्देशन दिएको छ ।

१४.४३ सार्वजनिक संस्थानहरूमा मूलतः कार्य सम्पादनलाई प्रभावकारी बनाउन व्यवस्थापन, नीतिगत, रणनीतिक कार्ययोजनासँग सम्बन्धित विषय र दोश्रोमा कर्मचारीहरूको सेवा शर्त र सुविधासँग सम्बन्धित विवादहरू विद्यमान छन् । यी मध्ये दोश्रो विषयसँग सम्बन्धित मुद्दाहरूलाई प्राथमिकता दिइँदै आएकोले संस्थानका कर्मचारीहरू वढी सुविधा भोगी हुँदै गएकोले आर्थिक तथा व्यवस्थापकीय पक्ष कमजोर हुँदै गएको अवस्था छ । विवाद समाधानका लागि वार्ता र सहकार्य, सामुहिक सौदावाजी, सामाजिक संवाद, समसामयिक अन्तरक्रिया, तत्कालिन र दीर्घकालीन कार्ययोजना तर्जुमा तथा कार्यन्वयन जस्ता सहज व्यवस्थापनका उपायहरूको अवलम्बन गर्ने पद्धतिको सट्टा तालाबन्दी, घेराउ, उत्पादन तथा विक्री बन्द गर्ने जस्ता पद्धतिहरू विकसित हुँदै गएको विडम्बनापूर्ण अवस्था छ ।

१४.४४ कुल ३७ मध्ये २२ वटा संस्थानहरूले आर्थिक वर्ष २०६८/६९ सम्मको सातवटा संस्थानहरूले आर्थिक वर्ष २०६७/६८ सम्मको लेखापरीक्षण कार्य सम्पन्न गरेका छन् भने राष्ट्रिय वीमा संस्थानले आर्थिक वर्ष २०५९/६० पछिको लेखापरीक्षण गरेको देखिँदैन । नेपाल ओरिण्ड म्याग्नेसाइट प्रा.लिमिटेडले आर्थिक वर्ष २०६०/६१ सम्मको, उदयपुर सिमेन्ट उद्योग लिमिटेडले आर्थिक वर्ष २०६१/६२ सम्मको र राष्ट्रिय उत्पादकत्व तथा आर्थिक विकास केन्द्र लिमिटेडले आर्थिक वर्ष २०६३/६४ सम्मको जनकपुर चुरोट कारखाना लिमिटेड र नेपाल वायुसेवा निगम लिमिटेडले आर्थिक वर्ष २०६५/६६ सम्मको मात्रै लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेको देखिएको छ ।

१४.४५ अधिकांश संस्थानहरूले संस्थाको दृष्टिकोण, रणनीति र कार्यनीति अनुरूप स्पष्टरूपले लक्ष, कार्य, परिणाम, परिमाण र प्रमाणिकरणको माध्यमहरूलाई परिभाषित गरी कार्यान्वयन योजना तर्जुमा गरी लागु गर्न सकेको पाइँदैन । सञ्चालन योजना मात्रै होइन अल्पकालीन, मध्यमकालीन र दीर्घकालीन सुधार योजनाहरू पनि अधिकांश संस्थासँग छैनन् । भएका केही संस्थाहरूको योजनाको कार्यान्वयन अवस्था पनि कमजोर छ । यसर्थ जनशक्ति व्यवस्थापन, पुँजीको परिचालन, माँग र आपूर्तिको अनुमान, मूल्य निर्धारण, बजार व्यवस्थापन, खरिद व्यवस्था, विवाद व्यवस्थापन लगायत संस्थाको जीवनसँग जोडिएका महत्वपूर्ण आयामहरूका दैनिक, साप्ताहिक, मासिक, त्रैमासिक, अर्धवार्षिक र वार्षिक सञ्चालन कार्ययोजना बनाउन अनिवार्य देखिन्छ । साथै, दीर्घकालीन सुधार योजनाको तर्जुमा गरी त्यसलाई कार्यान्वयनमा लैजानुपर्ने खाँचो पनि टड्कारोरूपमा देखिएको छ ।

१४.४६ सार्वजनिक संस्थान निर्देशन बोर्ड मार्फत प्रमुख कार्यकारी अधिकृत/महाप्रबन्धकहरू नियुक्त गर्दा कार्य सम्पादन सूचक र सम्वन्धित संस्थानको व्यवसायिक योजनाको आधारमा कार्यसम्पादन करारको शुरूवात गरिए पनि व्यवसायिक योजना तर्जुमा गर्ने र सो मुताबिक रणनीतिहरू बनाई संस्थानहरूको निर्धारित उद्देश्य र परिलक्षित उपलब्धी हासिल गर्ने तर्फ ध्यान पुग्न सकेको छैन । त्यसैले सार्वजनिक संस्थानहरूमा कार्यसम्पादन करारलाई संस्थागत संस्कृतिकै रूपमा विकास गर्ने सम्पादित कार्य प्रगतिको आधारमा मात्र तलब सुविधा उपलब्ध गराउने पद्धतिको विकास समेत हुन सकेको पाइएन ।

१४.४७ सार्वजनिक संस्थानहरूको प्रतिस्पर्धा तथा व्यावसायिकता अभिवृद्धि गर्दै समन्वयात्मक ढङ्गबाट कार्य सञ्चालन गर्ने उद्देश्यले नेपाल सरकारको २०६८ मार्गमा सार्वजनिक संस्थान निर्देशन बोर्ड (गठन तथा कार्यसञ्चालन) आदेश, २०६८ जारी भई सोहिबमोजिम बोर्डले कार्यसञ्चालन गर्दै आएको छ । सार्वजनिक संस्थान निर्देशन बोर्ड गठन पश्चात ८ वटा संस्थानहरूमा कार्यकारी प्रमुखहरू नियुक्त भै सकेका छन् भने ६ वटा संस्थानहरूमा नियुक्तिको क्रम कायम रहेको छ । सार्वजनिक संस्थानहरूको समन्वय गर्ने कार्यमा अर्थ मन्त्रालयको संस्थान समन्वय महाशाखा मुख्य भूमिकामा रहेको छ ।

तालिकाहरू

तालिका सूची

तालिका नं.	विषय	पृष्ठ
१. आर्थिक गतिविधि		
१.१	कुल मूल्य अभिवृद्धि (औद्योगिक वर्गीकरण अनुसार-प्रचलित मूल्यमा)	१
१.२	कुल मूल्य अभिवृद्धि (औद्योगिक वर्गीकरण अनुसार-स्थिर मूल्यमा)	२
१.३	कुल उत्पादन (औद्योगिक वर्गीकरण अनुसार-प्रचलित मूल्यमा)	३
१.४	कुल गार्हस्थ्य उत्पादनको वार्षिक वृद्धिदर (आर्थिक गतिविधि अनुसार-स्थिर मूल्यमा)	४
१.५	कुल गार्हस्थ्य उत्पादनको संरचना (औद्योगिक वर्गीकरण अनुसार-प्रचलित मूल्यमा)	५
१.६	कुल गार्हस्थ्य उत्पादन, कुल गार्हस्थ्य उत्पादन वृद्धिदर तथा मूल्य सूचकाङ्क (वृहत् औद्योगिक वर्गीकरण अनुसार)	६
१.७	कुल गार्हस्थ्य उत्पादन (व्यय विधि अनुसार-प्रचलित मूल्यमा)	७
१.८	कुल गार्हस्थ्य उत्पादन (व्यय विधि अनुसार-स्थिर मूल्यमा)	८
१.९	मध्यवर्ती उपभोग (औद्योगिक वर्गीकरण अनुसार-प्रचलित मूल्यमा)	९
१.१०	कुल राष्ट्रिय खर्चयोग्य आम्दानी र बचत -प्रचलित मूल्यमा	१०
१.११	कुल गार्हस्थ्य उत्पादनको मूल्य सूचकाङ्क (इम्प्लिसिट)	११
१.१२	समष्टिगत आर्थिक परिसूचकहरू	१२
२. सार्वजनिक वित्त		
२.१	सरकारी खर्च र साधनको स्रोत	१३
२.२	कर राजस्व	१४
२.३	गैह्रकर राजस्व	१५
२.४	चालु खर्चको सेवा तथा कार्यगत विवरण	१६
२.५	पूँजीगत खर्चको सेवा तथा कार्यगत विवरण	१७
२.६	ऋणको साँवा भुक्तानी, संस्थानहरूमा ऋण तथा शेयर लगानी	१८
२.७	स्वीकृत वैदेशिक सहायता रकम (स्रोत अनुसार)	१९
२.८	वैदेशिक सहायता उपयोग (स्रोत अनुसार)	२०
२.९	प्राप्त वैदेशिक अनुदानको सेवा तथा कार्यगत विवरण	२१
२.१०	प्राप्त वैदेशिक ऋणको विवरण	२२
२.११	खुद वैदेशिक ऋण	२३
२.१२	सरकारी ऋणपत्रहरू र ट्रेजरी बिलहरूको स्वामित्वको विवरण	२४
३. मूल्य तथा आपूर्ति		
३.१	शहरी क्षेत्रको समग्र उपभोक्ता मूल्य सूचकाङ्क	२५
३.२ (क)	समूहगत उपभोग्य वस्तुहरूको राष्ट्रिय उपभोक्ता मूल्य सूचकाङ्क, वार्षिक	२६
३.२ (ख)	समूहगत उपभोग्य वस्तुहरूको राष्ट्रिय उपभोक्ता मूल्य सूचकाङ्क (प्रथम आठ महिना)	२७
३.२ (ग)	समूहगत उपभोग्य वस्तुहरूको उपभोक्ता मूल्य सूचकाङ्क (काठमाडौं), प्रथम आठ महिना	२८

३.२ (घ) समूहगत उपभोग्य वस्तुहरुको उपभोक्ता मूल्य सूचकाङ्क (तराई), प्रथम आठ महिना	२९
३.२ (ङ) समूहगत उपभोग्य वस्तुहरुको उपभोक्ता मूल्य सूचकाङ्क (पहाड), प्रथम आठ महिना	३०
३.३ (क) राष्ट्रिय थोक मूल्य सूचकाङ्क (वार्षिक)	३१
३.३ (ख) राष्ट्रिय थोक मूल्य सूचकाङ्क (प्रथम आठ महिना)	३२
३.३ (ग) राष्ट्रिय थोक मूल्य सूचकाङ्क (वार्षिक औषत)	३३
३.४ (क) राष्ट्रिय तलब तथा ज्यालादर सूचकाङ्क (वार्षिक)	३४
३.४ (ख) राष्ट्रिय तलब तथा ज्यालादर सूचकाङ्क (प्रथम आठ महिना)	३५
३.४ (ग) राष्ट्रिय तलब तथा ज्यालादर सूचकाङ्क (वार्षिक औषत)	३६
३.५ केही प्रमुख वस्तुहरुको सरदर खुद्रा बजार मूल्य	३७
३.६ केही प्रमुख वस्तुहरुको सरदर खुद्रा बजार मूल्य	३८
३.७ (क) आर्थिक वर्ष ०६९/०७० मा पेट्रोलियम पदार्थको मूल्य स्थिति (थोक विक्रि मूल्य) मु. अ. कर सहित	३९
३.७ (ख) केही पेट्रोलियम पदार्थको मूल्य स्थिति (काठमाडौँ उपत्यका)	४०
३.८ केही पेट्रोलियम पदार्थको आपूर्ति स्थिति	४१
४. मुद्रा तथा बैकिङ	
४.१ मौद्रिक सर्वेक्षण	४२
४.२ (क) मुद्रा प्रदायमा प्रभाव पार्ने कारकहरु	४३
४.२ (ख) मुद्रा प्रदायमा प्रभाव पार्ने कारकहरु	४४
४.३ बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरुको साधनको स्रोत र उपयोग	४५
४.४ वाणिज्य बैंकहरुको साधनको स्रोत र उपयोग	४६
४.५ वाणिज्य बैंकहरुबाट असुल हुन बाँकी कर्जाको क्षेत्रगत विवरण	४७
४.६ विकास बैंक ("ख" वर्गका वित्तीय संस्था) हरूको साधनको स्रोत र उपयोगको विवरण	४८
४.७ वित्त कम्पनी ("ग" वर्गका वित्तीय संस्था) को वित्तीय साधन तथा उपयोगको विवरण	४९
४.८ लघु वित्त विकास बैंकहरु (ग्रामीण विकास बैंक समेत) को साधनको स्रोत र उपयोग	५०
४.९ नेपाल राष्ट्र बैंकबाट स्वीकृति प्राप्त वित्तीय सहकारी संस्थाहरुको साधनको स्रोत र उपयोग	५१
४.१० कर्मचारी संचय कोषको साधनको स्रोत र उपयोग	५२
४.११ नागरिक लगानी कोषको साधनको स्रोत र उपयोग	५३
४.१२ (क) बीमा कम्पनीहरुले संकलन गरेको प्रिमियम तथा लगानीको विवरण	५४
४.१२ (ख) बीमा कम्पनीहरुको साधनको स्रोत तथा उपयोगको विवरण	५५
५. पुँजी बजार तथा बीमा	
५.१ प्रार्थमिक बजार प्रवृत्तिको स्थिति	५६
५.२ दोस्रो बजार प्रवृत्तिको स्थिति	५७
५.३ जीवन तथा निर्जीवन बीमा कम्पनीहरुको स्रोत तथा उपयोगको विवरण	५८
६. बाह्य क्षेत्र	
६.१ वैदेशिक व्यापारको स्थिति	५९

६.२	वस्तुगत व्यापार	६०
६.३	भारत निर्यात भएका केही प्रमुख वस्तुहरु	६१
६.४	अन्य मुलुकतर्फ निर्यात भएका केही प्रमुख वस्तुहरु	६२
६.५	भारतबाट आयात भएका केही प्रमुख वस्तुहरु	६३
६.६	अन्य मुलुकबाट आयात भएका केही प्रमुख वस्तुहरु	६४
६.७	परिवर्त्य विदेशी विनिमयको आय व्यय	६५
६.८	बैंकहरुसँग रहेको कुल वैदेशिक सम्पत्ति	६६
६.९	शोधनान्तर स्थिति	६७
७. गरिबी निवारण र रोजगारी		
७.१ (क)	गरिबी निवारण कोष अन्तर्गत कार्यक्रम सञ्चालन भएका जिल्ला र खर्चको विवरण	६८
७.१ (ख)	गरिबी निवारण कोष अन्तर्गत कार्यक्रम सञ्चालन भएका जिल्ला र खर्चको विवरण	६९
७.२	देशगत वैदेशिक रोजगारीको स्थिति	७०
८. कृषि तथा वन		७१
८.१	प्रमुख खाद्यान्न बाली लगाएको क्षेत्रफल, उत्पादन र उत्पादकत्व	७२
८.२	प्रमुख नगदे बाली लगाएको क्षेत्रफल, उत्पादन र उत्पादकत्व	७३
८.३	अन्य बाली उत्पादन स्थिति	७४
८.४	पशुजन्य उत्पादन स्थिति	७५
८.५	कृषिजन्य वस्तुहरुको परिमाणात्मक सूचकाङ्क	७६
८.६	रासायनिक मल, उन्नत बीउ र कीटनाशक औषधिको प्रयोग	७७
८.७	थप सिंचाई विस्तार	७८
८.८	रासायनिक मलको मूल्य	७९
९. उद्योग क्षेत्र		
९.१	समूहगत औद्योगिक उत्पादन	८०
९.२	समूहगत औद्योगिक सूचकाङ्क	८१
९.३	दर्ता भएका घरेलु तथा साना उद्योगको संख्या र स्थिर पुँजी लगानी	८२
९.४	केही छानिएका उद्योगहरुको उत्पादन क्षमताको उपयोग	८३
९.५ (क)	औद्योगिक क्षेत्रहरुको वर्तमान स्थिति	८४
९.५ (ख)	औद्योगिक क्षेत्रको वर्तमान स्थिति	८५
९.६	पर्यटक संख्या वृद्धिदर तथा बसाइँ अवधि	८६
९.७	भ्रमणको उद्देश्य अनुसार पर्यटक आगमन संख्या	८७
९.८	प्रमुख मुलुकगत पर्यटक आगमन संख्या	८८
९.९	पर्यटन क्षेत्रबाट आर्जित विदेशी मुद्रा	८९
९.१०	होटल र होटल शैया संख्या	९०
९.११	पर्वतारोहण दल र संख्या	९१
९.१२	होमस्टे, होटल व्यवस्थापन तथा पर्यटन सम्बन्धी तालीम	९२
१०. भौतिक पूर्वाधार		
१०.१	ऊर्जा खपतको स्थिति	९३

१०.२	विद्युत उत्पादन तथा खपतको स्थिति	९४
१०.३	पेट्रोलियम पदार्थको खपत विवरण	९५
११. यातायात तथा सञ्चार		
११.१	सडक सुविधाको विस्तार	९६
११.२	थप सवारी साधन संख्या	९७
११.३	यातायात सुविधाको विस्तार तथा सामान ढुवानी परिमाण	९८
११.४	टेलिफोन सेवा विस्तार	९९
१३. सामाजिक क्षेत्र		
१३.१	प्राथमिक, निम्न माध्यमिक र माध्यमिक विद्यालय तथा विद्यार्थीहरूको संख्या	१००
१३.२	प्राथमिक, निम्न माध्यमिक र माध्यमिक शिक्षक संख्या	१०१
१३.३	(क)सरकारी तथा निजीस्तरमा सञ्चालित विद्यालय, विद्यार्थी तथा शिक्षकहरूको विकास क्षेत्र अनुसार प्राथमिक (१-५) तहको संख्या	१०२
१३.३	(ख)सरकारी तथा निजीस्तरमा सञ्चालित विद्यालय, विद्यार्थी तथा शिक्षकहरूको विकास क्षेत्र अनुसार निम्नमाध्यमिक (६-८) तहको संख्या	१०३
१३.३	(ग)सरकारी तथा निजीस्तरमा सञ्चालित विद्यालय, विद्यार्थी तथा शिक्षकहरूको विकास क्षेत्र अनुसार माध्यमिक (९-१०) तहको संख्या	१०४
१३.४	एस.एल.सी. नियमित परीक्षामा सम्मिलित र उत्तीर्ण विद्यार्थीहरूको विवरण	१०५
१३.५	उच्च शिक्षामा अध्ययन गर्ने विद्यार्थी संख्या	१०६
१३.६	त्रिभुवन विश्वविद्यालयको विद्यार्थी उत्पादन विवरण	१०७
१३.७	त्रिभुवन विश्वविद्यालय अन्तर्गत मानवीय चिकित्सा सेवा	१०८
१३.८	स्वास्थ्य सेवाको विस्तार	१०९
१३.९	खानेपानी तथा ढल निकास सुविधाको विस्तार	११०
१४. सार्वजनिक संस्थान तथा निजीरण		
१४.१	सार्वजनिक संस्थानहरूको वित्तीय कार्यकुशलता	१११

तालिका १.१ : कुल मूल्य अभिवृद्धि (औद्योगिक वर्गीकरण अनुसार)
(प्रचलित मूल्यमा)

(रु. करोडमा)

औद्योगिक वर्गीकरण	आर्थिक वर्ष									
	२०६०/६१	२०६१/६२	२०६२/६३	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०
कृषि तथा वन	१८३६२.१	१९६६८.६	२०८५९.१	२२३५३.६	२४३३२.३	३०५४७.७	३९१५१.९	४७३२७.०	५११२९.०	५४८९६.८
मत्स्यपालन	२५०.४	२६८.२	३११.३	३२८.७	३८६.८	४०७.६	४२३.६	४८७.९	५६६.१	६६१.७
खानी तथा उत्खनन्	२५०.७	२७४.८	३१३.४	३४१.७	४३७.५	५०८.४	५९२.६	६९५.६	८१६.६	९२५.०
उद्योग	४१६७.३	४४८८.५	४७८४.०	५२१७.२	५७१८.५	६५४४.७	७०९२.४	८०५३.१	९०७९.४	९८७०.९
विद्युत, ग्याँस तथा पानी	११९७.४	१२७८.२	१३१७.२	१४८४.१	१५२१.९	१४६२.९	१५२४.४	२४००.१	१७४८.८	२०२८.७
निर्माण	३३२५.४	३६६४.४	४०९५.२	४५०९.९	५४१३.४	६३७४.१	७७२८.९	८९३५.६	९८५३.९	११०४५.६
थोक तथा खुद्रा व्यापार	७९२१.९	७९८३.९	९०२१.४	९२६४.८	१०५३०.६	१२४१२.१	१६१०६.७	१७९३०.६	१९७६३.२	२३०५८.४
होटल तथा रेष्टुराँ	८९४.२	८८९.५	९३९.८	१००४.३	११५०.३	१३९४.३	१७३४.७	२१०५.७	२४५२.१	२९१४.१
यातायात, संचार तथा भण्डारण	४६२८.३	५१३३.६	६१२५.०	६९५५.५	७६८१.८	९२६१.८	९५३०.४	१०५८३.४	१२३९९.०	१४७१४.६
वित्तीय मध्यस्थता	१३७२.८	१७३४.२	२१९७.९	२८४६.७	३३५३.९	३९१०.०	४६०८.३	५०११.१	६५३४.५	६७२०.७
रियल इष्टेट, भाडा तथा व्यावसायिक सेवाहरू	३९९९.१	४९२४.२	६००४.२	७०७९.१	७३६३.६	८१६२.५	९३७४.७	१०६२३.६	११९९९.१	१३५५३.०
सार्वजनिक प्रशासन र रक्षा	८०१.९	९५४.८	१०९६.७	१२२२.७	१४३५.२	१८५५.६	२१६९.५	२४८३.०	२९३२.९	३०२९.९
शिक्षा	२६३१.३	३१६७.१	३४९९.६	४०९३.९	४८७२.२	६२६४.२	६१३८.४	६७७३.९	७९०७.७	८६१९.५
स्वास्थ्य र सामाजिक कार्य	५८२.५	७०१.७	७८४.२	८५६.८	१०९६.३	१३७४.४	१५३८.२	१७०८.७	२०२५.९	२२०२.२
अन्य सामुदायिक, सामाजिक तथा व्यक्तिगत सेवाहरू	१४१४.०	१५२६.२	१६८४.०	२१७७.४	२६५०.०	३४०८.९	४१४२.३	४६९४.७	५४०५.०	५६७६.०
कुल मूल्य अभिवृद्धि (अप्रत्यक्ष वित्तीय मध्यस्थता समेत)	५१७९९.४	५६६५७.९	६३०३३.०	६९७३६.४	७७९४४.२	९३८८९.०	१११८५७.१	१२९८१४.२	१४४६१३.१	१५९९१७.२
अप्रत्यक्ष वित्तीय मध्यस्थता	१७२९.४	१८०९.४	१९२१.२	२१५०.५	२४१८.५	२९३६.२	३५१५.६	४१६६.०	४९९९.२	५८९९.०
कुल मूल्य अभिवृद्धि (Gross Value Added), (आधारभूत मूल्यमा)	५००६९.९	५४८४८.५	६११११.८	६७५८५.९	७५५२५.७	९०९५२.८	१०८३४१.५	१२५६४८.२	१३९६१३.९	१५४०१८.१
उत्पादित वस्तुहरूमा खुद कर	३६०५.०	४०९२.७	४२९६.६	५१९६.८	६०४०.१	७८७४.४	१०९३५.८	११८४७.२	१३९८६.१	१६१०१.२
कुल गार्हस्थ्य उत्पादन (उत्पादकको मूल्यमा)	५३६७४.९	५८९४१.२	६५४०८.४	७२७८२.७	८१५६५.८	९८८२७.२	११९२७७.४	१३७४९५.३	१५३६००.०	१७०११९.४

टिप्पणी : Nepal Standards Industrial Classification (NSIC) प्रमुख खण्ड १६ र १७ को अंश नगण्य भएकोले प्रमुख खण्ड १५ मै गाभिएको छ ।

सं. = संशोधित, प्रा.= प्रारम्भिक

स्रोत : केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग

तालिका १.२: कुल मूल्य अभिवृद्धि (औद्योगिक वर्गीकरण अनुसार)

आधार वर्ष २०५७/५८

(स्थिर मूल्यमा)

(रु. करोडमा)

औद्योगिक वर्गीकरण	आर्थिक वर्ष									
	२०६०/६१	२०६१/६२	२०६२/६३	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९.सं.	२०६९/७०.प्रा.
कृषि तथा वन	१७१३९.४	१७७३०.४	१८०२६.०	१८१९५.८	१९२५१.४	१९८२५.७	२०२१९.६	२११२७.१	२२१७०.६	२२४३९.६
मत्स्यपालन	२३४.०	२५०.७	२७५.५	२८३.८	३०४.५	३२०.७	३३२.१	३५१.६	३७८.१	३९३.४
खानी तथा उत्खनन्	२०३.१	२१६.९	२३४.८	२३८.३	२५१.३	२५३.१	२५८.५	२६३.७	२७७.०	२९२.१
उद्योग	३७१६.३	३८१३.६	३८८९.८	३९८९.१	३९५४.५	३९१३.२	४०२९.१	४१९२.३	४३४४.५	४४२४.८
विद्युत, ग्याँस तथा पानी	१०६९.३	११११.७	११५६.२	१३०६.५	१३२०.४	१२७५.०	१२९८.९	१३५६.४	१४७०.५	१४७३.५
निर्माण	२७७०.१	२८५०.३	३०६९.०	३१४५.३	३३०४.३	३३३७.१	३५४३.०	३७१२.६	३७२०.७	३७७९.३
थोक तथा खुद्रा व्यापार	७००६.६	६५६९.४	६८०९.९	६४२९.२	६६९६.२	७०४८.१	७५२३.७	७६२९.८	७८६२.५	८६१२.६
होटल तथा रेष्टुराँ	७९५.५	७५२.५	८००.१	८२७.८	८८५.१	९०५.६	९६४.६	१०२४.४	१०८५.५	११५९.७
यातायात, संचार तथा भण्डारण	३८५०.९	४०९८.५	४२००.१	४४०९.४	४८२२.६	५१५८.५	५४६५.७	५७५०.४	६०८०.६	६४८९.९
वित्तीय मध्यस्थता	१२८३.८	१५९५.७	१९८४.३	२२१०.३	२४१४.२	२४६३.२	२५३२.७	२६१६.३	२७०७.१	२८८७.०
रियल इष्टेट, भाडा तथा व्यावसायिक सेवाहरू	३१५३.८	३४७०.०	३६९०.०	४१२४.०	४५५४.४	४६४२.१	४७८१.८	४८८९.४	५०३४.६	५११७.२
सार्वजनिक प्रशासन र रक्षा	८०१.९	८५५.१	९१३.९	९२६.२	९३१.९	१००१.२	१०४०.५	१०८०.६	११३४.६	११७२.१
शिक्षा	२५१३.८	२७६०.६	२८६४.०	३०७३.८	३२७१.६	३६२३.३	३८६३.८	३९७९.९	४१७९.७	४३५१.३
स्वास्थ्य र सामाजिक कार्य	५४८.७	६१०.९	६४७.०	६८८.८	७४७.४	८१९.१	८५८.१	९०१.२	९९०.८	१०५९.७
अन्य सामुदायिक, सामाजिक तथा व्यक्तिगत सेवाहरू	१३९५.५	१३४८.३	१३९३.३	१६६४.३	१८२०.४	२०५२.०	२२९६.६	२४५९.९	२६२३.४	२७५९.८
कृषि	१७३७३.४	१७९८१.०	१८३०१.५	१८४७९.६	१९५५५.९	२०१४६.४	२०५५१.७	२१४७८.६	२२५४८.७	२२८३३.०
गैह्र कृषि	२९१०९.२	३००५३.५	३१६५२.५	३३०३३.१	३४९७४.४	३६४९१.४	३८४५७.०	३९८५६.९	४१५११.५	४३५७९.०
कुल मूल्य अभिवृद्धि (अप्रत्यक्ष वित्तीय मध्यस्थतासमेत)	४६४८२.६	४८०३४.५	४९९५४.०	५१५१२.७	५४५३०.३	५६६३७.७	५९००८.६	६१३३५.५	६४०६०.२	६६४१२.०
अप्रत्यक्ष वित्तीय मध्यस्थता	१६१७.२	१७१८.०	१९१०.५	२१४७.६	२३०४.३	२३७२.५	२४३२.७	२५८२.१	२६७२.५	२८३६.९
कुल मूल्य अभिवृद्धि (आधारभूत मूल्यमा)	४४८६५.४	४६३१६.५	४८०४३.५	४९३६५.१	५२२२६.०	५४२६५.२	५६५७५.९	५८७५३.४	६१३८७.७	६३५७५.२
उत्पादित वस्तुहरूमा खुद कर	३२३५.०	३४५७.४	३४०५.१	३८३८.८	४२२५.७	४७४५.५	५२७७.०	५२१६.०	५६८५.८	५९४५.२
कुल गार्हस्थ्य उत्पादन (उत्पादकको मूल्यमा)	४८१००.४	४९७७३.९	५१४४८.६	५३२०३.८	५६४५१.७	५९०१०.७	६१८५२.९	६३९६९.४	६७०७३.५	६९५२०.४

सं. = संशोधित, प्रा. = प्रारम्भिक

स्रोत : केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग

तालिका १.३: कुल उत्पादन (औद्योगिक वर्गीकरण अनुसार)
(प्रचलित मूल्यमा)

(रु. करोडमा)

औद्योगिक क्षेत्रहरू	आर्थिक वर्ष									
	२०६०/६१	२०६१/६२	२०६२/६३	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९सं.	२०६९/७० प्रा.
कृषि तथा वन	२४५९४.४	२६२२७.७	२७८०५.६	२९९३८.५	३२९४०.१	४०९९८.७	५१४८७.१	६२३३०.३	६७५४१.१	७२५०५.४
मत्स्यपालन	२९९.२	३१८.१	३६१.४	३७९.०	४३७.३	४५८.३	४७४.६	५४६.६	६३४.२	७४१.३
खानी तथा उत्खनन्	३१५.६	३४५.६	३९४.३	४२९.६	५५०.८	६३९.७	७४६.१	८७५.१	१०२६.४	११९५.४
उद्योग	१४८९४.०	१६०१८.६	१७०८७.५	१८६४९.६	२०४१०.७	२३३४०.८	२५२८६.९	२८९००.४	३२६८०.६	३५५०४.२
विद्युत, ग्याँस तथा पानी	१९५६.१	२१११.९	२२६३.७	२५१०.६	२६४१.८	२६२७.३	२९४७.८	३९४९.२	३४७५.१	४१५६.२
निर्माण	६६९३.१	७४१६.६	८३१४.७	९१७४.६	१११६३.९	१३१२७.८	१५८७२.८	१८२६१.४	१९९३४.९	२२२७०.४
थोक तथा खुद्रा व्यापार	९४१५.५	९५०६.१	१०७३६.५	११०३२.५	१२५४०.२	१४८७५.९	१९३०३.६	२१४९०.७	२३६८७.०	२७६३०.९
होटल तथा रेष्टुराँ	२७६२.१	२८०५.१	२९४७.७	३२४२.२	३७५३.६	४५३१.१	५६०४.१	६८३७.६	७९११.८	९३३३.५
यातायात, सञ्चार तथा भण्डारण	८१२६.९	९०३२.९	१०७३४.८	१२१७९.९	१३३१२.५	१५९२४.५	१६४०२.४	१८२७०.६	२१३८१.३	२५२८४.२
वित्तीय मध्यस्थता	१९३६.७	२३०३.९	२७९३.९	३६८९.७	४३९०.७	५१११.०	५९९९.५	७१३९.५	८६६८.८	९९८८.८
रियल इष्टेट, भाडा तथा व्यावसायिक सेवाहरू	५४९९.१	६७६९.०	८५६९.८	१००५७.५	१०७८८.७	१२१२९.३	१३९५८.१	१५७२०.३	१७७२७.८	१९९९१.७
सार्वजनिक प्रशासन र रक्षा	१०६८.२	१२८४.४	१४२८.८	१६५२.४	१९२२.४	२४०३.०	२८८७.९	३३०७.०	४१४५.२	४२२५.३
शिक्षा	३३९७.५	४११४.२	४४९७.९	५३३२.८	६३२६.३	८०८८.९	८२४९.५	९२७४.१	११०१३.९	१२०३८.२
स्वास्थ्य र सामाजिक कार्य	८१६.३	९८२.६	१०९३.०	१२६५.२	१५३५.७	१९००.९	२१८६.३	२४७२.७	३०७५.८	३३५६.३
अन्य सामुदायिक, सामाजिक तथा व्यक्तिगत सेवाहरू	१९९३.४	२१७२.२	२३६८.०	३०९५.९	३७४५.३	४७२७.८	५८६२.९	६६४७.३	७७७०.१	८२५६.५
मौद्रिक कुल उत्पादन (आधारभूत मूल्यमा)	८३७६८.२	९१४०८.८	१०१३९७.७	११२६३०.०	१२६४६०.१	१५०८८५.०	१७७२६९.४	२०६०२२.८	२३०६७३.८	२५६४७८.२

सं. = संशोधित, प्रा. = प्रारम्भिक

स्रोत : केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग

तालिका १.४: कुल गार्हस्थ्य उत्पादनको वार्षिक वृद्धिदर (आर्थिक गतिविधि अनुसार)
(स्थिर मूल्यमा)

(प्रतिशतमा)

औद्योगिक वर्गीकरण	आर्थिक वर्ष									
	२०६०/६१	२०६१/६२	२०६२/६३	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९सं	२०६९/७०प्रा.
कृषि तथा वन	४.७२	३.४५	१.६७	०.९४	५.८०	२.९८	१.९९	४.४९	४.९४	१.२१
मत्स्यपालन	१२.२३	७.१३	९.९१	३.०१	७.२९	५.३१	३.५५	५.८८	७.५५	४.०४
खानी तथा उत्खनन्	-०.४३	६.८०	८.२६	१.४८	५.४६	०.७२	२.१४	२.०१	५.०३	५.४५
उद्योग	२.१५	२.६२	२.००	२.५५	-०.८७	-१.०५	२.९६	४.०५	३.६३	१.८५
विद्युत, ग्याँस तथा पानी	४.०७	३.९७	४.०१	१३.००	१.०६	-३.४४	१.८७	४.४३	८.४१	०.२०
निर्माण	-०.३५	२.९०	७.६७	२.४९	५.०६	०.९९	६.१७	४.७९	०.२२	१.५७
थोक तथा खुद्रा व्यापार	१०.८१	-६.२४	३.६६	-५.५९	४.१५	५.२५	६.७५	१.४१	३.०५	९.५४
होटल तथा रेष्टुराँ	१२.७४	-५.४१	६.३३	३.४६	६.९२	२.३१	६.५२	६.२०	५.९६	६.८४
यातायात, संचार तथा भण्डारण	७.४९	६.४३	२.४८	४.९८	९.३७	६.९७	५.९५	५.२१	५.७४	६.७३
वित्तीय मध्यस्थता	६.१९	२४.३०	२४.३५	११.३९	९.२३	२.०३	२.८२	३.३०	३.४७	६.६५
रियल इष्टेट, भाडा तथा व्यावसायिक सेवाहरू	-२.०९	१०.०३	६.३४	११.७६	१०.४४	१.९३	३.०१	२.२५	२.९७	१.६४
सार्वजनिक प्रशासन र रक्षा	-०.६४	६.६४	६.८८	१.३५	०.६२	७.४३	३.९३	३.८५	४.९९	३.३१
शिक्षा	५.१२	९.८२	३.७५	७.३३	६.४४	१०.७५	६.६४	३.०१	५.०२	४.११
स्वास्थ्य र सामाजिक कार्य	६.११	११.३३	५.९१	६.४६	८.५१	९.५९	४.७७	५.०२	९.९५	६.९५
अन्य सामुदायिक, सामाजिक तथा व्यक्तिगत सेवाहरू	१३.४३	-३.३८	३.३४	१९.४५	९.३८	१२.७२	११.९२	७.११	६.६५	५.२०
कृषि	४.८१	३.५०	१.७८	०.९७	५.८२	३.०२	२.०१	४.५१	४.९८	१.२६
गैह्र कृषि	५.३३	३.२४	५.३२	४.३६	५.८८	४.३४	५.३९	३.६४	४.१५	४.९८
कुल मूल्य अभिवृद्धि (अप्रत्यक्ष वित्तीय मध्यस्थतासमेत)	५.१३	३.३४	४.००	३.१२	५.८६	३.८६	४.१९	३.९४	४.४४	३.६७
अप्रत्यक्ष वित्तीय मध्यस्थता	३०.१३	६.२३	११.२०	१२.४१	७.३०	२.९६	२.५४	६.१४	३.५०	६.१५
कुल मूल्य अभिवृद्धि (आधारभूत मूल्यमा)	४.४१	३.२३	३.७३	२.७५	५.८०	३.९०	४.२६	३.८५	४.४८	३.५६
उत्पादित वस्तुहरूमा खुद कर	८.६०	६.८७	-१.५१	१२.७४	१०.०८	१२.३०	११.२०	-१.१६	९.०१	४.५६
कुल गार्हस्थ्य उत्पादन (उत्पादकको मूल्यमा)	४.६८	३.४८	३.३६	३.४१	६.१०	४.५३	४.८२	३.४२	४.८५	३.६५

सं. = संशोधित, प्रा. = प्रारम्भिक

स्रोत : केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग

तालिका १.५: कुल गार्हस्थ्य उत्पादनको संरचना (औद्योगिक वर्गीकरण अनुसार)

(प्रचलित मूल्यमा)

(प्रतिशतमा)

औद्योगिक वर्गीकरण	आर्थिक वर्ष									
	२०६०/६१	२०६१/६२	२०६२/६३	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९सं	२०६९/७०प्रा.
कृषि तथा वन	३५.४	३४.७	३३.१	३२.१	३१.२	३२.५	३५.०	३६.५	३५.४	३४.३
मत्स्यपालन	०.५	०.५	०.५	०.५	०.५	०.४	०.४	०.४	०.४	०.४
खानी तथा उत्खनन्	०.५	०.५	०.५	०.५	०.६	०.५	०.५	०.५	०.६	०.६
उद्योग	८.०	७.९	७.६	७.५	७.३	७.०	६.३	६.२	६.३	६.२
विद्युत, ग्याँस तथा पानी	२.३	२.३	२.१	२.१	२.०	१.६	१.४	१.९	१.२	१.३
निर्माण	६.४	६.५	६.५	६.५	७.०	६.८	६.९	६.९	६.८	६.९
थोक तथा खुद्रा व्यापार	१५.३	१४.१	१४.३	१३.३	१३.५	१३.२	१४.४	१३.८	१३.७	१४.४
होटल तथा रेष्टुराँ	१.७	१.६	१.५	१.४	१.५	१.५	१.६	१.६	१.७	१.८
यातायात, सञ्चार तथा भण्डारण	८.९	९.१	९.७	१०.०	९.९	९.९	८.५	८.२	८.६	९.२
वित्तीय मध्यस्थता	२.७	३.१	३.५	४.१	४.३	४.२	४.१	३.९	४.५	४.२
रियल इष्टेट, भाडा तथा व्यावसायिक सेवाहरू	७.७	८.७	९.५	१०.२	९.५	८.७	८.४	८.२	८.३	८.५
सार्वजनिक प्रशासन र रक्षा	१.५	१.७	१.७	१.८	१.८	२.०	१.९	१.९	२.०	१.९
शिक्षा	५.१	५.६	५.६	५.९	६.३	६.७	५.५	५.२	५.५	५.४
स्वास्थ्य र सामाजिक कार्य	१.१	१.२	१.२	१.२	१.४	१.५	१.४	१.३	१.४	१.४
अन्य सामुदायिक, सामाजिक तथा व्यक्तिगत सेवाहरू	२.७	२.७	२.७	३.१	३.४	३.६	३.७	३.६	३.७	३.६

सं. = संशोधित, प्रा.= प्रारम्भिक

स्रोत : केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग

तालिका १.६: कुल गार्हस्थ्य उत्पादन, कुल गार्हस्थ्य उत्पादन वृद्धिदर तथा मूल्य सूचकाङ्क (वृहत् औद्योगिक वर्गीकरण अनुसार)

(रु. करोडमा)

वर्गीकरण	आर्थिक वर्ष									
	२०६०/६१	२०६१/६२	२०६२/६३	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९सं.	२०६९/७०प्रा.
कुल गार्हस्थ्य उत्पादन (प्रचलित मूल्यमा)(रु.करोडमा)	५००६९.९	५४८४८.५	६११११.८	६७५८५.९	७५५२५.७	९०९५२.८	१०८३४१.५	१२५६४८.२	१३९६१३.९	१५४०१८.१
प्राथमिक क्षेत्र	१८८६३.२	२०२११.६	२१४८३.८	२३०२४.०	२५१५६.६	३१४६३.७	४०१६८.१	४८५१०.५	५२५११.७	५६४८३.५
द्वितीय क्षेत्र	८६९०.२	९४३१.१	१०१९६.४	११२११.२	१२६५३.८	१४३८१.६	१६३४५.७	१९३८८.८	२०६८२.१	२२९४५.२
तृतीय क्षेत्र	२४२४६.०	२७०१५.२	३१३५२.८	३५५०१.२	४०१३३.८	४८०४३.६	५५३४३.३	६१९१४.८	७१४१९.४	८०४८८.४
कुल गार्हस्थ्य उत्पादन आधारभूत मूल्यमा (स्थिरमूल्यमा) (रु. करोडमा)	४४८६५.४	४६३१६.५	४८०४३.५	४९३६५.१	५२२२६.०	५४२६५.२	५६५७५.९	५८७५३.४	६१३८७.७	६३५७५.२
प्राथमिक क्षेत्र	१७५७६.५	१८१९७.९	१८५३६.३	१८७१७.९	१९८०७.२	२०३९९.५	२०८१०.२	२१७४२.४	२२८२५.७	२३१२५.१
द्वितीय क्षेत्र	७५५५.७	७७७५.६	८११५.०	८४४०.९	८५७९.२	८५२५.३	८८७१.०	९२६१.३	९५३५.७	९६७७.६
तृतीय क्षेत्र	२१३५०.४	२२०६०.९	२३३०२.६	२४३५३.९	२६१४३.८	२७७१३.०	२९३२७.५	३०३३१.९	३१६९८.८	३३६०९.३
कुल गार्हस्थ्य उत्पादनको वार्षिक वृद्धि दर (आधारभूत मूल्यमा) (प्रतिशतमा)	४.४	३.२	३.७	२.८	५.८	३.९	४.३	३.९	४.५	३.६
प्राथमिक क्षेत्र	४.७	३.५	१.९	१.०	५.८	३.०	२.०	४.५	५.०	१.३
द्वितीय क्षेत्र	१.५	२.९	४.४	४.०	१.६	-०.६	४.१	४.४	३.०	१.५
तृतीय क्षेत्र	६.८	३.३	५.६	४.५	७.४	६.०	५.८	३.४	४.५	६.०
कुल गार्हस्थ्य उत्पादनको इम्प्लिसिट मूल्य सूचकाङ्क	१११.४	११८.०	१२६.२	१३५.४	१४२.९	१६५.८	१८९.६	२११.७	२२५.८	२४०.८
प्राथमिक क्षेत्र	१०७.३	१११.१	११५.९	१२३.०	१२७.०	१५४.२	१९३.०	२२३.१	२३०.१	२४४.३
द्वितीय क्षेत्र	११५.०	१२१.३	१२५.७	१३२.८	१४७.५	१६८.७	१८४.३	२०९.४	२१६.९	२३७.१
तृतीय क्षेत्र	११३.६	१२२.५	१३४.६	१४५.८	१५३.५	१७३.४	१८८.७	२०४.१	२२५.३	२३९.५
कुल गार्हस्थ्य उत्पादनको संरचना (प्रतिशतमा)										
प्राथमिक क्षेत्र	३६.४	३५.७	३४.१	३३.०	३२.३	३३.५	३५.९	३७.४	३६.३	३५.३
द्वितीय क्षेत्र	१६.८	१६.६	१६.२	१६.१	१६.२	१५.३	१४.६	१४.९	१४.३	१४.४
तृतीय क्षेत्र	४६.८	४७.७	४९.७	५०.९	५१.५	५१.२	४९.५	४७.७	४९.४	५०.३

सं. = संशोधित, प्रा. = प्रारम्भिक

स्रोत : केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग

तालिका १.७: कुल गार्हस्थ्य उत्पादन (व्यय विधि अनुसार)
(प्रचलित मूल्यमा)

(रु. करोडमा)

खर्चको वर्गीकरण	आर्थिक वर्ष									
	२०६०/६१	२०६१/६२	२०६२/६३	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९सं.	२०६९/७०प्रा.
उत्पादकको मूल्यमा कुल गार्हस्थ्य उत्पादन	५३६७४.९	५८९४१.२	६५,४०८	७२,७८३	८१,५६६	९८,८२७	११९,२७७	१३७,४९५	१५३,६००	१७०,११९
कुल उपभोग	४७३६८.५	५२१३०.१	५९,५३३	६५,६३७	७३,५४७	८९,५०४	१०५,६१९	११७,६०३	१३५,९५४	१५४,२३३
सरकारी उपभोग	४६३९.७	५२४५.३	५,६७९	६,६९५	८,०६६	१०,६५३	११,९१९	१३,०९२	१६,४३७	१६,६३४
सरकारी उपभोग	३३९६.०	३४६२.५	३,७११	४,३७४	५,५००	६,९८४	७,७४७	८,६०७	१०,९५७	११,११०
व्यक्तिगत उपभोग	१२४३३.७	१७८२८	१,९६९	२,३२१	२,५६७	३,६६९	४,१७२	४,४८५	५,४८०	५,५२४
निजी उपभोग	४१९२९.०	४५९५३.०	५२,७८१	५७,६९१	६४,१०९	७७,२७६	९१,६९९	१०२,२१३	११६,७८६	१३४,६८३
खाद्य	२४७३८.१	२७११२.३	३१,१४१	३४,०३८	३८,५०४	४८,४५५	५७,४९९	६५,०७९	७५,४१६	८८,४१७
गैर-खाद्य	१२०३३.६	१३१८८.५	१५,१४८	१६,५५७	१८,०००	२०,३२३	२४,११६	२५,६७२	२८,५२९	३१,८०७
सेवा	५१५७.३	५६५२.२	६,४९२	७,०९६	७,६०५	८,४९८	१०,०८४	११,४६२	१२,८४२	१४,४५९
नाफा नकमाउने संस्थाहरु	७९९.८	९३१.९	१,०७२	१,२५२	१,३७२	१,५७५	२,०००	२,२९९	२,७३१	२,९१६
घरपरिवारको वास्तविक उपभोग	४३९७२.५	४८६६७.६	५५,८२२	६१,२६४	६८,०४७	८२,५२०	९७,८७१	१०८,९९६	१२४,९९७	१४३,१२३
कुल पुँजी निर्माण	१३१६७.१	१५५९०.७	१७,५६३	२०,८७८	२४,७२७	३१,३०३	४५,६४९	५२,७२७	५३,५५५	६४,२९१
कुल स्थिर पुँजी निर्माण	१०९१८.१	११७५३.९	१३,५५३	१५,३३४	१७,८४५	२१,१०४	२६,४८९	२९,२७३	३०,७३८	३५,९८५
सरकारी	१४९५.५	१७२१.३	१,७५१	२,४६५	३,२९९	४,४२८	५,३६७	६,३८१	७,१५६	८,७९५
निजी	९४२२.६	१००३२.६	११,८०२	१२,८६९	१४,५४५	१६,६७६	२१,१२२	२२,८९२	२३,५८३	२९,१९०
स्टकमा परिवर्तन*	२२४८.९	३८३६.८	४,०१०	५,५४४	६,८८३	१०,१९९	१९,१६०	२३,४५४	२२,८१६	२८,३०६
वस्तु तथा सेवाहरुको खुद निर्यात	-६८६०.७	-८७७९.६	-११,६८८	-१३,७३३	-१६,७०८	-२१,९८०	-३१,९९०	-३२,८३५	-३५,९०८	-४८,४०५
आयात	१५८१५.१	१७३७५.४	२०,४८३	२३,०८९	२७,१२९	३४,२५४	४३,४२०	४५,००६	५१,२९५	६५,९९२
वस्तु	१३२९१.०	१४५७१.८	१७,१५४	१९,०४४	२१,७९६	२७,९२३	३६,६६९	३८,८३७	४५,४६५	५६,२२२
सेवा	२५२४.१	२८०३.६	३,३२९	४,०४६	५,३३३	६३३०.८	६७५०.५८	६,१६९	५,८३०	९,७७०
निर्यात	८९५४.४	८५९५.८	८,७९५	९,३५७	१०,४२१	१२,२७४	११,४३०	१२,१७१	१५,३८६	१७,५८८
वस्तु	५५२२.८	५९९५.६	६,१४८	६,१४९	६,१९७	६९९०.७	६३१७.८	६,८७०	८,१५१	८,६०२
सेवा	३४३१.६	२६००.२	२,६४७	३,२०८	४,२२४	५२८३.०	५११२.१	५,३०१	७,२३५	८,९८६

* लेखाको शेष (residual) को रुपमा प्रस्तुत गरिएको । यसमा statistical discrepancy /error समेत समावेश गरिएको छ ।

सं. = संशोधित, प्रा. = प्रारम्भिक

स्रोत : केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग

तालिका १.८: कुल गार्हस्थ्य उत्पादन (व्यय विधि अनुसार)

आधार वर्ष २०५७/५८

(स्थिर मूल्यमा)

(रु. करोडमा)

खर्चको वर्गीकरण	आर्थिक वर्ष									
	२०६०/६१	२०६१/६२	२०६२/६३	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९सं	२०६९/७०प्रा.
उत्पादकको मूल्यमा कुल गार्हस्थ्य उत्पादन	४८१००.४	४९७७३.९	५१,४४८.६	५३,२०३.८	५६,४५१.७	५९,०१०.७	६१,८५२.९	६३,९६९.४	६७,०७३.५	६९,५२०.४
कुल उपभोग	४२८४५.२	४४६९५.७	४६,८९२.१	४८,५६५.७	४९,२८४.९	५२,२९१.०	५५,२६७.६	५६,३१३.८	५९,९६२.८	६१,४३१.४
सरकारी उपभोग	४६३९.७	४६९७.३	४,७३२.८	४,०७९.९	४,२३७.८	५,७४६.२	५,८२२.०	६,४८४.२	७,६३४.३	७,०१७.२
सरकारी उपभोग	३३९६.०	३१००.८	३,०९२.०	३,३१३.६	३,५७१.१	३,७६७.१	३,७८४.३	४,३२९.५	५,०८९.१	४,६८६.९
व्यक्तिगत उपभोग	१२४३.७	१५९६.५	१,६४०.८	१,७५८.३	१,६६६.७	१,९७९.१	२,०३७.७	२,२५५.७	२,५४५.२	२,३३०.३
निजी उपभोग	३७४०५.७	३९२२१.९	४१,३२१.७	४२,४४९.९	४३,०४६.३	४५,५४६.८	४८,२९८.४	४८,४२४.९	५१,०२५.७	५३,१२४.६
खाद्य	२२१११.३	२३३०९.२	२४,८३०.७	२५,०९९.७	२५,१३५.१	२७,११४.५	२७,८८९.३	२७,५२०.२	२९,६११.४	३१,३६०.८
गैर-खाद्य	१०८१५.३	११०००.२	११,३५९.०	१२,२०९.५	१२,५४९.९	१२,९२०.१	१४,२१९.६	१४,३६१.४	१४,६४१.७	१४,८९४.२
सेवा	४४७९.०	४९१२.५	५,१३२.०	५,२३२.७	५,३९१.४	५,५१२.२	६,१८९.५	६,६४३.३	६,७७२.७	६,८६९.७
नाफा नकमाउने संस्थाहरु	७९९.८	७७६.५	८३७.७	९४१.९	९७०.७	९९८.०	१,१४७.३	१,२०३.६	१,३०२.७	१,२८९.६
घरपरिवारको वास्तविक उपभोग	३९४४९.२	४१५९५.०	४३,८००.१	४४,२४२.१	४४,७९३.८	४८,५२३.९	५१,४८३.३	५१,९८४.३	५४,८७३.७	५६,७४४.५
कुल पुँजी निर्माण	१०६०४.८	११६०८.४	१२,१२३.३	१२,७३२.६	१६,५०३.५	१७,९२०.५	२४,०९१.९	२४,१५५.४	२४,२७४.६	२९,१६६.१
कुल स्थिर पुँजी निर्माण	९०९४.९	९१४२.७	१०,१५७.०	१०,६९४.०	१०,८९२.२	१०,९४५.९	१२,७६४.७	१२,६७२.३	१२,१९७.८	१२,९४४.४
सरकारी	१२४५.८	१३३८.९	१,३१२.१	१,७१८.८	२,०१३.८	२,२१५.२	२,४२०.५	२,७६२.२	२,८३९.५	२,४४४.३
निजी	७८४९.१	७८०३.८	८,८४४.८	८,९७५.२	८,८७८.३	८,७३०.७	१०,३४४.२	९,९१०.१	९,३५८.३	१०,५००.१
स्टकमा परिवर्तन*	१५०९.९	२४६५.७	१,९६६.४	२,०३८.६	५,६११.३	६,९७४.६	११,३२७.३	११,४८३.१	१२,०७६.९	१६,२२१.७
वस्तु तथा सेवाहरुको खुद निर्यात	-५३४९.५	-६५३०.२	-७,५६६.९	-८,०९४.५	-९,३३६.७	-११,२००.७	-१७,५०६.७	-१६,४९९.८	-१७,१६३.९	-२१,०७७.१
आयात	१३५३२.३	१४४६४.७	१५,३९८.७	१५,८५२.३	१७,१४०.९	१९,३१७.५	२४,७७६.२	२३,६१४.६	२४,४१६.१	२८,८९४.०
वस्तु	११३७२.५	१२१३०.७	१२,८९६.२	१३,०७४.७	१३,७७९.५	१५,७४७.२	२०,९२४.२	२०,३७८.०	२१,६४१.३	२४,६१६.२
सेवा	२१५९.८	२३३३.९	२,५०२.६	२,७७७.६	३,३७१.४	३,५७०.३	३,८५२.०	३,२३७.७	२,७७४.८	४,२७७.८
निर्यात	८१८२.८	७९३४.४	७,८३१.८	७,७५७.८	७,८१४.२	८,११६.८	७,२६९.५	७,११४.८	७,२४२.२	७,८१६.९
वस्तु	५०४६.९	५५३४.३	५,४७४.८	५,०९८.१	४,६४७.०	४,६२३.१	३,८४८.९	३,८४७.७	३,८०८.३	३,८८२.८
सेवा	३१३५.९	२४००.१	२,३५७.०	२,६५९.७	३,१६७.२	३,४९३.७	३,४२०.६	३,२६८.२	३,४४३.९	३,९३४.१

* लेखाको शेष (residual) को रूपमा प्रस्तुत गरिएको । यसमा statistical discrepancy/error समेत समावेश गरिएको छ ।

सं. = संशोधित, प्रा. = प्रारम्भिक

स्रोत : केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग

तालिका १.९: मध्यवर्ती उपभोग (औद्योगिक वर्गीकरण अनुसार)
(प्रचलित मूल्यमा)

(रु. करोडमा)

औद्योगिक क्षेत्रहरु	आर्थिक वर्ष									
	२०६०/६१	२०६१/६२	२०६२/६३	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०
कृषि तथा वन	६२३२.३	६५५९.१	६९४६.५	७५८४.९	८६०७.८	१०४५१.०	१२३३५.२	१५००३.३	१६४१२.१	१७६०८.६
मत्स्यपालन	४८.९	४९.९	५०.१	५०.३	५०.५	५०.७	५०.९	५८.७	६८.१	७९.६
खानी तथा उत्खनन्	६४.९	७०.८	८१.०	८७.९	११३.३	१३१.३	१५३.५	१७९.५	२०९.८	२७०.४
उद्योग	१०७२६.७	११५३०.१	१२३०३.५	१३४३२.४	१४६९२.२	१६७९६.१	१८१९४.५	२०८४७.३	२३६०१.२	२५६३३.२
विद्युत, ग्याँस तथा पानी	७५८.७	८३३.८	९४६.५	१०२६.५	१११९.९	११६४.४	१४२३.४	१५४९.१	१७२६.३	२१२७.५
निर्माण	३३६७.७	३७५२.१	४२१९.५	४६६४.७	५७५०.५	६७५३.७	८१४३.९	९३२५.८	१००८१.०	११२२४.८
थोक तथा खुद्रा व्यापार	१४९३.६	१५२२.२	१७१५.१	१७६७.७	२००९.६	२४६३.९	३१९६.९	३५६०.०	३९२३.९	४५७२.५
होटल तथा रेष्टुराँ	१८६७.९	१९१५.६	२००७.९	२२३७.९	२६०३.४	३१३६.७	३८६९.४	४७३१.९	५४५९.७	६४१९.५
यातायात, सञ्चार तथा भण्डारण	३४९८.६	३८९९.२	४६०९.९	५२२४.४	५६३०.७	६६६२.८	६८७१.९	७६८७.२	८९८२.३	१०५६९.६
वित्तीय मध्यस्थता	५६३.९	५६९.७	५९६.०	८४३.०	१०३६.९	१२०१.०	१३९१.१	२१२८.४	२८१५.९	३७२५.४
रियल इष्टेट, भाडा तथा व्यावसायिक सेवाहरु	१५००.०	१८४४.८	२५६५.६	२९७८.४	३४२५.२	३९६६.८	४५८३.४	५०९६.७	५७२८.७	६४३८.६
सार्वजनिक प्रशासन र रक्षा	२६६.३	३२९.६	३३२.१	४२९.७	४८७.२	५४७.४	७१८.४	८२४.०	१२१२.३	११९५.४
शिक्षा	७६६.२	९४७.१	९९८.३	१२३८.९	१४५४.१	१८२४.७	२१११.१	२५००.२	३१०६.२	३४१८.७
स्वास्थ्य र सामाजिक कार्य	२३३.८	२८०.८	३०८.८	४०८.४	४३९.४	५२६.५	६४८.१	७६३.९	१०४९.८	११५४.१
अन्य सामुदायिक, सामाजिक तथा व्यक्तिगत सेवाहरु	५७९.४	६४६.०	६८४.०	९१८.५	१०९५.३	१३१८.९	१७२०.५	१९५२.६	२३६५.०	२५८०.५
मौद्रिक मध्यवर्ती उपभोग (उपभोक्ताको मूल्यमा)	३१९६८.९	३४७५०.९	३८३६४.७	४२८९३.६	४८५१५.९	५६९९६.०	६५४१२.२	७६२०८.६	८६७४२.३	९७०१८.३

टिप्पणी : NSIC प्रमुख खण्ड १६ र १७ को अंश नगण्य भएकोले प्रमुख खण्ड १५ मै गाभिएको छ ।

सं. = संशोधित, प्रा. = प्रारम्भिक

स्रोत : केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग

तालिका १.१०: कुल राष्ट्रिय खर्चयोग्य आम्दानी र बचत
(प्रचलित मूल्यमा)

(रु. करोडमा)

विवरण	आर्थिक वर्ष									
	२०६०/६१	२०६१/६२	२०६२/६३	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९स	२०६९/७०प्रा.
कामदारको तलब भत्ता	२३२०७.८	२४८८९.२	२६२८८.९	२८५१६.८	३१७१९.५	३६५८३.९	४२८७६.३	५०५९४.०	६५८२२.८	७११५४.४
खुद उत्पादन कर	८.५	११.६	३२.०	३६.१	४३.७	७१.२	८६.२	६७.३	८५.१	८०.९
उत्पादित वस्तुमा लाग्ने खुद कर	३६०५.०	४०९२.७	४२९६.६	५१९६.८	६०४०.१	७८७४.४	१०९३५.८	११८४७.२	१३९८६.१	१६१०१.२
कुल नाफा/मिश्रित आय	२६८५३.७	२९९४७.७	३४७९०.९	३९०३३.०	४३७६२.५	५४२९७.७	६५३७९.१	७४९८६.८	७३७०६.१	८२७८२.८
कुल गार्हस्थ्य उत्पादन उत्पादकको मूल्यमा	५३६७४.९	५८९४१.२	६५४०८.४	७२७८२.७	८१५६५.८	९८८२७.२	११९२७७.४	१३७४९५.३	१५३६००.०	१७०११९.४
खुद फ्याक्टर आय	-१६८.४	१६३.७	४९५.६	७४३.२	७९४.७	११७५.०	९११.७	७५४.९	१४७८.५	७७९.६
कुल राष्ट्रिय आय (GNI)	५३५०६.५	५९१०४.८	६५९०४.०	७३५२५.९	८२३६०.५	१००००२.१	१२०१८९.१	१३८२५०.३	१५५०७८.५	१७०८९९.०
सामाजिक योगदान तथा अन्य चालु ट्रान्सफर	८४८८.९	९७७०.४	१२६१४.६	१२८९९.२	१८२८१.७	२४९४८.७	२८२६४.८	३०७८५.९	४२२७७.२	४८६८३.७
कुल राष्ट्रिय खर्चयोग्य आम्दानी (GNDI)	६१९९५.४	६८८७५.३	७८५१८.५	८६४२५.१	१००६४२.२	१२४९५०.८	१४८४५३.९	१६९०३६.२	१९७३५५.७	२१९५८२.७
अन्तिम उपभोग खर्च	४७३६८.५	५२१३०.१	५९५३२.७	६५६३७.४	७३५४७.०	८९५०४.२	१०५६१८.५	११७६०३.०	१३५९५३.९	१५४२३२.९
कुल गार्हस्थ्य बचत	६३०६.४	६८११.०	५८७५.७	७१४५.३	८०१८.८	९३२३.०	१३६५८.९	१९८९२.३	१७६४६.१	१५८८६.५
कुल राष्ट्रिय बचत	१४६२६.९	१६७४५.१	१८९८५.८	२०७८७.६	२७०९५.२	३५४४६.६	४२८३५.४	५१४३३.१	६१४०१.८	६५३४९.९
कुल पुँजी निर्माण	१३१६७.१	१५५९०.७	१७५६३.३	२०८७७.९	२४७२७.२	३१३०२.९	४५६४८.९	५२७२६.८	५३५५४.५	६४२९१.०
साधन र श्रोतको बचत (+)/ घाटा (-)	१४५९.८	११५४.५	१४२२.५	-९०.२	२३६८.०	४१४३.७	-२८१३.५	-१२९३.६	७८४७.२	१०५८.९

सं. = संशोधित, प्रा. = प्रारम्भिक

स्रोत : केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग

तालिका १.११ : कुल गार्हस्थ्य उत्पादनको मूल्य सूचकाङ्क (इम्प्लिसिट)

औद्योगिक क्षेत्रहरु	आर्थिक बर्ष									
	२०६०/६१	२०६१/६२	२०६२/६३	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९सं	२०६९/७०प्रा.
कृषि तथा वन	१.०७१	१.१०९	१.१५७	१.२२९	१.२६४	१.५४१	१.९३६	२.२४०	२.३०६	२.४४६
मत्स्यपालन	१.०७०	१.०७०	१.१३०	१.१५८	१.२७०	१.२७१	१.२७६	१.३८८	१.४९७	१.६८२
खानी तथा उत्खनन्	१.२३४	१.२६७	१.३३४	१.४३४	१.७४१	२.००९	२.२९२	२.६३८	२.९४८	३.१६७
उद्योग	१.१२१	१.१७७	१.२३०	१.३०८	१.४४६	१.६७३	१.७६०	१.९२१	२.०९०	२.२३१
विद्युत, ग्याँस तथा पानी	१.१२०	१.१५०	१.१३९	१.१३६	१.१५३	१.१४७	१.१७४	१.७७०	१.१८९	१.३७७
निर्माण	१.२००	१.२८६	१.३३४	१.४३४	१.६३८	१.९१०	२.१८२	२.४०७	२.६४८	२.९२३
थोक तथा खुद्रा व्यापार	१.१३१	१.२१५	१.३२५	१.४४१	१.५७३	१.७६१	२.१४१	२.३५०	२.५१४	२.६७७
होटल तथा रेष्टुराँ	१.१२४	१.१८२	१.१७५	१.२१३	१.३००	१.५४०	१.७९८	२.०५६	२.२५९	२.५१३
यातायात, सञ्चार तथा भण्डारण	१.२०२	१.२५३	१.४५८	१.५७७	१.५९३	१.७९५	१.७४४	१.८४१	२.०३९	२.२६७
वित्तीय मध्यस्थता	१.०६९	१.०८७	१.१०८	१.२८८	१.३८९	१.५८७	१.८२०	१.९१५	२.४१४	२.३२८
रियल इष्टेट, भाडा तथा व्यावसायिक सेवाहरु	१.२६८	१.४१९	१.६२७	१.७१७	१.६१७	१.७५८	१.९६१	२.१७३	२.३८३	२.६४९
सार्वजनिक प्रशासन र रक्षा	१.०००	१.११७	१.२००	१.३२०	१.५४०	१.८५४	२.०८५	२.२९८	२.५८५	२.५८५
शिक्षा	१.०४७	१.१४७	१.२२२	१.३३२	१.४८९	१.७२९	१.५८९	१.७०२	१.८९२	१.९८१
स्वास्थ्य र सामाजिक कार्य	१.०६१	१.१४९	१.२१२	१.२४४	१.४६७	१.६७८	१.७९३	१.८९६	२.०४५	२.०७८
अन्य सामुदायिक, सामाजिक तथा व्यक्तिगत सेवाहरु	१.०१३	१.१३२	१.२०९	१.३०८	१.४५६	१.६६१	१.८०४	१.९०९	२.०६०	२.०५७
समग्र मूल्य सूचकाङ्क	१.११४	१.१८०	१.२६२	१.३५४	१.४२९	१.६५८	१.८९६	२.११७	२.२५८	२.४०८

सं. = संशोधित, प्रा. = प्रारम्भिक

स्रोत : केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग

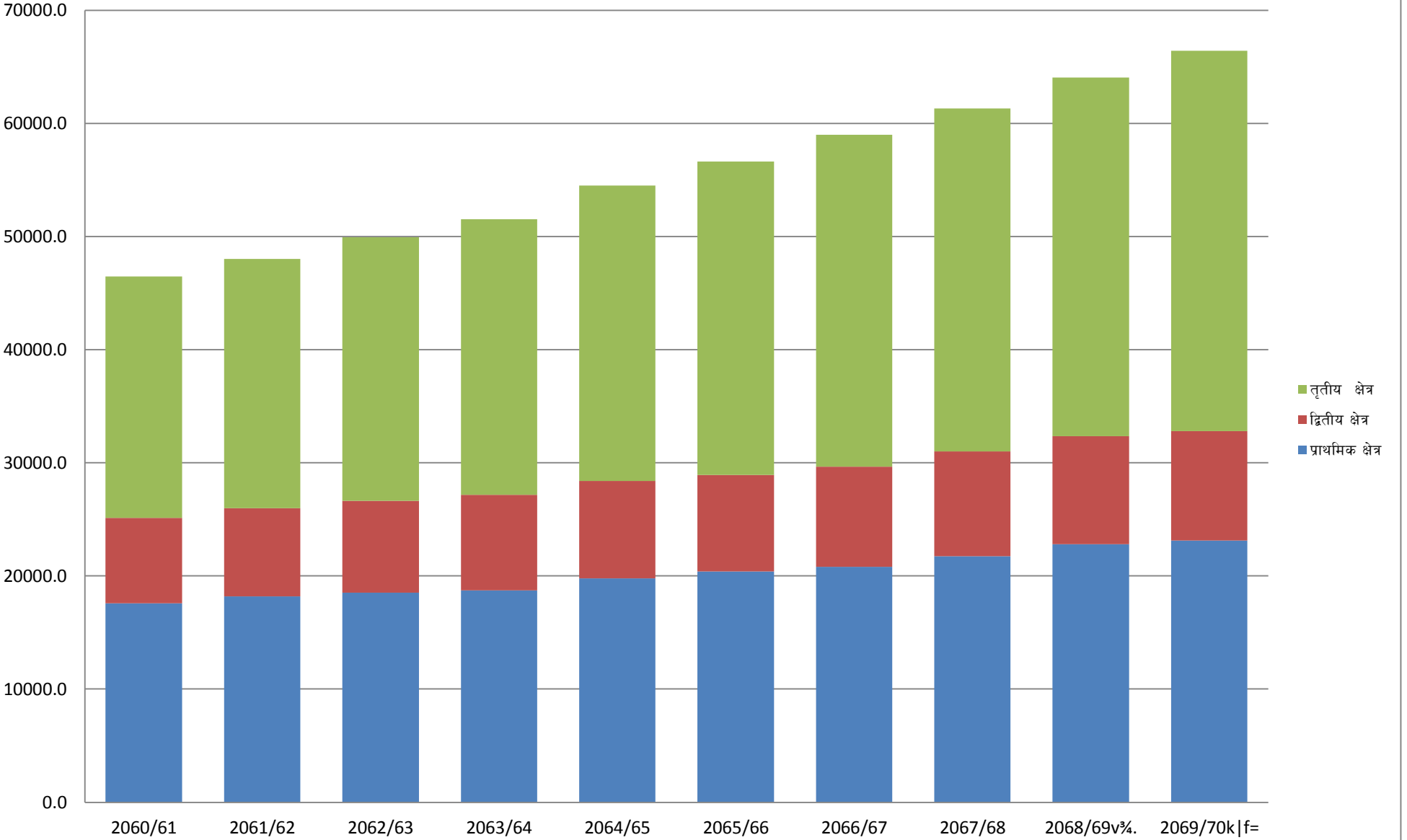
तालिका १.१२ : समष्टिगत आर्थिक परिसूचकहरू

विवरण	आर्थिक बर्ष									
	२०६०/६१	२०६१/६२	२०६२/६३	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९सं.	२०६९/७०प्रा.
प्रति व्यक्ति कुल गार्हस्थ्य उत्पादन (रू.)	२१६९४	२३३००	२५२७९	२८९०५	३१९४६	३८१७२	४५४३५	५१८९६	५७२०२	६२५१०
प्रति व्यक्ति कुल राष्ट्रिय आय (रू.)	२१६२६	२३३६५	२५४७१	२९२००	३२२५७	३८६२६	४५७८२	५२१८१	५७७५३	६२७९७
प्रति व्यक्ति कुल खर्चयोग्य राष्ट्रिय आय (रू.)	२५०५६	२७२२७	३०३४६	३४३२३	३९४१७	४८२६२	५६५४९	६३८००	७३४९७	८०६८५
प्रति व्यक्ति कुल गार्हस्थ्य उत्पादन (स्थिर मूल्यमा)	१९४४१	१९६७६	१९८८४	२११२९	२२११०	२२७९३	२३५६१	२४१४४	२४९७९	२५५४५
प्रति व्यक्ति कुल राष्ट्रिय आय (स्थिर मूल्यमा)	१९४०६	१९८०९	२०१८६	२१५६९	२२५६७	२३३०१	२४१५२	२४६५५	२५५८३	२६०७९
प्रति व्यक्ति कुल खर्चयोग्य राष्ट्रिय आय (स्थिर मूल्यमा)	२२४८५	२३०८३	२४०५०	२५३५४	२७५७७	२९११४	२९८३१	३०१४५	३२५५७	३३५०८
प्रति व्यक्ति कुल गार्हस्थ्य उत्पादन वृद्धिदर (प्रचलित मूल्यमा)	६.६६	७.४१	८.५३	१४.३४	१०.५२	१९.४९	१९.०३	१४.२२	१०.२२	९.२८
प्रति व्यक्ति कुल गार्हस्थ्य उत्पादन वृद्धिदर (स्थिर मूल्यमा)	२.३९	१.२१	१.०९	६.२६	४.६४	३.०९	३.३७	२.४८	३.४६	२.२७
प्रति व्यक्ति कुल गार्हस्थ्य उत्पादन (अमेरिकी डलर)	२९३	३२८	३५०	४१०	४९१	४९७	६१०	७१८	७०६	७१७
प्रति व्यक्ति कुल राष्ट्रिय आय (अमेरिकी डलर)	२९२	३२९	३५२	४१४	४९६	५०२	६१४	७२२	७१३	७२१
प्रति व्यक्ति कुल खर्चयोग्य राष्ट्रिय आय (अमेरिकी डलर)	३३९	३८३	४२०	४८७	६०६	६२८	७५९	८८३	९०७	९२६
कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा कुल गार्हस्थ्य वचत (प्रतिशतमा)	११.७५	११.५६	८.९८	९.८२	९.८३	९.४३	११.४५	१४.४७	११.४९	९.३४
कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा कुल राष्ट्रिय वचत (प्रतिशतमा)	२७.२५	२८.४१	२९.०३	२८.५६	३३.२२	३५.८७	३५.९१	३७.४१	३९.९८	३८.४१
कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा वस्तु तथा सेवाको निर्यात (प्रतिशतमा)	१६.६८	१४.५८	१३.४५	१२.८६	१२.७८	१२.४२	९.५८	८.८५	१०.०२	१०.३४
कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा वस्तु तथा सेवाको आयात (प्रतिशतमा)	२९.४६	२९.४८	३१.३२	३१.७२	३३.२६	३४.६६	३६.४	३२.७३	३३.४	३८.७९
कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा श्रोत अन्तर (प्रतिशतमा)	२.७२	१.९६	२.१७	-०.१२	२.९	४.१९	-२.३६	-०.९४	५.११	०.६२
कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा कुल स्थिर पुँजी निर्माण (प्रतिशतमा)	२०.३४	१९.९४	२०.७२	२१.०७	२१.८८	२१.३५	२२.२१	२१.२९	२०.०१	२१.१५

सं. = संशोधित, प्रा.= प्रारम्भिक

स्रोत : केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग

Chart Title

	२०६०/६१	२०६१/६२	२०६२/६३	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९सा	२०६९/७०प्रा.
प्राथमिक क्षेत्र	१७५७६.५	१८१९७.९	१८५३६.३	१८७१७.९	१९८०७.२	२०३९९.५	२०८१०.२	२१७४२.४	२२८२५.७	२३१२५.१
द्वितीय क्षेत्र	७५५५.७	७७७५.६	८११५.०	८४४०.९	८५७९.२	८५२५.३	८८७१.०	९२६१.३	९५३५.७	९६७७.६
तृतीय क्षेत्र	२१३५०.४	२२०६०.९	२३३०२.६	२४३५३.९	२६१४३.८	२७७१३.०	२९३२७.५	३०३३१.९	३१६९८.८	३३६०९.३
	४.४	३.२	३.७	२.८	५.८	३.९	४.३	३.९	४.५	३.६

तालिका २.१ : सरकारी खर्च र साधनको स्रोत

(रु. हजारमा)

शीर्षक	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०
	को यथार्थ	को यथार्थ	को यथार्थ	को अनुमान
राजस्व र अनुदान	२१६,५३७,८४३	२४४,२९८,४९६	२८७,७९६,८०१	३३६,५९४,२४०
राजस्व	१७७,९९१,८७२	१९८,३७६,३२०	२४४,३७४,०९९	२८९,६०५,०००
कर	१५९,७८५,३८२	१७७,२२७,१६४	२११,७२२,६११	२५२,५७२,५१४
अन्य राजस्व	१८,२०६,४९०	२१,१४९,१५६	३२,६५१,४८८	३७,०३२,४८६
बेरुजू	-	-	२,६१२,४२०	-
अनुदान	३८,५४५,९७१	४५,९२२,१७६	४०,८१०,२८२	४६,९८९,२४०
वैदेशिक अनुदान	३८,५४५,९७१	४५,९२२,१७६	४०,८१०,२८१	४६,९८९,२४०
खर्च	२२७,१०७,३२२	२५७,४९५,४०८	२९४,८५०,७२४	३४५,१४५,८२६
चालु खर्च	१८६,५९७,५५३	२१०,१६७,७२७	२४३,४६०,००७	२७९,०११,२१६
पारिश्रमिक/सुविधा	५१,५६०,९४८	५७,१०९,२२७	६५,९६५,५३०	७१,६३६,००७
मालसामान तथा सेवाको उपयोग	१९,३७९,८१८	२२,३००,०४१	२३,७५१,००४	४०,५१८,३७८
व्याज र सेवा खर्च	९,९८१,२५८	१२,७३७,१४२	१५,१६०,८२७	१९,२३९,१४३
सहायक (सब्सिडी)	४,१००,६९०	५,९८८,०७१	४,६४०,४५९	४,६२४,०१८
अनुदान (ग्रान्ट्स)	८१,८७५,३३८	९०,५७३,२५४	१०३,६७९,९१६	१०६,७८६,९६७
सामाजिक सुरक्षा	१९,५९४,५६७	२१,३६१,१२०	३०,१४०,२८१	३६,००६,२२२
अन्य खर्च	१०४,९३४	९८,८७२	१२१,९९०	२००,४८१
पूँजीगत खर्च	४०,५०९,७६९	४७,३२७,६८१	५१,३९०,७१७	६६,१३४,६१०
पूँजीगत खर्च	४०,५०९,७६९	४७,३२७,६८१	५१,३९०,७१७	६६,१३४,६१०
बजेट बचत (-) न्यून (+)	१०,५६९,४७९	१३,१९६,९१२	७,०५३,९२३	८,५५१,५८६
वित्तीय व्यवस्था	-२८,६७५,६०५	-१८,१६६,०५५	-३,३७१,९६७	-८,५५१,४८६
खुद ऋण लगानी	७,४७९,२७७	९,२६१,१६३	११,८७६,६८८	१५,८३४,१२१
आन्तरिक ऋण लगानी	९,४३३,२२९	१०,७०३,८५७	१२,०६३,६९३	२०,२२९,१२१
आन्तरिक ऋण लगानीको फिर्ता (घटाउने)	१,९५३,९५२	१,४४२,६९४	१८७,००५	४,३९५,०००
खुद शेयर लगानी	४,७१६,२३४	९,९४३,६४३	१२,०९३,८०५	८,५२९,६९०
आन्तरिक शेयर लगानी	४,७१६,२३४	९,९४३,६४३	१२,०९३,८०५	५,७६८,६९०
वैदेशिक शेयर लगानी	०	०	०	२,८३०,०००
खुद वैदेशिक ऋण	-४८०,३६३	-८५७,४७७	२,४४९,३५५	-९,९८९,७४७
वैदेशिक ऋणको साँवा भुक्तानी	१०,७४३,०१९	११,२१८,१२८	१३,५३२,४२७	१५,८४५,७१३
वैदेशिक ऋण प्राप्ति (घटाउने)	११,२२३,३८२	१२,०७५,६०५	११,०८३,०७२	२५,८३५,४६०
खुद आन्तरिक ऋण	-२२,२२४,६९८	-३६,५१३,३८४	-२९,७९१,८१५	-२२,९९४,६५०
आन्तरिक ऋणको साँवा भुक्तानी	७,६८९,३०२	६,००२,३९१	६,६२६,८३६	१५,००५,३५०
आन्तरिक ऋण प्राप्ति (घटाउने)	२९,९१४,०००	४२,५१५,७७५	३६,४१८,६५१	३८,०००,०००
बचत (-) न्यून (+)	५९,९२९	-४,९६९,१४३	३,६८१,९५६	

नोट:- नेपाल सरकारले आर्थिक वर्ष २०६८/६९ देखि Government Financial Statistic (GFS) २००१ अनुसार आय तथा खर्चको लेखाङ्कन गरेकोले सो अगाडिको तथ्याङ्क फरक देखिन सक्ने छ ।

स्रोत : महालेखा नियन्त्रक कार्यालय

तालिका २.२ कर राजस्व

रु. करोडमा

राजस्व शीर्षक		आर्थिक वर्ष				प्रथम आठ महिना	
		२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०*	२०६८/६९	२०६९/७०
१११००	आय, मुनाफा तथा पूंजीगत लाभमा लाग्ने कर	३,३८२.१३	४,१३५.०३	५,१३०.३०	६,१६८.११	२,५८८.१२	३,२२०.२४
११११०	एकलौटी फर्म तथा व्यक्तिगत आयमा लाग्ने कर	९२९.०९	१,०९१.८९	१,२२९.२८	१,४८१.२८	६३४.३८	७९८.७३
१११२०	निकायको आयमा लाग्ने कर	२,०२०.६१	२,३९३.११	३,०४९.४४	३,६२६.२१	१,४१३.००	१,६२४.५९
१११३०	लगानीको आय तथा अन्य आयमा लाग्ने कर	४३२.४३	६५०.०३	८५१.५८	१,०६०.६०	५४०.७३	७९६.९३
११२००	पारिश्रमिकमा आधारित कर		७०.९८	१५५.५०	१७८.५८	७७.६८	९६.१८
११२१०	पारिश्रमिकमा आधारित सामाजिक सुरक्षा कर		७०.९८	१५५.५०	१७८.५८	७७.६८	९६.१८
११३००	सम्पत्ति कर	५५१.१०	३५७.२५	३५८.८४	४२१.१५	१४६.८८	१८१.५६
११३१०	अचल सम्पत्तिमा लाग्ने कर	०.००	०.००४५	२.९४	१.३१	०.३८	०.३९
११३४०	वित्तीय र पूंजीगत कारोबारमा लाग्ने कर	५५१.१०	३५७.२५	३५५.९०	४१९.८४	१४६.५०	१८१.१८
११४००	वस्तु तथा सेवामा आधारित कर	८,४१७.०४	९,४७९.३४	११,०५६.१०	१३,५२५.०९	६,९५५.४१	८,४०४.६९
११४१०	मूल्य अभिवृद्धि कर (मू.अ.क.)	५,४९२.०९	६,१६६.३६	७,०९३.०४	८,८९५.१७	४,५३१.४८	४,९७७.२६
११४२०	अन्तः शुल्क	२,४१४.७६	२,६३३.८५	३,००१.६१	३,६५४.२०	१,९०५.८३	२,५९६.२१
११४४०	विशेष सेवामा लाग्ने कर	३२.५५	४०.८९	४९.०२	८१.१५	२९.६४	३०.५०
११४५०	पुर्वाधार सेवाको उपयोग तथा सवारी साधनमा लाग्ने कर	४७७.६४	६३८.२४	९१२.४३	८९४.५७	४८८.४६	८००.७२
११५००	वैदेशिक व्यापारमा आधारित कर	३,५२१.८९	३,५७१.३५	४,३३९.०६	४,७४४.४५	२,६१९.४३	३,६४४.८८
११५१०	आयातमा लाग्ने भंसार महसुल	३,३५४.४४	३,४३१.४०	४,०९०.५९	४,४८७.३९	२,४७६.२५	३,४८३.७३
११५२०	भंसार महसुल -निर्यात	९१.५५	३५.८१	८६.१५	९१.९८	५०.०६	२२.२७
११५६०	वैदेशिक व्यापारमा आधारित अन्य कर	७५.९०	१०४.१४	१६२.३२	१६५.०८	९३.१३	१३८.८९
११६००	अन्य कर	१०६.३७	१०८.७७	१३२.३८	२१९.८१	१२३.३६	१०९.९७
११६१०	व्यवसायले भुक्तानी गर्ने	३९.२२	४२.७०	५२.६७	७३.९९	७८.४८	४३.१६
११६२०	व्यवसाय बाहेक अन्यले भुक्तानी गर्ने	६७.१५	६६.०७	७९.७१	१४५.८२	४४.८९	६६.८१
	कुल जम्मा	१५,९७८.५३	१७,७२२.७२	२१,१७२.१८	२५,२५७.१९	१२,५१०.८८	१५,६५७.५३

* अनुमानित

नोट:- नेपाल सरकारले आर्थिक वर्ष २०६८/६९ देखि न्यखभचलभलत प्लवलअष्वि क्तवतष्कतष्ष ९न्क० २००१ अनुसार आय तथा खर्चको लेखाङ्कन गरेकोले सो अगाडिको तथ्याङ्क फरक देखिन सक्ने छ ।

स्रोत : महालेखा नियन्त्रक कार्यालय

तालिका २.३ गैह्रकर राजस्व

रु. करोडमा

राजस्व शिर्षक		आर्थिक वर्ष				प्रथम आठ महिना	
		२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०*	२०६८/६९	२०६९/७०
१४१००	सम्पत्तिबाट प्राप्त आय	११५९.५४	१२९६.४२	१७६५.२४	२०९६.५३	१,०७७.३९	९५४.२४
१४११०	व्याज	४४.७१	११९.०२	१७५.०२	५०.८६	३३.३०	२४.११
१४१२०	लाभांश	७३५.१९	८६२.४६	९४२.९७	१३१६.१४	६४१.६१	५००.४२
१४१५०	भाडा र रोयल्टी	३७९.६४	३१४.९४	६४७.२५	७२९.५३	४०२.४८	४२९.७१
१४२००	वस्तु तथा सेवा विक्रीबाट प्राप्त रकम	२२३.१३	२४४.८२	६९१.३१६	७४६.८३	४१०.७६	७७५.७५
१४२१०	वस्तु तथा विक्रीबाट प्राप्त रकम	७७.६३	८६.८७	४६०.४३६	५०८.३१	२८८.३७	३३९.८४
१४२२०	प्रशासनिक सेवा शुल्क	१४५.५	१५७.९५	२३०.८८	२३८.५२	१२२.३९	४३५.९०
१४३००	दण्ड जरिवाना र जफत	९.५१	१३.३८	३१.५६	३४.४१	१८.१४	१९.०४
१४३१०	दण्ड,जरिवाना र जफत	९.५१	१३.३८	३१.५६	३४.४१	१८.१४	१९.०४
१४४००	अनुदान बाहेक स्वेच्छिक हस्तान्तरण	०.०१	०.१५	०.०८	०.१३	०.०३	०.६१
१४४१०	अनुदान बाहेक स्वेच्छिक हस्तान्तरण	०.०१	०.१५	०.०८	०.१३	०.०३	०.६१
१४५००	विविध राजस्व	४२८.३७	५६०.१	७७६.९२	८२५.३	३६८.७४	४६०.९३
१४५१०	प्रशासनिक शुल्क - भ्रमण तथा पर्यटन	३८२.८९	४०३.०६	५४८.१९	५८५.२९	२९९.४७	४०९.७४
१४५२०	अन्य राजस्व	३७.६८	१३१.९६	२२८.०१	२३९.२४	६८.८९	५०.६३
१४५३०	पूँजीगत राजस्व	७.८	२५.०८	०.७२	०.७७	०.३९	०.५६
	कुल जम्मा	१८२०.५६	२११४.८७	३२६५.१२	३७०३.२	१,८७५.०६	२,२१०.५६

* अनुमानित

नोट:- नेपाल सरकारले आर्थिक वर्ष २०६८/६९ देखि न्यखभचलभलत ञ्जलवलअर्षा क्तवतष्कतष्अ ९न्क० २००१ अनुसार आय तथा खर्चको लेखाङ्कन गरेकोले सो अगाडिको तथ्याङ्क फरक देखिन सक्ने छ ।

स्रोत : महालेखा नियन्त्रक कार्यालय

तालिका २.४ चालु खर्चको सेवा तथा कार्यगत विवरण

रु. करोडमा

सि.नं.	विवरण	आर्थिक वर्ष				प्रथम आठ महिना	
		२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०*	२०६८/६९	२०६९/७०
१	सामान्य सार्वजनिक सेवा	४०९१.३०	४६२६.६६	५४५५.०४	८३२१.३९	२९०४.४७	२९०९.१३
१.१	कार्यकारी र विधायिकाको निकाय, वित्तिय र वैदेशिक मामिला	२१८२.४६	२१३३.५१	२६६७.१७	५३३४.००	१४४०.८	१७४३.९७
१.२	बाह्य आर्थिक सहायता	०.००	०.००	०.००	०.००	०	०.००
१.३	सामान्य सेवा	१०१.९५	२१७.००	१७४.६१	२०८.२९	८७.७३	७४.९३
१.४	सामान्य आधारभूत सेवा	०.००	०.००	०.००	०.००	०	०.००
१.५	सामान्य अनुसन्धान तथा विकास सेवा	०.००	०.००	०.००	०.००	०	०.००
१.६	सामान्य सेवा - अन्य वर्गिकृत नभएको	२३.८७	१०१.९५	३७.१६	२४७.१४	२१.२१	२०.२३
१.७	सार्वजनिक ऋण कारोवार	७५२.३१	१०४१.५२	१२३३.००	१४८९.७२	८४८.७४	६२४.८७
१.८	विभिन्न तहका सरकारहरु बीच हुने सामान्य प्रकृतिको हस्तान्तरण	१०३०.७१	११३२.६८	१३४३.१०	१०४२.२४	५०५.९९	४४५.१३
२	रक्षा	१६७२.७७	१७५४.७४	२०७७.९८	१९२०.८०	१३६१.३४	१३६१.९१
२.१	सैनिक सुरक्षा	१६७२.७७	१७५४.६२	२०७७.९१	१९२०.७४	१३६१.३	१३६१.८९
२.२	नागरिक सुरक्षा	०.००	०.००	०.००	०.००	०	०.००
२.३	वैदेशिक सैनिक सहयोग	०.००	०.००	०.००	०.००	०	०.००
२.४	अनुसन्धान तथा विकास रक्षा	०.००	०.००	०.००	०.००	०	०.००
२.५	रक्षा - अन्य वर्गिकृत नभएको	०.००	०.१२	०.०७	०.०६	०.०४	०.०२
३	सार्वजनिक शान्ति सुरक्षा	२३४४.१४	२५५८.९२	३६०७.५३	३५०५.७१	२१६१	२१६९.७६
३.१	प्रहरी सेवा	१६६५.०६	१८३२.६४	२१६७.४३	१९४६.७४	१३८९.१९	१३८८.०७
३.२	अग्नि नियन्त्रण सेवा	०.५२	०.३९	०.४१	०.४०	०.२६	०.२६
३.३	न्यायालय	१२७.६४	१३८.०६	१७४.९३	१८०.८८	१०९.४९	१०४.३२
३.४	कारागार	४०.३९	४९.८७	६४.२७	६६.४७	४३.५१	४४.५७
३.५	सार्वजनिक शान्ति सुरक्षा	०.००	०.००	०.००	०.००	०	०.००
३.६	सार्वजनिक शान्ति सुरक्षा-अन्यत्र वर्गिकृत नभएको	५१०.५३	५३७.९६	१२००.४९	१३११.२२	६१८.५४	६३२.५४
४	आर्थिक मामिला	२९८४.३७	३४६५.२४	३४७३.६८	४०१४.२०	२०७०.०८	१६७७.९३
४.१	सामान्य आर्थिक, व्यापारिक र श्रम	७४०.२१	९२६.४९	६७०.५२	९०५.८०	४१८.४९	२५६.२६
४.२	कृषि, वन, मत्स्यपालन तथा शिकार	११०२.५०	१३५६.१४	१६०४.५१	१७७३.२९	९५३.८८	८९६.६०
४.३	इन्धन तथा उर्जा	३८२.१४	२२१.७८	१७१.७५	२५६.४२	११५.०४	५०.०१
४.४	खानी, उत्पादन तथा निर्माण	४.०१	४.१५	५.१६	४.६३	४.०१	३.३३
४.५	यातायात	४४१.२०	६१५.५३	६२३.६३	६७१.२४	३४५.२४	२८१.८८
४.६	सञ्चार	२१६.९०	२१०.७४	२६७.१६	२४०.५७	१६४.९९	१४५.९५
४.७	अन्य उद्योगहरु	९७.४१	१०१.१९	९१.४०	१२६.०८	५९.८३	४१.४०
४.८	अनुसन्धान तथा विकास- आर्थिक मामिला	०.००	२९.२२	३७.६३	३४.३७	७.२१	१.५४
४.९	आर्थिक मामिला- अन्यत्र वर्गिकृत नभएको	०.००	०.००	१.९३	१.८०	१.३९	०.९४
५	वातावरण संरक्षण	६३.९९	६३.७०	४६.५१	५२.४३	३४.९	१८.५४
५.१	पसेहरु मैला व्यवस्थापन	०.५२	०.६५	०.५४	०.५४	०.३६	०.३५
५.२	ढल व्यवस्थापन	०.०८	०.१२	०.३२	४.२९	०.२१	०.१९
५.३	प्रदुषण न्यूनिकरण	०.००	०.००	०.००	०.००	०	०.००
५.४	जैविक विविधता र भु-संरक्षण	०.००	०.००	०.०२	१.३८	०	०.००
५.५	अनुसन्धान तथा विकास पर्यावरण संरक्षण	०.००	०.००	०.००	०.००	०	०.००
५.६	वातावरण संरक्षण - अन्यत्र वर्गिकृत नभएको	६३.३९	६२.९३	४५.६२	४६.२२	३४.३४	१८.००

तालिका २.४ चालु खर्चको सेवा तथा कार्यगत विवरण

रु. करोडमा

सि.नं.	विवरण	आर्थिक वर्ष				प्रथम आठ महिना	
		२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०*	२०६८/६९	२०६९/७०
६	आवाश तथा सामुदायिक सुविधा	२५७.१७	२८९.८०	३२३.४१	५०९.७२	१३५.३४	८८.९१
६.१	आवाश विकास	९.९३	१२.८०	२४.५४	५२.४६	८.०७	५.४५
६.२	सामुदायिक विकास	०.००	०.००	६.२१	१०.००	०	१.५१
६.३	खानेपानी	२२६.९५	२३७.३७	२६१.८४	४१७.२९	११५.३५	७२.६१
६.४	सडक विद्युतीकरण	०.००	०.००	०.००	०.००	०	०.००
६.५	आवास तथा सामुदायिक सुविधा	०.००	०.००	०.००	०.००	०	०.००
६.६	आवास तथा सामुदायिक सुविधा - अन्यत्र वर्गिकृत नभएको	२०.२९	३९.६३	३०.८२	२९.९७	११.९२	९.३४
७	स्वास्थ्य	१५७६.१०	१६७३.२३	१९४९.५४	१९२१.२१	१०११.२३	८६३.३४
७.१	औषधि उत्पादन, उपकरण तथा औजार	७९.८७	७१.८७	४९.९२	४५.६४	२१.९	२२.७९
७.२	वहिरंग सेवा	१८८.१८	२२०.८२	२२६.३२	३११.१०	४१.१५	५४.२५
७.३	अस्पताल सेवा	४८६.११	५०८.०६	६३६.८८	५९६.१७	३७१.४	३४८.२९
७.४	सार्वजनिक स्वास्थ्य सेवा	७०१.९३	७२४.९४	८७५.२२	८२५.८८	४८८.७	३९०.३४
७.५	अनुसन्धान सेवा	१२०.०१	१४७.५४	१६१.२१	१४२.४२	८८.०८	४७.६६
७.६	स्वास्थ्य - अन्यत्र वर्गिकृत नभएको	०.००	०.००	०.००	०.००	०	०.००
८	मनोरञ्जन, संस्कृति तथा धर्म	१३०.२५	१२७.८९	१८६.४२	१७२.०६	१११.१४	७६.०४
८.१	मनोरञ्जनात्मक र खेलकुद सेवाहरु	४२.९३	४८.८२	८१.८५	६६.३६	५४.०५	३५.९७
८.२	सांस्कृतिक सेवा	७०.०३	६०.७७	८५.६१	८८.७८	४६.१९	३१.०४
८.३	प्रशारां तथा प्रकाशन सेवा	१७.२९	१८.३०	१८.९५	१६.९२	१०.९१	९.०३
८.४	धार्मिक तथा अन्य सामुदायिक सेवा	०.००	०.००	०.००	०.००	०	०.००
८.५	अनुसन्धान तथा विकास ,संस्कृतिक र धार्मिक	०.००	०.००	०.००	०.००	०	०.००
८.६	मनोरंजन, संस्कृती र धर्म - अन्यत्र वर्गिकृत नभएको	०.००	०.००	०.००	०.००	०	०.००
९	शिक्षा	४६११.०७	५४८१.५८	६१९१.४२	६३२४.८७	३३९६.१९	३४६१.०३
९.१	पुर्व प्राथमिक र प्राथमिक शिक्षा	१६६२.८५	१७६९.१९	२०८५.५७	२१९८.९४	१३१२.४१	१३२९.३५
९.२	माध्यामिक शिक्षा	८२०.२७	८७५.०३	१०३४.६९	१०५१.३०	६८७.६	७०२.७४
९.३		०.००	०.००	०.००	०.००	०	०.००
९.४	स्नातक तहको शिक्षा	०.००	०.००	०.००	०.००	०	०.००
९.५	तहमा वर्गिकृत नहुने शिक्षा/अनौपचारिक शिक्षा	१३४१.९०	१८५८.१९	१९७३.३६	१७८७.८९	७८०.३१	७१९.५९
९.६	शिक्षाको लागि सहायक सेवाहरु	७८६.०५	९७९.१७	१०८७.८९	१२५१.५५	६११.०५	७०४.३५
९.७	शिक्षा अनुसन्धान विकास	०.००	०.००	०.००	०.००	०	०.००
९.८	शिक्षा- अन्यत्र वर्गिकृत नभएको	०.००	०.००	९.९२	३५.१९	४.८१	५.००
१०	सामाजिक सुरक्षा	९२८.३९	९७४.९०	१०३४.४७	११५८.६६	५१७.८	५३८.५४
१०.१	अशक्त तथा विरामी	०.००	०.००	०.००	०.००	०	०.००
१०.२	वृद्ध	०.००	०.००	०.००	०.००	०	०.००
१०.३	उत्तर जिवी	०.००	०.००	०.००	०.००	०	०.००
१०.४	परिवार र शिशु कल्याण	११५.०१	९१.३८	७२.४४	८८.७८	२७.२९	९.२०
१०.५	बेरोजगार	०.००	०.००	०.००	०.००	०	०.००
१०.६	आवास	०.००	०.००	०.००	०.००	०	०.००
१०.७	सामाजिक समावेशी	७४३.१५	८०२.५९	८६१.६२	९७३.७७	४४०.८९	४९४.३१
१०.८	सामाजिक सुरक्षा- अनुसन्धान तथा विकाश	०.००	०.००	१०.७५	७.०४	०.३५	०.५८
१०.९	सामाजिक सुरक्षा- अन्यत्र वर्गिकृत नभएको	७०.२३	८०.९३	८९.६७	८९.०७	४९.२८	३४.४५
जम्मा		१८६५९.५५	२१०१६.६६	२४३४६.००	२७९०१.०५	१३७०३.४९	१३१६५.१३

* अनुमानित

नोट:- नेपाल सरकारले आर्थिक वर्ष २०६८/६९ देखि न्यखभचकभलत ँप्लवलअर्ष्वी क्तवतष्कतष्अ ९न्व० २००१ अनुसार आय तथा खर्चको लेखाङ्कन गरेकोले सो अगाडिको तथ्याङ्क फरक देखिन सक्ने छ ।

स्रोत : महालेखा नियन्त्रक कार्यालय

तालिका २.५ पुँजीगत खर्चको सेवा तथा कार्यगत विवरण

		रु. करोडमा					
सि.नं.	विवरण	आर्थिक वर्ष				प्रथम आठ महिना	
		२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०*	२०६८/६९	२०६९/७०
१	सामान्य सार्वजनिक सेवा	१७२.३१	१२०.४७	१२५.४४	५१७.७३	४४.८२	३१.५७
१.१	कार्यकारी र विधायिकाको निकाय, वित्तिय र वैदेशिक मामिला	१६२.६८	९४.२०	८४.४०	३७१.८३	३१.२९	२७.८४
१.२	बाह्रय आर्थिक सहायता	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
१.३	सामान्य सेवा	५.८३	१७.७४	१८.९१	१७.८३	१०.४३	२.२५
१.४	सामान्य आधारभूत सेवा	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
१.५	सामान्य अनुसन्धान तथा विकास सेवा	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
१.६	सामान्य सेवा - अन्य वर्गिकृत नभएको	१.१७	७.७५	२२.०३	१२७.९७	२.९३	१.४८
१.७	सार्वजनिक ऋण कारोवार	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
१.८	विभिन्न तहका सरकारहरु बीच हुने सामान्य प्रकृतिको हस्तान्तरण	२.६३	०.७८	०.१०	०.१०	०.१८	०.००
२	रक्षा	१०८.७०	१४४.६३	१८७.७७	२१६.०८	५८.१२	८.६९
२.१	सैनिक सुरक्षा	१०८.७०	१४४.१७	१७४.४२	२०७.३१	५७.६४	५.३४
२.२	नागरिक सुरक्षा	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
२.३	वैदेशिक सैनिक सहयोग	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
२.४	अनुसन्धान तथा विकास रक्षा	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
२.५	रक्षा - अन्य वर्गिकृत नभएको	०.००	०.४६	१३.३५	८.७७	०.४८	३.३६
३	सार्वजनिक शान्ति सुरक्षा	३२०.९९	३५४.७५	३१९.०४	३७०.२१	११३.२१	४७.९९
३.१	प्रहरी सेवा	१०५.४२	१०६.०२	१३९.१५	११३.९९	४३.०७	११.५१
३.२	अग्नि नियन्त्रण सेवा	०.००५०	०.००४८	०.०२	०.००	०.००	०.००
३.३	न्यायालय	३२.७४	३७.२२	४४.८४	३८.५७	२०.४९	१२.३९
३.४	कारागार	९.९९	१०.९२	१२.१२	१५.५९	५.२५	१.४२
३.५	सार्वजनिक शान्ति सुरक्षा	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
३.६	सार्वजनिक शान्ति सुरक्षा - अन्यत्र वर्गिकृत नभएको	१७२.८३	२००.५९	१२२.९०	२०२.०६	४४.४०	२२.६८
४	आर्थिक मामिला	२६३१.१४	३१४१.७१	३३८७.९२	४३३४.९३	१०१८.६८	९९८.५०
४.१	सामान्य आर्थिक, व्यापारिक र श्रम	६९.९२	३१३.९७	३०.६७	३७.११	१०.४६	५.९५
४.२	कृषि, वन, मत्स्यपालन तथा शिकार	९०४.९२	८९५.०८	१०५६.२२	१३१८.०७	३७१.४४	३५६.९८
४.३	इन्धन तथा उर्जा	२२.८३	१०.४८	१८.२३	२५.६२	६.०२	७.४८
४.४	खानी, उत्पादन तथा निर्माण	०.१०	०.०९	०.८३	२४४.६९	०.१८	३४.४८
४.५	यातायात	१५६५.१४	१८३५.३७	२१८४.७६	२५९७.८९	५८९.२९	५६५.७४
४.६	सञ्चार	२३.१६	२६.३७	२५.७४	३५.१२	१६.८१	१३.९२
४.७	अन्य उद्योगहरु	४५.०७	६०.३२	७०.४१	६४.५६	२३.६५	१३.९५
४.८	अनुसन्धान तथा विकास- आर्थिक मामिला	०.००	०.०३	०.०३	१०.९२	०.०२	०.००
४.९	आर्थिक मामिला- अन्यत्र वर्गिकृत नभएको	०.००	०.००	१.०२	०.९५	०.८२	०.००
५	वातावर सण्रक्षण	७१.५६	४५.९९	४५.२१	३८.१५	१२.७९	५.०२
५.१	फोहर मैला व्यवस्थापन	६०.२६	४.७०	५.५४	४.३५	०.८९	०.५५
५.२	ढल व्यवस्थापन	०.७६	२.५९	६.९३	५.७२	२.४४	१.१२
५.३	प्रदुषण न्यूनीकरण	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
५.४	जैविक विविधता र भु-संरक्षण	०.००	०.००	०.००	०.१५	०.००	०.००
५.५	अनुसन्धान तथा विकास पर्यावरण संरक्षण	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
५.६	वातावरण सण्रक्षण - अन्यत्र वर्गिकृत नभएको	१०.५४	३८.७०	३२.७४	२७.९३	९.४५	३.३५

तालिका २.५ पुँजीगत खर्चको सेवा तथा कार्यगत विवरण

		रु. करोडमा					
सि.नं.	विवरण	आर्थिक वर्ष				प्रथम आठ महिना	
		२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०*	२०६८/६९	२०६९/७०
६	आवास तथा सामुदायिक सुविधा	४८५.०४	५५८.२८	६७८.४५	७४८.५९	२३१.६८	१७५.२०
६.१	आवास विकास	१००.४२	८८.८४	११३.०१	१०६.४३	३१.९०	१९.७९
६.२	सामुदायिक विकास	०.००	०.००	०.६६	०.००	०.००	०.००
६.३	खानेपानी	३१६.९१	२८२.५७	२९०.१०	३३३.६२	९८.६९	५२.२९
६.४	सडक विद्युतीकरण	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
६.५	आवास तथा सामुदायिक सुविधा	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
६.६	आवास तथा सामुदायिक सुविधा - अन्यत्र वर्गिकृत नभएको	६७.७१	१८६.८७	२७४.६९	३०८.५४	१०१.०८	१०३.१२
७	स्वास्थ्य	२१९.५९	३१४.२६	३३७.४७	३२६.३०	११६.२७	८२.११
७.१	औषधि उत्पादन, उपकरण तथा औजार	६.२२	१६.७३	४.१२	२४.९८	१०.४७	११.८६
७.२	बहिरंग सेवा	४.१४	१२.२७	४.२२	२८.८४	१.७२	०.४८
७.३	अस्पताल सेवा	१९.५८	२१.७३	२५.०४	२२.२७	७.६३	४.४४
७.४	सार्वजनिक स्वास्थ्य सेवा	१८६.४९	२५५.०८	२९४.०९	२४६.४६	९४.५९	६३.७३
७.५	अनुसन्धान सेवा	३.१६	८.४५	१०.०१	३.७५	१.८६	१.६१
७.६	स्वास्थ्य - अन्यत्र वर्गिकृत नभएको	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
८	मनोरञ्जन, संस्कृति तथा धर्म	१३.८९	१४.३१	२०.१९	१८.५६	१०.५१	१.४०
८.१	मनोरञ्जनात्मक र खेलकुद सेवाहरु	०.१६	०.४५	४.९९	०.०७	४.२५	०.०१
८.२	साण्स्कृतिक सेवा	९.१०	७.४८	१२.२४	१०.३७	४.१९	१.१४
८.३	प्रशारण तथा प्रकाशन सेवा	४.६३	६.३८	२.९६	८.१२	२.०८	०.२५
८.४	धार्मिक तथा अन्य सामुदायिक सेवा	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
८.५	अनुसन्धान तथा विकास ,संस्कृतिक र धार्मिक	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
८.६	मनोरंजन, संस्कृती र धर्म - अन्यत्र वर्गिकृत नभएको	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
९	शिक्षा	१०.०५	१७.०८	१३.८८	१८.२५	३.४८	१.०८
९.१	पुर्व प्राथमिक र प्राथमिक शिक्षा	०.००	०.०५	०.०९	०.१९	०.०४	०.००
९.२	माध्यमिक शिक्षा	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
९.३		०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
९.४	स्नातक तहको शिक्षा	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
९.५	तहमा वर्गिकृत नहुने शिक्षा अनौपचारिक शिक्षा	३.५८	११.५१	८.०३	१०.५०	१.११	१.०६
९.६	शिक्षाको लागि सहायक सेवाहरु	६.४७	५.५२	४.२६	६.२१	१.४३	०.०३
९.७	शिक्षा अनुसन्धान विकास	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
९.८	शिक्षा- अन्यत्र वर्गिकृत नभएको	०.००	०.००	१.५१	१.३५	०.९०	०.००
१०	सामाजिक सुरक्षा	१७.६४	२१.०८	२३.६९	२४.४८	६.२८	२.४१
१०.१	अशक्त तथा विरामी	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
१०.२	वृद्ध	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
१०.३	उत्तर जिवी	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
१०.४	परिवार र शिशु कल्याण	०.००	०.००	०.००	२.००	०.००	०.००
१०.५	बेरोजगार	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
१०.६	आवास	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
१०.७	सामाजिक समावेशी	०.०९	०.०६	०.००	०.००	०.००	०.००
१०.८	सामाजिक सुरक्षा- अनुसन्धान तथा विकाश	०.००	०.००	०.२९	०.२८	०.००	०.११
१०.९	सामाजिक सुरक्षा- अन्यत्र वर्गिकृत नभएको	१७.५५	२१.०२	२३.४०	२२.२०	६.२८	२.३०
	जम्मा	४०५०.९०	४७३२.५६	५१३९.०७	६६१३.२८	१६१५.८३	१३५३.९९

* अनुमानित

नोट:- नेपाल सरकारले आर्थिक वर्ष २०६८/६९ देखि न्युनिकृतभलत ंप्लबलअर्षा क्तबतष्कतष्अ ९न्क० २००१ अनुसार आय तथा खर्चको लेखाङ्कन गरेकोले सो अगाडिको तथ्याङ्क फरक देखिन सक्ने छ ।

स्रोत : महालेखा नियन्त्रक कार्यालय

तालिका २.६ ऋणको साँवा भुक्तानी, संस्थानहरुमा ऋण तथा शेयर लगानी

रु. करोडमा

खर्च शिर्षक नं.		शिर्षक	आर्थिक वर्ष				प्रथम आठ महिनाको	
			२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०*	२०६८/६९	२०६९/७०
३११११	७	संस्थानमा ऋण लगानी	९४३.३२	१०७०.३८	१२०६.३७	२०२२.९१	१२५.९१	१११.५७
३१२११	७	संस्थानमा शेयर लगानी	४७१.६२	९९४.३६	१२०९.३८	५७६.८६	५११.५९	८७.४२
			१४१४.९४	२०६४.७४	२४१५.७५	२५९९.७७	६३७.५०	१९८.९९
३२१११	१०	वैदेशिक ऋणको साँवा भुक्तानी	१०७४.३०	११२१.८१	१३५३.२४	१५८४.५७	७७१.८४	२१.३३
३२२११	१०	आन्तरिक ऋणको साँवा भुक्तानी	७६८.९३	६००.२३	६६२.६८	१५००.५३	०.०४	८.४४
			१८४३.२३	१७२२.०४	२०१५.९२	३०८५.१०	७७१.८८	२९.७७

* अनुमानित

स्रोत:- महालेखा नियन्त्रक कार्यालय

तालिका २.७ : स्वीकृत वैदेशिक सहायता रकम (स्रोत अनुसार)

रु. करोडमा

शीर्षक	आर्थिक वर्ष									प्रथम आठ महिना*	
	२०६०/६१	२०६१/६२	२०६२/६३	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६८/६९	२०६९/७०
१. द्विपक्षीय	८२२.३६	२१२२.५४	१४७५.५५	१७७०.६१	१३१०.६४	२७१९.६५	३६९०.००	३१८२.००	५२९१.३०	४२६९.१६	३१६२.००
अनुदान	८२२.३६	२१२२.५४	१४७५.५५	१७७०.६१	५६२.०९	२३६५.५०	३६९०.००	२४८२.००	३१४६.००	२१२३.८६	१६४१.००
ऋण	०.००	०.००	०.००	०.००	७४८.५५	३५४.१५	०.००	७००.००	२१४५.३०	२१४५.३०	१५२१.००
२. बहुपक्षीय	१५५१.४४	१६९२.६९	६१६.८७	१९३१.६८	३६०७.९८	२०७७.८८	५९७०.९०	७४२७.६७	४५२६.५७	१८४२.२६	३२१३.८५
अनुदान	७३.३४	४१६.७३	३५०.८८	१३१५.४१	३५४४.३३	१९४४.०८	३३३५.७८	३९९१.३८	२६८७.६८	८९६.६०	१४२८.६५
ऋण	१४७८.१०	१२७५.९६	२६५.९९	६१६.२७	६३.६५	१३३.८०	२६३५.१२	३४३६.२९	१८३८.८९	९४५.६६	१७८५.२०
३. जम्मा	२३७३.८०	३८१५.२३	२०९२.४२	३७०२.२९	४९१८.६२	४७९७.५२	९६६०.९०	१०६०९.६७	९८१७.८७	६१११.४२	६३७५.८५
अनुदान	८९५.७०	२५३९.२७	१८२६.४३	३०८६.०२	४१०६.४२	४३०९.५७	७०२५.७८	६४७३.३८	५८३३.६८	३०२०.४६	३०६९.६५
ऋण	१४७८.१०	१२७५.९६	२६५.९९	६१६.२७	८१२.२०	४४८७.९५	२६३५.१२	४१३६.२९	३९८४.१९	३०९०.९६	३३०६.२०

* अपरिष्कृत

स्रोत : अर्थ मन्त्रालय

तालिका २.८ वैदेशिक सहायता उपयोग (स्रोत अनुसार)

रु. करोडमा

सि.नं.	शीर्षक	आर्थिक वर्ष						
		२०६२/६३	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९
१	द्विपक्षीय	७६५.८५	१,६४०.६४	१,०२०.७७	९३३.३१	२,२९०.१५	२,५८५.०४	३,२०८.७७
	अनुदान	७६१.७८	७४०.१८	९५७.५६	८७२.०२	१,८३५.०९	२,१७३.८०	२,८८३.३३
	ऋण	४.०६	९००.४६	६३.२१	६१.२९	४५५.०६	४११.२४	३२५.४४
२	बहुपक्षीय	१,४३८.३३	९४४.७९	१,९०९.२९	२,७०१.८६	२,६८६.७९	३,२१४.७३	१,९८०.५७
	अनुदान	६२०.९७	८३९.९०	१,०७४.५१	१,७६६.२६	२,०१९.५१	२,४१८.४१	१,१९७.७०
	ऋण	८१७.३७	१०४.८९	८३४.७८	९३५.६०	६६७.२८	७९६.३२	७८२.८७
३	जम्मा	२,२०४.१८	२,५८५.४४	२,९३०.०६	३,६३५.१७	४,९७६.९४	५,७९९.७८	५,१८९.३४
	अनुदान	१,३८२.७५	१,५८०.०८	२,०३२.०७	२,६३८.२८	३,८५४.६०	४,५९२.२२	४,०८१.०३
	ऋण	८२१.४३	१,००५.३५	८९७.९९	९९६.८९	१,१२२.३४	१,२०७.५६	१,१०८.३१

स्रोत : महालेखा नियन्त्रकको कार्यालय

तालिका २.९: प्राप्त वैदेशिक अनुदानको सेवा तथा कार्यगत विवरण

रु. करोडमा

सि.नं.	विवरण	आर्थिक वर्ष				प्रथम आठ महिना		
		२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०*	२०६८/६९	२०६६/६७	२०६९/७०
१	सामान्य सार्वजनिक सेवा	३८५.८५	७२३.७६	५८९.४५	४२१.४२	२५९.१५	०.००	८९.३१
१.१	कार्यकारी र विधायिकाको निकाय, वित्तिय र वैदेशिक मामिला	३४६.४२	३७५.३८	३८०.२८	३७५.३५	१७७.१०		८६.१९
१.२	बाह्य आर्थिक सहायता	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००		०.००
१.३	सामान्य सेवा	१.९२	१.००	१४.१७	४५.८७	६.३९		१.५८
१.४	सामान्य आधारभूत सेवा	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००		०.००
१.५	सामान्य अनुसन्धान तथा विकास सेवा	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००		०.००
१.६	सामान्य सेवा - अन्य वर्गिकृत नभएको	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००		०.००
१.७	सार्वजनिक ऋण कारोवार	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००		०.००
१.८	विभिन्न तहका सरकारहरू बीच हुने सामान्य प्रकृतिको हस्तान्तरण	३७.५१	३४७.३८	१९५.००	०.२०	७५.६६		१.५४
२	रक्षा	०.४२	०.००	०.००	२५.६६	०.००	०.००	०.००
२.१	सैनिक सुरक्षा	०.४२	०.००	०.००	०.००	०.००		०.००
२.२	नागरिक सुरक्षा	०.००	०.००	०.००	२५.६६	०.००		०.००
२.३	वैदेशिक सैनिक सहयोग	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००		०.००
२.४	अनुसन्धान तथा विकास रक्षा	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००		०.००
२.५	रक्षा - अन्य वर्गिकृत नभएको	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००		०.००
३	सार्वजनिक शान्ति सुरक्षा	१८५.८१	९६.३०	२६१.००	३५८.९०	११.६३	०.००	४५.७५
३.१	प्रहरी सेवा	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००		०.००
३.२	अग्नि नियन्त्रण सेवा	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००		०.००
३.३	न्यायालय	६.९२	४.४७	३.०५	०.००	०.००		०.००
३.४	कारागार	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००		०.००
३.५	सार्वजनिक शान्ति सुरक्षा	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००		०.००
३.६	सार्वजनिक शान्ति सुरक्षा-अन्यत्र वर्गिकृत नभएको	१७८.८९	९१.८३	२५७.९५	३५८.९०	११.६३		४५.७५
४	आर्थिक मामिला	१५००.९५	१८४३.२७	११४०.११	१६०२.९३	५५३.९६	०.००	१२४.१९
४.१	सामान्य आर्थिक, व्यापारिक र श्रम	३१६.७७	५१७.२१	२७०.११	३४६.६३	१५४.५४		४०.१६
४.२	कृषि, वन, मत्स्यपालन तथा शिकार	१९८.७८	२२१.९०	२४८.२९	४५४.३१	७०.३४		३५.९९
४.३	इन्धन तथा उर्जा	४१५.०५	२१९.८४	१८०.२०	३२९.९१	११४.५४		१४.९७
४.४	खानी, उत्पादन तथा निर्माण	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००		०.००
४.५	यातायात	५४४.२८	८८४.३२	४४१.५१	४५०.५७	२१४.५४		३३.०७
४.६	सञ्चार	०.००	०.००	०.००	११.४६	०.००		०.००
४.७	अन्य उद्योगहरू	२६.०७	०.००	०.००	०.००	०.००		०.००
४.८	अनुसन्धान तथा विकास- आर्थिक मामिला	०.००	०.००	०.००	१०.०५	०.००		०.००
४.९	आर्थिक मामिला- अन्यत्र वर्गिकृत नभएको	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००		०.००

सि.नं.	विवरण	आर्थिक वर्ष				प्रथम आठ महिना		
		२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०*	२०६८/६९	२०६६/६७	२०६९/७०
५	वातावरण संरक्षण	१७.०६	२९.८२	४.०५	१६.१४	३.०४	०.००	०.००
५.१	फोहर मैला व्यवस्थापन	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००		०.००
५.२	ढल व्यवस्थापन	०.००	०.००	०.००	४.००	०.००		०.००
५.३	प्रदुषण न्यूनिकरण	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००		०.००
५.४	जैविक विविधता र भु-संरक्षण	०.००	०.००	०.०२	१.५४	०.००		०.००
५.५	अनुसन्धान तथा विकास पर्यावरण संरक्षण	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००		०.००
५.६	वातावरण संरक्षण - अन्यत्र वर्गिकृत नभएको	१७.०६	२९.८२	४.०३	१०.६०	३.०४		०.००
६	आवास तथा सामुदायिक सुविधा	१८३.१४	२७८.६४	२९१.२८	२५८.५८	१३०.३५	०.००	६३.७९
६.१	आवास विकास	३०.४५	०.००	१०.४८	४२.०३	०.००		०.००
६.२	सामुदायिक विकास	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००		०.००
६.३	खानेपानी	९३.३५	१२८.७८	१०२.४०	५२.७०	५१.८६		३.३९
६.४	सडक विद्युतीकरण	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००		०.००
६.५	आवास तथा सामुदायिक सुविधा	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००		०.००
६.६	आवास तथा सामुदायिक सुविधा - अन्यत्र वर्गिकृत नभएको	५९.३४	१४९.८६	१७८.४०	१६३.८५	७८.४९		६०.४०
७	स्वास्थ्य	६६०.७४	५५९.५०	५७०.०२	७४७.१७	१७७.३०	०.००	१५८.१३
७.१	औषधि उत्पादन, उपकरण तथा औजार	६९.६०	३५.३५	४५.१२	१९.००	१२.०५		१७.६२
७.२	बहिरंग सेवा	१६५.८५	१९०.६९	१५५.४८	२३०.३६	१७.६१		३०.१०
७.३	अस्पताल सेवा	५४.०३	२२.१८	३६.१४	६७.३३	१२.८७		१७.०८
७.४	सार्वजनिक स्वास्थ्य सेवा	३१७.४३	२७३.८३	३०१.६०	४०५.५३	१२३.५९		८४.९३
७.५	अनुसन्धान सेवा	५३.८३	३७.४५	३१.६८	२४.९५	११.१८		८.४
७.६	स्वास्थ्य - अन्यत्र वर्गिकृत नभएको	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००		०.००
८	मनोरञ्जन, सस्कृति तथा धर्म	०.३३	१.८१	१.२४	५.५८	०.०३	०.००	०.२५
८.१	मनोरञ्जनात्मक र खेलकुद सेवाहरू	०.००	०.४८	०.२५	०.२५	०.०३		०.००
८.२	सांस्कृतिक सेवा	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००		०.००
८.३	प्रशारण तथा प्रकाशन सेवा	०.३३	१.३३	०.९९	५.३३	०.००		०.२५
८.४	धार्मिक तथा अन्य सामुदायिक सेवा	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००		०.००
८.५	अनुसन्धान तथा विकास ,संस्कृतिक र धार्मिक	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००		०.००
८.६	मनोरंजन, संस्कृती र धर्म - अन्यत्र वर्गिकृत नभएको	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००		०.००
९	शिक्षा	८७३.०६	१०३२.६०	१२२३.६०	१२१७.०५	३५२.३७	०.००	४१६.४७
९.१	पुर्व प्राथमिक र प्राथमिक शिक्षा	२६.०९	३२.३१	४.६५	३७.२२	२.४६		१.८०
९.२	माध्यामिक शिक्षा	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००		०.००
९.३		०.००	०.००	०.००	०.००	०.००		०.००
९.४	स्नातक तहको शिक्षा	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००		०.००
९.५	तहमा वर्गिकृत नहुने शिक्षा अनौपचारिक शिक्षा□	७०७.९१	९६५.४९	१११९.४५	१०१३.५९	३४९.०८		३४८.७९
९.६	शिक्षाको लागि सहायक सेवाहरू	१३९.०६	३४.८०	८८.२८	१२९.९०	०.४७		६०.९८
९.७	शिक्षा अनुसन्धान विकास	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००		०.००
९.८	शिक्षा- अन्यत्र वर्गिकृत नभएको	०.००	०.००	११.२२	३६.३४	०.३६		४.९०
१०	सामाजिक सुरक्षा	४७.१०	२६.४०	०.२८	४५.३८	०.११	०.००	०.१२
१०	अशक्त तथा विरामी	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००		०.००
१०	वृद्ध	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००		०.००
१०	उत्तर जिबी	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००		०.००
१०	परिवार र शिशु कल्याण	४५.९८	२०.९५	०.००	२६.६३	०.००		०.००
११	बेरोजगार	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००		०.००
११	आवास	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००		०.००
११	सामाजिक समावेशी	०.००	०.००	०.००	१०.००	०.००		०.१२
११	सामाजिक सुरक्षा- अनुसन्धान तथा विकाश	०.००	०.००	०.००	०.००	०.०१		०.००
११	सामाजिक सुरक्षा- अन्यत्र वर्गिकृत नभएको	१.१२	५.४५	०.२८	८.७५	०.१०		०.००
जम्मा		३८५४.४६	४५९२.१०	४०८१.०३	४६९८.८१	१४८७.९४	०.००	८९८.०१

* अनुमानित

नोट:- नेपाल सरकारले आर्थिक वर्ष २०६८/६९ देखि न्यखभचलभलत ँप्लवलअप्वा क्तवतष्कतध्ध ९न्व० २००१ अनुसार आय तथा खर्चको लेखाङ्कन गरेकोले सो अगाडिको तथ्याङ्क फरक देखिन सक्ने छ ।

स्रोत:- महालेखा नियन्त्रक कार्यालय

तालिका २.१०: प्राप्त वैदेशिक ऋणको विवरण

रु. करोडमा

सि.नं.	विवरण	आर्थिक वर्ष				प्रथम आठ महिना	
		२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०*	२०६८/६९	२०६९/७०
१	सामान्य सार्वजनिक सेवा	०.००	१००.८२	९३.४२	८१.७५	७३.५३	०.००
१.१	कार्यकारी र विधायिकाको निकाय, वित्तिय र वैदेशिक मामिला	०.००	१००.८२	८९.९२	७०.७५	७३.५३	०.००
१.२	बाह्य आर्थिक सहायता	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
१.३	सामान्य सेवा	०.००	०.००	३.५०	७.००	०.००	०.००
१.४	सामान्य आधारभूत सेवा	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
१.५	सामान्य अनुसन्धान तथा विकास सेवा	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
१.६	सामान्य सेवा - अन्य वर्गिकृत नभएको	०.००	०.००	०.००	४.००	०.००	०.००
१.७	सार्वजनिक ऋण कारोवार	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
१.८	विभिन्न तहका सरकारहरू बीच हुने सामान्य प्रकृतिको हस्तान्तरण	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
२	रक्षा	०.००	०.००	०.००	१९८.७९	०.००	०.००
२.१	सैनिक सुरक्षा	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
२.२	नागरिक सुरक्षा	०.००	०.००	०.००	१९८.७९	०.००	०.००
२.३	वैदेशिक सैनिक सहयोग	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
२.४	अनुसन्धान तथा विकास रक्षा	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
२.५	रक्षा - अन्य वर्गिकृत नभएको	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
३	सार्वजनिक शान्ति सुरक्षा	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
३.१	प्रहरी सेवा	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
३.२	अग्नि नियन्त्रण सेवा	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
३.३	न्यायालय	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
३.४	कारागार	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
३.५	सार्वजनिक शान्ति सुरक्षा	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
३.६	सार्वजनिक शान्ति सुरक्षा-अन्यत्र वर्गिकृत नभएको	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
४	आर्थिक मामिला	५६४.६८	८४३.१४	७६६.४६	१७१२.५१	९१.४४	११८.५६
४.१	सामान्य आर्थिक, व्यापारिक र श्रम	१०२.४७	२०७.३७	५०.५८	१७३.७५	२८.२४	४५.२५
४.२	कृषि, वन, मत्स्यपालन तथा शिकार	१०९.३२	७२.२५	१०६.२५	१०४.७८	३७.५९	२५.६३
४.३	इन्धन तथा उर्जा	१७०.०८	५०५.०२	५०१.०३	१०१२.४८	०.००	०.००
४.४	खानी, उत्पादन तथा निर्माण	०.००	०.००	०.००	८४.००	०.००	०.००
४.५	यातायात	१८२.७३	५८.५०	१०८.६०	३२९.००	२५.६१	४७.६८
४.६	सञ्चार	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
४.७	अन्य उद्योगहरू	०.०८	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
४.८	अनुसन्धान तथा विकास- आर्थिक मामिला	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
४.९	आर्थिक मामिला- अन्यत्र वर्गिकृत नभएको	०.००	०.००	०.००	८.५०	०.००	०.००
५	वातावरण संरक्षण	५३.००	२७.५१	२६.९४	९२.४५	३.२९	७.८९
५.१	फोहर मैला व्यवस्थापन	०.००	०.००	१२.००	७९.४७	०.००	०.००
५.२	ढल व्यवस्थापन	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
५.३	प्रदुषण न्यूनिकरण	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
५.४	जैविक विविधता र भु-संरक्षण	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
५.५	अनुसन्धान तथा विकास पर्यावरण संरक्षण	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
५.६	वातावरण संरक्षण - अन्यत्र वर्गिकृत नभएको	५३.००	२७.५१	१४.९४	१२.९८	३.२९	७.८९

सि.नं.	विवरण	आर्थिक वर्ष				प्रथम आठ महिना	
		२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०*	२०६८/६९	२०६९/७०
६	आवास तथा सामुदायिक सुविधा	१९१.१०	१११.६७	८०.६०	३८४.७०	१६.२७	१२.३६
६.१	आवास विकास	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
६.२	सामुदायिक विकास	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
६.३	खानेपानी	१९०.४०	९०.१९	४५.४०	३४९.१८	०.००	०.००
६.४	सडक विद्युतीकरण	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
६.५	आवास तथा सामुदायिक सुविधा	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
६.६	आवास तथा सामुदायिक सुविधा - अन्यत्र वर्गिकृत नभएको	०.७०	२१.४८	३५.२०	३५.५२	१६.२७	१२.३६
७	स्वास्थ्य	२६.५८	६७.६४	७२.३९	१०५.२८	७.५३	१८.६५
७.१	औषधि उत्पादन, उपकरण तथा औजार	०.००	१५.३१	३.७०	४२.५८	१.९१	११.८१
७.२	बहिरंग सेवा	०.००	२.७८	४१.१६	४७.७०	२.८१	६.१०
७.३	अस्पताल सेवा	०.००	१५.९१	१४.६८	०.००	२.८१	०.७४
७.४	सार्वजनिक स्वास्थ्य सेवा	२५.७०	३३.६४	१२.८५	१५.००	०.००	०.००
७.५	अनुसन्धान सेवा	०.८८	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
७.६	स्वास्थ्य - अन्यत्र वर्गिकृत नभएको	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
८	मनोरञ्जन, सस्कृति तथा धर्म	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
८.१	मनोरञ्जनात्मक र खेलकुद सेवाहरू	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
८.२	सांस्कृतिक सेवा	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
८.३	प्रशारण तथा प्रकाशन सेवा	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
८.४	धार्मिक तथा अन्य सामुदायिक सेवा	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
८.५	अनुसन्धान तथा विकास ,संस्कृतिक र धार्मिक	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
८.६	मनोरंजन, संस्कृती र धर्म - अन्यत्र वर्गिकृत नभएको	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
९	शिक्षा	२७५.२८	४३.२२	५६.१८	०.००	२.१०	०.००
९.१	पुर्व प्राथमिक र प्राथमिक शिक्षा	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
९.२	माध्यामिक शिक्षा	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
९.३		०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
९.४	स्नातक तहको शिक्षा	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
९.५	तहमा वर्गिकृत नहुने शिक्षा अनौपचारिक शिक्षा□	२५७.५६	४३.२२	५६.१८	०.००	१.५५	०.००
९.६	शिक्षाको लागि सहायक सेवाहरू	१७.७२	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
९.७	शिक्षा अनुसन्धान विकास	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
९.८	शिक्षा- अन्यत्र वर्गिकृत नभएको	०.००	०.००	०.००	०.००	०.५५	०.००
१०	सामाजिक सुरक्षा	११.६५	१३.४२	१२.२२	८.००	५.८८	३.११
१०.१	अशक्त तथा बिरामी	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
१०.२	वृद्ध	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
१०.३	उत्तर जिवी	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
१०.४	परिवार र शिशु कल्याण	०.००	०.००	०.००	१.५०	०.००	०.००
१०.५	बेरोजगार	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
१०.६	आवास	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
१०.७	सामाजिक समावेशी	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
१०.८	सामाजिक सुरक्षा- अनुसन्धान तथा विकाश	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
१०.९	सामाजिक सुरक्षा- अन्यत्र वर्गिकृत नभएको	११.६५	१३.४२	१२.२२	६.५०	५.८८	३.११
जम्मा		११२२.२९	१२०७.४२	११०८.२१	२५८३.४८	२००.०४	१६०.५७

* अनुमानित

नोट:- नेपाल सरकारले आर्थिक वर्ष २०६८/६९ देखि न्यखभचकभलत ँप्लबलअष्वि क्तबतष्कतष्ष ९न्व० २००१ अनुसार आय तथा खर्चको लेखाङ्कन गरेकोले सो अगाडिको तथ्याङ्क फरक देखिन सक्ने छ ।

स्रोत:- महालेखा नियन्त्रक कार्यालय

तालिका २.११ : खुद वैदेशिक ऋण

रु. करोडमा

सि.नं.	शीर्षक	आर्थिक वर्ष										प्रथम आठ महिना	
		२०५९/६०	२०६०/६१	२०६१/६२	२०६२/६३	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६८/६९	२०६९/७०
१	अघिल्लो वर्षसम्मको बाँकी	२२२७३.३९	२२८९४.५९	२१७८५.०९	२१९६४.१९	२३३९६.८६	२१६६२.८९	२४९९६.५४	२७७०४.०४	२५६२४.३३	२५९५५.१८	२५९५५.१८	३०९२८.७१
२	विनिमय दरको फरकले घट/बढ भएको	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	३२६३.२०	२९४३.११	-१७३०.८१	६७.७४	४७५६.६९	२०३३.८४	-९००.३८
३	यो वर्ष प्राप्त भएको	६१९.२४	९५९.७४	७७४.३७	३७३.२८	११८५.६८	८५७.३९	७७६.४२	७२५.४०	१३८४.९२	१५७०.०८	७६३.९२	७४४.२३
४	यो वर्ष साँवा तिरेको	५४९.६२	५७६.५८	५९५.३२	६९८.७०	७५३.८८	७८६.९४	१०१२.०३	१०७४.३०	१२२१.८१	१३५३.२४	७०६.१४	८३४.३७
५	यो वर्ष व्याज तिरेको	२०२.१६	२१४.१७	२१४.६७	२१६.३८	२०५.५७	२१४.५३	२३७.३७	२४५.८१	२३२.१९	२८३.०८	१५३.४२	१७९.०३
६	खुद तिर्न बाँकी ऋण	२२३४३.०१	२३२७७.७५	२१९६४.१४	२३३९६.८६	२१६६२.८९	२४९९६.५४	२७७०४.०४	२५६२४.३३	२५९५५.१८	३०९२८.७१	२८०४६.८०	२९९३८.१९
	अप्रत्यक्ष												
१	अघिल्लो वर्षसम्मको बाँकी	०.४४	०.३१	०.१८	०.०५	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
२	यो वर्ष प्राप्त भएको	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
३	यो वर्ष साँवा तिरेको	०.१३	०.१३	०.१३	०.०५	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
४	यो वर्ष व्याज तिरेको	०.०१	०.०१	०.०१	०.०१	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
५	खुद तिर्न बाँकी ऋण	०.३१	०.१८	०.०५	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
	जम्मा वैदेशिक ऋण												
१	अघिल्लो वर्षसम्मको बाँकी	२२२७३.८३	२२८९४.९०	२१७८५.२७	२३७२२.३३	२१२३१.०९	२१६६२.८९	२४९९६.५४	२७७०४.०४	२५६२४.३३	२५९५५.१८	२५९५५.१८	३०९२८.७१
२	विनिमय दरको फरकले घट/बढ भएको	०.००	०.००	०.००			३२६३.२०	२९४३.११	-१७३०.८१	६७.७४	४७५६.६९	२०३३.८४	-९००.३८
३	यो वर्ष प्राप्त भएको	६१९.२४	९५९.७४	७७४.३७	३७३.२८	११८५.६८	८५७.३९	७७६.४२	७२५.४०	१३८४.९२	१५७०.०८	७६३.९२	७४४.२३
४	यो वर्ष साँवा तिरेको	५४९.७५	५७६.७१	५९५.४५	६९८.७५	७५३.८८	७८६.९४	१०१२.०३	१०७४.३०	११२१.८१	१३५३.२४	७०६.१४	८३४.३७
५	यो वर्ष व्याज तिरेको	२०२.१७	२१४.१८	२१४.६८	२१६.३९	२०५.५७	२१४.५३	२३७.३७	२४५.८१	२३२.१९	२८३.०८	१५३.४२	१७९.०३
६	खुद तिर्न बाँकी ऋण	२२३४३.३२	२३२७७.९३	२१९६४.१९	२३३९६.८६	२१६६२.८९	२४९९६.५४	२७७०४.०४	२५६२४.३३	२५९५५.१८	३०९२८.७१	२८०४६.८०	२९९३८.१९

टिप्पणी : विदेशी विनिमय दरको फरकले गर्दा प्रत्येक आर्थिक वर्षको तिन बाँकी ऋण रकममा फरक पर्न सक्दछ ।

स्रोत : महालेखा नियन्त्रक कार्यालय

तालिका २.१२ : सरकारी ऋणपत्रहरू र ट्रेजरी बिलहरूको स्वामित्वको विवरण

रु. करोडमा

विवरण	आर्थिक वर्ष										प्रथम आठ महिना*	
	२०५९/६०	२०६०/६१	२०६१/६२	२०६२/६३	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६८/६९	२०६९/७०
१. ट्रेजरी बिल												
क. नेपाल राष्ट्र बैंक	१५८१.६९	९८०.४४	१०९२.३८	९२०.९३	१३७६.८८	१७५७.९०	२२५४.८६	३०४७.७४	२८१७.८९	२५०७.२९	२०२५.८९	१७७२.४४
ख. वाणिज्य बैंकहरू	३११७.३८	३६१५.४३	३९५०.१६	५१६४.५८	५८६१.१५	६४९६.६३	६१०५.४८	६८१०.९५	८६४६.११	१०२०४.९२	१०२५९.५२	११०५४.४२
ग. अन्य	१८७.००	३४७.०९	९५.७७	२११.५२	२०६.५०	२४८.७७	२९१.१७	३४५.६८	५७०.०७	४५०.२०	३९८.६६	३३५.५५
जम्मा	४८८६.०७	४९४२.९६	५१३८.३१	६२९७.०३	७४४४.५३	८५०३.३०	८६५१.५१	१०२०४.३७	१२०३४.०७	१३१६२.४१	१२६८४.०७	१३१६२.४१
२. विकास ऋणपत्र												
क. नेपाल राष्ट्र बैंक	१७९.६०	३२९.८३	१५१.८७	१५१.८६	१५१.८६	२९.६५	३०.२३	३०.९१	३४.८२	३८.२०	३६.८२	३८.३२
ख. वाणिज्य बैंकहरू	७२४.०९	६५८.७४	८१०.४५	६२७.१०	६२८.०३	७०१.६७	१०७३.६७	१४७२.८७	१९३२.२२	२६७८.०६	२१२६.२२	२६३९.०६
ग. वित्तीय संस्थाहरू	३६२.१७	३९०.३७	४३५.५८	४१३.१८	४६३.६५	६६०.८१	७८४.२४	८९८.२९	१२२७.९७	१६०२.१५	१३४२.०२	१५४१.४५
घ. कर्मचारी संचय कोष	१२५.००	१७९.७६	२६३.५१	२६३.५१	४०५.६४	४९६.५४	६३६.५२	६५३.९१	६५३.९१	७८१.९८	६५३.९१	७४१.९८
ड. सरकारी व्यावसायिक संस्थानहरू	१.२५	१.२५	१.२५	१.२५	१.२५	९.१०	०.००	१८८.३३	१८८.३३	२४०.३८	२१५.४५	२४०.३८
च. निजी क्षेत्रका व्यावसायिक संस्थाहरू	१०.१५	२८.९५	२१.९८	२८.९५	३४.२५	२१८.९८	०.००	५२.६८	२६२.१६	२६२.१६	२६२.१६	२५२.१६
छ. निजी क्षेत्र	११६.५७	९२.५६	२२३.५०	२१४.३०	५९.४५	१०.७५	५६.८६	०.००	९.६६	९.६६	९.६६	९.२४
ज. सेवामूलक संस्थाहरू	८७.०९	७३.४६	९१.७८	९५.७७	१७३.५९	४६.०५	३६६.३३	२५४.९६	४२.८८	१३९.३६	५५.७२	१३९.३६
जम्मा	१६०५.९२	१७५४.९२	१९९९.९२	१७९५.९२	१९१७.७१	२१७३.५४	२९४७.८५	३३५१.९४	४३५१.९४	५७५१.९५	४७०१.९४	५६०१.९५
३. राष्ट्रिय बचतपत्र												
क. नेपाल राष्ट्र बैंक	६.३१	४०.४०	२३.१४	२६.६०	२७.९५	४४.७२	७.६९	०.००	०.७६	१.५०	१.४५	१.६८
ख. वाणिज्य बैंकहरू	११.००	११.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००		०.००	
ग. वित्तीय संस्थाहरू	५७.४७	२१.१६	२०.९८	२०.७५	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००		०.००	
घ. राष्ट्रिय बीमा संस्थान	५७.९५	५२.५८	४२.०७	३२.०७	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००		०.००	
ड. कर्मचारी संचय कोष	११५.८१	१०६.३१	९८.००	१२.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००		०.००	
च. सरकारी व्यावसायिक संस्थानहरू	४८.०८	३८.०८	३०.०३	२३.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००		०.००	
छ. निजी क्षेत्रका व्यावसायिक संस्थाहरू	२८.२५	१५.४६	१३.८६	१२.९०	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००		०.००	
ज. सेवामूलक संस्थाहरू	५५.१७	४६.३८	४०.३३	१९.५६	०.००	०.००	०.००	०.००	१००२.०६	१४७१.६३	१००२.०६	१४७१.६३
फ. निजी क्षेत्र	५८२.९४	५७१.६१	३८९.२६	२४०.८०	१२३.७४	६६.९८	१४.००	०.००	६५.१८	९४.८८	६४.४९	९४.७०
जम्मा	९६२.९८	९०२.९८	६५७.६७	३८७.६८	१५१.६९	१११.६९	२१.६९	०.००	१०६८.००	१५६८.०१	१०६८.००	१५६८.०१
४. नागरिक बचत पत्र												
क. नेपाल राष्ट्र बैंक (दोस्रो बजार)	०.००	४.५८	४.९६	५.५३	६.२७	५६.२७	११५.५१	२६३.५०	३१३.५५	२७५.३३	३२२.६६	२४९.११
ख. निजी क्षेत्र (व्यक्ति)	९३.११	११३.३१	१३७.९३	१६२.३६	१३२.८३	२४५.१६	३२७.८५	२४८.७९	१४९.३६	१३६.९७	१३९.६२	१०३.१९
ग. वैदेशिक रोजगारी ऋणपत्र		०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.४०	०.७४	१.६०	०.७४	१.६०
जम्मा	९३.११	११७.८९	१४२.८९	१६७.८९	१३९.१०	३०१.४४	४४३.३६	५१२.६९	४६३.६५	४१३.९०	४६३.०२	३५३.९०
५. विशेष ऋणपत्र												
क. २५-वर्षे विशेष ऋणपत्र (ने.रा.बैंक)	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००		०.००	
ख. आई एम.एफ. प्रमिसरी नोट (ने.रा.बैंक)	४१७.१७	४७२.२३	४७२.२३	४७५.५८	४४७.२२	४८०.०४	४८०.०४	५२०.००	४८७.११	४८७.११	४८७.११	४८७.११
ग. अन्य ऋणपत्र *	४९९.२८	४२२.३९	३४५.४०	३४६.९८	२७७.३५	३३.९४	२२.९६	१६.९७	१५.८०	१५.७६	१५.७६	०.००
१. नेपाल राष्ट्र बैंक	१८३.८०	८६.४०	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००		०.००	
२. वाणिज्य बैंकहरू	९४.४६	९४.४६	९४.४६	९४.४६	९४.४६	१५.७६	१५.७६	१५.७६	१५.७६	१५.७६	१५.७६	१५.७६
३. कर्मचारी संचय कोष	१४७.३५	१४७.३५	१४७.३५	१४७.३५	१४७.३५	०.००	०.००	०.००	०.००		०.००	
४. व्यक्ति	७३.६७	९४.१८	१०३.५९	१०५.१७	३५.५४	१८.१८	७.२०	१.२१	०.०४		०.००	
जम्मा	९१६.४५	८९४.६२	८१७.६३	८२२.५६	७२४.५७	५१३.९८	५०३.००	५३६.९७	५०२.९१	५०२.८७	५०२.८७	४८७.११
६. कुल ट्रेजरी बिल तथा ऋणपत्रहरू												
नेपाल राष्ट्र बैंक	२३६८.५७	१९१३.८८	१७४४.५८	१५८०.५०	२०१०.१९	२३६८.५८	२८८८.३३	३६६२.१५	३६५४.१३	३३०९.४३	२८७३.९२	२५४८.६६
वाणिज्य बैंकहरू	३९४६.९३	४३७९.६३	४८५५.०७	५८८६.१४	६५८३.६४	७२१४.०६	७९९४.९१	८२९९.५८	१०५९४.०९	१२८९८.७४	१२४०१.५०	१३६९३.४८
अन्य	२१४९.०३	२३१९.८६	२१५६.७७	२००४.४४	१७८३.७८	२०२१.३१	२४८४.१७	२६४४.२५	४१७२.३६	५१९०.९६	४१४४.४८	४९३१.२३
कूल जम्मा	८४६४.५३	८६१३.३७	८७५६.४२	९४७१.०८	१०३७७.६०	११६०३.९५	१२५६७.४१	१४८०५.९७	१८४२०.५७	२१३९९.१३	१९४१९.९०	२११७३.३७

* सि.वि.पास, २०-वर्षे विशेष ऋणपत्र र वन क्षतिपूर्ति विशेष ऋणपत्र समावेश छ ।

स्रोत : नेपाल राष्ट्र बैंक

	२०६८/६९	रू. करोडमा २०६९/७०
कर राजश्व	१२,५१०.८८	१५,६५७.५३
गैह्रकर राजश्व	१,८७५.०६	२,२१०.५६
वैदेशिक अनुदा	१४८७.९४	८९८.०१
वैदेशिक ऋण	२००.०४	१६०.५७
जम्मा	१६,०७३.९२	१८,९२६.६७

तालिका ३.१: शहरी क्षेत्रको समग्र उपभोक्ता मूल्य सूचकाङ्क

(आधार वर्ष २०६२।६३= १००)

महिना	आर्थिक वर्ष										
	२०५९/६०	२०६०/६१	२०६१/६२	२०६२/६३	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०*
साउन	८६.४	९१.०	९३.२	१००.०	१०४.५	११०.४	१२३.५	१३५.९	१४८.९	१६०.३	१७९.३
भदौ	८५.६	९०.१	९२.४	१००.०	१०५.५	१११.९	१२५.८	१३७.३	१४९.२	१६१.९	१८०.१
असोज	८५.६	९०.४	९२.८	१००.०	१०६.५	११२.३	१२७.२	१३८.०	१५०.२	१६३.६	१८०.८
कार्तिक	८४.८	८९.७	९२.१	१००.०	१०६.४	११२.०	१२७.४	१३८.९	१५०.७	१६३.४	१८०.५
मंसिर	८५.०	८९.१	९१.९	१००.०	१०५.८	११०.७	१२५.५	१३८.४	१५१.६	१६३.०	१७९.९
पुस	८५.२	८९.४	९३.५	१००.०	१०४.६	१०९.६	१२४.७	१३८.०	१५३.६	१६४.०	१८०.१
माघ	८५.४	८९.४	९४.५	१००.०	१०५.१	११०.६	१२५.२	१३८.९	१५३.०	१६३.८	१८०.३
फागुन	८४.२	८७.८	९२.९	१००.०	१०५.४	१११.७	१२६.१	१३८.६	१५३.३	१६४.१	१८०.९
चैत	८६.१	८७.६	९२.७	१००.०	१०५.६	११४.०	१२७.२	१३९.६	१५४.४	१६६.०	
वैशाख	८५.०	८६.१	९१.६	१००.०	१०६.६	११५.४	१२९.८	१४१.२	१५४.५	१६८	
जेठ	८४.७	८६.३	९१.६	१००.०	१०६.७	११७.५	१३१.६	१४२.३	१५४.८	१७०.२	
असार	८४.९	८६.६	९२.४	१००.०	१०८.०	११९.५	१३२.८	१४४.६	१५८.६	१७६.८	
वार्षिक	८५.२	८८.६	९२.६	१००.०	१०५.९	११३.०	१२७.२	१३९.३	१५२.५	१६५.४	
वार्षिक वृद्धिदर (प्रतिशत)	४.७	४.०	४.५	८.०	५.९	६.७	१२.६	९.६	९.६	८.३	

* अपरिष्कृत

स्रोत : नेपाल राष्ट्र बैंक

तालिका ३.२ (क): समूहगत उपभोग्य वस्तुहरुको राष्ट्रिय उपभोक्ता मूल्य सूचकाङ्क, वार्षिक

(आधार वर्ष २०६२।६३ = १००)

उपभोग्य वस्तुहरु	भार प्रतिशत	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	०६६/६७	०६७/६८	०६८/६९	प्रथम आठ महिनाको औषत		
								२०६८/६९	२०६९/७०*	% परिवर्तन
कुल सूचकाङ्क	१००.००	१०५.९	११३.०	१२७.२	१३९.४	१५२.५	१६७.५	१६३.०	१८०.४	१०.६
खाद्य तथा पेय पदार्थ	४६.८२	१०७.०	११७.०	१३७.३	१५८.१	१८१.३	१९८.१	१९२.७	२११.६	९.८
अन्न तथा अन्नबाट बनेका परिकार	१४.८१	१०६.३	१२१.७	१३९.६	१५३.७	१७५.१	१७८.०	१७५.६	१८९.४	७.९
दाल	२.०१	११७.३	१३३.२	१६५.७	२०८.८	१९३.०	१९७.८	१९०.८	२१५.७	१३.१
तरकारी	५.६५	१११.५	११९.९	१३३.४	१६०.७	२१७.०	२८०.१	२६६.६	२८०.४	५.२
मासु तथा माछा	५.७	१०६.६	११५.०	१४१.८	१७१.५	१८६.३	२०१.६	१९५.०	२२५.३	१५.६
दुग्ध पदार्थ तथा अन्डा	५.०१	१०७.७	११६.१	१३३.१	१४९.०	१७०.७	१९५.२	१९०.१	२०९.७	१०.३
घ्यू तथा तेल	२.७	१०६.५	१२८.८	१५०.०	१४३.१	१४६.७	१६९.९	१६१.५	१९१.१	१८.३
फलफूल	२.२३	१०६.१	११०.६	१२८.४	१५४.७	१८४.७	२१६.९	२११.३	२२०.०	४.१
चिनी तथा मिठाई	१.३६	९२.८	८३.५	१२२.२	१७७.६	२१२.३	२३९.१	२२९.३	२६४.९	१५.५
मसला	१.४६	११७.८	१२२.६	१३७.४	१७५.१	२१५.७	१९८.५	१९८.१	२०१.१	१.६
हल्का पेय पदार्थ	०.९६	१०३.७	१०७.८	१२८.६	१५२.६	१६८.५	१७९.०	१७३.८	१९४.९	१२.१
मदिरा	१.७२	१०४.६	१०६.८	११९.१	१३३.५	१४२.१	१५०.०	१४६.१	१५९.१	८.९
सुर्तिजन्य पदार्थ	०.८५	१०६.७	११६.१	१३५.२	१५२.१	१७२.७	१९४.५	१८७.०	२१६.३	१५.७
रेष्टुरा तथा होटल	२.३५	१०३.३	११०.६	१३६.५	१६४.२	१८९.७	२१३.९	२०७.९	२३५.७	१३.४
गैर खाद्य बस्तु तथा सेवा	५३.१८	१०४.९	१०९.२	११९.०	१२४.८	१३१.५	१४४.९	१४१.०	१५७.१	११.४
लत्ता कपडा तथा जुत्ता	८.४९	१०३.५	१०७.०	११६.०	१२४.८	१४१.४	१६३.५	१५८.२	१८०.६	१४.१
घरायसी सामान तथा सेवा	१०.८७	१०५.६	१११.७	१२१.०	१२४.९	१३४.१	१४४.२	१४०.०	१५६.८	१२.०
फर्निचर तथा घरायसी उपकरण	४.८९	१०६.७	११२.९	१२७.८	१३५.७	१४३.४	१६४.५	१५९.२	१८३.२	१५.१
स्वास्थ्य	३.२५	१०२.८	१०८.६	११४.०	११७.८	१२२.७	१२८.९	१२६.५	१३६.४	७.८
यातायात	६.०१	१०८.७	१११.२	१२९.७	१२३.६	१३६.१	१५८.८	१५३.५	१७३.९	१३.३
संचार	३.६४	१००.०	१००.०	१००.१	१००.१	८९.५	८२.१	८२.८	८०.६	-२.७
मनोरंजन तथा संस्कृति	५.३९	१०२.८	१०७.२	११४.६	१२३.०	१२०.१	१३०.६	१२७.६	१३९.४	९.२
शिक्षा	८.४६	१०७.०	११२.१	१२१.५	१३५.३	१४२.७	१५९.९	१५५.०	१७४.५	१२.६
अन्य वस्तु तथा सेवाहरु	२.१७	१०१.७	१०३.६	११६.०	१२४.७	१३२.१	१४६.५	१४३.०	१५९.५	११.५

* अपरिष्कृत

स्रोत : नेपाल राष्ट्र बैंक

तालिका ३.२ (ख) : समूहगत उपभोग्य वस्तुहरुको राष्ट्रिय उपभोक्ता मूल्य सूचकाङ्क (प्रथम आठ महिना)

(आधार वर्ष २०६२।६३ = १००)

उपभोग्य वस्तुहरु	भार	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६८/६९	२०६९/७०	प्रतिशत परिवर्तन*	
	%	असार	असार	फागुन	असार	फागुन	असार	फागुन	असार	फागुन	२०६८/६९	२०६९/७०
कुल सूचकाङ्क	१००.००	११९.५	१३२.७	१३८.६	१४४.७	१५३.३	१५८.६	१६४.१	१७६.८	१८०.९	७.०	१०.२
खाद्य तथा पेय पदार्थ	४६.८२	१२३.५	१४९.६	१५५.०	१६६.१	१८१.८	१८६.३	१८९.५	२०८.४	२१०.९	४.२	११.३
अन्न तथा अन्नबाट बनेका परिकार	१४.८१	१३३.८	१४२.४	१५५.०	१६३.५	१७५.८	१७३.२	१७१.५	१८०.६	१९३.६	-२.४	१२.९
दाल	२.०१	१४१.७	१८०.८	२१०.४	२०३.५	१९३.४	१८६.७	१९०.०	२०५.६	२१४.०	-१.८	१२.६
तरकारी	५.६५	१०३.०	१७६.३	१२०.३	१६०.४	२०८.४	२३२.७	२१९.१	३२०.२	२३९.८	५.१	९.४
मासु तथा माछा	५.७	१२२.२	१६१.०	१७८.०	१८०.४	१९१.८	१८९.८	२०२.९	२१२.२	२३७.५	५.८	१७.१
दुग्ध पदार्थ तथा अन्डा	५.०१	११९.३	१३६.६	१५२.४	१६२.६	१६८.३	१८४.९	१९७.७	२०४.२	२१२	१७.५	७.३
घ्यू तथा तेल	२.७	१४८.३	१४३.२	१४४.८	१४२.१	१४९.४	१५४.६	१६९.२	१८४.७	१९२.७	१३.३	१३.९
फलफूल	२.२३	१२९.१	१५६.६	१४०.९	१६५.८	१८७.९	२०९.७	२०६.३	२४०.६	२१७.१	९.८	५.२
चिनी तथा मिठाई	१.३६	८९.७	१४४.०	२०३.२	१७१.४	२१७.५	२१३.२	२३०.३	२४२.८	२५७.९	५.९	१२.०
मसला	१.४६	१३०.९	१४७.५	१७९.३	२११.३	२१९.०	२१०.३	१९२.५	१९७	२०३.१	-१२.१	५.५
हल्का पेय पदार्थ	०.९६	११३.४	१४१.५	१५२.०	१५७.९	१६५.५	१७०	१७५.५	१८२.६	१९६.५	६.०	१२.०
मदिरा	१.७२	१०८.७	१२३.४	१३६.१	१३६.८	१३९.०	१४२.६	१५१.८	१५९.९	१५८.५	९.२	४.४
सुर्तिजन्य पदार्थ	०.८५	१२०.४	१४१.७	१५३.३	१५५.७	१७९.५	१८१.८	१९५.६	२१४.३	२१७.८	९.०	११.४
रेष्टुरा तथा होटल	२.३५	११७.९	१४९.०	१६६.९	१७३.७	१९३.०	१९८.७	२१५.०	२२३.९	२४१.४	११.४	१२.२
गैर खाद्य वस्तु तथा सेवा	५३.१८	११५.१	११९.४	१२५.७	१२८.२	१३२.४	१३८.०	१४४.९	१५३.४	१५८.३	९.४	९.३
लत्ता कपडा तथा जुत्ता	८.४९	१०८.८	११९.४	१२५.४	१२९	१४२.६	१५१.३	१६४.३	१७४.२	१८३.३	१५.२	११.५
घरायसी सामान तथा सेवा	१०.८७	१२३.५	११९.१	१२७.१	१३२.७	१३५.२	१३७.९	१४३.७	१५३.७	१५७.७	६.३	९.७
फर्निचर तथा घरायसी उपकरण	४.८९	११८.७	१३०.९	१३५.६	१४०.६	१४५.६	१५३.९	१६५.१	१७४.२	१८६.२	१३.४	१२.७
स्वास्थ्य	३.२५	११०.०	११५.४	११७.८	११९.१	१२१.२	१२४.२	१२९.०	१३४.२	१३७.३	६.४	६.५
यातायात	६.०१	१३३.६	१२५.७	१२४.४	१२५.८	१३८.५	१४८.६	१६२.०	१७०.५	१७५.६	१७.०	८.४
संचार	३.६४	१००.०	१००.१	१००.१	१००.१	८९.७	८३.८	८२.४	८०.५	८०.७	-८.१	-२.१
मनोरंजन तथा संस्कृति	५.३९	११०.०	११७.४	१२३.९	१२४.६	१२१.४	१२३.८	१३२.२	१३४.४	१४०.३	८.९	६.२
शिक्षा	८.४६	११२.४	१२१.६	१३६.०	१३६.०	१४२.४	१५५	१५५.०	१७४.५	१७४.५	८.८	१२.५
अन्य वस्तु तथा सेवाहरु	२.१७	१०४.४	११७.३	१२६.२	१२८.९	१३३.०	१४०.२	१४६.१	१५२	१६२	९.९	१०.८

*फागुन-फागुनका १वन्दुगत

सूचकाङ्क

स्रोत : नेपाल राष्ट्र बैंक

तालिका ३.२ (ग) : समूहगत उपभोग्य वस्तुहरुको उपभोक्ता मूल्य सूचकाङ्क (काठमाडौं), प्रथम आठ महिना

(आधार वर्ष २०६२/६३ = १००)

	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०	प्रतिशत परिवर्तन**	
	फागुन	फागुन	फागुन	फागुन	फागुन *	२०६८/६९	२०६९/७०
कुल सूचकाङ्क	१२८.३	१३९.८	१५९.२	१६८.२	१८६.४	५.६	१०.८
खाद्य तथा पेय पदार्थ	१३७.१	१५४.७	१८७.४	१९३.९	२१७.७	३.५	१२.३
अन्न तथा अन्नबाट बनेका परिकार	१४१.३	१५३.०	१७४.३	१७३.५	१९६.७	-०.५	१३.४
दाल	१५२.२	२११.०	१७७.९	१७९.३	१९९.२	०.८	११.१
तरकारी	१२१.८	११५.०	२३४.६	२३३.४	२६१.५	-०.५	१२.०
मासु तथा माछा	१४०.४	१८६.४	१९८.९	२०८.४	२४१.६	४.८	१५.९
दुग्ध पदार्थ तथा अण्डा	१३९.४	१५४.९	१६६.८	१९७.०	२१०	१८.१	६.६
घ्यू तथा तेल	१५१.५	१४५.९	१५६.१	१७४.५	१९७.२	११.८	१३.०
फलफूल	११९.३	१४५.३	१८४.७	१९८.९	२१०.३	७.७	५.७
चिनी तथा मिठाई	१२८	२०३.२	३३२.४	३४५.२	३८५.४	३.९	११.६
मसला	१४२.१	१८०.३	२३९.०	१९९.९	२२४.३	-१६.४	१२.२
हल्का पेय पदार्थ	१३०.४	१५२.३	१४२.४	१४९.९	१७२.८	५.३	१५.३
मदिरा	१२६.४	१२९.१	११६.८	१२८.५	१४०	१०.०	८.९
सुर्तिजन्य पदार्थ	१५०.७	१६३.४	१७४.१	१८३.०	२१८.७	५.१	१९.५
रेष्टुरा तथा होटल	१४१	१७१.३	१९७.८	२१७.१	२३९.२	९.८	१०.२
गैर खाद्य वस्तु तथा सेवा	१२०.१	१२६.५	१३६.३	१४६.९	१६०.४	७.८	९.२
लत्ता कपडा तथा जुता	११७.१	१२२.६	१३८.६	१५५.०	१७४.७	११.८	१२.७
घरायसी सामान तथा सेवा	११६.४	१२२.८	१३२.४	१३६.३	१५५.९	२.९	१४.४
फर्निचर तथा घरायसी उपकरण	१३१.२	१३७.३	१५४.४	१७०.२	१९५.६	१०.२	१४.९
स्वास्थ्य	११३.१	११२.९	१२६.१	१३२.७	१४०.३	५.२	५.७
यातायात	१२८.९	१२७.०	१२५.४	१४४.३	१५७	१५.१	८.८
संचार	१००	१००.०	९०.०	८३.९	८३	-६.८	-१.१
मनोरंजन तथा संस्कृति	१२०.७	१२७.०	१४६.८	१६४.८	१७३.६	१२.३	५.३
शिक्षा	१२८.३	१४८.७	१६२.४	१७३.२	१८०.४	६.७	४.२
अन्य वस्तु तथा सेवाहरु	१२१.७	१२७.४	१३६.३	१४९.६	१६८.७	९.८	१२.८

* अपरिष्कृत

** फागुन-फागुनको विन्दुगत परिवर्तन

स्रोत : नेपाल राष्ट्र बैंक

तालिका ३.२ (घ) : समूहगत उपभोग्य वस्तुहरुको उपभोक्ता मूल्य सूचकाङ्क (तराई), प्रथम आठ महिना

(आधार वर्ष २०६२/६३ = १००)

उपभोग्य वस्तुहरु	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०	प्रतिशत प
	फागुन	फागुन	फागुन	फागुन	फागुन*	२०६८/६९
कुल सूचकाङ्क	१२५.०	१३७.३	१४८.१	१५८.६	१७४.७	७.१
खाद्य तथा पेय पदार्थ	१३४.१	१५४.८	१७६.०	१८२.७	२०२.८	३.८
अन्न तथा अन्नबाट बनेका परिकार	१३६.४	१५७.०	१७६.४	१६८.३	१९०.५	-४.६
दाल	१७१.९	२१७.२	२०६.५	१९८.१	२२६.४	-४.१
तरकारी	११८.५	१२५.१	१८५.२	१९९.०	२१२.१	७.५
मासु तथा माछा	१४४.३	१७१.३	१८३.१	१९२.६	२३०.५	५.२
दुग्ध पदार्थ तथा अन्डा	१३२.८	१४९.२	१६०.५	१८९.७	२०३.५	१८.२
घ्यू तथा तेल	१४८.८	१४३.७	१४४.०	१६६.०	१८९.३	१५.३
फलफूल	११४.१	१३७.७	१९५.७	२१५.५	२२७.७	१०.१
चिनी तथा मिठाई	१२३.८	२०२.३	१७६.८	१८९.९	२१३.९	७.४
मसला	१२८.२	१७५.५	२०६.१	१८४.०	१८७.४	-१०.७
हल्का पेय पदार्थ	१२८.५	१५२.४	१८२.७	१९२.२	२१३.६	५.२
मदिरा	११८.५	१३६.१	१४३.५	१५३.४	१५७.०	६.९
सुर्तिजन्य पदार्थ	१३२.४	१४६.८	१८८.०	२०७.७	२२५.२	१०.५
रेष्टुरा तथा होटल	१३१.४	१६०.४	१८७.६	२०४.७	२२८.१	९.१
गैर खाद्य वस्तु तथा सेवा	११७.९	१२४.९	१२९.४	१४१.८	१५५.५	९.६
लत्ता कपडा तथा जुता	११६.६	१२५.९	१४२.०	१६१.८	१७९.९	१३.९
घरायसी सामान तथा सेवा	१२०.७	१३०.०	१३६.९	१४८.९	१६०.४	८.८
फर्निचर तथा घरायसी उपकरण	१२३.९	१२९.१	१४०.६	१६०.५	१८०.७	१४.२
स्वास्थ्य	११४.९	११७.५	११९.३	१२४.१	१३३.४	४.०
यातायात	१२४.२	१२१.३	१४३.७	१६८.८	१८२.५	१७.५
संचार	१००.०	१००.०	८८.२	८३.५	८१.६	-५.३
मनोरंजन तथा संस्कृति	११५.९	१२६.६	१०८.५	११७.६	१२७.३	८.४
शिक्षा	१२१.३	१३१.०	१३३.२	१४३.७	१६८.२	७.९
अन्य वस्तु तथा सेवाहरु	११३.५	१२७.०	१३३.८	१४६.८	१६२.०	९.७

* अपरिष्कृत

** फागुन-फागुनको विन्दुगत परिवर्तन

स्रोत : नेपाल राष्ट्र बैंक

।

रिवर्तन**
२०६९/७०
१०.२
११.०
१३.२
१४.३
६.६
१९.७
७.३
१४.०
५.७
१२.६
१.८
११.१
२.३
८.४
११.४
९.७
११.२
७.७
१२.६
७.५
८.१
-२.३
८.२
१७.०
१०.४

तालिका ३.२ (ड) : समूहगत उपभोग्य वस्तुहरुको उपभोक्ता मूल्य सूचकाङ्क (पहाड), प्रथम आठ महिना

उपभोग्य वस्तुहरु	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०	प्रतिशत परिवर्तन**	
	फागुन	फागुन	फागुन	फागुन	फागुन*	२०६७/६८	२०६८/६९
कुल सूचकाङ्क	१२५.२	१३९.२	१५५.३	१६८.६	१८४.८	८.६	९.६
खाद्य तथा पेय पदार्थ	१३३.९	१५५.५	१८५.१	१९५.९	२१६.६	५.८	१०.६
अन्न तथा अन्नबाट बनेका परिकार	१३८.१	१५४.३	१७६.४	१७४.७	१९५.२	-१.०	११.७
दाल	१५७.९	१९९.१	१९९.९	१९०.०	२१२.५	-१.०	११.८
तरकारी	१११.५	११९.२	२१९.६	२३८.०	२६४.६	८.४	११.२
मासु तथा माछा	१४३.९	१७९.५	१९८.३	२१४.०	२४४.६	७.९	१४.३
दुग्ध पदार्थ तथा अण्डा	१३१.१	१५४.६	१८४.०	२१२.४	२२९.४	१५.४	८.०
घ्यू तथा तेल	१४८.२	१४५.३	१५०.५	१६८.२	१९२.९	११.८	१४.७
फलफूल	११५.८	१४१.०	१७९.३	२००.६	२०८.६	११.९	४.०
चिनी तथा मिठाई	१२९.१	२०४.७	१८४.१	१९४.९	२१७.१	५.९	११.४
मसला	१३३.८	१८४.७	२१७.९	१९८.२	२०५.८	-९.०	३.८
हल्का पेय पदार्थ	१३९	१५०.७	१६८.२	१८२.३	१९९.८	८.४	९.६
मदिरा	११९.१	१४४.९	१६२.४	१८२.२	१८६.७	१२.२	२.५
सुर्तिजन्य पदार्थ	१३१.५	१५२.५	१७२.५	१९२.०	२०५.२	११.३	६.९
रेष्टुरा तथा होटल	१४६.८	१७३.४	१९६.३	२३०.५	२६७.८	१७.४	१६.२
गैर खाद्य वस्तु तथा सेवा	११८	१२६.१	१३२.७	१४७.५	१६०.५	११.२	८.८
लत्ता कपडा तथा जुता	११९.१	१२८.१	१४८.५	१८०.८	२००.२	२१.८	१०.७
घरायसी सामान तथा सेवा	११९.८	१२७.४	१३५.९	१४४.५	१५५.६	६.३	७.७
फर्निचर तथा घरायसी उपकरण	१३३.२	१४५.०	१४३.८	१६७.०	१८४.३	१६.१	१०.४
स्वास्थ्य	११७.८	१२४.४	११८.६	१३२.८	१४०.४	१२.०	५.७
यातायात	१२२.६	१२६.४	१४६.८	१७४.२	१८८.५	१८.७	८.२
संचार	१००.४	१००.४	९९.९	७८.९	७६.६	-१४.१	-२.९
मनोरंजन तथा संस्कृति	११०.८	११५.९	११६.३	१२३.०	१२७.८	५.८	३.९
शिक्षा	११४.५	१२९.९	१३५.८	१५३.८	१७८.१	१३.३	१५.८
अन्य वस्तु तथा सेवाहरु	११५.०	१२३.४	१२७.७	१४१.१	१५४.१	१०.४	९.२

* अपरिष्कृत

** फागुन-फागुनको विन्दुगत परिवर्तन

स्रोत : नेपाल राष्ट्र बैंक

तालिका ३.३ (क) : राष्ट्रिय थोक मूल्य सूचकाङ्क (वार्षिक)

(आधार वर्ष २०५६।५७ = १००)

महिना	२०५८/५९	२०५९/६०	२०६०/६१	२०६१/६२	२०६२/६३	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०*
साउन	१०८.०	११०.९	११४.४	१२२.१	१३३.५	१४२.४	१६०.०	१७७.९	२०१.४	२१८.४	२३०.७	२५७.९
भदौ	१०९.०	११२.४	११६.०	१२३.१	१३४.८	१४७.१	१६३.५	१८०.३	२०३.०	२१९.६	२३५.२	२५९.१
असोज	११०.६	११२.५	११६.४	१२३.४	१३५.०	१४९.०	१६४.३	१७९.६	२०६.१	२२२.५	२३६.०	२६०.१
कार्तिक	११२.३	११२.६	११७.२	१२२.६	१३६.४	१५०.५	१६१.३	१७६.१	२०८.७	२२४.१	२३५.३	२५८.५
मंसिर	१०६.७	१०७.५	११३.९	११९.०	१३४.३	१४६.३	१५५.२	१७०.९	२०३.२	२२६.०	२३५.७	२५५.२
पुस	१०५.६	१०४.६	११२.०	११९.७	१२९.५	१४३.०	१५०.८	१७२.९	२००.६	२२६.४	२३३.७	२५५.०
माघ	१०३.७	१०७.३	११२.९	१२१.०	१२८.९	१४५.१	१५१.३	१७४.०	१९८.७	२२२.२	२३२.६	२५४.६
फागुन	१०३.५	१०९.६	११३.५	१२३.२	१३०.८	१४६.७	१५६.४	१७५.६	१९७.०	२२१.४	२३५.४	२५६.६
चैत	१०२.२	१११.३	११४.२	१२३.७	१३३.१	१४३.२	१५६.६	१७८.१	१९७.६	२२०.३	२३४.८	
वैशाख	१०४.०	११२.३	११४.३	१२५.२	१३६.९	१४५.४	१६०.१	१८४.९	२००.४	२२१.९	२३९.७	
जेठ	१०५.२	१११.२	११६.२	१२६.५	१३८.२	१४६.०	१६४.९	१९३.०	२०५.२	२२३.४	२४४.०	
असार	१०६.३	११२.७	११८.१	१२९.९	१३९.९	१५१.८	१७१.८	१९८.०	२११.८	२२७.२	२५१.०	
वार्षिक	१०६.४	११०.४	११४.९	१२३.३	१३४.३	१४६.४	१५९.७	१८०.१	२०२.८	२२२.७	२३७.०	
वार्षिक वृद्धिदर (प्रतिशत)	४.९	३.७	४.१	७.३	८.९	९.०	९.१	१२.८	१२.६	९.८	६.४	

* अपरिष्कृत

स्रोत : नेपाल राष्ट्र बैंक

तालिका ३.३(ख): राष्ट्रिय थोक मूल्य सूचकाङ्क (प्रथम आठ महिना)
(आधार वर्ष २०५६।५७ = १००)

	भार प्रतिशत	२०६६।६७	२०६६।६७	२०६७।६८	२०६७।६८	२०६८।६९	२०६८।६९	२०६९।७०	प्रतिशत परिवर्तन**	
		फागुन	असार	फागुन	असार	फागुन	असार	फागुन*	२०६८।६९	२०६९।७०
कूल सूचकाङ्क	१००.००	१९७.०	२११.८	२२१.४	२२७.२	२३५.४	२५१.०	२५६.६	६.३	९.०
कृषिसम्बन्धी वस्तुहरु	४९.५९	२०९.०	२३३.९	२४१.१	२४४.३	२४५.३	२७१.६	२७५.५	१.७	१२.३
खाद्यान्न वस्तुहरु	१६.५९	१९९.६	२०७.५	२१९.३	२०२.३	२०६.२	२०५.८	२२५.५	-६.०	९.४
नगदे वाली	६.०९	१८०.८	२४१.८	२२१.८	२५१.४	२४३.७	३४०.३	३२३.८	९.९	३२.९
दलहन	३.७७	२८२.७	२८९.४	२८१.२	२४८.२	२७१.५	२७८.२	२९३.७	-३.४	८.२
फलफूल तथा तरकारी	११.१८	१५६.६	१९५.१	२०२.०	२४१.०	२२९.९	२७५.६	२४९.१	१३.८	८.४
मसलाहरु	१.९५	१८४.७	२४५.४	२८१.१	२५८.१	२२६.५	२१६.३	२३४.१	-१९.४	३.४
पशुजन्य उत्पादन	१०.०२	२७७.०	२९३.१	३०९.७	३०९.२	३२२.०	३४२.९	३५९.५	४.०	११.६
स्वदेशमा उत्पादित औद्योगिक वस्तुहरु	२०.३७	१८३.०	१८४.२	१९८.०	२०५.३	२१६.९	२२१.०	२२४.४	९.५	३.५
खाद्यजन्य वस्तुहरु	६.१२	१८२.३	१८०.०	१८०.६	१८९.७	२०६.४	२११.३	२१९.५	१४.३	६.३
पेय तथा सुतीजन्य वस्तुहरु	५.६९	१८२.८	१८२.८	२११.१	२२०.२	२३१.७	२३५.६	२३७.०	९.८	२.३
निर्माण सामग्री	४.५०	२२९.२	२३७.७	२४१.२	२४६.३	२५७.२	२६३.१	२६०.३	६.६	१.२
अन्य	४.०७	१३३.२	१३३.२	१५८.१	१६२.५	१६७.३	१६८.४	१७४.६	५.८	४.४
आयातित वस्तुहरु	३०.०३	१८६.७	१९४.१	२०४.९	२१३.७	२३१.६	२३७.२	२४७.०	१३.०	६.६
पेट्रोलियम वस्तुहरु तथा कोईला	५.४०	३१५.९	३४७.४	३७२.३	३९८.६	४५८.६	४९०.०	५२९.७	२३.२	१५.५
रासायनिक मल तथा रासायनिक वस्तुहरु	२.४६	१८६.६	१८७.३	१९७.९	२०४.२	२०६.९	२०६.९	२२८.१	४.५	१०.२
यातायातका साधन तथा मेशिनरी वस्तुहरु	६.९७	१६३.०	१६४.५	१७५.८	१८०.३	१८८.२	१८८.४	१८८.५	७.१	०.२
इलेक्ट्रिक तथा इलेक्ट्रोनिक वस्तुहरु	१.८७	९८.७	१००.५	९८.७	९९.१	११०.८	११०.८	११०.८	१२.३	०.०
औषधि	२.७३	१३०.१	१३१.५	१३७.२	१३७.४	१४१.७	१४६.१	१४६.१	३.३	३.१
कपडाजन्य वस्तुहरु	३.१०	१२७.७	१३४.२	१३६.५	१४१.८	१७०.६	१७०.५	१७१.३	२५.०	०.४
अन्य वस्तुहरु	७.४५	१८२.९	१८४.३	१९३.०	२००.७	२०४.७	२०२.८	२०६.२	६.१	०.७

* अपरिष्कृत

**फागुन-फागुनको विन्दुगत परिवर्तन

स्रोत : नेपाल राष्ट्र बैंक

तालिका ३.३ (ग) : राष्ट्रिय थोक मूल्य सूचकाङ्क,(वार्षिक औषत)

(आधार वर्ष २०५६।५७ = १००)

	भार प्रतिशत	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	०६६/६७	०६७/६८	०६८/६९	प्रतिशत परिवर्तन	
								२०६७/६८	२०६८/६९
कूल सूचकाङ्क	१००.००	१४६.४	१५९.७	१८०.१	२०२.८	२२२.८	२३७.०	१२.६	६.४
कृषिसम्बन्धी वस्तुहरु	४९.५९	१४५.३	१५९.१	१८१.३	२२२.७	२४६.७	२५२.८	२२.८	२.५
खाद्यान्न वस्तुहरु	१६.५९	१३१.९	१४८.९	१६१.५	१८९.३	२१४.०	२०३.७	१७.२	-४.८
नगदे वाली	६.०९	१८३.०	१९१.८	१९९.६	२७५.४	२४५.४	२७९.७	३८.०	१४.०
दलहन	३.७७	१६४.२	१८६.१	२२६.६	२७८.६	२७५.६	२६६.२	२२.९	-३.४
फलफूल तथा तरकारी	११.१८	१३१.७	१४६.७	१६६.७	१८२.४	२२५.४	२५१.४	९.४	११.५
मसलाहरु	१.९५	१३२.५	१२९.२	१४३.९	१९८.०	२७३.४	२२९.७	३७.६	-१६.०
पशुजन्य उत्पादन	१०.०२	१५५.०	१६५.९	२०९.६	२७४.५	३०९.३	३१८.७	३१.०	३.०
स्वदेशमा उत्पादित औद्योगिक वस्तुहरु	२०.३७	१३६.७	१४८.७	१६४.९	१७९.०	१९५.२	२१३.९	८.६	९.६
खाद्यजन्य वस्तुहरु	६.१२	१२५.९	१३८.०	१५३.८	१७३.१	१८३.०	२०२.७	१२.५	१०.८
पेय तथा सुतीजन्य वस्तुहरु	५.६९	१३५.२	१४३.३	१६०.०	१८१.५	२०७.४	२३१.४	१३.४	११.६
निर्माण सामग्री	४.५०	१७२.३	१९६.१	२१७.९	२२६.६	१३८.३	२५०.९	४.०	८१.४
अन्य	४.०७	११५.९	१२०.२	१२९.९	१३१.८	१४८.८	१६५.३	१.५	११.१
आयातित वस्तुहरु	३०.०३	१५४.७	१६८.०	१८८.४	१८६.२	२०२.१	२२६.६	-१.२	१२.१
पेट्रोलियम वस्तुहरु तथा कोईला	५.४०	२६७.३	२९८.९	३३०.०	३१४.२	३६४.०	४४१.२	-४.८	२१.२
रासायनिक मल तथा रासायनिक वस्तुहरु	२.४६	१६९.५	१९४.६	२०९.९	१८९.१	१९८.३	२०६.७	-९.९	४.२
यातायातका साधन तथा मेशिनरी वस्तुहरु	६.९७	१२८.२	१३८.१	१६५.४	१६३.०	१७२.४	१८५.९	-१.५	७.८
इलेक्ट्रिक तथा इलेक्ट्रोनिक वस्तुहरु	१.८७	९५.६	९५.२	१००.१	९७.०	९९.९	१११.२	-३.१	११.३
औषधि	२.७३	११३.५	११६.२	१२३.०	१३२.२	१३४.४	१३८.१	७.५	२.८
कपडाजन्य वस्तुहरु	३.१०	११०.७	१०८.१	१२५.०	१२८.८	१३५.७	१६७.३	३.०	२३.३
अन्य वस्तुहरु	७.४५	१४१.५	१५४.६	१७३.०	१८०.१	१९२.०	२०२.१	४.१	५.३

स्रोत : नेपाल राष्ट्र बैंक

तालिका ३.४ (क) : राष्ट्रिय तलब तथा ज्यालादर सूचकाङ्क (वार्षिक)

(आधार वर्ष २०६१।६२ = १००)

महिना	२०६२/६३	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०*
साउन	१०१.९	१०९.३	१२२.८	१३२.८	१६२.३	१८५.४	२४१.९	२७१.४
भदौ	१०१.९	१०९.६	१२३.३	१३४.६	१६२.६	१८७.९	२४५.३	२७३.७
असोज	१०२.२	११०.४	१२३.५	१३४.७	१६४.५	१९०.२	२४७.०	२७४.३
कार्तिक	१०३.२	११२.२	१२३.५	१३५.८	१६५.९	१९०.६	२४७.०	२७५.८
मंसिर	१०३.६	११४.२	१२३.३	१४१.३	१६५.९	१९०.६	२४९.७	२७५.८
पुस	१०४.३	११४.४	१२४.८	१४४.०	१६९.५	१९०.६	२५१.७	२७७.५
माघ	१०४.३	११४.६	१२४.७	१४५.३	१६९.५	१९७.५	२५६.९	२७७.५
फागुन	१०४.३	११४.८	१२५.१	१४९.२	१६९.६	२०२.०	२५७.७	२७७.७
चैत	१०४.९	११४.८	१२५.४	१५०.८	१७१.७	२१४.३	२५९.९	
वैशाख	१०४.८	११७.३	१२५.५	१५२.०	१७१.७	२१४.३	२६२.८	
जेठ	१०५.७	११८.०	१२७.६	१५५.०	१७५.७	२१६.६	२६२.८	
असार	१०६.२	११९.३	१३२.६	१५७.०	१८१.८	२१६.६	२७०.४	
वार्षिक	१०३.९	११४.१	१२५.२	१४४.४	१६९.२	१९९.७	२५४.४	
वार्षिक वृद्धिदर (प्रतिशत)	३.९	९.७	९.७	१५.३	१७.२	१८.०	२७.४	

* अपरिष्कृत

स्रोत : नेपाल राष्ट्र बैंक

तालिका ३.४ (ख) : राष्ट्रिय तलब तथा ज्यालादर सूचकाङ्क (प्रथम आठ महिना)

(आधार वर्ष २०६१/६२ = १००)

सि.नं.	समूह/उपसमूह	भार प्रतिशत	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६८/६९	२०६९/७०	प्रतिशत परिवर्तन**	
			असार	फागुन	असार	फागुन	असार	फागुन	असार	फागुन *	२०६८/६९	२०६९/७०
	कूल सूचकाङ्क	१००.००	१५७.०	१६९.६	१८१.८	२०२.०	२१६.६	२५७.७	२७०.४	२७७.७	२७.६	७.८
१	तलब सूचकाङ्क	२६.९७	१३८.०	१५७.०	१५७.०	१५७.०	१५७.०	१८७.३	१८७.३	१८७.३	१९.३	०.०
१.१	निजामती सेवा	२.८२	१७३.९	१९९.३	१९९.३	१९९.३	१९९.३	२३६.५	२३६.५	२३६.५	१८.७	०.०
१.२	सार्वजनिक संस्थानहरु	१.१४	१४७.७	१६४.१	१६४.१	१६४.१	१६४.१	२१०.०	२१०.०	२१०.०	२८.०	०.०
१.३	बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरु	०.५५	२०१.५	२०४.१	२०४.१	२०४.१	२०४.१	२९०.६	२९०.६	२९०.६	४२.४	०.०
१.४	सैनिक तथा प्रहरी सेवा	४.०१	१५९.४	१८०.२	१८०.२	१८०.२	१८०.२	२२७.९	२२७.९	२२७.९	२६.५	०.०
१.५	शिक्षा	१०.५५	१४२.६	१७४.५	१७४.५	१७४.५	१७४.५	२०७.८	२०७.८	२०७.८	१९.१	०.०
१.६	निजी संगठनहरु	७.९०	१०२.५	१०२.५	१०२.५	१०२.५	१०२.५	१११.३	१११.३	१११.३	८.६	०.०
२	ज्यालादर सूचकाङ्क	७३.०३	१६३.९	१७४.२	१९१.०	२१८.६	२३८.६	२८३.७	३०१.१	३११.०	२९.८	९.६
२.१	कृषि मजदूर	३९.४९	१७३.३	१८७.२	२१५.०	२५१.९	२७९.८	३२०.१	३४५.४	३६०.२	२७.१	१२.५
	पुरुष	२०.४९	१७७.४	१८९.१	२१६.७	२५८.८	२८०.५	३२१.०	३४४.८	३५३.६	२४.०	१०.२
	महिला	१९.००	१६९.०	१८५.१	२१३.१	२४४.४	२७९.०	३१९.२	३४६.२	३६७.२	३०.६	१५.०
२.२	औद्योगिक मजदूर	२५.२५	१५३.९	१५९.९	१६०.६	१७६.५	१८२.४	२३७.१	२४३.१	२४८.३	३४.३	४.७
	उच्च दक्ष	६.३१	१४०.०	१४७.२	१४६.१	१७४.३	१७९.५	२२२.४	२२९.८	२३३.३	२७.६	४.९
	दक्ष	६.३१	१५०.५	१५७.४	१५८.०	१७१.४	१७८.३	२३२.६	२३७.२	२४१.५	३५.७	३.८
	अर्धदक्ष	६.३१	१५७.१	१६२.८	१६३.५	१७१.५	१७६.९	२३६.७	२४२.३	२४७.७	३८.०	४.६
	अदक्ष	६.३२	१६८.१	१७२.२	१७४.७	१८८.९	१९४.९	२५६.६	२६३.१	२७०.७	३५.८	५.५
२.३	निर्माण मजदूर	८.२९	१४९.७	१५६.१	१६९.३	१८७.९	२१३.७	२५१.९	२६६.८	२६७.८	३४.१	६.३
	डुकमी	२.७६	१४४.७	१५१.४	१६२.०	१७७.८	२०१.८	२३८.२	२४५.५	२४८.४	३४.०	४.३
	दक्ष	१.३८	१४३.५	१४९.५	१६०.९	१७६.०	१९७.३	२२७.६	२३५.५	२३९.७	२९.३	५.३
	अदक्ष	१.३८	१४५.९	१५३.४	१६३.१	१७९.५	२०६.३	२४८.७	२५५.४	२५७.१	३८.६	३.४
	सिकमी	२.७६	१३९.२	१४४.३	१५३.९	१७०.३	१८९.९	२२९.५	२४५.५	२४३.६	३४.८	६.१
	दक्ष	१.३८	१३४.८	१४१.८	१५२.०	१६८.५	१८५.७	२१८.४	२३६.२	२३५.१	२९.६	७.६
	अदक्ष	१.३८	१४३.७	१४६.९	१५५.८	१७२.१	१९४.२	२४०.७	२५४.९	२५२.२	३९.९	४.८
	ज्यामी	२.७७	१६५.०	१७२.५	१९२.१	२१५.७	२४९.३	२८८.०	३०९.२	३११.३	३३.५	८.१
	पुरुष	१.३८	१६२.७	१७०.३	१८९.३	२१७.६	२५१.६	२९३.०	३१२.७	३१४.५	३४.७	७.३
	महिला	१.३९	१६७.३	१७४.७	१९४.९	२१३.८	२४७.०	२८३.०	३०५.७	३०८.१	३२.४	८.९

* अपरिष्कृत

** फागुन-फागुनको विन्दुगत परिवर्तन

स्रोत : नेपाल राष्ट्र बैंक

तालिका ३.४ (ग) : राष्ट्रिय तलब तथा ज्यालादर सूचकाङ्क (वार्षिक औषत)

(आधार वर्ष २०६१/६२ = १००)

सि.नं.	समूह/उपसमूह	भार प्रतिशत	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	०६६/६७	०६७/६८	०६८/६९	प्रतिशत परिवर्तन	
									२०६७/६८	२०६८/६९
	कूल सूचकाङ्क	१००.००	११४.१	१२५.२	१४४.४	१६९.२	१९९.७	२५४.४	१८.०	२७.४
१	तलब सूचकाङ्क	२६.९७	१०६.६	११८.२	१३०.६	१५७.०	१५७.०	१८७.३	०.०	१९.३
१.१	निजामती सेवा	२.८२	११०.०	१३५.८	१६१.२	१९९.३	१९९.३	२३६.५	०.०	१८.७
१.२	सार्वजनिक संस्थानहरु	१.१४	१११.०	१२१.२	१३८.४	१६४.१	१६४.१	२०८.६	०.०	२७.१
१.३	बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरु	०.५५	११३.१	१७०.५	१८६.०	२०४.१	२०४.१	२९०.६	०.०	४२.४
१.४	सैनिक तथा प्रहरी सेवा	४.०१	१११.४	१२१.८	१४६.९	१८०.२	१८०.२	२२७.९	०.०	२६.५
१.५	शिक्षा	१०.५५	१०७.०	१२२.८	१३४.५	१७४.५	१७४.५	२०७.८	०.०	१९.१
१.६	निजी संगठनहरु	७.९०	१०१.३	९९.८	१०१.२	१०२.५	१०२.५	१११.३	०.०	८.६
२	ज्यालादर सूचकाङ्क	७३.०३	११६.८	१२७.८	१४९.४	१७३.८	२१५.५	२७९.२	२४.०	२९.६
२.१	कृषि मजदूर	३९.४९	११७.६	१२६.७	१५५.९	१८७.३	२४७.८	३२०.०	३२.३	२९.१
	पुरुष	२०.४९	११६.३	१२५.१	१५५.६	१९०.३	२५१.८	३२२.४	३२.३	२८.०
	महिला	१९.००	११९.०	१२८.६	१५६.३	१८४.०	२४३.४	३१७.४	३२.३	३०.४
२.२	औद्योगिक मजदूर	२५.२५	११८.१	१३१.८	१४२.८	१५८.३	१७३.३	२२५.०	९.५	२९.८
	उच्च दक्ष	६.३१	११२.४	१२२.४	१३१.४	१४४.८	१६९.५	२१४.०	१७.१	२६.३
	दक्ष	६.३१	११६.६	१२९.३	१४०.१	१५५.१	१६८.६	२२०.४	८.७	३०.७
	अर्धदक्ष	६.३१	११९.९	१३३.५	१४५.६	१६१.५	१६९.५	२२१.८	५.०	३०.९
	अदक्ष	६.३२	१२३.७	१४२.२	१५४.२	१७१.७	१८५.६	२४३.७	८.१	३१.३
२.३	निर्माण मजदूर	८.२९	१०९.१	१२०.२	१३८.६	१५६.६	१८९.९	२५०.३	२१.३	३१.८
	डकमी	२.७६	१०९.६	११९.३	१३४.४	१५१.३	१७९.२	२३५.३	१८.४	३१.३
	दक्ष	१.३८	१०९.३	११८.२	१३२.२	१४९.९	१७७.०	२२६.१	१८.१	२७.७
	अदक्ष	१.३८	१०९.८	१२०.४	१३६.६	१५२.८	१८१.३	२४४.५	१८.७	३४.९
	सिकमी	२.७६	१०७.०	११४.९	१३०.१	१४४.६	१६९.८	२२७.५	१७.४	३४.०
	दक्ष	१.३८	१०७.८	११४.७	१२६.७	१४१.४	१६७.०	२१७.७	१८.१	३०.४
	अदक्ष	१.३८	१०६.२	११५.१	१३३.४	१४७.७	१७२.०	२३७.२	१६.५	३७.९
	ज्यामी	२.७७	११०.७	१२६.५	१५१.३	१७३.८	२२०.०	२८८.१	२६.६	३१.०
	पुरुष	१.३८	११०.३	१२४.२	१४९.७	१७१.६	२२१.७	२९२.२	२९.२	३१.८
	महिला	१.३९	१११.२	१२८.८	१५२.९	१७६.०	२१९.५	२८३.९	२४.७	२९.३

स्रोत : नेपाल राष्ट्र बैंक

तालिका ३.५ : केही प्रमुख वस्तुहरुको सरदर खुद्रा बजार मूल्य

मूल्य रु. प्रति किलो ग्राममा

तोरीको तेल रु. प्रति लिटरमा

क्र.स.	बस्तुको नाम	२०६८।६९						२०६९।७० *					
		पहाड		तराई		नेपाल		पहाड		तराई		नेपाल	
		श्रावण	फाल्गुण	श्रावण	फाल्गुण	श्रावण	फाल्गुण	श्रावण	फाल्गुण	श्रावण	फाल्गुण	श्रावण	फाल्गुण
१	चामल मोटो	३८.०	३७.८	३२.७	२९.३	३५.३	३३.६	३९.३	४०.१	३२.५	३५.८	३५.९	३८.०
२	गहुँको पीठो	३८.२	३९.२	३०.५	२८.३	३४.३	३३.८	४१.७	४५.६	३०.८	३३.५	३६.२	३९.५
३	मासको दाल	१२१.८	१०७.८	१०३.६	९५.०	११२.७	१०१.४	१४३.१	१३८.४	१३१.३	१४७.५	१३७.२	१४२.९
४	रहरको दाल	१०२.५	८६.८	९०.२	७३.८	९६.३	८०.३	१०६.१	१०२.७	९४.२	१०६.७	१००.१	१०४.७
५	तोरीको तेल	१४१.५	१५२.३	१३८.४	१३५.९	१३९.९	१४४.१	१७८.१	१८१.९	१७८.०	१८९.५	१७८.०	१८५.७
६	ध्यू खारेको	४८७.५	५२६.७	५०८.६	५३६.७	४९८.०	५३१.७	५३२.५	५७२.२	५७०.६	६७३.८	५५१.६	६२३.०
७	खसीको मासु	४०७.३	५६०.०	४००.६	४३३.३	४०४.०	४९६.७	४६०.३	५१४.५	४७३.२	५०२.३	४६६.७	५०८.४
८	आलु	२७.५	२५.२	२०.३	२०.३	२३.९	२३.९	३६.८	२७.६	३१.४	१७.०	३४.१	२५.६
९	सुकेको प्याज	४५.८	३८.०	२६.९	२२.९	३६.३	३०.५	३९.५	५०.१	२५.२	४२.५	३२.३	४६.३
१०	अदुवा	७०.०	४६.१	८०.४	४६.१	७५.२	४६.१	५७.७	६०.३	५९.५	६९.२	५२.१	५२.१

* प्रारम्भिक तथ्याङ्क

स्रोत: कृषि विभाग, कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन तथा बजार विकास निर्देशनालय, हरिहरभवन ।

तालिका ३.६ : केही प्रमुख वस्तुहरुको सरदर खुद्रा बजार मूल्य

मूल्य रु. प्रति किलो ग्राममा

तोरीको तेल रु. प्रति लिटरमा

क्र.स.	बस्तुको नाम	वर्ष	श्रावण	भाद्र	आश्विन	कार्तिक	मंसिर	पौष	माघ	फाल्गुण	प्रथम आठ महिनाको राष्ट्रिय सरदर औषत
१	चामल मोटो	२०६८.०६९	३५.३	३५.५	३५.२	३५.१	३३.३	३२.६	३२.८	३३.६	३४.२
		२०६९.०७० *	३५.९	३७.३	३६.८	३६.२	३५.८	३५.५	३७.०	३८.०	३६.६
२	गहुँको पीठो	२०६८.०६९	३४.३	३५.६	३६.०	३६.४	३४.९	३३.२	३३.३	३३.८	३४.७
		२०६९.०७० *	३६.२	३७.४	३७.१	३७.६	३६.६	३६.८	३९.०	३९.५	३७.५
३	मासको दाल	२०६८.०६९	११२.७	११५.५	१११.४	११२.६	११०.९	११२.५	१११.८	१०१.४	१११.१
		२०६९.०७० *	१०७.४	११०.१	१११.०	११०.८	१११.३	११३.९	११२.४	११३.४	१११.३
४	रहरको दाल	२०६८.०६९	९६.३	९६.१	९४.१	९४.४	९३.२	९२.६	९१.७	८०.३	९२.३
		२०६९.०७० *	१००.१	१०५.१	१०४.६	१०२.८	१०६.८	१०६.२	१०५.०	१०४.७	१०४.४
५	तोरीको तेल	२०६८.०६९	१३९.९	१४२.३	१४३.२	१४४.७	१४८.०	१४७.१	१४९.२	१४४.१	१४४.८
		२०६९.०७० *	१७८.०	१८२.६	१८४.७	१८३.४	१८३.२	१७७.८	१८१.४	१८५.७	१८२.१
६	ध्यू खारेको	२०६८.०६९	४९८.०	५०७.४	५२०.१	५२७.५	५१७.५	५२५.८	५३७.३	५३१.७	५२०.७
		२०६९.०७० *	५५१.६	५५२.२	५६२.७	५९०.३	६५१.३	६४०.४	६१६.०	६२३.०	५९८.४
७	खसीको मासु	२०६८.०६९	४०४.०	४०९.२	४१८.०	४२२.७	४१८.०	४१६.१	४१४.१	४९६.७	४२४.८
		२०६९.०७० *	४६६.७	४६५.३	४७०.७	४७५.८	४६४.६	४८३.३	४७५.६	५०८.४	४७६.३
८	आलु	२०६८.०६९	२३.९	२३.९	२३.९	२३.९	२३.९	२३.९	२३.९	२३.९	२३.९
		२०६९.०७० *	३४.१	३४.१	३४.३	३५.१	३१.१	२९.०	२७.२	२२.३	३०.९
९	सुकेको प्याज	२०६८.०६९	३६.३	४१.४	४५.२	४१.९	३९.१	३५.३	३१.०	३०.५	३७.६
		२०६९.०७० *	३२.३	३१.४	३०.३	३५.४	३६.६	३६.८	४८.९	४६.३	३७.२
१०	अदुवा	२०६८.०६९	७५.२	७६.७	७६.२	७२.०	५८.५	५३.०	४७.४	४६.१	६३.१
		२०६९.०७० *	५८.६	६०.५	६१.२	५८.६	५९.५	५८.२	६१.०	६४.७	६०.३

* प्रारम्भिक तथ्याङ्क

स्रोत: कृषि विभाग, कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन तथा बजार विकास निर्देशनालय, हरिहरभवन ।

तालिका ३.७ (क) आर्थिक वर्ष ०६९।०७० मा पेट्रोलियम पदार्थको मुल्य स्थिति (थोक विक्रि मुल्य)मु.अ.कर सहित

क्र. सं.	निगमको डिपो वा भन्सार बिन्दु	पेट्रोल रु. प्रति कि.लि.	डिजेल रु. प्रति कि.लि.	मट्टितेल रु. प्रति कि.लि.	हवाई इनधन (ड्युटी पेड) रु. प्रति कि.लि.	एल.पी.ग्यास			एफ.ओ रु. प्रति कि.लि.
						वरौनि	हल्दिया	मथुरा	
						रु. प्रति मे.टन.(मु.अ कर सहित)			
१	बिराटनगर	११६९३४.३	९४३२७.४१	९४३२६.७१	१२००००	८६८०८.९	८२१७५		८२८४७.७९
२	विरगञ्ज	११६९३४.३	९४३२७.४१	९४३२६.७१		८६८०८.९	८२१७५		
३	अमलेखगञ्ज	११६९३४.३	९४३२७.४१	९४३२६.७१					
४	काठमाडौं	११८३८१.८७	९५७८४.१८	९५७८१.५५	१२००००				
५	पोखरा	११७८९९.७३	९५२९८.५७	९५२९६.६	१२००००				
६	भैरहवा	११६९३४.३	९४३२७.४१	९४३२६.७१	१२००००				
७	नेपालगञ्ज	११६९३४.३	९४३२७.४१	९४३२६.७१	१२००००			८२९४३	
८	सुर्खेत	११८३८१.८७	९५७८४.१८	९५७८१.५५	१२००००				
९	दाङ्ग	११७८९९.७३	९५२९८.५७	९५२९६.६					
१०	धनगढी	११६९३४.३	९४३२७.४१	९४३२६.७१	१२००००				
११	दिपायल	११८३८१.८७	९५७८४.१८	९५७८१.५५				८२९४३	
१२	नेपालगञ्ज	११६९३४.३	९४३२७.४१	९४३२६.७१	१२००००				
१३	महेन्द्रनगर,जनकपुर	११६९३४.३	९४३२७.४१	९४३२६.७१					
	काठमाडौं उपत्यकाको सरदर खुद्रा विक्री पुल्य (प्रति लि. रु.मा)	१२३	९९	९९	१२०	१४७०			

स्रोत : नेपाल आयल निगम

तालिका ३.७ (ख): केही पेट्रोलियम पदार्थको मूल्य स्थिति (काठमाडौँ उपत्यका)

शीर्षक	एकाई	आर्थिक वर्ष									
		२०६०/६१	२०६१/६२	२०६२/६३	२०६३/६४	२०६४/६५ ^{१३}	२०६५/६६ १५	२०६६/६७ १६	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०
पेट्रोल	प्रति लिटर	५४.००	६२.०० ^६	६७.०० ^९	६७.२५ ^९	१००.००	७७.५० ^{१४}	८०.००	९७	१२०	१२३
डिजेल	प्रति लिटर	३१.००	४१.०० ^६	४६.०० ^९	५३.१५	७०.००	५५.०० ^{१५}	६१.००	६८.५	८९	९९
मट्टितेल (खुला)	प्रति लिटर	२४.००	३४.०० ^७	३९.०० ^९	४७.६५	६५.००	५५.०० ^{१५}	६१.००	६८.५	८९	९९
मट्टितेल (सहुलियत)	प्रति लिटर	२०.००	३०.०० ^७						-	-	-
हवाई इन्धन (ATF)	प्रति लिटर	३३.००	४८.०० ^६	५५.०० ^९	६८.००	१००.०० ^{१२}	७०.०० ^{१५}	७५.००	९०	१०९	१२०
लाइट डिजेल आयल (LDO) डिलर रेट	प्रति किलो लिटर	२८,०९४.८२	-	४५५१५.७५ ^{१०}	४६८८९.४६ ^{१०}	६१५८५.८९	५३,४५६.४२	५९,४८७.९५	७०८३०.४९	८९०२९.६९	९५४०२.५८
फर्नेस आयल (FO) डिलर रेट	प्रति किलो लिटर	२३,६१५.६२	२३,६१५.६२	४६०८०.७८ ^{११}	४३६६७.८२ ^{११}	७२९३५.७२	५०,५२५.३०	६०,४४९.४६	७१९९४.८४	९६०५०.७४	८२८४७.७८
एल.पी.ग्यास (PDO) विक्री मूल्य	प्रति मेट्रिक टन	३७४८७.७४ ^५	४३५७०.२८ ^९	५०६१२.२६ ^८	४९३८९.७७ ^८	६९२१५.८२	६३२८१.५२ ^{१४}	७१,३१५.०५	७६६०६.४	९९६४४.०२	८६,८०८.८५**

^१२०६०/४/२ देखिको मूल्य, ^६ २०६१/९/२६ देखिको मूल्य, ^७ २०६१/११/१ देखिको मूल्य, ^८२०६२/५/२ देखिको मूल्य, ^९२०६२/११/५ देखिको सरदर मूल्य, ^{१०}२०६३/१/१९ देखिको मूल्य, ^{११}२०६३/२/२ देखिको मूल्य, ^{१२} २०६५।०२।२२ देखि, ^{१३} २०६५ जेठको मूल्य वृद्धि पछि, ^{१४} २०६५/१०/२० देखिको मूल्य, ^{१५} २०६५/११/२२ देखिको मूल्य ^{१६} २०६५/१२/०१ देखिको मूल्य ^{१७} २०६७/, ** वरौनी मूल्य

स्रोत : नेपाल आयल निगम

लालिका ३.८ : केही पेट्रोलियम पदार्थको आपूर्ति स्थिति

केही प्रमुख पेट्रोलियम पदार्थहरु	एकाई	आर्थिक वर्ष								प्रथम आठ महिना	
		२०६१/६२	२०६२/६३	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६८/६९	२०६९/७०
पेट्रोल	कि.लि.	७५,८२७	८१,८१७	९८,४३५	१०१,६२४	१२८,३७२	१६२,२७६	१८८०८२	२०२,४६७	१३१,८१७	१४१,९२४
डिजेल	कि.लि.	३०६,८२६	२९२,३८१	२९९,४१९	३०३,२१४	४८९,२१९	६१२,५०४	६५२७६४	६५३,५६०	४१५,७७६	४४७,८८७
मट्टितेल	कि.लि.	२३२,५६२	२२५,००७	१९२,५७६	१५२,१६६	७७,७९९	५५,७८२	४३३९९	४१,६०९	२८,१९८	१८,०९१
लाइट डिजेल आयल ईम्डो	कि.लि.	१००	२९२	१८०	३०८	३८०	३१७	२२८	-	-	-
फर्नेस आयल ईडो	कि.लि.	२,५९२	३,७५४	४,६२४	२,९४०	२,१८८	२,५८९	१४३४	४४०	३४०	-
हवाई इन्धन ईब्दो	कि.लि.	६७,९९५	६६,१००	६३,६५०	६८,५३४	७४,३०६	८२,६३१	९९९९०	१०१,३१४	७५,१३६	७८,३३०
एल.पी.ग्यास	मे.ट.	७७,५७५	८१,००५	९३,५६२	९६,८३७	११५,८१३	१४१,१७१	१५९२८६	१८१,४४६.३०	११३,६९३	१३३,२७१
कुल जम्मा		७६३,४७७	७५०,३५६	७५२,४४६	७२५,६२३	८८८,०७७	१,०५७,२७०	१,१४५,१८३	११,८९,४२६.३०	७६४,९६०	८१९,५०३

स्रोत : नेपाल आयल निगम

तालिका ४.१ : मौद्रिक सर्वेक्षण

(रु. करोडमा)

क्र.सं.	शीर्षक	असार मसान्त										प्रथम आठ महिना		
		२०६१	२०६२	२०६३	२०६३ @	२०६४	२०६५	२०६६	२०६७*	२०६८*	२०६९*	२०६७/६८*	२०६८/६९*	२०६९/७०*
१	खुद वैदेशिक सम्पत्ति	१०८८०.५०	१०७७४.२०	१३९४३.९१	१३९४३.९	१३१९०.९	१७४५.६	२२४५६.२	२१६५२.५	२२१२६.६	३८३७७.२	२०६९७.०	३१५१७.६	३९१७५.४
२	खुद आन्तरिक सम्पत्ति	१६८५०.१०	१९२६९.८०	२०७९८.२५	२०७३८.५	२६३६०.९	३२३९२.२	४०५९५.९	६०४४६.२	७००७७.८	७४७९९.७	६५७६.९	७९११९.३	८०९१६.५
३	कुल आन्तरिक कर्जा	२४६१७.१८	२८०२४.०४	३०२०६.९९	३२२६८.३८	३६०५५.८	४३७२७.०	५५५६७.६	७९६५९.८	९१२५७.६	९९४५४.७	८५४६०.५	९४३२६.१	१०८३०५.७
४	कुल आन्तरिक कर्जा#			३१३११.६५	३२२६८.४	३७६५८.२		१२०७६.३	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०
५	सरकारलाई गएको खुद कर्जा	५७३९.६६	६३८९.४५	७०५६.८०	७०९७.१	७८३४.४	८७०.०	१०४८६.८	१३६५२.३	१६३४३.९	१६२८८.२	११८६७.५	१४१९३.३	१२२४९.२
	क. सरकारमाथिको दावी	५८१४.९६	६३८९.४५	७०५६.८०	७०९७.१	८१४६.६	९१०२.६	१०४८६.८	१३६५२.३	१६३४३.९	१६५२५.५	११८९०.८	१५३३५.५	१६४०५.२
	ख. सरकारी बचत	७५.३०	०.००	०.००	०.०	३१२.३	३९४.६	०.०	०.०	०.०	२३७.३	२३.३	११४२.१	४१५६.१
६	सरकारी संस्थानलाई गएको कर्जा	१६२५.८८	१९२९.७०	१७२.१९	६३६.९	६८२.८	७३१.७	६४६.८	८४७.३	११७७.४	१२०६.०	८०३.५	११५६.८	१३२२.४
	(क) वित्तीय	१३३४.३९	१२७३.१०	१२६६.१०	१८०.८	१७.३	१६७.०	१३७.६	२५९.७	५४२.७	१९९.०	२७६.१	३०७.५	२४५.१
	(ख) गैर-वित्तीय	२९१.४९	६५६.६०	४४६.०९	४५६.१	५११.५	५६४.६	५०९.२	५८७.६	६३४.८	१००७.१	५२७.३	८४९.३	१०७७.३
७	गैर-सरकारी वित्तीय संस्थालाई गएको कर्जा		३.२०	५.९३	१७७.४	१९०.९	३०३.९	५९८.५	१३०५.२	१००४.०	९७७.९	८६६.४	१०९३.५	११२५.१
८	निजी क्षेत्रलाई गएको कर्जा	१७२५१.७४	१९७०१.७०	२१४३२.१३	२४३५७.०	२७३४७.७	३३९८३.४	४३८३५.४	६३८५५.०	७२७३२.२	८०९८२.६	७९२३.१	७७८८२.४	९३६०९.१
	निजी क्षेत्रलाई गएको कर्जा#		१९७०१.७०	२२५३६.७०	२४३५७.०	२८९५०.१		३४४.२	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०
९	खुद अमौद्रिक दायित्व	७७६७.०६	८७५४.२५	९४०८.७३	११५२९.९	९६९४.९	११३३४.८	१४९७.७	१९२१३.६	२११७९.८	२४७३५.०	१९७४३.६	२२४१४.८	२७३८९.१
	खुद अमौद्रिक दायित्व#		८७५४.२५	१०५१३.३९	११५२९.९	१०७६१२.४		१४९७.७	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०
१०	विस्तृत मुद्रा प्रदाय, एम२ (११+१२)	२७७३०.६०	३००४४.००	३४७४२.१६	३४६८२.४	३९५५१.८	४९५३७.७	६३०५२.१	८२०९.७	९२२०४.३	११३०९७.०	८६४१३.९	१०३४२९.०	१२००९१.९
११	मुद्रा प्रदाय, एम _१	९३९६.९६	१००२०.६०	११४३८.८६	११३०६.१	१२६८८.८	१५४३४.४	१९६४५.९	२१२०९.७	२२३०७.५	२६४३७.३	२०६५२.७	२३७४२.६	२६८७३.३
	(क) मुद्रा	६३२१.८९	६८७८.४०	७७९२.६३	७७७८.०	८३५५.३	१००१७.५	१२५७५.८	१३९२८.१	१४१९३.१	१७०४९.२	१३७२१.१	१६०३८.०	१८४६६.९
	(ख) चल्ती निक्षेप	३०७५.०७	३१४२.२०	३६४६.२३	३५२८.०	४३३३.४	५४१६.९	७०७०.१	७२८१.६	८११४.३	९३८८.१	६९३१.६	७७०४.६	८४०६.४
१२	मुद्दती र बचत निक्षेप	१८३३३.६४	२००२३.४०	२३३०३.३०	२३३७६.३	२६८६३.०	३४१०३.३	४३४०६.२	६०८८९.०	६९८९६.९	८६६५९.७	६५७६१.३	७९६८६.४	९३२१८.६

*! 'क' वर्गका बैंकको साथै 'ख' र 'ग' वर्गका वित्तीय संस्थाहरु समेत समावेश गरिएको

! २०६७ असारदेखि विकास बैंक र वित्त कम्पनीको तथ्याङ्क समेत

२०६३ असारको तथ्यांकमा नेपाल बैंक लिमिटेडले गरेको कर्जा अपलेखन रु. ११ अर्ब ५ करोड समायोना गरिएको । त्यस्तै, नेपाल बैंक लिमिटेडले २०६३ असोज महिनामा अपलेखन गरेको साँवा रु ८२ करोड १७ लाख तथा व्याज रकम रु. २ अर्ब ४ करोड ७६ लाख र राष्ट्रिय वाणिज्य बैंकले मंसिर महिनामा अपलेखन गरेको साँवा रु. ४ अर्ब ५ करोड ५२ लाख तथा व्याज रु. ९ करोड ९३ लाखलाई समायोजन गर्दा ।

@ यस वर्षदेखि कृषि विकास बैंकको एकीकृत वासालात समावेश गरिएको

+ + मार्जिन निक्षेप समेत

स्रोत : नेपाल राष्ट्र बैंक

तालिका ४.२ (क): मुद्रा प्रदायमा प्रभाव पार्ने कारकहरू

(वार्षिक परिवर्तन, रकममा)

(रु करोडमा)

क्र.सं.	शीर्षक	२०५९/६०	२०६०/६१	२०६१/६२	२०६२/६३	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७*	२०६७/६८*	२०६८/६९*	प्रथम आठ महिना		
												२०६७/६८*	२०६८/६९*	२०६९/७०*
१	खुद बैदेशिक सम्पत्ति @	४३६.३५	१६००.५५	५७४.१८	२५५९.७६	५९०.४२	२९६७.४७	४४७५.८४	-३११.०	४०९.०	१३१६२.७	-१०३९.९	८१०८.६	११७७.७
२	खुद आन्तरिक सम्पत्ति @	१७५५.९३	१५३८.९४	१७३९.२२	२१३८.४०	४२७८.९९	७०१८.४३	९०३८.५६	१२०५५.२	९६९६.७	७७३०.०	५३५५.१	३११६.१	५८१७.३
३	कुल आन्तरिक कर्जा	२११२.०९	२२०९.४५	३४०६.८६	२१८२.९५	३७८७.४३	७६७१.१७	११८४०.५८	१३००२.६	११५९७.८	८१९७.१	५८००.६	३०६८.५	८८५०.९
	कुल आन्तरिक कर्जा#				३२८७.६१	५३८९.८१		०.००	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०
४	सरकारलाई गएको खुद कर्जा	३२४.८४	-१०६.२०	६४९.७९	६६७.३५	७३७.३०	८७३.६०	१७७८.८१	२९८७.३	२६९१.६	-५५.७	-१७८४.८	-२१५०.६	-४०३९.०
	क. सरकारमाथिको दावी	३७१.०१	-७७.०६	५७४.४९	६६७.३५	१०४९.५६	९५५.९९	१३८४.१७	२९८७.३	२६९१.६	१८१.५	-१७६१.५	-१००८.४	-१२०.२
	ख. सरकारी बचत	४६.१७	२९.१३	-७५.३०	०.००	३१२.२५	८२.३९	-३९४.६४	०.०	०.०	२३७.३	२३.३	११४२.१	३९१८.८
५	संस्थानतर्फ गएको कर्जा	२३.०८	१५९.६९	३०३.८२	-२१७.६	४५.९	४८.९	-८४.८	६४२.२	३३०.२	२८.६	-४३.८	-२०.६	११६.४
	(क) वित्तीय	४७.३६	१५१.५२	-६१.२९	-७.०	-९.५	-४.३	-२९.४	३३१.०	२८३.०	-३४३.७	१६.४	-२३५.२	४६.२
	(ख) गैर-वित्तीय	-२४.२८	८.१७	३६५.११	-२१०.५	५५.४	५३.२	-५५.४	३११.१	४७.१	३७२.३	-६०.३	२१४.५	७०.२
६	गैर सरकारी वित्तीय संस्थालाई गएको कर्जा				२.७	१३.६	११३.०	२९४.६	-१९.९	-३०१.२	-२६.१	-४३८.८	८९.६	१४७.१
७	निजी क्षेत्रलाई गएको कर्जा	१७६४.१६	२१५६.०५	२४४९.९६	१७३०.४	२९९०.७	६६३५.७	९८५२.०	९६८५.६	८८७७.२	८२५०.३	८०६८.१	५१५०.२	१२६२६.५
	निजी क्षेत्रलाई गएको कर्जा#			०.००	२८३५.१	४५९३.१	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०
८	खुद अमौद्रिक दायित्व @	३५६.०९	६७०.४८	१६६७.६७	४४.५	-४९१.६	६५२.७	२८०२.०	९४७.५	१९०१.१	४६७.१	445.5	-४७.६	३०३३.६
	खुद अमौद्रिक दायित्व#				११४९.२	१११०.८	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०
९	मुद्रा प्रदाय, एम २ (१०+११)	२१९२.२८	३१३९.४९	२३१३.४०	४६९८.२	४८६९.४	९९८५.९	१३५१४.४	११७४४.१	१०१०५.६	२०८९२.६	४३१५.३	११२२४.६	६९९५.०
१०	मुद्रा प्रदाय, एम १ (क+ख)	६५९.७७	१०२१.५७	६२३.६४	१४१८.३	१३८२.७	२७४५.६	४२११.५	२६२४.३	१०९७.८	४१२९.८	-५५७.०	१४३५.२	४३६.०
	(क) मुद्रा	१२२.७४	६३३.३२	५५६.५१	९१४.२	५७७.३	१६६२.२	२५५८.३	१०१८१.१	२६५.०	२८५६.०	-२०७.०	१८४४.९	१४१७.७
	(ख) चल्ती निक्षेप	५३७.०३	३८८.२५	६७.१३	५०४.१	८०५.४	१०८३.४	१६५३.२	१०६१.३	८३२.७	१२७३.८	-३५०.०	-४०९.७	-९८१.७
११	मुद्दती र बचत निक्षेप +	१५३२.५१	२११७.९२	१६८९.७६	३२७९.९	३४८६.७	७२४०.३	९३०२.९	९११९.८	९००७.९	१६७६२.८	४८७२.३	९७८.९४.८	६५५९.०
१२	विदेशी विनिमय नाफा (+) नोक्सान (-)	-१३७.५६	१३९.२५	-६८०.४८	६०९.९	-१३४३.४	९८७.१	८३४.८	-७८९.२	६५.१	३०८८.०	८४.४	१२८२.५	-३७९.५

* अपरिष्कृत

+मार्जिन निक्षेप समेत

@ विनिमय नाफा/नोक्सान समायोजन गरिएको

२०६३ असारको तथ्यांकमा नेपाल बैंक लिमिटेडले गरेको कर्जा अपलेखन रु ११ अर्ब ५ करोड समायोजन गरिएको । त्यस्तै, नेपाल बैंक लिमिटेडले २०६३ असोज महिनामा अपलेखन गरेको सँवा रु ८२ करोड १७ लाख तथा व्याज रकम रु २ अर्ब ४ करोड ७६ लाख र राष्ट्रिय वाणिज्य बैंकले मंसिर महिनामा अपलेखन गरेको साँवा रु ४ अर्ब ५ करोड ५२ लाख तथा व्याज रकम रु ९ अर्ब ९ करोड ९३ लाखलाई समायोजन गर्दा

स्रोत : नेपाल राष्ट्र बैंक

४.२ (ख) : मुद्रा प्रदायमा प्रभाव पार्ने कारकहरू
(वार्षिक परिवर्तन प्रतिशतमा)

क्र.सं.	शीर्षक	२०५९/६०	२०६०/६१	२०६१/६२	२०६२/६३	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७*	२०६७/६८*	२०६८/६९*	प्रथम आठ महिना		
												२०६७/६८*	२०६८/६९*	२०६९/७०*
१	खुद वैदेशिक सम्पत्ति @	४.९	१७.५	५.३	२३.८	४.२	२२.५	२६.१	-१.६	१.९	५९.५	-४.८	३६.६	३.१
२	खुद आन्तरिक सम्पत्ति @	१३.०	१०.०	१०.३	११.१	२०.६	२६.६	२७.९	२२.८	१६.०	११.०	८.९	४.४	७.८
३	कुल आन्तरिक कर्जा	१०.४	९.९	१३.८	७.८	११.७	२१.३	२७.१	१७.२	१४.६	९.०	७.३	३.४	८.९
४	कुल आन्तरिक कर्जा#					१६.७	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०
५	सरकारलाई गएको खुद कर्जा	५.९	-१.८	११.३	१०.४	१०.४	११.२	२०.४	२६.९	१९.७	-०.३	-१३.१	-१३.२	-२४.८
	क. सरकारमाथिको दावी	६.७	-१.३	९.९	१०.४	१४.८	११.७	१५.२	२६.९	१९.७	१.१	-१२.९	-६.२	-०.७
	ख. सरकारी बचत		६३.१			०.०	२६.४	०.०	०.०	-	-	-	-	१६५१.६
६	संस्थानतर्फ गएको कर्जा	१.६	१०.९	१८.७	-११.३	१२.१	७.२	-११.६	२३.०	१९.७	२.४	-५.२	-१.८	९.६
	(क) वित्तीय	४.२	१२.८	-४.६		१.१	-२.५	-१७.६	८२.८	१०९.०	-६३.३	६.३	-४३.३	२३.२
	(ख) गैर-वित्तीय		२.९	१२५.३	-३२.१	-५.३	१०.४	-९.८	६.९	८.०	५८.७	-१०.३	३३.८	७.०
७	गैर सरकारी वित्तीय संस्थालाई गएको कर्जा				८५.३	७.६	५९.२	९६.९	५४.५	-२३.१	-२.६	-३३.६	८.९	१५.०
८	निजी क्षेत्रलाई गएको कर्जा	१३.२	१४.३	१४.२	८.८	१२.३	२४.३	२९.०	१४.२	१३.९	११.३	१२.६	७.१	१५.६
	निजी क्षेत्रलाई गएको कर्जा#				१४.४	१८.९	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०
९	खुद अमौद्रिक दायित्व @	५.३	९.६	२१.५	०.५	-४.३	६.७	२४.७	१.७	९.९	२.२	२.३	-०.२	१२.३
	खुद अमौद्रिक दायित्व#				१३.१	९.६	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०
१०	मुद्रा प्रदाय, एम २ (११+१२)	९.८	१२.८	८.३	१५.६	१४.०	२५.२	२७.३	१४.१	१२.३	२२.७	५.३	१२.२	६.२
११	मुद्रा प्रदाय, एम १ (क+ख)	८.६	१२.२	६.६	१४.२	१२.२	२१.६	२७.३	११.०	५.२	१८.५	-२.६	६.४	१.६
	(क) मुद्रा	२.२	११.१	८.८	१३.३	७.४	१९.९	२५.५	१३.०	१.९	२०.१	-१.५	१३.०	८.३
	(ख) चल्ती निक्षेप	२५.०	१४.५	२.२	१६.०	२२.८	२५.०	३०.५	७.६	११.४	१५.७	-४.८	-५.०	-१०.५
१२	मुद्दती र बचत निक्षेप +	१०.४	१३.१	९.२	१६.४	१४.९	२७.०	२७.३	१५.५	१४.८	२४.०	८.०	१४.०	७.६

* अपरिष्कृत मार्जिन निक्षेप समेत @ विनिमय नाफा/नोक्सान समायोजन रा

२०६३ असारको तथ्यांकमा नेपाल बैंक लिमिटेडले गरेको कर्जा अपलेखन रु ११ अर्ब ५ करोड समायोजन गरिएको । त्यस्तै, नेपाल बैंक लिमिटेडले २०६३ असोज महिनामा अपलेखन गरेको साँवा रु ८२ करोड १७ लाख तथा व्याज रकम रु २ अर्ब ४ करोड ७६ लाख र राष्ट्रिय वाणिज्य बैंकले मंसिर महिनामा अपलेखन गरेको साँवा रु ४ अर्ब ५ करोड ५२ लाख तथा व्याज रकम रु ९ अर्ब ९ करोड ९३ लाखलाई समायोजन गर्दा

स्रोत : नेपाल राष्ट्र बैंक

तालिका ४.३ : बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको साधनको स्रोत र उपयोग[&]

(रु. करोडमा)

क्र.सं.	शीर्षक	२०६७*	२०६८*	२०६९*	प्रथम आठ महिना		
					२०६७/६८*	२०६८/६९*	२०६९/७०*
१	कुल निक्षेप	७२९१०.०७	८२३२३.४५	१०११८२.२९	७७३७४.६२	९१७३०.२१	१०८०४३.८३
२	चलती	८०४९.८९	८२२१.२४	९४९०.०३	७५०५.१४	७५४४.४६	९२७२.४४
३	बचत तथा कल	३८७००.६९	४११९२.४३	५४१८९.८५	३९२९६.१५	४७८५६.४७	६०५५३.१८
४	मुद्दती	२५६३८.६३	३२३७४.६४	३६८२२.३५	२९९९०.२२	३५६९१.६५	३७४७८.५०
५	मार्जिन	५२०.८५	५३५.१५	६८०.०७	५८३.१२	६३७.६३	७३९.७१
६	नेपाल राष्ट्र बैंकबाट सापटी	४७८.३३	८३२.७७	४७.३३	१६६९.३३	१६०.४०	९१.७५
७	अन्य वैदेशिक दायित्व	२०४.३५	२२२.७९	२५०.७९	२११.४७	२५३.१८	२११.५३
८	खुद अन्य साधनहरू	१४५६३.०६	१६१६२.१८	१५३३७.१६	१६०९०.९४	१६४३६.२३	१९४२०.९६
९	कुल साधनको स्रोत = उपयोग	८८१५५.८०	९९५४१.१८	११६८१७.५७	९५३४६.३६	१०८५८०.०२	१२७७६८.०७
१०	नगद मौज्जात र बैंक बैलेन्स	१३८५९.३५	१४०५४.१९	२००५२.१५	१३०८४.४७	१५७६७.१८	१७६५२.०८
११	नगद मौज्जात	२०१३.४७	२३६०.६५	३०७२.२८	२५६७.८८	२५८४.४०	२९३०.५५
१२	राष्ट्र बैंकमा रहेको मौज्जात	५५६८.२७	५९६१.१९	१०९३५.७०	५०१३.३६	७०९१.५६	६७८६.१०
१३	विदेशी मुद्रा मौज्जात	४७.६५	५३.९९	६८.८१	७६.०५	७५.२९	८३.४२
१४	विदेशमा रहेको मौज्जात	६२२९.९६	५६७८.३५	५९७५.३७	५४२७.१८	६०१५.९२	७८५२.०१
१५	कर्जा तथा सापटी	७४२९६.४४	८५४८७.०१	९६७६५.४२	८२२६१.८९	९२८१२.८४	११०११५.९७
१६	सरकारमाथिको दावी	८६३९.००	१११००.३०	१३७०३.१६	८७६६.८३	१२९४८.६७	१४३४३.८०
१७	सरकारी संस्थानहरूमाथिको दावी	७७५.७६	९२०.२४	१२०४.५३	७४१.३२	११५४.९९	१३२१.३६
	वित्तीय	१८९.३	२८५.४८	१९७.४८	२१६.३५	३०५.७०	१०७७.२५
	गैर- वित्तीय	५८६.४६	६३४.७७	१००७.०६	५२४.९६	८४९.२९	२४४.११
१८	गैर सरकारी वित्तीय संस्थानहरूमाथिको दावी	१३०३.५९	१००२.९९	९७७.९४	८६३.७६	१०७१.२२	११२५.०९
१९	निजी क्षेत्रमाथिको दावी	६३५०३.९६	७२२९०.०१	८०५३०.७५	७६३१.२४	७७४२०.७०	९३१३३.५६
२०	विदेशी विल खरिद	७४.१३	१७३.४६	३४९.०४	२५८.७४	२१७.२६	१९२.१७
२१	कर्जा तथा सापटी/निक्षेप अनुपात (%) [#]	९०.०५	९०.३६	८२.०९	९४.९९	८७.०६	८८.६४

& 'क' वर्गका बैंकको साथै 'ख' र 'ग' वर्गका वित्तीय संस्थाहरु समेत समावेश गरिएको

* अपरिष्कृत

सरकारमाथि दावी समावेश नभएको

स्रोत : नेपाल राष्ट्र बैंक

तालिका ४.४ : वाणिज्य बैंकहरूको साधनको स्रोत र उपयोग

(रु. करोडमा)

क्र.सं.	शीर्षक	असार मसान्त										प्रथम आठ महिना		
		२०६०	२०६१	२०६२	२०६३	२०६४	२०६५	२०६६	२०६७*	२०६८*	२०६९*	२०६७/६८*	२०६८/६९*	२०६९/७०*
१	कुल निक्षेप	२०२७३.३८	२३२५७.६३	२५०४६.५	२८९९७.६	३३४४५.३	४२१५२.४	५५०६७.७	६२०६०.८५	६८०२३.०१	८६१६९.००	६३३७२.५५	७७२४५.३६	९११२२.२३
२	चल्ली	२८२९.९४	३३०३.८७	३४१२.०	३५७१.६	४२६९.२	५४१२.४	६९४९.०	७९१५.००	७८२०.३६	९११३.५२	७१८७.३०	७१२३.७६	८६७५.९३
३	बचत तथा कल	९७२३.६४	११४१०.६३	१३००१.४	१५१७१.१	१७४६३.४	२११४०.६	२५९८७.२	३३५७५.४७	३४४७५.१८	४६६३४.९२	३२५५०.२२	४०५९४.५७	५१६३६.९४
४	मुद्दती	७५३४.८४	८३२६.८२	८४१३.७	१०००६.८	११४०३.२	१५२३६.४	२१६८५.५	२००६६.२०	२५२१३.७३	२९७६२.५७	२३०७२.९८	२८९१४.०६	३००९५.५६
५	मार्जिन	१८४.९६	२१६.३१	२१९.४	२४८.१	३०९.५	३६२.९	४४६.०	५०४.१८	५१३.७४	६५७.९८	५६२.०५	६१२.९७	७१३.८०
६	नेपाल राष्ट्र बैंकबाट सापटी	९४.७४	४७.७९	१७२.४	३२.९	१८७.१	६६.१	०.०	३९६.५३	५२४.६५	४७.३३	१५२५.७६	१३७.१७	९०.८३
७	अन्य वैदेशिक दायित्व	१३.४२	५२.१४	२.८	०.८	१६२.८	१९१.२	१६७.१	१९३.३३	१८६.८१	२१७.५८	१८४.३२	२१७.२०	२११.५३
८	खुद अन्य साधनहरु	३९३३.७१	४५०४.४४	५८८७.४	७९०८.९	६७३३.३	७५१५.७	९०९४.६	९९९१.९२	११७२८.५२	१०९५९.१३	११६०७.२९	११८४४.९९	१३९१२.०९
९	कुल साधनको श्रोत = उपयोग	२४३१५.२५	२७८६२.००	३११०९.०	३६९४०.१	४०५२८.५	४९९२५.३	६४३२९.३	७२६४२.६३	८०४६२.९९	९७३९३.०४	७६६८९.९१	८९४४४.७२	१०५३३६.६७
१०	नगद मौज्जात र बैंक बैलेन्स	४१३३.००	५०३८.४६	५०२२.२८	६१८१.७३	६४९३.०३	७९०१.०५	१२२६५.८९	१३०८६.३२	१३१५१.८७	१८६१८.२७	१२०६४.३६	१४६६५.५९	१६२०३.३०
११	नगद मौज्जात	४७२.३३	४२८.३८	४७७.३	६०५.४	७३६.०	१२६५.२	१५०१.६	१६८६.३७	१९७८.६४	२५७६.२१	२१९१.९१	२१६१.१६	२४१९.८९
१२	राष्ट्र बैंकमा रहेको मौज्जात	१६५१.९०	२४८६.७१	२१०३.०	२३९६.२	२३१८.४	२४८९.९	४६८५.९	५१३९.३३	५४४३.७२	१००१३.७८	४४१२.३५	६४१९.१०	५८७१.९२
१३	विदेशी मुद्रा मौज्जात	७२.१६	४३.५१	३७.५	३९.९	४५.४	३५.९	८२.३	४३.७३	५०.०३	६२.८९	७१.४३	७१.१४	७८.९५
१४	विदेशमा रहेको मौज्जात	१९३६.६१	२०७९.८६	२४०४.५	३१४०.२	३३९३.३	४११०.१	५९९६.१	६२१६.८९	५६७९.४८	५९६५.३८	५३८८.६८	६०१४.२०	७८३२.५४
१५	कर्जा तथा सापटी	२०१८२.२५	२२८२३.४९	२६०८६.७३	३०७५८.३९	३४०३५.४९	४२०२४.२६	५२०६३.४६	५९५५६.३१	६७३११.१२	७८७७४.७७	६४६२५.५४	७४७७९.१२	८९१३३.३७
१६	सरकारमाथि दावी+	३९४६.९३	४३७९.६३	४८५५.१	५८८६.२	६५८५.०	७२१०.०	७१९४.९	८२९९.५८	१०५९४.०९	१२८९८.७४	८२६४.२९	१२४०१.५०	१३६९३.४८
१७	सरकारी संस्थानहरुमाथि दावी	१३१०.४४	१४६९.०७	१७९९.४	५३८.१	६१६.१	६८७.४	६२५.९	७२६.५५	८३३.५५	१०९२.४८	६७२.०९	१०२७.५४	११९४.३७
१८	गैर सरकारी वित्तीय संस्था हरुमाथिको दावी			०.०	१७१.४	१८७.०	३००.७	५९५.३	१५९८.२५	१२८४.८५	१०९८.४४	१३६२.४३	१२७९.५९	१०६०.९१
१९	निजी क्षेत्रमाथि दावी	१४८०७.३२	१६८६९.२८	१९३२७.०	२४०३६.२	२६५३६.१	३३६७८.१	४३४९१.३	४८८५७.८१	५४४२५.१७	६३३३६.०८	५४०६७.९९	५९८५३.२३	७२९९२.९१
	निजी क्षेत्रमाथि दावी +			१९३२७.०	२४०३६.२	२८१३८.४	३५२८०.५	०.०	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
२०	विदेशी विल खरीद	११७.५६	१०५.५१	१०५.३	१२६.४	१११.३	१४८.०	१५६.१	७४.१३	१७३.४६	३४९.०४	२५८.७४	२१७.२६	१९१.७१
२१	कर्जा तथा सापटी /निक्षेपअनुपात (%)	८०.०८	७९.३०	८४.८	८५.८	८२.१	८२.६	८१.५	८२.५९	८३.३८	८३.३८	८८.९४	८०.७५	८२.७९

* अपरिष्कृत

सरकारमाथि दावी समावेश नभएको

+ असोज महिनामा अपलेखन गरेको सँवा रु ८२ करोड १७ लाख तथा व्याज रकम रु २ अर्ब ४ करोड ७६ लाख र राष्ट्रिय वाणिज्य बैंकले मंसिर महिनामा

स्रोत : नेपाल राष्ट्र बैंक

तालिका ४.५ : वाणिज्य बैंकहरूबाट असुल हुन बाँकी कर्जाको क्षेत्रगत विवरण

(रु. करोडमा)

क्षेत्र	आर्थिक वर्ष										प्रथम आठ महिना		
	२०५९/६०	२०६०/६१	२०६१/६२	२०६२/६३	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८*	२०६८/६९*	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०*
कृषि**	३७३.४५	४९०.१९	४४१.५५	४५७.२०	१३८८.२०	१३८८.००	१३३७.६३	१४२९.०९	१४१९.२	२३४०७.३	१५१७५.६	१८५००.८	३०११५.६
खानी	३९.९४	३३.६६	५२.०३	४७.७७	१३१.५०	१९५.५०	१७०.९४	२०१.९८	२२०.५	२३५८.७	२१३८.८	३२४३.५	३८३६.९
उत्पादन क्षेत्र	४२९१.१	४७१८.१५	५३७४.४२	५६४७.५०	६२३७.००	७४८८.९८	८७८७.८०	९४७१.३७	११५१८.६	१४३९७२.२	११३९२४.८	१३१६६७.८	१६६३६६.९
निर्माण	२७२.९२	४९८.६७	८७२.३०	१३४२.८०	१९७७.००	३२३६.८८	४४८६.७०	४९५६.८०	५१५९.१	६१३१२.२	५१९६३.८	५८४०५.८	६६१९८.९
धातु उत्पादन, मेसिनरी र विद्युतीय उपकरण तथा जडान	१४३.०१		१७९.७५	१५९.०९	२९१.९०	५०६.९४	६५३.४६	५८७.७८	६४१.९	८४०१.६	७४४३.१	७६३४.३	९१०२.४
यातायात, उपकरण उत्पादन तथा जडान	१३५.९८	२७७.६७	३१५.६३	२६५.८७	३२४.३०	४३४.०२	६९७.७७	१०५४.६४	१२०१.४	१२७८४.०	१२७२५.१	१२५४२.९	११९०७.१
संचार र सार्वजनिक सेवा	६५२.३४	७९६.३६	८९९.७२	११६९.४५	१३१३.००	१६१२.९०	१८४३.२८	२२२७.६०	१९८१.२	२५१७४.७	२०६४९.५	२२६९७.५	२८२६०.६
थोक विक्रेता र खुद्रा विक्रेता	२७५५.५	३१७२.८९	३४४१.२७	३५१०.३३	४५६३.६०	५५७३.२०	६८८०.८३	८८५८.४१	१०९२१.२	१२९२४९.१	१०००६२.२	११६८५८.३	१५२१४९.०
वित्त, बीमा र स्थिर सम्पत्ति	४२५.०३	४८५.७०	६३९.१०	१००२.४०	१३९१.८०	२४९१.३५	३८८८.२७	५४०९.३३	५७९३.४	६२१८४.८	५७३४७.७	६०७४६.४	६३५९१.१
सेवा उद्योग	१२२१.३	१४२१.६९	१४९८.४८	१४१६.३०	१८३६.७०	२११६.३३	२३३५.७८	२९६०.५४	३६५०.५	४५८११.०	३४०४९.८	४०५८८.३	५२६०९.४
उपभोग्य कर्जा	३३६.४६	४४०.००	३५८.८०	५८४.८०	८१२.००	९४३.७१	१४७१.६२	२२६९.४९	२२३६.०	२७०४७.५	२४४०९.७	२४९५६.४	३१५११.७
स्थानीय सरकार	०.१५	०.२३	०.०१	०.००	०.००	०.००	१९७.२४	३०८.७७	११०.७	१२७१.७	४७७७.४	१०१५.२	७६६.०
अन्य	१४२८.४	१२२७.८१	१८५९.२६	२०५४.३०	२९१७.३०	४६६५.६०	७४२६.४८	७१९७.३९	७७७१.१	७९५६२.८	६८८१२.१	७५२२५.९	९२०७१.६
जम्मा	१२०७५	१३५६३.०२	१५९३२.३२	१७६५७.८१	२३१८४.३०	३०६५३.४१	४०१७७.८०	४६९३३.१८	५२६२४.६	६२२५३७.४	५१३४७९.५	५७४०८३.३	७०८४८७.२

* अपरिष्कृत

** २०६३ असार देखि कृषि विकास बैंक समेत ।

स्रोत : नेपाल राष्ट्र बैंक

तालिका ४.६ : विकास बैंक ("ख" वर्गका वित्तीय संस्था) हरूको साधनको स्रोत र उपयोगको विवरण

(रु. करोडमा)

क्र.सं.	शीर्षक	२०६७*	२०६८*	२०६९*	प्रथम आठ महिना		
					२०६७/६८*	२०६८/६९*	२०६९/७०*
१	कुल निक्षेप	७२९१.५१	९१११.३५	१२२१२.८०	८३९५.२६	९७३०.५८	१३२४८.०१
२	चल्ली	१८६.६६	२०४.९५	३२५.०९	२०२.१८	२०७.१८	३८०.३४
३	बचत तथा कल	४७७९.३२	५८५५.५७	८१५२.०७	५३०४.५४	६४६६.८३	८८२९.२४
४	मुद्दती	२३१२.४१	३०३३.८७	३७१७.८४	२८७३.०१	३०३६.५४	४०१६.६१
५	मार्जिन	१३.११	१६.९६	१७.७९	१५.५३	२०.०३	२१.८२
६	ने.रा.बैंकबाट सापटी	७५.०७	२४३.३७	०.००	१४३.२८	२२.३३	०.९२
७	अन्य वैदेशिक दायित्व	११.०२	३५.९८	३३.२१	२७.१५	३५.९८	०.००
८	खुद अन्य साधनहरू	२३१९.८१	२६१४.०९	२७२४.९५	२७००.५२	२७०५.५७	२९५१.६१
९	कुल साधनको स्रोत = उपयोग	९६९७.४१	१२००४.७८	१४९७०.९६	११२६६.२१	१२४९४.४६	१६२००.५४
१०	नगद मौज्जात र बैंक बैलेन्स	३४०.१४	४६०.२४	७०१.३७	४८५.७८	५३४.८१	७२३.३६
११	नगद मौज्जात	१८७.१०	२४४.१३	३६०.८५	२६२.९२	२८५.३१	३८२.९५
१२	राष्ट्र बैंकमा रहेको मौज्जात	१०९.४५	१७८.४१	३१५.४३	१८७.६१	२२२.८१	३२१.०९
१३	विदेशी मुद्रा मौज्जात	३.८४	३.८०	३.७१	४.३५	४.०७	४.४४
१४	विदेशमा रहेको मौज्जात	३९.७६	३३.९१	२१.३८	३०.९१	२२.६३	१४.८८
१५	कर्जा तथा सापटी	९३५७.२६	११५४४.५४	१४२६९.५९	१०७८०.४२	११९५९.६४	१५४७७.१८
१६	सरकारमाथिको दावी	२०७.२५	२५७.५०	४५०.७२	२५१.४८	३२७.४९	३३४.०१
१७	सरकारी संस्थानहरूमाथिको दावी	१५.५२	४३.६९	७७.२०	३०.१५	७५.२८	७८.३४
	वित्तीय	९.८६	३३.४५	४९.०३	२६.१५	४९.००	५३.२२
	गैर- वित्तीय	५.६६	१०.२३	२८.१७	४.००	२६.२७	२५.११
१८	गैर सरकारी वित्तीय संस्थानहरूमाथिको दावी	२२०७.८३	१९७३.९९	३४०८.६०	१९२५.८६	२५२३.९७	२९५८.७१
१९	निजी क्षेत्रमाथिको दावी	६९२६.६७	९२६९.३६	१०३३३.०७	८५७२.९४	९०३२.९०	१२१०५.६६
२०	विदेशी विल खरिद	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.४६
२१	कर्जा तथा सापटी/निक्षेप अनुपात (%) [#]	१२५.४९	१२३.८८	११३.१५	१२५.४२	११९.५४	११४.३१

* अपरिष्कृत

सरकारमाथि दावी समावेश नभएको

स्रोत : नेपाल राष्ट्र बैंक

तालिका ४.७ : वित्त कम्पनी (“ग” वर्गका वित्तीय संस्था) को वित्तीय साधन तथा उपयोगको विवरण

(रु. करोडमा)

क्र.सं.	शीर्षक	२०६७*	२०६८*	२०६९*	प्रथम आठ महिना		
					२०६७/६८*	२०६८/६९*	२०६९/७०*
१	कुल निक्षेप	७५४४.४३	८१५५.४३	७५३९.८९	८३९०.००	८१५३.५७	७८९५.०६
२	चल्ती	२००.९९	३३६.४२	४४८.५२	२४६.६३	४११.२७	४९५.७७
३	बचत तथा कल	३३४७.३७	३२२५.९७	३४८०.४७	३५६७.४९	३६३७.४६	३७०२.०४
४	मुद्दती	३९९२.५१	४५८८.६०	३६०६.६१	४५७०.३४	४१००.२१	३६९३.१६
५	मार्जिन	३.५६	४.४५	४.२९	५.५४	४.६३	४.०९
६	ने.रा.बैंकबाट सापटी	६.७३	६४.७५	०.००	०.२९	०.९०	०.००
७	अन्य वैदेशिक दायित्व	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
८	खुद अन्य साधनहरू	२७७०.९८	२८९३.६४	२७०८.४७	२९६५.१८	२९५९.७८	२९५८.५९
९	कुल साधनको स्रोत = उपयोग	१०३२२.१५	११११३.८२	१०२४८.३६	११३५५.४६	११११४.२६	१०८५३.६५
१०	नगद मौज्दात र बैंक बैलेन्स	४६२.८१	४८७.०४	७४५.७४	५५२.३७	५९२.२९	७२५.४३
११	नगद मौज्दात	११२.०३	१२१.९१	१३५.२१	११३.०५	१३७.९४	१२७.७१
१२	राष्ट्र बैंकमा रहेको मौज्दात	३४७.४५	३५५.०४	६०६.४८	४१३.४०	४४९.६५	५९३.०९
१३	विदेशी मुद्रा मौज्दात	०.०८	०.१७	२.२१	०.२७	०.०९	०.०४
१४	विदेशमा रहेको मौज्दात	३.२४	९.९३	१.८४	२५.६५	४.६१	४.६०
१५	कर्जा तथा सापटी	९८५९.३३	१०६२६.७७	९५०२.६२	१०८०३.०९	१०५२१.९६	१०१२८.२२
१६	सरकारमाथिको दावी	१३२.१७	२४८.७१	३५३.७०	२५१.०७	२१९.६८	३१६.३१
१७	सरकारी संस्थानहरूमाथिको दावी	३३.६९	४३.००	३४.८५	३९.०८	५२.१८	४८.६६
	वित्तीय	२३.०४	४०.७८	३२.२५	३४.६७	४५.८४	४३.१०
	गैर- वित्तीय	१०.६५	२.२२	२.६०	४.४१	६.३३	५.५६
१८	गैर सरकारी वित्तीय संस्थानहरूमाथिको दावी	१९७३.९९	१७३९.५७	२२५२.४६	१५२२.६३	१७१५.५४	१७२८.२७
१९	निजी क्षेत्रमाथिको दावी	७७१९.४९	८५९५.४८	६८६१.६१	८९९०.३१	८५३४.५७	८०३४.९९
२०	विदेशी विल खरिद	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
२१	कर्जा तथा सापटी/निक्षेप अनुपात (%) [#]	१२८.९३	१२७.२५	१२१.३४	१२५.७७	१२६.३५	१२४.२८

* अपरिष्कृत

सरकारमाथि दावी समावेश नभएको

स्रोत : नेपाल राष्ट्र बैंक

तालिका ४.८ : लघु वित्त विकास बैंकहरु (ग्रामीण विकास बैंक समेत) को साधनको स्रोत र उपयोग

रु. करोडमा

विवरण	असार मसान्त										फागुन मसान्त	
	२०६०	२०६१	२०६२	२०६३	२०६४	२०६५	२०६६	२०६७	२०६८	२०६९	२०६८*	२०६९*
दायित्व												
पूँजी कोष	५१.५	५४.१	७४.०	८३.०	१११.९	१६२.७	१९४.०	२१७.४	२४३.७	२८१.१	२८७.२	३५४.२
निक्षेप	६२.५	७०.०	७४.९	९३.३	११०.३	१५४.०	२००.१	२५७.४	३५३.४	५१२.८	४५६.९	६१८.५
ऋण/सापटी	२३९.१	२८३.३	३४०.३	५३२.५	६९४.४	८४०.१	८९७.३	१०७५.४	१३०३.८	१६५७.५	१४०७.८	१६२४.१
अन्य दायित्व	७२.३	८९.०	१३१.९	९९.०	१०४.२	१०१.६	२३३.२	३१४.२	३७६.८	४७२.४	४३३.५	३२२.४
नाफा नोक्सान हिसाव			९.१	१२.०	७.३		१९.३	२६.७	५०.१	५७.८	४१.०	५४.५
सम्पत्ति = दायित्व	४२५.४	४९६.४	६३०.०	८१९.७	१०२८.१	१२५८.३	१५४३.८	१८९१.१	२३२७.८	२९८१.५	२६२६.४	२९७३.६
सम्पत्ति												
तरल सम्पत्ति	४४.१	६२.१	६४.८	१३२.२	१७४.७	११६.३	२८५.५	२१६.९	३३३.९	५६४.९	३७१.४	४२०.२
लगानी	१०४.८	१२३.१	१५१.६	१६७.३	२३५.१	३५०.४	२०६.८	२५१.५	१६५.९	२१९.१	१८५.२	३०२.९
कर्जा तथा सापटी	२४२.७	२८२.२	३५३.८	४३०.३	५५७.९	७०७.८	८२२.३	११११.६	१४६५.०	१७७०.०	१६६७.६	२०२०.५
अन्य सम्पत्ति	३३.८	२९.०	३८.९	६७.९	४२.८	६८.१	२०१.३	२८७.१	३५५.२	४१५.९	३९३.८	२१९.२
नाफा नोक्सान हिसाव	०.०	०.०	२०.९	२२.१	१७.८	१५.७	२७.९	२४.०	७.८	११.८	८.४	१०.८

* अपरिष्कृत

स्रोत: नेपाल राष्ट्र बैंक

तालिका ४.९ नेपाल राष्ट्र बैंकबाट स्वीकृति प्राप्त वित्तीय सहकारी संस्थाहरुको साधनको स्रोत र उपयोग

रु. करोडमा

विवरण	आर्थिक वर्ष										फागुन मसान्त	
	२०५९/६०	२०६०/६१	२०६१/६२	२०६२/६३	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६८*	२०६९*
दायित्व												
पूँजी कोष+	२६.५	२०.५	२७.८	३२.५	३५.५	४०.१	४४.७	५८.०	६४.७	८०.९	७०.०	९७.३
निक्षेप	१९२.४	१६६.७	१७२.४	२०१.२	२५४.५	३०१.८	३५१.३	३७२.७	५४६.७	८७२.८	६४३.२	९३१.७
ऋण/सापटी	६.६	४.१	४.६	७.१	१४.०	२०.७	२५.८	२२.७	३१.२	४८.४	४२.१	६१.४
अन्य दायित्व	३९.५	४२.८	३६.७	४०.७	४८.१	६८.०	६६.७	८७.९	१४४.५	१२५.०	११०.२	१४२.०
नाफा नोक्सान हिसाव	०.०	०.०	-०.५	६.३	७.०	५.५	८.०	११.६	२०.५	३८.१	२०.९	२७.३
सम्पत्ति = दायित्व	२६५.०	२३४.१	२४१.०	२८७.७	३५९.१	४३६.१	४९६.५	५५२.९	८०७.६	११६५.२	८८६.४	१२५९.८
सम्पत्ति												
तरल सम्पत्ति	३८.९	४१.३	४२.४	४९.३	४९.०	७६.०	७७.६	८३.५	१५४.२	३३३.३	१७८.७	२२८.४
लगानी	२५.२	१८.२	१४.२	१६.२	१७.८	२२.३	२७.६	२६.०	२४.७	७७.५	४०.९	९७.९
कर्जा तथा सापटी	१४६.३	१२९.८	१४३.१	१६६.५	२२३.०	२६६.२	३१२.७	३६२.४	५०९.२	६५५.८	५८०.२	८३३.३
अन्य सम्पत्ति	५४.६	४४.८	४१.३	५५.७	६९.३	७१.५	७८.६	८१.०	११९.४	९१.९	८६.७	९१.६

* अपरिष्कृत

स्रोत: नेपाल राष्ट्र बैंक

तालिका ४.१० : कर्मचारी संचय कोषको साधनको स्रोत र उपयोग

रु. करोडमा

विवरण	आर्थिक वर्ष										फागुन मसान्त	
	२०५९/६०	२०६०/६१	२०६१/६२	२०६२/६३	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६८/६९*	२०६९/७०*
स्रोत												
संचयकोष	३२२८.३	३७४०.२	४२५१.१	४८१४.५	५४५०.१	६२७९.४	७२६५.०	८६७०.५	१०२३२.८	१२१४४.०	११४९५.०	१३३६४.८
जगेडा कोष	३३९.८	२४८.१	२६२.०	२९४.१	३१९.४	३७१.५	४५२.५	३१७.५	३१५.१	२९७.१	३४१.४	३५२.८
अन्य दायित्व तथा व्यवस्था				१२४.४	१५३.१	१८२.५	१९४.५	५१.०	११०.५	१३४.२	११२.७	१३६.४
जम्मा स्रोत=उपयोग	३५६८.१	३९८८.३	४५१३.१	५२३३.१	५९२२.६	६८३३.४	७९११.९	९०३९.०	१०६५८.४	१२५७५.३	११९४९.१	१३८५४.०
बैंक तथा नगद मौज्दात	९८.८	९१.४	९१.३	१६३.१	१३८.०	१८६.३	३१२.५	२०७.३	२३७.५	४७३.९	४१८.१	३१९.८
ऋण तथा लगानी	३३४९.९	३९२०.२	४४४०.३	४८२३.६	५४८०.०	६२२४.२	७२३८.२	८६३५.०	१०१९४.४	११८३९.९	११२५३.७	१३२९४.२
संचयकर्ता सापटी				२१४२.१	२५१७.८	२९७८.७	३५९०.४	४३७८.७	५५०४.०	६६६३.२	६३०१.१	७६६६.४
बैंक मुद्धती निक्षेप				१८५१.८	२०८९.५	२४१४.४	२५४५.०	३०९१.०	२५९८.०	२३८८.०	२५६५.०	२७८२.०
सरकारी ऋणपत्र				४२२.९	५५१.०	४९६.५	६६२.१	७०२.८	१३४७.०	१४९५.०	१२४२.०	१४५५.०
परियोजना कर्जा				३६७.८	२७८.४	३३४.६	०.१	३६२.५	६३३.५	१०७३.८	९३३.०	११७०.९
शेयर लगानी				३९.८	४३.४	८७.०	९०.६	१००.०	१११.९	२१९.८	२१२.६	२१९.८
स्थिर सम्पत्ती							८२.४	४९.८	५२.१	४७.८	१२४.७	४८.२
अन्य सम्पत्ति	११९.४	-२३.३	-१८.५	२४६.४	३०४.६	३३५.९	२७८.९	१४६.९	१७४.४	२१३.७	१५२.६	१९१.८

*अपरिष्कृत

स्रोत: कर्मचारी संचयकोष

तालिका ४.११ : नागरिक लगानी कोषको साधनको स्रोत र उपयोग

रु. करोडमा

विवरण	आर्थिक वर्ष										फागुन मसान्त	
	२०५९/६०	२०६०/६१	२०६१/६२	२०६२/६३	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६८/६९	२०६९/७०*
दायित्व												
चुक्ता पुँजी तथा जगेडा कोष	६.१	८.१	८.६	१०.९	१३.६	१६.०	२५.५	६६.२	९३.१	१०६.२	९३.०	१२१.२
निक्षेप	२७५.०	४०३.९	५२६.९	६७१.६	८५७.४	१२३६.६	१६४६.५	२०१४.२	२५०८.३	३२८५.६	२८५५.२	३६८३.३
सापटी	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०				०.०			
अन्य दायित्व	२१.५	६९.३	४७.७	४३.३	८३.२	११४.९	३४१.२	१८४.४	२४२.०	१७८.५	२४२.१	८१.९
सम्पत्ति = दायित्व	३०२.६	४८१.३	५८३.२	७२५.८	९५४.१	१३६७.६	२०१३.३	२२६४.८	२८४३.४	३५७०.३	३१९०.३	३८८६.४
सम्पत्ति												
तरल सम्पत्ति	४१.८	११६.६	६९.२	८६.६	१०४.३	४५.७	५०.०	८०.०	७०.०	४७.५	७०.०	१०८.३
लगानी	१८५.८	२८६.६	३६१.६	५१३.६	६६०.१	९५८.६	१६१५.०	१६९०.५	२०५३.५	२१५९.७	२३४७.९	२३९८.६
कर्जा तथा सापटी	५१.४	४८.८	१०१.४	७४.३	१०१.६	२५९.३	१८१.२	३५४.१	३१४.१	११०३.४	३७४.०	११४८.१
अन्य सम्पत्ति	२३.६	२९.३	५१.०	५१.२	८८.२	१०४.०	१६७.१	१४०.२	४०५.८	२५९.७	३९८.४	२३१.४

*अपरिष्कृत

स्रोत: नागरिक लगानी कोष

४.१२ (क) बीमा कम्पनीहरुले संकलन गरेको प्रिमियम तथा लगानीको विवरण

रु. करोडमा

विवरण	२०५९/६०	२०६०/६१	२०६१/६२	२०६२/६३	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९*	२०६८/६९**	२०६९/७०**
बीमा कम्पनीहरुले संकलन गरेको प्रिमियम												
जीवन बीमा	१७२.६	२१८.०	२९९.०	३७८.९	४६२.३	५४९.०	६६३.६	८७६.६	१०४२.२	११५९.९	११६०.०	७००.५
निर्जीवन बीमा	२३१.५	२५६.७	२६९.३	२८५.५	३२८.९	३८५.२	४४२.०	६४९.७	७०६.४	७८३.५	८१०.०	५७३.७
कुल जम्मा	४०४.१	४७४.७	५६८.२	६६४.४	७९२.०	९३४.२	१०९०.०	१५२६.३	१७४८.६	१९४३.४	१९७०.०	१२७४.३
बीमा कम्पनीहरुको लगानी विवरण												
जीवन बीमा	७९६.३	९७७.९	११८०.०	१५२०.१	१८३९.८	२०३५.०	२६५१.६	२९९४.०	४२७५.१	४२८३.३	४७६०.०	४५९३.४
निर्जीवन बीमा	२४५.६	२६७.६	३०३.१	३२१.१	३४४.८	४१८.३	५००.८	५९२.८	७४७.३	९४३.०	८७०.०	९९६.३
कुल जम्मा	१०४१.९	१२४५.५	१४८३.१	१८४१.२	२१८४.५	२४५३.३	३१५२.४	३५८६.८	५०२२.४	५२२६.३	५६३०.०	५५८९.७

* अपरिष्कृत
** प्रथम आठ महिनाको अपरिष्कृत
स्रोत: बीमा समिति

तालिका ४.१२ (ख) : बीमा कम्पनीहरूको साधनको स्रोत तथा उपयोगको विवरण

रु. करोडमा

विवरण	असार मसान्त							फागुन मसान्त	
	२०६२/६३	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९*	२०६८/६९*	२०६९/७०*
स्रोत									
चुक्तापूंजी	१६८.०	१६८.०	२९१.८	२९१.८	३४५.०	४०९.३	४३४.३	४०९.३	४५९.६
जगेडा कोष	१९१९.२	२४१२.२	२४०४.१	२८८०.९	३७३१.०	५०८७.०	५९९८.१	५७६७.०	६५८९.२
अन्य दायित्व	४३४.६	५५६.२	४६३.१	५२८.८	६७०.०	६२५.०	९५०.१	७६०.०	१०६६.३
जम्मा स्रोत=उपयोग	२५२१.८	३१३६.४	३१५८.९	३७०१.४	४७४६.०	६१२१.३	७३८२.५	६९३६.३	८११५.१
उपयोग									
बैंक तथा नगद मौज्दात	२१२.५	३०३.५	१४५.७	१७३.७	१६२.०	१६५.०	२७०.६	१८७.०	३२१.८
लगानी	१९३१.८	२३९५.६	२५८६.४	३१०३.०	४०२०.०	५२६९.३	६०८६.६	५९२३.३	६६९९.५
स्थिर सम्पत्ती	१४०.०	१९२.२	८१.९	१०८.९	२४१.०	३१७.०	२४५.४	३६९.०	२५५.६
अन्य सम्पत्ति	२३७.५	२४५.१	३४४.९	३१५.९	३२३.०	३७०.०	७७९.९	४५७.०	८३८.२

*अपरिष्कृत

स्रोत: बीमा समिति

तालिका ५.१ : प्राथमिक बजार प्रवृत्तिको स्थिति

रकम रु. करोडमा													
विवरण		आर्थिक वर्ष										प्रथम आठ महिना	
		२०५९/६०	२०६०/६१	२०६१/६२	२०६२/६३	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६८/६९	२०६९/७०
१	पुँजी परिचालन	८१.३७	१०९.०४	१६७.२३	२४४.३३	२२९.५५	९९६.८२	१६८२.८५	१०८२.२४	६८५.४०	२९५.०१	७२.४३	४१८.४४
क)	साधारण सेयर	५५.१५	६५.७५	३७.७५	५७.९८	३८.०२	९२.४८	१८१.५७	२६४.९३	१७२.८८	१२९.८५	१२.३५	२७३.६४
ख)	हकप्रद सेयर	१६.२२	७.०	९४.९३	१०१.३५	१२६.५३	६०९.३४	१४२६.२८	८१७.३०	५०७.५२	४५.१६	२०.०८	१४.८०
ग)	अग्राधिकार सेयर	-	-	-	-	४०.०	-	-	-	-	-	-	-
घ)	डिभेन्चर	-	३०.०	३०.०	८५.०	२५.०	२९५.०	७५.००	-	५.००	१२०.००	४०.००	८०.००
ङ)	नागरिक एकांक योजना	-	१००.३८	१२१.५६	१४८.६३	१७०.२३	९८	९५.३४	१००.८८	३१.५४	३२.७०	३३.०८	४८.८६
च)	म्यूच्युअल फण्ड	१०.०	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	५०.००
२	पुँजी परिचालनकर्ता संगठित संस्थाहरुको संख्या	१७	१४	१४	२९	३४	६४	६४	६१	४७	२५	७	१५

स्रोत: नेपाल धितोपत्र बोर्ड ।

तालिका ५.२. दोस्रो बजार प्रवृत्तिको स्थिति

रकम रु. करोडमा												
विवरण	आर्थिक वर्ष										प्रथम आठ महिना	
	२०५९/६०	२०६०/६१	२०६१/६२	२०६२/६३	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६८/६९	२०६९/७०
धितोपत्र कारोवार रकम	४७.५८	२१४.४३	४५०.७७	३४५.१४	८३६.०१	२२८२.०८	२१६८.११	११८५.११	६६६.५३	१०२७.२८	५२७.५७	१४१५.४५
कारोवार भएको धितोपत्रको संख्या (हजारमा)	२४२८	६४६८	१८४३४	१२२२२	१८१४७	२८५९९.७७	३०५४७.१७	२६२३१.३५	२६२४०.३९	४१८७८.९	२४३०२.२४	४८३५६.९९
कारोवार संख्या	२५४४५	८५५३३	१०६२४६	९७३७४	१२०५१०	१५०८००	२०९०९१	२१३७३३	३०२३६४	२९३४८९	१९५२७३	२०१८९०
बजार पुँजीकरण	३५२४.०४	४१४२.४८	६१३६.५९	९६८१.३७	१८६३०.१३	३६६२४.७५	५१२९३.९०	३७६८७.१३	३२३४८.४३	३६८२६.२१	२९३५५.६४	५२९७२.०९
बजार पुँजीकरणमा कारोवारको प्रतिशत	१.६०	५.१८	७.३४	३.५६	४.४८	६.२३	४.२३	३.१४	२.०६	२.७९	१.८०	२.६७
कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा बजार पुँजीकरणको प्रतिशत	८.२२	७.७२	१०.४१	१४.८०	२५.६०	४४.९०	५१.९१	३२.१५	१९.४८	२३.४१	१८.४८	३३.६३
सूचीकृत धितोपत्रको चुक्ता मूल्य	१२५६.००	१३४०.४९	१६७७.१९	२०००.८६	२१७९.८८	२९४६.५	६११४	७९३५.६	१००२३.८	११०६१.०	१०८४७.१	११९०९.७
सूचीकृत संगठित संस्थाहरुको संख्या	१०८	११४	१२५	१३५	१३५	१४२	१५९	१७६	२०९	२१६	२१५	२२९
धितोपत्र कारोवारको प्रकार (Script Traded)	८१	९२	१०२	११०	११६	१३६	१७०	१९८	२२२	२३०	२११	२०७
नेप्से परिसूचक (विन्दुमा)*	२०४.८६	२२२.०४	२८६.६७	३८६.८६	६८३.९५	९६३.३६	७४९.१०	४७७.७३	३६२.८५	३८९.७४	३१३.९२	५४५.७२

*आधार वर्ष २०५०, विन्दु १००

स्रोत: नेपाल धितोपत्र बोर्ड, नेपाल स्टक एक्सचेञ्ज लि. तथा केन्द्रीय तथ्यांक विभाग ।

तालिका ५.३ जीवन तथा निर्जीवन बीमा कम्पनीहरूको स्रोत तथा उपयोगको विवरण

स्रोत	२०६६/६७		२०६७/६८		२०६८/६९		२०६९/७०*	
	जीवन	निर्जीवन	जीवन	निर्जीवन	जीवन	निर्जीवन	जीवन	निर्जीवन
क) चुक्ता पूजा	१८९	१५६	२३७.३५	१६६.६७	२५३.८१	१८०.४७	२७९.०८	१८०.४७
ख) जगेडा कोष	३,३२५.००	४०६	२,६१२.७१	२८४.१३	३,११०.७६	३६७.३८	३,४५३.७६	४०५.४२
ग) अन्य दायित्व	२९८	३७२	२,००२.०२	८८०.८८	२,४९५.३५	९७४.७२	२,७४९.४५	१,०४६.८८
कुल स्रोत उपयोग	३,८१२.००	९३४	४,८५२.०९	१,३३१.६८	५,८५९.९३	१,५२२.५७	६,४८२.२९	१,६३२.७६
क) बैंक तथा	९२	७०	११९.५९	८७.३३	१७०.४८	१००.१६	१७७.०१	१४४.७६
नगद मौज्दात								
ख) लगानी	३,३५०.००	६७०	४,३६२.७३	८२८.१	५,१५१.६४	९३४.९८	५,७१०.९९	९८८.५१
ग) स्थिर सम्पत्ति	१५४	८७	१०५.६८	९८.०२	१३७.५३	१०७.८४	१४४.३४	१११.२४
३) अन्य सम्पत्ति	२१६	१०७	२६४.०८	३१८.२२	४००.२७	३७९.६	४४९.९४	३८८.२५
कुल उपयोग	३,८१२.००	९३४	४,८५२.०९	१,३३१.६८	५,८५९.९२	१,५२२.५७	६,४८२.२९	१,६३२.७६

* प्रथम आठ महिनाको तथ्याङ्कमा आधारित

तालिका ६.१ : बौदेशिक व्यापारको स्थिति

रु. करोडमा

विवरण	२०५९/६०	२०६०/६१	२०६१/६२	२०६२/६३	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	प्रथम आठ महिना	
											२०६८/६९	२०६९/७०*
निर्यात एफ.ओ.बी.	४९९३.१	५३९१.१	५८७०.६	६०२३.४	५९३८.३	५९२६.७	६७६९.८	६०८२.४	६४३३.९	७४२६.१	४८५६.३	५१००.८
- भारत	२६४३.०	३०७७.७	३८९१.७	४०७१.५	४१७२.९	३८५५.६	४१००.६	३९९९.४	४३३६.०	४९६१.६	३२५९.३	३३२५.४
- अन्य मुलुकहरु	२३५०.१	२३१३.४	१९७८.९	१९५१.९	१७६५.४	२०७१.१	२६६९.२	२०८३.०	२०९७.८	२४६४.५	१५९७.०	१७७५.४
आयात सी.आइ.एफ.	१२४३५.२	१३६२७.७	१४९४७.४	१७३७८.०	१९४६९.५	२२१९३.८	२८४४७.०	३७४३३.५	३९६१७.६	४६१६६.८	२९५२४.२	३६०५६.३
- भारत	७०९२.४	७८७४.०	८८६७.६	१०७१४.३	११५८७.२	१४२३७.७	१६२४३.८	२१७११.४	२६१९२.५	२९९३९.०	१९१२७.५	२३७६४.४
- अन्य मुलुकहरु	५३४२.८	५७५३.८	६०७९.८	६६६३.७	७८८२.२	७९५६.१	१२२०३.२	१५७२२.१	१३४२५.०	१६२२७.८	१०३९६.७	१२२९१.९
व्यापार सन्तुलन	-७४४२.२	-८२३६.६	-९०७६.८	-११३५४.६	-१३५३१.२	-१६२६७.१	-२१६७७.२	-३१३५१.१	-३३१८३.७	-३८७४०.७	-२४६६७.९	-३०९५५.५
- भारत	-४४४९.४	-४७९६.२	-४९७५.९	-६६४२.८	-७४१४.४	-१०३८२.१	-१२१४३.२	-१७७१२.१	-२१८५६.५	-२४९७७.३	-१५८६८.२	-२०४३९.०
- अन्य मुलुकहरु	-२९९२.७	-३४४०.४	-४१००.९	-४७११.८	-६११६.८	-५८८५.०	-९५३४.०	-१३६३९.१	-११३२७.२	-१३७६३.३	-८७९९.७	-१०५१६.५
कुल व्यापार	१७४२८.३	१९०१८.८	२०८१७.९	२३४०१.४	२५४०७.८	२८१२०.४	३५२१६.७	४३५१५.९	४६०५१.४	५३५९२.९	३४३८०.५	४११५७.०
- भारत	९७३५.४	१०९५१.७	१२७५९.२	१४७८५.८	१५७६०.१	१८०९३.२	२०३४४.४	२५७१०.८	३०५२८.६	३४९००.६	२२३८६.८	२७०८९.८
- अन्य मुलुकहरु	७६९२.९	८०६७.१	८०५८.७	८६१५.७	९६४७.७	१००२७.२	१४८७२.४	१७८०५.१	१५५२२.८	१८६९२.३	११९९३.७	१४०६७.२
कुल व्यापारमा अंश (प्रतिशत)	१००.०	१००.०	१००.०	१००.०	१००.०	१००.०	१००.०	१००.०	१००.०	१०१.०	१००.०	१००.०
- भारत	५५.९	५७.६	६१.३	६३.२	६२.०	६४.३	५७.८	५९.१	६६.३	६५.१	६५.१	६५.८
- अन्य मुलुकहरु	४४.१	४२.४	३८.७	३६.८	३८.०	३५.७	४२.२	४०.९	३३.७	३४.९	३४.९	३४.२

* अपरिष्कृत

स्रोत : नेपाल राष्ट्र बैंक

तालिका ६.२ : वस्तुगत व्यापार
(एस.आइ.टी.सी. समूह)

रु. करोडमा

एस.आइ.टी.सी. समूह	२०५९/६०	२०६०/६१	२०६१/६२	२०६२/६३	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	प्रथम आठ महिना	
											२०६८/६९	२०६९/७०*
निर्यात	४९९३.१	५३९१.१	५८७०.६	६०२३.४	५९३८.३	५९२६.७	६७६९.८	६०८२.४	६४३३.९	७४२६.१	४८५६.३	४४०८.४
खाद्य वस्तु तथा जीवजन्तु	६१०.१	६२७.७	६९९.४	७१९.२	७०५.६	१३१६.५	१९१४.५	१३१५.५	१४५३.२	१५९३.०	१००४.७	१२२३.४
सुर्ति तथा पेय पदार्थ	१३.९	५.५	३.२	२.५	२.३	२.४	३५.४	१.८	०.२	१०.२	७.६	१४.२
अप्रशोधित पदार्थ र अखाद्य वस्तुहरु	८०.०	७१.४	८८.२	१२२.३	१३६.८	१३५.१	१९७.३	२४७.०	१९२.३	२५.८	१६५.३	२०२.१
खनिज इन्धन र चिल्लो पदार्थहरु	०.६	१.५	०.४	०.३	०.०	०.०	४.२	०.०	०.०	०.०	०.०	०.८
जीवजन्तु तथा वनस्पतिको तेल तथा बासो	४२७.९	३३७.६	५०७.०	४२८.५	४४५.५	२०६.२	३६.३	२६.७	४०.९	३३.२	१९.५	११.६
रसायन तथा औषधि	३२७.९	३६६.६	३६७.८	३६८.७	४०९.२	२८२.४	३०८.७	१६७.७	२६८.०	२७३.७	१८२.९	२३१.४
वर्गिकृत तयारी वस्तुहरु	१७७९.५	२३६०.२	२८५९.१	२८५३.३	३०४१.२	२९६४.३	२८२४.२	३३३९.५	३३४९.७	३९००.९	२५४८.३	१९६३.१
यातायात तथा यान्त्रिक उपकरण	२०.८	६२.०	२०.८	१२०.२	१२४.१	९१.३	६२.५	७२.५	३८.०	२७.८	१९.९	३२.५
विविध तयारी वस्तुहरु	१७२८.२	१५३८.०	१३२४.०	१४०८.२	१०७३.७	९२८.२	१३८६.०	९११.७	१०९१.१	१३२८.४	९०७.९	७२९.२
वर्गीकृत नभएका वस्तुहरु	४.३	०.७	०.९	०.३	०.०	०.३	०.६	०.०	०.६	०.३	०.१	०.०
आयात	१२४३५.२	१३६२७.७	१४९४७.४	१७३७८.०	१९४६९.५	२२१९३.८	२८४४७.०	३७४३३.५	३९६१७.६	४६१६६.८	२९५२४.२	३६०५६.३
खाद्य वस्तु तथा जीवजन्तु	९३७.१	८५५.४	९८२.१	१३२९.९	१२८९.६	१५८३.८	२०४७.१	२३७६.६	२९२६.३	४०७८.३	२४९०.९	३९५७.३
सुर्ति तथा पेय पदार्थ	७९.२	१०२.७	१०१.६	११६.२	९५.८	१२३.८	१४१.३	२८५.५	२१६.७	३०८.२	१८०.४	२७९.८
अप्रशोधित पदार्थ र अखाद्य वस्तुहरु	८४७.९	१०५५.१	११२०.७	१०५६.२	८८२.९	८३६.५	१२५४.३	१९८८.९	१९४८.०	१७७७.३	११४६.५	१४०९.८
खनिज इन्धन र चिल्लो पदार्थहरु	१९९४.४	२१९०.४	२९९२.७	३६४४.७	३६३६.२	४३९६.९	४५२९.४	५६७८.१	८१२३.५	१०२७७.१	६३२५.६	७५६१.५
जीवजन्तु तथा वनस्पतिको तेल तथा बासो	७७५.१	८६३.४	६०१.६	१०१९.७	१२१३.८	९३९.९	९००.४	९३२.१	१४७३.४	१७९१.८	११९७.७	११९६.१
रसायन तथा औषधि	१४३२.०	१६५४.५	१९१८.०	२४७५.०	२६९९.६	२६८६.३	३१५.०	३९६७.०	४५२७.२	४९०१.७	३३४४.९	४०९४.१
वर्गिकृत तयारी वस्तुहरु	३४८८.८	३६५१.१	३७०४.७	४०६०.१	४८१४.५	५७४४.८	७६०७.०	११६१३.०	९१३३.८	११४७८.२	७२६३.६	७०६४.३
यातायात तथा यान्त्रिक उपकरण	२०७०.२	२५६९.४	२६२६.२	२६१९.५	३६३५.७	४८००.६	६८०१.०	८४५१.७	८५३३.२	८२४१.४	५३९६.८	६५७९.९
विविध तयारी वस्तुहरु	६५८.३	५१०.४	७५५.२	१०४१.८	११७५.५	१०७२.६	१९९७.७	२१३६.७	२७२३.५	३२९७.२	२१७३.५	२१९८.५
वर्गीकृत नभएका वस्तुहरु	१५२.३	१७५.४	१४४.६	१५.१	२५.८	८.४	१०.८	४.१	१२.०	१५.५	४.५	१७५.०

* अपरिष्कृत

स्रोत : नेपाल राष्ट्र बैंक

तालिका ६.३ : भारत निर्यात भएका केही प्रमुख वस्तुहरु

रु. करोडमा

	२०५९/६०	२०६०/६१	२०६१/६२	२०६२/६३	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	प्रथम आठ महिना	
											२०६८/६९	२०६९/७०*
चामल	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.२	०.०	०.०	०.०	०.०
मकै	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०
तोरी र संस्यू	४.७	३.८	४.४	४.८	२.३	३.५	२.२	१.१	२.६	०.६	०.६	०.३
जडीवुटी	११.२	९.२	१३.२	१३.४	१०.६	१४.९	२०.७	२३.९	१७.२	९.०	४.९	२०.४
घ्यू	५.५	७.७	८.३	१०.३	११.१	१०.२	१०.६	१२.७	३२.२	३७.१	२८.१	९.९
सुठो	१०.८	७.८	८.०	६.२	५.०	५.४	६.८	९.१	०.३	०.२	०.२	०.८
दाल	८८.०	५७.९	६६.७	६४.३	३०.७	३१.५	३८.२	२.८	०.९	२०.३	१३.५	०.१
जीवित जनावर	६.३	५.५	५.६	५.८	२.२	५.२	२.४	३.७	६.६	२४.९	१६.८	३३.४
मैदा	०.७	३.२	०.०	०.०	०.०	०.४	८.२	४.१	१.०	०.०	०.०	०.०
अदुवा	३१.५	२८.७	१६.१	२७.५	५४.१	५४.३	३३.५	३५.४	३०.२	३८.७	२७.८	९०.७
पीना	३१.१	३२.४	३१.७	२९.२	३१.८	४०.५	५३.३	४९.८	५१.०	६४.३	४६.७	४५.५
खयर	१४.५	१६.३	४३.९	३८.२	५४.३	५४.४	१२१.७	१६८.२	१११.४	१००.३	६६.३	०.०
चामलको हुटोको तेल	२१.०	१९.५	१९.९	११.३	१७.८	१९.७	१४.३	११.२	७.७	१९.१	११.५	९.८
कच्चा जूट	०.०	०.१	०.०	०.१	०.२	३.१	१४.६	६.५	०.०	०.०	०.०	२.१
जूट कटींग	०.०	०.०	०.१	४.८	०.०	१.१	५.७	६२.१	०.०	०.०	१.०	२.०
जूटका सामान	१८९.९	१८८.३	२६९.४	२६३.७	२७५.७	२५८.३	१२८.३	२८९.७	३९९.८	४०६.५	२७१.२	२८४.९
क. चट्टी	४.४	१४.४	१८.६	४६.५	३७.५	५२.९	२०.७	३६.४	८९.४	१०९.५	६७.६	०.०
ख. बोरा	८५.६	१०५.७	१४५.६	१२६.५	१४०.९	१२२.०	४५.९	२०१.७	१८६.६	२१०.२	१३५.७	२५६.१
ग. डोरी	९९.९	६८.३	१०५.१	९०.७	९७.३	८३.४	६१.७	५१.६	१२३.८	८६.८	६७.९	२८.८
अलैची	४७.०	४५.१	६०.७	६०.८	८४.८	१०३.५	१२१.६	१३१.६	१९१.५	३२७.६	१९८.५	२३३.७
घाउघाउ	३१.०	२६.०	३६.९	४१.५	२३.३	५२.३	८०.३	५७.६	५१.८	४५.८	३७.०	२२.८
गाइवस्तुको दाना	४०.६	५५.१	५४.७	४५.५	८.१	१७.७	३५.१	१४.४	६.४	८.३	२.९	१.१
दुधपेट	१००.३	१४७.९	१२८.३	७३.१	६६.३	४७.६	८१.३	६७.३	९७.३	१०९.९	७१.०	६०.०
पोलिष्टर धागो	६.०	१०.९	१८९.६	३४७.६	२२४.१	२६१.८	२५०.०	३३९.८	२६४.१	३६५.७	२५६.२	३०८.८
च्यवनप्राश र हाजमोला	७४.३	२९.०	१९.८	३०.१	१५.६	१३.२	१६.३	१३.९	५७.६	८४.८	५८.५	४४.९
साबुन	४६.९	५४.०	३६.८	३६.४	५०.३	४२.४	५९.१	४०.४	३७.२	२४.४	१६.९	४.६
बनस्पति घ्यू	३८१.२	२९५.९	४६३.६	३८६.२	४१३.७	२१३.२	०.९	०.५	१.९	०.०	०.०	०.०
पश्मिना	४७.६	३७.३	३४.२	२१.१	४.८	४.४	६.६	६.१	४.७	४.२	२.५	३.५
धागो	१२३.५	१६३.७	२२१.४	१८९.८	४०५.६	४१३.५	२५२.५	२७७.२	३३५.१	२६२.८	१९५.७	९.०
कपर बायर, रड	३५.७	२०.१	५३.०	३०.६	२०.६	६१.७	५७.२	६४.४	३०.३	१२१.३	७२.३	८१.३
एम.एस. पाइप	५४.८	८५.२	३१.७	१०.६	७६.२	९८.०	५७.१	६९.५	९४.३	७९.८	२१.२	०.०
प्लाष्टिकका सामान	८०.८	११९.२	१३६.२	८०.८	४१.५	३०.३	५१.३	१८.२	६१.०	७२.१	४३.३	६५.३
कंकटपाता	९.७.१	२७८.५	३०७.०	२४०.९	३५८.०	४४१.७	२८२.२	१७९.५	३८९.५	३३४.३	२९२.९	३३२.५
जी.आई. पाइप	३५.७	५५.६	४२.४	५१.९	१२.८	२४.३	१०९.८	५६.८	८०.७	१५९.३	१२४.५	२४९.०
कपडा	८७.८	१७८.१	२९९.७	२१५.५	३०५.७	२११.५	३१९.४	३३६.२	३७३.४	५१३.०	३११.०	३६७.३
जुस	६०.०	७८.७	१०९.१	११४.०	१५९.१	१८३.६	१९५.२	१७५.०	२३६.३	३०२.७	१८०.७	२१५.७
रसायन	१४.९	६१.०	१४०.८	१०५.८	९५.०	२७.६	२९.०	१५.२	१४.८	०.९	०.५	०.०
क. जम्मा	१७८१.६	२१२२.७	२८५४.६	२५६५.७	२८६२.३	२७५१.३	२४७०.५	२५४६.६	३०२०.९	३५३७.९	१९४६.५	२३३१.६
ख. अन्य	८६१.४	९५५.०	१०३७.१	१५०५.८	१३१०.६	११०४.३	१६३०.०	१४५२.८	१३१५.१	१४२३.७	९००.९	९२७.७
जम्मा (क + ख)	२६४३.०	३०७७.७	३८९१.७	४०७१.५	४१७२.९	३८५५.६	४१००.६	३९९९.४	४३३६.०	४९६१.६	३२५९.३	३३२५.४

* अपरिष्कृत

स्रोत : नेपाल राष्ट्र बैंक

तालिका ६.४ : अन्य मुलुकतर्फ निर्यात भएका केही प्रमुख वस्तुहरु

रु. करोडमा

विवरण		२०५९/६०	२०६०/६१	२०६१/६२	२०६२/६३	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	प्रथम आठ महिना	
												२०६८/६९	२०६९/७०*
१	दाल	२१.५	२८.१	१०.७	१९.२	४८.९	१४५.८	६२४.७	३९५.२	३३५.८	२४९.७	१४०.५	२३६.०
२	अलैंची	१२.५	२३.१	२०.५	१०.९	१३.०	६.५	६.४	०.०	०.०	०.०	१.०	२.०
३	जडीबुटी	३.३	४.८	५.५	१.९	४.४	९.८	४१.२	२३.९	१२.६	१९.८	१२.३	०.८
४	खयर	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०
५	ऊनीका कपडा	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०
६	नेपाली कागज र कागजबाट बनेका साम	२६.२	२८.०	२४.०	२५.७	१९.१	३४.७	३६.१	५५.३	३९.९	५८.७	४१.३	१४.५
७	छाला	२२.७	३०.९	२३.६	३१.०	२७.९	२४.९	५.८	३०.७	४३.४	७२.४	४३.०	६४.५
८	ऊनी कार्पेट	५३२.०	५६७.८	५८६.९	५८३.९	५६०.०	५०४.८	५७३.६	४०७.९	४८६.०	६९३.८	४६०.२	३८७.६
९	तयारी पोशाक	११८९.०	९५५.०	६१२.५	६२०.४	५२१.३	४७५.६	४९०.५	३८९.१	३०६.३	४००.६	३०६.५	१९३.४
१०	हस्तकलाका सामान	३५.२	६२.६	६४.४	४३.१	२५.०	१९.४	१०७.८	१०८.३	४५.८	५१.०	३०.९	१५.६
११	गरगहना	३४.८	३६.९	३६.३	२८.२	३२.५	२६.९	२६.२	१२.७	९.१	११.०	७.८	५.२
१२	पश्मिना	११५.८	१०६.४	१०५.०	१५७.८	९३.१	६४.३	१५२.७	१२६.८	२२७.३	३२३.०	२०८.१	१०८.९
	जम्मा	१९९३.०	१८४३.६	१४८९.३	१५२२.१	१३४५.१	१३१२.८	२०६५.०	१५४९.८	१५०६.१	१८८०.०	१२५१.६	१०२८.५
	अन्य	३५७.०	४६९.८	४८९.६	४२९.८	४२०.३	७५८.३	६०४.२	५३३.२	५९१.७	५८४.५	३४५.४	७४६.८
	कुल जम्मा	२३५०.१	२३१३.४	१९७८.९	१९५१.९	१७६५.४	२०७१.१	२६६९.२	२०८३.०	२०९७.८	२४६४.५	१५९७.०	१७७५.४

* अपरिष्कृत

तालिका ६.५ : भारतबाट आयात भएका केही प्रमुख वस्तुहरु

रु. करोडमा

क्र. सं.	विवरण	२०५९/६०	२०६०/६१	२०६१/६२	२०६२/६३	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	प्रथम आठ महिना	
												२०६८/६९	२०६९/७०*
१	इलेक्ट्रीकल सामान	९९.८	११०.६	११३.०	१५६.१	२३६.५	३५८.७	३९४.३	६०९.०	७२२.४	७०१.०	४०५.०	४२४.४
२	धागो	११०.६	१००.४	११०.६	२१६.७	३१५.९	३०५.६	२५९.७	३०२.३	२८५.५	४१३.३	२६६.०	२८३.८
३	सुती	५३.४	६६.०	५९.१	६०.०	६४.६	७३.२	१०६.२	१८१.७	१८४.७	१९१.७	१२५.३	१३८.१
४	यातायातका सामान	३८५.८	४९४.८	५१३.३	५२१.४	९७९.९	११८७.५	१६१५.९	२३७७.७	२०६८.१	१७०५.१	१२०८.३	१८२९.४
५	औषधि	३२२.६	३३४.१	३६९.२	४३८.९	४४४.३	५४३.४	६५५.८	७९६.३	९८०.८	१०३८.३	६६४.१	८८३.८
६	रसायनिक मल	१८.४	५६.३	३८.९	१०५.२	६२.४	३१.६	१३.०	२९५.१	३०७.३	४५०.७	३६२.०	५३४.४
७	कपडा (सुती तथा अन्य)	४१८.६	३२७.६	२१९.५	२०५.२	१७५.४	१६६.४	२४६.२	२४४.१	१९६.६	२४१.१	१५५.९	२१४.४
८	तरकारी	७७.३	७३.८	९४.९	११४.०	१०३.६	१४५.७	१२९.१	२०७.९	२०९.७	२५९.०	१९२.५	३१८.७
९	सिमेन्ट	२९३.५	२३१.९	१४१.०	१९३.४	२५२.०	२३३.७	४२२.७	४४१.५	४३७.३	३३०.०	१९९.८	६००.९
१०	कागज	४३.१	४१.०	४०.७	६०.३	८०.७	७२.९	११३.९	१३९.०	२०७.४	२२७.८	१४७.८	२२५.९
११	हर्लक्स र दुग्ध पदार्थ	५०.९	४२.८	३६.१	५७.२	१०७.३	४४.५	८६.०	७०.९	९९.९	९७.९	६६.२	२२८.६
१२	रसायनिक पदार्थ	१९०.७	२५६.४	३४०.२	३२८.१	२५९.१	२७२.०	२७८.५	३१३.३	३१२.४	४०७.३	२४८.२	१६५.६
१३	कृषियन्त्र तथा पार्टस्	६९.०	४९.८	५२.७	६७.२	१०७.३	१४८.४	२४९.१	३३७.३	३१६.२	४१४.६	२७१.७	४९८.०
१४	एम.एस. वायर रड	९३.९	१३३.९	१४८.०	१०६.५	१४१.९	२५९.५	२४८.७	६१०.८	५००.४	६७६.१	४५५.८	२६७.८
१५	एम.एस. विलेट	३५७.३	४२०.२	३३९.४	३८८.३	४३८.४	८१४.५	६४५.७	१३७२.१	१८३३.७	१९४३.७	१२४३.८	१४४२.०
१६	स्टील पाता	२१.२	०.६	४६.०	२.०	०.३	०.०	०.०	०.०	०.०	०.९	०.९	१.३
१७	एल्मुनियम इनगोट	३०.५	५४.०	४४.३	२६.०	४२.५	६५.५	५२.०	१०८.७	११८.२	१२९.०	७९.१	१०२.२
१८	हट रोल शिट (क्वाईलमा)	२६३.९	२०६.०	५६.९	११४.५	२०५.३	३५७.६	२८२.४	४११.१	५४५.९	५५४.३	३३७.८	३३७.४
१९	कोल्ड रोल शिट (क्वाईलमा)	१३९.३	३३३.३	४०८.५	७९.८	२०८.०	४००.६	७०३.९	६८०.३	८२३.६	७४६.८	४३५.६	१२९.०
२०	अन्य मेसिनरी तथा पार्टस्	२५७.२	३२९.५	३०१.१	३८८.३	३५५.६	४६८.२	७२६.४	८४१.७	९७९.३	८३४.२	५२९.९	७६७.२
२१	पेट्रोलियम पदार्थ	१८८१.२	२०१७.०	२६६५.४	३३६५.७	३३५६.८	४०८१.६	४१३५.७	५१६१.०	७५०८.१	९२२५.६	५८०१.३	६८०८.०
२२	अन्य	१९१४.५	२१९४.१	२७२८.९	३७१९.६	३६४९.७	४२०६.५	४८७८.८	६२६९.९	७५५५.१	९३५०.९	५९३०.९	७५६३.५
	जम्मा	७०९२.४	७८७४.०	८८६७.६	१०७१४.३	११५८७.२	१४२३७.७	१६२४३.८	२१७७१.४	२६१९२.५	२९९३९.०	१९१२७.५	२३७६४.४

* अपरिष्कृत ।

स्रोत : नेपाल राष्ट्र बैंक

तालिका ६.६ : अन्य मुलुकबाट आयात भएका केही प्रमुख वस्तुहरु

रु. करोडमा

क्र. सं.	विवरण	२०५९/६०	२०६०/६१	२०६१/६२	२०६२/६३	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	प्रथम आठ महिना	
												२०६८/६९	२०६९/७०*
१	सुन	७.५	५.०	०.५	०.३	३५२.०	३७५.१	१६५७.५	४१६३.६	११३५.८	२५७७.०	१६२२.९	१७५५.०
२	चाँदी	२८.४	६.२	२१.२	५.३	०.१	४४.७	११७.५	३२५.१	३७२.६	४३७.१	३०५.३	४९४.२
३	पेट्रोलियम पदार्थ	२९.०	२९.१	२१.६	५४.९	५७.२	५२.३	९५.६	१६९.४	१६६.०	१६८.२	९५.६	१३६.७
४	अन्य मेशिनरी तथा पार्टस्	१९३.६	२४६.०	२६९.६	२८३.१	२००.७	३९०.२	५९७.२	७६५.६	६४०.९	७९९.८	४८९.५	५६०.६
५	इलेक्ट्रीकल सामान	१४४.४	१६१.६	१३२.६	२८७.३	२९६.६	३९४.५	८२४.२	६८३.८	६५०.६	७३१.२	४८६.१	४१२.६
६	धागो	१४५.६	१९७.८	९९.८	१६१.१	१२५.७	१३९.६	२१७.३	२७३.५	१९४.३	१८८.७	११९.१	१११.२
७	कच्चा ऊन	१६०.५	२०१.८	२०६.०	१५१.१	१६३.१	१३९.५	३५.६	८७.३	९१.३	६५.७	४२.२	६१.९
८	यातायातका सामान	१६८.५	१६२.६	१७५.२	२१५.६	२७०.५	४३९.२	५५०.२	४२३.६	४२१.५	२८५.९	१६६.७	२३०.०
९	औषधि	६१.९	५८.३	७०.१	११०.८	१५३.७	१२६.३	३११.७	३३५.८	२१३.५	१९७.६	१२९.५	१५२.६
१०	रासायनिक मल	८०.१	१२८.२	१७.१	३८.९	६१.७	२.०	८.०	७०.४	२३६.८	२२९.१	२२८.२	२७८.५
११	कागज	३७.४	४५.३	१९.९	८३.२	७९.३	१०४.०	१०२.०	१४२.७	१७८.९	१७५.८	११९.१	९९.६
१२	कम्प्यूटर पार्टस्	१४२.०	१२७.४	१२२.७	१३५.४	२७०.१	२२७.०	३७७.०	५३४.१	६१७.८	६१५.०	४१८.८	३०६.७
१३	हवाईजहाजका पार्टस्	९९.६	२३०.१	९८.१	१०७.१	१४६.३	१०५.०	२०२.०	२२१.८	२४७.२	१४०.६	६१.३	१३६.४
१४	दुरसंचारका सामान	२३५.९	२४८.४	१८६.१	१७२.१	९५.४	४९७.९	४०६.४	८५२.२	९४९.३	८४५.९	५९७.६	७४१.९
१५	कपडा (सुती तथा अन्य)	२०३.२	२७५.२	१७६.८	२८५.४	२४५.६	१९६.७	२९२.७	१९१.१	२६०.९	१२७.५	८५.१	१६३.३
१६	पोलिथिन ग्रान्युअल्स्	२८०.०	२८३.४	१९७.३	३६९.७	२९६.०	३७१.९	३६१.७	५७८.८	४७०.१	५७८.७	३७३.९	३०८.०
१७	कच्चा पाम तेल	५०५.६	५२७.७	२०८.६	४०५.१	७१२.२	५७४.७	२९४.९	२०२.६	६०९.७	३१.३	१२.८	२२.९
१८	कच्चा भटमासको तेल	१६१.४	२०७.९	८३.५	१५७.३	१९२.४	१६०.०	३६५.९	४३३.८	६५०.८	९९६.२	७७७.१	७३६.३
१९	तामाको तार तथा स्क्रयप्स	८७.४	९६.९	१३८.७	२०८.९	१८७.९	१९४.१	१८१.४	१७७.६	१३१.३	१८७.५	१२८.५	८४.९
२०	कच्चा रेशम	५.६	५.१	५.७	१०.८	२.५	०.६	४.१	३.२	०.०	०.०	०.०	७.६
२१	अन्य	२५६५.३	२५०९.८	३८२९.०	३४२०.५	३९७३.३	३४२१.१	५२००.४	५०८६.३	५१८५.८	६९२८.९	४१९७.५	५५३१.०
	जम्मा	५३४२.८	५७५३.८	६०७९.८	६६६३.७	७८८२.२	७९५६.१	१२२०३.२	१५७२२.१	१३४२५.०	१६२२७.८	१०३९६.७	१२२९१.९

* अपरिष्कृत ।

तालिका ६.७ : परिवर्त्य विदेशी विनिमयको आय व्यय

रु. करोडमा

विवरण	२०५९/६०	२०६०/६१	२०६१/६२	२०६२/६३	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	प्रथम आठ महिना	
											२०६८/६९	२०६९/७०*
आय	९८६८.३	१२०६४.३	१२३२६.८	१५७२९.८	१७९९६.८	२३६९२.७	३२४३९.२	३४६३७.१	३८०३०.१	५३६९१.०	३२५७४.६	३८३७७.१
१. सेवा	५४६७.४	७१२१.३	७६८८.४	१०९२७.५	१२६९३.६	१६६७९.३	२३४४५.५	२४८८०.१	२५५९४.३	३६८४२.२	२२७४०.६	२६५७९.०
(क) रेमिटान्स	४१६३.०	५६६३.०	६१७८.५	९२७४.९	१०७४१.७	१३९४२.२	१९४२१.६	२१३९९.९	२२५९०.९	३३३३६.७	२०२५७.१	२४१७८.९
(ख) पर्यटकको खर्च	१०३६.९	१२३३.७	११८१.५	११७१.१	१२६४.६	२०३४.०	३४५९.०	२९३८.६	२५४०.९	३१८०.१	२२१६.८	२१४४.९
(ग) वैदेशिक लगानीमा व्याज	२६७.४	२२४.५	३२८.४	४८१.५	६८७.३	७०३.२	५६४.९	५४१.६	४६२.५	३२५.४	२६६.८	२५५.१
२. वस्तुहरुको निर्यात	२२५७.९	२२४९.०	२०८५.२	२१७३.९	२२३६.७	२८६६.३	४०४९.७	४४३९.६	३९८५.३	५२९८.३	३१९४.२	४१३५.२
३. कूटनैतिक नियोग	४६६.२	४२४.२	३५०.५	५२८.२	७७९.४	१०७२.६	१३१८.८	५३९.१	५४८.१	९३६.९	४९३.५	१११९.२
४. वैदेशिक सहायता	१२९८.८	१९८२.३	२०३९.८	१६७१.४	१६६२.२	२३६४.२	२८१९.८	३२९८.४	२९६६.५	४१००.७	२१०८.५	१५९८.४
५. विविध	३७८.०	२८७.६	१६३.०	४२८.९	६२४.९	७१०.२	८०५.४	१४७९.९	४९३५.९	६५१२.८	४०३७.८	४९४५.३
व्यय	८१४२.०	९८६७.७	१०८६५.६	१३५१८.५	१६५४७.१	२३३४०.३	२८६३०.५	३५१४२.०	१७४९१.७	१९३९९.४	१२२१८.७	१५५६०.०
१. सेवा	१६७६.४	१४८३.८	१९७३.५	२१७८.९	२६०१.३	२५२८.७	३२३६.८	४०९९.२	३७९३.२	३२६५.७	२०५३.८	२७८८.०
(क) साँवा व्याज भुक्तानी	७३०.२	६८४.७	७३७.५	७१२.४	८४८.१	९११.७	११२४.९	१२०९.८	१५४७.२	१६३१.७	१०५६.२	१११५.९
(ख) अन्य	९४६.१	७९९.०	१२३६.०	१४६६.५	१७५३.१	१६१७.०	२१११.९	२८८९.४	२२४६.०	१६३४.०	९९७.६	१६७२.२
२. वस्तुहरुको आयात	६४२९.७	७१४९.५	६३०८.७	६७६८.४	७४८८.२	९३७२.७	१३२९३.१	१४१२५.९	१३२७५.०	१५६७५.०	९९१७.७	१२२८२.५
३. कूटनैतिक नियोग	२१.२	७१.७	६२.२	६५.०	४०.३	६०.१	९६.५	१८३.४	१६८.८	१६५.०	१०७.२	७२.८
४. विविध	१४.८	११६२.८	२५२१.२	४५०६.२	६४१७.४	११३७८.७	१२००४.१	१६७३३.६	२५४.६	२९३.७	१४०.१	४१६.७
बचत वा घाटा(-)	१७२६.२	२१९६.६	१४६१.३	२२११.३	१४४९.६	३५२.४	३८०८.७	-५०४.९	२०५३८.४	३४२९१.६	२०३५५.९	२२८१७.१

* अपरिष्कृत

स्रोत : नेपाल राष्ट्र बैंक

नोट : आ.व.२०६७/६८ देखि परिमार्जित तथ्याङ्क समावेश गरिएको ।

तालिका ६.८ : बैंकहरुसँग रहेको कुल वैदेशिक सम्पत्ति

रु. करोडमा

वर्ष	नेपाल राष्ट्र बैंक							वाणिज्य बैंक			कुल जम्मा (१ + ८)
	जम्मा (२ + ३ + ४ + ५)	सुन	आई.एम.एफ. गोल्ड ट्रन्चे	स्पेशल ड्रइङ्ग राइट्स	विदेशी विनिमय (६ + ७)	परिवर्त्य मुद्रा	अपरिवर्त्य मुद्रा	विदेशी विनिमय (९ + १०)	परिवर्त्य मुद्रा	अपरिवर्त्य मुद्रा	
	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११
२०५९ असार	८१७९.४६	५०.३२	५९.११	०.०८	८०६९.९५	५६६९.९५	२४००.००	२५२०.१७	२३६०.९७	१५९.२०	१०६९९.६३
२०६० असार	८८०४.३०	४८.२२	५९.२७	०.२०	८६९६.६१	७६७५.२०	१०२१.४१	२१२६.३३	२०२४.९२	१०१.४१	१०९३०.६३
२०६१ असार	१०९०७.६८	४७.८३	६२.७६	५.५०	१०७९१.५९	९६२३.५९	११६८.००	२२२८.९२	२०७३.४८	१५५.४४	१३१३६.६०
२०६२ असार	१०५४४.४२	३८.३४	०.००	६३.७१	१०४४२.३७	१००८२.३६	३६०.०१	२५४७.२७	२३१५.४९	२३१.७८	१३०९१.६९
२०६३ असार	१३३०३.६३	४०.५०	०.००	६६.३७	१३१९६.७६	१२४१४.७२	७८२.०४	३३०६.५४	३१७९.०७	१२७.४७	१६६१०.१७
२०६४ असार	१३०२१.३९	०.००	०.००	५८.७५	१२९६२.६४	१२३७५.५३	५८७.११	३५४९.९६	३१६८.१०	३८१.८६	१६५७१.३५
२०६५ असार	१७०३१.४२	०.००	०.००	६३.०६	१६९६८.३६	१४२८४.८८	२६८३.४८	४२९३.९९	३८८२.७१	४११.२८	२१३२५.४१
२०६६ असार	२५५७८.६६	३१०४.१०	०.००	५५.५३	२२४१९.०३	२०१७५.६०	२२४३.४३	६२३४.५२	५८७५.०३	३५९.४९	३१८१३.१८
२०६७ असार	२४४८८.१२	३३१९.४६	०.००	६३१.५३	२०५३७.१३	१६५९९.२७	३९३७.८६	६३५३.५८	५८२२.२२	५३१.३६	३०८४१.७१
२०६८ असार	२७२०९.०१	५२२६.४४	०.००	६७३.०६	२१३०९.५१	१६५२५.७५	४७८३.७६	५९०५.८०	५५५०.३३	३५५.४७	३३११४.८१
२०६९ असार	३९२०४.४७	९१५.२०	०.००	७३६.८२	३७५५२.४५	२८५६८.१९	८९८४.२६	६३९३.२२	५७१४.४०	६७८.८२	४५५९७.६९
२०७० फागुन*	३९१२५.७३	१२२२.७७	०.००	६६९.५१	३७२३३.४५	२७९२६.४५	९३०७.००	८१२७.६०	७६३४.१३	४९३.४७	४७२५३.३३

* अपरिष्कृत

तालिका ६.९ : शोधनान्तर स्थिति

रु. करोडमा

विवरण	२०५९/६०	२०६०/६१	२०६१/६२	२०६२/६३	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	प्रथम आठ महिना	
											२०६८/६९	२०६९/७०*
(क) चालू खाता	११६१.४७	१४५९.८०	११५४.४६	१४२२.४५	-९०.२२	२३६७.९६	४१४३.७३	-२८१३.५२	-१२९३.६४	७५९७.९२	३७५१.१९	९५०.१६
निर्यात, एफ.ओ.बी.	५०७६.०७	५५२२.८३	५९९५.६१	६१४८.२४	६१४८.८४	६१९७.११	६९९०.६८	६३१७.७५	६८७०.१५	८१५१.१८	५३२५.२२	५६१६.७५
तेल	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
अन्य	५०७६.०७	५५२२.८३	५९९५.६१	६१४८.२४	६१४८.८४	६१९७.११	६९९०.६८	६३१७.७५	६८७०.१५	८१५१.१८	५३२५.२२	५६१६.७५
आयात, एफ.ओ.बी.	-१२१०५.३०	-१३२९०.९९	-१४५७.८२	-१७५४.०८	-१९०४३.७१	-२१७९६.२८	-२७९२२.७८	-३६६६९.२५	-३८८३७.१४	-४५४६५.३१	-२९०७९.७६	-३५४०३.८०
तेल	-१८८१.१६	-२०१६.७३	-२६६५.३६	-३३६५.७२	-३३५६.७६	-४०८१.५७	-४१३५.६७	-५१६०.७२	-७५०७.६२	-९२२५.५६	-५८०१.३३	-६८०७.९८
अन्य	-१०२२४.१४	-११२७४.२६	-११९०६.४६	-१३७८८.३६	-१५६८६.९५	-१७७४.७१	-२३७८७.११	-३१५०८.५३	-३१३२९.५२	-३६२३९.७५	-२३२७८.४३	-२८५९५.८२
व्यापार सन्तुलन	-७०२९.२३	-७७६८.१६	-८५७६.२१	-११००५.८४	-१२८९४.८७	-१५५९९.१७	-२०९३२.१०	-३०३५१.५०	-३१९६६.९९	-३७३१४.१३	-२३७५४.५४	-२९७८७.०५
खुद सेवा आय	७०४.९७	९०७.४९	-२०३.४२	-६८१.८३	-८३७.७३	-११०९.२०	-१०४७.८०	-१६३८.५३	-८६७.४६	१४०५.७०	११०६.९२	२०१.७०
सेवा आय	२६५१.८९	३४३१.५९	२६००.१९	२६४६.९७	३२०७.८९	४२२३.६१	५२८३.०१	५११२.०५	५३०१.२५	७२३५.१५	४५८५.२३	६०१६.४०
यात्रा	११७४.७७	१८१४.७४	१०४६.३८	९५५.५८	१०१२.५३	१८६५.३१	२७९५.९८	२८१३.८६	२४६१.०७	३०७०.३८	२१३६.१९	२१४५.४३
अन्यत्र नपरेको सरकारी आय	६६२.४०	७१४.३९	६८०.४९	७४४.१५	१२३३.६४	१३३०.१८	१२७३.४४	६६३.५६	५५३.४६	१००७.१४	५६३.४६	१११९.२२
अन्य	८१४.७२	९०२.४६	८७३.३२	९४७.२४	९६१.७२	१०२८.१२	१२१३.५९	१६३४.६३	२२८६.७२	३१५७.६३	१८८५.५८	२७५१.७५
सेवा भुक्तानी	-१९४६.९२	-२५२४.१०	-२८०३.६१	-३३२८.८०	-४०४५.६२	-५३३२.८१	-६३३०.८१	-६७५०.५८	-६१६८.७१	-५८२९.४५	-३४७८.३१	-५८१४.७०
यातायात	-८६१.८४	-९३८.२१	-१०६०.२२	-१२५९.२३	-१४५५.७४	-२२९७.५९	-२२११.६२	-२२९६.४६	-१८६०.४७	-२२२९.२३	-१३४०.३२	-२२३५.४८
भ्रमण	-६१७.१५	-१००२.१५	-९६९.१९	-११९६.०८	-१५७८.५०	-२०८६.२०	-३१३९.६३	-३२२८.८२	-२७६४.२९	-२५७६.९७	-१४९२.५३	-२६४१.५९
अन्य	-४६७.९३	-५८३.७४	-७७४.२०	-८७३.४९	-१०११.३८	-९७९.०२	-९७९.५६	-१०३७.८५	-१४२८.४९	-८६६.६१	-५४७.६३	-८६३.२५
व्यापार तथा सेवा क्षेत्रको सन्तुलन	-६३२४.२६	-६८६०.६७	-८७७९.६३	-११६८७.६७	-१३७३२.६०	-१६७०८.३७	-२१९७९.९०	-३१९९०.०३	-३२८३४.४५	-३५९०८.४३	-२२६४७.६२	-२९५८५.३५
खुद आय	-६७.५७	-१६८.३९	१६३.६५	४९५.५५	७४३.१८	७९४.६८	११७४.९५	९११.७४	७५४.९४	१२२९.१४	७१०.४२	५४१.५९
आय प्राप्ती	४४८.७०	३८४.१५	७७५.१६	११४३.२३	१४५०.०८	१३४४.७७	१६५०.६६	१४९१.७९	१७५०.४०	२२५२.१३	१३९१.०६	१३४०.१२
आय भुक्तानी	-५१६.२७	-५५२.५४	-६११.५१	-६४७.६८	-७०६.९०	-५५०.०९	-४७५.७१	-५८०.०५	-९९५.४६	-१०२२.९९	-६८०.६४	-७९८.५३
व्यापार, सेवा तथा आय सन्तुलन	-६३९१.८३	-७०२९.०६	-८६१५.९८	-१११९२.१२	-१२९८९.४२	-१५९१३.६९	-२०८०४.९५	-३१०७८.२९	-३२०७९.५१	-३४६७९.२९	-२१९३७.२०	-२९०४३.७६
खुद ट्रान्सफर	७५५३.३०	८४८८.८६	९७७०.४४	१२६१४.५७	१२८९९.२०	१८२८१.६५	२४९४८.६८	२८२६४.७७	३०७८५.८७	४२२७७.२१	२५६८८.३९	२९९९३.९२
ट्रान्सफर आय	७७७६.५१	८९१६.१८	१०१३१.०१	१३०८६.१७	१३३१९.६८	१८५४६.२९	२५७४६.१३	२८७७७.०६	३१११५.६७	४२७८०.५७	२६००१.९४	३०५७७.४७
अनुदान	१३८४.२२	१९५५.७८	२१०७.१९	१८८५.११	१८२१.८२	२०९९.३२	२६७९.६२	२६६७.३६	२५७८.००	३६२२.७१	२२१८.९७	१६९१.१९
निजी क्षेत्रको विप्रेषण	५४२०.३३	५८५८.७६	६५५४.१२	९७६८.८५	१००१४.४८	१४२६८.२७	२०९६९.८५	२३१७२.५३	२५३५५.१६	३५९५५.४४	२१७७६.९७	२६६०८.६८
पेन्सन	७३२.७३	७९०.६२	१२५०.२२	१२००.७६	१२९३.७०	१८७८.९९	१७७५.५४	२५८५.०७	२८९९.३४	२८३४.३६	१७७६.८७	२१७९.६७
अन्य	२३९.२३	३११.०२	२१९.४८	२३१.४५	१८९.६८	२९९.७१	३२१.१२	३५२.१०	२८३.१७	३६८.०६	२२९.१३	९७.९३
ट्रान्सफर भुक्तानी	-२२३.२१	-४२७.३२	-३६०.५७	-४७१.६०	-४२०.४८	-२६४.६४	-७९७.४५	-५१२.२९	-३२९.८०	-५०३.३६	-३१३.५५	-५८३.५५

विवरण	२०५९/६०	२०६०/६१	२०६१/६२	२०६२/६३	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	प्रथम आठ महिना	
											२०६८/६९	२०६९/७०*
(ख) पूँजी खाता (पूँजी ट्रान्सफर)	५३९.३९	१४५.२२	१५७.३६	३१०.७०	४४४.९९	७९१.२५	६२३.१०	१२५७.८३	१५९०.६१	१८२४.१७	१०२५.५६	५१६.१८
जम्मा (क + ख)	१७००.८६	१६०५.०२	१३११.८२	१७३३.१५	३५४.७७	३१५९.२१	४७६६.८३	-१५५५.६९	२९६.९७	९४२२.०९	४७७६.७५	१४६६.३४
(ग) वित्तीय खाता (समूह ड बाहेक)	-१७१९.९०	-२१५४.०१	-२५५३.६९	-१३२.४५	-२३६.२१	११०३.२६	२१२०.१७	७८४.६६	३२१.२५	२८९१.२८	२०५८.३५	८१४.५७
प्रत्यक्ष वैदेशिक लगानी आप्रवाह	९६.१४	०.००	१३.६०	-४६.९७	३६.२३	२९.३९	१८२.९२	२८५.२०	६४३.७१	९१९.५४	६०१.९०	४८१.९१
पोर्टफोलियो लगानी	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
अन्य लगानी सम्पत्ति	-३४६२.९५	-३२५९.१२	-२१८६.३२	-१४००.८८	-१०६९.००	-११३९.६१	-१७६७.५१	-१८२५.३९	-२५७६.२२	-१५७१.९६	-९११.९८	-१४७३.९१
व्यापारिक साख	१०४.१०	-२२४.७६	-३२.३८	-१६२.९५	-५१२.७६	८५.३२	-३०२.४२	-१००.९०	-६१३.३४	-५१३.७४	-३२८.२०	-४०४.८२
अन्य	-३५६७.०५	-३०३४.३६	-२१५३.९४	-१२३७.९३	-५५६.२४	-१२२४.९३	-१४६५.०९	-१७२४.४९	-१९६२.८८	-१०५८.२२	-५८३.७८	-१०६९.०९
अन्य लगानी दायित्व	१६४६.९२	११०५.११	-३८०.९७	१३१५.४०	७९६.५६	२२१३.४८	३७०४.७६	२३२४.८५	२२५३.७६	३५४३.७०	२३६८.४३	१८०६.५७
व्यापारिक साख	१६८९.९३	३६२.९८	-४४८.९०	९२३.२५	१७२.७८	१२४८.३६	१९५५.४६	२१९६.८९	१८२९.२५	२६४४.२३	२०१७.७१	१०४४.७२
ऋण	-५.२४	३३२.५२	७४.४४	५२.६९	१४५.५६	३३९.१५	-२८९.९०	-३९३.३५	२६१.२०	१०३.६८	५७.१२	-११४.३९
सरकार	-४३.२८	३४७.९१	१३०.०४	७०.३७	२१५.०७	३४५.५९	-२८३.२४	-३९०.१५	२६३.१६	१०४.७६	५७.८०	-१०९.३१
ऋण प्राप्त	५२३.६०	९२४.४७	७२५.३७	७६९.१०	९६८.९७	११३२.५५	७२८.७९	६८४.१६	१३८४.९२	१३४४.५३	७६३.९३	७०८.१४
साँवा भुक्तानी	-५६६.८८	-५७६.५६	-५९५.३३	-६९८.७३	-७५३.९०	-७८६.९६	-१०१२.०३	-१०७४.३१	-११२१.७६	-१२३९.७७	-७०६.१३	-८१७.४५
अन्य क्षेत्र	३८.०४	-१५.३९	-५५.६०	-१७.६८	-६९.५१	-६.४४	-६.६६	-३.२०	-१.९६	-१.०८	-०.६८	-५.०८
करेन्सी तथा डिपोजिट	-३७.७७	४०९.६१	-६.५१	३३९.४६	४७८.२२	६२५.९७	२०३९.२०	-१०३.१३	१२३.१७	८४४.६२	३१०.०३	९२८.६७
राष्ट्र बैंक	-२.३४	-७.७४	४.६२	-११.६५	०.२४	-०.५६	-०.३४	४.४९	-०.७८	३.७०	-३.७०	-५.७८
वाणिज्य बैंक	-३५.४३	४१७.३५	-११.१३	३५१.११	४७७.९८	६२६.५३	२०३९.५४	-१०७.६२	१२३.९५	८४०.९२	३१३.७३	९३४.४५
अन्य दायित्व	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	६२४.४४	४०.१४	-४८.८३	-१६.४३	-५२.४३
जम्मा (क+ख+ग)	-१९.०३	-५४८.९९	-१२४१.८७	१६००.७०	११८.५६	४२६२.४७	६८८७.००	-७७१.०३	६१८.२२	१२३१३.३७	६८३५.१०	२२८०.९१
(घ) विविध पूँजी तथा भुलचुक्	४१७.६१	२५५९.१२	१८०९.५७	१२९८.५४	९५०.०९	-६६९.०३	-३७१.९६	३५६.८६	-८६.०८	१६९३.९१	१५८३.५१	-१७४.५४
जम्मा (क+ख+ग+घ)	३९८.५८	२०१०.१३	५६७.७०	२८९९.२४	१०६८.६५	३५९३.४४	६५१५.०४	-४१४.१७	५३२.१४	१४००७.२८	८४१८.६१	२१०६.३७
(ङ) रिजर्भ तथा सम्बन्धित शिर्षक	-३९८.५८	-२०१०.१३	-५६७.७०	-२८९९.२४	-१०६८.६५	-३५९३.४४	-६५१५.०४	४१४.१७	-५३२.१४	-१४००७.२८	-८४१८.६१	-२१०६.३७
रिजर्भ सम्पत्ति	-३६८.५२	-२०६५.८०	-६४६.२२	-२८९९.२३	-१३४१.०२	-३७००.२०	-६५०६.९७	८४.२९	-४९१.८७	-१३९५.७८	-८४०२.४१	-२०५३.९५
नेपाल राष्ट्र बैंक	-७८०.९९	-१९५०.७८	-३२५.१३	-२१२९.७१	-१०९६.३२	-२९६३.६८	-४५७५.१३	४१८.२८	-९४३.८४	-१३४७८.७०	-८००७.०४	-३२७.५९
वाणिज्य बैंक	४१२.४७	-११५.०२	-३२१.०९	-७६९.५२	-२४४.७०	-७३६.५२	-१९३१.८४	-३३३.९९	४५१.९७	-४८०.०८	-३९५.३७	-१७२६.३६
आई.एम.एफ. कर्जा उपयोग	-३०.०६	५५.६७	७८.५२	-०.०१	२७२.३७	१०६.७६	-८.०७	३२९.८८	-४०.२७	-४८.५०	-१६.२०	-५२.४२
खुद वैदेशिक सम्पत्तिमा परिवर्तन (-वृद्धि)	-४३६.३५	-१६००.५२	-५७४.२१	-२५५९.७८	-४९०.४३	-२९६७.४७	-४४७५.८४	३११.०४	-४०८.९७	-१३१६२.६६	-८१०८.५८	-११७७.७०

* अपरिष्कृत

स्रोत : नेपाल राष्ट्र बैंक

तालिका ७.१ (क): गरिबी निवारण कोष अन्तर्गत कार्यक्रम सञ्चालन भएका जिल्ला र खर्चको विवरण
(सामुदायिक संस्थाहरुलाई अनुदान)

रु. हजारमा

क्र.सं.	जिल्ला	आर्थिक वर्ष २०६१/६२ देखि आर्थिक वर्ष २०६८/६९ सम्म			
		आयआर्जन कार्यक्रम	सानापूर्वाधार विकास कार्यक्रम	नवीनतम कार्यक्रम	जम्मा
१	दार्चुला	२४४,७००	३४९,५०१	-	५९४,२०१
२	कपिलवस्तु	३४९,३१७	१९६,८५५	-	५४६,१७२
३	मृग	८४,१७५	७५,२२१	-	१५९,३९६
४	प्युठान	४२१,५६२	२११,०७३	-	६३२,६३५
५	रामेछाप	४०९,६५६	१३०,०९७	-	५३९,७५२
६	सिरहा	५२६,०६९	८८,१०६	-	६१४,१७५
७	अछाम	३१९,३९३	६८,०१८	३७,८३२	४२५,२४३
८	बैतडी	२४९,९९७	९९,३२०	१४,७९८	३६४,११६
९	बझाङ	१०९,१३३	१५०,६२४	१७,४१४	२७७,१७१
१०	बाजुरा	२०८,५८८	९८,०७१	२,१४२	३०८,८०१
११	डडेलधुरा	१४३,०४६	६५,५६६	४७,३७४	२५५,९८६
१२	दैलेख	२२५,७०१	३३,८४७	६,२२७	२६५,७७५
१३	डोल्पा	९७,११०	१७,२६३	१६,८५२	१३१,२२५
१४	डोटी	१७०,३२२	३३,४९५	५४,९३८	२५८,७५५
१५	हुम्ला	१०७,२११	७३,२९१	३९,३५१	२१९,८५२
१६	जाजरकोट	१४०,३४८	६०,२७३	५३,१००	२५३,७२०
१७	जुम्ला	३२३,७०९	७४,५९५	३१,१४८	४२९,४५२
१८	कालिकोट	२९३,२०६	६०,६११	-	३५३,८१७
१९	महोत्तरी	२२९,३३०	१२,९१५	५०,१३२	२९२,३७७
२०	रसुवा	११८,२५५	८,९००	२२,५१२	१४९,६६७
२१	रौतहट	६४१,२३१	६३,८५५	९३,०५२	७९८,१३८
२२	रोल्पा	७९,६७८	१०,७५७	१,६५८	९२,०९४
२३	रुकुम	११३,०९४	४०,०३६	५,२०३	१५८,३३४
२४	सर्लाही	४७२,०८५	६०,००९	१८,४४५	५५०,५३९
२५	सिन्धुली	३३८,८०९	१५८,३१४	५८,६५८	५५५,७८१
२६	बारा	६६,९१७	१,६१०	-	६८,५२७
२७	बर्दिया	५६,७०९	१७,५८७	-	७४,२९६
२८	धादिङ	३९,०४७	२८,६१३	४४,५८०	११२,२४०
२९	धनुषा	१२४,०१२	-	-	१२४,०१२
३०	खोटाङ	३५,३००	२०,६८७	-	५५,९८७
३१	ओखलढुङ्गा	४३,१२२	-	-	४३,१२२
३२	पाँचथर	३८,५४४	१,०८६	-	३९,६३०
३३	पर्सा	७५,४०७	३५,८५९	-	१११,२६६
३४	सल्यान	४५,३१५	२४,८७२	-	७०,१८७
३५	सप्तरी	६९,७२८	१६,३१०	-	८६,०३८
३६	सिन्धुपाल्चोक	७४,७५६	२४,३९६	-	९९,१५२
३७	सोलुखुम्बू	३९,४२१	१४,८८१	-	५४,३०२
३८	ताप्लेजुङ	११०,६८१	५१,६२०	-	१६२,३०१
३९	तेह्रथुम	३०,११९	२७,९६७	-	५८,०८६
४०	उदयपुर	३३,८९९	२९,५९०	-	६३,४८९
४१	बागलुङ	-	-	७२२	७२२
४२	चितवन	-	-	१९,९५४	१९,९५४
४३	कञ्चनपुर	-	-	५४,३३५	५४,३३५
४४	काभ्रेपलान्चोक	-	-	५,०६७	५,०६७
४५	ललितपुर	-	-	६,९३४	६,९३४
४६	मकवानपुर	-	-	४२,५५७	४२,५५७
४७	मोरङ	-	-	३६,३९७	३६,३९७
४८	नवलपरासी	-	-	१,५५१	१,५५१
४९	सुर्खेत	-	-	३,०१६	३,०१६
	जम्मा	७,२९८,७०५	२,५३५,६९०	७८५,९५०	१०,६२०,३४५

स्रोत : गरीबी निवारण कोष

तालिका ७.१ (ख): गरिबी निवारण कोष अन्तर्गत कार्यक्रम सञ्चालन भएका जिल्ला र खर्चको विवरण
(सामुदायिक संस्थाहरुलाई अनुदान)

रु. हजारमा

क्र.सं.	जिल्ला	आर्थिक वर्ष २०६९/७० फागुन मसान्तसम्म)			
		आयआर्जन कार्यक्रम	सानापूर्वाधार विकास कार्यक्रम	नवीनतम कार्यक्रम	जम्मा
१	दार्चुला	५४८	५,३६३	-	५,९११
२	कपिलवस्तु	१७,०३९	१,८२९	-	१८,८६८
३	मुगु	१,३१६	२,७५७	-	४,०७३
४	प्युठान	२७३	१,३११	-	१,५८४
५	रामेछाप	७,७९४	१९,३५३	-	२७,१४७
६	सिरहा	४१,१६७	-	-	४१,१६७
७	अछाम	२२,७१९	२,१८८	-	२४,९०७
८	बैतडी	-	३,५६२	-	३,५६२
९	बझाङ	१,९०७	६,३०५	-	८,२१२
१०	बाजुरा	-	४,०५८	-	४,०५८
११	डडेल्धुरा	७,२७८	३,८९६	-	११,१७४
१२	दैलेख	१२,४५५	४,१०२	-	१६,५५७
१३	डोल्पा	-	६२८	-	६२८
१४	डोटी	३२६	६८१	-	१,००७
१५	हुम्ला	२१८	१०,६०४	-	१०,८२२
१६	जाजरकोट	८,४९६	१,६९८	-	१०,१९४
१७	जुम्ला	१,३१९	१,०८४	-	२,४०३
१८	कालिकोट	१२,३२५	१,६७४	-	१३,९९९
१९	महोत्तरी	२०,६३७	२,१९७	-	२२,८३४
२०	रसुवा	२,०५२	१,८३४	-	३,८८६
२१	रौतहट	५२,२१७	४,९०४	-	५७,१२१
२२	रोल्पा	७,४५७	-	-	७,४५७
२३	रुकुम	२,६३२	३,८४०	-	६,४७२
२४	सर्लाही	१७,३६३	२१,१६७	-	३८,५३०
२५	सिन्धुली	४,०८९	५,४१५	-	९,५०४
२६	बारा	३,२२२	१,६१०	-	४,८३२
२७	बर्दिया	९,०९५	२०३	-	९,२९८
२८	धादिङ	१,८०३	-	-	१,८०३
२९	धनुषा	-	-	-	-
३०	खोटाङ	१७,९७५	२,५६३	-	२०,५३८
३१	ओखलढुङ्गा	६६२	-	-	६६२
३२	पाँचथर	७,८१५	-	-	७,८१५
३३	पर्सा	२,६५६	२१५	-	२,८७१
३४	सल्यान	६३८	१,५९६	-	२,२३४
३५	सप्तरी	४०,०१२	२९५	-	४०,३०७
३६	सिन्धुपाल्चोक	२४,५५०	९५५	-	२५,५०५
३७	सोलुखुम्बु	९५	-	-	९५
३८	ताप्लेजुङ	-	-	-	-
३९	तेह्रथुम	३८	२९६	-	३३४
४०	उदयपुर	४५६	५४१	-	९९७
४१	बाग्लुङ	-	-	-	-
४२	चितवन	-	-	४७४	४७४
४३	कञ्चनपुर	-	-	६,१६७	६,१६७
४४	काभ्रेपलान्चोक	-	-	-	-
४५	ललितपुर	-	-	-	-
४६	मकवानपुर	-	-	-	-
४७	मोरङ	-	-	२,८७३	२,८७३
४८	नवलपरासी	-	-	-	-
४९	सुर्खेत	-	-	-	-
	जम्मा	३५०,६४४	११८,७२४	९,५१४	४७८,८८२

स्रोत : गरीबी निवारण कोष

तालिका ७.२ : देशगत बैदेशिक रोजगारीको स्थिति

सि.नं	मुलुक/क्षेत्र	आर्थिक वर्ष										
		२०६०/६१	२०६१/६२	२०६२/६३	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०*	२०६९/७०**
१	मलेसिया	१५४२१५	२२०५०६	२९६०३२	३७००६१	४२०६१५	४५५६८५	५६९६६७	६७५५७३	७७३९४०	१०२२४०	८७६१८०
२	कतार	१०६२००	१४८५९४	२०४४८६	२६४१९१	३४९६३३	४२५८०८	४८१७४८	५८४७१४	६९०३९५	५५२२१	७४५६१६
३	साउदी अरब	११८३२४	१३१६९०	१४७५०३	१८६७८२	२२९१७६	२७७९२५	३४१३२५	४१२४४१	४९२८९६	६०८५९	५५३७५५
४	यू.ए.ई.	५१०८२	६३८०८	७९१२५	१०४२९७	१४९६३९	१८१३२७	२१४५१५	२५८९७९	३१३४६१	३८०८५	३५१५४६
५	कुवेत	७०७४	८८६३	९५०३	११९४४	१३९११	१६२०२	२४४५७	३९६४४	६४२१९	९५५८	७३७७७
६	बहराईन	४५९५	५१३१	५६७१	६८७१	११९७०	१८३३०	२२५६४	२७२११	३३०७६	२८८३	३५९५९
७	दक्षिणा कोरिया (इ.पि.एस. समेत)	०	०	०	७६५	९११	३८२०	६३५२	१००८०	१५४३८	१७६४	१७२०२
८	ओमन	४५३	७८३	८११	१३२०	३९४६	८१९३	११४७८	१३९२०	१७०८३	२८१०	१९८९३
९	अन्य मुलुकहरू	१०८४९	१२३२०	१२९०८	१३७५४	२३८५६	२६२१०	३०१३३	३३१२३	३६६०३	३३६७	३९९७०
	जम्मा :	४५२७९२	५९१६९५	७५६०३९	९५९९८५	१२०३६५७	१४१३५००	१७०२२३९	२०५५६८५	२४३७१११	२७६७८७	२७१३८९८

* प्रथम आठ महिनाको

** आर्थिक वर्ष २०६९।७० प्रथम आठ महिनासम्मको जम्मा

स्रोत: वैदेशिक रोजगार विभाग

तालिका ८.१ : प्रमुख खाद्यान्न बाली लगाएको क्षेत्रफल, उत्पादन र उत्पादकत्व

क्षेत्रफल: हजार हेक्टरमा

उत्पादन: हजार मे.टनमा

उत्पादकत्व: मे. टन प्रति हेक्टरमा

खाद्यान्न बालीहरू		आर्थिक वर्ष											
		२०५८/५९	२०५९/६०	२०६०/६१	२०६१/६२	२०६२/६३	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०**
	क्षेत्रफल	१५१७	१५४५	१५५९	१५४२	१५४९	१४४०	१५४९	१५५६	१४८१	१४९६	१५३१	१४२०
धान	उत्पादन	४१६५	४१३२	४४५६	४२९०	४२०९	३६८१	४२९९	४५२४	४०२४	४४६०	५०७२	४५०४
	उत्पादकत्व	२.७३	२.६७	२.८६	२.७८	२.७२	२.५६	२.७७	२.९०	२.७२	२.९८	३.३१	३.१७
	क्षेत्रफल	८२६	८३६	८३४	८५०	८५१	८७०	८७०	८७५	८७६	९०६	८७१	८४९
मकै	उत्पादन	१५११	१५६९	१५९०	१७१६	१७३४	१८२०	१८७९	१९३१	१८५५	२०६७	२१७९	१९९९
	उत्पादकत्व	१.८३	१.८८	१.९१	२.०२	२.०४	२.०९	२.१६	२.२०	२.१२	२.२८	२.५०	२.३५
	क्षेत्रफल	६६७	६६९	६६५	६७५	६७२	७०३	७०६	६९५	७३१	७६७	७६५	७५९
गहुँ	उत्पादन	१२५८	१३४४	१३८७	१४४२	१३९४	१५१५	१५७२	१३४४	१५५६	१७४६	१८४६	१८८२
	उत्पादकत्व	१.८९	२.०१	२.०९	२.१३	२.०७	२.१६	२.२२	१.९३	२.१३	२.७५	२.४१	२.४७
	क्षेत्रफल	२८	२८	२७	२६	२६	२७	२६	२६	२७	२८	२७.३	२८.९८
जौ	उत्पादन	३१	३२	३०	२९	२८	२८	२८	२३	२८	३०	३५	३७
	उत्पादकत्व	१.११	१.१५	१.०९	१.१०	१.०६	१.०६	१.०७	०.९०	१.०३	१.०७	१.२५	१.२७
	क्षेत्रफल	२५८	२५९	२५९	२५९	२६२	२६५	२६५	२६६	२६८	२७०	२७८	२७४
कोदो	उत्पादन	२८३	२८३	२८३	२९०	२९१	२८५	२९१	२९३	२९९	३०३	३१५	३०५
	उत्पादकत्व	१.०९	१.०९	१.०९	१.१२	१.११	१.०७	१.०९	१.१०	१.११	१.१२	१.१३	१.११
	क्षेत्रफल										१०.३	१०.३	१०.६८
फापर*	उत्पादन										८.८४	१०	१०.०५
	उत्पादकत्व										०.८५	०.९७	०.९४
	जम्मा क्षेत्रफल	३०३८	३०७८	३०८५	३०९३	३०९८	३०४०	३१५१	३१५२	३३८३	३४७७.३	३४८४	३३४४
	जम्मा उत्पादन	६९६५	७०७७	७४६३	७४७७	७३६५	७०४४	७७७८	७८२२	७७६२	८६१४.८	९४५७	८७३८

* फापर बाली २०६७/६८ देखि मात्र समावेश भएको ।

** प्रारम्भिक अनुमान

स्रोत : कृषि विकास मन्त्रालय

तालिका ८.२ : प्रमुख नगदे बाली लगाएको क्षेत्रफल, उत्पादन र उत्पादकत्व

क्षेत्रफल: हजार हेक्टरमा

उत्पादन: हजार मे.टनमा

उत्पादकत्व: मे. टन प्रति हेक्टरमा

नगदे बाली		आर्थिक वर्ष											
		२०५८/५९	२०५९/६०	२०६०/६१	२०६१/६२	२०६२/६३	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०*
	क्षेत्रफल	५९	६०	५९	५९	६२	६४	६३	५८	५८	६३	६४	६४
उखु	उत्पादन	२२४८	२३४३	२३०५	२३७६	२४६३	२६००	२४८५	२३५४	२४९५	२७१८	२८६९	२९३०
	उत्पादकत्व	३७.८०	३८.७८	३८.८०	४०.२१	३९.६८	४०.६१	३९.४७	४०.५२	४३.०१	४३.१४	१४.३३	४५.४३
	क्षेत्रफल	१८८	१८७	१८७	१८८	१८८	१८४	१८०	१८१	१९९	२१४	२१८	२१५
तेलहन	उत्पादन	१३५	१२५	१३३	१४२	१३९	१३६	१३४	१३५	१५५	१७६	१८१	१७९
	उत्पादकत्व	०.७२	०.७०	०.७१	०.७६	०.७४	०.७४	०.७४	०.७५	०.७८	०.८२	०.८३	०.८३
	क्षेत्रफल	३.८	३.६	३.४	३.००	२.७३	२.७३	२.६९	२.५४	२.५३	१.१३	१.११	१.८०
सुर्ती	उत्पादन	३.८	३.४	३.३	३.००	२.७२	२.६५	२.६१	२.५०	२.५०	१.२४	१.२०	२.४०
	उत्पादकत्व	०.९९	०.९६	०.९७	१.००	१.००	०.९७	०.९७	०.९८	०.९८	१.०९	१.०८	१.३५
	क्षेत्रफल	१३५	१४०	१४३	१४७	१५१	१५४	१५७	१८२	१८५	१८३	१८७	१८८
आलु	उत्पादन	१४७३	१५३१	१६४३	१७३९	१९७५	१९४३	२०५५	२४२४	२५१८	२५०८	२६८२	२७५३
	उत्पादकत्व	१०.९०	१०.९२	११.४९	११.८५	१३.०९	१२.६६	१३.११	१३.३	१३.६१	१३.७	१४.३३	१४.६४
	क्षेत्रफल	११.६	११.८	११.८	१२.२०	११.९७	११.७२	११.५९	११.४०	१०.५०	१०.५६	१०.५४	११.३०
जुट	उत्पादन	१७.०	१७.१	१६.९	१७.७०	१७.१०	१६.८१	१६.९८	१५.७०	१२.९६	१४.४२	१४.४२	१५.५०
	उत्पादकत्व	१.४५	१.४४	१.४३	१.४५	१.४३	१.४३	१.४६	१.३८	१.२३	१.३६	१.३७	१.३७
	जम्मा क्षेत्रफल	३९७.४	४०२.४	४०४.२	४०९.२	४१५.७०	४१६.५	४१४.३	४३४.९४	४५५.०३	४६१.२६	४८०.६५	४८०.१०
	जम्मा उत्पादन	३८७६.८	४०१९.५	४१०१.२	४२७७.७	४५९६.८२	४६९८.४६	४६९३.५९	४९३१.२०	५१८३.३६	५४०३.३७	५७४७.६२	५८७९.९०

* प्रारम्भिक अनुमान

स्रोत : कृषि विकास मन्त्रालय

तालिका द.३ : अन्य बाली उत्पादन स्थिति

हजार मे.टनमा

अन्य बालीहरु	आर्थिक वर्ष											
	२०५८/५९	२०५९/६०	२०६०/६१	२०६१/६२	२०६२/६३	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०*
दलहन	२५०.४०	२५६.९०	२६५.३०	२७१.३०	२६७.४५	२७४.३७	२६९.७७	२५५.३८	२६२.३५	३१८.३६	३२७.१५	३५६.७०
फलफूल	४७३.६२	५१८.८६	५११.४०	५४८.००	५३५.४५	५७५.०९	६३०.५६	६८६.२१	७०७.००	८३१.६०	८८५.५२	१०८६.८५
तरकारी	१७३८.०९	१७९९.९७	१८९०.१०	२०८१.७९	२१९०.१०	२२९८.६८	२५३८.९०	२७५४.४०	३००४.००	३२०३.००	३४००.९०	३४०९.७०
जम्मा उत्पादन	२४६२.११	२५७५.७३	२६६६.८०	२९०१.०९	२९९३.००	३१४८.१४	३४३९.२३	३६९५.९९	३९७३.३५	४३५२.९६	४६१३.५७	४८५३.२५

* प्रारम्भिक अनुमान

स्रोत : कृषि विकास मन्त्रालय

तालिका द.४ : पशुजन्य उत्पादन स्थिति

हजार मे.टनमा

विवरण	आर्थिक वर्ष											
	२०५८/५९	२०५९/६०	२०६०/६१	२०६१/६२	२०६२/६३	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०*
मासु	१९८.६४	२०३.८९	२०८.४१	२१४.८०	२१९.२०	२२७.११	२३३.९०	२४१.६९	२४९.००	२७७.६२	२८८.५०	२९५.५०
दूध र दुग्ध पदार्थ	११५८.७९	११९५.९३	१२३१.८५	१२७४.२०	१३१२.१४	१३५१.३९	१३८८.७३	१४४५.४१	१४९६.००	१५५६.५०	१६२२.७५	१६८१.१०
फुल (दश लाख गोठामा)	५३८.४२	५५७.३६	५७५.५६	५९०.१३	६००.८०	६१४.८५	६३१.२५	६२९.९४	६४३.२०	७०४.१३	७८७.०१	८३८.९०
माछा	३५.००	३६.५७	३९.९५	४२.४६	४५.४२	४६.७८	४८.७५	४८.२३	४९.७३	५२.०७	५४.३६	५३.९६

* प्रारम्भिक अनुमान

स्रोत: कृषि विकास मन्त्रालय

तालिका ८.५ : कृषिजन्य वस्तुहरुको परिमाणात्मक सूचकाङ्क
(आधार वर्ष २०५७/५८= १००)

कृषिजन्य वस्तुहरु			भार	आर्थिक वर्ष												
				२०५७/५८	२०५८/५९	२०५९/६०	२०६०/६१	२०६१/६२	२०६२/६३	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९*	२०६९/७०**
१	खाद्यान्न तथा अन्य बालीहरु		४९.४१	१००	१०२.३२	१०४.३३	१०७.८८	१०९.५४	१११.०८	१०८.१३	११६.१०	११८.०५	११७.००	१२५.७३	१३३.६८	१२७.९५
	क)	धान	२०.७५	१००	९८.७७	९८.०१	१०५.६७	१०१.७४	९९.८३	८७.३०	१०१.९६	१०७.२९	९५.४३	१०५.७८	१२०.३०	१०६.८३
	ख)	मकै	६.८८	१००	१०१.८०	१०५.७३	१०७.१४	११५.६३	११६.८७	१२२.६३	१२६.५८	१३०.०९	१२५.००	१४४.७०	१४६.८४	१३४.६९
	ग)	गहुँ	७.१४	१००	१०८.६५	११६.०९	११९.८१	१२४.५८	१२०.४०	१३०.८६	१३५.७७	११६.०६	१३४.४३	१२७.५५	१३४.०३	१४०.३१
	घ)	कोदो	१.३७	१००	९९.९०	१००.००	१००.१९	१०२.४७	१०२.८६	१००.६९	१०२.९२	१०३.४८	१०५.८९	११०.२७	११४.७८	१११.३३
	ङ)	जौ	०.२२	१००	१००.९९	१०४.०१	९२.३३	९६.२४	९१.१४	९२.८०	९२.११	७६.१७	९०.४८	९४.७९	८०.५६	८५.३२
	च)	आलू	४.६७	१००	११२.११	११६.५६	१२५.०९	१३२.३६	१५०.३२	१४७.९२	१५६.४१	१८४.५२	१९१.६५	१९०.९१	१९३.०९	१९७.१८
	छ)	उँखु	१.२४	१००	१०१.६४	१०५.९४	१०४.२३	१०७.४३	१११.३४	११७.५४	११२.३७	१०६.४५	११७.२१	१२२.९०	१३२.४७	१३१.१२
	ज)	जुट	०.१७	१००	९७.६१	१०३.९२	१०३.०४	९८.८७	१०४.३२	९३.७४	१०३.६४	९५.७४	१२७.९०	८७.९६	८७.९९	८८.००
	झ)	सुर्ती	०.०६	१००	९४.७१	८७.०९	८३.३१	७५.९१	६८.४१	६६.६५	६५.७९	६२.८५	६२.७०	३१.१६	३६.१७	३६.१७
	ञ)	भटमास	०.१९	१००	१०३.१६	१०६.९३	११०.८४	११३.४५	१११.८४	११९.९८	११७.९७	१२०.७८	११६.७५	१६२.१०	१६१.८२	१६५.२६
	ट)	दलहन	४.४२	१००	१००.९९	१०४.०१	९२.३३	९६.२४	१०९.३४	११२.१८	११०.२९	१०४.४२	१०९.४८	१२८.४७	१२९.११	१३२.१६
	ठ)	अन्य	२.२९	१००	१०१.४२	९८.५६	९६.६४	१०२.१९	९८.६८	९५.९७	९३.५९	९३.८३	१०२.०९	१०४.३४	१०३.७०	१०६.८६
२	तरकारी, वागवानी र नर्सरी आदि		९.७१	१००	१०५.१४	१०८.८९	११४.३५	१२४.९४	१३२.४७	१४०.८९	१५३.६६	१६४.८९	१७६.९२	१९०.६७	१९३.१५	१९७.५७
	क)	तरकारी	९.७०	१००	१०५.१४	१०८.८८	११४.३३	१२४.९२	१३२.४७	१४०.८७	१५३.६५	१६४.८७	१७६.९२	१९०.७८	१९३.२६	१९७.६८
	ख)	अन्य	०.०१	१००	९८.०५	११३.९०	१३०.२९	१४४.२९	१३७.१३	१६७.२८	१६७.७२	१७९.२६	१७९.७१	१८७.९३	१८८.१८	१९१.२९
३	फलफूल आदि		७.१०	१००	९८.९६	९८.९६	१२०.८२	१२८.९३	१२८.०२	१३५.६८	१४२.२२	१५५.६०	१६१.१४	१८७.२३	२०७.७२	२४९.५३
	क)	सुन्तला	०.९७	१००	१०७.८२	११४.५७	१२१.७९	१३०.३३	१२७.२०	१४६.१०	१५७.६३	१६७.१६	१७७.२८	२३९.९८	२१६.०७	२१६.०७
	ख)	आँप	१.५६	१००	७८.१७	१०६.३८	८६.४५	११०.३७	१०७.७२	११३.५१	११०.७९	११७.४९	११३.९४	१४७.२४	२१५.६५	३५२.९९
	ग)	केरा	०.४०	१००	१००.५८	१०२.१५	१०४.०२	१०५.४६	१०२.९२	१०८.८६	११७.४५	१२४.५६	१३२.०९	२२८.४१	३२३.९६	३५१.०८
	घ)	स्याउ	०.४२	१००	१०१.५८	१०३.९२	१०७.०२	११०.००	१०७.३६	१०८.६२	११७.१९	१२४.२८	१३१.८०	१३४.२७	१४४.४७	१४९.१७
	ङ)	अमिलो जातका फलफूल	१.७९	१००	१०७.०९	१५९.२०	१८०.४२	१८३.१७	१८६.११	१९३.३५	२००.५६	२१२.६९	२२५.५६	२५९.२७	२७१.९२	२९४.५५
	च)	चिया	०.०५	१००	११३.२६	१२३.५०	१७५.५२	१८९.९१	२०८.९०	२२५.९७	२४३.४५	२६७.२५	२९३.३८	२६२.७०	२८२.१०	२९१.४४
	छ)	कफी	०.००	१००	१५६.१८	२११.२४	२४४.९४	२८०.६६	३३७.०८	४०२.२५	५६१.८०	६२९.२१	७०४.७२	४५१.१२	४७७.५३	४८८.७६
	ज)	अन्य	१.८५	१००	१०२.७७	१०५.०४	१०७.६८	१०९.९०	१०७.२६	११२.३६	१२१.२२	१३६.६४	१४२.२८	२०८.७९	२०६.५७	२१९.८५
४	पशुजन्य उत्पादन		२३.२५	१००	१०२.४२	१०५.१९	१०७.७६	१११.१७	११३.९७	११७.५३	१२०.४२	१२२.२७	१२४.०३	१२७.१३	१२९.३८	१३०.८५
	क)	रांगा तथा भैसी	४.४२	१००	१०२.१२	१०४.७६	१०७.०१	१११.३०	११३.७७	११७.७७	१२१.११	१२५.४५	१२९.९३	१३४.४६	१३७.८६	१३९.८९
	ख)	खसी तथा बोका	३.२४	१००	१०१.९६	१०४.५८	१०६.७३	१०९.५४	११२.३१	११७.५९	१२१.६२	१२६.३२	१२९.७१	१३६.६९	१३८.२८	१३६.५१
	ग)	दुध	१२.३६	१००	१०३.०७	१०६.३६	१०९.५१	११३.२७	११६.५८	११९.९६	१२३.१८	१२८.१७	१३२.६३	१३७.९६	१४०.५४	१४२.५३
	घ)	अन्य	३.२३	१००	१००.६०	१०१.७३	१०२.९५	१०४.४१	१०५.७४	१०७.६६	१०७.५५	९१.११	७७.१९	११३.८३	११३.८३	११३.८३
५	अन्य पशुजन्य उत्पादन		२.४३	१००	१०८.२३	१०६.५३	१०९.१९	११२.६२	११६.२१	८२.३७	१२२.९०	१२७.९३	११९.६४	१६८.५५	१८०.७०	१९०.८१
	क)	सुँगुर तथा बंगुर	०.५०	१००	१०२.३३	१०२.५४	१००.९८	१०३.१८	१०३.५०	१०५.२४	१०७.९७	१११.५०	१११.९९	११७.६१	११९.९४	१२५.८९
	ख)	कुखुराको मासु	०.६७	१००	१०६.३०	११०.९३	११८.८८	११५.८९	११६.९०	९३.५२	१२५.०८	१२४.६७	१२३.६७	२५०.९३	२८४.६६	२९८.८९
	ग)	फुल	०.८१	१००	१०६.१३	१०९.८६	११३.४५	११६.३२	११८.४३	९४.७४	१२४.४३	१२४.१७	१२६.७८	१३८.७९	१४६.०३	१५७.९२
	घ)	हाड र छाला	०.३५	१००	११८.५८	८९.६९	९०.००	१०८.३२	१२४.९०	१४४.०१	१५१.५७	१८३.४८	१२०.४०	१८३.४८	१८४.११	१८४.७४
	ङ)	अन्य	०.११	१००	१०१.३७	९८.०६	८५.३८	८८.७८	८९.३१	८९.४८	९०.५९	९५.१४	९४.४९	८७.४६	८६.५०	८६.०६
६	बनजन्य उत्पादन		८.१०	१००	१०१.९४	१०३.८६	१०४.८८	१०५.०९	१०२.४७	१०४.४२	१०२.९६	१०२.६९	१०२.४२	७४.७७	७६.७३	८३.५५
		जम्मा सूचकांक	१००	१००	१०२.४०	१०६.२१	१०९.६६	११२.६९	११४.६४	११५.७२	१२२.०१	१२५.०६	१२७.७३	१३३.४६	१४०.०५	१४१.७५

नोट: आर्थिक वर्ष २०५७/५८ देखि सूचकांकमा परिमार्जन / संशोधन गरिएको । * : संशोधित अनुमान ** : प्रारम्भिक संशोधित अनुमान

स्रोत: केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग ।

तालिका ८.६ : रासायनिक मल, उन्नत बीउ र कीटनाशक औषधिको प्रयोग

मेट्रिक टनमा

विवरण	आर्थिक वर्ष											
	२०५८/५९	२०५९/६०	२०६०/६१	२०६१/६२	२०६२/६३	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०*
१. रासायनिक मल	१९७१३	३८९५०	११७११	१८४५८	८१३६	१२७५१	३२८५	३१५७	४२१७८	२९६०४	४५६७२	१४५६५३
(न्यूट्रिएन्टमा)												
क. नाइट्रोजन	१०६१०	२१८३८	५४६५	८११८	२८५६	८७८१	१९३९	२९१८	२८४०७	२१४६७	४००९५	९९१९६
ख. फोस्फोरस	८५६२	१५३३२	५२३३	८९४१	४९९४	३९७०	१३४६	२३९	१२३५६	७०९२	३४१५	४३७२४
ग. पोटास	५४१	१७८०	१०१३	१३९९	२८६				१४१५	१०४५	२१६२	२७३३
२. उन्नत बीउ	२६५४	२०५३	२१९०	२७४९	३५१४	३३८०	३७८१	३९४७	४३३७	४१९२	२३४८	२९४६
क. धान	८९	३५३	५०४	५१०	६४४	९००	८९७	९३१	८५०	१२०९	१७०	६७.७९५
ख. मकै	४१	२०	२०	२	११	३०	१		०.१	०.८४		०.२१५
ग. गहुँ	२५२४	१६८०	१६६६	२२३७	२८५९	२४५०	२८८३	३०१६	३४८७	२९८३	२१७८	२८७७.६
३. कीटनाशक औषधि												
क. धुलो (मे. टनमा)**												
ख. भोल (लिट्रमा)												

* चालु आर्थिक वर्षको प्रथम आठ महिनाको अनुमानित

** कृषि चून समेत

स्रोत : कृषि सामग्री कम्पनी लिमिटेड र राष्ट्रिय बीउ वीजन कम्पनी लिमिटेड

तालिका ८.७ : थप सिंचाई विस्तार

हेक्टरमा

विवरण											प्रथम आठ महिना	
	२०५९/६०	२०६०/६१	२०६१/६२	२०६२/६३	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६८/६९	२०६९/७०
१. भौगोलिक क्षेत्र	११८२३	१२७५३	११३२५.५	१८४०२.०	२६९६७.५	१६६१३.०	२५८५०.०	३०७१८.०	३५७४८.०	४७७९५.०	१७४४७.०	९५८५.०
क. पहाड	४२५१	१३०३	१९५	१६२०	२८७८	१४०९९	२९६१	५३०४	६९९१	१६४०३	१३४५.०	०
ख. तराई	७५७२	११४५०	१११२८.५	१६७८२	२३९३१.५	२५१४	२२८८९	२५४१४	२८७५७	३१३९२	१६१०२.०	९५८५
ग. नछुट्याइएको			२		१५८	-	-	-				
२. किसिम	११८२३	१२७५३	११३२५.५	१८४०२.०	२६९६७.५	१४०९९.०	२५८५०.०	३०७१८.०	३५७४८.०	४७७९५.०	१७४४७.०	९५८५.०
क. नहर	७३०८.२	६८४६.५	२५६०	७७६४	५४६०	५३९०	६७३४	११३८४	१०५२३	२५२३५	१२९३५.०	०
ख. भूमिगत	४५०६	५९०५	८७६३.५	१०६३८	२१०२४	८६२५	१८८१५	१९३३४	२५२२५	२२५६०	४५१२.०	९५८५
ग. नछुट्याइएको	८.८	१.५	२		४८३.५	८४	३०१					

* अनुमानित

स्रोत : सिंचाई विभाग

तालिका ८.८ : रासायनिक मलको मूल्य

रु. प्रति मे.टनमा

विवरण		आर्थिक वर्ष											
		२०५८/११/२९	२०५९/११/३०	२०६०/११/३०	२०६१/११/३०	२०६२/११/३०	२०६३/११/३०	२०६४/११/३०	२०६५/११/३०*	२०६६/११/३०	२०६७/१२/३०*	२०६८/१२/३०*	२०६९/१२/३०*
रासायनिक													
क)	सल्फेट	१०३००.०											
ख)	युरिया	१३५००.०	१४२००.०	१५५६०.०	१६०००.०	१६०००.०	१४२००.०	२४०००.०	२४०००.०	१२५००.०	१८०००.०	१८०००.०	१८०००.०
ग)	कम्प्लेक्स						१९२२०.०	१९२२०.०	१९२२०.०	२०५६०.०			
घ)	कम्पाउण्ड												
ध)	डि.ए.पि.	१९०००.०	१९५००.०	२०८६०.०	२४०००.०	२४०००.०	२५०००.०	२५०००.०	२५०००.०	२७२६०.०	३२०००.०	३२०००.०	४५०००.०
च)	पोटास	१३६००.०	१३६००.०	१४३३०.०	१३६००.०	१३६००.०				१४५००.०	२००००.०	२००००.०	३१०००.०
छ)	टी.एस.पि.												

* आयात विन्दुको लागि तोकिएको मूल्य

स्रोत : कृषि सामग्री कम्पनी लिमिटेड

तालिका ९.१ : समूहगत औद्योगिक उत्पादन

क्र.	संकेत	प्रमुख औद्योगिक समूह	इकाई	२०५९/६०	२०६०/६१	२०६१/६२	२०६२/६३	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०*
१	३११-३१२	आर्थिक वर्ष												
	४२.३०	१ चाउचाउ	मेट्रिक टन	८९५०	९४६०	२९३६९	३२३३४	३५५६७	३७०३४	४०६६९	४२०००	४२८४०	४४९८२	४६३३१
	४८.४२	२ बिस्कुट	मेट्रिक टन	९८३६	९५९०	६१५७								४५५३७
	५४.५०	३ सर्वत (स्क्वायस)	हजार लिटर	२४३०	२६१२	२८९०५	३०३५०	३१८६७	३३५८०	३६८९४	३८७९४	३९५८०	४१५५९	४२८०६
	६१.२०	४ चिनी	मेट्रिक टन	९४०५२	९६१७४	९४४३६	९८४६१	१०३३८४	१०८६८२	१८०६५०	१९०६५०	१९०६५०	२००१८३	२००१८३
	७४.११	५ चिया	मेट्रिक टन	९६३१	११३९७	११४७५	११५८९	१२१६८	१२७०३	१५५०६	१६०००	१६३२०	१७१३६	१७१३६
	८१.९८	६ पशुदाना	मेट्रिक टन	२४०६०	२२४९६									
	९१.४०	७ वनस्पति घ्यू	मेट्रिक टन	७५२१०	७२०५१	१९९५८७	१७९२३९	१८८२००	१९४३१९					
२	३१३	पेय समूह												
	१११	१ हल्का पेय पदार्थ	हजार लिटर	३१६०३	३२४७२	४६२८३						१५४३४	१५७४३	१६२१५
	११२.३०	२ वियर	हजार लिटर	२४१६२	२४९७७	३०६६३						३८४७	३९२४	४०४२
	११२.४०	३ मदिरा	हजार लिटर	३७९२	४४३७	८९४७	९०३९	९४९०	१००८९	११९०७	१२०००	१२८००	१३०५६	१३४४८
३	३१४	सुतीजन्य वस्तु												
	१२२.२०	१ चुरोट	करोड खिल्ली	६८१२	७२६८	९४१८	९४९.३	९९६.७	१०७०.९	१२००७	१३१००	१३४९०	१३८९५	१४३१२
	१२२.३०	२ बिडी	करोड खिल्ली	१४०	१३९									
४	३२१	लत्ता कपडा												
	६५२.१०	१ सूती कपडा	हजार मिटर	१४३८	१५०३									
	६५३.५०	२ सिन्थेटिक कपडा	हजार मिटर	२८५९४	३१२३९	११७९४						११७९३		
		३ जुटका सामान	मेट्रिक टन	३४८६२	३५६९९	३२७८०								२०११८
५	३२३	छाला र छालाका सामान												
	६११.२०	१ प्रशोधित छाला	हजार वर्गफुट	३१२०	३०७६								१४९१५	१४९१५
६	३२४	जुत्ता												
	८५१	१ जुत्ता	हजार जोर	७८६	८६५	१४१६	२०३७	२१३८	२२९५	२५१५	२५९०	२७२०	२९६५	३०५४

क्र.	संकेत	प्रमुख औद्योगिक समूह	इकाई	२०५९/६०	२०६०/६१	२०६१/६२	२०६२/६३	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०*
७	३३१	काठ तथा काष्ठ वस्तु												
	६३४.२०	१	प्लाइउड	हजार वर्गफुट	५१०	५४५	६०३	६७९	७१२	७५३	८०९	९०९	९५०	
		२	स्ट्राबोर्ड	मेट्रिक टन	१०२४	११८६	८१३	८२९	८७०	९०७	८०३	९०५	९५०	१०४५ १०४५
८	३४१	कागज तथा स्टेशनरी बोर्ड												
	६४१.९०	१	कागज	मेट्रिक टन	४२०५६	४२८३५	२८९५८	२९९०४	३१३९९	३२९०५				
९	३५२	अन्य रासायनिक सामान												
	५५४.१०	१	साबुन	मेट्रिक टन	५४६२४	५३८०५	४४२६७	४४८२१	४७०६२	४९०९२	५१०९२	५२०००	५३१००	५५७५५ ५४६९३
	५५४.३०	२	धुलो साबुन	मेट्रिक टन	५२४१	६१९५	३३०१	३३३१	३४९७	३७०५	३८००	४३०५	४४३५	४६५७ ४४३५
	९९.३२	३	सलाई	हजार गुस	२१५०	२०५३	१५९८							
१०	३५५	रबरका सामान												
	८५१	१	चप्पल	हजार जोडा	४४२०	४७०७								५०६५
११	३५६	प्लाष्टिक सामान												
	५८१	१	प्लास्टिक सामान	मेट्रिक टन	१५८७	१५००	६१७९	६०१७	६३१७	६४९४	६५००४	६६१००	६८१००	७३५४८ ७०१४३
१२	३६९	धातु बाहेकका खनिजजन्य वस्तु												
	६६१.२	१	सिमेन्ट	मेट्रिक टन	२५५१७१	२७९४१२	६१००४४	६१३६४३	६४४३२५	७११३२	७१०००	७२१००	८४१३०	९२५४३ ८६६५४
	६६२.४	२	ईटा टायल	हजार गोटा	२८९५४	२९९६७								
१३	३७१	फलाम तथा स्टिलका सामान												
	६७३	१	फलामे छड, आंगल्स आ	मेट्रिक टन	१५४६२१	१६९३१०	१६६४५१						३५३४०	४०६४१ ३५३४०
१४	३८१	मेशिन बाहेक अन्य ज्यावल												
		उपकरण												
	६९७.२	१	स्टिलका भांडा वर्तन	मेट्रिक टन	६६	८८	८९							
		२	कृषि उपकरण	मेट्रिक टन										
१५	३८३	विद्युत् उपकरण तथा सामान												
		र औद्योगिक उपकरण आदि												
	७२३.१	१	क. जी.आइ. एच. वी. त	मेट्रिक टन	२६२३४	२५५७८	२४९७७	२४९२४	२६१७०	२८००४	२८००५	२९००१		
		२	ख. ए.सी.आर.एस. कन्ड कि. मि.		१४५००	१४१३८	१४६३८	१४६५९	१५३९१	१५९०७	१६०००	१७२०५	१७५५०	२०१८३ १८०७७
			र पी.भी.सी तार											
	७२९.१	३	ब्याट्री	हजार वटा	५३४०५	५१८०३	५४०४७							

* प्रथम आठ महिनाको आधारमा वार्षिक अनुमान ।

टिप्पणी : कतिपय वस्तुको उत्पादन विवरण प्राप्त नभएको हुँदा सम्बन्धित स्थान खाली (blank) रहेको ।

स्रोत : उद्योग विभाग

तालिका ९.२ : समूहगत औद्योगिक सूचकाङ्क*

क्रमांक	संकेत नं.	प्रमुख औद्योगिक समूह	भार प्रतिशत	आधार वर्ष २०५७/५८=१००				आधार वर्ष २०६०/६१=१००					
				२०५७/५८	२०५८/५९	२०५९/६०	२०६०/६१	२०६०/६१	२०६१/६२	२०६२/६३	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६
१		तेल, बनस्पति घ्यू आदिको उत्पादन	१५.७८	१००.००	१२२.५७	११२.२८	११३.५५	१००.००	१०७.०१	१०८.७३	१०८.४२	९३.११	८८.९१
	२१६०	वनस्पति घ्यू	१०.०८	१००.००	१२३.०८	९२.३१	८९.५४	१००.००	१०८.८२	१११.९४	१०४.७०	८०.९९	७२.६९
	२१६३	तोरीको तेल	१.९५	१००.००	१२६.६५	१४६.९१	१३९.५७	१००.००	९७.७१	९३.०४	१०३.९६	१००.७१	१०१.०५
	२१६५	भटमासको तेल	३.७४	१००.००	११९.५७	१३८.७०	१५२.५७	१००.००	१०७.२९	१०८.५७	१२१.०६	१२२.०६	१२६.५३
२		दुग्ध पदार्थको उत्पादन	२.७७	१००.००	१०९.४३	११४.९०	१२१.८०	१००.००	१०३.४३	१०५.०४	१०७.४१	१०८.५२	१०७.३४
	२२११	प्रशोधित दूध	२.७७	१००.००	१०९.४३	११४.९०	१२१.८०	१००.००	१०३.४३	१०५.०४	१०७.४१	१०८.५२	१०७.३४
३		अन्न तथा पशुदाना	८.१६	१००.००	१००.४०	९७.१९	१०३.९०	१००.००	१०५.२२	१०६.४६	११४.९९	११९.००	१२८.६२
	२३१६	चामल	४.३३	१००.००	१०१.३३	९०.१९	९९.२०	१००.००	१०६.२३	१०४.८३	१११.७५	११६.७३	१२६.४९
	२३११	गहुँको पिठो	२.१९	१००.००	१००.१७	१०६.१८	१११.४९	१००.००	१०६.०१	१०८.४४	१११.४९	११४.८९	१२३.२९
	२३३१	पशुदाना	१.६३	१००.००	९५.१८	९८.९८	९७.०१	१००.००	१०२.१०	१०८.७७	१२९.००	१३१.२९	१४२.२३
४		अन्य खाद्य पदार्थ	७.९३	१००.००	८९.५९	१०४.५०	१०३.९४	१००.००	१०५.३८	११०.२१	११८.१७	१२५.०२	१३३.२१
	२३४२	विस्कट	१.०४	१००.००	९४.७३	१०७.०४	१०१.६९	१००.००	१०८.११	११२.२५	११६.४७	१२३.८६	१२९.५०
	२३५३	चिनी	२.९२	१००.००	८०.०७	९६.८८	९३.०१	१००.००	१०३.९३	१०६.२१	११८.२६	१२३.८९	१३१.४२
	२३७२	चाउचाउ	२.७२	१००.००	१००.४३	१११.४७	११५.९४	१००.००	१०५.३६	११२.४३	११७.७५	१२२.७९	१३५.४०
	२३९१	प्रशोधित चिया	१.२५	१००.००	११२.७४	१२८.५२	१४२.६७	१००.००	१०६.५४	११३.०४	१२०.२७	१३३.४६	१३५.६७
५		पेय पदार्थ	६.५९	१००.००	८४.०७	९२.१२	९२.४९	१००.००	१०२.४९	१०६.९१	११८.६२	१२३.६५	१३३.२३
	२४१२	मदिरा	२.३९	१००.००	६७.८९	६८.५७	७८.१६	१००.००	९९.६२	१०५.१८	११७.२१	१२०.६१	१२०.३४
	२४३१	वियर	२.९२	१००.००	९०.१४	१०१.८६	९८.८०	१००.००	१०४.६८	१०८.१८	१२२.०४	१२७.३८	१३९.९३
	२४४९	हल्का पेय पदार्थ	१.२८	१००.००	८०.१२	८३.३२	८५.८२	१००.००	१०२.८६	१०७.२३	११३.४३	१२०.८१	१४२.०२
६		सुतीजन्य वस्तु	६.५३	१००.००	९८.४४	९४.५०	९९.२३	१००.००	१००.४६	९९.६८	१०२.७३	१०५.४६	११०.३५
	२५०१	चुरोट	६.५३	१००.००	९८.४४	९४.५०	९४.५०	१००.००	१००.४६	९९.६८	१०२.७३	१०५.४६	११०.३५
७		लत्ता कपडा	५.२	१००.००	७२.१७	६८.६७	७१.८३	१००.००	१०५.८९	१११.८२	१२१.०५	१२१.४५	११८.४७
	२६२१	धागो	३.१८	१००.००				१००.००	१०८.२७	११८.०८	१३०.८५	१३१.४३	१२५.६३
	२६६९	सुती कपडा	१.२७	१००.००	८९.५४	८९.५४	९२.२३	१००.००	१०३.७०	१०३.४०	१०७.६०	१०६.१३	१०६.५३
	२६७१	सिन्थेटिक कपडा	०.७५	१००.००	१०२.२३	९९.१७	१०५.११	१००.००	९९.४९	९९.५५	१०२.३०	१०५.०५	१०८.३२
८		अन्य लत्ता कपडा	६.५९	१००.००	८०.४८	७४.२७	७९.०२	१००.००	१०६.३४	१०८.७४	१०१.९०	९९.७४	८९.९१
	२७२१	ऊनी गलैचा	४.३२	१००.००	६२.३४	५९.२२	६२.१८	१००.००	१०५.६७	१०६.८९	९६.६४	९०.२२	७९.६४
	२६१७	जुटका सामान	२.२७	१००.००	१०६.६७	९६.००	९६.००	१००.००	१०७.६२	११२.२५	१११.९२	११७.८४	१०९.४७

क्रमशः

तालिका ९.२ : समूहगत औद्योगिक सूचकाङ्क*

क्रमांक	संकेत नं.	प्रमुख औद्योगिक समूह	भार प्रतिशत	आधार वर्ष २०५७/५८=१००				आधार वर्ष २०६०/६१=१००					
				२०५७/५८	२०५८/५९	२०५९/६०	२०६०/६१	२०६०/६१	२०६१/६२	२०६२/६३	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६
९		बुनेको कपडा	१.१८	१००.००				१००.००	१००.७२	९७.१३	८८.२१	९०.४४	९५.७४
१०	२८१९	पश्मिना	१.१८	१००.००				१००.००	१००.७२	९७.१३	८८.२१	९०.४४	९५.७४
		लगाउने कपडा	७.१४	१००.००	७२.६९	९७.४१	९४.४९	१००.००	८०.४२	६८.१३	५९.४३	५०.५४	४४.४४
११	२८२५	गार्मेन्ट	७.१४	१००.००	७२.६९	९७.४१	९४.४९	१००.००	८०.४२	६८.१३	५९.४३	५०.५४	४४.४४
		छाला र छालाका सामान	०.९२	१००.००	९०.५१	८९.६०	८७.८१	१००.००	१०६.०४	११०.९९	१२१.०२	१२२.०६	१२४.१६
१२	२९१२	प्रशोधित छाला	०.९२	१००.००	९०.५१	८९.६०	८७.८१	१००.००	१०६.०४	११०.९९	१२१.०२	१२२.०६	१२४.१६
		काठ तथा काठका सामान	०.९५	१००.००	१०८.३५	१२४.४८	१२५.७३	१००.००	१०२.४९	९८.९९	१०१.८६	१०४.२०	११०.३७
१३	३११०	चिरेको काठ	०.९५	१००.००	१०८.३५	१२४.४८	१२५.७३	१००.००	१०२.४९	९८.९९	१०१.८६	१०४.२०	११०.३७
		कागज र कागजका उत्पादन	१.४२	१००.००	९८.४७	१०३.३९	१००.२९	१००.००	१०५.४४	१०५.८८	११०.६०	११२.२१	११४.०४
१४	३२१४	कागज (अखवारी कागज बाहेक)	१.४२	१००.००	९८.४७	१०३.३९	१००.२९	१००.००	१०५.४४	१०५.८८	११०.६०	११२.२१	११४.०४
		प्रकाशन छापाखाना तथा रेकर्डिङ्ग	१.५८	१००.००				१००.००	१०३.२९	१०५.७४	१०६.१०	१०९.४३	११६.४९
१५	३२३०	पत्रपत्रिका	१.५८	१००.००				१००.००	१०३.२९	१०५.७४	१०६.१०	१०९.४३	११६.४९
		अन्य रासायनिक पदार्थ	१०.३४	१००.००	११३.७४	१११.४६	११०.३५	१००.००	१०५.०२	१११.६८	१२२.५२	१२६.५०	१२१.५८
१६	३५२९	औषधि	७.०१	१००.००				१००.००	१०४.४३	१०८.९०	१२०.२९	१२५.१७	११८.६४
	३५३२	साबुन	३.३३	१००.००	११३.७४	१११.४६	११०.३५	१००.००	१०६.२६	११७.५३	१२७.२२	१२९.२९	१२७.७७
१७		प्लाष्टिकका सामान	४.७५	१००.००	१२०.२०	१०३.३७	१०१.३१	१००.००	१०१.२३	१०३.३२	९६.१५	८७.७५	९७.१३
	३६४१	प्लाष्टिकका सामान	४.७५	१००.००	१२०.२०	१०३.३७	१०१.३१	१००.००	१०१.२३	१०३.३२	९६.१५	८७.७५	९७.१३
१८		गैर-धातु खनिजजन्य उत्पादन	५.३४	१००.००	१०५.६६	१०९.८९	११५.०५	१००.००	१०२.५८	१०७.६८	१०४.०९	१०३.५४	९६.५४
	३७३५	ईटा टायल	२.४२	१००.००	१०४.५८	१०८.७६	१०९.८५	१००.००	१०४.१८	१०७.४६	९५.५८	१०१.६७	१०४.२९
१९	३७४४	सिमेन्ट	२.९२	१००.००	१०६.३४	११०.५९	११८.३४	१००.००	१०१.२६	१०७.८७	१११.१४	१०५.०९	९०.१२
		फेब्रिकेटेट धातुका अन्य सामान	३.७	१००.००	१०४.१३	१०५.८४	१११.६१	१००.००	१०१.२९	१०९.८१	११८.४८	१३७.३३	१३८.३६
२०	४१२४	फलाम, रड तथा पत्ती	३.७	१००.००	१०७.४२	१०८.४९	११६.४२	१००.००	१०१.२९	१०९.८१	११८.४८	१३७.३३	१३८.३६
		धातुका उपकरण	१.४५	१००.००				१००.००	१०२.३०	१०१.६१	९९.५४	९५.०१	८५.४७
२१	४२९१	घरेलु धातुका सामान	१.४५	१००.००				१००.००	१०२.३०	१०१.६१	९९.५४	९५.०१	८५.४७
		विजुलीका उपकरण	१.६८	१००.००	१०३.४९	१०७.६३	१०५.४८	१००.००	१०३.६२	१०८.५६	१०८.५१	१०८.४८	१०५.२०
२२	४६५१	विजुलीको तार तथा केबल	१.६८	१००.००	१०३.४९	१०७.६३	१०५.४८	१००.००	१०३.६२	१०८.५६	१०८.५१	१०८.४८	१०५.२०
		कुल सूचकाङ्क	१००.००	१००.००	९३.३९	९५.६६	९७.६६	१००.००	१०२.६५	१०४.७४	१०७.४३	१०६.४२	१०६.५५

* ने.रा.बैंकको ४२ जिल्लाको छानिएका उद्योगहरूबाट प्राप्त उत्पादन तथ्याङ्कमा आधारित ।

स्रोत : नेपाल राष्ट्र बैंक, उद्योग विभाग र केन्द्रिय तथ्याङ्क विभाग ।

(आधार वर्ष: २०६५/६६=१००)

क्रमांक	संकेत नं.	प्रमुख औद्योगिक समूह	भार प्रतिशत *	आर्थिक वर्ष			
				२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९
१		तेल, बनस्पति घ्यू आदिको उत्पादन	९.६१	१००.००	९८.०८	९४.८१	८४.४३
	२१६०	वनस्पति घ्यू	५.७२	१००.००	९१.८२	७१.७४	५५.६८
	२१६३	तोरीको तेल	१.३२	१००.००	१०७.८५	९९.०८	११९.८९
	२१६५	भटमासको तेल	२.५७	१००.००	१०६.९७	१४३.९४	१३०.१४
२		दुग्ध पदार्थको उत्पादन	१.९१	१००.००	१०९.८७	१०८.१७	११०.०२
	२२११	प्रशोधित दूध	१.९१	१००.००	१०९.८७	१०८.१७	११०.०२
३		अन्न तथा पशुदाना	९.३४	१००.००	९१.९५	९९.०८	१११.२८
	२३१६	चामल	७.७९	१००.००	८९.३७	९७.४२	१०८.८१
	२३११	गहुँको पिठो	१.३९	१००.००	१०४.८२	१०५.५७	१२३.७३
	२३३१	पशुदाना	०.१६	१००.००	१०५.८८	१२२.८३	१२३.११
४		अन्य खाद्य पदार्थ	६.४५	१००.००	१०४.०२	१०७.७७	१२३.२९
	२३४२	विस्कट	०.९४	१००.००	१०३.२८	९४.५७	७६.७२
	२३४१	रोटी	१.०७	१००.००	८३.८५	१२८.१२	१४५.१०
	२३५३	चिनी	१.८२	१००.००	१०५.०७	११७.०६	१३२.४९
	२६६५	चकलेट	०.७३	१००.००	१०२.८५	१००.६५	१०७.५६
	२३७२	चाउचाउ	१.१७	१००.००	११३.१९	११०.५०	१५७.२९
	२३९१	प्रशोधित चिया	०.७२	१००.००	११८.५९	७४.०७	८९.१०
५		पेय पदार्थ	६.७२	१००.००	१२४.१२	१३५.८४	१४६.०८
	२४१२	मदिरा	२.२१	१००.००	१०८.४९	१३२.९४	१४४.९३
	२४२३	वियर	२.३८	१००.००	१५१.६३	१५२.८८	१५३.२३
	२४४९	हल्का पेय पदार्थ	२.१३	१००.००	१०९.५६	११९.७८	१३९.२६
६		सुर्तीजन्य वस्तु	६.६६	१००.००	१०१.७८	१२५.०८	११९.१५
	२५०१	चुरोट	६.६६	१००.००	१०१.७८	१२५.०८	११९.१५
७		लत्ता कपडा	६.३१	१००.००	९३.८८	७०.८४	७०.५२
	२६२१	धागो	१.५	१००.००	७४.५९	५५.९७	६८.६९
	२६६९	सुती कपडा	४.८१	१००.००	९९.९०	७५.४७	७१.०९
८		अन्य लत्ता कपडा	४.१७	१००.००	८९.२९	९२.९०	१०२.३२
	२७२१	ऊनी गलैचा	२.९१	१००.००	९३.७४	७८.७६	९१.२९
	२७१५	जुटका सामान	१.२६	१००.००	७९.०२	१२५.५७	१२७.८०
९		लगाउने कपडा	१.१७	१००.००	११५.२४	११६.७४	९६.८७
	२८२५	गार्मेन्ट	१.१७	१००.००	११५.२४	११६.७४	९६.८७
१०		छाला र छालाका सामान	०.५३	१००.००	१५५.६५	१००.८७	८१.४५
	२९१२	प्रशोधित छाला	०.५३	१००.००	१५५.६५	१००.८७	८१.४५

क्रमशः

क्रमांक	संकेत नं.	प्रमुख औद्योगिक समूह	भार प्रतिशत *	आर्थिक वर्ष			
				२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९
११		काठ तथा काठका सामान	०.६७	१००.००	१०९.५२	५८.६६	५२.९६
	३११०	चिरेको काठ	०.६७	१००.००	१०९.५२	५८.६६	५२.९६
१२		काठजन्य बस्तका उत्पादन	०.६०	१००.००	११२.६१	११६.३०	१०६.४८
	३१४१	प्लाइउड	०.६०	१००.००	११२.६१	११६.३०	१०६.४८
१३		कागज र कागजका उत्पादन	२.५७	१००.००	९४.९७	७७.३०	८३.९६
	३२१४	कागज (अखवारी कागज बाहेक)	०.५७	१००.००	७५.६९	६८.९६	८०.५५
	३२१५	कार्टन बक्स	२.००	१००.००	१००.५१	७७.६९	८४.९४
१४		प्रशोधित पेट्रोलियम पदार्थ	१.०४	१००.००	१०५.५६	१११.५७	९८.४४
	३३३८	ल्युब आयल	१.०४	१००.००	१०५.५६	१११.५७	९८.४४
१५		रासायनिक पदार्थ	१.१९	१००.००	१११.३०	१०६.५१	८०.२८
	३४४१	रोजिन	१.१९	१००.००	१११.३०	१०६.५१	८०.२८
१६		अन्य रासायनिक पदार्थ	५.३५	१००.००	१००.८९	११०.६५	१२१.०८
	३५११	रङ्ग	०.७५	१००.००	१०५.२८	१४९.९३	१७२.७०
	३५२९	औषधि	१.६३	१००.००	१००.०६	११३.३४	१२८.९४
	३५३२	साबुन	२.९७	१००.००	१००.२४	९९.२६	१०३.७३
१७		प्लाष्टिकका सामान	५.७४	१००.००	१०१.७१	९४.१०	११२.५७
	३६४१	प्लाष्टिकका सामान	५.७४	१००.००	१०१.७१	९४.१०	११२.५७
१८		गैर-धातु खनिजजन्य उत्पादन	७.९२	१००.००	१०४.४८	१३३.६३	१२२.९८
	३७३५	ईट्टा टायल	१.६२	१००.००	८८.१३	७७.४८	९३.५९
	३७४४	सिमेन्ट	५.२८	१००.००	११४.६९	१६१.६६	१३५.१६
	३७६९	कन्क्रिट	०.७६	१००.००	४३.६४	४०.५४	९२.५४
	३७५६	ह्युम पाइप	०.२६	१००.००	१७६.६५	१८६.४६	१४७.७५
१९		फेब्रिकेटेड धातुका अन्य सामान	११.७१	१००.००	१०७.७८	१११.५३	११२.५७
	४१२४	फलाम, रड तथा पत्ती	५.५४	१००.००	११०.९६	११०.४६	११०.७८
	४१२७	ग्यालबनाइज्ड पाइप	६.१७	१००.००	१०४.९३	११२.४९	११४.१८
२०		धातुका उपकरण	०.८६	१००.००	८९.०४	११५.५१	११८.३१
	४२९१	घरेलु धातुका सामान	०.३१	१००.००	९७.४८	८४.३९	८७.४७
	४१५३	आल्मुनियम सामान	०.५५	१००.००	८४.२८	१३३.०५	१३५.६८
२१		अन्य फेब्रिकेटेड धातुका उत्पादन	७.१७	१००.००	१०१.९१	११०.६९	१३५.९४
	४२१९	तयारी धातुका उत्पादन	७.१७	१००.००	१०१.९१	११०.६९	१३५.९४
२२		विजुलीका उपकरण	१.७४	१००.००	१०२.८४	१३८.३१	१५४.१३
	४६५१	विजुलीको तार तथा केबल	१.७४	१००.००	१०२.८४	१३८.३१	१५४.१३
२३		फर्निचर उत्पादन	०.५६	१००.००	९९.९८	१०४.३७	१०३.६६
	३८१४	फर्निचर	०.५६	१००.००	९९.९८	१०४.३७	१०३.६६
		कुल सूचकाङ्क	१००.०	१००.०	१०२.६	१०५.४	१११.६

* Census of Manufacturing Establishments (CME) २००६/०७ मा आधारित

नोट: संकेत नं. अन्तर्राष्ट्रिय वर्गीकरण Central Product Classification (CPC) मा आधारित छ ।

स्रोत : केन्द्रिय तथ्याङ्क विभाग ।

तालिका ९.३ : दर्ता भएका घरेलु तथा साना उद्योगको संख्या र स्थिर पुँजी लगानी

आर्थिक वर्ष	उद्योगको किसिम र संख्या				स्थिर पुँजी लगानी भएको रकम रु. करोडमा			
	प्राइभेट फर्म	प्राइभेट लिमिटेड	साभेदारी	जम्मा	प्राइभेट फर्म	प्राइभेट लिमिटेड	साभेदारी	जम्मा
२०५८/५९	८८५१	५१३	५२६	९८९०	४११.००	२९१.००	७०.००	७७२.००
२०५९/६०	६८७८	३४०	४५४	७६७२	५०२.३८	५३.१४	३५.४८	५९१.००
२०६०/६१	५९८५	६००	५४८	७१३३	४६८.२८	१०२.४८	४६.९४	६१७.७०
२०६१/६२	६९७२	५५९	४९९	८०३०	८७९.०३	१५३.२८	६८.४२	११००.७३
२०६२/६३	७३२२	५३६	३७२	८२३०	५७०.७५	६९.८६	२९.३९	६७०.००
२०६३/६४	७५८७	७३१	३८५	८७०३	६७२.०३	७६५.२०	३४.०५	१४७१.२८
२०६४/६५	८२३१	८४७	३१६	९३९४	६८१.००	८२.००	६०.००	८२३.००
२०६५/६६	१६२३८	९४३	५४१	१७७२२	११३४.००	२२९.००	१६९.००	१५३२.००
२०६६/६७	११२५०	१११६	६५४	१३०२०	९८३.४५	३०७.६०	२४१.८३	१५३२.८८
२०६७/६८	१२३५९	१११४	११४५	१४६१८	१११५	२२०	१४०	१४७५.००
२०६८/६९	१५८३१	१२२५	९५२	१८००८				१७२७.४०
२०६९/७०*	८४११	७४४	५४७	९७०२				११९७.८०

स्रोत: घरेलु तथा साना उद्योग विभाग

* प्रथम आठ महिना सम्मको

तालिका ९.४ : केही छानिएका उद्योगहरुको उत्पादन क्षमताको उपयोग

(प्रतिशतमा)

क्र.सं.	विवरण	आर्थिक वर्ष									
		२०५९/६०	२०६०/६१	२०६१/६२	२०६२/६३	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९*
१	चिनी	४३	४२	४२	३२	३४	३१	३१	३१	३२	३२.३
२	चुरोट	९	९०	८७	८७	८८	८८	९१	९२	९२	९२.९
३	बियर	६६	६५	६८	७२	७४		७८	८०	८०	५२.४
४	सलाई	६२	६३	६४	६४	६४		५८	५८	५८	५८.९
५	जुत्ता	२६	२७	४५	६४	६५	६६	७०	७२	७४	७४.७
६	सिमेन्ट	४६	३९	४९	३९	४२	४१	४५	५०	५६	५७.७
७	जुटका सामान	७१	६७	६८	७२	७२		६६	६६	६७	६७.७

* आर्थिक वर्ष ०६७/६८ को आधारमा सिमेन्टमा ३ प्रतिशत र अन्यमा १ प्रतिशत थप गरी वार्षिक अनुमान गरिएको ।

स्रोत : उद्योग विभाग ।

तालिका ९.५ (क) औद्योगिक क्षेत्रहरूको वर्तमान स्थिति
(आ.व.२०६८/०६९)

आर्थिक वर्ष

सि.नं.	औद्योगिक क्षेत्रको नाम (औ.क्षे.)	स्थापना मिति	औ.क्षे.को कूल क्षेत्रफल (रोपनीमा)	विकास गरी तयार गरेको जमीन (रोपनीमा)	उद्योगहरूलाई भाडामा दिएको जमीन (रोपनीमा)	औ.क्षे.तर्फबाट भएको लगानी (करोडमा)	निजी उद्योगको तर्फबाट भएको लगानी (करोडमा)	संचालनमा आएका उद्योगहरूको संख्या	बन्द उद्योगहरूको संख्या	निर्माणाधीन उद्योगहरूको संख्या
१	केन्द्रीय कार्यालय									
२	बालाजु औद्योगिक क्षेत्र काठमाडौं, बाग्मती अं.	२०१६	६७०	६७०	५४०	६.२२	३१२	९७	८	२६
३	हेटौंडा औद्योगिक क्षेत्र मकवानपुर, नारायणी अं.	२०२०	२८२९	२५०६	१९०४	५.३३	५०२	६३	१७	१४
	पाटन औद्योगिक क्षेत्र ललितपुर, बाग्मती अं.	२०२०	२९३	२९३	२२०	४.०१	१७०	१०२	५	५
५	नेपालगन्ज औद्योगिक क्षेत्र नेपालगन्ज, भेरी अं.	२०३०	२३३	२३३	१८९	१.७५	१९५.२	३०	१	४
६	धरान औद्योगिक क्षेत्र धरान, कोशी अं.	२०२९	२०२	२०२	१३४	१.३	३०	२४	१	९
७	पोखरा औद्योगिक क्षेत्र पोखरा, गण्डकी अं.	२०३१	५०१	५०१	३९७	२.८२	१८३	६१	१०	५
८	बुटवल औद्योगिक क्षेत्र बुटवल, लुम्बिनी अं.	२०३२	४३४	४०६	३४८	२.३	१७०.१	६२	७	२
९	भक्तपुर औद्योगिक क्षेत्र भक्तपुर, बाग्मती अं.	२०३५	७१	७१	५८	२.२४	५९	३५	२	०
१०	वीरेन्द्रनगर औद्योगिक क्षेत्र सुर्खेत, भेरी अं.	२०३८	९०	९०	६२	१.५४	१.५०	२२	०	६
११	धनकुटा औद्योगिक क्षेत्र धनकुटा, कोशी अं.	२०४१	६३			०.५६				
१२	गजेन्द्रनारायण सिंह औद्योगिक क्षेत्र राजविराज, सगरमाथा अं.	२०४४	२९४	१७१	१७	४.८६	३.५	२	१	१
	जम्मा:		५६८०	५१४३	३८६९	३२.९३	१६२६.३	४९८	५२	७२

स्रोत : औद्योगिक क्षेत्र व्यवस्थापन लिमिटेड

औद्योगिक क्षेत्रहरुको वर्तमान स्थिति

(आ.व. २०६८/०६९)

सि.नं.	औद्योगिक क्षेत्रको नाम (औ.क्षे.)	औ.क्षे.को कार्यालय तर्फको रोजगारी	उद्योगहरुले प्रदान गरेको रोजगारी	जम्मा रोजगारी पाउने संख्या	उद्योगहरुको आफ्नै टहराको संख्या	औद्योगिक क्षेत्रको तर्फबाट निर्माण भएको कारखाना भवन	उद्योगहरुलाई भाडामा दिएको टहराहरु
१	केन्द्रीय कार्यालय	३६		३८			
२	बालाजु औद्योगिक क्षेत्र काठमाडौं, बागमती अं.	३१	३५०६	३५०६	७३	४६	४६
३	हेटौडा औद्योगिक क्षेत्र मकवानपुर, नारायणी अं.	३६	२४१५	२४५१	३७८	१३	१४
४	पाटन औद्योगिक क्षेत्र ललितपुर, बागमती अं.	१८	१५८६	१६०४	१५४	६१	६१
५	नेपालगन्ज औद्योगिक क्षेत्र नेपालगन्ज, भेरी अं.	१२	८६७	८७९	३१	२२	२२
६	धरान औद्योगिक क्षेत्र धरान, कोशी अं.	१३	७०६	७०६	३८	१६	१६
७	पोखरा औद्योगिक क्षेत्र पोखरा, गण्डकी अं.	११	१९४५	१९५६	१४८	१४	१४
८	बुटवल औद्योगिक क्षेत्र बुटवल, लुम्बिनी अं.	१५	१४८०	१४९५	८७	८	८
९	भक्तपुर औद्योगिक क्षेत्र भक्तपुर, बागमती अं.	१२	८२५	८३७	४४	११	११
१०	वीरेन्द्रनगर औद्योगिक क्षेत्र सुर्खेत, भेरी अं.	६	१६३	१६९		५	५
११	धनकुटा औद्योगिक क्षेत्र धनकुटा, कोशी अं.	०		०			
१२	गजेन्द्रनारायण सिंह औद्योगिक राजविराज, सगरमाथा अं.	११	२९	४०		१०	४
	जम्मा:	२०१	१३५२२	१३६८१	९५३	२०६	२०१

स्रोत : औद्योगिक क्षेत्र व्यवस्थापन लिमिटेड ।

तालिका ९.५ (ख) : औद्योगिक क्षेत्रको वर्तमान स्थिति
(आ.व. २०६९/७०)*

सि.नं.	औद्योगिक क्षेत्रको नाम (औ.क्षे.)	स्थापना मिति	औ.क्षे.को कुल क्षेत्रफल (रोपनीमा)	विकास गरी तयार गरेको जमीन (रोपनीमा)	उद्योगहरूलाई भाडामा दिएको जमीन (रोपनीमा)	औ.क्षे.तर्फबाट भएको लगानी (करोडमा)	निजी उद्योगको तर्फबाट भएको लगानी (करोडमा)	संचालनमा आएका उद्योगहरूको संख्या	बन्द उद्योगहरूको संख्या	निर्माणधिन उद्योगहरूको संख्या
१	केन्द्रीय कार्यालय									
२	बालाजु औद्योगिक क्षेत्र काठमाडौं, बागमती अं.	२०१६	६७०	६७०	५४०	६.२२	३१२	९७	८	२६
३	हेटौडा औद्योगिक क्षेत्र मकवानपुर, नारायणी अं.	२०२०	२८२९	२५०६	१९०४	५.३३	५०२	६३	१७	१४
	पाटन औद्योगिक क्षेत्र ललितपुर, बागमती अं.	२०२०	२९३	२९३	२२०	४.०१	१७०	१०२	५	५
५	नेपालगन्ज औद्योगिक क्षेत्र नेपालगन्ज, भेरी अं.	२०३०	२३३	२३३	१८९	१.७५	१९५.२	३०	१	४
६	धरान औद्योगिक क्षेत्र धरान, कोशी अं.	२०२९	२०२	२०२	१३४	१.३	३०	२४	१	९
७	पोखरा औद्योगिक क्षेत्र पोखरा, गण्डकी अं.	२०३१	५०१	५०१	३९७	२.८२	१८३	६१	१०	५
८	बुटवल औद्योगिक क्षेत्र बुटवल, लुम्बिनी अं.	२०३२	४३४	४०६	३४८	२.३	२७०.१	६२	७	२
९	भक्तपुर औद्योगिक क्षेत्र भक्तपुर, बागमती अं.	२०३६	७१	७१	५८	२.२४	५९	३५	२	०
१०	वीरेन्द्रनगर औद्योगिक क्षेत्र सुर्खेत, भेरी अं.	२०३८	९०	९०	६६	१.५४	१.५०	२२	०	६
११	धनकुटा औद्योगिक क्षेत्र धनकुटा, कोशी अं.	२०४१	६३			०.५६				
१२	गजेन्द्रनारायण सिंह औद्योगिक क्षेत्र राजविराज, सगरमाथा अं.	२०४४	२९४	१७१	१७	४.८६	३.५	२	१	१
	जम्मा:		५६८०	५१४३	३,८७३.००	३२.९३	१७२६.३०	४९८	५२	७२

* फाल्गुण मसान्तसम्म

स्रोत : औद्योगिक क्षेत्र व्यवस्थापन लि.

तालिका ९.५ (ख) : औद्योगिक क्षेत्रको वर्तमान स्थिति
(आ.व. २०६९/७०)*

सि.नं.	औद्योगिक क्षेत्रको नाम (औ.क्षे.)	औ.क्ष.का कार्यालय तर्फको रोजगारी	उद्योगहरूले प्रदान गरेको रोजगारी	जम्मा रोजगारी पाउने संख्या	उद्योगहरूको आफ्नै टहराको संख्या	औद्योगिक क्षेत्रको तर्फबाट निर्माण भएको कारखाना भवन	उद्योगहरूलाई भाडामा दिएको टहराहरू
१	केन्द्रीय कार्यालय	३६		३८			
२	बालाजु औद्योगिक क्षेत्र काठमाडौं, बाग्मती अं.	३१	३५०६	३५०६	७३	४६	४६
३	हेटौडा औद्योगिक क्षेत्र मकवानपुर, नारायणी अं.	३६	२४१५	२४५१	३७८	१३	१२
४	पाटन औद्योगिक क्षेत्र ललितपुर, बाग्मती अं.	१८	१५८६	१६०४	१५४	६१	६१
५	नेपालगन्ज औद्योगिक क्षेत्र नेपालगन्ज, भेरी अं.	१२	८६७	८७९	३१	२२	२२
६	धरान औद्योगिक क्षेत्र धरान, कोशी अं.	१३	७०६	७०६	३८	१६	१६
७	पोखरा औद्योगिक क्षेत्र पोखरा, गण्डकी अं.	११	१९४५	१९५६	१४८	१४	१४
८	बुटवल औद्योगिक क्षेत्र बुटवल, लुम्बिनी अं.	१५	१४८०	१४९५	८७	८	८
९	भक्तपुर औद्योगिक क्षेत्र भक्तपुर, बाग्मती अं.	१२	८२५	८३७	४४	११	११
१०	वीरेन्द्रनगर औद्योगिक क्षेत्र सुर्खेत, भेरी अं.	६	१६३	१६९		५	५
११	धनकुटा औद्योगिक क्षेत्र धनकुटा, कोशी अं.						
१२	गजेन्द्रनारायण सिंह औद्योगिक क्षेत्र राजबिराज, सगरमाथा अं.	११	२९	४०		१०	४
	जम्मा:	२०१	१३५२२	१३६८१	९५३	२०६	१९९

* फाल्गुण मसान्तसम्म

स्रोत : औद्योगिक क्षेत्र व्यवस्थापन लि

तालिका ९.६ : पर्यटक संख्या वृद्धिदर तथा बसाइँ अवधि

वर्ष	आर्थिक वर्ष संख्या	हवाई मार्गबाट पर्यटकको आगमन	स्थलमार्गबाट पर्यटकको आगमन (संख्यामा)	प्रति पर्यटकको सरदर बसाइँ अवधि (दिनमा)	पर्यटक संख्याको वार्षिक वृद्धिदर (प्रतिशतमा)
२०५९ पुस	२७५४६६	२१८६६०	५६८०८	७.९२	-२३.७०
२०६० पुस	३३८१३२	२७५४२८	६२७०४	९.६०	२२.७०
२०६१ पुस	३८५२९७	२९७३३५	८७९६२	१३.५१	१३.९०
२०६२ पुस	३७५३९८	२७७३४६	९८०५२	९.१०	-२.६०
२०६३ पुस	३८३९२६	२८३८१९	१००१०७	१०.२०	२.३०
२०६४ पुस	५२६७०५	३६०७१३	१६५९९२	११.९६	३७.२०
२०६५ पुस	५००२७७	३७४६६१	१२५६१६	११.७८	-५.००
२०६६ पुस	५०९७५२	३७९६२२	१३०१३०	११.६०	१.९०
२०६७ पुस	६०२८६७	४४८८००	१५६०६७	१२.६७	१८.२१
२०६८ पुस	७३६२१५	५४५२२१	१९०९९४	१३.१२	२२.१०
२०६९ पुस	८०३०९२	५९८२५८	२०४८३४	१२.८७	९.०८

नोट : स्थलमार्गबाट आएका (कोदारी नाका बाहेक) भारतीय पर्यटकहरुको आगमन संख्या यसमा समावेश छैन ।

स्रोत : संस्कृति, पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रालय ।

तालिका ९.७ : भ्रमणको उद्देश्यअनुसार पर्यटक आगमन संख्या

भ्रमणको उद्देश्य वर्ष	आर्थिक वर्ष	पदयात्रा र पर्वतारोहण	व्यापार	औपचारिक	तीर्थयात्री	सभा / सेमिनार	च्याफटिंग	यात्रा / भ्रमण	अध्ययन / रोजगार	अन्य	नखुलेको	जम्मा
२०५९ पुस	११०१४३	५९२७९	१६६९०	१७७८३	१२३६६	-				५८९०७		२७५४६८
	४०	२१.५०	६.२०	६.५०	४.५०	०.००				२१.३०		१००.००
२०६० पुस	९७९०४	६५७२१	१९३८७	२१९६७	२१३९५					१११७५८		३३८१३२
	२९	१९.४०	५.७०	६.५०	६.३०					३३.१०		१००.००
२०६१ पुस	१६७२६२	६९४४२	१३९४८	१७०८८	४५६६४	-				७१८९३		३८५२९७
	४३	१८.००	३.६०	४.४०	११.९०	०.००				१८.७०		१००.०
२०६२ पुस	१६०२५९	६१४८८	२१९९२	१६८५९	४७६२१	-				६७१७९		३७५३९८
	४३	१६.४०	५.९०	४.५०	१२.७०	०.००				१७.८०		१००.०
२०६३ पुस	१४५८०२	६६९३१	२१०६६	१८०६३	५९२९८	-				७२७६६		३८३९२६
	३८	१७.४०	५.५०	४.७०	१५.४०	-				१९.१०		१००.०
२०६४ पुस	२१७८१५	१०१३२०	२४४८७	२१६७०	५२५९४	८०१९	६५			७८५७९	२२१५६	५२६७०५
	४१	१९.२०	४.६०	४.१०	१०.००	१.५०	०.००			१४.९०	४.२०	१००.०
२०६५ पुस	१४८१८०	१०४८२२	२३०३९	४३०४४	४५०९१	६९३८	२४३			९९३९१	२९५२९	५००२७७
	३०	२१.००	४.६०	८.६०	९.००	१.४०	०.००			१९.९०	५.९०	१००.०
२०६६ पुस	४०९९२	१३२९२९	२२७५८	२४५१८	५१५४२	९९८५	२८५			१८६८४९	४००९८	५०९९५६
	८	२६.१०	४.५०	४.८०	१०.१०	२.००	०.१०			३६.६०	७.९०	१००.०
२०६७ पुस	६३०८२	७०२१८	२१३७७	२६३७४	१०१३३५	९६२७	७३०	२००८५६	५१०१	४६५१९	५७६५१	६०२८६७
	१०	११.६५	३.५५	४.३७	१६.८१	१.६०	०.१२	३३.३०	०.८०	७.७०	९.५६	१००.०
२०६८ पुस	३०२१०	८६२६०	१७८५९	२४०५४	६३७८३	१०८३६	२१८१	३९५५११	५२३५	२९८९५	७०३९१	७३६२१५
	४	११.७२	२.४३	३.२७	८.६६	१.४७	०.३०	५३.७०	०.७०	४.१०	९.५०	१००.०
२०६९ पुस	३२८७४	१०९१९८	२५०५५	३०९२५	१०२४८३	१३७४५	१७५०	३४७७२१	१८९७५	२९६८०	९०६८६	८०३०९२
	४.१	१३.६	३.२	३.९	१२.८	१.७	०.२	४३.३	२.४	३.७	११.३	१००.०

द्रष्टव्य : इटालिक ढाँचामा देखाइएको अंकले प्रतिशत जनाउँछ ।

स्रोत : संस्कृति, पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रालय ।

तालिका ९.८ : प्रमुख मुलुकगत पर्यटक आगमन संख्या

मुलुक	२०५९ पौष	गङ्गातङ्गा ढवङ्गा	२०६१ पौष	२०६२ पौष	२०६३ पौष	२०६४ पौष	२०६५ पौष	२०६६ पौष	२०६७ पौष	२०६८ पौष	२०६९ पौष
अष्ट्रेलिया	७५५९	७९१६	९६७१	७०९३	८२३१	१२३६९	१३८४६	१५४६१	१६२४३	१९९४९	२२२७२
	(२.६)	(२.३)	(२.५)	(१.९)	(२.१)	(२.३)	(२.८)	(३.०)	(२.७)	(२.७)	(२.८)
अष्ट्रिया	३१४०	३०२५	४३४१	३००७	३४७४	४४७३	३५४०	३२४५	३३८९	३८८५	३७०६
	(१.१)	(०.९)	(१.१)	(०.८)	(०.९)	(०.८)	(०.७)	(०.६)	(०.६)	(०.५)	(०.५)
क्यानाडा	३७४७	४१५४	४८२५	४१६८	४७३३	७३९९	८१३२	८९६५	९३२२	१०७०५	१२८८५
	(१.४)	(१.२)	(१.३)	(१.१)	(१.२)	(१.४)	(१.६)	(१.८)	(१.५)	(१.५)	(१.६)
चीन	८७१५	७५६२	१३३२६	२२३७७	१७५३८	२८६१८	३५१६६	३२२७२	४६३६०	६१९१७	७१३८०
	(३.२)	(२.२)	(३.५)	(६.०)	(४.६)	(५.४)	(७.०)	(६.३)	(७.७)	(८.४)	(८.९)
डेनमार्क	२०४०	२१७८	२६३३	१७७०	१९५६	३१५७	३८४७	४४६४	४३५९	५९५५	६८५२
	(०.७)	(०.६)	(०.७)	(०.५)	(०.५)	(०.६)	(०.८)	(०.९)	(०.७)	(०.८)	(०.९)
फ्रान्स	१३३७६	१५८६५	१८९३८	१४१०८	१४८३५	२०२५०	२२४०२	२२१५४	२४५५०	२६१३१	२७६८४
	(४.९)	(४.७)	(४.९)	(३.८)	(३.९)	(३.८)	(४.५)	(४.३)	(४.१)	(३.५)	(३.४)
जर्मन	१५७७४	१४८६६	१६०२५	१४३४५	१४३६१	२१३२३	१८५५२	१९२४६	२२५८३	२६८६६	२९६८२
	(५.७)	(४.४)	(४.२)	(३.८)	(३.७)	(४.०)	(३.७)	(३.८)	(३.७)	(३.६)	(३.७)
भारत	६६७७७	८६३६३	९०३२६	९५६८५	९३७२२	९६०१०	९११७७	९३८८४	१२०८९८	१४७०३७	१६५१३९
	(२४.२)	(२५.५)	(२३.४)	(२५.५)	(२४.४)	(१८.२)	(१८.२)	(१८.४)	(२०.१)	(२०.०)	(२०.६)
इटाली	८०५७	८२४३	१२३७६	८७८५	७७३६	११२४३	७९१४	७९८२	१०२२६	१२२५७	१४१९१
	(२.९)	(२.४)	(३.२)	(२.३)	(२.०)	(२.१)	(१.६)	(१.६)	(१.७)	(१.७)	(१.८)
जापान	२३२२३	२७४१२	२४२३१	१८२३९	२२२४२	२७०५८	२३३८३	२२४४५	२३३३२	२५८५६	२७९९३
	(८.४)	(८.१)	(६.३)	(४.९)	(५.८)	(५.१)	(४.७)	(४.४)	(३.९)	(३.५)	(३.५)
नेदरल्याड	८३०६	८४४३	१११६०	८९४७	७२०७	१०५८९	१०९००	१११४७	१३४७१	१६३४३	१४७२७
	(३.०)	(२.५)	(२.९)	(२.४)	(१.९)	(२.०)	(२.२)	(२.२)	(२.२)	(२.२)	(१.८)
स्पेन	५२६७	८२६५	११७६७	८८९१	१०३७७	१५६७२	१३८५१	१३००६	१३७१२	१५५९३	१४४९०
	(१.९)	(२.४)	(३.१)	(२.४)	(२.७)	(३.०)	(२.८)	(२.६)	(२.३)	(२.१)	(१.८)
स्वीजरल्याड	३३५२	३२४६	३७८८	३१६३	३५५९	५२३८	५१८६	५२८१	५३२०	११७७२	७४९५
	(१.२)	(१.०)	(१.०)	(०.८)	(०.९)	(१.०)	(१.०)	(१.०)	(०.९)	(१.६)	(०.९)
श्रीलंका	९८०५	१३९३०	१६१२४	१८७७०	२७४१३	४९९४७	३७८१७	३६३६२	४५५३१	५९७८५	६२४२०
	(३.६)	(४.१)	(४.२)	(५.०)	(७.१)	(९.५)	(७.६)	(७.१)	(७.६)	(८.१)	(७.८)
अमेरिका	१७५१८	१८८३८	२०६८०	१८५३९	१९८३३	२९७८३	३००७६	३२०४३	३६४२५	४१९७१	४७९१२
	(६.४)	(५.६)	(५.४)	(४.९)	(५.२)	(५.७)	(६.०)	(६.३)	(६.०)	(५.७)	(६.०)
बेलायत	२१००७	२२१०१	२४६६७	२५१५१	२२७०८	३२३६७	३३६५८	३५३८२	३५०९१	३६९८१	४०३६४
	(७.६)	(६.५)	(६.४)	(६.७)	(५.९)	(६.१)	(६.७)	(६.९)	(५.८)	(५.०)	(५.०)
अन्य	६६९२०	९३२८७	११३७४५	१२४७३७	१२०७३२	१७६३१२	१७९८९	१७२८४६	२१४९५०	२७०६३९	२१४६३७
	(२४.३)	(२७.६)	(२९.५)	(३३.२)	(३१.४)	(३३.५)	(३४.४)	(३३.९)	(३५.७)	(३६.८)	(२६.७)
नखुलेका	०	०	०	०	४००५	३५१५	४००७	६०४३	३४६५	४४९०	१९२६३
	(०.०)	(०.०)	(०.०)	(०.०)	(१.०)	(०.७)	(०.८)	(१.२)	(०.६)	(०.६)	(२.४)
जम्मा	२७५४६८	३३८१३२	३८५२९७	३७५३९८	३८३९२६	५२६७०५	५००२७७	५०९९५६	६०२८६७	७३६२१५	८०३०९२
	(१००)	(१००)	(१००)	(१००)	(१०१)	(१००)	(१००)	(१००)	(१००)	(१००)	(१००)

नोट: कोष्ठमा भएको अंकले प्रतिशत जनाउँछ ।

स्रोत : संस्कृति, पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रालय ।

तालिका ९.९ : पर्यटन क्षेत्रबाट आर्जित विदेशी मुद्रा

आर्थिक वर्ष	पर्यटन क्षेत्रबाट आर्जन भएको विदेशी विदेशी मुद्रा (रु. करोडमा)	आर्थिक वर्ष प्राप्त विदेशी मुद्रा आर्जनको अनुपातमा (प्रतिशत)	कुल वस्तु निर्यात तथा सेवाबाट प्राप्त विदेशी मुद्रा आर्जनको अनुपातमा (प्रतिशत)	आर्जित कुल विदेशी मुद्राको अनुपातमा (प्रतिशत)	कुल गार्हस्थ्य उत्पादनको अनुपातमा (प्रतिशत)
२०५८/५९	८६५.४३	१४.९	१०.६	६.१	१.९
२०५९/६०	११७४.७७	२३.१	१५.२	८.२	२.४
२०६०/६१	१८१४.७४	३२.९	२०.३	११.४	३.४
२०६१/६२	१०४६.४०	१७.५	१२.२	६.१	१.८
२०६२/६३	९५५.६०	१५.५	१०.९	४.६	१.५
२०६३/६४	१०१२.५०	१६.१	१०.७	४.५	१.४
२०६४/६५	१८६५.३०	३०.१	१७.९	६.७	२.३
२०६५/६६	२७९६.००	४०.०	२२.८	६.५	२.९
२०६६/६७	२८१३.९०	४४.५	२४.६	८.१	२.४
२०६७/६८	२४६१.१०	३५.८	२०.२	९.०	१.६
२०६८/६९	३०७०.४०	३७.७	२०.०	४.७	१.८
२०६९/७०*	२१४५.४०	३८.२	१८.४	४.८	-

* प्रथम आठ महिना ।

स्रोत : नेपाल राष्ट्र बैंक ।

तालिका ९.१० : होटल र होटल शैया संख्या

वर्ष		तारेस्तरका		तारेदेखि बाहेकका		जम्मा	
		होटल	शैया संख्या	होटल	शैया संख्या	होटल संख्या	शैया संख्या
२०५९	पुस	१०४	१०२८९	८३९	२७३२७	९४३	३७६१६
२०६०	पुस	१०८	१०५३५	८५८	२७७३५	९६६	३८२७०
२०६१	पुस	११०	१०७५	८८६	२८३९२	९९६	३९१०७
२०६२	पुस	११०	१०७५	८९६	२८६६९	१००६	३९३८४
२०६३	पुस	१०५	९७६३	५०२	१४४९७	६०७	२४२६०
२०६४	पुस	१०५	९७६३	५१२	१४८९७	६१७	२४६६०
२०६५	पुस	९६	९३२०	५७३	१६७४३	६६९	२६०६३
२०६६	पुस	९७	९३६९	६४७	१९१२४	७४४	२८४९३
२०६७	पुस	१०३	९१२५	६८६	२०२१७	७८९	२९३४२
२०६८	पुस	१०६	९३२३	७२१	२१४५७	८२७	३०७८०
२०६९	पुस	१०७	९३७१	७४६	२२२८६	८५३	३१६५७

स्रोत : संस्कृति, पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रालय

तालिका ९.११ : पर्वतारोहण दल र संख्या

वर्ष	महिना	आर्थिक वर्ष संख्या	पर्वतारोहीको संख्या	सामयिक रोजगारी	सरकारलाई प्राप्त रोयल्टी रकम (रु. हजारमा)	पर्वतारोहीहरु बाट भएको खर्च (रु. हजारमा)
२०५८	पौष	१३४	९१३	९९२८	१२८१.८५	६०००.००
२०५९	पौष	१५२	१०८०	१४८३८	१८१३.६०	६३००.००
२०६०	पौष	१४०	१०४२	९३६२	१२७०.७२	४९४४.९४
२०६१	पौष	१२८	९४०	६३६	१५६२.४०	४००१.३७
२०६२	पौष	१३३	९८६	४३४४	१४५६.१२	४२३९.८५
२०६३	पौष	१६२	११२८	४८४३	१६९८.३०	९६६६.३७
२०६४	पौष	२०२	-	८०८०	२३९४.२६	-
२०६५	पौष	१६२	१००९	९८७	३५४.२६	-
२०६६	पौष	२३६	१५१९	२५९८	२८४१२३.००	-
२०६७	पौष	२६९	१९४२	२२०२	२१६५६०.००	-
२०६८	पौष	२५९	१९५१	२६१६	२३२५३२.००	-
२०६९	पौष	३००	२५६६	१९३८	३४५१६१.००	-

नोट : २०५८/५९ पौषदेखि ऋतु अनुसार परमिट दिन खारेज गरिएको ।

स्रोत : संस्कृति, पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रालय ।

तालिका ९.१२ : होमस्टे, होटल व्यवस्थापन तथा पर्यटन सम्बन्धी तालीम

क्र.स.	विवरण	२९ वर्ष*	०५९/६०	०६०/६१	०६१/६२	०६२/६३	०६३/६४	०६४/६५	०६५/६६	०६६/६७	०६७/६८	०६८/६९	०६९/७०**	कूल जम्मा
१	मास्टर अफ हस्पिटालिटी म्यानेजमेन्ट	०	०	०	०	०	०	०	०	०	४०	२८	०	६८
२	व्याचलर इन होटल म्यानेजमेन्ट	१००	३४	३६	३७	७२	७७	७८	८०	८०	८०	१२०	१२१	९१५
३	व्याचलर इन ट्राभल एण्ड टुरिजम	०	०	२२	२७	२३	२४	३०	७९	८०	८१	८०	८०	५२६
४	खाना सामान तयार र नियन्त्रण	९२८	८९	४४	७३	६६	१६३	८०	१४४	१०१	६७	३७	०	१७९२
५	खाद्यान्नका पेय सेवा	१३१५	३२	१९	६०	२७	३२	३४	६०	२१	२४	१०	०	१६३४
६	हाउस किपिङ्ग	९८२	४४	९९	१८	२३	२९	२५	२१	१७	२१	०	०	१२७९
७	फ्रन्ट अफिस	११२८	०	३१	३५	१८	२५	३२	२४	१८	२७	०	०	१३३८
८	बेकरी/इण्डियन स्वीट्स	८२	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	८२
९	होटल मेन्टिनेन्स तालीम	२४३	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	२४३
१०	होटलको हिसाब किताब राख्ने	४२	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	४२
११	पर्यटक पथ प्रदर्शक	१७९२	६९	६६	७४	५४	७२	८०	१३६	२०५	१८१	०	०	२७२९
१२	विभिन्न क्षेत्रको लोकल गाईड	२२३	०	६२	०	०	३०	०	०	६८	११३	३५	०	५३१
१३	एकोमोडेशन अपरेसन	३३	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	३३
१४	ट्राभल एजेन्सी एण्ड टिकेटिङ्ग	७०३	०	०	०	०	७२	०	०	०	०	०	०	७७५
१५	पदयात्रीको लागि कू र बेटर	४६२	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	४६२
१६	पदयात्री पथ प्रदर्शक	३००९	२९७	४०५	५९२	३३२	३६२	४२०	५१२	६७३	९५३	६९८	०	८२५३
१७	पद यात्रा तथा भ्रमण नाईके	३०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	९६४	९९४
१८	जल यात्रा पथ प्रदर्शक	२६४	५१	०	०	०	०	०	६८	७७	७२	०	०	५३२
१९	पर्यटन सम्बन्धी सेवाकालीन /सेमिनार /उच्चस्तर/जनसम्पर्क तथा हस्पिटालिटी तालीम	१०३०	२१	२१७	२२९	२२९	३७६	४११	२८१	२५२	२८६	३१५	३४	३६८१
२०	स्थलगत घुम्ती तालीम	४४०७	१४९	४६७	२३१	९८	५९	३१७	१४४	२४९	१२९	०	०	६२५०
२१	होम स्टे म्यानेजमेन्ट तालीम	०	०	०	०	०	०	०	०	१०८	१४२	३७७	०	६२७
२२	इन्टरनेशनल फ्रेट फरवार्डींग कार्गो	९३	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	९३
२३	टुरिष्ट गाईड रिफ्रेसर कोर्ष	७६	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	१२६	२०२
२४	स्कील टेष्ट प्रोग्राम	३५८	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	३५८
२५	एग्री टुरिजम	०	०	०	०	०	०	०	२६	५८	०	०	०	८४
	जम्मा	१७३००	७८६	१४६८	१३७६	९४२	१३२१	१५०७	१५७५	२००७	२२१६	१७००	१३२५	३३५२३

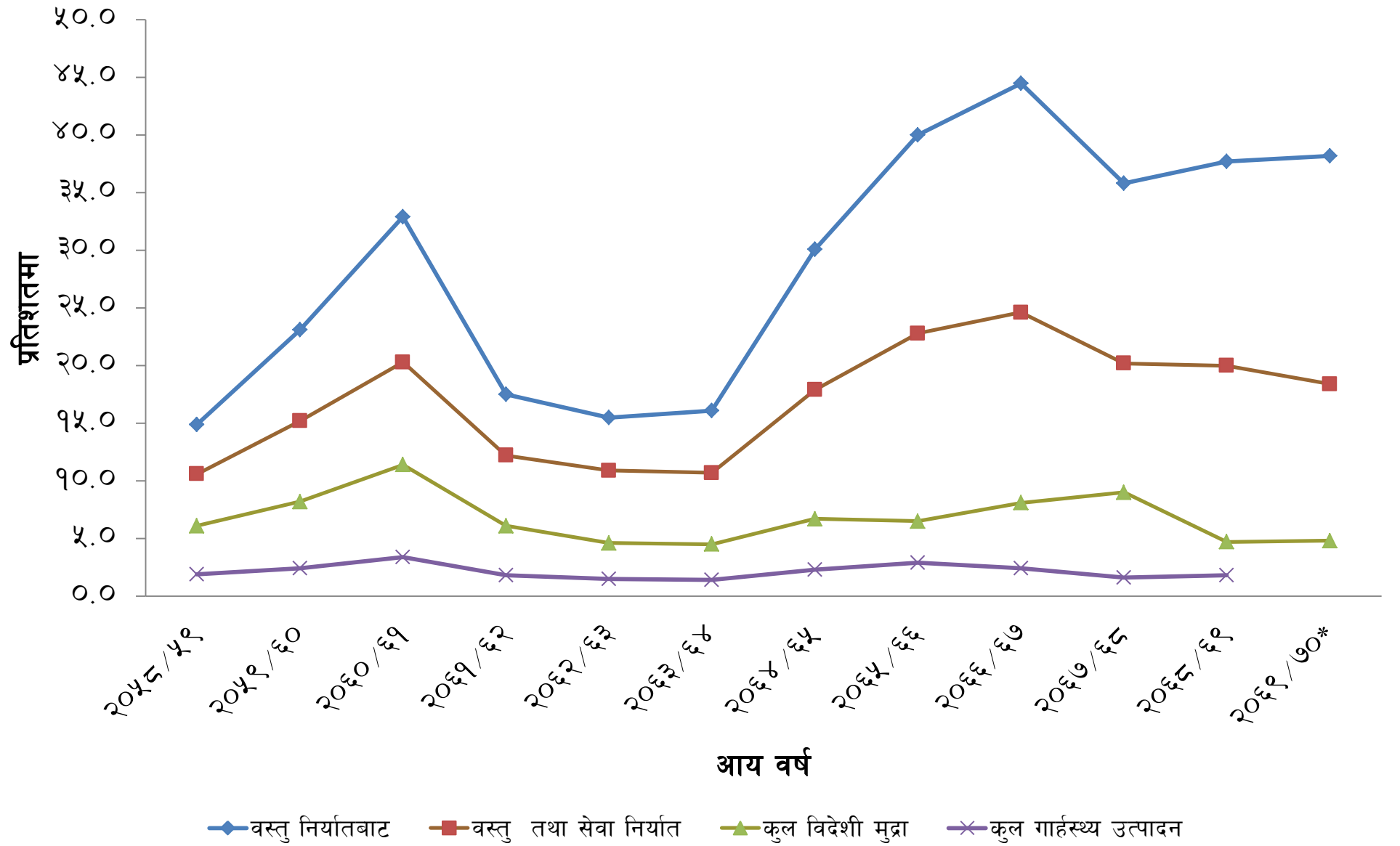
नोट :

१ * आ.व.०२९/३० देखि ०५८/५९ सम्मको जम्मा ।

२ ** चालु आर्थिक वर्षको प्रथम आठ महिनाको प्रगति ।

स्रोत : नेपाल पर्यटन तथा होटल व्यवस्थापन प्रतिष्ठान ।

चार्ट ९ (क) पर्यटन क्षेत्रबाट आर्जित विदेशी मुद्रा

तालिका ९.९ : पर्यटन क्षेत्रबाट आर्जित विदेशी मुद्रा

	वस्तु निर्यातबाट	वस्तु तथा सेवा निर्यात	कुल विदेशी मुद्रा	कुल गार्हस्थ्य उत्पादन
२०५८/५९	१४.९	१०.६	६.१	१.९
२०५९/६०	२३.१	१५.२	८.२	२.४
२०६०/६१	३२.९	२०.३	११.४	३.४
२०६१/६२	१७.५	१२.२	६.१	१.८
२०६२/६३	१५.५	१०.९	४.६	१.५
२०६३/६४	१६.१	१०.७	४.५	१.४
२०६४/६५	३०.१	१७.९	६.७	२.३
२०६५/६६	४०.०	२२.८	६.५	२.९
२०६६/६७	४४.५	२४.६	८.१	२.४
२०६७/६८	३५.८	२०.२	९.०	१.६
२०६८/६९	३७.७	२०.०	४.७	१.८
२०६९/७०*	३८.२	१८.४	४.८	

तालिका १०.१ : ऊर्जा खपतको स्थिति

हजार टन तेल शक्ति बराबरको

ऊर्जा श्रोत	२०५९/६०	२०६०/६१	२०६१/६२	२०६२/६३	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०*
परम्परागत:	७२४०	७३९७	७५५६	७६९८	७८५४	८०१५	८१८५	८३४२	८५००	८७११	५६८०
दाउरा	६४५१	६५९१	६७३२	६८६२	६९९९	७१४९	७३०१	७४६७	७६०६	७७६७	५०७४
कृषिजन्य अवशेष	३१२	३१९	३२७	३२९	३३७	३३७	३४४	३२४	३३१	३६९	२३१
गोबर, गुंइठा	४७७	४८७	४९७	५०७	५१८	५२९	५४०	५५१	५६३	५७५	३७५
व्यापारिक:	१०१५	१०५९	१०१४	१०९३	१०३१	१०३८	११३९	१४६४	१५८०	१४३६	८६६
कोइला	१३४	१७१	१५२	२४३	१४४	१९३	१८२	२८६	२९३	३४८	१९६
पेट्रोलियम पदार्थ	७५३	७४७	७०५	६८६	७०९	६५५	७७५	९६५	१०५८	१०८८	६७०
विद्युत	१२८	१४१	१५७	१६४	१७८	१९०	१८२	२१३	२२९		
नवीकरणीय	३९	४५	४६	५३	५९	५९	६४	७०	७५	८२	५१
जम्मा	८२९४	८५०१	८६१६	८८४४	८९४४	९११२	९३८८	९८७६	१०१५५	१०२२९	६५९७

* आठ महिनाको अनुमानित,

दृष्टव्य :

१. ऊर्जा खपतको स्थितिलाई कोइला शक्तिको सट्टामा तेल शक्ति बराबरको इकाईमा प्रस्तुत गरिएको छ। यसो गर्दा १ टन तेल शक्ति बराबर १.४५४२८८ टन कोइला शक्ति मानिएको छ।
२. विगतमा ऊर्जा तथ्याङ्क पेश गर्दा नवीकरणीय ऊर्जा स्रोतहरूको विस्तृत विवरणहरू उल्लेख नगरिएकोमा हाल सो सम्बन्धी तथ्याङ्कको विवरण संलग्न गरिएको।
३. ऊर्जा तथ्याङ्क अद्यावधिक गर्ने क्रममा विभिन्न अध्ययनहरूले देखाए अनुसार नयाँ अनुमानहरू समावेश गरी ऊर्जा तथ्याङ्क तयार गरिने भएकोले पुरानो तथ्याङ्कसंग केही फरक पर्न सक्छ।

स्रोत : जल तथा शक्ति आयोगको सचिवालय

तालिका १०.२ : विद्युत उत्पादन तथा खपतको स्थिति

दश लाख किलो वाट घण्टामा

उत्पादन तथा खपत	गार्हस्थ	औद्योगिक	व्यापारिक	निर्यात	अन्य	जम्मा	विद्युत हास	उत्पादन र आयात	उच्चतम भार (मे.वा.)	आदान प्रदान सम्झौता अन्तर्गत	
										आयात	निर्यात
२०५९/६०	६१७.१०	६२९.५०	९२.७०	१९२.२०	१७०.१०	१७०१.६०	५५९.५०	२२६१.१३	४७०.००	१४९.९०	१९२.२०
२०६०/६१	६७६.४०	६८९.८०	१०८.१०	१४१.२०	१९६.७०	१८१२.२०	५६९.३०	२३८१.५०	५१५.२०	१८५.६०	१४१.२०
२०६१/६२	७५८.२०	७६४.००	१०९.३०	११०.७०	२२२.२०	१९६४.४०	६७८.४०	२६४२.८०	५५७.५०	२४१.४०	११०.७०
२०६२/६३	८०५.७०	७८५.६०	१२०.३०	९६.६०	२२४.४०	२०३२.६०	७४८.३०	२७८०.९०	६०३.२८	२६६.२२	९६.६०
२०६३/६४	८९३.३०	८४९.१०	१४१.७०	७६.९०	२९२.१०	२२५३.१०	७९८.७०	३०५१.८०	६४८.४०	३२८.८०	७६.९०
२०६४/६५	९३१.३५	९०१.०९	१५४.४०	६०.३८	२६३.४०	२३१०.६२	८७५.६३	३१८५.९५	७२१.७३	४२५.२२	६०.१०
२०६५/६६	९०८.६७	८४५.६८	१४६.२९	४६.३८	२५७.५७	२२०४.५९	९२६.२०	३१३०.७९	८१२.५०	३५६.४६	४६.३८
२०६६/६७	११०९.२९	१००८.३७	१९३.१२	७४.४८	२९२.५७	२६७७.८३	१०११.४४	३६८९.२७	८८५.२८	६१२.५८	७४.४८
२०६७/६८	११४३.१८	१०१२.८७	२०४.९२	३१.१०	२९४.९२	२६८६.९९	१०७१.३८	३७५८.३७	९४६.१०	६९४.०५	३१.११
२०६८/६९	१३११.०७	११९२.०६	२२७.०६	५०.००	३८४.५०	३१६४.६९	९५३.७१	४११९.०३	९४७.००	८००.००	५०.००
२०६९/७०*	१४१४.१०	११८६.१६	२५४.१७	१५.००	३५२.४७	३२२१.९०	१०८५.०७	४३४०.३०	११०८.००	८६२.००	१५.००

* माघ मसान्तसम्मको अनुमानित

स्रोत : नेपाल विद्युत प्राधिकरण

तालिका १०.३ : पेट्रोलियम पदार्थको खपत विवरण

किलो लिटरमा

विवरण	आर्थिक वर्ष										आठ महिना	
	२०५९/६०	२०६०/६१	२०६१/६२	२०६२/६३	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६८/६९	२०६९/७०#
पेट्रोल	६७४५७	६७५८६	७५९८९	८०९८९	१०१९११	१००८४२	१२४१६९	१६२२७४	१८७६४०	१९९७४८	१३०४४१	१४१३३२
डिजेल	२९९९७३	२९९७३०	३१५३६८	२९४३२९	३०६६८७	३०२७०६	४६६४६८	६१२५०५	६५५१२७	६४८५१३	४११८७८	४४३८००
मट्टितेल	३४८६८३	३१०८२६	२३९३२८	२२६६३७	१९७८४९	१५५२१५	७००८९	५५७८८	४९४९४	४१८०८	२८५९१	१७३७०
लाइट डिजेल आयल (LDO)	६१०	५७७	१००	२९०	-	-	-	-	-	-	-	-
फर्नेस आयल (FO)	१४५०२	१२६५३	२६३९	३६९५	४५५७	-	-	-	-	४३५	-	-
हवाई इन्धन (ATF)	५२८३९	६४०४१	६६८२५	६४३३५	६३७७७	६८९३८	६८९६५	८२६३१	१०१३१४	१०९८०८	७४९६६	७८०३८
एल.पी.ग्यास (मे.टनमा)	५६०७९	६६१४२	७७५९४	८१००५	९३५६२	९६८३७	११५८१३	१४११७१	१५९२८६	१८१४४६	११३६९३	१३३२७१
मिनेरल टरपेन्टाइन आयल (MTO)												
अन्य												
जम्मा	८४०,१४३	८२१,५५५	७७७,८४३	७५१,२८०	७६८,३४३	७२४,५३८	८४५,५०४	१,०५४,३६९	१,१५२,८६१	१,१८१,७५८	७५९,५६९	८,१३,८११
मूल्य (रु. करोडमा)	१९३३.००	२२६०.००	२६८५.००	३२४४.९६	-			-	-	-	-	-
वस्तुगत निर्यातको तुलनामा												
पेट्रोलियम पदार्थको आयात (प्रतिशतमा)	३८.७१	४१.९२	४५.७४	५३.८७	-			-	-	-	-	-

अपरिष्कृत

स्रोत : नेपाल आयल निगम

तालिका ११.१ : सडक सुविधाको विस्तार

विवरण	आर्थिक वर्ष										
	२०५९/६०	२०६०/६१	२०६१/६२	२०६२/६३	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०*
कालोपत्रे	४,८११	४,८७१	४,९११	५,०४८	५,४०२	५,८४५	६,०९४	६,६६९	९,९०२	१०,१९२	१०३२०
खण्डास्मित	४,५९५	४,६९७	४,७०७	४,७२७	४,५२९	४,७११	४,७७२	५,००७	५,६७०	५,७८७	५,८२८
कच्ची सडक	७,५४१	७,६१४	७,६६१	७,६५८	७,८५१	८,५९१	८,८९२	९,४१७	७,६३७	८,४१०	८४३५
जम्मा	१६,९४७	१७,१८२	१७,२७९	१७,४३३	१७,७८२	१९,१४७	१९,७५८	२१,०९३	२३,२०९	२४,३८९	२४,५८३

* प्रथम आठ महिनासम्मको

स्रोत : सडक विभाग

तालिका ११.२ : थप सवारी साधन संख्या

विवरण	आर्थि वर्ष										
	२०५९/६०	२०६०/६१	२०६१/६२	२०६२/६३	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०*
बस/मिनी बस	७३०	९६९	१०३८	२१९०	१४५९	१२३१	२४३६	४९३८	२९८०	३२५५	२९७३
ट्रक/टयाङ्कर	१२१२	१४७७	१५९२	२२६३	१७३०	२१०४	३६४३	५५२४	९१६९	१३३३	२२३४
जीप/कार	२९०६	७०७९	४७८१	५११४	३०१५	३१२७	६८५७	१३२६८	८५१०	८७११	६२७९

* प्रथम आठ महिनाको

स्रोत : यातायात व्यवस्था विभाग

तालिका ११.३ : यातायात सुविधाको विस्तार तथा सामान ढुवानी परिमाण

यातायातको किसिम		एकाइ	आर्थिक वर्ष										
			२०५९/६०	२०६०/६१	२०६१/६२	२०६२/६३	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०*
१	हवाई मार्ग +												
क)	आन्तरिक यात्रु	हजारमा	१२०९	१४३४	२२८६	२२९९	९३२८	८७४	१३७७	१५५४	१५८३	१५७५	११३४
ख)	बाह्य यात्रु	हजारमा	८८८	११२८	११२२	१३२८	१७१८	१५४७	२०२७	२४३६	२७००	२९२५	२२४५
ग)	आन्तरिक सामान ढुवानी	मे.ट.मा	५०६७	५४८	२२७	१७५३६	४०११	३५७०	४३८४	३६९३	४३९९	३४१५	२५०५
घ)	बाह्य सामान ढुवानी	मे.ट.मा	१४३११	१५१०	६२०	१२३००	१३५६५	१४०५९	१५३३	१४०२२	१३४८३	१३९७७	७०००
२)	प्राप्त सडक सुविधा	कि.मि.	१६०१८	१६०४२	१७२७९	१७४३३	१९१४७	१७९८२	१९७५८	२१४५५	२३४५४	२४३८९	२४५८३

+ हवाई मार्गको हकमा आर्थिक वर्ष २०५९/६० देखिको तथ्यांक जुलाईदेखि जुनसम्मको रहेको

स्रोत : सडक विभाग र नेपाल नागरिक उड्डयन प्राधिकरण

तालिका ११.४ : टेलिफोन सेवा विस्तार

क्र.सं.	शीर्षक	आर्थिक वर्ष										
		२०५९	२०६०	२०६१	२०६२	२०६३	२०६४	२०६५	२०६६	२०६७#	२०६८	२०६९*
क.	नगर क्षेत्र संख्या	५८	५८	५८	५८	५८	५८	५८	५८	५८	५८	५८
ख.	टेलिफोन लाईन बितरण संख्या	३२७६७३	३७१८१६	४०८४१७	४३३६३१	४८५९९७	५२८३९०	५२८३९०	८१२१३९	६०८९७९	६३३२५८	६३५९४१
३.	डिजिटल स्वचालित											
	क) नगर क्षेत्र संख्या	५८	५८	५८	५८	५८	५८	५८	५८	५८	५८	५८
	ख) टेलिफोन लाइन बितरण संख्या	३२७६७३	३७१८१६	४०८४१७	४३३६३१	४८५९९७	५२८३९०	५२८३९०	८१२१३९	६०८९७९	६३३२५८	६३५९४१

* प्रथम आठ महिना # संसोधित

स्रोत : नेपाल दूरसंचार कम्पनी लि.

तालिका १३.१ : प्राथमिक, निम्न माध्यमिक र माध्यमिक विद्यालय तथा विद्यार्थीहरूको संख्या

विद्यार्थी संख्या हजारमा

वर्ष		प्राथमिक		निम्न माध्यमिक		माध्यमिक	
		विद्यालय	विद्यार्थी	विद्यालय	विद्यार्थी	विद्यालय	विद्यार्थी
२०६०	आश्विन	२७२६८	४०२५	८२४९	१२१०	४७४१	५११
२०६१	शैक्षिक सत्र	२४७४६	४०३०	७४३६	१४४५	४५४७	५८८
२०६२	शैक्षिक सत्र	२७५२५	४५०२	८४७१	१३७५	५०३९	५८७
२०६३	शैक्षिक सत्र	२७९०१	४५१५	८८८०	१३०१	५३२९	६७९
२०६४	शैक्षिक सत्र	२९२२०	४४१९	९७३९	१४४४	५८९४	६७१
२०६५	शैक्षिक सत्र	३०९२४	४७८२	१०६३६	१४६७	६५१६	७१५
२०६६	शैक्षिक सत्र	३१६५५	४९०१	११३४१	१६०४	६९२८	७९०
२०६७	शैक्षिक सत्र	३२६८४	४९५२	११९३९	१७००	७५५९	८१२
२०६८	शैक्षिक सत्र	३३८८१	४७८३	१३७९१	१८१३	८२३३	८४९
२०६९*	शैक्षिक सत्र	३४२९८	४५७७	१४४४७	१८२३	८४१६	८७८

* Flash 1 तथ्याङ्क २०६९

स्रोत : शिक्षा मन्त्रालय

तालिका १३.२ : प्राथमिक, निम्न माध्यमिक र माध्यमिक शिक्षक संख्या

वर्ष	प्राथमिक		निम्न माध्यमिक		माध्यमिक		कुल जम्मा	
	जम्मा	तालीम प्राप्त	जम्मा	तालीम प्राप्त	जम्मा	तालीम प्राप्त	जम्मा	तालीम प्राप्त
२०६० आश्विन	११२३६०	१९५३५	२९८९५	७९७९	२३२९७	९२८६	१६५५५२	३६८००
२०६१ शैक्षिक सत्र	१०१४८३	३०९६७	२५९६२	७८१८	२०२३२	९७२७	१४७६७७	४८५१२
२०६२ शैक्षिक सत्र	९१६७९	३४८५७	२२८१७	७८१३	१६१३०	९६३५	१३०६२६	५२३०५
२०६३ शैक्षिक सत्र	९५५०३	५७१९१	२६७१६	१२३९८	१९३८६	१२९०९	१४१६०५	८२४९८
२०६४ शैक्षिक सत्र	११६८४६	७७६३०	२७९०३	१४६०६	२०६७४	१४४७८	१६५४२३	१०६७१४
२०६५ शैक्षिक सत्र	१४३५७४	९६२९८	३७०६८	२००३५	२६९२५	१९२०२	२०७५६७	१३५५३५
२०६६ शैक्षिक सत्र	१५३५३६	११३०९६	४०२५९	२३०२१	२९१०९	२३१९३	२२२९०४	१५९३१०
२०६७ शैक्षिक सत्र	१६७२१२	१३४९९१	४६०३२	२९२६५	३३८३५	२८७८०	२४७०८३	१९३०३६
२०६८ शैक्षिक सत्र	१७३७१४	१६०७८८	४८८४८	३७७४५	३५६७५	३०७३७	२५८२३७	२२९४७०
२०६९* शैक्षिक सत्र	१७८५३४	१६६७६५	५०३८९	४००१३	५११३१	३२२८६	२८००५४	२३९०६४

* Flash 1 तथ्याङ्क २०६९,

स्रोत : शिक्षा मन्त्रालय

तालिका १३.३ (क) : सरकारी तथा निजीस्तरमा सञ्चालित विद्यालय, विद्यार्थी तथा शिक्षकहरूको विकास क्षेत्र अनुसार प्राथमिक (१-५) तहको संख्या

विकास क्षेत्र अनुसार विद्यालय प्रकार	आ.व. २०६५			आ.व. २०६६			आ.व. २०६७			आ.व. २०६८			आ.व. २०६९		
	विद्यालय	विद्यार्थी	शिक्षक	विद्यालय	विद्यार्थी	शिक्षक	विद्यालय	विद्यार्थी	शिक्षक	विद्यालय	विद्यार्थी	शिक्षक	विद्यालय	विद्यार्थी	शिक्षक
नेपाल	३०९२४	४७८२३१३	१४३५७४	३१६५५	४९००६६३	१५३५३६	३२६८४	४९५१९५६	१६७२१६	३३८८१	४७८२८८५	१७३७१४	३४२९८	४५७६६९३	१७८५३४
कूल सरकारी स्तर	२३५५४	३९६७४९८	९८९६९	२२९५१	३८३१६८८	१०२३५०	२३१६५	३८१८६२५	१०२३५०	२४०६७	३५८०३९८	१०२३५०	२४४३४	३४०९९९८	१०१९५०
कूल सामुदायिक स्तर	३३६७	३२१०१९	९४८४	४०६७	४४४३२२	१४१२१	४६८३	५४४८१८	२४२०१	४८३१	५३१२८१	२९३२१	४६७२	४७५४५१	३०४२९
कूल निजीस्तर	४००३	४९३७९६	३५१२१	४६३७	६४४६५३	३७०६५	४८३६	५८८५१३	४०६६५	४९८३	६७२०६	४२०४३	५१९२	६९१२४४	४६१५५
पूर्वाञ्चल क्षेत्र	६६२२	१०३८५६३	२९०२६	६६२२	१०५८४०२	३०३५७	७०५६	१००६२६०	३५००२	७२९१	९९६७७७	३६१६२	७३६१	८९२१९४	३६९६६
क. सरकारी स्तर	५२७३	९०३१३४	२२९३९	५१४८	८९१९०९	२३६२७	५२२५	८४९४५८	२३६२७	५४६१	८०७३७४	२३६२७	५४६६	६९८०३६	२३६२७
ख. सामुदायिक स्तर	६०९	५४४६६	११८८	६८२	६३३९७	१६१९	९०८	८११८८	४६८३	८७२	८३१७३	५५७५	८७५	७१७०२	५१७६
ग. निजीस्तर	७४०	८०९६३	४८९९	७९२	१०३०९६	५१११	९२३	७५६१४	६६९२	९५८	१०६२३०	६९६०	१०२०	१२२४५६	८१६३
मध्यमाञ्चल	९१८४	१५२७७६०	४६६८८	९३३३	१५७८२२४	४८३१९	९४७८	१६५६८७६	५१८६०	१००२७	१६४१००५	५३०८१	१००७७	१६१४५१८	५३८३१
क. सरकारी स्तर	६६०५	१२२४७३०	२८०२८	६१२३	११६४१०२	२९३६९	६१४९	१२०५४३४	२९३६९	६४८३	११६४२०४	२९३६९	६६६४	११६४४७०	२९३६९
ख. सामुदायिक स्तर	७९९	७७५२०	३०११	११२४	१२०३२६	३२७१	१२३४	१८५०३२	६१४८	१४२९	१८२६४६	७२८६	१२९२	१५६८३३	७२५३
ग. निजीस्तर	१७८०	२२५५१०	१५६४९	२०८६	२९४३९६	१५६७९	२०९५	२६६३१०	१६३४३	२११५	२९४१५५	१६४२६	२१२१	२९३२१५	१७२०९
पश्चिमाञ्चल	७१०२	९११०९५	३३६३२	७२७५	९२९७१७	३७८४४	७३६६	९०९६९२	३९६८५	७५३०	८४४१६६	४२३५४	७५५०	८०३७०५	४५९००
क. सरकारी स्तर	५७४०	७५४०८३	२३८५१	५७३८	७२४५९८	२३८९६	५७७३	७०२११९	२३८९६	५८९५	६२८३१६	२३८९६	५८६७	५८२९८७	२३४९६
ख. सामुदायिक स्तर	४६८	३४४४१	१८३५	५१०	४४३८८	४७५६	५२१	४५३८९	५५१४	५०४	३५२१०	७२७०	५३०	३६८३७	७३५८
ग. निजीस्तर	८९४	१२२५७१	७९४६	१०२७	१६०७३१	९१९२	१०७२	१६२२८४	१०२७५	११३१	१८०६४०	१११८८	११५३	१८३८८१	१४२३६
मध्यपश्चिमाञ्चल	४६०५	७६४३७१	१८५४९	४९१२	८०५२८९	२०३५२	५०६७	८०४३०१	२२२१७	५२५२	७७८५४९	२३१३७	५३५०	७५०३९६	२३६६७
क. सरकारी स्तर	३५१९	६४९८३०	१४१४८	३५४४	६४१४७३	१४९२३	३५५६	६२५१३२	१४९२३	३६८१	५८७७२८	१४९२३	३७७५	५७०८९९	१४९२३
ख. सामुदायिक स्तर	८०६	७७८६६	१४१६	९४५	१०३९१८	२०४४	१०८६	१२४७७७	३६३८	११२९	१२७९३४	४४६३	११०८	११६३७१	५२२८
ग. निजीस्तर	२८०	३६६७५	२९८५	४२३	५९८९८	३३८५	४२५	५४३९२	३६५६	४४२	६२८९७	३७५१	४६७	६३१२६	३५१६
सुदुरपश्चिमाञ्चल	३४११	५४०५२४	१५६७९	३५१३	५२८४३१	१६६६४	३७१७	५७४७२७	१८४५२	३७८१	५२२३७८	१८९८०	३९६०	५१५८८०	१८९८०
क. सरकारी स्तर	२४१७	४३५७२१	१०००३	२३९८	४०९६०६	१०५३५	२४६२	४३६३८२	१०५३५	२५४७	३९२७७६	१०५३५	२६६२	३९३६०६	१०५३५
ख. सामुदायिक स्तर	६८५	७६७२६	२०३४	८०६	९२२९३	२४३१	९३४	१०८४३२	४२१८	८९७	१०२३१८	४७२७	८६७	९३७०८	५४१४
ग. निजीस्तर	३०९	२८०७७	३६४२	३०९	२६५३२	३६९८	३२१	२९९१३	३६९९	३३७	२७२८४	३७१८	४३१	२८५६६	३०३१
स्रोत : शिक्ष मन्त्रालय															

तालिका: १३.३ (ख) सरकारी तथा निजीस्तरमा सञ्चालित विद्यालय, विद्यार्थी तथा शिक्षकहरूको विकास क्षेत्र अनुसार निम्नमाध्यमिक (६-८) तहको संख्या

विकास क्षेत्र अनुसार विद्यालय प्रकार	आ.व. २०६३			आ.व. २०६६			आ.व. २०६७			आ.व. २०६८			आ.व. २०६९		
	विद्यालय	विद्यार्थी	शिक्षक	विद्यालय	विद्यार्थी	शिक्षक	विद्यालय	विद्यार्थी	शिक्षक	विद्यालय	विद्यार्थी	शिक्षक	विद्यालय	विद्यार्थी	शिक्षक
नेपाल	८८८०	१३०११३४	२४८९१	११३४१	१६०४४२२	४०२५९	११९३९	१६९९९२७	४६०३२	१३७९१	१८१२६८०	४८८४८	१४४४७	१८२३१९२	५०३८९
कूल सरकारी स्तर	४८३३	९५१५८७	१६२०४	५१७१	१०३०८२६	२३७५१	५३५७	१११५४७३	२५७७२	६४४२	११७६२३०	२५७७२	६७९७	११५८२३८	२५७७२
कूल सामुदायिक स्तर	१८५७	१८३४५०	-	३२७८	३३५५२२	४३३५	३५०४	३५३६६०	६६६६	४०३२	३७०४१७	८६२८	४०५३	३७८९२९	९४९६
कूल निजीस्तर	२१९०	१६६०९७	८६८७	२८९२	२३८०७४	१२१७३	३०७८	२३०७९४	१३५९४	३३१७	२६६०३३	१४४४८	३५९७	२८६०२५	१५१२१
पूर्वाञ्चल क्षेत्र	१८९८	३१२४९१	४९६०	२१९६	३५८४०४	७५२७	२४१८	३७७९२५	९०६८	२८५५	४०१६०४	९६९४	२९७४	३८४०७१	१००००
क. सरकारी स्तर	११८७	२४९०३१	४१०७	११४३	२५७३३८	५७४७	१२०२	२७६१६३	६१३८	१४६३	२८६८२६	६१३८	१४९५	२६१४३०	६१३८
ख. सामुदायिक स्तर	३५१	३५९४५	-	६५८	६८८४९	५८७	७३२	७५०२४	१३१७	८५१	७९०००	१७०६	८७७	७९७९०	१८१८
ग. निजीस्तर	३६०	२७५१५	८५३	३९५	३२२१७	११९३	४८४	२६७३८	१६१३	५४१	३५७७८	१८५०	६०२	४२८५१	२०४४
मध्यमाञ्चल	३००९	३८१७६४	९४५९	३८०२	५०२२४१	१५३८६	३८६८	५२२२४६	१६९५३	४३६७	५६१११९	१७५३७	४५७५	५७३३८८	१७७६८
क. सरकारी स्तर	१३४४	२५४३३९	४५९७	१५३३	२९८६४६	६३४१	१५४९	३१८२८१	७३६०	१८३९	३३९२४७	७३६०	१९६५	३४१९७३	७३६०
ख. सामुदायिक स्तर	५१५	४५९३२	-	७७४	७८६५४	१५९९	७८५	८२३४५	१६५८	९२६	८७२८६	२०६३	९१५	८९०३२	२२१५
ग. निजीस्तर	११५०	८१४९३	४८६२	१४९५	१२४९४१	७४४६	१५३४	१२१६२०	७९३५	१६०२	१३४५८६	८११४	१६९५	१४२३८३	८१९३
पश्चिमाञ्चल	२०८०	३१७१३२	६००१	२४८८	३४४६४७	९३६१	२५६१	३५४५४५	१०४२२	३०१०	३६१३८४	११५३०	३१०९	३६५५९९	१२००४
क. सरकारी स्तर	११७६	२२८६५३	४०९८	१२६९	२२८८६१	५७२९	१२७५	२३५२७०	६०६६	१५५४	२२८१३५	६०६६	१५६७	२२४६१०	६०६६
ख. सामुदायिक स्तर	४३१	४५९०२	-	५९९	५८३६३	९८७	६०३	५९५८१	१४४५	६७९	६२५६०	२००६	७१८	६३३११	२०५४
ग. निजीस्तर	४७३	४२५७७	१९०३	६२०	५७४२३	२६४५	६८३	५९६९४	२९११	७७७	७०६८९	३४५८	८२४	७७६७८	३८८४
मध्यपश्चिमाञ्चल	१००८	१६८२५६	२५७५	१५५६	२४१३५५	४४१४	१६६२	२६३७३४	५१४९	१९४६	२९६५८१	५३४८	२०४५	२९७३२८	५६९५
क. सरकारी स्तर	६४०	१३६६१०	१९६३	६३७	१५०५५०	३१४१	६६८	१७२०३५	३४१५	८४२	२००४२०	३४१५	९४३	२००१७०	३४१५
ख. सामुदायिक स्तर	२५७	२४२७१	-	६८०	७४८८७	६४०	७६१	७५९७६	९००	८७०	७९०१५	१२०१	८५१	८२१७६	१५२५
ग. निजीस्तर	१११	७३७५	६१२	२३९	१५९१८	६३३	२३३	१५७२३	८३४	२३४	१७४६	७३२	२५१	१४९८२	७५५
सुदुरपश्चिमाञ्चल	८८५	१२१४९१	१८९६	१२९९	१५७७७५	३५७१	१४३०	१८१४७७	४४४०	१६१३	१९१९९२	४७३९	१७४४	२०२८०६	४९२२
क. सरकारी स्तर	४८६	८२९५४	१४३९	५८९	९५४३१	२७९३	६६३	११३७२४	२७९३	७४४	१२१६०२	२७९३	८२७	१३००५५	२७९३
ख. सामुदायिक स्तर	३०३	३१४००	-	५६७	५४७६९	५२२	६२३	६०७३४	१३४६	७०६	६२५५६	१६५२	६९२	६४६२०	१८८४
ग. निजीस्तर	९६	७३७	४५७	१४३	७५७५	२५६	१४४	७०१९	३०१	१६३	७८३४	२९४	२२५	८१३१	२४५

तालिका: १३.३ (ग) सरकारी तथा निजीस्तरमा सञ्चालित विद्यालय, विद्यार्थी तथा शिक्षकहरूको विकास क्षेत्र अनुसार माध्यमिक (९-१०) तहको संख्या

विकास क्षेत्र अनुसार विद्यालय प्रकार	आ.व. २०६५			आ.व. २०६६			आ.व. २०६७			आ.व. २०६८			आ.व. २०६९		
	विद्यालय	विद्यार्थी	शिक्षक	विद्यालय	विद्यार्थी	शिक्षक	विद्यालय	विद्यार्थी	शिक्षक	विद्यालय	विद्यार्थी	शिक्षक	विद्यालय	विद्यार्थी	शिक्षक
नेपाल	६५१६	७५१३७८	२६९२५	६९२८	७९०३४८	२९१०९	७५५९	८११९१०	३३८३५	८२३३	८४८५६९	३५६७५	८४१६	८७८०४७	५११३१
कूल सरकारी स्तर	३१९८	४९३१३१	१४८६६	३०१४	५१०६७४	१६२५०	३०९०	५१५६३८	१९५८४	३३९८	५३२७४१	१९५८४	३६०४	५४८०४५	१९५८४
कूल सामुदायिक स्तर	१३४२	१०९६६१	२१०४	१७०१	१४५७५०	१९३६	१९१९	१६४२१६	२०७२	२१४१	१७५४१३	३२४१	२२०१	१७४१००	१७४६४
कूल निजीस्तर	१९७६	११२५८६	९९५५	२२१३	१३३९२४	१०९२३	२५५०	१३२०५६	१२१७९	२६९४	१४०४१५	१२८५०	२६११	१५५९०२	१४०८३
पूर्वाञ्चल क्षेत्र	१२७५	१६९३०२	४७१४	१२९४	१७९१०४	५२२५	१४८१	१७८११४	६४५५	१६०१	१८८४६९	६६६९	१६२९	१८४३२७	८५७५
क. सरकारी स्तर	६८१	१२६४९५	३३४३	६४०	१२६६२३	३५७४	६६०	१२६८६६	४४२४	७३८	१३०६०६	४४२४	७६७	१२२२८५	४४२४
ख. सामुदायिक स्तर	२८८	२४९८८	३९५	३५४	३३१४०	३९५	४३४	३६०३५	४३६	४५४	३९२३८	६२५	४७१	३८४५३	२३४५
ग. निजीस्तर	३०६	१७८१९	९७६	३००	१९३४१	१२५६	३८७	१५२१३	१५९५	४०९	१८६२५	१६२०	३९१	२३५८९	१८०६
मध्यमाञ्चल	२४३२	२२७२६०	११९५८	२५४६	२५३३१८	१२१३२	२७५१	२५८३६९	१३५२७	२९४२	२७१९०६	१३८७३	२९५३	२८८३६७	२२७३९
क. सरकारी स्तर	१०५७	१४५१६३	४७६२	९०३	१४७६३८	४८४७	९२३	१४८०४९	५८६८	९५०	१५४४३०	५८६८	१०२५	१६६७५१	५८६८
ख. सामुदायिक स्तर	२८९	२१६२४	७२६	४४०	३४५७५	७२६	४२१	३९०९८	६७९	५४५	४२७०७	९५०	५६८	४१४२६	८९४४
ग. निजीस्तर	१०८६	६०४७३	६४७०	१२०३	७११०५	६५५९	१४०७	७१२२२	६९८०	१४४७	७४७६९	७०५५	१३६०	८०१९०	७९२७
पश्चिमाञ्चल	१४९७	१६०५८०	६२२०	१५९२	१७५२००	७००२	१६८७	१७९४३७	८०११	१८९०	१८२०६३	९०४१	१९१८	१८१८८४	१२७८५
क. सरकारी स्तर	८१५	११४८२४	३८७८	८२४	१२०१०६	४२६२	८३६	१२१७४१	४९६७	९४३	१२०७९३	४९६७	९५६	११९४३०	४९६७
ख. सामुदायिक स्तर	२८५	२२४०७	४११	३१२	२४२८७	४११	३५४	२५४७१	३३०	३७३	२४७७२	७२७	३९५	२४१५३	४२८९
ग. निजीस्तर	३९७	२३३४९	१९३१	४५६	३०८०७	२३२९	४९७	३२२२५	२७१४	५७४	३६४९८	३३४७	५६७	३८३०१	३५२९
मध्यपश्चिमाञ्चल	७०६	९४०५३	२३४८	८१४	११११३४	२७०३	८७७	११२३३१	३२६२	९७३	१२०८९५	३३९४	१०२०	१२७८७७	४१५६
क. सरकारी स्तर	३६२	६७५५४	१६८५	३५९	७२५९०	१९४७	३८१	६९८०७	२३११	४२७	७६३६४	२३११	४७१	८०१४२	२३११
ख. सामुदायिक स्तर	२३०	१९९७३	२६२	२९४	३०१२६	१६३	३३१	३३८७१	२३४	३९१	३७२११	३९९	३८५	३८०४८	११७६
ग. निजीस्तर	११४	६५२६	४०१	१६१	८४१८	५९३	१६५	८६५३	७१७	१५५	७३२०	६८४	१६४	९६८७	६६९
सुदुरपश्चिमाञ्चल	६०६	६४१८३	१६८५	६८२	७५५९२	२०४७	७६३	८३६५९	२५८०	८२७	८५२३६	२६९८	८९६	९५५९२	२८७६
क. सरकारी स्तर	२८३	३९०९५	१११८	२८८	४३७१७	१६२०	२९०	४९७४५	२०१४	३४०	५०५४८	२०१४	३८५	५९४३७	२०१४
ख. सामुदायिक स्तर	२५०	२०६६९	३१०	३०१	२३६२२	२४१	३७९	२९७४१	३९३	३७८	३१४८५	५४०	३८२	३२०२०	७१०
ग. निजीस्तर	७३	४४१९	१७७	९३	४२५३	१८६	९४	४७४३	१७३	१०९	३२०३	१४४	१२९	४१३५	१५२
स्रोत : शिक्षा मन्त्रालय															

तालिका १३.४ : एस.एल.सी. नियमित परीक्षामा सम्मिलित र उत्तीर्ण विद्यार्थीहरूको विवरण

वर्ष	सम्मिलित संख्या	उत्तीर्ण संख्या	उत्तीर्ण प्रतिशत
२०६०	१७५४१८	८१००८	४६.१८
२०६१	२१६३०३	८३७४७	३८.७२
२०६२	२२५०३१	१०४६५३	४६.५१
२०६३	२७४२१०	१६०८०२	५८.६४
२०६४	३०७०७८	१९५६८९	६३.७३
२०६५	३४२६३२	२३४६०२	६८.४७
२०६६	३८५१४६	२४७६८९	६४.३१
२०६७	३९७७५९	२२०७६६	५५.५०
२०६८	४१९१२१	१९९७१४	४७.६५
२०६९	४०३९३६	१६७९३५	४१.५७

स्रोत: शिक्षा मन्त्रालय

तालिका १३.५: उच्च शिक्षामा अध्ययन गर्ने विद्यार्थी संख्या

	अध्ययन संस्थान / संकाय	आर्थिक वर्ष								
		२०६०/६१	२०६१/६२	२०६२/६३	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९
क.	त्रिभुवन विश्वविद्यालय									
१.	इन्जिनियरिङ्ग	४०९४	४०५०	४५७१	५०९८	५०१७	५५१३	५३६८	५५८०	५७५२
२.	कृषि र पशु विज्ञान	५७०	६४३	६६८	६७६	८१७	८६०	११८१	१२०१	१०९२
३.	चिकित्सा शास्त्र	१६८५	१५४३	१५७०	१७१९	१८८८	१९५५	१९४५	१९९३	२१३६
४.	वन विज्ञान	४४१	४५७	५७३	८८९	४८२	४८४	५२०	४९०	६३६
५.	विज्ञान तथा प्रविधि	११९५१	१२२१८	१३४४१	१४१२०	१५२२९	१७०६६	१५०१६	११०१६	१२८५१
	प्राविधिकको जम्मा	१८७४१	१८८९१	२०८२३	२२५०२	२३४३३	२५८७८	२४०३०	२०२८०	२२४६७
६.	कानून संकाय	८९८	८३०	१२१४	१०५२	१६०९	२३४७	२५८३	२१३४	३३९१
७.	व्यवस्थापन संकाय	३१३४१	३६५७८	४१८०३	३३३११	४४८५४	३९१९४	४५९४१	२७६८६	३२२००
८.	शिक्षा शास्त्र संकाय	१८८१४	२५३९४	३२९१५	२४१६५	४२२०४	४३५०८	५४८२८	३०१५१	४९०५६
९.	मानविकी र सामाजिक शास्त्र संकाय	४९३४५	५१०८४	५६११३	४९६३२	५९५२१	६०६६७	५९४९८	३६०२९	३६७८५
१०.	संस्कृत	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	साधारणको जम्मा	१००३९८	११३८८६	१३२०४५	१०८१६०	१४८१८८	१४५७१६	१६२८५०	९६०००	१९९+०५
	आर्थिक तर्फको जम्मा	-	-	-	-	-	-	-	-	२९९+०५
	कुल जम्मा	११९१४९	१३२७७७	१५२८६८	१३०६६२	१७१६२१	१७१५९४	१८६८८०	११६२८०	४९९+०५
ख.	नेपाल संस्कृत विश्व विद्यालय	३६१०	२९५८	२६६७	३७७४	३३३९	५४४६	५४३६	-	३७७२
ग.	काठमाडौँ विश्वविद्यालय									
१	स्कूल अफ साइन्स	७८६	८६७	५३८	६१२	६७६	६९७	६६३	-	८२९
२	स्कूल अफ इन्जिनियरिङ	५२१	५२३	५११	५३३	५६९	६३२	८८४	-	१०५८
३	स्कूल अफ मेनेजमेण्ट	१२०	१५८	७८२	११२७	१३०५	१३५५	१२८७	-	१७६०
४	स्कूल अफ एजुकेशन	१२८	१४३	३३८	३५१	३८७	३८१	३३६	-	४८८
५	स्कूल अफ आर्टस्	९८	१४३	५१०	६६५	७२५	७२८	६८७	-	९१३
६	स्कूल अफ मेडिकल साइन्स	५८६	६४२	३६०३	३८१९	४४६०	४९४४	४५२२	-	६२६२
	जम्मा	२२३९	२४७६	६२८२	७१०७	८१२२	८७३७	८३७९	११२००	११३१०
घ.	पूर्वाञ्चल विश्वविद्यालय									
१	मानविकी	-	१९७८	९५७	१३१९	१२२८	७१९	७२८	७२८	७५१
२	व्यवस्थापन	-	१२१८	२४१२	३६८४	४०२६	४०७८	६५७९	६५७९	७९४७
३	शिक्षाशास्त्र	-	२५८८	१४३६	२२९३	३०१३	३४६९	५९५५	५९५५	६९६७
४	विज्ञान तथा प्रविधि	-	२००	२८२	३९५८	४५७५	४६४६	५७५९	५७५९	६०५४
५	कानून	-	-	-	३९९	३७७	३४३	६९२	६९२	८२२
६	कृषि	-	-	६५६	-	-	-	-	-	-
७	इन्जिनियरिङ्ग	-	-	-	-	-	-	-	-	-
८	मेडिकल (नर्सिङ्ग, वि.पि.एच.)		५९८४	-	११५८	१६५९	२२८६	९९७८	९९७८	४४२६
	जम्मा	६३८८	-	५७४३	१२८११	१४८७८	१५४४१	२९६९१	२९६९१	२६९६७
ङ.	पोखरा विश्वविद्यालय									
१	विज्ञान तथा प्रविधि	३६२	२४०६	२५१६	२३५३	१७२७	३४१६	५०२७	६३५६	७३५५
२	व्यवस्थापन	२०६४	२१५९	२९७४	२६९०	३७२२	४१२७	८०३०	१००९७	१२६७४
३	इन्जिनियरिङ्ग	२११९	-	-	-	-	-	-	-	-
४	मानविकी र सामाजिक शास्त्र	६९	१०१	१२५	१००	१२०	९५	११७४	२१३	२००
	जम्मा	४६१४	४६६६	५६१५	५१४३	५४६९	७६३८	१३१७१	१६६६६	२०२२९
च.	बौद्ध विश्वविद्यालय	-	-	-	-	-	-	-	१७	१७
छ.	वी.पी.स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान	-	-	-	-	-	-	-	११९२	११५५
ज.	चिकित्सा विज्ञान राष्ट्रिय प्रतिष्ठान (वीर अस्पताल)	-	-	-	-	-	-	-	२०३	२०३
झ.	पाटन स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान	-	-	-	-	-	-	-	६०	६५
	कुल जम्मा(क+ख+ग+घ+ङ+च+छ+झ)	१३६०००	१२१६७०	१७३१७५	१५९४९७	२०३५२९	२०८९५६	२४३५५७	१७९२८४	४९९+०५

स्रोत : शिक्षा मन्त्रालय, त्रिभुवन विश्वविद्यालय, महेन्द्र संस्कृत विश्वविद्यालय, काठमाडौँ विश्वविद्यालय, पूर्वाञ्चल विश्वविद्यालय, पोखरा विश्वविद्यालय र विश्वविद्यालय अनुदान आयोग

तालिका १३.६ : त्रिभुवन विश्वविद्यालयको विद्यार्थी उत्पादन विवरण

अध्ययन अनुसन्धान-अन्वेषण कार्यक्रम सूच	आर्थिक वर्ष				
	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९
१. इन्जिनियरिंग अध्ययन संस्थान					
(क) प्रमाण पत्र	५४२	२६३८	३८५०	४६३	६२४
(ख) स्नातक	९६०	५२०८	८८३२	१०५३	१०२२
(ग) स्नातकोत्तर	७६	१७९	३५७	११९	१३०
(घ) पिएच.डी.	-	-	-	-	-
जम्मा	१५७८	८०२५	१३०३९	१६३५	१७७६
२. कृषि र पशु विज्ञान अध्ययन संस्थान					
(क) प्रमाण पत्र	-	-	-	-	-
(ख) स्नातक	११५	१२४	१२५	१२८	१७२
(ग) स्नातकोत्तर	६०	५७	७१	८१	८१
(घ) पिएच.डी.	१	-	-	-	२
जम्मा	१७६	१८१	१९६	२०९	२५५
३. चिकित्सा शास्त्र अध्ययन संस्थान					
(क) निम्न स्तर	-	-	४१	-	-
(ख) प्रमाण पत्र	२९४	२८९	५९८	३०३	३०३
(ग) स्नातक	३७३	१८२	१७५	४८१	४००
(घ) स्नातकोत्तर	८३	१०९	१७०	१३१	१६४
(ङ) एम.फिल	०	०	१*	१	-
जम्मा	७५०	५८०	९८५	९१६	८६७
४. वन विज्ञान अध्ययन संस्थान					
(क) प्रमाण पत्र	८१	७४	८२	७९	८७
(ख) स्नातक	५७	५९	८२	८५	५६
(ग) स्नातकोत्तर	२३	१२	२२	२४	२९
(घ) पिएच.डी.	-	-	-	-	२
जम्मा	१६१	१४५	१८६	१८८	१७४
५. विज्ञान तथा प्रविधि अध्ययन संस्थान					
(क) प्रमाण पत्र	२०८६	१७५९	१९७१	१६७४	१७८१
(ख) स्नातक	१३९६	१३०५	१९७१	२३३७	२५३२
(ग) स्नातकोत्तर	४३६	३७७	५७५	६९२	७६४
(घ) पिएच.डी.	६	६	७	१०	४
जम्मा	३९२४	३४४७	४५२४	४७१३	५०८१
६. कानून संकाय					

अध्ययन अनुसन्धान-अन्वेषण कार्यक्रम सूच	आर्थिक वर्ष				
	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९
(क) प्रमाण पत्र	१२	०	२५	२९	—
(ख) स्नातक	१९९	३२९	२५५	२१५	२२३
(ग) स्नातकोत्तर	३२	४१	३२	३०	२३
(घ) पि.एच.डी.	०	२	१	१	—
जम्मा	२४३	३७२	३१३	२४६	२४६
७. व्यवस्थापन संकाय					
(क) प्रमाण पत्र	६१५२	३४१५	३७३९	१७०३	१३८६
(ख) स्नातक	६७९९	६१८७	९३२६	८६५२	१४२७६
(ग) स्नातकोत्तर	१६३६	१११०	२३६०	२६७६	१२८८
(घ) एम.फिल.	—	२१	३०	२३	१६
(ङ) पि.एच.डी.	५	४	७	६	४
जम्मा	१४५९२	१०७३७	१५४६२	१३०६०	१६९७०
८. शिक्षा शास्त्र संकाय					
(क) प्रमाण पत्र	३६५१	३१५५	३२४९	२८५९	३७९३
(ख) स्नातक	४४५३	५४५५	१२१९३	१३०८९	२२४२७
(ग) स्नातकोत्तर	२१	४२२	११५१	१४७७	१९३१
(घ) एम.फिल.	—	७	९	९	११
(ङ) पि.एच.डी.	२	४	२	३	४
जम्मा	८१२७	९०४३	१६६०४	१७४३७	२८१६६
९. मानविकी र सामाज शास्त्र संकाय					
(क) अन्य	१७६१	१९२१	६५३	—	—
(ख) प्रमाण पत्र	९५४२	५९१९	६२३९	४६५४	५६९७
(ग) स्नातक	५४८३	५८९१	७१६०	६५१५	९६०५
(घ) स्नातकोत्तर	२२६१	१९०९	३६२०	३२८३	२३६१
(घ) एम.फिल.	०	०	१०	—	—
(ङ) पि.एच.डी.	२७	३७	३२	४०	३२
जम्मा	१७३१३	१५६७७	१७७१४	१४४९२	१७६९५

स्रोत : शिक्षा मन्त्रालय, त्रिभुवन विश्वविद्यालय ।

तालिका १३.७ त्रिभुवन विश्वविद्यालय अन्तर्गत मानवीय चिकित्सा सेवा

विरामी सङ्ख्या

क्र.सं.	विरामी उपचार सेवा विवरण	आर्थिक वर्ष					
		२०६२/६३	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८
१.	(क) बहिरङ्ग सेवा	२,६२,०९९	२,७१,०११	२९५,०००	३१०,९३३	२,९१,१०४	२,९१,१०४
	(ख) आकस्मिकसेवा	३९,६००	४००००	३८,०००	३६९९९	३४,९१९	३४,९१९
	(ग) विस्तारित सेवा	४४,३०७	४५०००	५००००	६६,२४६	५२,४८९	५२,४८९
	जम्मा :	३,४६,००६	३५६०११	३,८३,०००	४,१०,०००	३,७८,५१२	३,७८,५१२
२.	अन्तरङ्ग सेवा						
	(क) भर्ना	१७७८५	१८०००	१८,५००	१९,३२९	१८,५४४	१८,५४४
	(ख) डिस्चार्ज	१६६७१	१७८२३	१७८५०	१७,६९६	१८,२१६	१८,२१६
३.	मृत्यु प्रतिशत कूल	३.४५	३.०७	२.८५	२.६६	२.५६	२.५६
४.	बेड अकुपेन्सी प्रतिशत	९६.९६	८९.४८	८६.५	८४.५	७३.७५	७३.७५
५.	औषत बेडमा बस्ने दर दिनमा	८.६	७.९५	७.९४	७.९१	७.१५	७.१५
६.	शल्यचिकित्सा	८०८४	८,७००	८,५००	८,६०२	८,५७३	८,५७३
ख)	वी.पी. कोइराला लायन्स नेत्र अध्ययन केन्द्र, (आँखा अस्पताल) महाराजगञ्ज, काठमाडौँ						
क्र.सं.	विरामी उपचार सेवा विवरण	आर्थिक वर्ष					
		२०६२/६३	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६६/६७
१.	बहिरङ्ग सेवा	६६,०१४	६८,२६६	६३,०२९	७४,२०४	७३,६०४	७३,६०४
२.	प्राइभेट क्लिनिक सेवा	५,४०८	६,१५५	६,५१९	६,८५३	५,६९८	५,६९८
३.	सेटेलाइट (सामुदायिक) क्लिनिक सेवा	२८०८	२,८२४	२,३०४	२,०२२	२५९९	२५९९
४.	स्क्रिनिङ्ग तथा आइ क्याम्प सेवा	६,९४४	+१९,१६८	१५,४४०	१०,७००	६७३५	६७३५
	जम्मा :	८१,१७४	९६,४१३	८७,२९२	९३,७७९	८८,६३६	८८,६३६
शल्यक्रिया							
१.	नेत्र अध्ययन केन्द्र	१,०४३	५६५	१५५५	१७१०	१४९०	१४९०
२.	त्रि.वि. शिक्षण अस्पताल	२३३	२४०	२१५	१७८	२००	२००
	जम्मा :	१,२७६	८०५	१७७०	१८८८	१६९०	१६९०
सामुदायिक शल्यक्रिया							
१.	नेत्र अध्ययन केन्द्र	२३४	७६४	४६५	२९९		
२.	क्याम्प	१४४	१०६	३५२	३३६		
	जम्मा :	३७८	८७०	८१७	६३५		
शल्यक्रिया जम्मा सङ्ख्या							
		१,६५४	१६७५	२५८७	१५२३		
ग)	त्रि.वि. हेल्थ सेन्टर, कीर्तिपुर, काठमाडौँ, नेपाल						
१.	विरामी परीक्षण	५,८७२	६,२६७	७४२२	६७३३	७४४७	७४४७
२.	माइनर अप्रेसन ड्रेसिङ्ग निःशुल्क	१,४९५	१,१३९	१५४१	१४९६	२१०७	२१०७
३.	औषधि वितरण-						
	जम्मा :	७,३६७	७४०६	८९६३	८२२९	९५५४	९५५४
४.	त्रि.वि. का अस्पताल/हेल्थ सेन्टर सेवा/जनरल मेडिकल सेवाको कूल विरामी उपचार संख्या	४,३४,५४७	४,५९,८३०	४,७९,६०७	५,१७,६६८	४८०८९२	४८०८९२
घ).	त्रि.वि. आयुर्वेद शिक्षण अस्पताल, कीर्तिपुर, काठमाडौँ						
१.	विरामी परीक्षण (बहिरंग सेवा)	—	—	—	—	३५९५	३५९५
	जम्मा :	—	—	—	—	३५९५	३५९५

+ विशेष राष्ट्रिय कार्यक्रमको रूपमा सञ्चालित भएको ।

स्रोत : त्रिभुवन विश्वविद्यालय ।

तालिका १३.८ : स्वास्थ्य सेवाको विस्तार

विवरण	आर्थिक वर्ष									
	२०५९/६०	२०६०/६१	२०६१/६२	२०६२/६३	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०*
१. जम्मा स्वास्थ्य संस्थाहरु	४४०८	४४०१	४३९०	४३९६	४३९६	४३९६	४३९२	४३९३	४३९३	४३९३
क) अस्पताल	८३	८३	८७	८७	८७	९४	१०२	१०२	१०५	१०७#
ख) स्वास्थ्य केन्द्र	१०	१०	६	६	६	५	२०७	२०८	२०५	२०४
ग) स्वास्थ्य चौकी	७००	७००	६९९	६९९	६७६	६९९	११७६	१६९८	२१७५	२१७५
घ) आयुर्वेदिक औषधालय	२८७	२८७	२८७	२९३	२९३	२९३	२९१	२९१	२९३	२९३
ड) उपस्वास्थ्य चौकी	३१४८	३१४१	३१३१	३१३१	३१२९	३१०४	२६१७	२०९५	१६१५	१६१५
च) प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र	१८०	१८०	१८०	१८०	२०५	२०१	२०७	२०७		
२. अस्पताल शैया	५२५०	५२५०	६७९६	६७९६	६९४४	६९४४	६९४४	७०४९	७०३५	७२८५*
३. जम्मा जनशक्ति	८६१६२	८९३११	९०८४७	९०८४९	९१७४४	९१८४०	९२१८१	८२९९४	९२१५०	९३४९५
क) डाक्टर	१२५९	१२५९	१२५७	१२५९	१३६१ #	१४५७ #	१७९८	१७९८	१६५४	१९५४@
ख) परिचारिका	९१४६	१००९९	११६३७	११६३७	११६३७	११६३७	११६३७	१२६८१	११७५६	१२५५०
ग) कविराज	३८७	३८७	३८७	३८७	३९४	३९४	३९४	४०७	३९४	३९४
घ) वैद्य	३५४	३५४	३५४	३५४	३६०	३६०	३६०	३६०	३६०	३६०
ड) स्वास्थ्य सहायक	५२९५	७४९१	७४९१	७४९१	७४९१	७४९१	७४९१	८०१३	८०१३	८५६३
(हे. अ., अ. हे. ब.)										
च) स्वास्थ्य कार्यकर्ता	३१९०	३१९०	३१९०	३१९०	३१९०	३१९०	३१९०	३१९०	३१९०	३१९०
(मा. शि. का.)										
छ) स्थानीय स्वास्थ्य काय	३९८५	३९८५	३९८५	३९८५	३९८५	३९८५	३९८५	३९८५	२९८५	२९८५
(ग्रा. स्वा.का.)										
ज) अन्य स्वास्थ्य कार्यकर्ता	६२५४६	६२५४६	६२५४६	६२५४६	६३३२६	६३३२६	६३३२६	५२५६०	६३३२६	६३३२६
(तालीम प्राप्त सुडेनी, महिला स्वा. स्वयंसेविका)										

© छात्रवृत्तिमा अध्ययन गरीआएका ३५० डाक्टर समेत ।
प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र र स्वास्थ्य केन्द्र समेत ।
* ४८४ वटा संस्थामा दरबन्दी थप भएको , प्रथम आठ महिना
नोट: नयाँ स्वास्थ्य संस्था थप नभइ स्तरोन्नती भएको हुँदा संख्या यथावत रहेका ।
स्रोत : स्वस्थ तथा जनसंख्या मन्त्रालय

तालिका १३.९ : खानेपानी तथा ढल निकास सुविधाको विस्तार

विवरण	आर्थिक वर्ष										
	इकाई	२०५९/६०	२०६०/६१	२०६१/६२	२०६२/६३	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९
क) खानेपानी तथा ढल निकास विभागबाट थप गरिएको											
ग्रामीण क्षेत्र											
क) नयाँ आयोजनाबाट थप लाभान्वित जनसंख्या	हजारमा	१२३.४	१९०	१२४	१६०	५००	२२४	२६५	३१५	१६२	३३५
ख) सुधार विस्तारबाट थप लाभान्वित जनसंख्या	हजारमा	-	-	-	-	-	६७	८२	५४	अप्रप्त	४२
ग) कुल उपलब्ध पानी	हजार लिटर प्रतिदिन	५५५२	८५५०	५५८०	७२००	२२५००	१९५४५	१५६१५	१६६०५	७२९०	२००५०
शहरी क्षेत्र											
क) लाभान्वित जनसंख्या	हजारमा	-	-	-	१०	१००	२६०	१९१	१६	अप्रप्त	८३
ख) उपलब्ध पानी	हजार लिटर प्रतिदिन	-	-	-	१०००	८०००	२८६००	२११२०	१०४०	अप्रप्त	१६०००
ख) नेपाल खानेपानी संस्थानबाट थप गरिएको											
क) उपलब्ध पानी	दशलाख प्रति लिटर प्रतिदिन	५	३	४	१८.१	३	७.५	२	४	९	१६
ख) लाभान्वित जनसंख्या	हजारमा	३३	२०	४५	२५	२५	११०	१४	२८	५६	८३
ग) आधुनिक ढल निकास सुविधा	कि.मि.	२.९६	१	९	५	४	अप्रप्त	अप्रप्त	०	०	०

स्रोत: सहरी विकास मन्त्रालय, खानेपानी तथा ढल निकास विभाग र नेपाल खानेपानी संस्थान

तालिका १४.१ : सार्वजनिक संस्थानहरूको वित्तीय कार्यकुशलता

रु करोडमा

संस्थानको	विभिन्न आर्थिक वर्षहरूमा सञ्चालन मुनाफा											
किसिम	२०५८/५९	२०५९/६०	२०६०/६१	२०६१/६२	२०६२/६३	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०*
औद्योगिक	-३५.३५	-४०.०४	-११.७१	-१५.७५	-३४.०२	-१८.०१	-५९.९७	-७८.४३	-४९.९४	-५४.३५	-१००.४७	२०.४३
व्यापारिक	-५२.२८	-२०८.०९	-१९५.८८	-२६४.१०	-४१८.७१	-१९०.१७	-५८६.७२	३०३.३१	-२६.९६	-५४७.७७	-१००५.१४	-१७६.३०
सेवा	-२७.२७	२०.०८	-२५.९३	७४.०४	-५.७०	४९.९५	३८.८२	१९५.८०	२३४.८१	८१.३०	२२७.४८	२२२.२०
सामाजिक	-१.८१	०.४४	-१४.१२	४.३३	४.७९	-४.८०	-१७.४५	-२९.२५	-१२.४१	-१९.७६	-४.२७	६.७७
जनोपयोगी	२०९.०२	२६६.२१	५७३.३१	२३४.४२	३९७.९१	६८८.७८	७८८.६५	५०३.२४	७०७.२८	५३९.८४	-१४.५३	६१२.१९
वित्तीय	-६३९.८४	-२००.०४	-५७८.०८	१८०.०९	२२४.६०	३६४.४९	५८.९२	१०५.६६	१४५.४६	२४१.९०	२९७.२५	५१८.१७
जम्मा	-५४७.५३	-१६१.४४	-२५२.४१	२१३.०३	१६८.८७	८९०.२४	२२२.२५	१०००.३३	९९८.२४	२४१.१६	-५९९.६८	१२०३.४६

रु करोडमा

संस्थानको	विभिन्न आर्थिक वर्षहरूमा खुद पुँजी लगानी											
किसिम	२०५८/५९	२०५९/६०	२०६०/६१	२०६१/६२	२०६२/६३	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०*
औद्योगिक	४०३.५६	३१६.३६	३४४.८९	३९५.१४	५४५.८८	-३८.७०	३५१.३१	२३८.८४	२००.९०	४९५.५४	२५७.८५	२७३.८५
व्यापारिक	२४८.२४	४१०.६९	३१३.७१	५३.१०	-३७१.८४	-३५३.२९	-१०५.९१	५४६.९८	-१५२.९८	-४४९.५८	-१२७९.७५	७०६.४७
सेवा #	-५२.२७	-१३६.४७	९९४.९९	१०७९.२१	१०३६.१५	१११२.१४	११८८.९४	११७३.३५	२०५९.६७	२०८६.२८	२३३५.६०	६६.०५
सामाजिक	१२०.६१	१७४.२५	१९५.७२	१९७.३४	१७६.१९	१८५.१७	१७०.६०	१५९.०५	१३७.७०	१०९.३१	९५.५३	६०.२९
जनोपयोगी	८४९१.५४	८८२१.०९	९४४५.०९	९७४७.३७	१०५१५.२३	१०४५२.४०	१०९८०.५९	१२१५३.९४	१३३७०.५९	१५०१६.०१	१५८४६.७६	१७१२५.९७
वित्तीय	५७९७.१४	१३७.२८	-१६०४.००	६१९५.२२	६९४४.८१	४९४१.७४	६३१२.५०	७९९३.०४	७७५४.८७	९५४४.६९	१५२५२.३६	११४६१.१६
जम्मा	१५००८.८२	९७२३.२०	९६९०.४०	१७६६७.३८	१८८४६.४२	१६२९९.४६	१८८९८.०३	२२२६५.२०	२३३७०.७५	२६८०२.२५	३२५०८.३५	२९६९३.७९

प्रतिशतमा

संस्थानको	विभिन्न आर्थिक वर्षहरूमा खुद पुँजी लगानीमा सञ्चालन मुनाफा											
किसिम	२०५८/५९	२०५९/६०	२०६०/६१	२०६१/६२	२०६२/६३	२०६३/६४	२०६४/६५	२०६५/६६	२०६६/६७	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०*
औद्योगिक	-८.७६	-१२.६६	-३.४०	-३.९९	-६.२३	-	-१७.०७	-३२.८४	-२४.८६	-१०.९७	-३८.९६	७.४६
व्यापारिक	-२१.०६	-५०.६७	-६२.४४	-४९७.३९	११२.६१	-	-	५५.४५	१७.६२	१२१.८४	७८.५४	-२४.९६
सेवा	५२.१७	-१४.७१	-२.६१	६.८६	-०.५५	४.४९	३.२७	१६.६९	११.४०	३.९०	९.७४	३३६.४१
सामाजिक	-१.५०	०.२५	-७.२२	२.१९	२.७२	-२.५९	-१०.२३	-१८.३९	-९.०१	-१८.०८	-४.४७	११.२३
जनोपयोगी	२.४६	३.०२	६.०७	२.४०	३.७८	६.५९	७.१८	४.१४	५.२९	३.६०	-०.०९	३.५७
वित्तीय	-११.०४	-१४५.७२	-	२.९१	३.२३	७.३८	०.९३	१.३२	१.८८	२.५३	१.९५	४.५२
जम्मा अनुपात	-३.६५	-१.६६	-२.६१	१.२१	०.९०	५.४६	१.१८	४.४९	४.२७	०.९०	-१.८४	४.०५

क्रमशः * अनुमानित

नेपाल नागरिक उड्डयन प्राधिकरण को आर्थिक वर्ष २०६५/६६ को संशोधित अनुमान उपलब्ध हुन नसकेकोले सेवा क्षेत्रको रकम फरक परेको

स्रोत : अर्थ मन्त्रालय